9
2-C
23
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
38 A
27
9.2.C.23.

P. CORNELII TACITI EQVITIS RO. AB EXCESSV AVGVSTI

*

ANNALIVM LIBRI SEDECIM.

*

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
APVD HAERED. SEB.
GRYPHII,
1559.

REVERENDISSIMO AC ILLVSTRISS. DOmino Franciſco à Turnone, S.R.E. Cardinali, Aemylius Ferrettus S.P.D.

MAGNA *profectò quædam res eſt, & utilior, quàm uulgò credatur, hiſtoriæ cognitio: per quã tutò idem propè in otio umbraq; conſequimur, quod uix per multos, magnosq; labores, ſummaq; pericula uitæ ac fortunarum induſtria nobis noſtra comparatur. Quamobrem ſi eos homines prudentiores cæteris exiſtimamus, quos uſu ac experientia rerum peritos cognoſcimus: eos mediusfidius uel æquare, uel proximè ſaltem ad illos accedere iudicabimus, qui infinitis ferè actionibus hominum hiſtoriæ beneficio ſpeculatores diligentes interfuerint: qui etiam eò mihi præſtare uidentur exercitatis tantùm hominibus, quòd propter anguſtias temporum, quibus in hac noſtra breui & incerta uita premimur, & propter eas ſolicitudines, quæ uel diligentiſſimè agentes & accuratiſſimè aliquid, à perfecta meditatione rerũ nos auocant, pauciſſima agere poſſumus: cùm ille tamen interim, qui in literas & monimenta ueterum incubuit, uſque ab*

ipſis

ipſius orbis initijs repetita memoria conſilia & facta in utranque partem inſignia diſcere ualeat atque repræſentare: præſertim cùm pauciſſimi poßint res tractare magnas: neque enim multis contingit aut principes eſſe, aut principum uirorum conſilia regere: omnibus uerò licet, qui non omnino illiterati ſunt, quæ multis ætatibus geſta fuerunt, ab infinitis penè hominibus ueluti ſubiecta oculis per rerũ memoriam in paucißimos dies unámque mentem concluſa recognoſcere. Ideoq; *mirum eſſe non debet, ab ineunte ætate ſi fabulis etiam oblectari conſueuimus, natura nos quaſi manu ducente ad hiſtoriæ utilitatem & commoda: ex quo illud uerißimè ſcripſit* Plinius, Hiſtoria *quoquo modo ſcripta delectat: quamuis enim omne lenociniũ dictionis abſit, & nuda quaſi,puraq; actio ipſa proponatur: tam magna tamen nobis natura inſita atque ingenita ſunt ſemina ad eam, quæ ex rerum geſtarum traditione utilitas prouenit comparandam, ut hoc ipſum ſequuti, nulla re alia alliciente narrationem rerum libentißimè audiamus, atque legamus.* Præclarè *ergo* Cicero, *acer & uerus rerum æſtimator, hiſtoriam eſſe dixit teſtem temporum, lucem ueritatis, uitam memoriæ, magiſtram uitæ, nuntiam uetuſtatis.* Moderabitur *equidem egregiè philoſophia moribus hominum præceptis ſuis ſanctißimis: uerùm neſcio quomodo ea ipſa, quæ de illa*

percipiuntur,efficacius multò mentibus hærent, exemplo, ac imitatione propoſita, quàm nudis libris, nudíſue uocibus philoſophorum. Quamobrem ijdem literis ſuis,quibus mores hominum informant, ieiunè, parumq́; ſolidè, ſe præcepiſſe putant: niſi quæ tradunt,exemplis,quaſi certiſſimo ueritatis teſtimonio,confirmauerint: fecit enim nos imitatores maximè natura. Plurimum igitur debemus rerum ſcriptoribus, quorum induſtria,ac ſtudio tantum utilitatis, delectationisq́; nobis comparatur: inter quos Cornelium Tacitum,ut eſſe cæteris præferendum in uniuerſum haudquaquam affirmare auſim: ita in ſuo genere primas tenere partes contendere non dubitauerim. Tria nanque ſunt tanquam genera eorum,qui hiſtoriam ſcripſerunt:nam alij de rebus ciuitatum,& populorum, eorumq́; quæ domi foriſq́; geſſerunt reges, ea tantùm tradiderunt: præter admodum pauca, quæ communia erant publicæ & priuatæ conſuetudinis uberrimum quidem & maximum argumentum: quo in genere primum meritò locum tenere creditur è noſtris Liuius Patauinus: quò illum non tam ratio duxit, certumq́; conſilium, quàm ipſa res, & amplitudo Romanæ Reipublicæ: quæ in multitudine ac magnitudine bellorum ferè infinita non patiebatur,ut à publicis rebus ſtylus ad hominum mores,humilioraq́; deſcribenda conuerteretur. Alij cùm iam ſub unius ditionem Ro-

manæ

manæ res parere magis, quàm imperare cœpiſſent, ad principes, corúmque mores, ac ingenia explicanda, neceſſariò conuerſi, exilius ſcribere coacti ſunt, materia minimè ſubminiſtrante robur ac ſplendorem literis. Quod animaduertens prudentiſſimus Tacitus, *hæc ſcribit libro* IIII. Annalium: *Pleraque eorum, quæ retuli, quæ'que referam, parua forſitan, & leuia memoratu uideri non neſcius ſum. Sed nemo* Annales *noſtros cum ſcriptura eorum cõtulerit, qui ueteres* Pop. Rom. *res compoſuere: ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos, captósque reges, aut ſi quando ad interna præuerterent, diſcordias* Conſulum *aduerſus* Tribunos, *agrarias, frumentariasq́; leges, plebis & optimatium certamina libero egreſſu memorabũt: nobis in arcto & inglorius labor.* Et *paulò pòſt*: Igitur *ut olim plebe ualida, uel cùm patres pollerent, noſcenda uulgi natura: & quibus modis temperanter haberetur: ſenatusq́; & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum, & ſapientes credebantur: ſic conuerſo ſtatu neque alia rerum &c.* Alij *uerò hiſtoriam ad agnitionem animi retulerũt: dederuntq́; operam, ut erudirẽt, delectarentq́; potius, quàm inſtructiores ad res agẽdas lectores facerent: in quem numerum qui cogendi ſint, aliorũm erit iudicium: ſatis enim feciſſe credidimus, ſi locum indicaſſemus.* Cùm *ergo in ſecundum ordinem tempora*

Cornelium cõcluſiſsent,quod ille non ſemel queritur, & excuſat:tanto acumine, tantoq; iudicio res Romanas mandauit literis,ut nemo certè legatur in ſuo genere illi cõparandus. nam quãuis caruerit nitore,& puritate linguæ, abeunte iam Romano ſermone in peregrinas formas,atq; figuras:ſuccum tamen & ſanguinem rerum incorruptũ retinuit:idemq; tam multa pauciſsimis complexus eſt, ut attenti lectoris in animo aculeos relinquat:indiligẽtem, ac aliud cogitantem fallat,ac prætereat. Ad hunc ſcribens Cæcilius, Auguror, inquit, nec me fallit augurium,hiſtorias tuas immortales futuras:quò magis illis (ingenuè fatebor) inſeri cupio. Idem alibi tradit, conuenire conſueuiſse ad Tacitum, ex admiratione ingenij,magnam ſtudioſorum copiã. Huic igitur recognoſcendo ab hinc anno ferè XII. cùm collatis multis exemplaribus dediſsem dies aliquot, dubitans potius,quàm iudicans, annotaui in eum tunc nonnihil, quod paratum haberem domi,ſi quid forte curſum legentis remoraretur:quarum annotationũ cùm Thomæ Sertino amiciſsimo meo, & ualde erudito homini, copiã feciſsem:editæ ab eo ſunt (ut arbitror) nõ malo conſilio:animo certè pleno humanitatis ac beneuolentiæ cũ in me, cui eas futuras ornamento credidit: tũ in omnes homines,quibus per eas faciliorem fore putauit aditum ad ſenſa Cornelij. Eas autem familiares notas cùm relegiſsem,

neq; uiderem poſſe ulla ratione fieri, ut pro meis non acciperētur (grauius enim eſt Sertini teſtimonium, ſanctiorq; inter nos amicitia, quàm ut poſſim aut uelim negare, quod ille affirmauerit, quamuis optauerim ſemper, ut quātum uoce ualeam, & conſilio, proſim alijs: nullum tamen extet perexigui ingenij mei teſtimonium ac monimētum) malui tamen quod erat ingenuè confiteri, quàm callidè diſſimulare: itaq; hūc clumbem uiatorem, inuitoq; parentis peregrinantem & curare & inſtruere ampliore uiatico decreui. Quod cùm mihi propter occupationes nunc non liceat, duo tantùm in præſentia retractare inſtitui, ac tueri quàm breuiſſimè loca, de quibus audio nonnullos male iudicare: idq; facio libentius, cùm rogatus à Sebaſtiano Gryphio typographo nobiliſſimo relegerim Tacitum, ut quantū per me fieri potuit emendatiſſimus tam grauis autor in publicum prodeat: quod an ſim aſſequutus, illi facilè cognoſcent ac iudicabunt, qui hanc editionem cum prioribus comparauerint. A' me certè nihil prætcritum eſt, de quo dubitauerim aliquando, quodq; curam pateretur: in deſperatis enim ac inſanabilibus locis nō putauimus aliquid eſſe tentandū. eaq; in re ſum uſus uetuſtiſſimorum codicum auxilio, & alienos egregios labores non repudiaui hactenus planè mihi incognitos. Vt autem ad meas notas redeam, Cornelius libro primo narrans

Pannonicarum legionum ſeditionem, queſtos fuiſſe milites ſcribit, quòd denis in diem aſſibus uita eorum & corpus æſtimaretur: deinde remedium illud fore, ſi ſingulos denarios mererēt: ubi cùm pleriq; locum non animaduerſum negligenter prætery ſſent: fuere tamen, qui ibi manifeſtè deprahendi traderent, denarium decem aſſes æris fuiſſe: quo nihil potuit dici alienius. Nam *ſi decem aſſes ſtipendium diurnum militum conficiebant, quibus non contenti milites, poſtulabant ſingulos denarios: planum fit, inde non colligi, decem aſſes denario contineri.* Videtur *autem potius plus comprahendi denario, quam decem aſſibus: quod me olim ualde conturbauit: quamuis enim &* Plinius *ſcripſerit, &* Voluſius, *& multi præterea,* Denarium *primò aſſes decem æſtimatum, unde nomen habet: & poſtea auctum eſſe ad* X V I. *aſſes: tamen idem* Plin. *libro* X X X I I I. *in militari ſtipendio tradit æſtimationem denary nunquam uariaſſe, ſed ſemper fuiſſe datum pro* X. *aſſibus.* A*mplius autem poſtulaſſe milites quam* X. *aſſes, & tamen deſideraſſe deñarium, alibi apertè tradit* Cornelius. R*eſponſum, inquit, eſt à cōcione: mandata* Clementi *centurioni quæ proferret: is orditur de miſſione à* X V I I. *annis, de præmys finitæ militiæ, ut denarius diurnum ſtipendium foret.* Q*uamobrem neceſſarium uidetur aut per* Denarium *demōſtrari pluſquam* X. *aſſes:*

aſſes: aut mendũ aliquod ſubeſſe. Cæterùm animaduertendum eſt, id maximè optaſſe milites, ut prætorijs cohortibus ſtipendio æquarentur: ſcribit enim paulò poſt ſuperiorem locum, An prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis redda[n]tur, plus periculorum ſuſcipere: non obiectari à ſe urbanas excubias: ſibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hoſtem aſpici. Cuius etiam deſiderij teſtis eſt Trãquillus in Tyberio: Flagitabant, ait, ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut æquarentur ſtipendio prætorianis Germanici. Per utrunq; autẽ exercitum, & Pannonicas legiones, & Germanicas ſignificat. Ex quibus, ut arbitror, euidenter conſtat, uoluiſſe milites duplicari ſtipendium: ita ut non ſingulos, ſed binos denarios acciperent: tot enim Prætoriæ cohortes accipiebant. Cùm autẽ plurimum differat ſcriptura ſingulorum ac binorum: non ſum ipſe auſus mutare dictiones temere, præſertim tam inter ſe diuerſas ſcriptione & ſenſu: ſed ita ſemper ſum interpretatus, ut per ſingulos denarios Cornelius alijs decẽ aſſes demõſtrarit cumulandos denis aſſibus: hoc modo, ut ſingulos denarios mererent, ſcilicet, præter denos aſſes, quibus animam & corpus æſtimari querebantur. Eadémque ratione ſunt explicanda illa uerba, Vt denarius diurnum ſtipendium foret; ſupra denos uidelicet ordina-

rios aſſes: ita enim & ratio apparet Denarij: nec tamen mutantur dictiones nulla autoritate. Quæ quamuis interpretatio fortaſſe quibuſdam duriuſcula uidebitur: primùm illud adhibendus eſt in conſilium Cornelius multis in locis luxurians: in quibuſdam poëtico more licenter tranſlationibus utens, in alijs mutilus, & quaſi cadens: deinde cogitare debent, contaminare dictiones non eſſe pudoris noſtri, niſi alicuius codicis teſtimonio adiuuemur. Quamobrē cuicunque hoc noſtrum interpretamentum non arridebit, melius ipſe aliquid inueniat, unde & ratio denarij conſtet, & ſenſus Cornelij ſit integer. Alter eſt locus libro ſecundo: Actum eſt, inquit, & de ſacris Aegyptijs, Iudaicisq; pellendis, factumq; Patrum conſultum, ut quatuor millia libertini generis, ea ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam ueherentur, &c. ubi ego annotaui, per ſuperſtitionem Iudaicam, intelligi ſectam Iudæorum: citauiq; teſtem eundem Cornelium libro uiceſimoprimo: indeq; ſubieci, me credere, in lege, generaliter, ad finem, de decurionibus, dum ait, Eos qui Iudaicam ſuperſtitionem ſequuntur, diui Verus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt, ſenſiſſe Vlpianum, Iudæos non prohiberi eſſe decuriones: de quo grauiter me accuſatum fuiſſe accepi: quòd iam ferè receperint ſcholæ, illis uerbis demonſtratos fuiſſe Chriſtianos,

nos,

nos, cùm teſtimonio eiuſdem Cornelij, qui libro decimoquinto, execrabilem ſuperſtitionem, & Plinij ad Traianum, qui ſuperſtitionem prauam, immodicamq́;, & Suetonij, qui ſuperſtitionem nouam ac maleficam appellant Chriſtianam religionem: tum quia in lege ultima, Codice de Iudæis & cælicolis, Iudæi arceantur dignitatibus, atque honoribus: quamobrem niſi de Chriſtianis Vlpianum ſenſiſſe dicamus, pugnabunt leges illæ duæ, ſeq́; inuicem abrogabunt, contrà quàm iuriſconſultorum receptæ regulæ patiantur. Verùm obtrectatores iſtos oportuit docere, non ſectam Iudæorum appellari ſuperſtitionem: ſed ex probato aliquo autore ſuperſtitione Iudaica ſignificari Chriſtianam religionem: ita enim rectè, ac non ex generibus & regulis peruulgatis aliena uituperaſſent. Animaduerti autem equidem eo in loco, quem annotaui, & in alio eiuſdem autoris à me citato, ſuperſtitionem Iudaicam ad cultum ritúmque Iudæorum referri. Similiter autem Quint. libro tertio, Eſt, inquit, conditoribus urbium infamiæ contraxiſſe aliquam pernicioſam alijs gentem: qualis eſt primus Iudaicæ ſuperſtitionis autor. Quibus uerbis Moſem ſignificauit: Chriſtus enim primus non fuit, qui ſuperſtitionem, ſectámue dici potuerit intuliſſe in Iudaica inſtituta. Tres enim ante, quàm ille naſceretur, fuere Iudæo-

rum

rum ſectæ peruulgatæ, Phariſæorum ſcilicet, & Sadducæorum, & Eſſeniorum, optimorum hominum, haud abſimilium, abhorrentiumq́; ab inſtitutis Apoſtolorum: de quibus Ioſephus latè libro ſecundo de rebus Iudaicis: omnes autem ſuos habuere autores. Imperatores etiam in lege, Iudæi, Codice, de Iudæis, ſuperſtitionem Iudæorum dixerunt, cùm de ſecta inſtitutisq́; Iudæorum agerent: cuius legis uerba hæc ſunt: Iudæi Romano communi iure uiuentes in his cauſis, quæ tam ad ſuperſtitionem eorum, quàm ad forum, & leges, ac iura pertinent, adeant ſolenni more iudicia. Eſt autem ſuperſtitio, autore Cicerone, uitium diuini cultus: per quam (ut ſcribit Seneca) amandos timemus, & colendos uiolamus: ex quo cultum diuinum tam ſuperſtitio, quàm religio reſpicit. Itaq; qui alio modo colit Deum, quàm is qui loquitur, ſuperſtitioſus illi eſt. Hinc Plinius, & Cornelius, & Cicero Iudæorum cultum ſuperſtitionem appellarunt. Cùm ergo diui Verus & Antoninus, qui Deos Romano more colebant, ſuperſtitionis meminiſſent, Iudæorum proculdubio ſectam demonſtrarunt. Haudquaquam me tamen latet, interdum à Romanis religionem Iudaicam nominari, uelut à Cicerone pro Flacco, & à Vopiſco: ſed illud contendo, apud probatos autores Iudaicam ſuperſtitionem pro Iudæorum cultu accipi, non pro Chriſtiana religione. Abrogatio

tio uerò legum alterius negotij eſt, de qua ſuo loco ſcripſi cumulatiſsimè. Quod autem pertinet ad bellum Marcomannicum, & auxilium Chriſtianorũ, qui pro Romanis ſletiſſe dicũtur, quamobrẽ illos Imperatores beneficio reſcripti proſequui ſunt: omiſſa hiſtoriæ ueritate, cui pietas mea in Chriſtum facit ne repugnẽ: minimè ſanè uidetur eſſe probabile, tã charos, & religioſos fuiſſe Chriſtianos Imperatoribus, cùm eorum cultum non religionẽ, ſed uitium improbatiſsimæ religionis appellauerint, hoc eſt, Iudaicæ, quam pro Flacco Cicero Barbaram ſuperſtitionem nominat. Ex his itaque patere arbitror, nõ tam ſcripſiſſe me, quàm alios temerè reprehendiſſe: quos ſaltem debuit modeſtia continere mea, qui in peccatis aliorum grauiſsimis, ubi profectò potui me efferre ac oſtentare, ſatis putauerim, admonere lectorem uel ueritatis, uel ſententiæ meæ. Cæterùm & hæc & alia, quæ ad publicam utilitatem referenda ſemper exiſtimaui, unuſquiſque pro ingenio ſuo accipiet. Meos uerò conferendi ac recognoſcendi Taciti labores, qui paucos an dies, an horas mihi abſtulerunt, uolui tibi ampliſſime Domine dicare, dum maiora inſtituuntur: non ut ſis illis præſidio, quod plerique faciunt, qui ſuis uigilijs aliena tutela conſulunt: neque ut horter te ad legendam Cornelium: nam & humiliora iſta ſunt, quàm

ut in

ut in eorum patrocinium grauitati ac amplitudini tuæ deſcendendum ſit, & tam magno ſtudio antiquitatis flagras, ut immenſæ tuæ occupationes, quibus regnum Galliarum, arcem pulcherrimam, & munitiſsimam Chriſtiani orbis temperas, & multitudo literatum ac libellorum, quibus pro ſuſcepta cura tibi uacandum eſt ferè omnibus horis, quiq; ſexcentos homines fatigare, premereq; poſſent: te tamen non auellant à ueterum literis, & monimẽtis legendis, atque etiam ediſcendis. Sed hoc eò à me conſilio factum eſt, ut intelligas, me de te ſemper cogitare, ſiue magnum tractem aliquid (cuius rei tibi propediem ratio conſtabit) ſiue paruum mihi uerſetur inter manus. Quòd ſi quanta fuerit hæc diligentia noſtra, periculum facere uolueris, poterit Cornelij lectio nõnihil in iſto concuſsi orbis motu, ſimillimo eorũ temporum, quæ ab illo deſcribuntur, adiuuare conſilia tua. Facit uerò ut credatur anteacta uitæ tuæ ratio, plena laborum, ac publicæ ſolicitudinis, coniuncta dignitati iſti ampliſsimæ, te terrena cœleſtiaq; ſimul animo complexum, non magis de augendo, & moderando regno Galliarũ eſſe ſolicitũ, quàm de Chriſtiana religione promouẽda. Itaq; præſtãtia cõſilij, ingenijq; tui, explicari poſſe ſperãtur, quæ nunc uidẽtur impeditiſsimæ rationes rerum: ſequuturáque exiſtimatur motus hos magnos, magnásque

curas

curas tuas, ſumma tranquillitas omnium gentium, perpetuaq́; ac immortalis gloria nominis tui: quam etſi non illuſtrabunt ſcripta horum ſimilia, quæ nunc repurgata tibi dicamus, tui tamen tibi non deerunt laudatores: quos ſi propter infantiā poſteri contemnent, propter uim & utilitatem rerum non repudiabunt. Vale. Lugduni decimoſexto Cal. Iul.

P. COR

P.G. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER PRIMVS.

VRBEM *Romam à principio reges habuere. Libertatem, & Conſulatū* L. Bru*tus inſtituit. Dictaturæ ad tēpus ſumebātur: neq;* Decē*uiralis poteſtas ultra biennium, neque tribunorum militum conſulare ius diu ualuit.* Non Cinnæ, *nō* Sullæ *longa dominatio.* Et *Pōpeij Craſsiq; potētia citò in* Cæ*ſarem* : Lepidi, *atque* Antonij *arma in* Au*guſtum ceſſere, qui cunctā diſcordijs ciuilibus feſſa, nomine principis ſub imperiū accepit.* Sed *ueterū* [redacted] R[redacted] *proſpera uel aduerſa claris ſcriptoribus memorata ſunt: tēporibusq;* Augu*ſti dicendis nō defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerētur.* Tyberij, *Caijq;*, & Claudij, *ac* Neronis *res, florentibus ipſis ob metū falſæ, poſtquā occiderāt recentibus odijs cōpoſitæ ſunt.* Inde *cōſiliū mihi pauca de* Au*guſto, & extrema tradere: mox* Tyberij *principatū, & cætera ſine ira, et ſtudio, quorū cauſas*

procul

procul habeo. Poſtquam Bruto, & Caſsio cæſis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppreſsus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Cæſar dux reliquus, poſito Triumuiri nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunitio iure contentum: ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum, in ſe trahere, nullo aduerſante: cùm ferociſsimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent: cæteri nobilium, quantò quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur, ac nouis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quàm uetera, & periculoſa mallent. Neq; prouinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus populiq; imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum, inualido legum auxilio: quæ ui, ambitu, poſtremò pecunia turbabantur. Cæterùm Auguſtus ſubſidia dominationi Claudium Marcellum, ſororis filium admodum adoleſcentem, Pontificatu & curuli ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiæ & uictoriæ ſocium, geminatis cõſulatibus extulit: mox defuncto Marcello generũ ſumpſit. Tyberium Neronem, & Claudium Druſum priuignos imperatorijs nominibus auxit, integra etiamdũ domo ſua: nam genitos Agrippa Caium ac Luciũ in familiam Cæſa-

rum induxerat: necdum poſita puerili prætexta principes iuuentutis appellari, deſtinare conſules ſpecie recuſantis flagrantiſſimè cupiuerat. Vt Agrippa uita conceſſit, L. Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, Caium remeantem Armenia, & uulnere inualidum, mors fato propera, uel nouercæ Liuiæ dolus abſtulit, Druſoq́; pridē extincto, Nero ſolus è priuignis erat: illuc cuncta uergere: filius, collega imperij, conſors tribunitiæ poteſtatis adſumitur, omnisq́; per exercitus oſtentatur, non obſcuris ut antea matris artibus, ſed palam hortatu. Nam ſenem Auguſtum deuinxerat adeò, uti nepotem unicum Agrippam Poſthumum in inſulam Planaſiam proijceret, rudē ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum. At hercule Germanicum Druſo ortū, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſcíriq́; per adoptionem à Tyberio iuſſit, quanquam eſſet in domo Tyberij filius iuuenis, ſed quo pluribus monumentis inſiſteret. Bellum ea tempeſtate nullum, niſi aduerſus Germanos ſupererat, abolendæ magis infamiæ ob amiſſum cum Quintilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ, eadem magiſtratuum uocabula. Iuniores poſt Actiacam uictoriam, etiam ſenes plerique inter bella ciuium nati, quotus quiſq́; reliquus,

liquus, q Remp. uidiſſet? Igitur uerſo ciuitatis ſtatu, nihil uſquã priſci, & integri moris, omnis exuta æqualitate iuſſa principis aſpectare, nulla in præſens formidine dum Auguſtus ætate ualidus, ſeq;, & domũ, & pacem ſuſtentauit. Poſtquam prouecta iam ſenectus ægro & corpore fatigabatur, aderatq; finis, & ſpes nouæ, pauci bona libertatis in caſſum diſſerere, plures bellũ pauescere, alij cupere: pars multò maxima imminẽtes dominos uarijs rumoribus differebant. trucẽ Agrippam, & ignominia accenſum, non ætate, neq; rerum experientia tantæ moli parem. Tyberium Neronem maturum annis, ſpectatũ bello: ſed uetere atq; inſita Claudiæ familiæ ſuperbia: multaq; indicia ſæuitiæ, quanquã premantur, erumpere: hunc & prima ab infantia eductũ in domo regnatrice, congeſtos iuueni conſulatus, triumphos, ne ijs quidem annis, quibus Rhodi ſpecie ſeceſſus exulem egerit, aliquid quàm iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum: accedere matrem muliebri impotentia, ſeruiendum fœminæ, duobúsque inſuper adoleſcentibus, qui rempublicã interim premant, quandoque diſtrahant. Hæc atque talia agitantibus, graueſcere ualitudo Auguſti, & quidam ſcelus uxoris ſuſpectabant. Quippe rumor inceſſerat, paucos antè menſes, Auguſtum electis conſcijs, & comite uno Fabio Maximo Pla-

naſiam uectum, ad uiſendum Agrippam: multas illinc utrinq; lacrymas, & ſigna charitatis, ſpémque ex eo fore, ut iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum uxori Martiæ aperuiſſe, illam Liuiæ, C. Nauum id Cæſari. Neque multo pòſt, extincto Maximo (dubium an quæſita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus ſemet incuſantis, quòd cauſa exitij marito fuiſſet. Vtcunque ſe ea res habuit, uixdum ingreſſus Illyricum Tyberius, properis matris literis accitur. Neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus nanq; cuſtodijs domum, & uias ſepſerat Liuia, lætiq; interdum nuntij uulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Poſthumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumq;, quamuis firmatus animo centurio ægrè confecit. Nihil de ea re Tyberius apud ſenatum diſſeruit. Patris iuſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet tribuno cuſtodiæ adpoſito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandocũq; ipſe ſupremum diem expleuiſſet. Multa ſine dubio, ſæuaq; Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, ut exilium eius ſenatuſcõſulto ſanciretur, perfecerat. cæterũ in nullius unquã ſuorum necem durauit. neq; mortem nepoti pro

ſecuri

ſecuritate priuigni inlatam credibile erat. pro, pius uero Tyberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs ſuſpecti & inuiſi iuuenis cædem feſtinauiſſe. Nuntianti cẽturioni (ut mos militiæ) factum eſſe quod imperaſſet, neq; imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddendam apud ſenatum reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit, metuẽs ne reus ſubderetur, iuxtà periculoſo, ficta ſeu uera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum uulgarẽtur, néue Tyberius uim principatus reſolueret, cuncta ad ſenatũ uocando: eam conditionẽ eſſe imperandi, ut nõ aliter ratio conſtet, quàm ſi uni reddatur. At Romæ ruere in ſeruitium Cõſules, Patres, Equites, quãtò quis inluſtrior, tantò magis falſi ac feſtinantes uultuq; cõpoſito, ne læti exceſſu principis, neu triſtior primordio, lacrymas, gaudiũ, queſtus, adulatione miſcebant. Sextus Pompeius, & Sextus Apuleius Coſſ. primi in uerba Tyberij Cæſaris iurauere, apudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarum cohortiũ præfectus, hic annonæ. Mox ſenatus, milesq;, & populus. Nam Tyberius cuncta per Conſules incipiebat, tanquam uetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiã uocabat, niſi tribunitiæ poteſtatis præſcriptione poſuit

ſub

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſub Auguſto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & ſenſu permodeſto: de honoribus parentis conſulturũ. neq; abſcedere à corpore, idq; unum ex publicis muneribus uſurpare. ſed defuncto Auguſto ſignum prætorijs cohortibus, ut imperator dederat, excubiæ, arma, cætera aulæ: miles in forũ, miles in curiam comitabatur, literas ad exercitus, tanquam adepto principatu miſit, nuſquam cunctabundus, niſi cùm in ſenatu loqueretur. Cauſa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immẽſa ſociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quam expectare mallet. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq; potius à Repub. uideretur, quàm per uxorium ambitũ, & ſenili adoptione irrepſiſſe. Poſteà cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum uolũtates induct am dubitationẽ. Nã uerba, uultus in crimen detorquens recondebat. Nihil primo ſenatus die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti, cuius teſtamentum illatum per uirgines Veſtæ, Tyberium, & Liuiam hæredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenq; Auguſtæ adſumebatur. In ſpem ſecundam, nepotes, pronepotesq;: tertio gradu primores ciuitatis ſcripſerat, pleroſq; inuiſos ſibi, ſed iactantia gloriaq; ad poſteros. Legata non ultra ciuilem modum, niſi quòd populo & plebi, CCCCXXXV. prætoriarum cohortiũ militibus ſingula num-

mûm

mûm millia, legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos uiritim dedit. Tum conſultatum de honoribus. Ex quîs maximè inſignes uiſi: ut porta triumphali duceretur funus, Gallus Aſinius: ut legumlatarum titul[illegible] uictarum ab eo gentium uocabula anteferrentur, L. Arruntius, cenſuere. addebat Meßala Valerius, renouandum per annos ſacramentum in nomen. Tyberij interrogatusq; à Tyberio, num ſe mandante eam ſententiam prompſißet: ſponte dixiße, reſpondit: neq; in ijs quæ ad Remp. pertinerent, conſilio niſi ſuo uſurum, uel cum periculo offenſionis. Ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum. Remiſit Cæſar adroganti moderatione, populúmque edicto monuit, ne, ut quondam nimijs ſtudijs funus diui Iulij turbaßent, ita Auguſtum in foro potius quàm in campo Martis, ſede deſtinata cremari uellent. Die funeris milites uelut præſidio ſtetere: multum irridentibus, qui ipſi uiderant, quiq; à parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis improſpera repetita, cùm occiſus dictator Cæſar, alijs peßimum, alijs pulcherrimum facinus uideretur: nunc ſenem principem longa potentia, prouiſis etiã hæredum in Remp. opibus, auxilio ſcilicet militari tuendũ, ut ſepultura eius quieta foret. Multus hinc ipſo de Auguſto ſer-

ſermo pleriſque uana mirantibus, quod idem dies accepti quondam imperij princeps, & uitæ ſupremus: quòd Nolæ *in domo & cubiculo, in quo pater eius* Octauius*, uitam finiuiſſet: numerus etiam conſulatuum celebrabatur, quo* Valerium Coruinum *&* C. Marium *ſimul æquauerat: continuata per ſeptem & triginta annos tribunitia poteſtas, nomen imperatoris ſemel atque uicies partum, aliáque honorum multiplicata aut noua. At apud prudentes uita eius uariè extollebatur, arguebatúrue.* Hi *pietate erga parentem, & neceſſitudine* Reipub. *in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neq; parari poſſet, neque haberi per bonas artes.* Multa Antonio *tunc interfectores patris ulciſceretur, multa* Lepido *cõceſſiſſe: poſtquam hic ſocordia ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remediũ fuiſſe, quàm ab uno regeretur.* Nõ *regno tamen, neq; dictatura, ſed principis nomine conſtitutam* Rempub. *mari* Oceano*, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios, urbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum ui tractata, quo cæteris quies eſſet.* Dicebatur *contrà, pietatem erga parentem, & tempora* Reipublicæ *obtentui ſumpta: cæterùm cupidine dominandi concitos per lar-*

gition

gitionem ueteranos, paratũ ab adoleſcente priuato exercitum, corruptas conſulis legiones, ſimulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi decreto patrum, faſces, & ius prætoris inuaſerit, cæſis Hircio & *Pãſa (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam uenenum uulneri adfuſum, ſiue milites* Hircium, & *machinator doli Cæſar abſtulerat) utriuſq; copias occupauiße: extortum inuito ſenatu conſulatum, armáque quæ in Antonium acceperit, contra* Remp. *uerſa, proſcriptionẽ ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecere laudatas: ſanè Caßij & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos, quanquam fas ſit priuata odia publicis utilitatibus remittere, ſed Pompeiũ imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos: poſt* Antonium Tarentino Brũduſinoq; *fœdere, et nuptijs ſororis inlectũ ſub dolæ adfinitatis pœnas morte exoluiße: pacẽ ſine dubio poſt hæc, uerũ cruentam,* Lollianas, Varianasq; *clades, interfectos* Romæ Varrones, Egnatios, Iulios. Nec *domeſticis abſtinebatur:* Abducta Neroni uxor: & *cõſulti per ludibriũ pontifices, an concepto, necdum edito partu ritè nuberet: qui* Tedij & Vedij Pollionis *luxus: poſtremò* Liuia *grauis in* Rẽp. *mater, grauius domi* Cæſarũ *nouerca: nihil deorũ honoribus relictũ, cùm ſe tẽplis & effigie numinũ per flamines, & ſacerdotes coli uellet: ne Tyberiũ quidẽ charitate, aut* Reip. *cura ſuc-*

ceſſorem adſcitum, ſed quoniam adrogantiam ſæuitiámque eius introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuiſſe. Etenim Augustus paucis antè annis, cùm Tyberio tribunitiam poteſtatem à patribus rurſum poſtularet (quanquam honora oratione) quædam de habitu cultúque, & institutis eius iecerat, quæ uelut excuſando exprobraret. Caterùm ſepultura more perfecta, templum & cœleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tyberium preces. & ille uariè diſſerebat, de magnitudine imperij, ſua modeſtia: ſolam diui Augusti mentem tantæ molis capacem, ſe in partem curarum ab illo uocatum, experiẽdo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ regendi cuncta onus: proinde in ciuitate tot inluſtribus uiris ſubnixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat. Tyberióque etiam in rebus quas non occuleret, ſeu natura, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura uerba, tunc uerò nitenti, ut ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus unus metus, ſi intelligere uiderentur, in queſtus, lacrymas, uota effundi ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipſius manus tendere, cùm proferri libellum, recitariq́; iuſſit. Opes publicæ cõtinebantur, quãtum ciuium, ſociorumq́;

in

in armis, quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut uectigalia, & neceſſitates ac largitiones. Quæ cuncta ſua manu præſcripſerat Auguſtus, addideratq; conſilium, coërcendi intra terminos imperij, incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procũbente, dixit forte Tyberius, ſe, ut non toti Reipub. parem, ita quæcũq; pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum. Tum Aſinius Gallus, Interrogo, inquit, Cæſar quam partem Reip. mandari tibi uelis? Perculſus improuiſa interrogatione paulùm reticuit, dein collecto animo reſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo legere aliquid, aut euitare, ex eo cuius in uniuerſum excuſari mallet. Rurſum Gallus (etenim uultu offenſionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, ut diuideret, quæ ſeparari nequirent: ſed & ſua confeſſione argueretur, unum eſſe Reip. corpus, atq; unius animo regendum. Addidit laudem de Auguſto, Tyberiumq; ipſum uictoriarum ſuarum, quæ'que in toga per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit pridem inuiſus, tanquam ducta in matrimonium Vipſania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tyberij uxor fuerat, pluſquam ciuilia agitaret, Pollioniſq;, Aſinij patris ferociã retineret. Poſt quæ L. Arruntius haud multum diſcrepans à Galli oratione perinde offẽdit, quãquã Tyberio nulla uetus in

Arrun

Arruntium ira, ſed diuitem, promptum artibus egregijs, & pari fama publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principē locum, ſuſfecturi abnuerent, aut impares uellent, uel idem poßent cuperentq́;, M. Lepidum dixerat capacem, ſed aſpernantem, Gallum Aſinium auidum & minorem, L. Arruntium nō indignum, &, ſi caſus daretur, auſurum. De prioribus conſentitur, pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidere, omnesq́; præter Lepidum uarijs mox criminibus ſtruente Tyberio circumuenti ſunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus ſuſpicacem animū perſtrinxere. Haterius cùm dixißet, quouſq; patieris Cæſar non adeſſe caput Reip. Scaurus quia dixerat, ſpē eſſe ex eo non inritas fore ſenatus preces, quòd relationi conſulum iure tribunitiæ poteſtatis non interceßiſſet. In Haterium ſtatim inuectus eſt, Scaurum cui implacabilius iraſcebatur, ſilentio tramiſit. Feßusq́; clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non ut fateretur ſuſcipi à ſe imperium, ſed ut negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium cùm deprecandi cauſa palatium introißet, ambulantisq́; Tyberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tyberius caſu, an manibus eius impeditus, prociderat. Neque tamen periculo talis uiri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam

oraret,

oraret, & uſque accuratiſſimis precibus pro‑
tegeretur. Multa patrum & in Auguſtam adu‑
latio, alij parentem, alij matrem patriæ ap‑
pellandam, plerique ut nomini Cæſaris adſcri‑
beretur, Iuliæ filius, cenſebant. Ille moderan‑
dos fœminarum honores dictitans, eadémque ſe
temperantia uſurum in his quæ ſibi tribuerren‑
tur, cæterùm anxius inuidia, & muliebre faſti‑
gium in diminutionem ſui accipiens, ne licto‑
rem quidem ei decerni paſſus eſt: arámque ado‑
ptionis, & alia huiuſcemodi prohibuit. At
Germanico Cæſari proconſulare imperium pe‑
tiuit, miſsiq; legati qui deferrent, ſimul mœſti‑
tiam eius ob exceſſum Auguſti ſolarentur. quo
minus idem pro Druſo poſtularetur, ea cau‑
ſa, quòd deſignatus conſul Druſus præſénsque
erat. Candidatos præturæ duodecim nomina‑
uit, numerum ab Auguſto traditum, & hor‑
tante ſenatu, ut augeret, iureiurando obſtrin‑
xit, ſe non exceſſurum. Tum primùm è campo
comitia ad patres tranſlata ſunt. Nam ad eam
diem, etſi potiſſima arbitrio principis, quæ‑
dam tamen ſtudijs tribuum fiebant. Neque po‑
pulus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani ru‑
more: & ſenatus largitionibus, ac precibus
ſordidis exolutus, libens tenuit, moderante Ty‑
berio, ne plures quàm quatuor candidatos com
mendaret, ſine repulſa & ambitu deſignan‑
dos. Inter quæ tribuni plebei petiuere, ut pro‑

prio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti facti additi Auguſtales uocarentur, ſed decreta pecunia ex ærario, ut'que per circum triumphali ueſte uterentur, curru uehi haud permiſſum. Mox celebratio annuum ad prætorem tranſlata, cui inter ciues, & peregrinos iuriſdictio eueniſſet. Hic rerum urbanarũ ſtatus erat, cùm Pannonicas legiones ſeditio inceſſit, nullis nouis cauſis niſi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmiorum oſtendebat. Caſtris æſtiuis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Iunio Blæſo, qui ſine Auguſti, & initijs Tyberij auditis, ob iuſtitium, aut gaudium intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſciuire miles, diſcordare, peſſimi cuiuſque ſermonibus præbere aures, deniq; luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquijs, aut flexo in ueſperam die, & delapſis melioribus, deterrimum quenque congregare. Poſtremò promptis iam & alijs ſeditionis miniſtris, uelut concionabundus interrogabat, cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum ſeruorum

uorum obedirent? quando auſuros expoſcere remedia, niſi nouum & nutantem adhuc principem precibus, uel armis adirent? ſatis per tot annos ignauia peccatũ, quòd tricena, aut quadragena ſtipendia ſenes, & plerique truncato ex uulneribus corpore, tolerent: ne dimiſsis quidem finem eſſe militiæ, ſed apud uexillum retentos, alio uocabulo, eoſdem labores perferre: ac ſi quis tot caſus uita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludũ, uel inculta montium accipiãt. Enimuero militiã ipſam grauẽ, infructuoſam: denis in diem aſsibus animam & corpus æſtimari: hinc ueſtem, arma, tẽtoria, hinc ſæuitiam centurionum, & uacationes munerum redimi, at hercule uerbera, & uulnera, durã hyemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem ſempiterna: nec aliud leuamentum, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur, ut ſingulos denarios mererent, ſextuſdecimus ſtipendij annus finem adferret, ne ultrà ſub uexillis tenerẽtur, ſed iiſdem in caſtris præmiũ pecunia ſolueretur. An prætorias cohortes quæ binos denarios acceperint, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorũ ſuſcipere? non obtrectari à ſe urbanas excubias, ſibi tamẽ apud horridas gentes è cõtubernijs hoſtẽ aſpici. Adſtrepebat uulgus diuerſis incitamentis, hi uerberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmi

ta tegmina, & nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris uenere; ut tres legiones miſcere in unam agitauerint. Depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quærebant, aliò uertunt, atque unà tres aquilas, & ſigna cohortium locant, ſimul congerunt cæſpites, extruunt tribunal, quo magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus aduenit, increpabatq́;, ac retinebat ſingulos, clamitans, mea potius cæde imbuite manus: leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis: aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo. Aggerebatur nihilominus cæſpes, iamq́; pectori uſq; adereuerat, cùm tandem peruicacia uicti incœptum omiſere. Blæſus multa dicendi arte, non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Cæſarẽ ferenda ait: neq; ueteres ab imperatoribus priſcis, neq; ipſos à diuo Auguſto tam noua petiuiſſe & parum in tẽpore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuiliũ quidem bellorũ uictores expoſtulauerint, cur contra morẽ obſequij, contra fas diſciplinæ uim meditentur? decernerent legatos, ſeq́; coram mandata darent. Adclamauere ut filius Blæſi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq́; militibus miſſionem ab ſexdecim annis: cætera mãdaturos ubi prima prouenisſent. Profecto iuuene modicùm otium, ſed ſuperb

perbire miles, quòd filius legati orator publicæ cauſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obtinuiſſent. Interea *manipuli ante cœptam ſeditionem* Nauportum *miſſi, ob itinera, & pontes, & alios uſus poſtquam turbatum in caſtris accepere, uexilla conuellunt, direptisq́; proximis uicis, ipſo'que* Nauporto, *quod municipij inſtar erat, retinentis centuriones in riſu & contumelijs, poſtremò uerberibus inſectantur, præcipua in* Aufidienum Rufum *præfectum caſtrorum ira: quem direptum uehiculo ſarcinis grauant, agúntque primo in agmine per ludibrium rogitantes, an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret?* Quippe Rufus *diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam, duramq́; militiam reuocabat, intus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat.* Horum *aduentu redintegratur ſeditio, & uagi circumiecta populabantur.* Blæſus *paucos maximè præda onuſtos ad terrorem cæterorum adfici uerberibus, claudi carcere iubet.* Nam *etiam tum legato à centurionibus, & optimo quóq; manipularium parebatur.* Illi *obniti trahentibus, prænſare circunſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in legatum cumulant, cœlum, ac deos ob-*

teſtantur, nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, miſericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab uniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt uincula: deſertorésque, ac rerum capitalium damnatos ſibi iam miſcent. Flagrantior inde uis, plures ſeditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blaſi adleuatus circunſtantium humeris apud turbatos, & quid pararet intentos, Vos quidem, inquit, his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo uitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad uos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atq; armat. Reſponde Blaſe, ubi cadauer abieceris, ne hoſtes quidem ſepulturam inuident: cum oſculis, cum lacrymis dolorem meum impleuero, me quoq; trucidari iube, dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, ij ſepeliant. Incendebat hæc fletu, & pectus atq; os manibus uerberans: mox disiectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantum conſternationis inuidiæq; conciuit, ut pars militũ, gladiatores qui è ſeruitio Blaſi erãt, pars cæteram eiuſdem familiam uincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur, ac ni properè neque corpus ullum reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus

ciatibus abnuere cædem, neq; illi fuiſſe unquam fratrem pernotuiſſet, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. Sarcinæ fugientium direptæ, & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs uocabulum, cedò alteram, indiderant: quia fracta uite in tergo militis, alteram clara uoce, ac rurſus aliam poſcebat. Cæteros latebræ texere; uno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipſæ inter ſe legiones octaua & quintadecumæ ferrum parabant, dum centurionem cognomentò Sirpicum; illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur, ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis, minas interieciſſet. Hæc audita, quanquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maxime occultantem Tyberium pepulere, ut Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq; prætorijs cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis ex re conſulturum: & cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes Imperatori aderant, ſimul prætorij præfectus Aelius Seianus collega Straboni patri ſuo datus, magna apud Tyberium autoritate, rector iuueni, & cæteris, periculorum, præmiorúmque oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per offi-

cium obuiæ fuere legiones, non lætæ (ut adſolet) neque inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi & uultu, quanquam mœſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam uallum introit, portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis, opperiri iubent, cæteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Druſus, ſilentium manu poſcens: illi quoties oculos ad multitudinem retulerant uocibus truculentis ſtrepere, rurſum uiſo Cæſare, trepidare, murmur incertum, atrox clamor, & repente quies, diuerſis animorum motibus pauebant terrebantq;. Tandem interrupto tumultu literas patris recitat, in quîs perſcriptum erat, præcipuam ipſi fortiſsimarum legionum curam, quibus cum plurima bella tolerauiſset. Vbi primùm à luctu requieſset animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum: miſiſse interim filium, ut ſine cunctatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cætera ſenatui ſeruanda, quem neque gratiæ, neque ſeueritatis expertem haberi par eſset. Reſponſum eſt à concione, mandata Clementi centurioni quæ præferret: is orditur de miſsione à ſexdecim annis, de præmijs finitæ militiæ: ut denarius diurnum ſtipendium foret, ne ueterani ſub uexillo haberentur. Ad ea Druſus cum arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur: cur ueniſset, neque augendis militum ſtipendijs,

neque

neque adleuandis laboribus, denique nulla bene faciendi licentia. At hercule uerbera, & necem cunctis permitti. Tyberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum, eaſdem artes Druſum retuliſſe: nũquámne niſi ad ſe filios familiarum uenturos? nouum id planè, quod Imperator ſola militis commoda ad ſenatum reijciat: eundem ergo ſenatum conſulendum quoties ſupplicia, aut prælia indicantur: an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe? Poſtremò deſerunt tribunal, ut quis prætorianorum militum, amicorúmue Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſam diſcordiæ, & initium armorum, maxime infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloria belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multo pòſt digredientem cum Cæſare, ac prouiſu periculi hyberna caſtra repetentem, circunſiſtunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoque commodis legionum aduerſaretur? ſimul ingruunt, ſaxa iaciunt. Iamq́; lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcurſu multitudinis quæ cum Druſo aduenerat, protectus eſt. Noctem minacem, & in ſcelus erupturam fors leniuit. Nam Luna clariore penè cœlo uiſa langueſcere. Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimulans, proſpereq́; ceſſura

*quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ red-
deretur. Igitur æris ſono, tubarum cornuumq́;
concentu ſtrepere, prout ſplēdidior, obſcuriórue,
lætari aut mœrere: & poſtquam ortæ nubes offe-
cere uiſui, creditumq́; conditam tenebris, ut
ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel
mentes, ſibi æternum laborem portendi, ſua fa-
cinora auerſari deos lamentatur. Vtendum in-
clinatione ea Cæſar, & quæ caſus obtulerat in
ſapientiam uertenda ratus, circumiri tentoria
iubet. Accitur centurio Clemens, & ſic alij bo-
nis artibus grati in uulgus: in uigilijs, ſtationi-
bus, cuſtodijs portarū ſe inſerunt, ſpem offerunt,
metum intendunt. Quouſq; filium imperatoris
obſidebimus? quis certaminū finis? Percennióne
& Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Per-
cennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros
emeritis largientur? denique pro Neronibus &
Druſis imperium populi Ro. capeſſent? quin po-
tius ut nouiſſimi in culpam, ita primi ad pœni-
tentiam ſumus. Tarda ſunt quæ in cōmune ex-
poſtulantur, priuatam gratiam ſtatim merea-
re, ſtatim recipias. Commotis per hæc mentibus,
& inter ſe ſuſpectis, tironem à ueterano, legio-
nem à legione diſſociant. Tum redire paulatim
amor obſequij. omittunt portas, ſigna unum in
locum principio ſeditionis congregata, ſuas in
ſedes referunt. Druſus orto die, & uocata con-
cione, quanquam rudis dicendi, nobilitate in-*

genita,

genita, incuſat priora, probat præſentia: negat ſe terrere, & minis uinci, flexos ad modeſtiam ſi uideat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, Iuſtúsque Catonius primi ordinis centurio ad Tyberium mittuntur. Certatum inde ſententijs, cum alij operiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem cenſerent, alij fortioribus remedijs agendum. nihil in uulgo modicum: terrere, ni paueant: ubi pertimuerint, impune contemni: dum ſuperſtitio urgeat, abijciendos ex duce metus ſublatis ſeditionis autoribus. Promptum ad aſperiora ingenium Druſo erat, uocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra uallum abiecta oſtentui. Tum ut quiſque præcipuus turbator conquiſiti: & pars extra caſtra palantes à centurionibus, aut prætorianarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli documentum fidei tradidere. Auxerat militum curas prematura hyems imbribus continuis, adeoq; ſæuis, ut non egredi tentoria, congregari inter ſe, uix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atque unda raptabantur. durabat & formido cœleſtis iræ, nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſydera, ruere tempeſtates:

 ſtates:

ſtates: non aliud malorum leuamentum, quàm ſi linquerent caſtra infauſta temeratáque, & ſoluti piaculo ſuis quiſque hybernis redderentur primùm octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus *opperiendas* Tyberij *epiſtolas clamitauerat, mox deſolatus aliorum diſceßione imminentem neceßitatem ſponte præuenit, &* Druſus *non expectato legatorum regreßu, quia præſentia ſatis conſiderat, in urbem redijt.* Iiſdem *ferme diebus, ijſdem cauſis* Germanicæ *legiones turbatæ, quanto plures, tanto uiolentius, & magna ſpe fore ut* Germanicus Cæſar *imperium alterius pati nequiret, darétque ſe legionibus, ui ſua cuncta tracturus.* Duo *apud ripam* Rheni *exercitus erant, cui nomen ſuperiori ſub* C. Silio *legato, inferiorem* A. Cæcinna *curabat.* Regimen *ſummæ rei penes* Germanicum, *agendo* Galliarum *cenſui cum intentum.* Sed *quibus* Silius *moderabatur, mente ambigua, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur.* Inferioris *exercitus miles in rabiem prolapſus eſt, orto ab undeuiceſimanis quintaníſque initio, & tractis prima quoque, ac uiceſima legionibus. nam ijſdem æſtiuis in finibus* Vbiorum *habebantur per otium, aut leuia munia.* Igitur *audito fine* Auguſti, *uernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, laſciuiæ ſueta, laborum intolerans, implere cæterorum rudes animos: ueniſſe tem-*

pus

pus quo ueterani maturam miſsionem, iuuenes largiora ſtipendia, cuncti modum miſeriarum expoſcerent, ſæuitiámque centurionum ulciſcerentur. Non unus hæc ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios ualidiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora uoceſq́; : ſua in manu ſitam rem Romanã, ſuis uictorijs augeri Remp. in ſuum cognomẽtum adſciſci imperatores. Nec Legatus obuiam ibat, quippe plurium uecordia conſtantiam exemerat: repente lymphati diſtrictis gladijs in centuriones inuadunt ea uetuſtiſſima militaribus odijs materies, & ſæuiendi principium proſtratos uerberibus mulctant, ſexageni ſingulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum conuulſos laniatoſq́;, & partim exanimos, ante uallum, aut in amnem Rhenum proijciunt. Septimius cum perfugiſſet ad tribunal, pedibuſq́; Cæcinnæ aduolueretur, eo uſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſsius Chærea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro uiam patefecit. Non tribunus ultrà, non caſtrorum præfectus ius obtinuit, uigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens uſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altius coniectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quòd neque diſiecti,

ictli, nil paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent, tanta æqualitate & conſtantia, ut regi crederes. Interea Germanico per Gallias (*ut diximus*) *cenſus accipienti, exceßiſſe Auguſtum aufertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluréſque ex ea liberos habebat. Ipſe* Druſo *fratre Tyberij genitus, Auguſtæ nepos, ſed anxius occultis in ſe patrui auiæq; odijs, quorum cauſæ acriores, quia iniquæ. quippe* Druſi *magna apud populum* Roma. *memoria. credebaturq; ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus. unde in* Germanicum *fauor & ſpes eadem.* Nam *iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa à* Tyberij *ſermone, uultu, adrogantibus & obſcuris.* Accedebant *muliebres offenſiones, nouercalibus* Liuiæ *in* Agrippinam *ſtimulis, atque ipſa* Agrippina *paulò commotior, niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum uertebat.* Sed *Germanicus quanto ſummæ ſpei propior, tanto impenſius pro* Tyberio *niti:* Sequanos *proximos, &* Belgarum *ciuitates in uerba eius adigit.* Dehinc *audio legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra caſtra habuit, deiectis in terram oculis uelut pœnitentia.* Poſtquam *uallum inijt, dißoni queſtus audiri cœpere, & quidam prehenſa manu eius per ſpeciem exoſculandi inſeruerunt digitos, ut uacua dentibus*

ora

ora contingeret, alij curuata ſenio mēbra oſtendebant. Adſiſtentē concionem, quia permiſta uidebatur, diſcedere in manipulos iubet, ſic melius audituros reſponſum: uexilla præferri, ut id ſaltem diſcerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à ueneratione Auguſti orſus, flexit ad uictorias triumphosq; Tyberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cū legionibus pulcherrima feciſſet. Italiæ inde conſenſum, Galliarū fidem extollit, nil uſquam turbidum aut diſcors: ſilentio hæc, uel murmure modico audita ſunt. Vt ſeditionē attigit, ubi modeſtia militaris? ubi ueteris diſciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegiſſent, rogitans: nudant uniuerſa corpora, cicatrices ex uulneribus, uerberū notas exprobrāt: mox indiſcretis uocibus, pretia uacationū, anguſtias ſtipendij, duritiam operum, ac proprijs nominibus incuſant, uallum, foſſas: pabuli, materiæ, lignorum, ad geſtus, & ſi qua alia ex neceſſitate aut aduerſus otium caſtrorū quæruntur. Atrociſſimus ueteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſuprà ſtipendia numerantes, mederetur feſſis, neu mortem in ijſdem laboribus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neq; inopem requiem, orabant. fuere etiam qui legatam à diuo Auguſto pecuniā repoſcerent, fauſtis in Germanicū ominibus: &, ſi uellet imperium, promptos oſtentauere. Tum uerò quaſi

ſcelere

ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit.oppoſuerunt abeunti arma,minitantes,ni regrederetur. At ille moriturum potius,quàm fidem exueret clamitans,ferrum à latere diripuit, elatumq; deferebat in pectus, ni proximi prahenſam dextrã ui attinuiſſent: extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac uix credibile dictu, quidam ſinguli propius incedentes, feriret,hortabantur:& miles nomine Caluſidius ſtrictum obtulit gladiũ,addito,acutiorem eſſe. Sæuum id maliq; moris etiam furentibus uiſum,ac ſpatium fuit, quò Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur.cõſultatum ibi de remedio.etenim nuntiabatur parari legatos, qui ſuperiorem exercitum ad cauſam eandem traherent, deſtinatum excidio Vbiorum oppidum, imbutásq; præda manus,in direptionem Galliarum erupturas.Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, & ſi omitteretur ripa, inuaſurus hoſtis.at ſi auxilia, & ſocij aduerſum abſcedentis legiones armarẽtur, ciuile bellũ ſuſcipi periculoſa ſeueritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi,ſeu omnia concederẽtur,in ancipiti Rep.Igitur uolutatis inter ſe rationib9 placitũ ut epiſtolæ nomine principis ſcriberẽtur, miſſionem dari uicena ſtipẽdia meritis, exauctorari qui ſenadena feciſſẽt,ac retineri ſub uexillo,cæterorũ immunes,niſi propulſandi hoſtis: legata quæ petiuerãt exolui duplicariq;. Sẽſit miles in

tempus

tempus conſicta, ſtatimq; flagitauit, miſsio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hyberna cuiuſquã non abſceſsere quintani undeuiceſimaniq;, donec ijſdem in æſtiuis cõtracta ex uiatico amicorum, ipſiusq; Cæſaris pecunia perſolueretur. Primã ac uiceſimam legiones Cæcinna legatus in ciuitatẽ Vbiorũ reduxit turpi agmine, cum fiſci de imperatore rapti inter ſigna interq; Aquilas ueherẽtur. Germanicus ſuperiorẽ ad exercitũ profectus, ſecundam & tertiamdecumã & ſextãdecumam legiones nihil cunctatus ſacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant. Pecunia & miſsio, quamuis non flagitantibus oblata eſt. At in Chaucis cœptauere ſeditionem, præſidium agitantes uexillarij diſcordium legionũ, & præſenti duorum militũ ſupplicio paulũ repreſsi ſunt. Iuſſerat id Mennius caſtrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm conceſſo iure: deinde intumeſcente motu profugus repertusq;, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audacia mutuatur: Non præfectum ab ijs, ſed Germanicum ducem, ſed Tyberium imperatorem uiolari: ſimul exterritis qui obſtiterant, raptum uexillum ad ripam uertit, & ſi quis agmine deceſsiſſet pro deſertore fore, clamitans; reduxit in hyberna turbidos, & nihil auſos. Interea legati ab ſenatu regreſsi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atq;

uice

uiceſima, ueteraníque nuper miſſi ſub uexillo hyemabant. Pauidos, & conſciẽtia uecordes intrat metus, ueniſſe patrũ iuſſu, qui inrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant. utq; mos uulgo, quamuis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum conſulatu functum, principem legationis, autorẽ ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubia uexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt; concurſuq; ad ianuã facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarẽ, tradere uexillum intẽto mortis metu ſubigũt: mox uagi per uias obuios habuere legatos, audita conſternatione ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias, cædem parant, Planco maxime, quem dignitas fuga impediuerat. Neque aliud periclitãti ſubſidium quàm caſtra primæ legionis: illic ſigna, & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurni⁹ uim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris ſanguine ſuo altaria deûm commaculauiſſet. Luce demum, poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus perduci ad ſe Plancum imperat, recipítque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neq; militum, ſed deûm ira reſurgere, cur uenerint legati aperit: ius legationis, atque ipſius Planci grauẽ, & immeritum caſum, ſimul quantum dedecoris adierit legio, facundè miſeratur: at-

tonit

tonitaq; magis quàm quieta concione legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. Eo *in metu arguere* Germanicũ *omnes, quòd non ad ſuperiorẽ exercitum pergeret, ubi obſequia, & contra rebellis auxilium:* Satis *ſuperq; miſſione & pecunia, & mollibus conſultis peccatum: uel ſi uilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris uiolatores haberet? illos ſaltem auo, &* Reip. *redderet.* Diu *cunctatus aſpernantem uxorem, cum ſe diuo* Auguſto *ortam, neq; degenerẽ ad pericula teſtaretur: poſtremo uterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit.* Incedebat *muliebre, & miſerabile agmen, profuga ducis uxor paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur: nec minus triſtes qui manebant.* Non *florentis* Cæſaris, *neq; ſuis in caſtris, ſed uelut in urbe uicta facies, gemitusq;, ac planctus etiam militum aures oraq; aduertere.* Progrediuntur *contuberniis, quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? fœminas inluſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad* Treuiros, *& externæ fidei.* Pudor *inde & miſeratio, & patris* Agrippæ, Auguſti *aui memoria, ſocer* Druſus, *ipſa inſigni fœcunditate, præclara pudicitia, iã infans in caſtris genitus, in contubern*

tubern

tubernio legionum eductus, quem militari uocabulo Caligulam appellabant, quia plerunq; ad concilianda uulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit quàm inuidia in Treuiros: orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreßi. isq; ut erat recens dolore & ira, apud circunfuſos ita cœpit, Non mihi uxor, aut filius patre & Rep. chariores ſunt: ſed illũ quidem ſua maieſtas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: coniugem, & liberos meos, quos pro gloria ueſtra libens ad exitium offerrẽ, nunc procul à furentibus ſummoueo, ut quicquid iſthuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur: néue occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tyberij nurus, nocentiores uos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratúmue uobis? quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem? qui filium imperatoris ueſtri uallo, & armis circunſediſtis? an ciues, quibus tam proiecta ſenatus autoritas? hoſtiũ quoq; ius, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Diuus Iulius ſeditionem exercitus uerbo uno compeſcuit, Quirites uocando, qui ſacramentum eius detrectabant. Diuus Auguſtus uultu, & aſpectu Actiacas legiones exterruit. nos ut nondum eoſdem, ita ex illis ortos ſi Hiſpania, Syriá'ue miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat. Primáne, & uice-

ſima

ſima legiones, illa ſignis à Tyberio acceptis, tu tot præliorũ ſocia, tot præmijs aucta, egregiam duci ueſtro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia alijs è prouincijs audienti, feram: ipſius tyrones, ipſius ueteranos, non miſſione, non pecunia ſatiatos? hic tantum interfici centuriones, eijci tribunos, includi legatos: infecta ſanguine caſtra, flumina, meq; precariam animã inter infenſos trahere. Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabã, detraxiſtis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidiſſem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius. legiſſetis ducem qui meã quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionũ ulciſceretur. Neq; enim dij ſinant, ut Belgarum (quãquam offerẽtium) decus iſtud, & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano momini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua diue Auguſte cœlo recepta mens, tua pater Druſe imago, tui memoria ijſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eleuant hanc maculam, iráſque ciuiles in exitium hoſtibus uertant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi legatos Senatui, obſequium Imperatori, ſi mihi coniugem, ac filium redditis, diſcedite à contactu, ac diuidite turbidos, id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei uinculum erit. Supplices ad

hæc & uera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néue obſes Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentẽ partum, & hyemem. uenturum filium. cætera ipſi exequerẽtur. Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quenque uinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetroniũ, qui iudicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones diſtrictis gladijs. reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: ſi nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur, & gaudebat cædibus miles tanquam ſemet abſolueret. nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat: ſecuti exemplum ueterani, haud multo pòſt in Rhætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ, ob imminentis Sueuos, cæterum ut auellerentur caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedij, quàm ſceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prælijs feciſſet, & cui erant denaria militaria, edebat: ſi tribuni, ſi legio induſtriam, innocentiamq; adprobauerant, retinebat ordines: ubi auaritiam, aut crudelitatem cõſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militia. Sic compoſitis præſentibus,

haud

haud minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ, & undeuiceſimæ legionum ſexageſimum apud lapidem (loco Vetera nomen eſt) hybernantium. nam primi ſeditionem cœptauerant, atrociſsimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœna commilitonum exterriti, nec pœnitẽtia conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſsem, ſocios dimittere Rheno parat, ſi imperiũ detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuiſset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarũ motu audito, trepida ciuitas incuſare Tyberium, quòd dum patres, & plebem, inualida et inermia, cunctatione ficta ludificetur, diſsideat interim miles, neq; duorum adoleſcẽtium nondum adulta autoritate comprimi queat: ire ipſum & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe, ceſsuris, ubi principem longa experientia, eundemq; ſeueritatis, & munificentiæ ſummum uidiſsent. an Auguſtum feſſa ætate toties in Germanias commeare potuiſſe, Tyberium uigentem annis ſedere in ſenatu uerba patrum cauillantem: ſatis proſpectum urbanæ ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem uelint. Immotum aduerſus eos ſermones, fixũq; Tyberio fuit non omittere caput rerum neque ſe rem publicam in caſum dare. Multa quippe & diuerſa angebant: ualidior per Germaniã exercitus propior apud

Pannoniam: ille Galliarũ opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens. Quos igitur anteferret? acne poſtpoſiti cõtumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maieſtate ſalua, cui maior è longinquo reuerentia: ſimul adoleſcentibus excuſatum, quædam ad patrem reijcere. reſiſtentiúq; Germanico, aut Druſo, poſſe à ſe mitigari uel infringi, quod aliud ſubſidium, ſi imperatorem ſpreuiſſent? Cæterùm ut iam iamq; iturus legit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues, mox hyemem, aut negotia uariè cauſatus, primo prudentes, dein uulgum, diutiſſimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam contracto exercitu, & parata in defectores ultione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit literas ad Cæcinnã, uenire ſe ualida manu, ac ni ſuppliciũ in malos præſumant, uſurum promiſcua cæde. Eas Cæcinna aquiliferis, ſigniferíſque, & quod maximè caſtrorum ſynceerum erat, occulte recitat: utq; cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant hortatur: nam in pace cauſas & merita ſpectari, ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere. Illi tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorum legionum partem in officio uident, de ſententia legati ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quenque, & ſeditioni promptum ferro inuadant. Tunc ſigno inter ſe dato, inrumpunt contuber

tubernia, trucidant ignaros, nullo niſi conſcijs noſcente quod cædis initium, quis finis. Diuerſa *omnium quæ unquam accidere ciuilium armorum facies: non prælio, non aduerſis è caſtris, ſed ijſdem è cubilibus, quos ſimul ueſcentis dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, uulnera, ſanguis palàm: cauſa in occulto. cætera fors regit. & quidam bonorum cæſi.* Poſtquam *intellectum in quos ſæuiretur, peßimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit, permiſſa uulgo licentia atque ultio, & ſatietas.* Mox *ingreßus caſtra* Germanicus, *non medicinam illud plurimis cum lacrymis, ſed cladem adpellans, cremari corpora iubet.* Truces *etiam tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris, nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impijs honeſta uulnera accepiſſent.* Sequitur *ardorem militum* Cæſar*: iunctoq; ponte tramittit duodecim millia è legionibus ſex, & uiginti ſocias cohorteis, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata modeſtia fuit.* Læti *neque procul* Germani *agitabant, dum iuſtitio ob amißum* Auguſtum*, pòſt, diſcordijs attinemur.* At Romanus *agmine propero ſyluam* Cæſiam*, limitemq; à* Tyberio *cæptum ſcindit, caſtra in limite locat, frontem ac tergum uallo, latera concædibus munitus.*

Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatq́; ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur, an impeditius & intentatum, eoq́; hoſtibus incautum. Delecta longiore uia, cætera accelerantur. Etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem, ac ſolennibus epulis ludicram. Cæcinna cũ expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſyluarum amoliri iubetur, legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus inluſtris. Ventumq́; ad uicos Marſorum, & circundatæ ſtationes. ſtratis etiam tum per cubilia, proptérque menſas, nullo metu, non antè poſitis uigilijs: adeo cuncta incuria diſiecta erant: neque belli timor ac ne pax quidem niſi languida, & ſoluta inter temulẽtos. Cæſar auidas legiones quò latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit. quinquaginta millium ſpatium ferro flammisq́; peruaſtat. non ſexus, non ætas miſerationem attulit. profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ uocabant, ſolo æquantur. ſine uulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palanteis ceciderant. Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vſipetes: ſaltúſque, per quos exercitui regreſſus, inſedere. quod gnarum duci: inceſſitq́; itineri & prælio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio, & medijs impedimentis ſiniſtrum latus undeuiceſimani, dextrum quintani clauſere

clauſere: uiceſima legio terga firmauit, poſt cæteri ſociorum. Sed hoſtes donec agmen per ſaltus porrigeretur immoti, dein latera, & frontem modice adſultantes, tota ui nouiſſimos incurrere. Turbabanturq́; denſis Germanorum cateruis leues cohortes, cum Cæſar aduectus ad uiceſimanos uoce magna, hoc illud tempus obliterandæ ſeditionis clamitabat, pergerent, properarent culpam in decus uertere. Exarſere animis, unóque impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta, cæduntq́; ſimul primi agminis copiæ euaſere ſyluas, caſtráque communiuere. Quietum inde iter. Fidénſque recentibus ac priorum oblitus miles in hybernis locatur. Nunciata ea, Tyberium lætitia curáque adfecere, gaudebat oppreſſam ſeditionem: ſed quod largiendis pecunijs, & miſſione feſtinata fauorem militum quæſiuiſſet, bellica quoque Germanici gloria angebatur. Retulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multáque de uirtute eius memorauit, magis in ſpeciem uerbis adornata, quàm ut penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motus laudauit, ſed intentior & fida oratione. Cunctáq; quæ Germanicus indulſerat, ſeruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno Iulia ſupremum diẽ obijt, ob impudicitiam olim à patre Auguſto Pandateria inſula, mox oppido Rhegynorum, qui Siculum fretum ac-

colunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tyberij, florentibus Caio *&* Lucio *Cæſaribus, ſpreueratq; ut imparem: nec alia tam intima Tyberio cauſa, cur Rhodũ abſcederet. Imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſthumum Agrippam omnis ſpei egenum, inopia, ac tabe longa peremit, obſcuram fore necem longinquitate exilij ratus. Par cauſa ſæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, ſolers ingenio, & prauè facundus, eandem Iuliam in matrimonio Marci Agrippæ temerauerat.* Nec *is libidini finis: traditam Tyberio peruicax adulter contumacia, & odijs in maritum accendebat. Literæq; quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tyberij ſcripſit, à* Graccho *compoſitæ credebantur. Igitur amotus* Cercinnam *Africi maris Inſulam, quatuordecim annis exilium tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti litoris nihil lætum opperientem. Quorum aduentu breue tempus petiuit, ut ſuprema mandata uxori Alliariæ per literas daret, ceruicémque percuſſoribus obtulit. Conſtantia mortis haud indignus Sempronio nomine, uita degenerauerat. Quidam non* Roma *eos milites, ſed ab* L. *Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, autore Tyberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem uerti, fruſtra ſperauerat. Idem annus nouas*

ceremo

ceremonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris ſodales Tatios inſtituerat. Sorte ducti è primoribus ciuitatis unus & uiginti. Tyberius, Druſusq́;, & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. Ludos Auguſtales tunc primum cœptos turbauit diſcordia ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mecœnati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. Neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & ciuile rebatur miſceri uoluptatibus uulgi. Alia Tyberio morum uia, ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora uertere. Druſo Cæſare, C. Norbano COSS. decernitur Germanico triumphus manente bello, quod quanquam in æſtatem ſumma ope parabat, initio ueris & repentino in Chattos excurſu præcepit. Nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem utrunque perfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ, Segeſtes parari rebellionem ſæpe aliâs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit, ſuaſitq́; Varo ut ſe, & Arminium, & cæteros proceres uinciret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. Sed Varus fato & ui Arminii cecidit. Segeſtes, quanquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors ma-

nebat, auctis priuatim odijs, quod Arminius filiam eius alij pactam rapuerat: gener inuiſus, inimici ſoceri, quæq; apud concordes uincula charitatis, incitamenta irarum apud infenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinnæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitóque caſtello ſuper ueſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones uiarum, & fluminum relicto. Nam (rarum illi cœlo) ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat, imbresq; & fluminum auctus regredienti metuebatur. Sed Chattis adeo improuiſus aduenit, ut quod imbecillum ætate ac ſexu ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tramiſerit: Romanóſque pontem cœptantis arcebant, dein tormentis, ſagittisq; pulſi tentatis fruſtra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis uicisq; in ſyluas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, uertit ad Rhenum, nõ auſo hoſte terga abeuntium laceſſere. quod illi moris, quoties aſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcinna huc illuc ferens arma. &

Marſos

Marſos congredi auſos, proſpero prælio cohibuit. Neq; multo pòſt legati à Segeſte uenerunt, auxilium orantes aduerſus uim popularium, à quîs circunſedebatur, ualidiore apud eos Arminio quando bellum ſuadebat. Nam barbaris quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus commotis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium nomine Segimundum. Sed iuuenis cõſcientia cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, ſacerdos apud arã Vbiorum creatus ruperat uittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignéque exceptus, cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit conuertere agmen, pugnatumq; in obſidentis: & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant fœminæ nobiles, inter quas uxor Arminij, eadémque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo neq; uicta in lacrymas, neq; uoce ſupplex compreſſis intra ſinum manibus grauidum uterum intuens. Ferebantur et ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum qui tum in deditionem ueniebãt præda data. Simul Segeſtes ipſe ingens uiſu & memoria bonæ ſocietatis impauidus: uerba eius in hũc modum fuere. Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & conſtantiæ dies. Ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum, amicos, inimicosq; ex

ueſtris utilitatibus delegi; neque odio patriæ (quippe proditores etiã ijs quos anteponunt inuiſi ſunt) uerũ quia Romanis Germaniſq; idem conducere, & pacem quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, uiolatorẽ fœderis ueſtri Arminium, apud Varum qui tum exercitui præſidebat, reũ feci dilatus ſegnitia ducis, quia parum præſidij in legibus erat, ut me & Arminium, & conſcios uinceret flagitaui. Teſtis illa nox, mihi utinam potiùs nouiſſima quæ ſecuta ſunt defleri magis, quàm defendi poſſunt. Cæterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpeſſus ſum. atq; ubi primùm tui copia, uetera nouis, & quieta turbidis antehabeo, neq; ob præmium, ſed ut me perfidia exoluam, ſimul genti Germanorum idoneus cõciliator, ſi pœnitentiã quàm perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij ueniam precor. filiam neceſſitate huc adductam fateor. tuum erit conſultare, utrum præualeat, quòd ex Arminio cõcepit, an quòd ex me genita eſt. Cæſar clementi reſponſo, liberis propinquiſq; eius incolumitatem, ipſi ſedem ueterem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, noménque imperatoris autore Tyberio accepit. Arminij uxor uirilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq; excepti Segeſtis uulgata, ut quibuſque bellum inuitis,

aut cupientibus erat, ſpe uel dolore accipitur. Arminium ſuper inſitam uiolentiam rapta uxor, ſubiectus ſeruitio uxoris uterus, uecordem agebant: uolitabátque per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Neq; probris temperabat, egregium patrẽ, magnum imperatorem, fortem exercitũ, quorum tot manus unã mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neq; aduerſus fœminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellũ tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ dijs patrijs ſuſpenderit: coleret Segeſtes uictam ripam: redderet filio ſacerdotium: hominẽ Germanos nunquam ſatis excuſaturos, quòd inter Albim & Rhenum uirgas, & ſecures, & togam uiderint: alijs gẽtibus ignorantia imperij Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quãdo exuerint, in ritusq; diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille delectus Tyberius, ne imperitum adoleſcentulum, ne ſeditioſum exercitum paueſcerent: Si patriã, parentes, antiqua mallent quàm dominos, & colonias nouas, Arminium potius gloriæ ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis ducem ſequerentur. Conciti per hæc non modò Cheruſci, ſed contermina gentes, tractusq; in partis Inguiomerus Arminij patruus, ueteri apud Romanos autoritate: unde maior Cæſari

metus

metus, & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinnã cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. Equidem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit. Ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus uexit: ſimulq́; pedes, eques, claſſes apud prædictum amnem conuenere. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urenteis expedita cum manu L. Stertinius miſſu Germanici fudit, interq́; cædem & prædam reperit undeuiceſimæ legionis aquilam cũ Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantúmque Amiſiam, & Luppiam amnes inter, uaſtatum, haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionúmque inſepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæſarem inuadit ſoluẽdi ſuprema militibus duciq́;, permoto ad miſerationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, deniq; ob caſus bellorum, & ſortem hominum præmiſſo Cæcinna ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, penteſq́; et aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret. Incedũt mœſtos locos, uiſuq́; ac memoria deformes. Prima Vari caſtra lato ambitu, & dimenſis principijs trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto uallo, humili foſſa acciſæ iam reliquiæ cõſediſſe intelligebantur. Medio campi albentia oſſa, ut fugerant, ut

reſtite

reſtiterant, diſiecta uel aggerata. Adiacebant fragmina telorum, equorumq; artus, ſimul truncis arborum ante fixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorū ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut uincula elapſi, referebant, hic cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas, primum ubi uulnus Varo adactum, ubi infelici dextera, & ſuo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ ſcrobes: utq; ſignis & aquilis per ſuperbiā inluſerit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente, alienas reliquias an ſuorum, humo tegeret, omnes ut coniunctos, ut conſanguineos, aucta in hoſtem ira, mæſti ſimul & infenſi condebant. Primùm extruendo tumulo cæſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tyberio haud probatum, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti, ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorumq; tardatum ad prælia, & formidoloſiorem hoſtium credebat. Neque imperatorem auguratu, & uetuſtiſſimis ceremonijs præditum, adtrectare feralia debuiſſe. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, ubi primum copia fuit, euehi equites, campumq; quem hoſtis inſederat, eripi iubet. Arminius colligi

ſuos,

ſuos,& propinquare ſyluis monitos, uertit repentè, mox ſignum prorumpendi dedit ijs, quos per ſaltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques, miſſæ'que ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ auxerant conſternationem, trudebanturq́; in paludem gnaram uincentibus, iniquam neſcijs, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi, & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe ut aduexerat, reportat. Pars equitum litore Oceani petere Rhenũ iuſſa. Cæcinnà qui ſuum militem ducebat, monitus (quanquam notis itineribus regrederetur) pontes longos quàm maturrime ſuperare. Auguſtus is trames, uaſtas inter paludes, quondam à L. Domitio aggeratus: cætera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum ſyluæ paulatim adcliues, quas tum Arminius impleuit, compendijs uiarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis, armisq́; militem cum anteueniſſet. Cæcinnæ dubitanti quónam modo ruptos uetuſtate pontes reponeret, ſimúlque propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit, ut opus & alij prælium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſéque inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circungrediuntur, occurſant. Miſcetur operantium bellantiúmque clamor et cuncta pariter Romanis aduerſa. Locus

uligine

uligine profunda, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prælia, procera membra, haſtæ ingentes ad uulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinantis tum legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumpta quiete, quantum aquarum circunſurgentibus iugis oritur, uertere in ſubiecta, merſaq; humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcinna parendi, aut imperitandi habebat, ſecundarum ambiguarúmque rerum ſciens eoq; interritus. Igitur futura uoluens non aliud reperit, quàm ut hoſtem ſyluis coërceret, donec ſaucij, quantumq; grauioris agminis, anteirent. nam medio montium, & paludum porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones quinta dextro lateri, undeuigeſima in læuum, primani ducendum ad agmen, uiceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies, cum barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta uallium ac reſultantis ſaltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipſi paſſim adiacerent uallo, oberrarent tentorijs, inſomnes magis quàm peruigiles, ducemq; terruit dira quies. nam Quintilium Varum

ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire uiſus eſt, uelut uocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis repuliſſe. Cœpta luce miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia locum deſeruêre, capto propere campo humentia ultra. Neque tamen Arminius quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſere cœno, foſſiſq; impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorum ordo, utq; tali in tempore, ſibi quiſque properus, & lentæ aduerſum imperia aures irrumpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, & eodémque iterum fato uictæ legiones. Simul hæc, & cum delectis ſcindit agmen, equíſque maxime uulnera ingerit. Illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſiÿcere obuios, proterere iacentes, plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduerſum ferri ingruentia tela, neque figi limoſa humo poterant. Cæcinna dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. Iuuit hoſtium auiditas, omiſſa cæde, prædam ſectantium, eniſæ'que legiones ueſperaſcente die in aperta & ſolida. neque is miſeriarum finis. ſtruendum uallum, petendus agger. Amiſſa magna ex parte, per quæ geritur humus aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſauciÿs. infectos cœno, aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, &

tot hominū millibus unum iam reliquum diem lamentabantur. Fortè equus abruptis uinculis uagus & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbauit. tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentiū, ut cuncti ruerent ad portas, quarum decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcinna cōperto, uanam eſſe formidinem, cum tamen neq; autoritate, neq; precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit uiam, ſimul tribuni & centuriones falſum pauorem docuerūt. Tunc contractos in principia, iuſſosq; dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet: unam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendumq; intra uallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propius ſuccederent, mox undiq; erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perueniri. quòd ſi fugerent, pluris ſyluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. At uictoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat, reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à ſuis, legatorum tribunorumq; nulla ambitione, fortiſſimo cuiq; bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haud minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententijs agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſósque rurſum

per humida & impedita circumuenirent, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, ut uallum armis ambirent, promptam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt foſſas, iniiciunt crates, ſumma ualli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquam hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuáque ac tubæ concinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorum circunfunduntur, exprobrantes, non hic ſyluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium, & paucos ac ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum quanto inopina, tanto maiora offenduntur, cadebantq; ut rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue uulnus, pugnam deſeruere, uulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit: nocte demum reuerſæ legiones; quamuis plus uulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, uim, ſanitatem, copias, cuncta in uictoria habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti, ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent. ſed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusq; ut quis inops, aut ſaucius, ueſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit

C. Plinius

C. Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis laudes & grates reuerſis legionibus habentem. Id Tyberij animum altius penetrauit, non enim ſimplices eas curas, nec aduerſus externos militem quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi fœmina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem tentet, tanquam parum ambitioſæ filium ducis gregali habitu circunferat, Cæſaremq́; Caligulam appellari uelit. potiorem iam apud exercitus Agrippinam quam legatos, quam duces: compreſſam à muliere ſeditionem, cui nomen principis obſiſtere non quiuerit. Accendebat hæc onerabátque Seianus peritia morum Tyberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaq́; promeret. At Germanicus, legionum, quas nauibus uexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior claſſis uadoſo mari innaret, uel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſicca humo aut modicè adlabente æſtu, quietum habuit. mox impulſu aquilonis ſimul ſydere æquinoctij, quo maximè tumeſcit Oceanus, rapi, agíque agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, litori, campis facies. neq; diſcerni poterant incerta ab ſolidis, breuia à profundis, ſternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, ſarcinæ. corpora exanima interfluunt, occurſant. permiſcentur inter ſe manipuli, modò pectore, mo-

dò ore tenus extantes, aliquando ſubtracto ſolo diſiecti aut obruti. nox, uox, & mutui hortatus iuuabant. Aduerſante unda nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiens à prudenti, conſilia à caſu differre, cuncta pari uiolentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eòdem agmen ſubduxit. pernoctauere ſine uteſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miſerabiles, quàm quos hoſtis circunſidet. Quippe illis etiam honeſtæ mortis uſus: his inglorium exitium. Lux reddidit terram. penetratumq; ad amnem Viſurgim, quò Cæſar claſſe contenderat. Impoſitæ deinde legiones, uagante fama ſubmerſas. nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumq; reducẽ uidere. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data utrique uenia, facile Segimerò, cunctatius filio: quia Quintilij Vari corpus inluſiſſe diceba tur. Cæterũ ad ſupplenda exercitus damna certauere Galliæ, Hiſpaniæ, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes: quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modò & equis ad bellum ſumptis, propria pecunia militem iuuit. utq; cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios, facta ſingulorum extollere, uulnera intuens, alium ſpe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura, ſibiq; & prælio

firmab

ſirmabat. Decreta eo anno triũphalia, inſignia A. Cæcinnæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cũ Germanico geſtas. Nomẽn patris patriæ Tyberius à populo ſæpius ingeſtum, repudiauit: neque in acta ſua iurari, quanquam cenſente ſenatu, permiſit: cuncta mortalium incerta, quantoq; plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico dictans: non tamen ideo faciebat fidẽ ciuilis animi. nam legem maieſtatis reduxerat, cui nomen apud ueteres idem, ſed alia in iudicium ueniebant, ſi quis pro ditione exercitum, aut plebẽ ſeditionibus, denique male geſta Rep. maieſtatem populi Romani minuiſſet: facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis eius tractauit, commotus Caßij Seueri libidine, qua uiros fœminasq; inluſtres, procacibus ſcriptis diffamauerat: mox Tyberius conſultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maieſtatis redderentur, exercendas leges eſſe reſpondit. Hunc quoq; aſperauere carmina incertis autoribus uulgata in ſæuitiam ſuperbiamq; eius, & diſcorde cum matre animũ. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis prætentata crimina, ut quibus initijs, quanta Tyberij arte grauißimum exitiũ irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremo arſerit, cunctaq; corripuerit, noſcatur. Falanio obijciebat accuſator, quòd inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum colle-

giorum habebãtur, Caſsium quendam mimum corpore infamem adſciuiſſet: quódque uenditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet. Rubrio crimini dabatur uiolatum periurio nomen Auguſti. Quæ ubi Tyberio notuere, ſcripſit conſulibus, non ideo decretum patri ſuo cœlum, ut in perniciem ciuium is honor uerteretur. Caſſium hiſtrionem ſolitum inter alios eiuſdẽ artis intereſſe ludis, quos mater ſua in memoriam Auguſti ſacraſſet. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, ut alia numinum ſimulacra, uenditionibus hortorũ & domuum accedãt. Iuſiurandum perinde æſtimãdum: quàm ſi Iouem fefelliſſet. deorum iniurias, dijs curæ. Nec multo pòſt Graniũ Marcellum prætorẽ Bithyniæ quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, ſubſcribente Romano Hiſpone, qui formam uitæ inijt, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerũt. nam egens, ignotus, inquies, dũ occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuiq; periculũ faceſſit, potẽtiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplũ quod ſecuti ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem alijs, ac poſtremũ ſibi inuenere. Sed Marcellum inſimulabat, ſiniſtros de Tyberio ſermones habuiſſe ineuitabile crimen, cum ex moribus principis fœdiſſima quæq; deligeret accuſator, obiectaretq; reo. nam quia uera erant, etiam dicta

credeb

credebantur. Addidit Hiſpo, ſtatuam Marcelli altius quàm Cæſarum ſitam, & alia in ſtatua, amputato capite Auguſti, effigiem Tyberij inditam. ad quod exarſit adeo, ut rupta taciturnitate proclamaret, ſe quoq; in ea cauſa laturum ſententiam palàm, & iuratũ, quo cæteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum ueſtigia moriẽtis libertatis. Igitur Cn. Piſo, Quo, inquit, loco cenſebis Cæſar? ſi primus, habebo quod ſequar: ſi poſt omnes, uereor ne imprudens diſſentiam. permotus his, quantoq́; incautius efferbuerat, pœnitentia patiens tulit abſolui reum criminibus maieſtatis. de pecunijs repetundis ad recuperatores itum eſt. Nec patrum cognitionibus ſatiatus, iudicijs adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaq́; eo coràm, aduerſus ambitum & potentium preces conſtituta: ſed dum ueritati conſulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius ſenator, queſtus mole publicæ uiæ, ductuq́; aquarum, labefactas ædis ſuas, auxilium patrum inuocabat. reſiſtentibus ærarij prætoribus ſubuenit Cæſar, pretiumq́; ædiũ Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens. quam uirtutem diu retinuit, cum cæteras exueret. Propertio Celeri prætorio, ueniam ordinis ob paupertatẽ petenti, decies ſeſtertium largitus eſt, ſatis comperto, paternas ei anguſtias eſſe. tentantis eadem alios, probare cauſam ſenatui iuſſit, cupidine

ſeueritatis, in his etiam quæ rite faceret, acerbus. unde cæteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tyberis, plana urbis ſtagnauerat. Relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur. Renuit Tyberius, perinde diuina humanaq; obtegens: ſed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, leuari in præſens proconſulari imperio, tradiq; Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quanquam uili ſanguine nimis gaudens, quod uulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur. cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, uariè trahebant, alij tædio cœtus, quidam triſtitia ingenij & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam, mouendaſq; populi offenſiones conceſſam filio materiem. Quanquam, id quod dictum eſt, theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occiſis non modò è plebe, & militibus, & centurione, uulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem uulgi prohibent. Actum de ea ſeditione apud patres, dicebanturq; ſententiæ, ut prætoribus ius uirgarũ in hiſtriones eſſet. inter-

ceſſit. Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituſq́; eſt Aſinij Galli oratione ſilente Tyberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat: ualuit tamẽ interceſſio, quia diuus Auguſtus immunes uerberum hiſtriones quondam reſponderat, neq; fas Tyberio infringere dicta eius. De modo lucaris, et aduerſus laſciuiã fautorum multa decernuntur, ex quîs maximè inſignia: Ne domos pãtomimorũ ſenator introiret: ne egredienteis in publicũ, equites Romani cingerent: aut alibi quàm in theatro ſpectarẽtur, & ſpectantiũ immodeſtiã exilio mulctandi poteſtas prætoribus fieret. Templum ut in colonia Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto petentibus Hiſpanis permiſſum, datumq́; in omnes prouincias exemplũ. Cẽteſimã rerũ uenaliũ poſt bella ciuilia inſtitutã, deprecãte populo, edixit Tyberius militare ærariũ eo ſubſidio niti, ſimul imparẽ oneri Remp. niſi uiceſimo militiæ anno ueterani dimitterẽtur, ita proximæ ſeditionis male cõſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorũ finẽ expreſſerãt, abolita in poſterũ. Actũ deinde in ſenatu ab Arruntio et Ateio, an ob moderandas Tyberis exũdationes uerterẽtur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditaq́; municipiorum & coloniarũ legationes, orãtibus Florẽtinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum trãsferretur, idq́; ipſis perniciẽ adferret. Cõgruẽtia his Interãnates diſſeruere, peſſũ ituros fœcũ

diſſimos

diſsimos Italiæ campos, ſi amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus ſuperſtagnauiſſet. Nec Reatini *ſilebant, Velinum lacum, quà in Narẽ effunditur obſtrui recuſantes, quippe in adiacentia erupturum: optume rebus mortalium conſuluiſſe naturam, quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, utq; originem ita fines dederit: ſpectãdas etiam religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint: quin ipſum* Tyberim *nolle prorſus accolis fluuijs orbatũ, minore gloria fluere.* Seu *preces colonarũ, ſeu difficultas operum, ſiue ſuperſtitio ualuit, ut in ſententiam* Piſonis *concederet, qui nil mutandum cenſuerat.* Prorogatnr Poppæo Sabino *prouincia* Mœſia*, additis* Achaia & Macedonia. Id *quoq; morum* Tyberij *fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem uitæ in ijſdẽ exercitibus, aut iuriſdictionibus habere.* Cauſæ *uariæ traduntur: alij tædio nouæ curæ, ſemel placita pro æternis ſeruauiſſe: quidam inuidia, ne plures fruerentur. ſunt qui exiſtiment, ut callidum eius ingenium, ita anxium iudicium: neq; enim eminentis uirtutes ſectabatur, & rurſum uitia oderat. ex optimis periculum ſibi, a peſsimis dedecus publicum metuebat. qua hæſitatione poſtremo eò prouectus eſt, ut mandauerit quibuſdam prouincias, quos egredi urbe non erat paſſurus.* De *comitijs conſularibus, quæ tum primum illo principe, ac dein*

ceps fuere, uix quicquam firmare auſim: adeo diuerſa non modo apud autores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modo ſubtractis candidatorum nominibus, originem cuiuſq; & uitam, & ſtipendia deſcripſit, ut qui forent intelligeretur: aliquãdo ea quoq; ſignificatione ſubtracta, candidato: hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt. plerunq; eos tantum apud ſe profeſſos diſſeruit; quorum nomina conſulibus edidiſſet. poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ, aut meritis confiderẽt. ſpecioſa uerbis, re inania, aut ſubdola: quantoq; maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infenſius ſeruitium.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER II.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Oriẽtis regna, prouinciæq; Romanæ, initio apud Parthos orto, qui petitum Roma, acceptumq; regẽ, quãuis gẽtis Arſacidarũ, ut externũ aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus à Phrahate. Nã Phrahates quanquã depuliſſet exercitus, ducesq;

duceſq; Romanos, cuncta uenerantium officia ad Auguſtum uerterat, partemq; prolis, firmandæ amicitiæ miſcrat, haud perinde noſtri metu, quàm fidei popularium diffiſus. Poſt finē Phraatis & ſequentiū regū, ob internas cædes, uenere in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem uetuſtiſſimum liberorum eius accirēt. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitq; opibus. Et accepere barbari lætantes, ut ferme ad noua imperia. Mox ſubit pudor degeneraviſſe Parthos, petitum alio ex orbe regem, hoſtium artibus infectum: iam inter prouincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi dariq;: Vbi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium, ſi mancipium Cæſaris tot per annos ſeruitutem perpeſſum Parthis imperitet? Accendebat dedignantes & ipſe, diuerſus à maiorum inſtitutis, raro uenatu, ſegni equorū cura, quoties per urbes incideret lecticæ geſtamine, faſtuq; erga patrias epulas: inridebantur & Græci comites, ac uiliſſima utēſilium annulo clauſa. ſed prōpti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis uirtutes, noua uitia, & quia ipſorum maioribus aliena perinde odium prauis & honeſtis. Igitur Artabanus Arſacidarum è ſanguine apud Dahas adultus excitur, primoq; congreſſu fūſus, reparat uires, regnoq; potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, uacua tūc, intérque Parthorum

& Ro

& Romanas opes inſida, ob ſcelus Antonij, qui Artauaſdē regē Armeniorū ſpecie amicitiæ inlectū, dein catenis oneratū, poſtremo interfecerat. Eius filius Artaxias, memoria patris nobis infenſus, Arſacidarū ui ſeq; regnumq; tutatus eſt. Occiſo Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armenijs Tigranes, deductusq; in regnū à Tyberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperiū fuit, neq; liberis eius, quanquā ſociatis more externo in matrimoniū regnumq;. dein iuſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtra deiectus. Tum C. Cæſar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen origine Medū, ob inſignē corporis formam, & præclarū animū uolētibus Armenijs præfecit. Ariobarzane morte fortuita abſumpto, ſtirpē eius haud tolerauere, tētatoq; fœminæ imperio, cui nomen Erato, eaq; breui pulſa, incerti ſolutiq;, & magis ſine domino, quàm in libertate, profugū Vononē in regnū accipiūt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armenijs, uel ſi noſtra ui defenderetur, bellū aduerſus Parthos ſumendū erat, rector Syriæ Creticꝰ Sillanus excitū cuſtodia circūdat, manēte luxu & regio nomine. quod ludibrium ut effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Cæterū Tyberio haud ingratū accidit, turbari res Oriētis, ut ea ſpecie Germanicū ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſq; prouincijs

impo

impoſitum, dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & aduerſa patrui uoluntas, celerandæ uictoriæ interior, tractare præliorum uias, & quæ ſibi tertiũ iam annũ belligerãti ſæua uel proſpera eueniſſent: fundi Germanos acie & iuſtis locis, iuuari ſyluis, paludibus, breui æſtate, & præmatura hyeme: ſuum militẽ haud perinde uulneribus, quàm ſpatijs itinerum, dãno armorũ adfici, feſſas Gallias miniſtrãdis equis, longũ impedimentorũ agmẽ, opportunum ad inſidias, defenſantibus iniquum: at ſi mare intretur, promptam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul bellũ maturius incipi, legionesq́; & cõmeatus pariter uehi: integrũ equitẽ, equosq́; per ora & alueos fluminũ media in Germania fore. Igitur huc intẽdit, miſſis ad cenſus Galliarũ, P. Vitellio & Cantio. Silius & Anteius & Cæcinna fabricãdæ claſſi præponũtur. Mille naues ſufficere uiſæ, properataq́;: aliæ breues anguſta puppi, proraq́;, & lato utero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxa ſiderent: plures appoſitis utrinq; gubernaculis, conuerſo ut repente remigio, hinc uel illinc adpellerẽt: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta ueherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, uelis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batauorum, in quam

conue

*conuenirent prædicta,ob faciles adpulſus,acci-
piendisq; copijs,& tranſmittendum ab bellum
opportuna.* Nam Rhenus *uno alueo continuus,
aut modicas inſulas circumueniens,apud prin-
cipium agri* Bataui, *uelut in duos amnes diui-
ditur,ſeruatq; nomen & uiolẽtiam curſus, quà*
Germaniam *præuehitur,donec* Oceano *miſce-
atur: ad* Gallicam *ripam latior, & placidior
adfluens, uerſo cognomẽto* Vahalem *accolæ di-
cunt: mox id quoq; uocabulũ mutat* Moſa *flu-
mine, eiusq; immenſo ore eundem in* Oceanum
effunditur. Sed Cæſar *dum adiguntur naues,*
Silium *legatum cum expedita manu inruptio-
nem in* Chattos *facere iubet.* Ipſe,*audito caſtel
lum* Luppiæ *flumini adpoſitum obſideri,ſex le-
giones eò duxit. neque* Silio *ob ſubitos imbres
aliud actũ,quàm ut modicã prædam, &* Arpi
principis Chattorũ *coniugem,filiamq; raperet.*
Neq; Cæſari *copiã pugnæ obſeſſores fecere, ad
famã aduentus eius dilapſi: tumulũ tamen nu-
per* Varianis *legionibus ſtructum, & ueterem
aram* Druſo *ſitam diſiecerãt.* Reſtituit *aram,
honorq; patris princeps ipſe cum legionibus de-
cucurrit.* Tumulũ *iterare haud uiſum,& cun-
cta inter caſtellum* Aliſonem *ac* Rhenum *nouis
limitibus aggeribusq; permunita.* Iamq; *claſſis
aduenerat,cum præmiſſo commeatu,& diſtri
butis in legiones, ac ſocios nauibus, foſſam, cui*
Druſianæ *nomen; ingreſſus, precatusq;* Dru-

f ſum

ſum patrem, ut ſe eadem auſum, libens placatusq́; exemplo ac memoria conſiliorum atq; ope tum iuuaret: lacus inde & Oceanum uſque ad Amiſiam flumen ſecunda nauigatione peruehitur. Claßis Amiſiæ relicta læuo amne, erratumq́; in eo quod non ſubuexit. tranſpoſuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria nōdum adcreſcente unda intrepidi trāſiere: poſtremum auxiliorum agmen, Bataniq; in parte ea dū inſultāt aquis, artēq; nandi oſtentant, turbati, & quidā hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari Angriuariorū defectio à tergo nuntiatur. Mißus illico Stertinius cum equite & armatura leui, igne & cædibus perfidiam ultus eſt. Flumen Viſurgis Romanos Cheruſcosq́; interfluebat. eius in ripa cum cæteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoq́; an Cæſar ueniſſet, poſtquam adeſſe reſponſum eſt, ut liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, inſignis fide, & amißo per uulnus oculo paucis ante annis duce Tyberio. tum permiſſum, progreßúsque ſalutatur ab Arminio. qui amotis ſtipatoribus, ut ſagittarij noſtra pro ripa diſpoſiti abſcederent, poſtulat, & poſtquam digreßi, unde ea deformitas oris interrogat fratrem: illo locum, & prælium referente, quodnam præmium recepißet exquirit. Flauius

uius aucta ſtipendia, torquẽ, & coronam, aliaq́; militaria dona memorat, inridente Arminio uilia ſeruitij pretia. Exin diuerſi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæſaris, & uictis graues pœnas, in deditionem uenienti paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hoſtiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitam, penetrales Germaniæ deos, matrẽ precum ſociam, ne propinquorum & adfinium, denique gentis ſuæ deſertor & proditor, quàm imperator eſſe mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapſi, quo minus pugnam conſererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur, nĩ Stertinius adcurrens, plenum iræ armáque & equum poſcentem Flauium attinuiſſet. Cernebatur contrà minitabundus Arminius, præliúmque denuntians. nam pleraque Latino ſermone interiaciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Poſtero die Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar niſi pontibus præſidijsq́; impoſitis dare in diſcrĩmen legiones haud imperatorium ratus, equitẽ uado tramittit. Præfuere Stertinius, & è numero primipilarium Aemilius, diſtantibus locis inuecti, ut hoſtem diducerẽt. quà celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorũ erupit. eum Cheruſci fugã ſimulantes in planitiem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti & undique effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus, col-

lectoſq́; in orbem pars congreſſi, quidam eminus proturbant. Carioualda diu ſuſtentata hoſtium ſæuitia, hortatus ſuos ut ingruentes cateruas globo frangerent, atque ipſe in denſiſſimos inrūpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circa. cæteros uis ſua, aut equites cū Stertinio Aemilioq́; ſubuenientes, periculo exemere. Cæſar transgreſſus Viſurgim, indicio perfugæ cognoſcit delectum ab Arminio locum pugnæ, conueniſſe & alias nationes in ſyluam Herculi *ſacrā, auſuroſq́; nocturnam caſtrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, ſuggreſſiq́; propius ſpeculatores audiri fremitum equorum, immenſiq́; & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat. Tribunos & centuriones læta ſæpius quàm comperta nuntiare, libertorum ſeruilia ingenia, amicis ineſſe adulationem: ſi concio uocetur, illic quoq; quæ pauci incipiant, reliquos adſtrepere: penitus noſcendas mentes, cum ſecreti & incuſtoditi inter militaris cibos, ſpem aut metum proferrent. Nocte cœpta, egreſſus Augurali, per occulta & uigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit caſtrorum uias, adſiſtit tabernaculis, fruiturq́; fama ſui: cum hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi*

rimi

rimi patientiam:comitatem,per ſeria,per iocos eundem animum,laudibus ferrēt:reddendamq; gratiā in acie faterentur,ſimul perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriæ mactādos. Inter *quæ unus hoſtium* Latinæ *linguæ ſciens , acto ad uallum equo , uoce magna , coniuges , & agros, & ſtipendij in dies,donec bellaretur,ſeſtertios centenos,ſi quis transfugiſſet ,* Arminij *nomine pollicetur.* Incendit *ea contumeliæ legionum iras , ueniret dies , daretur pugna, ſumpturum militem* Germanorum *agros, tracturum coniuges : accipere omen , & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare.* Tertia *fermè uigilia adſultatum eſt caſtris ſine coniectu teli,poſtquàm crebras pro munimentis cohortes & nihil remiſſum ſenſere.* Nox *eadem lætā* Germanico *quietem tulit,uiditq; ſe operatum , & ſanguine ſacro reſperſa prætexta , pulchriorem aliam manibus auiæ* Auguſtæ *accepiſſe.* Auctus *omine,addicentibus auſpicijs uocat concionem. & quæ ſapientia,præuiſa,aptaq; imminenti pugnæ diſſerit.* Non *cāpos modo militi* Romano *ad prælium bonos,ſed ſi ratio adſit,ſyluas & ſaltus.nec enim immēſa barbarorum ſcuta,enormis haſtas inter trūcos arborum,& enata humo uirgulta perinde haberi quàm pila,& gladios , & hærentia corpori tegmina:denſarent ictus, ora mucronibus quærerent:non loricam* Germano, *nō galeā:ne*

ſcuta quidem ferro, neruóue firmata, ſed uiminum textus, uel tenuis, & fucatas colore tabulas. primam utcunque aciem haſtatam, cæteris præuſta aut breuia tela: iam corpus ut uiſu toruum, et ad breuem impetum ualidum, ſic nulla uulnerum patiẽtia, ſine pudore flagitij, ſine cura ducum, abire, fugere, pauidos aduerſis, inter ſecunda, non diuini, non humani iuris memores: Si tædio uiarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem iam Albim quàm Rhenum: neque bellum ultrà, modo ſe patris patruiq́; ueſtigia prementem, iiſdem in terris uictorem ſiſterent. Orationem ducis ſecutus militum ardor, ſignumq́; pugnæ datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſq; teſtari. Hos eſſe Romanos Variani exercitus fugaciſſimos, qui ne bellũ tolerarent, ſeditionem induerint: quorũ pars onuſta uulneribus tergũ, pars fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rurſum hoſtibus aduerſis odiis obiiciãt, nulla boni ſpe: claſſem quippe & auia Oceani quæſita ne quis uenientibus occurreret, ne pulſos premeret: ſed ubi miſcuerint manus, inane uictis, uentorum remorúmue ſubſidium: meminiſſent modo auaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ: aliud ſibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante ſeruitium? Sic accenſos & prælium poſcentes in campum, cui Idiſtauiſo nomen, deducunt: is medius

inter Viſurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur. Ponè tergum inſurgebat ſylua editis in altum ramis, & pura humo inter arborum truncos. Campum & prima ſyluarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci iuga inſedere, ut præliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit: auxiliares Galli, Germaniq; in fronte, poſt quos pedites ſagittarij, dein quatuor legiones, & cum duabus prætorijs cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite ſagittario, cæteraq; ſociorum cohortes. Intentus paratusq; miles ut ordo agminis in aciem adſiſteret. Viſis Cheruſcorum cateruis, quæ per ferociam proruperant, ualidiſſimos equitum incurrere latus, Stertinium cum cæteris turmis circungredi, tergáue inuadere iubet, ipſe in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium octo aquilæ petere ſyluas, & intrare uiſæ, imperatorem aduertere: exclamat irent, ſequerentur Romanas aues, propria legionũ numina. Simul pedeſtris acies infertur, & præmiſſus eques poſtremos ac latera impulit. Mirumq; dictu, duo hoſtiũ agmina diuerſa fuga, qui ſyluã tenuerant in aperta, qui campis adſtiterant, in ſyluã ruebant. Medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis Arminius manu, uoce, uulnere,

ſuſtentabat pugnam. Incubuerat*q́; ſagittariis, illa rupturus, ni* Rh*ætorum* V*indelicorumq́; &* G*allicæ cohortes ſigna obieciſſent : niſu tamen corporis et impetu equi peruaſit, oblitus faciem ſuo cruore ne noſceretur. quidam adgnitum à* Ch*aucis inter auxilia* R*omana agẽtibus, emiſſumq́; tradiderunt.* V*irtus ſeu fraus eadem* I*nguiomero effugium dedit.* C*æteri paßim trucidati. & pleroſq; tranare* V*iſurgim conantes, iniecta tela aut uis fluminis, poſtremo moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fuga in ſumma arborum niſi, ramíſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibriũ ſigebantur: alios proruta arbores adflixere.* M*agna ea uictoria, neq; cruenta nobis fuit.* Q*uinta ab hora diei ad noctem cæſi hoſtes, decem millia paßuum cadaueribus atq; armis oppleuere, repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in* R*omanos, ut non dubio euentu portauerant.* M*iles in loco prælij* T*yberium imperatorem ſalutauit, ſtruxitq́; aggerem & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis uictarum gentium nominibus impoſuit.* H*aud perinde* G*ermanos uulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies dolore & ira adfecit.* Q*ui modo abire ſedibus, trans* A*lbim concedere parabant, pugnam uolunt, arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, ſenes, agmen* R*omanum repente incurſant, turbant, poſtremo deligunt locũ, flumine & ſyluis clauſum,*

ſum,

ſum, arcta intus planitie, & humida ſyluas
quoq; profunda palus ambibat, niſi quòd latus
unum Angriuarij lato aggere extulerant, quo
à Cheruſcis dirimerētur. hic pedes adſtitit, equi
tem propinquis lucis texere, ut ingreſſis ſyluam
legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæſari in-
cognitum: conſilia, locos, prōpta, occulta noue-
rat, aſtuſq; hoſtium in perniciem ipſis uertebat.
Seio Tuberoni legato tradit equitem, cāpumq;.
Peditum aciem ità inſtruxit, ut pars æquo in
ſyluā aditu incederet, pars obiectum aggerem
eniteretur. quod arduū, ſibi: cætera legatis per-
miſit. quibus plana euenerant, facile inrupere:
quis impugnandus agger, ut ſi murum ſuccede-
rent, grauibus ſupernè ictibus conflictabantur.
Senſit dux imparem cominus pugnā, remotiſq;
paulum legionibus, funditores libratoreſq; ex-
cutere tela, & proturbare hoſtem iubet. Miſſæ
è tormentis haſtæ. quantoq; cōſpicui magis pro-
pugnatores, tanto pluribus uulneribus deiecti.
Primus Cæſar cum prætorijs cohortibus capto
uallo dedit impetū in ſyluas. conlato illic gradu
certatum. Hoſtem à tergo palus, Romanos flu-
men aut montes claudebant. utriſque neceſſitas
in loco, ſpes in uirtute, ſalus ex uictoria. Nec mi
nor Germanis animus, ſed genere pugnæ & ar-
morum ſuperabantur, cū ingens multitudo ar-
ctis locis prælongas haſtas non protenderet, nō
colligeret, neq; adſultibus & uelocitate corpo-

rum uteretur, coacta ſtabile ad prælium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, et inſidens capulo manus, latos barbarorũ artus, nuda ora foderet, uiamq; ſtrage hoſtiũ aperiret, impromptio iam Arminio ob continua pericula, ſiue illum recens acceptũ uulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota uolitantẽ acie, fortuna magis quàm uirtus deſerebat. Et Germanicus quò magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatq; inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internicionẽ gentis finem bello fore. Iamq; ſero diei ſubducit ex acie legionem faciẽdis caſtris, cætera ad noctem cruore hoſtium ſatiata ſunt. Equites ambiguè certauere. Laudatis pro concione uictoribus Cæſar congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cũ titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM, ALBIMQVE NATIONIBVS, EXERCITVM TYBERII CAESARIS EA MVNIMENTA MARTI ET IOVI, ET AVGVSTO SACRAVISSE. *De ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conſcientiam factis ſatis eſſe. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauiſſent. atq; illi ſupplices nihil abnuendo, ueniam omniũ accepere. Sed æſtate iam adulta, legionum aliæ itinere terreſtri in hybernacula remiſſæ, plures Cæſar claſſi impoſitas per flumẽ Amiſiam Oceano inuexit. Ac primo placidum*

æquor

æquor mille nauiū remis ſtrepere, aut uelis impelli: mox atro nubiū globo effuſa grando: ſimul uariјs undiq; procellis, incerti fluctus proſpectū adimere, regimen impedire: milesq; pauidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, uel intempeſtiue iuuat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc cœlum, & mare omne in auſtrum ceſsit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immēſo nubium tractu ualidus, & rigore uicini Septentrionis horridior, rapuit, diſiecitque naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, uel per occulta uada infeſtas. quibus paulum ægreq; uitatis poſtquam mutabat æſtus, eodemq; quò uetus ferebat, non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis undas poterant: equi, iumenta, ſarcinæ, etiā arma præcipitantur, quo leuarentur aluei manantes per latera, & fluctu ſuperurgente. Quanto uiolentior cætero mari Oceanus, & truculētia cœli præſtat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine exceſsit, hoſtilibus circum litoribus, aut ita uaſto & profundo, ut credatur nouiſsimum ac ſine terris mare: pars nauium hauſtæ ſunt, plures apud inſulas longius ſitas eiectæ: milesq; nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodem eliſa tolerauerant. Sola Germanici triremis Chaucorū terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq; apud ſcopulos & prominentis

oras,

oras, cum ſe tanti exitij reum clamitaret, uix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante uento, claudæ naues raro remigio, aut intentis ueſtibus, & quædam à ualidioribus tractæ, reuertere, quas raptim refectas miſit, ut ſcrutarentur inſulas. collecti ea cura plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam *rapti, & remiſſi à regulis.* Vt *quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabãt, uim turbinum, & inauditas uolucres, monſtra maris, ambiguas hominum et belluarũ formas, uiſa, ſiue ex metu credita.* Sed *fama claſſis amiſſæ, ut* Germanos *ad ſpem belli, ita* Cæſarẽ *ad coërcẽdum erexit.* C. Silio *cũ triginta peditũ, tribus equitum millibus ire in* Chattos *imperat: ipſe maioribus copijs* Marſos *inrumpit: quorum dux* Malouendus *nuper in deditionẽ acceptus, propinquo loco defoſſam* Varianæ *legionis aquilam modico præſidio ſeruari indicat.* Miſſa *extẽplo manus, quæ hoſtem à fronte eliceret, alij qui terga circumgreſſi recluderent humum. & utriſq; adfuit fortuna. eo promptior* Cæſar *pergit introrſus, populatur, excindit nõ auſum cõgredi hoſtẽ, aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec unquã magis (ut ex captiuis cognitum eſt) pauentem.* Quippe *inuictos & nullis caſibus ſuperabiles* Romanos *prædicabãt, qui perdita claſſe, amiſ-*

ſis arm

ſis armis, poſt conſtrata equorũ uirorumq́; corporibus litora, eadẽ uirtute, pari ferocia, et ueluti aucti numero inrupiſſet. Reductus inde Iubiona miles, lætus animi, quod aduerſa maris, expeditione proſpera penſauiſſet. addidit munificentiam Cæſar, quãtum quis damni profeſſus erat exoluendo. Nec dubium habebatur, labare hoſtes, petendæq́; pacis conſilia ſumere, & ſi proxima æſtas adijceretur, poſſe bellũ patrari: ſed crebris epiſtolis Tyberius monebat, rediret ad decretum triumphũ: ſatis iam euentuũ, ſatis caſuum: proſpera illi & magna prælia: eorũ quoq; meminiſſet, quæ uenti et fluctus nulla ducis culpa, grauia tamen & ſæua damna intuliſſent: ſe nouies à diuo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quàm ui perfeciſſe: ſic Sicambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemq́; Maroboduum pace obſtrictum: poſſe & Cheruſcos cæterasq́; rebelliũ gentes, quando Romanæ ultioni conſultũ eſt, internis diſcordijs relinqui. Precante Germanico annũ efficiẽdis cœptis, acrius modeſtiã eius adgreditur, alterũ cõſulatum offerendo, cuius munia præſens obiret. Simul adnectebat, ſi foret adhuc bellandũ, relinqueret materiẽ Druſi fratris gloriæ, qui nullo tũ alio hoſte, nõ niſi apud Germanias adſequi nomen imperatoriũ, & deportare laureã poſſet. Haud cunctatus eſt ultrà Germanicus, quanquã fingi ea, ſeq́; per inuidiã parto iam decori

abſtrahi

abſtrahi intelligeret. Sub idem tẽpus è familia Scriboniorum Libo Druſus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinẽ, finem curatius diſſerã; quia tum primũ reperta ſunt, quæ per tot annos Remp. exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis amicitia, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorũ promiſſa, Magorũ ſacra, ſomniorũ etiam interpretes impulit, dum proauũ Pompeiũ, amitam Scriboniã, quæ quondam Auguſti coniunx fuerat, conſobrinos Cæſares, plenã imaginibus domum oſtentat, hortaturq; ad luxum & æs alienum, ſocius libidinũ & neceſſitatũ, quo pluribus indicijs inligaret. Vt ſatis teſtiũ, et qui ſerui eadem noſcerent, reperit, aditũ ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & reo per Flaccum Veſculariũ equitem Romanũ, cui propior cũ Tyberio uſus erat. Cæſar indiciũ haud aſpernatus, cõgreſſus abnuit. Poſſe enim, eodẽ Flacco internuntio, ſermones commeare. Atq; interim Libonem ornat prætura, cõuictibus adhibet, nõ uultu alienatus, non uerbis cõmotior. adeò iram condiderat, cunctaq; eius dicta factaq; cũ prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Iunius quidã tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret. ad Fulcinium Trionem indiciũ detulit. Celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, auidúmque famæ malæ. Statim corripit reum, adit cõſules, ſenatus cognitionem poſcit, & uocantur

cantur patres, addito, conſultandum ſuper re magna & atroci. Libo interim ueſte mutata cũ primoribus fœminis, circumire domos, orare adfines, uocem aduerſum pericula poſcere. Abnuentibus cunctis cùm diuerſa prætenderẽt, eadem formidine, die ſenatus metu & ægritudine feſſus, ſiue, ut tradidere quidam, ſimulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ, inuiſusq; fratri, & manus ac ſupplices uoces ad Tyberiũ tendens, immoto eius uultu excipitur. Mox libellos & autores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, néue aſperare crimina uideretur. Acceſſerant præter Trionẽ & Catum accuſatores Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabántque cui ius perorandi in reũ daretur, donec Liuius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina obiecturũ profeſſus, protulit libellos uecordes adeò, ut conſultauerit Libo, an habiturus foret opes, quîs uiam Appiam Brunduſium uſque pecunia operiret. Inerant & alia huiuſcemodi ſtolida, uana, ſi mollius acciperes, miſeranda. Vni tamẽ libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas atroces uel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, adgnoſcentes ſeruos per tormẽta interrogare placuit. Et quia uetere ſenatus conſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus et noui iuris repertor Tyberius, mancipari ſingulos actori

publico

*publico iubet : ſcilicet,ut in Libonem ex ſeruis,
ſaluo ſenatuſconſulto quæreretur.Ob quæ poſte
rum diem reus petiuit. Domūq; digreſſus,extre
mas preces P. Quirino propinquo ſuo ad prin-
cipem mandauit.reſponſum eſt,ut ſenatū roga-
ret. Cingebatur interim milite domus,ſtrepe-
bāt etiā in ueſtibulo,ut audiri,ut aſpici poſſēt,
cùm Libo ipſis,quas in nouiſſimam uoluptatem
adhibuerat,epulis excruciatus, uocare percuſ-
ſorem,prehēſare ſeruorū dextras, inſerere gla-
dium. Atq; illus,dum trepidant, dum refugiunt,
euertentibus adpoſitum menſa lumen,feralibus
iam ſibi tenebris duos ictus in uiſcera direxit.
Ad gemitum conlabentis,adcurrere liberti, &
cæde uiſa miles adſtitit. Accuſatio tamen apud
patres adſeueratione eadem peracta.iurauitq;
Tyberius petiturū ſe uitam, quāuis nocenti,niſi
uoluntariā mortem properauiſſet. Bona inter
accuſatores diuiduntur:& præturæ extra ordi
nem datæ his qui ſenatorij ordinis erant. Tunc
Cotta Meſſalinus ne imago Libonis exequias
poſterorū comitaretur cenſuit:Gn. Lentulus,ne
quis Scribonius cognomentū Druſi adſumeret.
ſupplicationum dies Pomponij Flacci ſententia
conſtituti:ut dona Ioui,Marti, Concordiæ,utq;
Iduum Septembriū dies, quo ſe Libo interfece-
rat,dies feſtus haberetur. L.P. & Gallus Aſi-
nius,& Papius Mutilus,& L. Apronius decre
uere, quorum autoritates, adulationesq; retu-
li,ut*

li, ut ſciretur uetus id in Rep. malum. Facta & de Mathematicis Magíſque Italia pellendis ſenatus conſulta: quorum è numero L. Pituanius ſaxo deiectus eſt. In P. Martium conſules extra portam Exquilinam, cùm claßicum canere iuſſißent, more priſco aduertere. Proximo ſenatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio cõſulari, Octauio Frontone prætura functo: decretumq́; ne uaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, ne ueſtis Serica uiros fœdaret. Exceßit Fronto, ac poſtulauit modum argento, ſupellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid è Rep. crederẽt, loco ſententiæ promere. Contrà Gallus Aſinius dißeruit, auctu imperij adoleuiße etiã priuatas opes, idq́; non nouũ, ſed è uetuſtißimis moribus: aliã apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri: qua tenui, anguſtas ciuium domos, poſtquam eò magnificẽtiæ uenerit, gliſcere ſingulos: neque in familia & argento, quæq́; ad uſum parẽtur, nimiũ aliquid, aut modicũ, niſi ex fortuna poßidentis: diſtinctos ſenatus & equitum cenſus, non quia diuerſi natura, ſed ut locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, talesq́; ad requiẽ animi aut ſalubritatem corporum parentur: niſi fortè clarißimo cuiq; plures curas, maiora pericula ſubeunda, delenimentis curarũ & periculorũ carendum eſſe. Facilẽ adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeßio

uitiorum, & ſimilitudo audientiū dedit. Adiecerat & Tyberius, non id tempus cenſuræ: nec ſi quid in moribus labaret, defuturū corrigēdi autorem. Inter quæ L. Piſo ambitū fori, corrupta iudicia, ſæuitiā oratorum accuſationes minitātiū increpās, abire ſe, & cedere urbe, uicturum in aliquo abdito & longinquo rure teſtabatur. ſimul curiā relinquebat. Cōmotus eſt Tyberius, & quāquā militibus uerbis Piſonē permulſiſſet, propinquos quoq; eius impulit, ut abeuntem autoritatē uel precibus tenerēt. Haud minus liberi doloris documētum idē Piſo mox dedit, uocata in ius Vrgulania, quam ſupra leges amicitia Auguſtæ extulerat. Nec aut Vrgulania obtemperauit in domum Cæſaris ſpreto Piſone uecta, aut ille abſiſtit, quanquam Auguſta ſe uiolari & imminui quereretur. Tyberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, ut ſe iturū ad prætoris tribunal, adſuturum Vrgulaniæ diceret, proceſſit palatio, procul ſequi iuſſis militibus. Spectabatur occurſante populo compoſitus ore, & ſermonibus uariis, tēpus atq; iter ducens, donec propinquis Piſonem fruſtrà coërcentibus, deferri Auguſta pecuniam, quæ petebatur, iuberet. Isq; finis rei, ex qua neque Piſo inglorius, & Cæſar maiore fama fuit. Cæterum Vrgulaniæ potētia adeò nimia ciuitati erat, ut teſtis in cauſa quadam, quæ apud ſenatū tractabatur, uenire dedignaretur. Miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret:

garet: cum uirgines Veſtales in foro & iudicio audiri quoties teſtimoniũ dicerẽt, uetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Gn. Piſonis & Aſinij Galli ſuper eo negotio diuerſas ſentẽtias noſcere. Piſo quanquã adfuturũ ſe dixerat Cæſar, ob id magis agendũ cenſebat, ut abſente principe, ſenatus & equites poſſent ſua munia ſuſtinere: decorum Reip. fore. Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, nihil ſatis inluſtre, aut ex dignitate populi Ro. niſi coràm & ſub oculis Cæſaris: eoq; cõuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præſentia eius ſeruanda dicebat. Audiente hæc Tyberio ac ſilente, magnis utrinq; contẽtionibus actu, ſed res dilatæ Et certamẽ Gallo aduerſus Cæſarẽ exortum eſt. Nam cenſuit in quinquienniũ magiſtratuum comitia habẽda: utq; legionum legati, qui ante præturam ea militia fungebãtur, iam tum prætores deſtinarẽtur: principes duodecim cãdidatos, in annos ſingulos nominaret. Haud dubiũ erat, eam ſententiã altius penetrare, & arcana Imperij tentari: Tyberius tamen quaſi auretur poteſtas eius, diſſeruit: graue moderationi ſuæ tot eligere, tot differre: uix per ſingulos annos offenſiones uitari, quamuis repulſam propinqua ſpes ſoletur: quantum odij fore ab his, qui ultra quinquẽniũ proijciãtur? unde proſpici poſſe quæ cuiq; tam longo tẽporis ſpatio mẽs, domus, fortuna: ſuperbire homines etiã annua deſignatione,

quid ſi honorum per quinquẽniũ agitent? quintuplicari prorſus magiſtratus, ſubuerti leges, quæ ſua ſpatia exercendæ candidatorum induſtriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus ſtatuerint. Fauorabili *in ſpeciem oratione uim imperij tenuit, cenſusq; quorundam ſenatorum iuuit.* Quo *magis mirum fuit, quòd preces* M. Hor*tali nobilis iuuenis in paupertate manifeſta ſuperbius accepiſset.* Nepos *erat oratoris* Horten*ſij inlectus à diuo* Auguſto *liberalitate decies ſeſtertium ducere uxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſsima familia extingueretur.* Igitur *quatuor filijs ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, quum in palatio ſenatus haberetur, modò* Hortenſij *inter oratores ſitam imaginem, modò* Auguſti *intuens ad hunc modum cœpit:* Patres *conſcripti,* Hos, *quorum numerum, & pueritiã uidetis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat, ſimul maiores mei meruerant ut poſteros haberent.* Nam *ego qui nõ pecuniam, non ſtudia populi, neq; eloquentiam gentile domus noſtræ bonum uarietate temporũ accipere uel parare potuiſsem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: iuſsus ab imperatore uxorem duxi.* En *ſtirps & progenies tot cõſulum, tot dictatorũ.* Nec *ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero.* Adſe*quẽtur florente te,* Cæſar, *quos dederis honores, interim* Q. Hortenſij *pronepotes, diui* Auguſti

alumnos

alūnos ab inopia defende. Inclinatio ſenatus incitamētū Tyberio fuit, quo prōptius aduerſaretur, his fermè uerbis uſus: Si quantū pauperum eſt, uenire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint, ſinguli nunquā exatiabuntur, Reſpublica deficiet. Nec ſanè ideo à maioribus cōceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in cōmune conducat loco ſententiæ proferre, ut priuata negotia, & res familiares noſtras hîc augeamus, cum inuidia ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitionem, ſiue abnuerint. Nō enim preces ſunt iſtæc, ſed flagitatio intempeſtiua quidē, & improuiſa: cū aliјs de rebus conuenerint patres, conſurgere, & numero, atque ætate liberûm ſuorū urgere modeſtiam ſenatus, eandē uim in me tranſmittere, ac uelut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege ut ſemper daretur. Langueſcet alioqui induſtria, intēdetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes, & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabūt, ſibi ignaui, nobis graues. Hæc, atq; talia, quanquā cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultū murmur excepere, ſenſitq; Tyberius. Et cùm paulū reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe ait, cæterùm ſi patribus uideretur, daturū liberis eius

 ducena

ducena ſeſtertia ſingulis qui ſexus uirilis eſſent. egere alij grates, ſiluit Hortalus, *pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens: neq; miſeratus eſt poſthac* Tyberius, *quãuis domus* Hortenſij *pudendam ad inopiam dilaberetur.* Eodem *anno mãcipij unius audacia, ni maturè ſubuentum foret, diſcordijs, armiſq; ciuilibus* Remp. *perculiſſet.* Poſthumi *Agrippæ ſeruus, nomine* Clemens, *comperto fine* Auguſti, *pergere in inſulam* Planaſiam, *& fraude aut ui raptum* Agrippam *ferre ad exercitus* Germanicos *nõ ſeruili animo concepit.* Auſa *eius impediuit tarditas onerariæ nauis, atq; interim patrata cæde, ad maiora & magis præcipitia conuerſus, furatur cineres, uectuſq;* Coram Ethruriæ *promontorium ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem, barbamq; promitteret.* Nam *ætate & forma haud diſsimili in dominũ erat.* Tum *per idoneos & ſecreti eius ſocios, crebreſcit uiuere* Agrippam, *occultis primum ſermonibus, ut uetita ſolent, mox uago rumore apud imperitiſsimi cuiuſq; promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eoq; noua cupientes.* Atq; *ipſe adire municipia obſcuro diei, neq; propalã aſpici, neq; diutius ijſdẽ locis.* Sed *quia ueritas uiſu & mora, falſa, feſtinatione & incertis ualeſcunt, relinquebat famam, aut praueniebat.* Vulgabatur *interim per* Italiam *ſeruatũ munere deûm* Agrippam, *credebatur* Romæ. *iamq;* Hoſtiam *inuectũ multitudo*

titudo ingens iam in urbe clandeſtini cœtus celebrabãt, cum Tyberiũ anceps cura diſtrahere, uíne militũ ſeruũ ſuum coërceret, an inanẽ credulitatẽ tempore ipſo uaneſcere ſineret: modò nihil ſpernendũ, modò non omnia metuẽda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. Poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo. Ille è clientibus duos (quidã milites fuiſſe tradunt) delegit atq; hortatur, ſimulata conſcientia, adeant, offerant pecuniam, fidem, atq; pericula polliceantur. Exequũtur ut iuſſum erat. Dein ſpeculati noctẽ incuſtoditam, accepta idonea manu uinctũ clauſo ore in palatiũ traxere. Percũctanti Tyberio, quomodo Agrippa factus eſſet? reſpondiſſe fertur: quomodo tu Cæſar. Vt ederet ſocios ſubigi non potuit. Nec Tyberius pœnã eius palàm auſus, in ſecreta palatij parte interfici iuſſit, corpusq; clàm auferri, & quanquam multi è domo principis, equitesq; ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, iuuiſſe conſilijs dicerentur, haud quæſitum.

Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpicijs Tyberij: & ædes Fortis fortunæ Tyberim iuxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Ro. legauerat: ſacrariũ genti Iuliæ: effigiesq; diuo Auguſto apud Bouillas dicantur. C. Cælio, L. Põponio COSS. Germanicus Cæſar ad VII. Cal. Iunias triumphauit de Cheruſcis Chattisq; & Angriuarijs, quæq; aliæ nationes uſque ad

Albim colunt: uecta ſpolia, captiui, ſimulacra montiũ, fluminum, præliorũ: bellumq́;, quia confi cere prohibitus erat, pro cõfecto accipiebatur. augebat intuentiũ uiſus eximia ipſius ſpecies, curruſq́; quinq; liberis onuſtus. Sed ſuberat occulta formido reputantibus, haud proſperũ in Druſo patre eius fauorẽ uulgi, auunculũ eiuſdem Marcellũ flagrantibus plebis ſtudijs intra iuuentam ereptum: breues & infauſtos pop. Rom. amores. Cæterum Tyberius nomine Germanici trecenos plebi ſeſtertios uiritim dedit, ſeq́; collegam conſulatui eius deſtinauit. Nec ideo ſyncera charitatis fidem adſecutus, amoliri iuuenẽ ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitq́; cauſas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadocia potiebatur inuiſus Tyberio, quòd eum Rhodi agentẽ, nullo officio coluiſſet. Nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus, quia florente C. Cæſare, miſſoq́; ad res Orientis, intuta Tyberij amicitia credebatur. Vt uerſa Cæſarũ ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris literis, quæ non diſſimulatis filij offenſionibus clementiam offerebat, ſi ad precandũ ueniret. Ille ignarus doli, uel ſi intelligere crederetur, uim metuẽs, in urbẽ properat: exceptuſq́; immiti à principe, et mox accuſatus in ſenatu, non ob crimina quæ fingebãtur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua nedum infima inſolita ſunt, finem

uitæ

uitæ ſponte an fato impleuit. Regnũ in prouinciam redactum eſt, fructibuſq́; eius leuari poſſe centeſimæ uectigal profeſſus Cæſar, ducenteſimã in poſterum ſtatuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſq́; Romanum, alijs regium imperiũ cupientibus: & prouinciæ Syria atq; Iudæa feſſæ oneribus diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armenia quæ ſuprà memoraui, apud patres diſſeruit, nec poſſe motũ orientem niſi Germanici ſapientia cõponi. Nam ſuam ætatẽ uergere, Druſi nondum ſatis adoleuiſſe. Tunc decreto patrum permiſſæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, maiuſq́; imperium quoquò adiſſet, quàm his qui ſorte, aut miſſu principis obtinerẽt. Sed Tyberius demouerat Syria Creticum Sillanũ per adfinitatem cõnexum Germanico, quia Sillani filia Neroni uetuſtiſſimo liberorum eius pacta erat, præfeceratq́; Gn. Piſonẽ ingenio uiolẽtum, & obſequij ignarum, inſita ferocia à patre Piſone, qui ciuili bello reſurgentes in Africa partes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit, mox Brutũ & Caſſium ſecutus, cõceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Auguſto cõſulatum accipere. ſed præter paternos ſpiritus, uxoris quoq; Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur: uix Tyberio concedere, liberos eius ut multum infrà

deſpectare: nec dubium habebat, ſe delectum, qui Syriæ imponeretur ad ſpes Germanici coërcendas. Credidere quidam data & à Tyberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Auguſta monuit muliebri æmulatione Agrippinam inſectandi. diuiſa nanque & diſcors aula erat, tacitis in Druſum aut Germanicum ſtudijs. Tyberius ut proprium & ſui ſanguinis Druſum fouebat. Germanico alienatio patrui, amorem apud cæteros auxerat, & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Auguſtum ferens. Contrà Druſo proauus eques Rom. Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines uidebatur. Et coniunx Germanici Agrippina, fœcunditate ac fama Liuiam uxorem Druſi præcellebat. Sed fratres egregie concordes, & proximorum certaminibus inconcuſſi. Nec multo pòſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, ut ſueſceret militiæ, ſtudiaq́; exercitus pararet, ſimul iuuenem urbano luxu laſciuientem melius in caſtris haberi Tyberius, ſeq́; tutiorem rebatur, utroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur auxilium aduerſus Cheruſcos orantes. Nam diſceſſu Romanorum ac uacui externo metu, gentis adſuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe uerterant. Vis nationum, uirtus ducum in æquo: ſed Maroboduum regis nomen inuiſum apud populares, Arminium pro libertate

bellant

bellātem fauor habebat. Igitur non modo Cheruſci, ſocijq; eorum, uetus Arminij miles, ſumpſere bellum, ſed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi defecere ad eum. Quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugiſſet, non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio iuueni, patruus ſenex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrinque ſpe, nec ut olim apud Germanos uagis incurſibus, aut diſiectas per cateruas. Quippe longa aduerſus nos militia inſueuerant ſequi ſigna, ſubſidijs firmari, dicta imperatorum accipere. Ac tunc Arminius equo cōluſtrans cuncta, ut quoſq; aduectus erat, reciperatā libertatē, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorū oſtētabat: contrà, fugacem Maroboduū appellans, præliorū expertem, Hirciniæ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiuiſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris, haud minus infenſis animis exturbandum quàm Varum Quintilium interfecerint: meminiſſent modò tot præliorum, quorum euentu, & ad poſtremum eiectis Romanis ſatis probatum, penes utros ſumma belli fuerit. Neq; Maroboduus iactantia ſui aut probris in hoſtē abſtinebat, ſed Inguiomerum tenēs, illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſilijs geſta, quæ proſpere ceciderint, teſtabatur: uecor

dem

dem Arminiũ, & neſcium alienā gloriam in ſe trahere, quoniā tres uacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia deceperit, magna cum clade Germaniæ & ignominia ſua, cũ coniunx, cum filius eius ſeruitium adhuc tolerent. Ad ſe duodecim legionibus petitum duce Tyberio, illibatam Germanorũ gloriam ſeruauiſſe, mox cõditionibus æquis diſceſſum: neque pœnitere quòd ipſorum in manu ſit, integrum aduerſus Romanos bellum, an pacẽ incruentam malint. His uocibus inſtinctos exercitus propriæ quoque cauſæ ſtimulabant, cum à Cheruſcis Langobardisq́; pro antiquo decore, aut recẽte libertate, & cõtrà augendæ dominationi certaretur. Non aliâs maiore mole concurſum, neque ambiguo magis euentu, fuſis utrinq; dextris cornibus. Sperabaturq́; rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignũ perculſi fuit, et trãſfugis paulatim nudatus in Marcomannos conceſſit, miſitq́; legatos ad Tyberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, non iure eũ aduerſus Cheruſcos arma Romana inuocare, qui pugnãtis in eũdem hoſtem Romanos nulla ope iuuiſſet. Miſſus tamen Druſus, ut retulimus, pacis firmator. Eodem anno duódecim celebres Aſiæ urbes conlapſæ, nocturno motu terræ, quo improuiſior grauiorq́; peſtis fuit. Neq; ſolitũ in tali caſu effugiũ ſubueniebat in aperta prorũpẽdi, quia diductis terris hauriebãtur. Sediſſe immẽſos montes, uiſa

in ar

in arduo quæ plana fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes memorāt. Aſperrima in Sardianos lues plurimū in eoſdē miſericordiæ traxit. nam centies ſeſtertium pollicitus Cæſar: & quantū ærario, aut fiſco pendebant, in quinquēnium remiſit. Magnetes à Sipylo, proximi dāno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegæatas, Apollonienſes, quiq; Moſceni aut Macedones Hircani uocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymē, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittiq; ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refouerétque. Delectus eſt M. Aletus è prætorijs, ne conſulari obtinēte Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificā in publicum largitionē auxit Cæſar, haud minꝰ grata liberalitate, quòd bona Aemyliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Aemylio Lepido, cuius è domo uidebatur: & Patulei diuitis equitis Romani hæreditatē (quāquam ipſe hæres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quē prioribus neq; ſuſpectis tabulis ſcriptum compererat, nobilitatem utriuſq; pecunia iuuandā præfatus. Neque hæreditatem cuiuſquā adijt, niſi cum amicitia meruiſſet. Ignotos & alijs infenſos, eoq; principē nuncupātes procul arcebat. Cæterū ut honeſtā innocētiū paupertatē leuauit, ita prodigos & ob flagitia egētes Vibidiū Varronē, Mariū Nepotē, Appiū Appianum, Cornelium Sullam,

Q. Vite

Q. Vitelliũ mouit ſenatu, aut ſpõte cedere paſſus eſt. Iiſdẽ tẽporibus deûm ædes uetuſtate aut igni abolitas cœptasq; ab Auguſto dedicauit, Libero Liberæq; & Cereri, iuxta circum maximum, quas Aulus Poſthumius dictator uouerat: eodemq; in loco ædem Floræ ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus conſtitutam: & Iano templum, quod apud forũ olitoriũ C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumq; naualẽ de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico ſacratur: hãc Atilius uouerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. Et Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus diuum Auguſtum ac Tyberiũ, & matrẽ eius inluſiſſet, Cæſariq; connexa adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iulia uiſum. Maieſtatis crimen diſtingui Cæſar poſtulauit, dãnariq; ſi qua de Auguſto inreligioſe dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem uocari. Interrogatus à conſule quid de his cẽſeret, quæ de matre eius locuta ſecus, argueretur, reticuit. Dein proximo ſenatus die illius quoq; nomine orauit, ne cui uerba in eam quoquo modo habita crimini forẽt: liberauitq; Apuleiã lege maieſtatis. Adulterij grauiorem pœnã deprecatus, ut exẽplo maiorũ propinquis ſuis ultra ducẽteſimũ lapidẽ remoueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italia atq; Africa

inter

interdictum eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli quẽ mors abſtulerat, ſubrogando, certamẽ inceſſit. Germanicus atq; Druſus (nam etiã tum Romæ erãt) Hateriũ Agrippam propinquũ Germanici fouebãt: cõtra pleriq; nitebantur, ut numerus liberorũ in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. Lætabatur Tyberiꝰ cũ inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. Victa eſt ſine dubio lex: ſed neq; ſtatim & paucis ſuffragijs: quomodo, etiã cum ualerẽt, leges uincebantur. Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate. Is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipendia meritus, mox deſertor, uagos primum, & latrocinijs ſuetos ad prædam & raptus congregare, dein more militiæ per uexilla, & turmas componere, poſtremo non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. Valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosq; accolas in bellum traxit. Dux & his Mazippa. Diuiſusq; exercitus: ut Tacfarinas lectos uiros, et Romanum in modũ armatos caſtris attineret, diſciplina & imperijs ſueſceret: Mazippa leui cum copia incendia & cædes, & terrorem circunferret, compulerantq; Cinithios haud ſpernendam nationem in eadem, cum Furius Camillus proconſul Africæ legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in unum conductos ad hoſtem duxit modi

modicā manū,ſi multitudinem Numidarū atq; Maurorū ſpectares. Sed nihil æquè cauebatur quàm ne bellū metu eluderēt. Spe uictoriæ inducti ſunt,ut uincerentur. Igitur legio medio,leues cohortes,duæq; alæ in cornib⁹ locātur,nec Tacfarinas pugnā detrectauit: fuſi Numidæ, multosq; poſt annos Furio nomini partū decus militiæ. Nā poſt illū recuperatorē urbis,filiūq; eius Camillū,penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atq; hic quē memorauimus,bellorū expers habebatur. Eo pronior Tyberi⁹ res geſtas apud Senatum celebrauit,& decreuere patres triūphalia inſignia. Quod Camillo ob modeſtiā uitæ impune fuit. Sequēs annus Tyberiū tertio, Germanicum iterum conſules habuit, ſed eum honorē Germanicus inijt apud urbem Achaiæ Nicopolim, quò uenerat per Illyricam oram uiſo fratre Druſo,in Dalmatia agēte,Hadriatici,ac mox Ionij maris aduerſam nauigationē perpeſſus. Igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſſi, ſimul ſinus Actiaca uictoria inclutos,& ſacratas ab Auguſto manubias,caſtraq; Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adijt. Nanq; ei, ut memoraui,auunculus Auguſtus, auus Antonius erant,magnaq; illic imago triſtium lætorumq;. Hinc uentum Athenas, fœderiq; ſociæ & uetuſtæ urbis datū, ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quaſitiſſimis honoribus uetera ſuorū facta dictaq; præferentes,

tes, quo plus dignationis adulatio haberet. Petita inde Eubœa, tramiſit Lesbum, ubi Agrippina nouiſsimo partu Iuliam edidit: tum extrema Aſiæ, Perinthumq; ac Byzãtium Thracias urbes, mox Propõtidis anguſtias, & os Põticũ intrat, cupidine ueteres locos, & fama celebratos noſcẽdi: pariterq; prouincias internis certaminibus, aut magiſtratuum iniurijs, feſſas refouebat. Atq; illũ in regreſſu ſacra Samothracum uiſere nitentem, obuij aquilones depulere. Igitur aliaq; quæ tibi uarietate fortunæ, & noſtri origine uenerãda, relegit Aſiam, adpellitq; Colophona, ut Clarij Apollinis oraculo uteretur. Nõ fœmina illic, ut apud Delphos, ſed certis è familijs & fermè Mileto accitus ſacerdos, numerũ modo conſultantiũ & nomina audit: tũ in ſpecũ degreſſus hauſta fontis arcani aqua, ignarus plerũq; literarũ, & carminũ, edit reſponſa, uerſibus cõpoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit: & ferebatur, Germanico per ambages (ut mos oraculis) maturũ exitiũ ceciniſſe. At Gn. Piſo quo properantius deſtinata inciperet, ciuitatẽ Athenieñſium turbido inceſſu exterritã oratione ſæua increpat, obliquè Germanicũ perſtringens, quòd cõtra decus Romani nominis nõ Athenienſes tot cladibus extinctos, ſed cõluuiẽ illã nationũ comitate nimia coluiſſet. hos enim eſſe Mithridatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuũ Auguſtum ſocios. etiam

uetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, uiolẽter in ſuos feciſſẽt, offenſus urbi propria quoq; ira, quia Theophilũ quendã Areo- iudicio falſi damnatũ, precibus ſuis non concederent. Exin *nauigatione celeri per* Cycladas, *& compendia maris adſequitur* Germanicum *apud inſulã* Rhodum, *haud neſcium quibus inſectationibus petitus foret: ſed tanta manſuetudine agebat, ut cum orta tempeſtas raperet in abrupta, poſſetq; interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremeis, quarũ ſubſidio diſcrimini eximeretur.* Neq; *tamen mitigatus* Piſo, *& uix diei morã perpeſſus, linquit* Germanicum, *præuenitq;: & poſtquã* Syriã *ac legiones attigit, largitione, ambitu infimos manipulariũ iuuando, cum ueteres cẽturiones, ſeueros tribunos demoueret, locaq; eorũ clientibus ſuis, uel deterrimo cuiq; attribueret, deſidiam in caſtris, licẽtiam in urbibus, uagũ, ac laſciuiẽtem per agros militem ſineret, eo uſq; corruptionis prouectus eſt, ut ſermone uulgi, parens legionũ haberetur.* Nec Plãcina *ſe intra decora fœminis tenebat, ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in* Agrippinã, *in* Germanicũ *contumelias iacere, quibuſdã etiam bonorũ militum ad mala obſequia prõptis, quòd haud inuito imperatore ea fieri occultus rumor incidebat.* Notæ *hæc* Germanico, *ſed præuerti ad* Armenios *inſtãtior cura fuit.* Ambigua *gens ea antiquitus*

non

non modò ingenijs,ſed ſitu terrarũ, quo noſtris prouincijs late prætēta,penitus ad Medos porrigitur,maximiſq; imperijs interiecti,et ſæpius diſcordes ſunt,aduerſus Romanos odio, & in Parthum inuidia.Regē illa tempeſtate non habebant amoto Vonone,ſed fauor nationis inclinabat in Zenonē Polemonis regis Pōtici filium, quòd is prima ab infantia inſtituta & cultum Armeniorũ æmulatus, uenatu, epulis, & quæ alia barbari celebrāt,proceres plebemq; iuxta deuinxerat.Igitur Germanicus in urbe Artaxata adprobantibus nobilibus, circũfuſa multitudine,inſigne regiũ capiti eius impoſuit,cæteri uenerātes regem, Artaxiam conſalutauere, quod illi uocabulũ indiderāt ex nomine urbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere.Et quædam ex regijs tributis deminuta, quò mitius Romanũ imperium ſperaretur.Commagenis Q.Seruæus præponitur, tũ primũ ad ius prætoris trāslatis. Cũctaq; ſocialia proſpere cōpoſita,non ideo lætum Germanicũ habebat ob ſuperbiā Piſonis, qui iuſſus partē legionum ipſe,aut per filium in Armeniā ducere,utrunq; neglexerat.Cyrri demum apud hyberna decumæ legionis conuenere,firmato uultu Piſo aduerſus metum, Germanicus ne minari crederetur,et erat ut retuli clemētior. Sed amici accendendis offenſionibus callidi,intendere uera,adgerere falſa, ipſumq;

*& Plancinā, & filios uarijs modis criminari:
poſtremo paucis familiarium adhibitis, ſermo
cœptus à Cæſare, qualē ira & diſſimulatio gi-
gnit. Reſpōſum à Piſone precibus cōtumacibus,
diſceſſerātq; apertis odijs: poſtq; rarus in tribu
nali Cæſaris Piſo, & ſi quādo adſideret, atrox,
ac diſſentire manifeſtus. uox quoq; eius audita
eſt in conuiuio, cum apud regem Nabatæorum
coronæ aureæ magno pōdere Cæſari, & Agrip-
pinæ, leues Piſōni, & cæteris offerrentur, princi
pis Romani, nō Parthi regis filio eas epulas da-
ri: abiecitq; ſimul coronā, & multa in luxū ad-
didit. Quæ Germanico quanquam acerba, tole
rabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorū
Artabano legati uenere. Miſerat, amicitiā ac
fœdus memoraturos, & cupere renouari de-
xtras, daturū honori Germanici, ut ripā Eu-
phratis accederet: petere interim ne Vonones in
Syria haberetur, neu proceres gentium propin-
quis nuntijs ad diſcordias traheret. Ad ea
Germanicus de ſocietate Romanorum, Partho
rumq; magnifice: de aduētu regis, & cultu ſui
cū decore, ac modeſtia reſpōdit. Vonones Pom-
peiopolim Ciliciæ maritimā urbem amotus eſt.
Datū id nō modo precibꝰ Artabani, ſed cōtume
liæ Piſonis, cui gratiſſimus erat ob plurima offi
cia & dona, quibus Plācinā deuinxerat. M. Sil
lano, L. Norbano COSS. Germanicꝰ Aegyptū
proficiſcitur cognoſcēdæ antiquitatis, ſed cura*

prouinciæ prætēdebatur. leuauitq́; apertis horreis pretia frugū, multaq́; in uulgus grata uſurpauit, ſine milite incedere pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorū bello, accepimus. Tyberius cultu, habituq́; eius lenibus uerbis perſtricto acerrimè increpuit, quòd contra inſtituta Auguſti non ſponte principis, Alexandriam introiſſet. Nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, uetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut equitibus Romanis inluſtribus, ſepoſuit Aegyptum: ne fame urgeret Italiam, quiſquis eam prouinciam, clauſtraq́; terræ ac maris quāuis leui præſidio aduerſum ingentes exercitus inſediſſet. Sed Germanicus nondum cōperto profectionē eam incuſari, Nilo ſubuehebatur, orſus oppido à Canopo. Cōdidere id Spartani ob ſepultū illic rectorē nauis Canopum, qua tempeſtate Menelaus Græciam repetens diuerſum ad mare, terramq́; Libyā delatus. Inde proximum amnis os dicatū Herculi, quē indigenæ ortum apud ſe et antiquiſſimū perhibent, eosq́; qui poſtea pari uirtute fuerint, in cognomentū eius adſcitos. Mox uiſit ueterum Thebarū magna ueſtigia, & manebāt ſtructis molibus literæ Aegyptiæ, priorē opulentiā complexæ: iuſſusq́; è ſenioribus ſacerdotū patriū ſermonē interpretari, referebat habitaſſe quōdam

ſeptingẽta millia ætate militari: atq; eo cũ exercitu regem Rhamſen Lybia, Aethiopia, Mediſq;, & Perſis, & Bactriano, ac Scythia potitũ, quaſq; terras Suri, Armenijq; & contigui Cappadoces colunt inde Bithynum, hinc Lycũ ad mare imperio tenuiſſe. Legebãtur et indicta gẽtibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorũ, equorumq;, et dona tẽplis ebur, atq; odores, quaſq; copias frumẽti, & omniũ utenſiliũ quæq; natio pẽderet, haud minus magnifica quàm nunc ui Parthorũ, aut potentia Romana iubẽtur. Cæterũ Germanic⁹ alijs quoq; miraculis intẽdit animũ, quorũ præcipua fuere Memnonis ſaxea effigies, ubi radijs Solis icta eſt, uocalẽ ſonũ reddens: diſiectaſq; inter & uix peruias arenas, inſtar montium educta Pyramides certamine & opibus regũ, lacuſq; effoſſa humo ſuperfluẽtis Nili receptacula, atq; alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatijs penetrabiles. Exin uentũ Elephantinen ac Syenen, clauſtra olim Romani imperij, quod nunc rubrũ ad mare pateſcit. Dũ ea æſtas Germanico plures per prouincias tranſigitur, haud leue decus Druſus quæſiuit inliciens Germanos ad diſcordias, utq; fracto iam Maroboduo uſq; in exitium inſiſteretur. Erat inter Gothones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim ui Marobodui, & tunc dubijs rebus ultionem auſus. Is ualida manu fines Marcoman

comannorũ ingreditur, corruptiſq; primoribus ad ſocietatẽ, inrumpit regiã, caſtellumq́; iuxtà ſitum ueteres illic Sueuorũ prædæ, & noſtris è prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius cõmercij, dein cupido augẽdi pecuniam, poſtremum obliuio patriæ ſuis quenq; ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit. Maroboduo undiq; deſerto, nõ aliud ſubſidium quàm miſericordia Cæſaris fuit. tranſgreſſus Danubiũ, qua Noricã prouinciã præfluit, ſcripſit Tyberio, non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoria prioris fortunæ: nã multis nationibus clariſſimũ quõdam regem ad ſe uocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe. reſpõſum à Cæſare, tutam ei honoratamq́; ſedem in Italia fore, ſi maneret: ſin rebus ſuis aliud conduceret, abiturũ fide qua ueniſſet. cæterum apud ſenatum diſſeruit, nõ Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Rom. perinde metuendos fuiſſe. Extat oratio qua magnitudinẽ uiri, uiolentiam ſubiectarum ei gentiũ, & quàm propinquus Italiæ hoſtis, ſuaq; in deſtruendo eo conſilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ne ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur. ſed nõ exceſſit Italia per duodeuiginti annos, conſenuitq́; multum imminuta claritate ob nimiam uiuendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neque aliud perfugium. pulſus haud multo pòſt Hermũdurorũ opibus,

*& Vibilio duce, receptusq́; , forum Iuliū Nar-
bonenſis Galliæ coloniam mittitur. Barbari
utrūq; comitati, ne quietas prouincias immiſti
turbarent, Danubiū ultra inter flumina Ma-
rum & Cuſum locantur, dato rege Vānio gen-
tis Quadorum. Simul nuntiato regem Arta-
xiam Armenijs à Germanico datū, decreuere
patres, ut Germanicus atq; Druſus ouantes ur-
bem introirent. ſtructi & arcus circum latera
templi Martis Vltoris cum effigie Cæſarum, læ-
tiore Tyberio quia pacem ſapiētia firmauerat,
quàm ſi bellum per acies cōfeciſſet. Igitur Rhe-
ſcuporim quoq; Thraciæ regem aſtu adgredi-
tur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenue-
rat. quo defuncto Auguſtus partem Thracum
Rheſcuporidi fratri eius, partē filio Cotyi per-
miſit. In ea diuiſione arua, & urbes, & uicina
Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum
hoſtibus, Rheſcuporidi ceſſit: ipſorumq́; regum
ingenia, illi mite, & amœnum, huic atrox, aui-
dum, & ſocietatis impatiens erat, ſed primo
ſubdola cōcordia egere, mox Rheſcuporis egre-
di fines, uertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti
uim facere, cunctāter ſub Auguſto, quē autorem
utriuſq; regni ſi ſperneretur, uindicē metuebat.
enimuero audita mutatione principis, immitte-
re latronum globos, excindere caſtella, cauſas
bello. Nihil æque Tyberium anxium habebat,
quàm ne cōpoſita turbarētur. deligit centurio-*

nem

nem qui nuntiaret regibus, ne armis diſceptarent, ſtatimq́; à Cotye dimiſſa ſunt quæ parauerat auxilia. Rheſcuporis ficta modeſtia poſtulat eundem in locũ coiretur, poſſe de controuerſijs colloquio tranſigi. nec diu dubitatũ de tempore, loco, dein cõditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent acciperentq́;. Rheſcuporis ſanciendo (ut dictitabat) fœderi conuiuiũ adijcit, tractaq́; in multam noctem lætitia per epulas ac uinolentiã, incautum Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, ſacra regni, eiuſdẽ familiæ deos, & hoſpitalis menſas obteſtantem, catenis onerat. Thraciáque omni potitus ſcripſit ad Tyberium, ſtructas ſibi inſidias, præuentum inſidiatorem, ſimul bellum aduerſus Baſtarnas, Scythaſq́; prætendens, nouis peditum & equitum copijs ſeſe firmabat. Molliter reſcriptum, ſi fraus abeſſet, poſſe eum innocentiæ fidere: cæterum neq; ſe, neq; ſenatum niſi cognita cauſa, ius & iniuriam diſcreturos. proinde tradito Cotye ueniret, transferrétque inuidiam criminis. Eas literas Latinius Pãdus proprætor Mœſiæ cum militibus, quîs Cotys traderetur, in Thraciam miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati quàm incœpti facinoris reus eſſe: occidi Cotyn iubet, mortemq́; ſponte ſumptã ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutauit, ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis ar-

guebat, Pomponiũ Flaccum ueterem ſtipendijs, & arcta cum regẽ amicitia, eoq; accommodatiorem ad fallendũ, ob id maxime Mœſiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgreßus, per ingentia promiſſa, quamuis ambiguũ & ſcelera ſua reputantem, perpulit, ut præſidia Romana intraret. Circũdata hinc regi ſpecie honoris ualida manus, tribuniq;, & centuriones, monẽdo, ſuadendo, & quanto longius abſcedebat apertiore cuſtodia, poſtremo gnarum neceßitatis in urbem traxere. Accuſatus in ſenatu ab uxore Cotyis damnatur, ut procul regnò teneretur. Thracia in Rhoëmetalcen filium, quem paternis conſilijs aduerſatum conſtabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. ijsq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Aegyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam deuectus, atq; illic fugam tentans, an ficto crimine interficitur. Per idem tẽpus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoraui, corruptis cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosq; & conſanguineũ ſibi regem Scytharum conatus eſt, ſpecie uenandi. Omißis maritimis locis, auia ſaltuum petijt, mox pernicitate equi ad amnẽ Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga, neq; uado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis à Vibio

Fron-

Frõtone præfecto equitum uincitur: mox Rem-
mius Euocatus priori cuſtodiæ regis adpoſitus,
quaſi per iram gladio eũ tranſigit. Vnde maior
fides, conſciẽtia ſceleris & metu indicij mortem
Vononi inlatam. At Germanicus Aegypto re-
means, cuncta quæ apud legiones aut urbes iuſ-
ſerat, abolita, uel in cõtrarium uerſa cognoſcit.
Hinc graues in Piſonem contumeliæ, nec minus
acerba quæ ab illo in Cæſarẽ tentabãtur. Dein
Piſo abire Suria ſtatuit, mox aduerſa Germa-
nici ualetudine detẽtus, ubi recreatum accepit,
uotaq́; pro incolumitate ſoluebantur, admotas
hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antio-
chenſium plebem, per lictores proturbat. Tum
Seleuciam degreditur opperiẽs ægritudinẽ, quæ
rurſum Germanico acciderat. ſæuã uim morbi
augebat perſuaſio ueneni a Piſone accepti, &
reperiebantur ſolo, ac parietibus erutæ huma-
norum corporum reliquiæ, carmina, & deuotio
nes, & nomen Germanici plumbeis tabulis in-
ſculptum, ſemuſti cineres, ac tabe obliti, aliaq́;
maleficia, quîs creditur animas numinibus in-
fernis ſacrari, ſimul miſsi à Piſone incuſaban-
tur ut ualetudinis aduerſa rimantes. Ea Ger-
manico haud minus ira quàm per metum acce
pta, ſi limen obſideretur, ſi effundendus ſpiritus
ſub oculis inimicorum foret, quid deinde miſer-
rimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturũ?
lenta uideri ueneficia: feſtinare & urgere ut
prouinc

prouinci[illegible]t legiones ſolus habeat: ſed non uſq; eò defec[illegible] Germanicum, neque præmia cædis apud inter[illegible]ctorẽ manſura. componit epiſtolas quîs amicitiam ei renuntiabat. Addunt pleriq; iuſſum prouincia decedere. nec Piſo moratꝰ ultrà, nauis ſoluit, moderabaturq́; curſui, qui propius regrederetur, ſi mors Germanici Suriam aperuiſſet. Cæſar pauliſper ad ſpẽ erectus, dein feſſo corpore, ubi finis aderat, adſiſtẽtes amicos in hunc modũ adloquitur. Si fato concederem, iuſtus mihi dolor etiã aduerſus deos eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus ultimas preces pectoribus ueſtris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratꝰ, quibus inſidijs circumuentus miſerrimã uitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiã quos inuidia erga uiuentem mouebat, inlacrymabũt, quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, muliebri fraude cecidiſſe. Erit uobis locus querẽdi apud ſenatũ, inuocãdi leges. Non hoc præcipuum amicorũ munus eſt, proſequi defunctũ ignauo queſtu, ſed quæ uoluerit meminiſſe, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicũ etiam ignoti. uindicabitis uos, ſi me potius quàm fortunam meam fouebatis. Oſtẽdite populo Rom. diui Auguſti neptem, eandemq́; cõiugem meã: numerate ſex liberos. Miſericor-

dia

dia cũ accuſantibus erit: fingentibuſq; ſceleſta mandata, aut nõ credent homines, aut nõ ignoſcent. Iurauere *amici, dextrã morientis contingentes, ſpiritum antè, quàm ultionẽ amiſſuros. Tum ad uxorem uerſus, per memoriam ſui, per cõmunes liberos orauit, exueret ferociã, ſæuienti fortunæ ſummitteret animũ, neu regreſſa in urbẽ æmulatione potentiæ, ualidiores irritaret. Hæc palàm, & alia ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tyberio. Neq; multò pòſt extinguitur ingenti luctu prouinciæ, et circumiacentium populorũ. Indoluere exteræ nationes regeſq;: tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes: uiſuq; & auditu iuxtà uenerabilis, cũ magnitudinẽ & grauitatẽ ſummæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiã effugerat. Funus ſine imaginibus & pompa, per laudes, & memoriam uirtutum eius celebre fuit. Et erant qui formã, ætatem, genus mortis ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarẽt. Nam utrunq; corpore decoro, genere inſigni, haud multum triginta annos egreſſum, ſuorum inſidijs externas inter gentes occidiſſe, ſed hunc mitem erga amicos, modicũ uoluptatũ, uno matrimonio, certis liberis egiſſe: neq; minus præliatorẽ, etiam ſi temeritas abfuerit, præpedituſq; ſit perculſas tot uictorijs Germanias ſeruitio premere. quòd ſi ſolus arbiter rerũ, ſi iure & nomine regio fuiſſet*

*ſet, tanto promptius adſecutum gloriam mili-
tiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris
bonis artibus præſtitiſſet.* Corpus *antequam cre
maretur, nudatum in foro* Antiochenſium,
qui locus ſepulturæ deſtinabatur. Prætuleritne
ueneficij ſigna, parum conſtitit. Nam *ut quis
miſericordia in* Germanicum, *& præſumpta
ſuſpicione, aut fauore in* Piſonem *pronior, di-
uerſi interpretabantur.* Conſultatum *inde in-
ter legatos, quiq; alij ſenatorum aderant, quis
nam* Suriæ *præficeretur. & cæteris modice ni-
ſis, inter* Vibium Marſum, *&* Gn. Sentium
diu quæſitum, dein Marſus *ſeniori, & acrius
tendenti* Sentio *conceßit.* Isq; *infamem uene-
ficijs ea in prouincia, &* Plancinæ *percharam
nomine* Martinam *in urbem miſit, poſtulanti-
bus* Vitellio, *ac* Veranio, *cæteriſq; qui crimina
& accuſationẽ tãquam aduerſus receptos iam
reos inſtruebant.* At Agrippina *quanquã de-
feßa luctu, & corpore ægro, omnium tamẽ quæ
ultionẽ morarentur intolerãs, aſcendit claßem
cum cineribus* Germanici, *& liberis, miſeranti
bus cunctis, quòd fœmina nobilitate princeps,
pulcherrimo modo matrimonio inter uenerãtis
gratantuq; aſpici ſolitã, tunc feralis reliquias
ſinu ferret, incerta ultionis, anxia ſui, & infeli-
ci fœcunditate fortunæ toties obnoxia.* Piſonem
interim apud Coum *inſulam nuntius adſequi-
tur, exceßiße* Germanicum. *Quo intemperan-
ter*

ter accepto, cadit uictimas, adit templa, neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancina, quæ luctum amiſſæ ſororis, tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq́; prompta illi legionum ſtudia, repeteret prouinciam non iure ablatam & uacuam. Igitur quid agendum conſultanti, M. Piſo filius properãdum in urbem cenſebat: nihil adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas, aut inania famæ pertimeſcenda: diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœna: & ademptione prouinciæ ſatisfactum inimicis. Quòd ſi regrederetur obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi, nec duraturos in partibus cẽturiones militesq́;, apud quos recens Imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor præualeret. Contrà Domitius Celer ex intima eius amicitia diſſeruit, utendum euentu. Piſonem non Sentium Suriæ præpoſitum. Huic faſces & ius prætoris, huic legiones datas: Si quid hoſtile ingruat, quem iuſtius arma oppoſiturum, qui legati autoritatem & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant. Plerunque innocentes, recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat uires, multa quæ prouideri non poſſint, fortuito in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum

tum

tum & indefenſum planctus Agrippinæ, ac uulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicũ nulli iactantius mœrent, quàm qui maximè lætãtur. Haud *magna mole* Piſo *promptus ferocibus in ſententiam trahitur. miſsiſq; ad* Tyberium *epiſtolis, incuſat* Germanicum *luxus & ſuperbiæ: ſéque pulſum ut locus rebus nouis pateſieret, curam exercitus eadẽ fide qua tenuerit repetiuiſſe.* Simul Domitium *impoſitum trireni uitare litorum oram, prætérque inſulas lato mari pergere in* Suriã *iubet. concurrentes deſertores per manipulos cõponit, armat lixas, traiectiſq; in continentem nauibus, uexillum tironum in* Suriam *euntium intercipit.* Regulis Ciliciũ *ut ſe auxiliis iuuarent ſcribit, haud ignauo ad miniſteria belli iuuene* Piſone, *quanquam ſuſcipiendũ bellum abnuiſſet.* Igitur *oram* Lyciæ *ac* Pamphyliæ *prælegentes obuiis nauibus, quæ* Agrippinam *uehebant, utrinq; infenſi, arma primo expediere: dein mutua formidine, non ultra iurgium proceſſum eſt.* Marſuſq; Vibius *nuntiauit* Piſoni, Romam *ad dicendã cauſam ueniret.* Ille *eludens reſpondit, adfuturum ubi prætor qui de ueneficiis quæreret, reo atq; accuſatoribus diem prædixiſſet.* Interim Domitius Laodiceam *urbem* Syriæ *adpulſus, cum hyberna ſextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis*

conſil

conſilijs idoneā rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sētius Piſoni per literas aperit, monetq; ne caſtra corruptoribus, ne prouinciā bello tentet. Quoſq; Germanici memores, aut inimicis eius aduerſos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Remp. armis peti: ducitq; ualidā manū, & prælio paratam. Nec Piſo, quanquā cœpta ſecus cadebāt, omiſit tutiſſima è præſentibus. Sed caſtellum Ciliciæ munitū admodū, cui nomen Celēderis, occupat. Nam admiſtis deſertoribus, & Tirone nuper intercepto, ſuiſq; & Plancinæ ſeruitijs, auxilia Cilicū, quæ Reguli miſerant, in numerū legionis cōpoſuerat. Cæſariſq; ſe legatum teſtabatur prouinciæ, quā is dediſſet, arceri, nō à legionibus (earū quippe accitu uenire) ſed à Sentio, priuatū odium falſis criminibus tegente: conſiſterēt in acie non pugnaturis militibus, ubi Piſonē ab ipſis parentem quondā appellatum, ſi iure ageretur potiorē, ſi armis non inualidū uidiſſent. Tum pro munimentis caſtelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. Nā cætera mari cingūtur. Contrà ueterani ordinibus ac ſubſidijs inſtructi: hinc militū, inde locorum aſperitas. Sed non animus, nō ſpes, ne tela quidem niſi agreſtia ad ſubitum uſum properata. Vt uenere in manus, non ultrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur: uertunt terga Cilices, ſeq; caſtello claudūt. Interim Piſo

claſſem haud procul opperientē adpugnare, fruſtra tentauit: regreſſusq́;, & pro muris modò ſemet afflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmijs uocans, ſeditionem captabat: adeoq; cōmouerat, ut ſignifer legionis ſextæ ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius *occanere cornua, tubasq́;, & peti aggerē, erigi ſcalas iuſſit, ac promptiſſimū quenq; ſuccedere: alios tormētis, haſtas, ſaxa, & faces ingerere.* Tandem *uicta pertinacia* Piſo *orauit, uti traditis armis maneret in caſtello, dum* Cæſar, *cui* Syriam *permitteret, cōſulitur.* Non *receptæ cōditiones: nec aliud quàm naues, & tutum in urbem iter conceſſum eſt.* At Romæ *poſtquam* Germanici *ualitudo percrebruit, cunctaq́; ut ex longinquo aucta in deterius adferebantur, dolor, ira, & erūpebant queſtus.* Ideo *nimirū in extremas terras relegatum: ideo* Piſoni *permiſſam prouinciam: hoc egiſſe ſecretos* Auguſtæ *cum* Plancina *ſermones: uera prorſus de* Druſo *ſeniores locutos, diſplicere regnātibus ciuilia filiorum ingenia: neq; ob aliud interceptos, quàm quia populū* Roma. *æquo iure cōplecti, reddita libertate, agitauerint.* Hos *uulgi ſermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, ſumpto iuſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem.* Et *quanquam neq; inſignibus lugentium abſtinerēt, altius animis mœrebant.*

rebant. Fortè negotiatores, uiuente adhuc Germanico, Syria egreſsi, lætiora de ualitudine eius attulere. Statim credita, ſtatim uulgata ſunt. Vt quiſque obuius (quamuis leuiter audita) in alios, atq; illi in plures cumulata gaudio tranſferunt, curſant per urbem, moliũtur templorum fores. Iuuat credulitatem nox, et promptior inter tenebras adſirmatio. Nec obſtitit falſis Tyberius, donec tempore ac ſpatio uaneſcerent. Et populus quaſi rurſum ereptum acrius doluit. Honores ut quis amore in Germanicũ aut ingenio ualidus, reperti, decretiq;: ut nomen eius ſaliari carmine caneretur, ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq; eas querceæ coronæ ſtatuerentur, ludos Circenſes eburna effigies præiret, néue quis flamen aut Augur in locum Germanici, niſi gentis Iuliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortẽ ob Remp. obijſſe: ſepulcrum Antiochiæ ubi crematus: tribunal Epidaphne, quo in loco uitã finierat. Statuarum, locorúmue in quîs coleretur, haud facilè quis numerũ inierit. Cùm cenſeretur clypeus, auro & magnitudine inſignis, inter autores eloquẽtiæ, adſeruit Tyberius ſolitum paremq; cæteris dicaturum. Neq; enim eloquentiam fortuna diſcerni, & ſatis inluſtre, ſi ueteres inter ſcriptores haberetur. Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui

Iuniorum dicebatur, instituitq; uti turmæ Idibus Iulijs imaginē eius ſequerentur. Pleraq; manent, quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut uetuſtas obliterauit. Cæterū recenti adhuc mœſtitia, ſoror Germanici Liuia, nupta Druſo, duos uirilis ſexus ſimul enixa eſt. Quod rarum, lætumq; etiā modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit, ut nō temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiuſdem faſtigij uiro geminam ſtirpem editā. Nam cuncta etiam fortuita ad gloriam uertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit, tāquam auctus liberis Druſus domum Germanici magis urgeret. Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido fœminarum coërcita, cautumq; ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuiſſet. Nam Viſtilia prætoria familia genita, licētiam ſtupri apud ædiles uulgauerat, more inter ueteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſa profeſſione flagitij credebāt. Exacta & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in uxore delicti manifeſtæ ultionē legis omiſiſſet: atq; illo prætendēte ſexaginta dies ad cōſultandū datos, necdū præterijſſe, ſatis uiſum de Viſtilia ſtatuere. Eaq; in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Aegyptijs Iudaicisq; pellendis. Factumq; patrum conſultum, ut quatuor millia libertini generis ea ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam

ſulam

ſulam Sardiniam ueherentur, coërcendis illic atrocinijs, & ſi ob grauitatē cœli interijſſent, uile damnum: cæteri cederēt Italia, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Poſt quæ retulit Cæſar capiendam uirginē in locum Occiæ, quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſumma ſanctimonia Veſtalibus ſacris præſederat: egitq́; grates Fonteio Agrippæ, & Comitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. Prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſcidio domū imminuerat: & Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emptor penderet, binosq́; nummos ſe additurū negotiatoribus in ſingulos modios. Neq; tamen ob ea parentis patriæ delatū & antea uocabulū adſumpſit, acerbeq́; increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſumq́; dominum dixerant. Vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationē oderat. Reperio apud ſcriptores ſenatoresq́; eorūdem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu literas, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci uenenū mitteretur: reſponſumq́; eſſe, non fraude, neq; occultis, ſed palam & armatum populum Roma. hoſtes ſuos ulciſci. Qua gloria æquabat ſe Tyberius priſcis Imperato-

ribus, qui uenenum in Pyrrhũ regem uetuerãt, prodiderantq́;. Cæterùm Arminius abſcedentibus Romanis, & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem populariũ aduerſam habuit: petitusq́; armis, cùm uaria fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Ro. ſicut alij reges ducesq́;, ſed florentiſſimũ Imperium laceſſierit: prælijs ambiguus, bello non uictus. Septem et triginta annos uita, duodecim potentiæ expleuit: caniturq́; adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantũ mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum uetera extollimus, recentiũ incurioſi.

P. COR. TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER III.

NINIL *intermiſſa nauigatione hyberni maris Agrippina, Corcyram inſulã aduehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componẽdo animo inſumit, uiolenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſq; amicorum, & pleriq; militares, ut quiq; ſub Germanico ſtipendia*

pendia fecerãt,multiq; etiam ignoti uicinis è municipijs, pars officium in principem rati, plures illos ſecuti,ruere ad oppidum Brũdiſium, *quod nauiganti celerrimũ,fidiſsimumq; adpulſu erat.* Atq; *ubi primùm ex alto uiſa claſsis, complẽtur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáq; longiſsimè proſpectari poterat, mœrentium turba, & rogitantium inter ſe, ſilentióne an uoce aliqua egrediẽtem exciperent.* Neq; *ſatis cõſtabat quid pro tempore foret, cùm claſsis paulatim ſucceſsit,non alacri,ut adſolet, remigio,ſed cunctis ad triſtitiam cõpoſitis.* Poſtquam *duobus cum liberis feralem urnam tenens egreſsa naui, defixit oculos, idẽ omniũ gemitus, neq; diſcerneres,proximos,alienos,uirorum, fœminarúmue planctus,niſi quòd comitatũ* Agrippinæ *longo mœrore feſsum,obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes* Cæſar,*addito ut magiſtratus* Calabriæ, Appuliq;,& Campani, *ſuprema erga memoriã filij ſui munera fungerẽtur.* Igitur *tribunorum, cẽturionumq; humeris cineres portabãtur.* Præcedebãt *incompta ſigna,uerſi faſces:atq; ubi colonias tranſgrederẽtur, atrata plebes,trabeati equites,pro opibus loci ueſtem,odores,aliaq; funerum ſolẽnia cremabãt.* Etiã *quorum diuerſa oppida,tamen obuij,& uictimas,atq; aras* Dijs Manibus *ſtatuentes, lacrymis,& conclamationibus dolorẽ teſtabantur.* Druſus Tarracinam

progreſſus eſt, cum Claudio fratre, liberiſq; Germanici, qui in urbe fuerant. Conſules, M. Valerius & C. Aurelius (iam enim magiſtratū occeperant) & ſenatus, ac magna pars populi uiam compleuere, diſiecti, & ut cuiq; libitum flentes. Aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tyberio Germanici mortem male diſſimulari. Tyberius atq; Auguſta publico abſtinuere, inferius maieſtate ſua rati, ſi palàm lamentarentur, ánne omnium oculis uultum eorum ſcrutantibus falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud autores rerum, non diurna actorum ſcriptura, reperio ullo inſigni officio functam, cùm ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, cæteri quoq; conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu ualetudine præpediebatur, ſeu uictus luctu animus, magnitudinē mali perferre uiſu non tolerauit. facilius crediderim, Tyberio & Auguſta, qui domo non excedebāt, cohibitā: ut par mœror, & matris exēplo auia quoq; & patruus attineri uiderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium uaſtus, modò ploratibus inquies, plena urbis itinera, cōlucentes per campū Martis faces. Illic miles cū armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquū clamitabant, promptius, apertiusq;, quàm ut meminiſſe imperitātium crederes. Nihil tamen Tyberium magis penetrauit,

quàm

quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam, cùm decus patriæ, ſolum; Auguſti ſanguinem unũ cum antiquitatis ſpecimen appellarẽt, uerſiq; ad cœlum ac deos integram illi ſobolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarẽtur. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, cõpararentq; quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. Ipſum quippe aſperrimo hyemis, Ticinũ uſq; progreſſum, neq; abſcedentẽ à corpore ſimul urbẽ intrauiſſe: circunfuſas lecto Claudiorũ Iuliorumq; imagines, defletum in foro, laudatũ pro roſtris, cũcta à maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem & cuicunq; nobili debitos honores cõtigiſſe. Sanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematũ, ſed tantò plura decora mox tribui par fuiſſe, quãtò prima fors negauiſſet. Nõ fratrem niſi unius diei uia, nõ patruum ſaltem porta tenus obuiũ. ubi illa ueterũ inſtituta? præpoſitã toro effigiẽ, meditata ad memoriã uirtutis carmina, & laudationes & lacrymas, uel doloris imitamẽta. Gnarũ id Tyberio fuit, utq; premeret uulgi ſermones, monuit edicto, multos inluſtrium Romanorum ob Remp. obijſſe, neminẽ tã flagranti deſiderio celebratũ. Idq; & ſibi & cunctis egregiũ, ſi modus adijceretur. nõ enim eadẽ decora principibus uiris, et Imperatori, populoq;, modicis domibus, aut ci-

uitatibus, conueniſſe recenti dolori luctũ, & ex mœrore ſolatia. Sed referendum iam animũ ad firmitudinem, ut quondam diuus Iulius amiſſa unica filia, ut diuus Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus uetuſtioribus exemplis, quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. Principes mortales, Remp. æternam eſſe. Proin repeterent ſolennia: & quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat, etiam uoluptates reſumerẽt. Tum exuto iuſtitio, reditum ad munia, & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omniũ animis petendæ è Piſone ultionis, & crebro queſtu, quòd uagus interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſubdola mora, ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam uulgatum erat miſſam (ut dixi) à Gn. Sentio famoſam ueneficijs Martinam ſubita morte Brundiſij extinctam, uenenúmque nodo crinium eius occultatum, nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. At Piſo præmiſſo in urbem filio, datiſq; mãdatis, per quæ principẽ molliret, ad Druſum pergit, quem haud fratris interitu trucẽ, quàm remoto æmulo æquiorẽ ſibi ſperabat. Tyberius quò integrum iudicium oſtentaret, exceptum comiter iuuenem, ſueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, ſi uera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore

ſuum

ſuum locũ reſpondit: ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortẽ Germanici exitioſam eſſe. Hæc palàm, & uitato omni ſecreto: neq; dubitabantur præſcripta & à Tyberio, cùm incallidus alioqui, & facilis iuuenta, ſenilibus tum artibus uteretur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictisq; apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam uiam adſequitur legionem, quæ è Pannonia in urbẽ, dein præſidio Africæ ducebatur. Eaq; res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſtẽtauiſſet. Ab Narnia, uitandæ ſuſpicionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare ac mox Tyberi deuectus auxit uulgi iras, quia nauẽ tumulo Cæſarũ adpulerat, dieq;, & ripa frequẽti, magna clientiũ agmine ipſe, fœminarum comitatu Plancina, & uultu alacres inceſſere. Fuit inter irritamẽta inuidiæ domus foro imminẽs feſta ornatu, cõuiuiũq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Poſtera die Fulcinius Trio Piſonẽ apud cõſules poſtulauit. Cõtrà Vitellius ac Veranius, cæteriq; Germanicũ comitati tẽdebãt, nullas eſſe partes Trioni: neq; ſe accuſatores, ſed rerũ indices et teſtes, mãdata Germanici ꝑlaturos. Ille dimiſſa eius cauſæ delatione, ut priorẽ uitã accuſaret obtinuit: petitumq; eſt à principe, cognitionẽ exciperet. Quod ne reꝰ quidẽ abnuebat, ſtudia populi et patrũ metuẽs: cõtrà, Tyberiũ ſpernẽdis rumoribus ualidũ, &

conſc

conſcientiæ matris innexum eſſe: utraq; aut in deterius credita, iudice ab uno facilius diſcerni, odiũ & inuidiã apud multos ualere. Haud *fallebat* Tyberiũ *moles cognitionis, quaq; ipſe fama diſtraheretur.* Igitur *paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integramq; cauſam ad ſenatũ remittit.* Atq; *interim* Druſus *rediẽs* Illyrico, *quanquam patres cenſuiſſent ob receptum* Maroboduum, *& res priore æſtate geſtas ut ouans iniret, prolato honore urbem intrauit.* Poſtquam *reo* T. Arruntium, Fulcinium, Aſinium Gallum, Aeſerninum, Marcellum, Sext. Pompeium *patronos petenti, iiſq; diuerſa excuſantibus,* M. Lepidus, & L. Piſo, & Liueneius Regulus *adfuere, arrectã omni ciuitate, quanta fides amicis* Germanici, *quæ fiducia reo, ſatin' cohiberet ac premeret ſenſus ſuos* Tyberius, *an promeret: iis haud aliâs intentior populus, plus ſibi in principem occultæ uocis, aut ſuſpicacis ſilentii permiſit.* Die *ſenatus,* Cæſar *orationem habuit meditato temperamẽto:* Patris *ſui legatum atq; amicum* Piſonẽ *fuiſſe, adiutoremq;* Germanico *datũ à ſe, autore ſenatu, rebus apud* Oriẽtẽ *adminiſtrandis: illic contumacia & certaminibus aſperaſſet iuuenem, exituq; eius lætatus eſſet, an ſcelere extinxiſſet, integris animis diiudicandũ.* Nã *ſi legatus officii terminos, obſequiũ erga imperatorẽ exuit; eiuſdẽq; morte, & luctu meo læ*

tatus

tatus eſt, odero ſeponãq; à domo mea, & priua
tas inimicitias noui principis ulciſcar: Sin faci-
nus in cuiuſcũq; mortaliũ nece uindicandũ de=
tegitur, uos uerò & liberos Germanici & nos
parentes iuſtis ſolatijs adficite: ſimulq; illud re-
putare, turbidè & ſeditiosè tractauerit exerci-
tus Piſo, quæſita ſint per ambitionẽ ſtudia mi-
litũ, armis repetita prouincia, an falſa hæc in
maius uulgauerint accuſatores. quorũ ego ni=
mijs ſtudijs iure ſucceſeo. nam quò pertinuit, nu
dare corpus & cõtrectandũ uulgi oculis permit
tere: deferriq; etiã per externos, tanquam uene
no interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta et ſcru
tanda ſunt? Defleo equidẽ filiũ meum, ſemperq́;
deflebo: ſed neq; reũ prohibeo quò minus cuncta
proferat, quibus innocẽtia eius ſubleuari, aut ſi
qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſsit:
uosq́; oro, ne, quia dolori meo cauſa cõnexa eſt,
obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si
quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patro-
nos dedit, quantũ quiſq; eloquẽtia & cura ua
let, iuuate periclitantem. Ad eundẽ laborẽ, ean
dem conſtantiã accuſatores hortor. Id ſolũ Ger
manico ſuper leges præſtiterimus, quòd in curia
potius quàm in foro, apud ſenatũ, quàm apud
iudices de morte eius anquiritur. cætera pari
modeſtiã tractẽtur. nemo Druſi lacrymas, nemo
mœſtitia meã ſpectet, nec ſi qua in nos aduerſa
fingũtur. Exin biduũ criminibus obijciẽdis ſta=
tuitur,

tuitur, utq́; ſex dierũ ſpatio interiecto reus per triduũ defenderetur. Tum Fulcinius uetera & inania orditur, ambitioſe, auareq́; habitã Hiſpaniã. quòd neq; conuictũ noxæ reo, ſi recentia purgaret: neq; defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitiis. Poſt quẽ Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multa eloquentia Vitellius, obiecere: odio Germanici, & rerum nouarũ ſtudio, Piſonem uulgus militum per licentiã & ſociorũ iniurias eò uſq; corrupiſſe, ut parẽs legionũ à deterrimis appellaretur: cõtrà, in optimũ quenq;, maximè in comites et amicos Germanici ſæuiſſe: poſtremo ipſum deuotionibus & ueneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atq; Plãcinæ: petitã armis Rẽp. utq́; reus agi poſſet, acie uictũ. Defenſio in cæteris trepidauit. Nam neq; ambitionẽ militarem, neq; prouinciam peſſimo cuiq; obnoxiam, ne cõtumelias quidẽ aduerſum imperatorẽ inficiari poterat ſolũ ueneni crimẽ uiſus eſt diluiſſe. Quod ne accuſatores quidẽ ſatis firmabãt: in cõuiuio Germanici, cũ ſuper eũ Piſo diſcũberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe abſurdũ uidebatur inter aliena ſeruitia, & tot aſtantium uiſu, ipſo Germanico coram id auſum. Offerebatq́; familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuerſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum prouinciæ inlatum: Senatus, nunquam

ſatis

ſatis credito, ſine fraude Germanicũ interijſſe. ſcripſiſſent expoſtulãtes: quod haud minus Tyberius quàm Piſo abnuere. Simul populi ante curiam uoces audiebantur, non temperaturos manibus, ſi patrum ſentẽtias euaſiſſet, effigiesq; Piſonis traxerant in Gemonias, ac diuellebãt, ni iuſſu principis protecta, repoſitaq; forẽt. Igitur inditus lectica, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: uario rumore, cuſtos ſalutis an mortis exactor ſequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia, eoq; ambiguũ habebatur quantũ Cæſari in eam liceret. Atq; ipſas donec mediæ Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcunque fortunæ, et ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt ſecretis Auguſtæ precibus ueniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere defenſionem cœpit. Quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, ſenatumq; rurſum ingreditur: redintegratamq; accuſationem, infenſas patrum uoces, aduerſa & ſæua cũcta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm quòd Tyberium ſine miſeratione, ſine ira obſtinatum clauſumq; uidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum tanquam defenſionen in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatq; & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exequitur. Dein multam poſt noctẽ, egreſſa cubiculo uxore, operiri fores

iuſſit:

iuſſit : & cœpta luce perfoſſo iugulo, iacente humi gladio, repertus eſt. Audire me memini ex ſenioribus, uiſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non uulgauerit : ſed amicos eius dictitauiſſe, literas Tyberij, & mādata in Germanicum contineri: ac deſtinatum promere apud patres, principēq; arguere, ni eluſus à Seiano per uana promiſſa foret : nec illum ſponte extinctū, uerùm immiſſo percuſſore: quorū neutrum adſeuerauerim. neq; tamē occulere debui narratū ab ijs, qui noſtrā ad iuuētam durauerunt. Cæſar flexo in mœſtitiam ore, ſuā inuidiā tali morte quæſitā, apud ſenatum, crebriſq; interrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum, noctemq; exegiſſet. Atque illo pleraq; ſapienter, quædā incōſultius reſpondente, recitat codicillos à Piſone in hunc fermè modū cōpoſitos, Cōſpiratione inimicorū & inuidia falſi criminis oppreſſus, quatenus ueritati & innocētiæ meæ nuſquā locus eſt, deos immortales teſtor, uixiſſe me Cæſar cū fide aduerſum te, neq; alia in matrem tuam pietate : uoſq; oro liberis meis conſulatis, ex quibus Gn. Piſo qualicunq; fortunæ meæ non eſt adiunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit. M. Piſo repetere Syriam dehortatus eſt. atq; utinā ego potius filio iuueni quàm ille patri ſeni ceſſiſſet. eò impēſius precor ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinq; & quadraginta annorū obſequium, per

colleg

collegiũ cõſulatus quõdam diuo Auguſto parẽti tuo probatus, & tibi amicus, nec quicquã poſt hæc rogaturus, ſalutem infelicis filij rogo. De Plãcina nihil addidit. Poſt quæ Tyberius adoleſcentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iuſſa, nec potuiſſe filiũ detrectare: ſimul nobilitatem domus, etiam ipſius, quoquo modo meriti, grauem caſum miſeratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio diſſeruit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiuſq; ſecreti queſtus magis ardeſcebant. Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis aſpicere, adloqui, eripere ſenatui. quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, uni Germanico non contigiſſe. Vitellij & Veranij uoce defletum Cæſarem: ab Imperatore & Auguſta defenſam Plancinam. proinde uenena, & artes tam feliciter expertas uerteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamq; auiam, ac patruum ſanguine miſerrimæ domus exatiaret. Biduum ſuper hac imagine cognitionis abſumptum, urgente Tyberio liberos Piſonis matrem uti tuerentur. Et cum accuſatores ac teſtes certatim perorarent reſpondente nullo, miſeratio quàm inuidia augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta conſul (nam referẽte Cæſare magiſtratus eo etiam munere fungebantur) nomen Piſonis radendum faſtis cenſuit: partem bonorum publicandi, pars ut Cn. Piſoni filio concederetur,

iſq; prænomē mutaret. M. Piſo exuta dignitate, & accepto quinquagies ſeſtertio in decē annos relegatur, conceſſa Plancinæ incolumitate ob preces Auguſtæ. Multa ex ea ſententia mitigata ſunt à principe: ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonij, qui bellum patriæ feciſſet, Iulij Antonij, qui domum Auguſti uiolaſſet, manerent: & M. Piſonem ignominiæ exemit, cōceſſitq; ei paterna bona, ſatis firmus, ut ſæpe memoraui, aduerſum pecuniam, & tū pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem cum Valerius Meſſalinus ſignū aureum in æde Martis Vltoris, Cæcinna Seuerus aram Vltioni ſtatuendam cenſuiſſent, prohibuit; ob externas ea uictorias ſacrari dictitās, domeſtica mala triſtitia operiēda. Addiderat Meſſalinus, Tyberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Druſoq;, ob uindictam Germanici, grates agendas, omiſeratq; Claudij mentionem: & Meſſalinum quidē L. Aſprenas ſenatu corā percūctatus eſt an prudens præteriſſet? ac tum demū nomē Claudij adſcriptū eſt. Mihi quanto plura recētium, ſeu ueterū reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotijs obuerſantur. Quippe fama, ſpe, ueneratione potius omnes deſtinabātur imperio, quàm quē futurū principē fortuna in occulto tenebat. Paucis pòſt diebus Cæſar autor ſenatui fuit, Vitellio, atq; Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuen

buen

buendi. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus monuit ne facũdiam uiolẽtia præcipitaret. Is finis fuit ulciſcendæ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiã ſecutis temporibus uario rumore iactata. Adeò maxima quæq; ambigua ſunt, alij quoquo modo audita pro compertis habent, alij uera in contrarium uertunt, & gliſcit utrunq; poſteritate. At Druſus urbe egreſſus repetendis auſpicijs, mox ouans introijt. Paucoſq; poſt dies Vipſania mater eius exceſſit, unà omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam cæteros manifeſtũ ferro, uel creditũ eſt, ueneno aut fame extinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo memoraui, bellum in Africa renouat, uagis primum populationibus & ob pernicitatem inultis: dein uicos excindere, trahere graues prædas: poſtremo haud procul Pagyda flumine cohortẽ Romanam circunſedit. Præerat caſtello Decrius impiger manu, exercitus militia, & illam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites, ut copiam pugnæ in aperto facerẽt, aciem pro caſtris inſtruit. Primoq; impetu pulſa cohorte promptus inter tela occurſat fugiẽtibus, increpat ſigniferos, quòd incõditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret. Simul excepta uulnera. Et quanquam transfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtẽ intẽdit, neq; præliũ omiſit, donec deſertus

ſuis caderet. Quæ poſtquam L. *Apronio (nam* Camillo *ſucceſſerat) comperta, magis dedecore ſuorum, quàm gloria hoſtis anxius, raro ea tempeſtate, & è uetere memoria facinore, decumum quēq; ignominioſæ cohortis, ſorte ductos, fuſte necat.* T*antumq; ſeueritate profectum, ut uexillum ueteranorum non amplius quingenti numero eaſdem* Tacfarinatis *copias præſidium, cui* Thala *nomen, adgreſſas fuderint. quo prælio* Rufus Heluius *gregarius miles ſeruati ciuis decus retulit, donatusq; eſt ab* Apronio *torquibus & haſta.* C*æſar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque* Apronius *iure proconſulis tribuiſſet, queſtus magis, quàm offenſus.* Sed Tacfarinas *perculſis* Numidis *& obſidia aſpernantibus ſpargit bellum, ubi inſtaretur cedens, ac rurſum in terga remeans, & dum ea ratio barbaro fuit, inritũ feſſumq;* Romanum *impunè ludificabatur.* Poſtquam *deflexit ad maritimos locos, inligatus præda, ſtatiuis caſtris hærebat. miſſuq; patris* Apronius Ceſianus *cum equite & cohortibus auxiliarijs, quîs uelociſſimos legionum addiderat, proſperam aduerſus* Numidas *pugnam facit, pellitq; in deſerta.* Ad Romæ Lepida, *cui ſuper* Aemyliorũ *decus* L. Sulla *ac* Gn. Pompeius *proaui erãt, defertur ſimulauiſſe partũ ex* P. Quirinio *diuite atq; orbo. adijciebantur adulteria, uenenaq; quæſitamq; per* Chaldæos *in domum* Cæſa-

ris

ris, defendēte ream Manio Lepido *fratre.* Quirinius *poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamuis infami ac nocenti miſerationem addiderat.* Haud *facile quis deſpexerit illa in cognitione mentem principis: adeo uertit, ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna, deprecatus primò ſenatum ne maieſtatis crimina tractarentur.* Mox M. *Seruilium è conſularibus, alióſque teſtes inlexit ad proferenda quæ uelut reticere uoluerat: idémque ſeruos* Lepidæ, *cum militari cuſtodia haberentur, tranſtulit ad conſules: neq; per tormenta interrogari paſſus eſt, de his quæ ad domū ſuam pertinerent.* Exemit *etiam* D*ruſum conſulē deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebātur, ne cæteris adſentiendi neceſſitas fieret: quidā ad ſæuitiam trahebant, neq; enim ceſſurū niſi damnādi officio.* Lepida *ludorum diebus qui cognitionē interuenerant, theatrum cum claris fœminis ingreſſa, lamentatione flebili maiores ſuos ciens, ipſumq́;* Pompeium, *cuius ea monimēta & adſtantes imagines uiſebantur, tantum miſericordia permouit, ut effuſi in lacrymas ſæua & deteſtanda* Quirinio *clamitarent, cuius ſenectæ atq; orbitati & obſcuriſſimæ domui, deſtinata quondam uxor* L. Cæſari, *ac diuo* A*uguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorum patefacta ſunt flagitia, itumq́; in ſententiam* Rubellij Blandi, *à quo aqua atq; igni arcebatur.* Huic

Druſus adſenſit. quãquã alij mitius cẽſuiſſent. mox Scauro qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarẽtur. Tum demũ aperuit Tyberius compertum ſibi etiam ex P. Quirinij ſeruis, ueneno eum à Lepida petitum inluſtrium domuum aduerſa. At enim haud multũ diſtãti tempore Calpurnij Piſonem, Aemylij Lepidam amiſerant. Solatio adfecit D. Sillanus Iuniæ familiæ redditus. Caſum eius paucis repetam. Vt ualida diuo Auguſto in Rempub. fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas urbe depulit, adulteroſq; earũ morte aut fuga puniuit. Nam culpam inter uiros ac fœminas uulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac uiolatæ maieſtatis appellãdo, clementiam maiorum ſuaſq; ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cætera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas uitam produxero. D. Sillanus in nepti Auguſti adulter (quanquam non ultrà foret ſæuitum, quàm ut amicitia Cæſaris prohiberetur) exilium ſibi demonſtrari intellexit, nec niſi Tyberio imperitãte deprecari ſenatum ac principem auſus eſt, M. Sillani fratris potentia, qui per inſignem nobilitatem et eloquentiã præcellebat. Sed Tyberius grates agẽti Sillano, patribus coram reſpõdit, ſe quoq; lætari quòd frater eius è peregrinatione longinqua reuertiſſet, idq; iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege

pulſus

*pulſus foret: ſibi tamen aduerſus eũ integras pa-
rentis ſui offenſiones: neq; reditu Sillani dißo-
luta quæ Auguſtus uoluißet. fuit poſthac in ur-
be, neque honores adeptus eſt. Relatum deinde
de moderanda Papia Poppæa, quam ſenior Au-
guſtus poſt Iulias rogationes incitandis cæli-
bum pœnis, & augendo ærario ſanxerat, nec
ideo coniugia & educationes liberûm frequen-
tabantur præualida orbitate. Cæterùm multi-
tudo periclitãtium gliſcebat, cum omnis domus
delatorũ interpretationibus ſubuerteretur: utq́;
ante hac flagitijs, ita tũc legibus laborabatur.
Ea res admonet, ut de principijs iuris, & qui-
bus modis ad hanc multitudinem infinitam ac
uarietatem legum peruentũ ſit, altius dißeram.
Vetuſtißimi mortalium nulla adhuc mala li-
bidine, ſine probro, ſcelere, eóque ſine pœna aut
coërcitionibus agebant: neq; præmijs opus erat,
cum honeſta ſuopte ingenio peterentur, & ubi
nihil contra morem cuperent, nihil per metum
uetabantur. At poſtquam exui æqualitas, &
pro modeſtia ac pudore, ambitio & uis incide-
bat, prouenire dominationes, multóſque apud
populos æternum manſere. Quidam ſtatim, aut
poſtquam Regum pertæſum, leges maluerunt.
Hæ primo rudibus hominum animis ſimplices
erant. maximeq́; fama celebrauit Cretenſium,
quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus, ac
mox Athenienſibus quæſitiores iam & plures*

Solon perſcripſit. Nobis Romulus ut libitũ imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populũ deuinxit, repertaq; quadã à Tullo & Anco: ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiã reges obtemperarent. Pulſo Tarquinio, aduerſum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ cõcordiæ: creatiq; decemuiri, & accitis quæ uſquam egregia, compoſitæ duodecim tabu æ, finis æqui iuris. Nam ſecutæ leges, etſi ali l uando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen qiſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos ho dores, aut pellendi claros uiros, aliaq; ob praua n r uim latæ ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnipe turbatores plebis, nec minor largitor nomini, ſenatus Druſus, corrupti ſpe aut inluſi per nẽ erceſſionem ſocij. Ac ne bello quidem Itaint, mox ciuili omiſſum quin multa & diuerſa lico erentur, donec L. Sulla dictator abolitis uel ſciſcrſis prioribus cum plura addidiſſet, otium cõuei haud in longum parauit, ſtatim turbidis ei re di rogationibus: neq; multo pòſt Tribunis Lepiita licentia quoquò uellent populum agireddi. Iamq; non modò in cõmune, ſed in ſingutand mines latæ quæſtiones, & corruptiſſima los ho urimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiũ Rep. pl orrigendis moribus delectus, & grauior conſul c s quàm delicta erant, ſuarumq; legum remedũ em ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur, autor id

ærmis

armis amiſit. Exin continua per uiginti annos diſcordia,non mos,non ius, deterrima quæq; impune,ac multa honeſta exitio fuere. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triumuiratu iuſſerat, aboleuit,ditque iura quîs pace & principe uteremur. acriora ex eo uincla, inditi cuſtodes, & lege Pappia Poppæa præmijs inducti uiſi à priuilegijs parentum ceſſaretur,uelut parens omnium populus uacantia teneret. Sed altius penetrabant,urbemq; & Italiam,& quod uſquam ciuium corripuerant :multorũq; exciſi ſtatus,& terror omnibus intentabatur, ni Tyberius ſtatuendo remedio quinque conſularium, quinque è prætorijs,totidẽ è cætero ſenatu ſorte duxiſſet, apud quos exoluti pleriq; legis nexus, modicum in præſens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingreſſum iuuentam commendauit patribus, utq; munere capeſſendi uigintiuiratus ſolueretur, & quinquennio maturius quàm per leges Quæſturam peteret.non ſine inriſu audientium poſtulauit. Prætendebat ſibi atq; fratri decreta eadem petente Auguſto.Sed neque tum fuiſſe dubitauerim,qui eiuſmodi preces occulti inluderet:attamen initia faſtigij Cæſaribus erant,magiſq; in oculis uetus mos,et priuignis cum uitrico leuior neceſſitudo quàm auo aduerſum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum

ingreſſus eſt, congiarium plebi, admodum læta quòd Germanici ſtirpem iam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudium nuptijs Neronis & Iuliæ Druſi filiæ. Vtq; hæc ſecundo rumore, ita aduerſis animis acceptũ, quod filio Claudij ſocer Seianus deſtinaretur: polluiſſe nobilitatẽ familiæ uidebãtur, ſuſpectumq́; iam nimiæ ſpei Seianum ultro extuliſſe. Fine anni cõceſſere uita inſignes uiri, L. Voluſius, & Salluſtius Criſpus. Voluſio uetus familia, neq; tamen præturam egreſſa. Ipſe conſulatum intulit, cenſoria etiam poteſtate legendis equitum decurijs functus, opumq́; quîs domus illa immenſum uiguit, primus adcumulator. Criſpum equeſtri ortũ loco, C. Salluſtius, rerum Romanarum florentiſſimus autor, ſororis nepotem in nomen adſciuit. Atque ille, quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mecœnatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoria multos triumphalium, conſulariumq́; potentia anteijt, diuerſus à ueterum inſtituto, per cultum & munditias, copiaq́; & affluentia luxu propior. ſuberat tamen uigor animi ingentibus negotijs par, eò acrior quò ſomnum & inertiam magis oſtentabat. Igitur incolumi Mecœnate proximus, mox præcipuus cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Poſthumi Agrippæ conſcius, ætate prouecta ſpeciem magis in amicitia principis quàm uim tenuit. Idq́; & Mecœnati acciderat:

falo

fato potentiæ raro ſempiternæ, an ſatias capit, aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum eſt quod cupiant. Sequitur Tyberij quartus, Druſi ſecundus conſulatus patris atq; filij collegio inſignis. Nam biennio antè, Germanici cum Tyberio idem honor, neque patruo lætus, neq; natura tam cõnexus fuerat. Eius anni principio Tyberius quaſi firmandæ ualitudini in Campaniam conceſsit, longam & continuam abſentiam paulatim meditans, ſiue ut amoto patre Druſus munia conſulatus ſolus impleret. Ac forte parua res magnum ad certamen progreſſa, præbuit iuueni materiem apiſcendi fauoris. Domitius Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatum, quòd ſibi inter ſpectacula gladiatorum loco non deceſsiſſet. Pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, alijq́; Sullæ propinqui nitebantur: certabantq́; orationibus, & memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis irreuerentiam grauibus decretis notauiſſent: donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac uitricus Sullæ, & oratorũ ea ætate uberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera fraude mãcipum & incuria magiſtratuum interrupta, & imperuia clamitando, executionem

tionem eius negotij libens ſuſcepit. quod haud perinde publice uſui habitum quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſta ſæuiebat. Neq; *multo pòſt miſsis ad ſenatum literis* Tyberius, *motam rurſum* Africam *incurſu* Tacfarinatis *docuit, iudicioq; patrum deligendum procõſulem, gnarum militiæ, corpore ualidum, & bello ſuffecturum. quod initium* Sext. Pompeius *agitandi aduerſus* M. Lepidum *odij nactus ut ſocordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorũ, eoq; etiam* Aſiæ *ſorte depellendum incuſauit, aduerſo ſenatu qui* Lepidum *mitem magis quàm ignauum, paternas ei anguſtias et nobilitatem ſine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat.* Igitur *miſsus in* Aſiam. Et *de* Africa *decretum ut* Cæſar *legeret cui mãdanda foret.* Inter *quæ* Seuerus Cæcinna *cenſuit, ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſset, uxor comitaretur: multum antè repetito, concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſeq; quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſse, cohibita intra* Italiam, *quanquam ipſe pluris per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſset. haud enim fruſtra placitum olim, ne fœminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, &* Romanum *agmen ad ſimilitudinem barbari inceſsus conuert*

uertant: non imbecillem tantum, & imparem laboribus ſexum, ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum, incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum: cogitarent ipſi quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus obiectari: his ſtatim adhæreſcere deterrimum quenque prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria, peruicacibus magis & impotentibus mulierum iuſſis, quæ Oppijs quondam, alijsq́; legibus constrictæ, nunc uinclis exolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent. Paucorum hæc adſenſu audita plures obturbabant, neque relatum de negotio, neq; Cæcinnam dignum tantæ rei cenſorem. mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, inerátque imago paternæ facundiæ, reſpondit. Multa duritie ueterum melius & latius mutata. Neque enim ut olim obſideri urbem bellis, aut prouincias hoſtilis eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeò ſocios non onerent: cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda, ſed reuertẽtibus poſt laborem, quod honeſtius quàm uxorium leuamentum? At quaſdam in ambitionem aut auaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum

nonne

nónne pleroſq; uarijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti. corruptos ſæpe prauitatibus uxorum maritos, num ergo omnes cælibes integros? placuiſſe quõdam Oppias leges, ſic temporibus Reip. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. fruſtra noſtram ignauiam alia ad uocabula transferri: nam uiri in eo culpam, ſi fœmina modum excedat. Porrò ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum aduerſarumq;: ſimul ſexum natura inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis: uix præſenti cuſtodia manere inlæſa coniugia, quid fore, ſi per plures annos in modum diſſidij obliterentur? Sic obuiam irent ijs quæ alibi peccarẽtur, ut flagitiorum urbis meminiſſent. Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. Nam principibus adeunda ſæpius lõginqua imperij. Quoties diuum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meauiſſe comite Liuia? ſe quoq; in Illyricum profectum, &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud ſemper æquo animo, ſi ab uxore chariſſima, & tot cõmunium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinnæ ſentẽtia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tyberius per literas caſtigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad principem reijcerent, M. Lepidum & Iunium Blæſum nominauit, ex quîs proconſul

ſul

ſul Africæ legeretur. Tum audita amborum uerba, intentius excuſante ſe Lepido, cum ualitudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet, intelligereturq́; etiam quod ſilebat, auunculum eſſe Seiani Blæſum, atque eo præualidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eadem adſeueratione, & conſenſu adulantium auditus eſt. Exin promptum, quod multorũ intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia, impune probra, & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæſaris: libertiq́; etiam ac ſerui, patrono uel domino cum uoces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit, principes quidem inſtar deorum eſſe, ſed neque à dijs niſi iuſtas ſupplicum preces audiri: neque quenquam in Capitolium, aliáue urbis templa perfugere, ut eo ſubſidio ad flagitia utatur: Abolitas leges, & funditus uerſas, ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intendantur, neq; ipſe audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppoſitam. Haud diſſimilia alij, & quidã atrociora circunſtrepebant: precabãturq́; Druſum daret ultionis exemplum, donec accitam conuictamq́; attineri publica cuſtodia iuſſit. Et Conſidius Aequus, & Cælius Curſor equites Rom. quòd fictis maieſtatis criminibus Magium Cæ-

cilianum

cilianum prætorem petiuiſſet, autore principe, ac decreto ſenatus puniti. Vtrunque in laudem Druſi trahebatur: ab eo in urbe inter cœtus & ſermones hominum obuerſante, ſecreta patris mitigari. Neque luxus in iuuene adeò diſplicebat. huc potius intẽderet, diem ædificationibus, noctem conuiuijs trahere, quàm ſolus & nullis uoluptatibus auocatus mœſtam uigilãtiam, & malas curas exerceret. Non enim Tyberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis, addito maieſtatis crimine, quod tum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem è primoribus Macedoniæ abſolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maieſtatis cauſam retraxit, ut turbidum, & Rheſcuporidis conſilijs permiſtum, qua tempeſtate Cotye fratre interfecto, bellum aduerſus nos uoluerat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpoſitúmque ut teneretur inſula, neque Macedoniæ neq; Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen et liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Ruſus, inſolentia noſtri diſcors agebat, neque minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incuſans, popularium iniurias inultas ſinere. Cœlaletæ, Odruſæ'que, & alij, ualidæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe

per

per ignobilitatem: quæ cauſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent. Pars turbant præſentia, alij montem Hæmũ tranſgrediuntur, ut remotos populos concirent. Plurimi ac maximè cõpoſiti regem, urbemq; Philippopolim à Macedone Philippo ſitam, circunſidunt. Quæ ubi cognita P. Velleio (is proximũ exercitum præſidebat) alarios equites ac leuis cohortium mittit in eos qui prædabundi aut adſumendis auxilijs uagabantur. Ipſe robur peditum ad exoluendũ obſidium ducit. Simulq; cuncta proſperè acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione orta apud obſidentes, regisq; opportuna eruptione, & aduentu legionis. Neq; aciem aut præliũ dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinẽ æris alieni rebellionem cœptauere: cuius extimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir. Nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec niſi uirtuti pretiũ eſſet. Ii ſecretis conloquijs, ferociſſimo quoque adſumpto, aut quibus ob egeſtatẽ, ac metũ ex flagitijs, maxima peccandi neceſſitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, de cõtinuatione tributorum, grauitate fœnoris, ſæuitia ac ſuperbia præſidentium: & diſcordare militẽ au-

dito Germanici exitio: egregium reſumendæ libertati tempus, ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis urbana plebes, nihil ualidum in exercitibus, niſi quod externum, cogitarent. Haud ferme ulla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit. Sed erupere primi Andecaui, ac Turonij. Quorum Andecauos Acilius Auiola legatus excita cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit. Turonij legionario milite, quem Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat, oppreſſi, eodem Auiola duce, & quibuſdam Galliarum primoribus, qui tulere auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſq; in tempore efferrent. Spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, oſtentandæ, ut ferebat, uirtutis. Sed captiui, ne inceſſeretur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe, arguebant. Conſultus ſuper eo Tyberius, aſpernatus eſt indicium, aluitq; dubitatione bellum. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ conſcripta Treueris, militia diſciplinaq; noſtra habebatur, ut cæſis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. Pauciq; equitum corrupti, plures in officio manſere. Aliud uulgus obæratorum aut clientium arma cepit, petebantq; ſaltus, quibus nomen Arduenna, cum legiones utroq; ab exercitu, quas Viſellius, & C. Silius aduerſis itineribus obiecerant, arcuerũt. Præmiſſusq; cum delecta manu Iulius Indus è

ciuitate

ciuitate eadem, diſcors Floro, & ob id nauādæ operæ auidior, incōditam multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris uictores fruſtratus, poſtremo uiſis militibus, qui effugia inſederant, ſua manu cecidit. Iſq; Treuerici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta, quantò ciuitas opulentior, & comprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, nobiliſsimarum Galliarum ſobolem, liberalibus ſtudijs ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquoſq; eorum adiungeret. Simul arma occultè fabricata iuuentuti diſpertit. Quadraginta millia fuere, quinta ſui parte legionarijs armis, cæteri cum uenabulis & cultris, quæq; alia uenantibus tela ſunt. Adduntur è ſeruitijs gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Cruppellarios uocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, uicinarum ciuitatum ut nondum aperta conſenſione, ita uiritim promptis ſtudijs, & certamine ducum Romanorũ, quos inter ambigebatur, utroq; bellum ſibi poſcente: mox Varro inualidus ſenecta, uigenti Silio conceſsit. At Romæ non Treueros modò & Aeduos, ſed quatuor & ſexaginta Galliarum ciuitates deſciuiſſe, adſumptos in ſocietatem Germanos, dubias Hiſpanias, cuncta (ut mos famæ) in maius credita. Optumus quiſque

Reip. cura mœrebat. multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoq; periculis læta- bantur: increpabantq; Tyberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accuſatorum inſumeret operam. An Iulium Sacrouirum maieſtatis crimine reum in ſenatu fore? extitiſſe tandem uiros qui cruentas epiſtolas armis cohiberent, miſeram pacem uel bello bene mutari. Tanto impenſius in ſecuritatem compoſitus, neque loco, neque uultu mutato, ſed, ut ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſe, & uulgatis leuiora. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmiſſa auxiliari manu, uaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Aeduis contermini, ſocijq; in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremẽte etiam gregario milite, ne ſuetam requiem, ne ſpatia noctium opperiretur: uiderent modò aduerſos, & aſpicerentur, id ſatis ad uictoriam. Duodecimum apud lapidem Sacrouir copiæq; patentibus locis apparuere. In frontem ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo ſemiermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare ueteres Gallorum glorias, quæq; Romanis aduerſa intuliſſent: quàm decora uictoribus libertas: quantò intolerantior ſeruitus iterum uictis. Non diu hæc, nec apud lætos. Etenim propinquabat legionum acies, incõditiq; ac militiæ

neſcij

neſcij oppidani, neque oculis, neque auribus ſatis competebant. Contra Silius, & ſi præſumpta ſpes hortandi cauſas exemerat, clamitabat tamen, pudendum ipſis, quòd Germaniarum uictores, aduerſum Gallos tanquam in hoſtem ducerentur. Vna nuper cohors rebellem Turonum, una ala Treuerum, paucæ huius ipſius exercitus turmæ profligauere Sequanos. Quantò pecunia dites & uoluptatibus opulentos, tantò magis imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus conſulite. Ingens ad ea clamor, & circunfudit eques, frontémque pedites inuaſere. Nec cunctatum apud latera. Paulum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios. Sed miles correptis ſecuribus & dolabris, ut ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. Quidam trudibus aut furcis inertem molem proſternere. Iacentésque nullo ad reſurgendum niſu quaſi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in uillam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. Incenſa ſuper uilla omnes cremauit. Tum demum Tyberius ortum patratumq; bellum ſenatui ſcripſit. Neque dempſit aut addidit uero, ſed fide ac uirtute legatos, ſe conſilijs ſuperfuiſſe. Simul cauſas cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adiunxit, magnitudinem imperij extollens, neque decorum

principibus, ſi una alteráue ciuitas turbet, omiſſa urbe, unde in omnia regimen. Nunc *quia non metu ducatur, iturum ut præſentia ſpectaret, componeretq́;.* Decreuere patres *uota pro reditu eius, ſupplicationesq́;, & alia decora.* Solus Dolabella Cornelius *dum anteire cæteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit ut ouans è* Campania *urbem introiret. Igitur ſecutæ* Cæſaris *literæ, quibus ſe non tam uacuum gloria prædicabat, ut poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuenta, aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus ut mors Sulpitij* Quirinij *publicis exequijs frequentaretur, petiuit à ſenatu.* Nihil *ad ueterem & patritiam* Sulpitiorum *familiam* Quirinius *pertinuit, ortus apud municipium* Lanuuium, *ſed impiger militiæ, & acribus miniſterijs conſulatum ſub diuo* Auguſto, *mox expugnatis per* Ciliciam Homonadenſium *caſtellis inſignia triumphi adeptus, datusq́; rector* C. Cæſari *Armeniam obtinenti.* Tyberium *quoque* Rhodi *agentem coluerat, quod tunc patefecit in ſenatu, laudatis in ſe officijs, & incuſato* M. Folio, *quem autorem* C. Cæſari *prauitatis & diſcordiarum arguebat, ſed cæteris haud læta memoria* Quirinij *erat, ob intenta (ut memoraui)* Lepidæ *pericula, ſordidámque & præpotentem ſenectam.*

ctam. Fine anni Clutorium Priſcum equitem Romanum poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleuerat, pecunia donatum à Cæſare, corripuit delator, obiectans ægro Druſo compoſuiſſe, quod ſi extinctus foret, maiore præmio uulgaretur. Id Clutorius in domo P. Petronij, ſocru eius Vitellia coram, multisq; inluſtribus fœminis per uaniloquentiam legerat. Vt delator extitit, cæteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. Sed arguentibus ad perniciem, plus fidei fuit. Sententiaq; Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo ultimum ſupplicium. Contra M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. Si P.C. unum id ſpectamus, quàm nefaria uoce Clutorius Priſcus mentem ſuam, & aures hominum polluerit, neq; carcer, neque laqueus, ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. Sin flagitia & facinora ſine modo ſunt, ſupplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorumq; & ueſtra exempla temperant, & uana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt: eſt locus ſententiæ per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pœniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentẽ, ſi quis ſumpta morte miſericordiam eius præueniſſet. Vita Clutorij in integro eſt, qui neq; ſeruatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. ſtu-

dia illi, ut plena uacordiæ, ita inania & fluxa ſunt, nec quicquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non uirorum animis, ſed mulierculariam adrepit. cedat tamen urbe, & bonis amiſsis aqua & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur. Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit. Cæteri ſententiam Agrippæ ſecuti. Ductusq; in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tyberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cum extolleret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter ulciſcentium, deprecaretur tam præcipitis uerborum pœnas, laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum ante diem ad ærarium deferrentur, id'que uitæ ſpatium damnatis prorogaretur. Sed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat, neque Tyberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpitius, D. Haterius conſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpecta ſeueritate aduerſum luxum, qui immenſum proruperat ad cuncta quîs pecunia prodigitur. Sed alia ſumptuum quamuis grauiora diſsimulatis plerunque pretijs occultabantur, uentris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus uulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parſimoniæ durius aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, cæteri quoque ædiles

diſſerue

diſſeruerant, ſperni ſumptuariã legem, uetitaq́; utenſilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remedijs reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad principem diſtulerant. Sed Tyberius ſæpe apud ſe penſitato an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus damni in Rempub. ferret, quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, uel retentum ignominiam & infamiam uirorum inluſtrium poſceret: poſtremò literas ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modũ fuit: Cæteris forſitan in rebus P.C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cẽſeam. In hac relatione ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus uobis ora, ac metũ ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiã uiderem eos, ac uelut deprahẽderem. Quod ſi mecum antè uiri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent, neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida, & adulta uitia, quàm hoc adſequi, ut palàm fieret quibus flagitijs impares eſſemus. Sed illi quidem officio functi ſunt, ut cæteros quoq; magiſtratus ſua munia implere uelim. Mihi autem neq; honeſtum ſilere, neq; proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo. Maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur, & cum recte factorum ſibi quiſque gratiam trahat, unius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim pri-

mum prohibere, & priſcum ad morem recidere adgrediar? uillarúmne infinita ſpatia, familiarum numerum & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumq; miracula? promiſcuas uiris & fœminis ueſtes? atq; illa fœminarum propria, quîs lapidum cauſa pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtiles gentes transferuntur. Nec ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta, & modum poſci. Sed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat, ijdem illi ciuitatem uerti, ſplendidiſsimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos ueteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coërceas. Corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud leuioribus remedijs reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit. Tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Auguſtus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemptu abolitæ ſecuriorem luxum fecere. Nam ſi uelis quod nondum uetitum eſt, timeas ne uetere. At ſi prohibita impune transcenderis, neque metus ultrà, neq; pudor eſt. Cur ergo olim parſimonia pollebat? quia ſibi quiſq; moderabatur, quia unius urbis ciues eramus, ne irritamenta quidē eadem intra Italiam dominantibus. Externis uictorijs aliena, ciuilibus etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cætera reſpicias, in leui habendum?

bendum? At hercule nemo refert quòd Italia externæ opis indiget, quòd uita populi Roma. per incerta maris & tẽpeſtatum quotidie uoluitur. ac niſi prouinciarum copiæ & dominis & ſeruitijs, & agris ſubuenerint, noſtra nos ſcilicet nemora, noſtræq́; uillæ tuebuntur? Hãc P. C. curam ſuſtinet princeps. Hac omiſſa, funditus Rempub. trahet, reliquis intra animum medendum eſt. Nos pudor, pauperes neceſſitas, diuites ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus tantam induſtriam ac ſeueritatem pollicetur, ut ire obuiam queat, hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. Sin accuſare uitia uolunt, dein cum gloriam eius rei adepti ſunt, ſimultates faciũt, ac mihi relinquunt. Credite P. C. me quoque non eſſe offenſionum auidum, quas cum graues, & plerunq; iniquas pro Rep. ſuſcipiam, inanes & irritas neque mihi aut uobis uſui futuras iure deprecor. Auditis Cæſaris literis, remiſſa ædilibus talis cura, luxúsque menſæ à fine Actiaci belli, ad ea arma quîs Serg. Galba rerum adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumptibus exerciti, paulatim exoleuere. Cauſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes ſtudio magnificentiæ prolabebantur. Nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum: ut quiſq; opibus, domo, paratu, ſpecioſus, per nomẽ & clien

& clientelas inluſtrior habebatur. poſtquam cædibus ſæuitum, & magnitudo famæ exitio erat, cæteri ad ſapiẽtiora cõuertere: ſimul noui homines è municipijs & colonijs, atq; etiã prouincijs in ſenatũ crebrò adſumpti, domeſticam parſimoniam intulerũt, & quãquam fortuna uel induſtria pleriq; pecunioſam ad ſenectam peruenirẽt, mãſit tamẽ prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris autor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu uictuq;. obſequium inde in principem, & æmulandi amor, ualidior quàm pœna ex legibus & metus: niſi forte rebus cunctis ineſt quidam uelut orbis, ut quẽadmodum temporum uices, ita morũ uertãtur. nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium imitanda poſteris tulit. uerum hæc nobis maiores certamina ex honeſto maneant. Tyberius fama moderationis parta quòd ingruentis accuſatores repreſſerat, mittit literas ad ſenatum, quîs poteſtatem tribunitiam Druſo petebat. Id ſummi faſtigij uocabulum Auguſtus reperit, ne regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret. Marcum deinde Agrippã ſociũ eius poteſtatis, quo defuncto Tyberiũ Neronẽ delegit, ne ſucceſſor in incerto foret: ſic cohiberi prauas aliorũ ſpes rebatur, ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo Tyberius

Druſum ſummæ rei admouet, cũ incolumi Germanico integrum inter duos iudiciũ tenuiſſet. Sed principio literarum ueneratus deos, ut cõſilia ſua Reip. proſperaret, modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta, retulit: eſſe illi cõiugem & tres liberos, eamq; ætatem qua ipſe quondam à diuo Auguſto ad capeſſendũ hoc munus uocatus ſit. Neq; nunc properè, ſed per octo annos capto experimento, cõpreſſis ſeditionibus, cõpoſitis bellis triumphalem & bis conſulem, noti laboris participẽ ſumi. Præceperant animis orationem patres, quò quæſitior adulatio fuit. nec tamen repertum, niſi ut effigies principũ, aras deûm, tẽpla & arcus, aliaq; ſolita cenſerent: niſi quod M. Sillanus ex contumelia conſulatus, honorẽ principibus petiuit: dixitq; pro ſentẽtia, ut publicis priuatiſue monimentis, ad memoriam temporum non conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorum qui tribunitiam poteſtatem gererent. Atq; Haterius cum eius diei ſenatus conſulta aureis literis figenda in curia cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum infamia uſurus. Inter quæ prouincia Africa Iunio Blæſo prorogata. Seruius Maluginenſis flamẽ dialis, ut Aſiam ſorte haberet poſtulauit, fruſtra uulgatam dictitãs non licere Dialibus egredi Italia: neq; aliud ius ſuum quàm Martialium, Quirinaliumq; Flaminũ: porrò ſi hi duxiſſent

prouin

prouincias, cur dialibus id uetitum? nulla de eo populiſcita, non in libris ceremoniarũ reperiri. Sæpe Põtifices dialia ſacra feciſſe, ſi flamen ualitudine aut munere publico impediretur. duobus et ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem neminem ſuffectum: neq; tamen ceſſauiſſe religiones. Quod ſi per tot annos poßit nõ creari, nullo ſacrorum dãno, quantò faciliùs abfuturũ ad unius anni proconſulare imperiũ? Priuatis olim ſimultatibus effectũ, ut à pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere ſummûm Pontificum etiam ſummûm hominum eſſe, nõ æmulatione, nõ odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium. Aduerſus quæ cum augur Lentulus, aliiq; uariè diſſererent, eò decurſum eſt, ut Pontificis Max. ſententiam opperirentur. Tyberius dilata notione de iure Flaminis, decretas ob tribunitiam Druſi poteſtatẽ ceremonias temperauit, nominatim arguẽs inſolentiã ſentẽtiæ, aureasq; literas cõtra patriũ morem. Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quanquam ad modeſtiã flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. Huc decidiſſe cũcta, ut ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur ſenatum, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet. Bellum ſcilicet, aut diuerſo terrarũ diſtineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem: ſic imbui rectorem generis humani, id primum

è patre

è paternis cõſilÿs diſcere. Sanè grauaretur aſpectum ciuiũ ſenex imperator, feſſamq; ætatẽ, & actos labores prætenderet: Druſo quod niſi ex adrogantia impedimentum? Sed Tyberius uim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarũ ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebreſcebat enim Græcas per urbes licentia atq; impunitas aſyla ſtatuendi. Cõplebantur templa peſſimis ſeruitiorũ. Eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectiq; capitalium criminum receptabantur. Nec ullum ſatis ualidum imperiũ erat coërcendis ſeditionibus populi, flagitia hominũ ut ceremonias deûm protegẽtis. Igitur placitũ ut mitterẽt ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falſo uſurpauerant ſpõte omiſere. Multæ uetuſtis ſuperſtitionibus aut meritis in populum Romanum fidebãt. Magnaq; eius diei ſpecies fuit, quo ſenatus maiorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante uim Romanam ualuerant decreta, ipſorumq; numinũ religiones introſpexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutarẽtue. Primi omnium Epheſÿ adiere memorãtes, non, ut uulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos, eſſe apud ſe Cenchrium amnem locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adniſam, edidiſſe ea numina: deorúmque monitu ſacratum nemus.

Atq;

Atq; ipſum illic Apollinem poſt interfectos Cyclopas Iouis irã uitauiſſet. Mox Liberũ patrem bello uictorem, ſupplicibus Amazonum, quæ aram inſederant, ignouiſſe. Auctam hinc cõceſſu Herculis cum Lydia potiretur, ceremoniam templo, neq; Perſarum ditioni diminutum ius. Pòſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur. quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulſis, fidem atque uirtutem Magnetum decorauere, uti Dianæ Leucophryenæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodiſienſes poſthac & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob uetuſta in parteis merita, & recens diui Auguſti decretum adtulere. Laudati quòd Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanum conſtantia, pertuliſſent. Sed Aphrodiſienſium ciuitas, Veneris, Stratonicenſium, Iouis, & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæſarienſes expoſuere Perſicam apud ſe Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpennæ, Iſaurici, multaq; alia imperatorum nomina, qui non modò templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum uetuſtiſſimum Paphiæ Veneri autor Aerias, pòſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus

fugas,poſuiſſent. Auditæ aliarũ quoq; ciuitatum legationes. Quorum copia feſsi patres, & quia ſtudijs certabatur, conſulibus permiſere ut perſpecto iure, & ſi qua iniquitas inuolueretur, rẽ integrã rurſum ad ſenatũ referrent. Conſules ſuper eas ciuitates, quas memoraui, apud Pergamum, Aeſculapij compertum aſylũ retulerũt: cæteros obſcuris ob uetuſtatẽ initijs niti. Nã Smyrnæos oraculũ Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri tẽplum dicauerint: Tenios eiuſdem carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ædemq; iuſſi ſint. Propiora Sardianos, Alexandri uictoris id donum: neque minus Mileſios Dario rege uti, ſed cultus numinum utriſq; Dianã, aut Apollinem uenerandi. Petere & Cretenſes ſimulacro diui Auguſti. Factaq; ſenatuſconſulta quîs multo cum honore, modus tamẽ præſcribebatur. iuſſiq; ipſis in templis facere aras ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tẽpus Iuliæ Auguſtæ ualitudo atrox, neceſsitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditus, ſyncera adhuc inter matrẽ filiumq; cõcordia, ſiue occultis odijs. Neque enim multo antè cum haud procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret, Tyberij nomen, ſuo poſtſcripſerat. Idq; ille credebatur, ut inferius maieſtate principis, graui & diſsimulata offenſione abdidiſſe. Sed tum ſuppli-

cia dijs, ludiq́; Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pōtifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius ut faciales quoq; ijs ludis præſideret. Cōtradixit Cæſar diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exēplis. Neq; enim unquā facialibus hoc maieſtatis fuiſſe. Ideo Auguſtales adiectos, quia propriū eius domus ſacerdotium eſſet, pro qua uota perſoluerentur. Exequi ſententias haud inſtitui niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore. quod præcipuum munus annalium reor: ne uirtutes ſileātur, utq́; prauis dictis factisq́; ex poſteritate & infamia metus ſit. Cæterū tēpora illa adeo infecta & adulatione ſordida fuere, ut non modò primores ciuitatis quibus claritudo ſuo obſequijs protegenda erat, ſed omnes cōſulares, magna pars eorum qui prætura functi, multiq́; etiam pedarij ſenatores certatim exurgerent, fœdaq́; & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium quoties curia egrederetur, Græcis uerbis in hunc modum eloqui ſolitum, O' HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS. *Scilicet etiam illum qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc ab indecoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Sillanū proconſulem Aſiæ repetundarum à ſocijs poſtulatum, Mamercus Scaurus è conſularibus,*

Iuni

Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt, obiectántque uiolatum Auguſti numen, ſpretam Tyberij maieſtatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone Cenſorio, P. Rutilium à M. Scauro accuſatos: uidelicet Scipio & Cato talia ulciſcebantur, aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, obprobrium maiorum Mamercus, infami opera dehoneſtabat. Iunio Othoni literarium ludum exercere uetus ars fuit, mox Seiani potentia ſenator, obſcura initia impudentibus auſis propolluebat: Brutidium artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter perageret, ad clariſsima quæq; iturum, feſtinatio extimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremo ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. Quod multos etiam bonos peſsum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura, uel cum exitio properãt. Auxere numerum accuſatorum Gellius Publicola, & M. Paconius. Ille quæſtor Sillani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſæuitiæ, captarumq́; pecuniarum teneri reum. Sed multa adgerebãtur etiam inſontibus periculoſa, cum ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſsimis totius Aſiæ, eoq́; ad accuſandum delectis reſpõderet ſolus, et orandi neſcius proprio in metu, qui exercitã quoq; eloquentiã debilitat, non temperante Tyberio, quin premeret uoce, uul-

tu,eo quòd ipſe creberrime interrogabat. Neq; refellere, aut eludere, dabatur: ac ſæpe etiam confitendum erat,ne fruſtra quæſiuiſſet. Seruos quoq; Sillani,ut tormentis interrogentur,actor publicus mancipio acceperat. Et ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, uinclum & neceßitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu,defenſionem ſui deſeruit, auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tyberius quæ in Sillanum parabat, quò excuſatius ſub exemplo acciperentur, libellos diui Auguſti de Voleſo Meßala eiuſdem Aſiæ proconſule, factúmque in eum ſenatuſconſultum recitari iubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat. Ille multum de clementia principis præfatus,aqua atque igne Sillano interdicendum cenſuit,ipſumq; in inſulam Gyarum relegandum. Eadem cæteri,niſi quòd Gn. Lentulus ſeparanda Sillani materna bona, quippe alta parente geniti,reddendaq; filio dixit, adnuente Tyberio. Ac Cornelius Dolabella dum adulationem longius ſequitur,increpitis C. Sillani moribus, addidit, ne quis uita probroſus, & opertus infamia prouinciam ſortiretur,idq; princeps dijudicaret. Nam à legibus delicta puniri. Quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios,prouideri ne peccaretur? Aduerſum quæ diſſeruit Cæſar: non quidem ſibi ignara quæ de

Sillano

Sillano uulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum, multos in prouincijs cõtrà quàm ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdã ad meliora magnitudine rerũ, hebeſcere alios. neq; poſſe principem ſua ſcientia cuncta complecti, neq; expedire, ut ambitione aliena trahatur: ideo leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic à maioribus inſtitutum, ut ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne uerterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ: minui iura, quoties gliſcat poteſtas: nec utendum imperio, ubi legibus agi poßit. Quanto rarior apud Tyberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq; ille prudens moderandi ſi propria ira non impelleretur, addidit inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & uiro quondam ordinis eiuſdem, Cytheram potius concederet. Id ſororem quoque Sillani Torquatam priſcæ ſanctimoniæ uirginem expetere. In hanc ſententiam facta diſceßio. Pòſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcuũ ad uſum argenti uertiſſet, recipi Cæſar inter reos uetuit, palam aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem: non enim debere eripi patribus

uim ſtatuendi, neq; tantum maleficium impune habendum: ſanè lentus in ſuo dolore eſſet, Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tyberius ut erant magis quàm ut dicebantur, perſtititq; intercedere. Capito inſignior infamia fuit, quòd humani diuiniq; iuris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio quónam in templo locãdum foret donum, quod pro ualitudine Auguſtæ equites Romani uouerant Equeſtri Fortunæ. nam etſi delubra eius deæ multa in urbe, nullũ tamẽ tali cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud Antium quæ ſic nuncuparetur: cunctasq; ceremonias Italicis in oppidis, templaq;, & numinum effigies, iuris atq; imperij Romani eſſe. Ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Flaminem Dialem, promiſit Cæſar: recitauitq; decretum pontificum. Quoties ualitudo aduerſa Flaminem Dialem inceſſiſſet, ut Pontificis maximi arbitrium, pluſquam binoctium abeſſet, dum ne diebus publici ſacrificij, nex ſæpius quàm bis eundẽ in annum. Quæ principe Auguſto cõſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiã & prouinciarũ adminiſtrationẽ dialibus nõ cõcedi. memorabaturq; L. Metelli Põtificis maximi exẽplum, qui Aulum Poſthumium Flaminẽ attinuiſſet. Ita ſors

Aſia

*Aſiæ in eum qui conſularium Maluginenſi pro-
ximus erat conlata. Iiſdem diebus Lepidus à
ſenatu petiuit ut baſilicā Pauli, Aemylia mo-
numenta, propria pecunia firmaret, ornaretq;.
erat etiam tum in more publica munificentia.
Nec Auguſtus arguerat Taurum, Philippum,
Balbum, hoſtiles exuuias, aut exundantis opes
ornatum ad urbis, & poſterûm gloriam conſer
re. quo tum exemplo Lepidus, quanquam pecu-
niæ modicus, auitum decus recoluit. At Pom-
peij theatrum igne fortuito hauſtum, Cæſar ex-
tructurum pollicitus eſt, eò quòd nemo è familia
reſtaurando ſufficeret; manente tamen nomine
Pompeij. ſimul laudibus Seianum extulit, tan-
quam labore uigilantiaq; eius tanta uis unum
intra damnum ſtetiſſet. Et cenſuere patres effi-
giem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij lo-
caretur. neque multo pòſt Cæſar cum Iunium
Blæſum proconſulem Africæ triumphi inſigni-
bus attolleret, dare id ſe dixit honori Seiani,
cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæſi
dignæ decore tali fuere. Nam Tacfarinas quan
quam ſæpius depulſus, reparatis per intima
Africæ auxilijs, huc adrogantiæ uenerat, ut le-
gatos ad Tyberium mitteret, ſedémque ultro ſi-
bi atq; exercitui ſuo poſtularet, aut bellum in-
explicabile minitaretur. Non aliàs magis ſua
populiq; contumelia Rom. indoluiſſe Cæſarem
ferunt, quàm quòd deſertor & prædo, hoſtium*

more ageret. ne Spartaco quidem poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam urenti (quanquam Sertorij atque Mithridatis ingẽtibus bellis labaret Reſp.) datum, ut pacto in fidem acciperetur, ne dum pulcherrimo populi Rom. faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorũ redimeretur. Dat negotium Blæſo, cæteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxa ponendi, ipſius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti ea uenia plerique. mox aduerſum artes Tacfarinatis, haud diſſimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incurſaret, eluderetq́;, et inſidias ſimul tentaret, tres inceſſus, totidem agmina parantur, ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit; quâ prædatio in Leptinos & ſuffugia Garamantum. alio latere ne Cirtenſium pagi impune traherentur, propriam manũ Blæſus filius duxit. Medio, cũ delectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe arcta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe à tergo erat. multiq́; eo modo cæſi aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitq́; centuriones uirtutis expertæ, nec ut mos fuerat, acta æſtate retrahit copias, aut in hybernaculis ueteris prouinciæ componit: ſed ut in limine belli,

diſpoſit

diſpoſitis caſtellis per expeditos & ſolitudinum gnaros mutãtem mapalia Tacfarinatem proturbabat, donec fratre eius capto, regreſſus eſt, properãtius tamen quàm ex utilitate ſociorum relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tyberius pro confecto interpretatus, id quoq; Blæſo tribuit ut imperator à legionibus ſalutaretur, priſco erga duces honore, qui bene geſta Rep. gaudio & impetu uictoris exercitus conclamabantur. erantq; plures ſimul imperatores, nec ſuper cæterorum æqualitatem, conceſſit quibuſdam & Auguſtus id uocabulum, ac tunc Tyberius Blæſo. Poſtremum obiere eo anno uiri inluſtres, Aſinius Salonius, M. Agrippa, & Pollione Aſinio auis, fratre Druſo inſignis, Cæſariq; progener deſtinatus. Et Capito Ateius de quo memoraui, principem in ciuitate locum ſtudijs ciuilibus adſecutus, ſed auo centurione Sullano, patre prætorio. Conſulatũ ei adcelerauerat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium iiſdem artibus præcellentem dignatione eius magiſtratus anteiret. Nanque illa ætas duo pacis decora ſimul tulit. ſed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior. Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi quòd præturam intra ſtetit, commẽdatio ex iniuria: huic quòd conſulatũ adeptus eſt, odiũ ex inuidia oriebatur. Et Iunia ſexageſimoquarto poſt Philippenſem aciem anno ſupremum diem

m 5 expl

expleuit, Catone auunculo genita, C. Caſſij uxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum eius multo apud uulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominauiſſet, Cæſarem omiſit. quod ciuiliter acceptum. Neq; prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, cæteriſq; ſolennibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quintij, aliáque eiuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus, eo ipſo, quòd effigies eorum non uiſebantur.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER IIII.

CAIO *Aſinio, C. Antiſtio* Coſſ. *nonus Tyberio annus erat cōpoſitæ Reip. florentis domus (nam Germanici mortē inter proſpera ducebat) cum repēte turbare fortuna cœpit, ſæuire ipſe, aut ſæuientibus uires præbere. Initiū & cauſa penes Aeliū Seianum cohortibus prætorijs præfectū, cuius de potētia ſuprà memoraui. Nunc originem, mores, et quo facinore dominationem captauerit expediam.*

Genit

Genitus Vulſinijs, patre Seio Strabone equite Romano, & prima iuuenta C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore Apicio diuiti & prodigo ſtuprum uenundedisſe, mox Tyberium uarijs artibus deuinxit, adeò ut obſcurum aduerſum alios, ſibi uni incautum intectumq́; efficeret, non tam ſolertia (quippe ijſdem artibus uictus eſt) quàm deûm ira in rem Romanam, cuius pari exitio uiguit, ceciditq́;. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator. iuxtà adulatio & ſuperbia, palàm cõpoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido, eiusq́; cauſa, modo largitio & luxus, ſæpius induſtria, ac uigilantia, haud minus noxiæ, quoties parando regno fingũtur. Vim præfecturæ modicam antea, intendit, diſperſas per urbem cohortes una in caſtra conducendo, ut ſimul imperia acciperẽt, numeroq́; & robore, & uiſu inter ſe, fiducia ipſis, in cæteros metus crederetur. Prætendebat laſciuire militem diductum. Si quid ſubitũ ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri, & ſeuerius acturos ſi uallum ſtatuatur procul urbis inlecebris. Vt perfecta ſunt caſtra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe deligere. Neq; ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut prouincijs ornando, facili Tyberio, atq; ita prono, ut ſocium laborum, nõ modò in

in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, coliq; per theatra et fora effigies eius, interq; principia legionum ſineret. Cæterùm plena Cæſarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia ui tot ſimul corripere intutum, dolus interualla ſcelerum poſcebat. placuit tamen occultior uia, & à Druſo *incipere, in quẽ recenti ira ferebatur.* Nam Druſus *impatiens æmuli, & animo commotior, orto forte iurgio intenderat* Seiano *manus, & contrà tẽdentis os uerberauerat.* Igitur *cuncta tentanti promptiſſimum uiſum ad uxorem eius* Liuiam *conuertere.* Quæ *ſoror* Germanici, *forma initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat.* Hanc, *ut amore incenſus, adulterio pellexit. & poſtquam primi flagitij potitus eſt, neq; fœmina amiſſa pudicitia alia abnuerit, ad coniugij ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit.* Atq; *illa cui auunculus* Auguſtus, *ſocer* Tyberius, *ex* Druſo *liberi, ſeq; ac maiores & poſteros municipali adultero fœdabat, ut pro honeſtis & præſentibus flagitioſa & incerta expectaret.* Sumitur *in conſcientiam* Eudemus *amicus ac medicus* Liuiæ, *ſpecie artis frequens ſecretis.* Pellit *domo* Seianus *uxorem* Apicatam, *ex qua tres liberos genuerat: ne pellici ſuſpectaretur.* Sed *magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum cõſilia adferebat.* Interim *anni principio*

cipio Druſus ex Germanici liberis togam uirilem ſumpſit. quæque fratri eius Neroni decreuerat ſenatus, repetita. addidit orationem Cæſar multa cum laude filij ſui, quòd patria beniuolentia in fratris liberos foret. Nam Druſus (quanquam arduum ſit eodem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certè non aduerſus habebatur. Exin uetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in prouincias conſilium refertur. Multitudinē ueteranorum prætexebat imperator, & delectibus ſupplendos exercitus. Nam uoluntarium militem deeſſe. ac ſi ſuppeditet, non eadem uirtute ac modeſtia agere: quia plerunq; inopes ac uagi ſponte militiam ſumant. Percenſuitq; curſim numerū legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoq; exequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocij reges, quanto ſit anguſtius imperitatum. Italiam utroque mari duæ claſſes, Miſenum apud, & Rauennam, proximumq; Galliæ litus roſtratæ naues præſidebant, quas Actiaca uictoria captas Auguſtus in oppidum Foroiulienſe miſerat ualido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallóſque ſubſidium, octo legiones erant, Hiſpaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Rom. Cætera Africæ per duas legiones, parique numero Aegyptus:

dehinc

dehinc initio ab Suria uſq; ad flumẽ Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor legionibus coërcitum, accolis Hybero, Albanóque, & alijs regibus, qui magnitudine noſtra protegũtur aduerſum externa imperia, & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamq; Danubij, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœſia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis à tergo illis, ac ſi repẽtinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur: quanquam inſideret urbem proprius miles, tres urbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Ethruria ferme Vmbriáque delectæ, aut uetere Latio, & colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum ſociæ triremes, alæq; & auxilia cohortium: neque multo ſecus in ijs uirium, ſed perſequi incertum fuit: cum ex uſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur. Cõgruens crediderim recenſere cæteras quoq; Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ ſint: quando Tyberio mutati in deterius principatus initiũ ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturq; primoribus diſſerere, & in adulationem lapſos cohibebat ipſe. Mandabatq; honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando, ut ſatis cõſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus

ſulibus, ſua prætoribus ſpecies. Minorum quoq; magiſtratuum exercita poteſtas, legéſque, ſi maieſtatis quæſtio eximeretur, bono in uſu. At frumenta, & pecuniæ uectigales, cætera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuiq;, quibuſdam ignotis, ex fama mandabat: ſemelq́; adſumpti tenebantur, prorſus ſine modo, cum pleriq; ijſdem negotijs inſeneſcerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur. Sed nulla in eo culpa ex principe. Quin infœcunditati terrarum, aut aſperis maris obuiam ijt, quantum impendio, diligentiaq́; poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, utq́; uetera ſine auaritia aut crudelitate magiſtratuũ tolerarent, prouidebat. corporum uerbera, ademptiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæſaris agri, modeſta ſeruitia, intra paucos libertos domus: ac ſi quando cum priuatis diſceptaret, forum & ius. Quæ cuncta non quidem comi uia, ſed horridus ac plerunq; formidatus retinebat tamen, donec morte Druſi uerterentur. Nam dum ſuperfuit manſere: quia Seianus incipiente adhuc potentia, bonis conſilijs noteſcere uolebat, & ultor metuebatur, nõ occultus odijs, & crebro querens incolumi filio adiutorem imperij alium uocari, & quantum ſupereſſe ut collega dicatur? Primas dominandi ſpes in arduo, ubi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros

miniſtros: extructa iam ſponte praefecti caſtra, datos in manum milites: cerni effigiem eius in monumentis Gn. Pompeij: cōmunes illi cum familia Druſorum fore nepotes: precandam poſt haec modeſtiam, ut contentus eſſet. Neque raro, neque apud paucos talia iaciebat, & ſecreta quoq; eius corrupta uxore prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, deligit uenenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur. Id Druſo datum per Lygdum Spadonem, ut octo poſt annos cognitum eſt. Caeterùm Tyberius per omnes ualitudinis eius dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi oſtentaret? etiam defuncto necdum ſepulto curiam ingreſſus eſt, conſulesq; ſede uulgari per ſpeciem mœſtitiae ſedentes, honoris, lociq; admonuit, & effuſum in lacrymas ſenatum uicto gemitu, ſimul oratione continua erexit. Non quidem ſibi ignarum poſſe argui, quòd tam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus: uix propinquorum adloquia tolerari, uix diem aſpici à pleriſque lugentium: neque illos imbecillitatis damnandos, ſe tamen fortiora ſolatia è complexu Reipub. petiuiſſe. miſeratusq; Auguſtae extremam ſenectam, rudē adhuc nepotū, & uergētem aetatem ſuā, ut Germanici liberi, unica praeſentium malorum leuamenta, inducerētur, petiuit. Egreſſi conſules, firmatos adloquio adulescētulos, deductosq; ante Caeſarē ſtatuunt. Quibus adpraehenſis

ſis, Patres Conſcripti,hos,inquit,orbatos parẽte,tradidi patruo ipſorũ,precatuſq; ſum (quanquam eßet illi propria ſoboles) ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foueret ac tolleret, ſibiq; & poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces ad uos conuerto, dijſq; & patria coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clarißimis maioribus genitos ſuſcipite, regite, ueſtram, meamq; uicem explete. Hi uobis Nero & Druſe parentum loco. Ita nati eſtis, ut bona maláque ueſtra ad Remp. pertiveant. Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita. Ac ſi modum orationi poſuißet, miſericordia ſua gloriáque animos audientium impleuerat. Ad uana & toties inriſa reuolutus, de reddenda Rep. Vtq; conſules ſeu quis alius regimen ſuſciperent, uero quoque & honeſto fidem dempſit. Memoriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur, pleriſq; additis, ut ferme amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompa maximè inluſtre fuit, cum origo Iuliæ gentis Aeneas, omneſq; Albanorum reges, & conditor urbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, Appius Claudius, cæteræq; Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur. In tradenda morte Druſi quæ plurimis maximeq; fidis autoribus memorata ſunt retuli. Sed nõ omiſerim eorundem temporum rumorem ualidum adeò, ut nondum exoleſcat. Corrupta ad ſcelus Liuia, Seianum Lygdi quoq; Spadonis animum

ſtupro uinxiſſe: quòd is Lygdus ætate atq; forma charus domino, interq; primores miniſtros erat. deinde inter conſcios, ubi locus ueneficij, tēpusq; compoſita ſunt, eò audaciæ prouectum, ut uerteret, & occulto indicio Druſum ueneni in patrē arguens, moneret Tyberium, uitandam potionem quæ prima & apud filium epulanti offerretur. Ea fraude tum ſenem, poſtquam conuiuium inierat, exceptū poculum Druſo tradidiſſe. Atq; illo ignaro & iuueniliter h[illegible] auctā ſuſpicionem, tanquā metu & [illegible], ſibimet inrogaret mortē quam patri ſtruxerat. Hæc uulgo iactata, ſuper id quòd nullo autore certo firmantur, prōptè refutaueris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tyberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitiū offerret, idq; ſua manu, & nullo ad pœnitendū regreſſu? quin potius miniſtrū ueneni excruciaret, autorem exquireret, inſita deniq; etiā in extraneos cunctatione, & mora aduerſum unicū, & nullius antè flagitij compertum uteretur. Sed quia Seianus facinorum omniū repertor habebatur, ex nimia charitate in eum Cæſaris, & cæterorum in utrunq; odio, quamuis fabuloſa & immania credebātur, atrociore ſemper fama erga dominātiū exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatā Seiani proditus, tormētis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt. Neq; quiſquā ſcriptor tā infenſus extitit, ut Tyberio obiectaret, cū omnia alia cōquirerent, intenderētq;.

Mihi

Mihi tradendi arguendiq; rumoris cauſa fuit, ut claro ſub exēplo falſas auditiones depellerē, peteremq; ab ijs, quorum in manus cura noſtra uenerit, ne diuulgata atq; incredibilia, auidè accepta, ueris neq; in miraculū corruptis antehabeant. Cæterum laudante filium pro roſtris Tyberio, ſenatus populusq; habitum ac uoces dolētum ſimulatione magis quàm libens induebat, domumq; Germanici reuireſcere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina ſpem malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus ubi uidet mortem Druſi inultā interfectoribus, ſine mœrore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima prouenerant, uolutare ſecum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorū nō dubia ſucceſſio. Neq; ſpargi uenenum in tres poterat, egregia cuſtodum fide, & pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius inſectari, uetus Auguſtæ odium, recentē Liuiæ conſcientiam exagitare, ut ſuperbiam fœcunditate ſubnixam popularibus ſtudijs inhiare dominationi, apud Cæſarem arguerent. Atq; hæc callidis criminatoribus, inter quos delegerat Iuliū Poſthumū per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos auiæ, & conſilijs ſuis peridoneum: quia Priſca in animo Auguſtæ ualida, anū ſuapte natura potentiæ anxiam inſociabilē nurui efficiebat. Agrippinæ quoq; proximi inliciebantur: prauis ſermonibus tumidos

xerant, cum iuſſu regis Mithridatis apud cũctas Aſiæ inſulas & urbes trucidarentur. Varijs dehinc & ſæpius irritis prætorum queſtibus, poſtremò Cæſar de immodeſtia hiſtrionum retulit. Multa ab ijs in publicum ſeditioſe, fœda per domos tentari: Oſcum quondã ludicrũ leuiſsimæ apud uulgum oblectationis, eò flagitiorũ & uirium uceniſſe, autoritate patrum coërcẽdum ſit. Pulſi tum hiſtriones Italia. Idẽ annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis extinguẽdo: neq; minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus omnium illi triſtium lætorumq; ſocius, unusq; è ſenatoribus Rhodij ſeceſsus comes. Ita quanquam nouo homini, cenſorium funus, effigiem apud forum Auguſti publica pecunia patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeò ut procurator Aſiæ Lucillius Capito accuſante prouincia cauſam dixerit, magna cũ adſeueratione principis, non ſe ius niſi in ſeruitia & pecunias familiares dediſſe: quòd ſi uim prætoris uſurpaſſet, manibusq; militum uſus foret, ſpreta in eo mandata ſua, audirent ſocios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Sillanum uindicatum erat, decreuere Aſiæ urbes templum Tyberio matriq; eius, ac ſenatui. Et permiſſũ ſtatuere. Egitq; Nero grates ea cauſa patribus atq; auo, lætas inter audientiũ adfectiones, qui, recẽti memoria Germanici,

 illum

illum aſpici, illũ audiri rebãtur. aderãtq; iuueni modeſtia, ac forma, principe uiro digna; notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idẽ tempus de flamine diali in locũ Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul roganda noua lege diſſeruit Cæſar. Nam patritios cõfarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex quîs unus legeretur uetuſto more; neq; adeſſe, ut olim eam copiam, omiſſa confarreandi adſuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei cauſas adferebat, potiſſimam, penes incuriam uirorum fœminarumq;. Accedere ipſius ceremoniæ difficultates quæ conſulto uitarẽtur. Et quando exiret è iure patrio, qui id Flaminium apiſcere tur, quæq; in manũ Flaminis cõueniret. Ita medendum ſenatus decreto, aut lege, ſicut Auguſtus quædam ex horrida illa antiquitate ad præſentem uſum flexiſſet. Igitur tractatis religionibus, placitũ, inſtituto Flaminũ nihil demutari. Sed lata lex, qua Flaminica Dialis ſacrorum cauſa in poteſtate uiri, cætera promiſcuo fœminarum iure ageret. Et filius Maluginenſis patri ſuffectus. Vtq; gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promptior animus foret ad capeſſendas ceremonias, decretum Corneliæ uirgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, L L S. X X. & quoties Auguſta theatrum introiſſet, ut ſedes inter Veſtalium conſideret. Cornelio Cethego, Viſellio Varrone Coſs. Pontifices eorumq; exemplo cæteri

teri ſacerdotes, cum pro incolumitate principis uota ſuſciperent, Neronē quoq; & Druſum iiſdem dijs cõmendauere, non tam charitate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps ſi nulla, & ubi nimia eſt. Nam Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum uerò æquari aduleſcētes ſenectæ ſuæ, impatienter indoluit: accitosq; Pontifices percunctatus eſt, num id precibus Agrippinæ aut minis tribuiſſent. Et illi quidem quanquam abnuerēt modicè perſtricti, etenim pars magna è propinquis ipſius aut primores ciuitatis erant: cæterum in ſenatu oratione monuit in poſterum, ne quis mobiles aduleſcentium animos præmaturis honoribus ad ſuperbiam extolleret. Inſtabat quippe Seianus, incuſabatq; diductam ciuitatem, ut ciuili bello, eſſe qui ſe partium Agrippinæ uocent: ac ni reſiſtatur, fore pluris: neque aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi unus altérue maximè prõpti ſubuerterentur. Qua cauſa C. Silium & Titium Sabinum adgreditur, amicitia Germanici pernicioſa utriq;. Silio, & quòd ingentis exercitus ſeptē per annos moderator, partisq; apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli uictor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergebatur. Credebãt pleriq; auctam offenſionem ipſius intẽperãtia immodicè iactantis, ſuum militem in obſequio durauiſſe, cũ alij ad ſeditiones pro-

laberentur:neq; manſurum Tyberio imperium, ſi ijs quoq; legionibus cupido nouãdi fuiſſet. De- *ſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemq́; tanto merito rebatur.* Nam *beneficia eo uſq; læta ſunt, dum uidentur exolui poſſe:ubi multum anteuenere, pro gratia odium redditur.* Erat *uxor Silio Soſia Galla, charitate Agrippinæ inuiſa principi.* Hos *corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum:immiſſusq; Varro conſul, qui paternas inimicitias obtendẽs, odijs Seiani per dedecus ſuum gratificabatur.* Precãte *reo breuem moram dum accuſator conſulatu abiret, aduerſatus eſt Cæſar: ſolitum quippe magiſtratibus, diem priuatis dicere:nec infringendum conſulis ius, cuius uigilijs niteretur, ne quod Reſp. detrimentũ caperet.* Proprium *id Tyberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis uerbis obtegere.* Igitur *multa adſeueratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud Reſp. eſſet, cogũtur patres ſilente reo, uel ſi defenſionẽ cœptaret, non occultante, cuius ira premeretur, cõſciẽtia belli, Sacrouir diu diſſimulatus, uictoria per auaritiã fœdata, & uxor Soſia arguebantur,* Nec *dubie repetundarũ criminibus hærebant. ſed cuncta quæſtione maieſtatis exercita, & Silius imminentẽ damnationẽ uoluntario igne præuertit.* Sæuitum *tamen in bona, non ut ſtipendiarijs pecuniæ redderentur, quorũ nemo repetebat.* Sed *liberalitas Auguſti auulſa computatis*

putatis ſingillatim quæ fiſco petebantur. Ea prima Tyberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exilium pellitur Aſinij Galli ſentẽtia, qui partem bonorũ publicandã, pars ut liberis relinqueretur, cenſuerat. Contra M. Lepidus quartã accuſatoribus ſecũdum neceßitudinem legis, cætera liberis conceßit. Hunc ergo Lepidũ temporibus illis grauem & ſapientem uirum fuiße cõperio. Nam pleraq; ab ſæuis adulationibus aliorũ, in melius flexit, neq; tamen temperamenti egebat, cum æquabili autoritate & gratia apud Tyberium uiguerit. Vnde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, ut cætera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos, an ſit aliquid in noſtris conſilijs, liceatq; inter abruptam contumaciã, & deforme obſequiũ pergere iter ambitione ac periculis uacuum. At Meßalinus Cotta haud minus claris maioribus, ſed animo diuerſus, cenſuit, cauendum ſenatuſconſulto, ut quãquam inſontes magiſtratus & culpæ alienæ neſcij, prouincialibus uxorũ criminibus, perinde quàm ſuis plecterẽtur. Actum dehinc de Calpurnio Piſone nobili ac feroci uiro. Is nanque, ut retuli, ceßurum ſe urbe ob factiones accuſatorum, in ſenatu clamitauerat, & ſpreta potentia Auguſtæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoq; principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tyberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiã ſi impetus offenſionis langue-

rat,memoria ualebat,Piſonemq́; grauius ſecreti ſermonis incuſauit aduerſum maieſtatem habiti. Adiecitq; in domo eius uenenum eſſe,eumq́; gladio accinctum introire curiã. Quod ut atrocius uero trãmiſſum. Cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus,neq; peractus ob mortem opportunã. Relatum & de Caſſio Seuero exule, qui ſordidæ originis, maleficæ uitæ, ſed orãdi ualidus, per immodicas inimicitias ut iudicio iurati ſenatus Cretam amoueretur,effecerat: atq; illic eadem actitando recentia ueteraq́; odia aduertit, boniſq́; exutus, interdicto igni atq; aqua,ſaxo Seriphio cõſenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus prætor incertis cauſis, Aproniam coniugem in præceps iecit, tractusq́; ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbata mente reſpondit,tanquam ipſe ſomno grauis, atq; eo ignarus, & uxor ſponte mortẽ ſumpſiſſet. Non cunctanter Tyberius pergit in domum,uiſit cubiculum,in quo reluctantis & impulſæ ueſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datiſq́; iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum quaſi principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Vrgulania. Reus fruſtra tentato ferro, uenas præbuit exoluendas. Mox Numantina prior uxor eius accuſata, iniecisse carminibus & ueneficijs uecordiam marito, inſons iudicatur. Is demum annus populum Romanum

longe

longo aduerſum Numidam Tacfarinatem bello abſoluit. Nam priores duces ſibi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant; hoſtem omittebant. Iamq; tres laureatæ in urbe ſtatuæ, & adhuc reptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioſo, libertos regios, & ſeruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarũ receptor ac ſocius populandi rex Garamantum, non ut cum exercitu incederet, ſed miſsis leuibus copijs, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipſaq; è prouincia ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Cæſar poſt res à Blæſo geſtas, quaſi nullis iam in Africa hoſtibus reportari Nonam legionem iuſſerat, nec procõſul eius anni P. Dolabella reticere auſus erat, iuſſa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas diſperſo rumore, rem Romanam alijs quoq; ab nationibus lacerari, eoq; paulatim Africa decedere, ac poſſe reliquos circumueniri, ſi cuncti, quibus libertas ſeruitio potior, incubuiſſent: auget uires, poſitisq; caſtris Thubuſcum oppidum circunſidet. At Dolabella contracto quod erat militũ, terrore nominis Romani, et quia Numidæ peditũ aciem ferre nequeũt, primo ſui inceſſu ſoluit obſidium, locorumq; opportuna permuniuit: ſimul principes Muſulamorum defectionem cœptantes ſecuri percutit. Dein quia pluribus

aduer

aduerſum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non grauis nec uno incurſu conſectandum hoſtem uagũ, excito cum popularibus rege Ptolemæo quatuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus delecti Maurorum duxere. Ipſe conſultor aderat omnibus. Nec multo poſt adfertur Numidas apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam incenſum, cui nomen AuZea, poſitis mapalibus conſediſſe fiſos loco, quia uaſtis circũ ſaltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq́; quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq́; cœptus dies, & concentu tubarũ, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros, præpeditis Numidarum equis aut diuerſos paſtus pererrantibus. ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prælio prouiſa: hoſtibus contra omnium neſcijs, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoria laborum, & aduerſum eludentes optatæ toties pugnæ, ſe quiſque ultione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prælijs conſectentur, non niſi duce interfecto requiem belli fore. At ille delectis circum ſtipatoribus, uinctoq́; iam filio, & effuſis undique Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Iſq́; finis armis impoſitus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tyberius, Seiano tribuens.

buens, ne Blæſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neq; Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriā intēdit. Quippe minore exercitu, inſigneis captiuos, cædem ducis, belliq; cōfecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe uiſi, quos Tacfarinate cæſo perculſa gēs & culpæ neſcia ad ſatisfaciendum populo Ro. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellū ſtudijs, repetitus ex uetuſto more, miſſusq; è ſenatoribus qui ſcipionem eburnum, togam pictā, antiqua patrū munera daret, regemq; & ſocium atq; amicū appellaret. Eadem æſtate mota per Italiā ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Autor tumultus T. Curtiſius quōdam prætoriæ cohortis miles, primò cœtibus clandeſtinis apud Brundiſium, & circumiecta oppida: mox poſitis propalàm libellis ad libertatē uocabat agreſtia per lōginquos ſaltus & ferocia ſeruitia: cū uelut munere deū tres biremes adpulere ad uſus commeātium illo mari. Et erat ijſdem regionibus Curtius Lupus quæſtor, cui prouincia uetere ex more Calles euenerat. Is diſpoſita claſſiariorū copia cœptatā tum maximè ceniurationē diſiecit. Miſſusq; à Cæſare propere Staius tribunus cū ualida manu, ducem ipſum et proximos audaciæ in urbem traxit iam trepidam ob multitudinē famiſiarum, quæ gliſcebat immēſum minore in dies plebe ingenua. Iiſdem conſulibus miſeria-

rum ac

rum ac ſæuitiæ exemplũ atrox. Reus pater, accuſator filius, nomen uiri. Q. Vibius Serenus, in ſenatum inducti ſunt, ab exilio retractus, inluuieq; ac ſqualore obſitus, & tum catena uinctus perorãte filio. Præparatur aduleſcens multis munditijs, alacri uultu ſtructas principi inſidias, miſſos in Galliam concitores belli, index idem & teſtis dicebat. Adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam. Qui tædio curarum, & quia periculũ pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuerſus in filiũ, quatere uincula, uocare ultores deos, ut ſibi quidem redderent exiliũ, ubi procul tali more ageret, filium autem quandoq; ſupplicia ſequerentur. Adſeuerabatq; innocentem Cornutum, & falſa exterritum. Idq; facile intellectu ſi proderentur alij. Non enim ſe cædem principis & res nouas uno ſocio cogitaſſe. Tum accuſator Gn. Lentulũ & Seium Tuberonem nominat, magno pudore Cæſaris, cum primores ciuitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hoſtilis, & turbandæ Reip. accerſerentur. Sed hi quidẽ ſtatim exempti. In patrẽ ex ſeruis quæſitũ & quæſtio aduerſa accuſatori fuit, qui ſcelere uæcors, ſimul uulgi rumore territus, robur et ſaxũ, aut parricidarum pœnas minitantium, ceſſit urbe. ac retractus Rauenna exequi accuſationẽ adi-

gitur

gitur, non occultante Tyberio uetus odium aduerſum exulem Serenum. Nam poſt damnatum Libonem miſsis ad Cæſarem literis exprobrauerat, ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe: addideratq; quædam cõtumacius quàm tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores. ea Cæſar octo poſt annos retulit, medium tempus uarie arguens, etiam ſi tormẽta, peruicacia ſeruorum, contrà eueniſſent. Dictis dein ſententijs ut Serenus more maiorum puniretur, quo molliret inuidiam, interceſsit Gallus Aſinius, Gyaro aut Donuſa claudendum cenſeret. id quoque aſpernatus eſt, egenam aquæ utranq; inſulam referens, dandosq; uitæ uſus cui uita concederetur. Ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſua manu ceciderat, actum de præmijs accuſatorum abolendis, ſi quis maieſtatis poſtulatus ante perfectum iudicium ſe ipſe uita priuauiſſet. Ibaturq; in eam ſententiã, ni durius contraq; morẽ ſuum palam pro accuſatoribus Cæſar, irritas leges, Remp. in præcipiti cõqueſtus eſſet. Subuerterẽt potius iura, quã cuſtodes eorum amouerent. Sic delatores genus hominũ publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam ſatis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adſiduis tamq; mæſtis modica lætitia interijcitur, quòd C. Cominiũ equitem Romanũ probroſi in ſe carminis cõuictũ, Cæſar precib⁹ fratris qui ſenator erat, cõceſsit.

Quod

Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle. Neq; enim ſocordia peccabat, nec occultum eſt, quãdo ex ueritate, quando adumbrata lætitia facta imperatorum celebrentur. quin ipſe compoſitus aliàs, & uelut eluctantiũ uerborũ, ſolutius promptiusq; eloquebatur quoties ſubueniret. At P. Suillium quæſtorem quondam Germanici, cum Italia arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicãdam cepiſſe, amouendum in inſulam cenſuit, tanta contentione animi, ut et iurando obſtringeret è Rep. id eſſe. Quod aſperè acceptum ad præſens, mox in laudem uertit, regreſſo Suillio, quem uidit ſequens ætas præpotentẽ, uenalem, & Claudij principis amicitia diu proſperè, nũquam bene uſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tanquam falſis maieſtatis criminibus ſororem petiuiſſet. Catus, ut retuli, Libonẽ inlexerat inſidijs, deinde iudicio perculerat. Eius operæ memor Tyberius, ſed alia prætẽdens, exiliũ deprecatus eſt. Quò minus ſe natu pelleretur non obſtitit. Pleraq; eorum quæ retuli, quæq; referam, parua forſitan & leuia memoratu uideri non neſcius ſum. Sed nemo Annales noſtros cum ſcriptura eorum cõtenderit, qui ueteres populi Romani res compoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos captosq; reges, aut, ſi quando ad interna præuerterent, diſcor-

dias

dias conſulũ aduerſum tribunos, agrarias frumentariaſq; leges, plebis & optimatium certamina libero egreſſo memorabant. Nobis in arcto & inglorius labor. Immota quippe aut modice laceſſita pax, mœſtæ urbis res, & princeps proferendi imperij incurioſus erat. Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu leuia, ex quîs magnarũ ſæpe rerum motus oriũtur. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt, delecta ex his & cõſtituta Reip. forma laudari facilius quã euenire, uel ſi euenit, haud diuturna eſſe poteſt. Igitur ut olim plebe ualida, uel cum patres pollerent, nõſcenda uulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur, ſenatuſq; & optimatium ingenia qui maxime perdidicerãt, callidi temporũ & ſapientes credebantur: ſic cõuerſo ſtatu, neq; alia rerum quàm ſi unus imperitet, hæc conquiri tradiq; in rem fuerit: quia pauci prudẽtia, honeſta ab deterioribus, utilia ab noxijs diſcernunt, plures aliorum euentis docentur. cæterum ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt. Nam ſitus gentium, uarietates præliorum, clari ducum exitus retinẽt ac redintegrãt legentium animum. Nos ſæua iuſſa, cõtinuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſas cõiungimus, obuia rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus ob

o · trecta

trectator, neq; refert cuiuſquã, Punicas Romanas'ue acies lætius extuleris. At multorum qui Tyberio regente pœnam uel infamias ſubiere, poſteri manent. Vtq; familiæ ipſæ iam extinctæ ſint, reperies qui ob ſimilitudinem morum aliena malefacta ſibi obiectari putent. Etiã gloria ac uirtus infenſos habet, ut animus ex propinquo diuerſa arguẽs. Sed ad incœpta redeo. Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippa Coſs. Cremutius Cordus poſtulatur, nouo ac tunc primũ audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoq; M. Bruto, C. Caßium Romanorũ ultimũ dixißet. Accuſabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. Id perniciabile reo, & Cæſar truci uultu defenſionem accipiens. quam Cremutius relinquẽda uita certus, in hunc modũ exorſus eſt: Verba mea P. C. arguũtur. adeo factorũ innocẽs ſum. Sed neq; hæc in principem aut principis parentẽ, quos lex maieſtatis amplectitur, Brutum, & Caßiũ laudauiße dicor. Quorum res geſtas cum plurimi cõpoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius eloquẽtia ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianũ eum Auguſtus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionẽ, Afraniũ, hunc ipſum Caßium, hunc Brutum, nuſquã latrones & patricidas, quæ nunc uocabula imponũtur, ſæpe ut inſignis uiros nominat. Aſinij Pollionis ſcripta egre-

giam

giam eorundem memoriam tradunt. Meſſala Coruinus imperatorem ſuum Caſſiũ prædicabat. Et uterq; opibusq; atque honoribus peruiguere. Marci Ciceronis libro quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæſar, quàm reſcripta oratione uelut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtolæ, Bruti cõciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli referta cõtumelijs Cæſarũ legũtur. Sed ipſe diuus Iulius, ipſe diuus Auguſtus et tulere iſta, & reliquere, haud facile dixerim moderatione magis an ſapientia. Nanq; ſpreta exoleſcũt: ſi iraſcare, agnita uidentur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. Aut ſi quis aduertit, dictis dicta ultus eſt. Sed maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de ijs, quos mors odio aut gratia exemiſſet. Num cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſa populum per conciones incendo? an illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec uictor quidẽ aboleuit, ſic partẽ memoriæ apud ſcriptores retinent? ſuum cuique decus poſteritas rependit. Nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui nõ modò Caſſij & Bruti, ſed etiã mei meminerint. Egreſſus dein ſenatu, uitã abſtinẽtia finiuit. Libros per ædiles cremãdos cenſuere pa-

treſ,& manſerunt occultati & editi. Quò magis ſocordiam eorũ inridere libet, qui præſenti potentia credunt extingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam cõtrà, punitis ingenÿs gliſcit autoritas. Neque aliud externi reges, aut qui eadẽ ſæuitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi atq; illis gloriam peperere. Cæterũ poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus præfectũ urbis Druſum auſpicãdi gratia tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. Quod à Cæſare palam increpitum cauſa exilÿ Saluiano fuit. Obiecta publice Cyzicenis incuria ceremoniarum diui Auguſti, additis uiolentiæ criminibus aduerſum ciues Romanos. & amiſere libertatem quam bello Mithridatis meruerãt circũſeſſi, nec minus ſua conſtantia, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fõteius Capito qui proconſul Aſiã curauerat, abſoluitur, comperto ficta in eũ crimina per Vibiũ Serenum. neq; tamen id Sereno noxæ fuit, quẽ odium publicum tutiorẽ faciebat. Nam ut quis diſtrictior accuſator, uelut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adſiciebantur. Per idem tempus Hiſpania ulterior miſſis ad ſenatũ legatis orauit, ut exemplo Aſiæ delubrum Tyberio matriq; eius extrueret: qua occaſione Cæſar, ualidus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus ÿs, quorum rumore arguebatur in ambition

bitionem flexiſſe, huiuſcemodi oratione cœpit: Scio P. C. conſtantiam meam à pleriſq; deſideratā, quòd Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud petentibus non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem, & quid in futurum ſtatuerim ſimul aperiam. Cum diuus Auguſtus ſibi atq; urbi Romæ templum apud Pergamū ſiſti non prohibuiſſet, qui omnia facta dictaq; eius uice legis obſeruem, placitum iam exemplum promptius ſecutus ſum, quia cultui meo ueneratio ſenatus adiungebatur. Cæterùm ut ſemel recepiſſe, ueniam habuerit, ita per omnes prouincias effigie numinum ſacra, ambitioſum, ſuperbum. & uaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus uulgatur. Ego me P. C. mortalem eſſe, et hominum officia fungi, ſatisq; habere, ſi locum principem impleam, & uos teſtor, & meminiſſe poſteros uolo. Qui ſatis ſuperq; memoriæ meæ tribuēt, ut maioribus meis dignum, rerū ueſtrarū prouidū, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publica non pauidum, credant. Hæc mihi in animis ueſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudiciū poſterorū in odium uertit, pro ſepulcris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos & deas ipſas precor: hos ut mihi ad finem uſq; uitæ, quietem & intelligentem humani diuiniq; iuris mentē duint: illos ut quandocunq; conceſſero, cum laude &

 bonis

bonis recordationibus, facta atq; famam nominis mei proſequantur. Perſtititq; poſthac *ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultũ. quod alij modeſtiam, multi quia diffideret, quidã ut degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium altiſsima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos deûm numero additos. Melius Auguſtum qui ſperauerit. Cætera principibus ſtatim adeſſe. unũ inſatiabiliter parandũ, proſperã ſui memoriã. Nam cõtẽptu famæ, contẽni uirtutes. At Seianus nimia fortuna ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſsum matrimoniũ flagitante Liuia, cõponit ad Cæſarem codicillos. Moris quippe tum erat, quanquã præſentẽ, ſcripto adire. Eius talis forma fuit: Beniuolẽtia patris Auguſti, & mox plurimis Tyberij iudicijs ita inſueuiſſe, ut ſpes uotaq; ſua nõ prius ad deos quàm ad principũ aures cõferret. Neq; fulgorẽ honorum unquã precatum. Excubias ac labores, ut unũ è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimũ adeptum, ut coniunctione Cæſaris dignus crederetur. Hinc initium ſpei. Et quoniam audiuerit Auguſtum in conlocanda filia nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſola neceſsitudinis gloria uſurum. Non enim exuere impoſita munia.*

ſatis

ſatis æſtimare firmari domũ aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones. Idq; liberorum cauſa. Nã ſibi multũ ſuperq; uitæ fore, quod tali cum principe expleuiſſet. Ad ea Tyberius, laudata pietate Seiani, ſuisq; in eum beneficijs modice percurſis, cum tempus tanquã ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit: Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo ſe non illuc decurrere quod promptum reſcriptu: poſſe ipſam Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerãdum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſilia ſimplicius acturum, de inimicitijs primùm Agrippinæ, quas longè acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ uelut in partes domum Cæſarum diſtraxiſſet: ſic quoq; erumpere æmulationem fœminarum, eáque diſcordia nepotes ſuos conuelli. Quid ſi intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam, credíſne paſſuros, qui fratrẽ eius, qui patrem maioresq; noſtros in ſummis imperijs uidere? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere. Sed illi magiſtratus et primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq; de rebus cõſulunt, exceſſiſſe iam prio

dem equeſtre faſtigium, longéque antiſſe patris mei amicitias non occulti ferũt, perq; inuidiam tui me quoque incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuã equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule ſi cum in omnis curas diſtraheretur, immenſumq́; attolli prouideret, quem cõiunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate uitæ, nullis Reip. negotijs permiſtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur, quanto ualidius eſt quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atq; ego hæc pro amicitia non occultaui. Cæterùm neque tuis neque Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum uolutauerim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre. Id tãtum aperiam, nihil eſſe tam excelſum quod non uirtutes iſtæ, tuusq́; in me animus mereantur. Datoq́; tempore uel in ſenatu uel in concione nõ reticebo. Rurſum Seianus non tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpicionum, uulgi rumorem, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo infringeret potẽtiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit, ut Tyberium ad uitã procul Roma amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat, ſua in manu aditus, literarumq́; magna ex parte ſe arbitrum fore, cum per milites commearent:

mearent: mox Cæſarē uergente iam ſenecta, ſecretoq́; loci mollitū, munia imperij facilius tramiſſurum: & minui ſibi inuidiam, adempta ſalutantū turba, ſublatisq́; inanibus, uera potentia augere. Igitur paulatim negotia urbis, populi adcurſus, multitudinē adfluentium increpat, extollens laudibus quietē & ſolitudinem, quîs abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij uiro cognitio, cunctantē iam Tyberium perpulit, ut uitandos crederet patrum cœtus uocesq́;, quæ plerunq; ueræ & graues coràm ingerebātur. Nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem dictas, teſtis Aemylius è militaribus uiris dum ſtudio probandi cuncta refert, et quanquā inter obſtrepentes magna adſeueratione nititur, audiuit Tyberius probra, quîs per occultū lacerabatur. adeoq́; perculſus eſt, ut ſe uel ſtatim, uel in cognitione purgaturū clamitaret: precibusq́; proximorū, adulatione omnium ægrè componeret animum. Et Votienus quidē maieſtatis pœnis adfect⁹ eſt. Cæſar obiectā ſibi aduerſus reos inclementiam, eò peruicacius amplexus, Aquiliam adulterij delatā, cum Vario Ligure, quanquam Lentulus Getulicus cōſul deſignatus lege Iulia damnaſſet, exilio puniuit: Apidiúmque Merulam, quòd in acta diui Auguſti non iurauerat, albo ſenatorio eraſit. Audita dehinc

Lacedæmoniorũ & Meſſeniorũ legationes de iure tẽpli Dianæ Limenetidis, *quod ſuis à maioribus ſuaq; in terra dicatũ Lacedæmonij firmabant annaliũ memoria, uatũq; carminibus, ſed* Macedonis Philippi *cum quo bellaſſent armis ademptũ, ac pòſt* C. Cæſaris *&* M. Antonij *ſententia redditũ.* Contrà *Meſſenij ueterẽ inter* Herculis *poſteros diuiſionẽ* Peloponeſſi *protulere, ſuoq; regi* Dentheliatem *agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe, monimentaq; eius rei ſculpta ſaxis & ære priſco manere. quòd ſi uatũ, annalium ad teſtimonia uocentur, plures ſibi, ac locupletioris eſſe. neq;* Philippum *potẽtia, ſed ex uero ſtatuiſſe.* Idem *regis* Antigoni, *idem imperatoris* Mumij *iudiciũ, ſic* Mileſios *permiſſo publice arbitrio, poſtremo* Atidium Geminũ *prætorem* Achaiæ *decreuiſſe.* Ita *ſecundum* Meſſenios *datũ.* Et Segeſtani *ædem* Veneris *montem apud* Erycum *uetuſtate delapſam reſtaurari poſtulauere, nota memorãtes de origine eius, & læta* Tyberio *ſuſcepit curã libens ut conſanguineus.* Tunc *tractata* Maſſilienſium *preces, probatumq;* P. Rutilij *exemplũ. nanq; eum legibus pulſum, ciuem ſibi* Smyrnei *addiderãt. quo iure* Vulcatius Moſchus *exul in* Maſſilienſes *receptus, bona ſua* Reip. *eorũ ut patriæ reliquerat.* Obiere *eo anno uiri nobiles,* Gn. Lẽtulus, *&* L. Domitius. Lentulo *ſuper conſulatũ & triumphalia de* Getulis, *gloria fuerat bene tolerata*

paupertas, dein magnæ opes innocēter paratæ, & modeſtè habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potēs, donec Antonij partibus mox Cæſaris miſceretur. Auus Pharſalica acie pro optumatibꝰ ceciderat. Ipſe electꝰ cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim tranſcendit, longius penetrata Germania, quàm quiſquam priorū. eaſq; ob res inſignia triūphi adeptus eſt. Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, ſed improſpera. Nā patre eius Iulio Antonio ob adulteriū Iuliæ morte punito, hunc admodū adoleſcentulū ſororis nepotē ſepoſuit Auguſtus in ciuitatem Maſſiliēſem, ubi ſpecie ſtudiorum nomē exilij tegeretur. habitus tamen ſupremus honor: oſſaq; tumulo Octauiorū inlata, per decretū ſenatus. Iiſdē conſulibus, facinus atrox in citeriore Hiſpania admiſſum à quodā agreſte, nationis Termeſtinæ. is prætorem prouinciæ L. Piſonē pace incurioſum ex improuiſo in itinere adortus, uno uulnere in mortē adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquā ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per derupta & auia ſequēteis fruſtratus eſt. neq; diu fefellit. nam prehenſo, ductoq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitū. & repertus cum tormentis edere conſcios adigeretur, uoce magna, ſermone patrio, fruſtra ſe interrogari clamitauit. Adſiſterent ſocij ac ſpectarēt. nullam uim tantā doloris

fore

fore ut ueritatẽ eliceret. Idemq́; cum poſtero ad quæſitionẽ retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoq́; caput adflixit, ut ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorũ dolo cæſus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius, quàm ut tolerarẽt barbari, cogebat. Lẽtulo Getulico, C. Caluiſio COS *decreta triũphi inſignia Poppæo Sabino, cõtuſis Thracũ gentibus, qui montiũ editis inculti, atq; eò ferocius agitabant. Cauſa motus ſuper hominũ ingeniũ, quòd pati delectus, & ualidiſſimũ quenq; militiæ noſtræ dare aſpernabãtur, ne regibus quidẽ parere niſi ex libidine ſoliti, aut ſi mitterẽt auxilia, ſuos ductores præficere, nec niſi aduerſum accolas belligerare. Ac tũ rumor inceſſerat fore, ut diſiecti aliiſq́; nationibus permiſti diuerſas in terras traherẽtur. Sed antequã arma inciperẽt miſere legatos amicitiam, obſequiũq́; memoraturos, & manſura hæc, ſi nullo nouo onere tentarentur: ſin ut uictis ſeruitium indiceretur, eſſe ſibi ferrum, et iuuentutẽ, & promptũ libertati, aut ad mortẽ animũ. ſimul caſtella rupibus indita, conlatosq́; illuc parẽtes, & cõiuges oſtentabãt, bellũq́; impeditũ, arduum, cruentũ, minitabantur. At Sabinus donec exercitus in unum cõduceret, datis mitibus reſponſis, dũ Põponius Labeo è Mœſia cum legione, rex Rhœmetalces cũ auxiliis populariũ, qui fidẽ non mutauerant, ueniret, addita præſenti copia, ad hoſtẽ pergit,*

comp

compoſitũ iam per anguſtias ſaltuũ. Quidã audentius apertis in collibus uiſebantur, quos dux Roman⁹ acie ſuggreſſus haud ægre pepulit, ſan guine barbarorũ modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco cõmunitis ualida manu montẽ occupat, anguſtum, & æquali dorſo con tinuũ uſq; ad proximũ caſtellum, quod magna uis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante uallũ more gentis cũ carminibus & tripudijs perſultabãt, mittit delectos ſagittariorũ. Ii dũ eminus graſſabãtur, crebra & inulta uulnera fecere, propius incedẽtes eru ptione ſubita turbati ſunt, receptiq; ſubſidio Sy cambræ cohortis, quã Romanus promptã ad pericula, nec minus cantuũ & armorum tumultu trucẽ, haud procul inſtruxerat. Tranſlata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe me moraui. ijſq; permiſſum uaſtare, urere, trahere prædas, dum populatio lucẽ intra ſiſteretur, noctemq; in caſtris tutã & uigilem capeſſerẽt. Id primo ſeruatũ: mox uerſi in luxum & rapti opulentia, omittere ſtationes, laſciuia epularũ, aut ſomno & uino procũbere. Igitur hoſtes incuria eorũ cõperta duo agmina parãt, quorum altero populatores inuaderẽtur, alij caſtra Romana adpugnarẽt, non ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſq; periculo intentus, ſonorem alterius prælij nõ acciperet. tenebræ inſuper de-

lectæ

*lectæ augendā ad formidinē. Sed qui uallū le-
gionū tentabant, facile pellūtur. Thracū auxi-
lia repentino concurſu territa, cū pars munitio
nibus adiacerēt, plures extrà pabularētur, tan-
tò infenſius cæſi, quantò perfugæ & proditores
ferre arma ad ſuū patriæq; ſeruitiū incuſaban-
tur. Poſtera die Sabinus exercitum æquo loco
oſtēdit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres præliū
auderēt & poſtquā caſtello, aut coniunctis tu-
mulis nō digrediebātur, obſidiū cœpit per præ-
ſidia, quæ opportune iā muniebat: dein foſſam
loricāq; contexens, quatuor millia paſſuū am-
bitu amplexus eſt. tum paulatim, ut aquā pabu
lumq; eriperet, cōtrahere clauſtra, arctaq; cir-
cundare. et ſtruebatur agger, unde ſaxa, haſtæ,
ignes propinquū iam in hoſtē iacerētur, ſed ni-
hil æque quàm ſitis fatigabat, cū ingens multi-
tudo bellatorū imbelliū uno reliquo fonte ute-
rentur. Simul æque armenta (ut mos barbaris)
iuxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adia-
cere corpora hominum, quos uulnera, quos ſitis
peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu.
Rebuſq; turbatis malū extremū diſcordia ac-
ceſſit: his deditionē, alijs mortē, et mutuos inter
ſe ictus parātibus. Et erāt qui nō inultū exitiū,
ſed eruptionem ſuaderēt: neq; ignobiles quam-
uis diuerſi ſentētijs. Verū è ducibus, Dinis pro-
uectus ſenecta, & longo uſu uim atq; clementiā
Romanam edoctus, ponenda arma, unum ad-*

flictis

flictis id remedium, diſſerebat. Primuſq; ſe coniuge & liberis uictori permiſit. ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus maior uitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur. utriq; deſtinatũ cũ libertate occidere. ſed Tarſa properum finem abrumpendas pariter ſpes ac metus clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro. Nec defuere qui eodẽ modo oppeterent. Tureſis ſua cũ manu noctem opperitur, haud neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtiũq; clamore turbido, modò per uaſtum ſilentiũ incertos obſeſſores effecerat, quũ Sabinus circũire, hortari, ne ad ambigua ſonitus, aut ſimulationem quietis, caſum inſidiãtibus aperirent, ſed ſua quiſq; munia ſeruarẽt immoti, teliſq; nõ in falſum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in uallum manualia ſaxa, præuſtas ſudes, deciſa robora iacere: nũc uirgultis, & cratibus, & corporibus exanimis cõplere foſſas: quidã pontes et ſcalas antè fabricati inferre ꝓpugnaculis, eaq; prehenſare, detrahere, & aduerſus reſiſtenteis cominus niti. miles cõtra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congeſtas lapidũ moles prouoluere. His partæ uictoriæ ſpes, & ſi cedant, inſignitius flagitium: illis extrema iam ſalus, & adſiſtentes pleriſq; matres & coniuges, earumq; lamenta addunt animos: nox alijs in

audaciã, alijs ad formidinẽ opportuna; incerti ictus, uulnera improuiſa: ſuorum atq; hoſtium ignoratio: et mõtis anfractu repercuſſæ uelut à tergo uoces, adeò cuncta miſcuerãt, ut quædam munimenta Romani quaſi perrupta omiſerint. Neq; tamen peruaſere hoſtes niſi admodũ pauci. cæteros deleto prõptiſſimo quoq; aut ſaucio, adpetente iam luce truſere ad ſumma caſtelli, ubi tandem coacta deditio & proxima ſponte inimicorum recepta. Reliquis quò minus ui aut obſidio ſubigerentur, præmatura montis Hæmi & ſæua hyems ſubuenit. At Romæ *commota principis domo, ut series futuri in* Agrippinam *exitij inciperet,* Claudia Pulchra *ſobrina eius poſtulatur, accuſante* Domitio Afro. *Is recens prætura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clareſcere, crimen impudicitiæ, adulterum* Furnium, *ueneficia in principem & deuotiones obiectabat.* Agrippina *ſemper atrox, tum & periculo propinquæ accenſa, pergit ad* Tyberium, *ac ſorte ſacrificantem patri reperit. Quo initio inuidiæ, non eiuſdem ait mactare diuo* Auguſto *uictimas; & poſteros eius inſectari: non in effigies mutas diuinũ ſpiritum transfuſum, ſed imaginẽ ueram cœleſti ſanguine ortã intelligere diſcrimẽ, ſuſcipere ſordes. fruſtrã* Pulchrã *præſcribi, cui ſola exitij cauſa ſit, quòd* Agrippinã *ſtultè prorſus ad cultum delegerit, oblita* Soſiæ *ob eadem adflictæ.* Audita

hac

hæc rarã occulti pectoris uocem elicuere, correptamq; Græco uerſu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & ſecuta adſeueratione Cæſaris, qua ſuo iure diſertũ eum appellauit. Mox capeſſendis accuſationibus, aut reos tutando proſperiore eloquentiæ quàm morum fama fuit, niſi quòd ætas extrema multum etiã eloquentiæ dempſit, dum feſſa mente retinet ſilentij impatientiã. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cum uiſeret eam Cæſar, profuſis diu ac per ſilentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: ſubueniret ſolitudini, daret maritum, habilem adhuc iuuentam ſibi, neq; aliud probis quàm ex matrimonio ſolatium: eſſe in ciuitate, Germanici coniugem: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæſar non ignarus quantum ex Repub. peteretur, ne tamen offenſionis aut metus manifeſtus foret, ſine reſponſo, quanquã inſtantẽ, reliquit. Id ego à ſcriptoribus annalium non traditum, reperi in commentarijs Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater uitam ſuam & caſus ſuorũ poſteris memorauit. Cæterum Seianus mœrentẽ & improuidã altius perculit, immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, paratum ei uenenum, uitandas ſoceri epulas. Atq; illa ſimulationum neſcia, cum propter diſcumberet, non uultu aut ſermone flecti, nullos

attingere cibos, donec aduertit Tyberius, forte, an quia audiuerat? idq́; quò acrius experiretur, poma ut erant adpoſita laudans, nurui ſua manu tradidit. Aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore ſeruis tramiſit. Nec tamen Tyberij uox coràm ſecuta, ſed obuerſus ad matrem, non mirum ait, ſi quid ſeuerius in eam ſtatuiſſet, à qua ueneficij inſimularetur. Inde rumor, parari exitium, neq; id imperatorem palàm audere, ſecretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæſar quò famam auerteret, adeſſe frequens ſenatui, legatosq́; Aſiæ ambigentes quánam in ciuitate templum ſtatueretur, pluris per dies audiuit. Vndecim urbes certabant pari ambitione, uiribus diuerſæ. Neque multum inter ſe diſtantia memorabant, de uetuſtate generis, ſtudio in populum Ro. per bella Perſi & Ariſtonici, aliorumq́; regum. Verum Hypæpeni Trallianiq́; Laodicenis ac Magnetibus ſimul tramiſſi, ut parum ualidi. ne Ilienſes quidem cum parentem urbis Romæ Troiam referrent, niſi antiquitatis gloria pollebant. Paulum addubitatū, quòd Halicarnaſſij mille & ducentos per annos nullo motu terræ mutauiſſe ſedes ſuas, uiuoq́; in ſaxo fundamenta templi adſeuerauerant. Pergamenos (eo ipſo nitebantur, ædem Auguſto ibi ſitam) ſatis adeptos creditum. Epheſij, Mileſijq́;, hi Apollinis, illi Dianæ ceremonia occupauiſſe ciuitates uiſi. Ita Sardianos inter Smyrnæosq́; deliberatum.

Sardi

Sardiani decretum Ethruriæ recitauere, ut cõſanguinei. Nam Tyrrhenum Lydumq; Atye rege genitos ob multitudinẽ diuiſiſſe gentem: Lydum patrijs in terris reſediſſe: Tyrrheno datũ nouas ut cõderet ſedes. Et ducũ è nominibus indita uocabula, illis per Aſiam, his in Italiam: auctamq; adhuc Lydorum opulentiam, miſſis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomẽ. Simul literas imperatorũ, & icta nobiſcum fœdera bello Macedonum, ubertatemq; fluminum ſuorum, temperiem cœli, ac dites circum terras memorabãt. At Smyrnæi repetita uetuſtate, ſeu Tantalus Ioue ortus, illos, ſiue Theſeus diuina et ipſe ſtirpe, ſiue una Amazonum condidiſſet: tranſcendere ad ea, quîs maximè fidebant, in popu. Rom. officijs, miſſa nauali copia non modò externa ad bella, ſed quæ in Italia tolerabantur: ſeq; primos templum urbis Romæ ſtatuiſſe M. Porcio cõſule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad ſummum elatis, ſtante adhuc Punica urbe, et ualidis per Aſiam regibus: ſimul L. Sullam teſtem adferebant, grauiſſimo in diſcrimine exercitus ob aſperitatẽ hyemis, & penuriam ueſtis, cum id Smyrnam in concionẽ nuntiatum foret, omnes qui adſtabant, detraxiſſe corpori tegmina, noſtrũq; legionibus miſiſſe. Ita rogati ſentẽtiã patres, Smyrnæos prætulerunt. Cẽſuitq; Vibius Marſus ut M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, ſuper numerum legaretur qui templi

curam ſuſciperet. Et quia Lepidus ipſe deligi ſe per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo è prætorijs ſorte miſſus eſt. Inter quæ diu meditato, prolatoq́; ſæpius conſilio, tandem Cæſar in Campaniam ſpecie dedicandi templum apud Capuã Ioui, apud Nolam Auguſto, ſed certus procul urbe degere. Cauſam abſceſſus, quanquam ſecutus plurimos autorũ, ad Seiani artes retuli, quia tamen cæde eius patrata, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit, plerunq; permoueor, num ad ipſum referri uerius ſit, ſæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantẽ. Erant qui crederent in ſenectute quoque corporis habitum pudori fuiſſe, quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo uertex, ulceroſa facies, ac plerũq; medicaminibus interſtincta. et Rhodi ſecreto uitare cœtus, recõdere uoluptates inſueſrat. Traditur etiam matris impotentia extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neq; depellere poterat, cum dominationẽ ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotẽ, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere, ſed precibus uxoris euictus, Tyberio Germanicũ, ſibi Tyberium adſciuit, idq́; Auguſta exprobrabat, repoſcebat. Profectio arcto comitatu fuit, unus ſenator conſulatu functus Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianum: ex inluſtribus Curtius Atticus. Cæteri liberalibus ſtudijs præditi,

præditi,ferme Græci,quorũ ſermonibus leuaretur. Ferebãt periti cœleſtiũ,ĳs motibus ſyderum exceſsiſse Roma Tyberium, ut reditus illi negaretur. Vnde exitĳ cauſa multis fuit, properũ finem uitæ coniectãtibus,uulgantibusq́;.neq; enim tam incredibilem caſum prouidebant,ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confinium artis,& falſi,ueraq́; quàm obſcuris tegerẽtur. Nam in urbẽ non regreſsurum, haud forte dictum. Cæterorum neſcĳ egere,cum propinquo rure,aut litore,& ſæpe mœnia urbis adſidens extremam ſenectã compleuerit. Ac forte illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum auxit uana rumoris, præbuitq́; ipſi materiẽ cur amicitiæ,conſtantiæq́; Seiani magis fideret. Veſcebantur in uilla cui uocabulũ Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanosq́; montes , natiuo in ſpecu.eius os lapſis repente ſaxis,obruit quoſdam miniſtros. Hinc metus in omnes,& fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu uultuq́; & manibus ſuper Cæſarẽ ſuſpenſus oppoſuit ſeſe incidentibus, atq; habitu tali repertus eſt à militibus qui ſubſidio uenerant. Maior ex eo,& quanquã exitioſa ſuaderet, ut non ſui anxius,cũ fide audiebatur. Adſimulabatq́; iudicis partes aduerſus Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent,maximeq́; inſectarentur Neronem proximũ ſucceſsioni,& quanquã modeſta iuuenta, plerunq; tamẽ quid

in præſentiarum cõduceret, oblitum. Dum à libertis & clientibus apiſcendæ potẽtiæ preperis, extimulatur, ut erectum & fidẽtem animi oſtenderet: uelle id pop. Rom. cupere exercitus. Neque auſurum cõtra Seianum, qui nunc patientiã ſenis, & ſegnitiẽ iuuenis iuxtà inſultet. Hæc atq; talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, ſed interdũ uoces procedebant cõtumaces, et incõſultæ: quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctasq́; cum deferrent, neq; Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper ſolicitudinũ formæ oriebantur. Nã alius occurſum ei⁹ uitare, quidã ſalutatione reddita ſtatim auerti, pleriq; incœptũ ſermonem abrũpere, inſiſtentibus contrà, inridẽtibusq́; qui Seiano fautores aderant. Enimuero Tyberius toruus, aut falſum renidens uultu, ſeu loqueretur, ſeu taceret. Iuuenis crimẽ ex ſilẽtio, ex uoce. ne nox quidẽ ſecuta, cum uxor uigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atq; illa Seiano patefaceret. Qui fratrẽ quoq; Neronis Druſum traxit in partes ſpe obiecta principis loci, ſi priorem ætate & iam labefactum demouiſſet. Atrox Druſi ingenium ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur inuidia, quòd mater Agrippina promptior Neroni erat. Neq; tamen Seianus ita Druſum fouebat, ut non in eũ quoq; ſemina futuri exitij meditaretur, gnarus præferocem & inſidijs magis opportunum. Fine anni exceſſere inſignes uiri, Aſinius Agrippa claris

maiori

maioribus, quàm uetuſtis, uitaq́; non degener: Et Q. Haterius familia ſenatoria, eloquentiæ quoad uixit celebratæ. Monimenta ingenij eius haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis quàm cura uigebat. Vtq́; aliorum meditatio & labor in poſterum ualeſcit, ſic Haterij canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul extinctum eſt. M. Licinio, L. Calpurnio COS. *ingentium bellorum cladē æquauit malum improuiſum. Eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis, quo ſpectaculum gladiatorum celebraret, neq; fundamēta per ſolidū ſubdidit, neq; firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit, ut qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordida mercede id negotium quæſiuiſſet. Adfluxere auidi talium, imperitante Tyberio, procul uoluptatibus habiti, uirilis ac muliebris ſexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſus. Vnde grauior peſtis fuit, conferta mole, dein conuulſa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur, immenſamq́; uim mortalium ſpectaculo intentos, aut qui circū adſtabant præceps trahit, atq; operit. Et illi quidem quos principiū ſtragis in mortem adflixerat, ut tali ſorte, cruciatum effugere. Miſerandi magis quos abrupta parte corporis, nondum uita deſeruerat, qui per diem uiſu, per noctē ululatibus & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant. Iam*

cæteri fama exciti, hic fratrem, propinquũ ille, alius parentes lamentari. Etiã quorum diuerſa de cauſa amici aut neceßarij aberant, pauere tamẽ: neq; dum comperto quos illa uis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta, concurſus ad exanimos complectẽtium, oſculantiũ. Et ſæpe certamen ſi confuſior facies, & par forma aut ætas errorẽ adgnoſcẽtibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo caſu debilitata uel obtrita ſunt. Cautumq; in poſterum ſenatuſconſulto, ne quis gladiatoriũ munus ederet, cui minor quadringẽtorum millium res, néue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ. Atilius in exilium actus eſt. Cæterùm ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomẽta, & medici paßim præbiti. Fuitq; urbs per illos dies, quanquã mœſta facie, ueterũ inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prælia ſaucios largitione, & cura ſuſtentabant. Nondũ ea clades exoleuerat, cum ignis uiolentia urbem ultra ſolitũ adfecit, deuſto monte Cælio, feralemq; annum ferebant, & ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſiliũ abſentiæ, qui mos uulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam ißet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæq; ei grates apud ſenatum ab inluſtribus: famaq; apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & ultro accitos munificentia iuuerat. Adduntur ſentẽtiæ, ut

mons

mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur, quādo cunctis circùm flagrantibus, ſola Tyberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris inuiolata manſiſſet. Eueniſſe id olim Claudiæ Quintiæ, eiuſq; ſtatuam uim ignium bis elapſam, maiores apud ædem Matris deûm cōſecrauiſſe: ſanctos acceptoſq; numinibus Claudios: & augendam ceremoniam loco, in quo tantū in principē honorem dij oſtenderēt. Haud fuerit abſurdum tradere, mōtem cum antiquitus Querquetulanum cognomēto fuiſſe, quòd talis ſyluæ frequens, fœcundusq; erat: mox Cælium appellitatū à Cæle Vibenna, qui dux gentis Ethruſcæ cum auxilium appellatum tauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. Nam ſcriptores in eo diſſentiūt. Cætera nō ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, unde Thuſcum uicum è uocabulo aduenarū dictum. Sed ut ſtudia procerū, & largitio principis aduerſum caſum ſolatiū tulerant, ita accuſatorum maior in dies & infeſtior uis ſine leuamento graſſabatur: corripueratq; Varum Quintilium diuitem & Cæſari propinquum Domitius Afer Claudiæ Pulchræ matris eius cōdemnator, nullo mirante quòd diu egens, & parto nuper præmio male uſus, plura ad flagitia accingeretur. P. Dolabellam ſocium delationis extitiſſe miraculo erat, quia claris maioribus, & Varo con-

nixus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Restitit tamen ſenatus & opperiendum imperatorem cenſuit. Quod unum, urgentium malorum ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Campaniam templis, quanquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius irrumperet, concurſusq; oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur, peroſus tamen municipia, & colonias, omniáque in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorij diiunctam. Solitudinem eius placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & uix modicis nauigijs pauca ſubſidia. Neq; adpulerit quiſquam niſi gnaro cuſtode. Cœli temperies hyeme mitis, obiectu montis quo ſæua uentorum arcentur. Aestas in Fauonium obuerſa, & aperto circum pelago peramœna. Proſpectabatq; pulcherrimum ſinum antequam Veſuuius mons ardeſcens faciem loci uerteret. Græcos ea tenuiſſe, Capreasq; Thelebois habitatas fama tradit. Sed tum Tyberius duodecim uillarum nominibus, & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe ſuetus, acrius turbabat, non iam occultis aduerſum Agrippinam, & Neronem

inſidijs,

inſidijs, quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, uelut in annales referebat, ultroq; ſtruebãtur qui monerẽt perfugere ad Germaniæ exercitus, uel celeberrimo fori effigiẽ diui Auguſti amplecti, populumq; ac ſenatũ auxilio uocare. Eaq; ſpreta ab illis, uelut pararent, obijciebãtur. Iunio Sillano et Silio Nerua Coſs. fœdũ anni principiũ inceſsit, tracto in carcerẽ inluſtri equite Romano Titio Sabino ob amicitiã Germanici. Neq; enim omiſerat cõiugẽ, liberosq; eius percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot cliẽtes unus, eoq; apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hũc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius prætura functi adgrediũtur, cupidine cõſulatꝰ, ad quẽ non niſi per Seianũ aditus. Neq; Seiani uolũtas niſi ſcelere quærebatur. Cõpoſitũ inter ipſos, ut Latiaris qui modico uſu Sabinũ cõtingebat, ſtrueret dolũ, cæteri teſtes adeſſent: deinde accuſationẽ inciperẽt. Igitur Latiaris iacere fortuitos primũ ſermones: mox laudare conſtantiã, quòd non ut cæteri florẽtis domus amicus, adflictam deſeruiſſet: ſimul honora de Germanico Agrippinam miſerans diſſerebat. Et poſtquam Sabinus (ut ſunt molles in calamitate mortalium animi) effudit lacrymas, iunxit queſtus, audẽtius iam onerat Seianũ, ſæuitiam, ſuperbiam, ſpes eius: ne in Tyberium quidẽ conuicio abſtinet. Iiq; ſermones tanquam uetita

miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere. Ac iam ultro Sabinus quærere Latiarē, uentitare domū, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimū deferre. Conſultant quos memoraui, quo nam modo ea pluriū auditu acciperentur. Nā loco in quē coibatur ſeruāda ſolitudinis facies, & ſi pone fores adſiſterēt, metus uiſus, ſonitus, aut forte ortæ ſuſpiciones erāt. Tectū inter & laquearia tres ſenatores, haud minus turpi latebra quàm deteſtanda fraude, ſeſe abſtrudūt, foraminibus & rimis aurē admouēt. Interea Latiaris repertū in publico Sabinū, uelut recens cognita narraturus, domū & in cubiculū trahit. Præteritaq́; & inſtantia, quorum adfatim copia, ac nouos terrores cumulat: Eadē ille, & dutius, quando mœſta, ubi ſemel prorupere difficilius reticētur. Properata inde accuſatio, miſſiſq́; ad Cæſarem literis ordinē fraudis, ſuumq́; ipſi dedecus narrauere. Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduerſum proximos. Cōgreſſus, colloquia, notæ ignotæq́; aures uitari, etiam muta atq́; inanima, tectū & parietes circūſpectabātur. Sed Cæſar ſolēnia incipiētis anni Kal. Ianuarias epiſtula precatus uertit in Sabinū, corruptos quoſdam libertorū, & petitū ſe arguēs, ultionemq́; haud obſcurè poſcebat. Nec mora, quin decerneretur, & trahebatur damnatus, quantum obducta ueſte, & adſtrictis faucibus niti poterat clamitās, Sic inchoari annum,

has

has Seiano uictimas cadere. quò intẽdiſſet oculos, quò uerba acciderent, fuga, uaſtitas, deſeri itinera, fora: & quidã regrediebantur, oſtentabantq́; ſe rurſum, id ipſum pauẽtes quod timuiſſent. Quem enim diẽ uacuũ pœna, ubi inter ſacra & uota, quo tẽpore uerbis etiam profanis abſtineri mos eſſet, uincla & laqueus inducantur? nõ imprudẽtẽ Tiberiũ tantã inuidiã adijſſe: quæſitũ meditatumq́;, ne quid impedire credatur, quò minus noui magiſtratus quo modo delubra & altaria, ſic carcerem recludãt. Secutæ inſuper literæ, grates agentis, quòd hominẽ infenſum Reip. puniuiſſent, adiecto, trepidã ſibi uitã, ſuſpectas inimicorum inſidias: nullo nominatim cõpellato. Neq; tamẽ dubitabatur in Neronem & Agrippinã intendi. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæq; in annũ referre, auebat animus antire, ſtatimq́; memorare exitus, quos Latinius atq; Opſius, cæteriq́; flagitij eius repertores habuere, nõ modò poſtquã C. Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tyberio: qui ſcelerũ miniſtros ut peruerti ab alijs nolebat, ita plerunq; ſatiatus, et oblatis in eandẽ operã recentibus, ueteres & prægraues adflixit. Verũ has atq; alias ſontium pœnas in tempore trademus. Tum cenſuit Aſinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à principe, ut metus ſuos ſenatui fateretur, amoueriq́; ſineret. Nullam æque Tyberius, ut rebatur, ex

uirtuti

uirtutibus ſuis quàm diſsimulationem diligebat. Eò ægrius accepit, recludi quæ premeret. Sed mitigauit Seianus non Galli amore, uerũ ut cunctationes principis aperirentur, gnarus lentũ in meditãdo, ubi prorupiſset, triſtibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obijt, quam neptẽ Auguſtus conuictam adulterij damnauerat, proieceratq; in inſulã Trimerum, haud procul Apulis litoribus. Illic uiginti annis exiliũ tolerauit, Auguſtæ ope ſuſtẽtata, quæ florẽtes priuignos cum per occultũ ſubuertiſset, miſericordiã erga adflictos palàm oſtentabat. Eodẽ anno Friſij Tranſrhenanus populus pacẽ exuêre, noſtra magis auaritia quàm obſequij impatientes. Tributum ijs Druſus iuſserat modicũ, pro anguſtia rerũ, ut in uſus militares coria boũ pẽderent, nõ intẽta cuiuſquã cura, quæ firmitudo, quæ menſura: donec Olennius è primipilaribus, regendis Friſijs impoſitus, terga Vrorum delegit, quorũ ad formam acciperẽtur. Id alijs quoq; nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quîs ingentiũ belluarum feroces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primo boues ipſos, mox agros, poſtremo corpora coniugum, aut liberorum ſeruitio tradebãt. Hinc ira & queſtus. Et poſtquàm non ſubueniebat, remedium ex bello, rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olẽnius infenſos fuga praeuenit, receptus

caſtello

caſtello cui nomẽ Fleuũ: & haud ſpernẽda illic ciuiũ ſociorumq; manus litora Oceani præſidebat. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitũ, uexilla legionum, è ſuperiore prouincia, peditumq; et equitũ auxiliarium delectos acciuit: ac ſimul utrunq; exercitũ Rheno deuectũ Friſijs intulit, ſoluto iam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſsis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus et põtibus, traducẽdo grauiori agmini firmat. Atq; interim repertis uadis alam Canninefatẽ, & quod peditum Germanorũ inter noſtros merebat, circũgredi terga hoſtium iubet. Qui iam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equitesq; legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leues cohortes, ac rurſum duæ, dein tempore interiecto, acrius eques immiſſus. Satis ualidi, ſi ſimul incubuiſſent, per interuallũ aduentãtes, neq; conſtantiã addiderant turbatis, & pauore fugiẽtiũ auferebãtur. Cethecio Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquũ auxiliorũ tradit. Atq; ille dubia ſuorũ re, in anceps tractus, miſſis nũtijs uim legionũ implorabat. Prorumpũt quintani ante alios, et acri pugna hoſte pulſo, recipiũt cohortis alasq; feſſas uulneribus. Neq; dux Romanus ultũ ijt, aut corpora humauit, quanquã multi tribunorũ, præfectorumq; et inſignes cẽturiones cecidiſſent. Mox cõpertũ à transfugis nongẽtos Romanorũ apud lucũ, quem Baduhennæ uocant, pugna in-

gna in poſterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manū, occupata Cruptoricis quondā ſtipēdiarij, uillā, poſtquàm proditio me tuebatur, mutuis ictib' procubuiſſe. Clarū inde inter Germanos Friſiū nomē, diſsimulāte Tyberio dāna, ne cui bellum permitteret. Neq; ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarētur. Pauor internus occupauerat animos, cui remediū adulatione quærebatur. Ita quāquam diuerſis ſuper rebus cōſulerentur, aram clementiæ, arā amicitiæ, effigiesq; circū Cæſaris ac Seiani cenſuere: crebrisq; precibus efflagitabant, uiſendi ſui copiā facerēt. Non illi tamē in urbē aut propinqua urbi digreſsi ſunt, ſatis uiſum omittere inſulā, & in proximo Cāpaniæ aſpici. eò uenire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianū, cuius durior congreſsus, atq; eo per ambitū, et ſocietate cōſiliorū parabatur. Satis cōſtabat auctā ei adrogantiā, fœdum illud in propatulo ſeruitiū ſpectāti. Quippe Romæ ſueti diſcurſus, & magnitudine urbis, incertū, quod quiſq; ad negotiū pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo diſcrimine noctē ac diem, iuxtà gratiam aut faſtus ianitorū perpetiebātur. Donec idq; uetitū. Et reuenere in urbē trepidi, quos nō ſermone, nō uiſu dignatus erat. Quidā male alacres, quibus infauſtæ amicitiæ, grauis exitus imminebat. Cæterū Tyberius neptem Agrippinā Germanico ortā, cum coràm Gn. Domitio

tradid

tradidiſſet, in urbe celebrari nuptias iuſſit. In Domitio ſuper uetuſtatẽ generis, propinquum Cæſaribus ſanguinẽ delegerat. Nã is auiã Octauiã, & per eã Auguſtũ auunculũ præferebat.

P. COR. TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER V.

RVBELLIO & Fuſio COSS. quorum utriq; Geminus cognomẽtum erat, Iulia Auguſta mortem obijt, ætate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam & adoptione Liuiorum Iuliorumq; clariſſima. primũ ei matrimoniũ et liberi fuere cũ Tyberio Nerone, qui bello Peruſino profugus, pace inter Sex. Põpeiũ ac triũuiros pacta, in urbẽ redijt. Exin Cæſar cupidine formæ aufert marito, incertũ an inuitã, adeò properus ut ne ſpatio quidẽ ad enitendũ dato penatibus ſuis grauidã induxerit. Nullã poſthac ſobolẽ edidit, ſed ſanguini Auguſti per cõiunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit, ſanctitate domus priſcum ad morẽ, comis ultra quàm antiquis fœminis probatũ, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius

modicũ, teſtamẽtum diu irritum fuit. Laudata eſt pro roſtris à C. Cæſare pronepote, q mox rerum potitus eſt. At Tyberius quòd ſupremis in matrẽ officijs defuiſſet, nihil mutata amœnitate uitæ magnitudinẽ negotiorũ per literas excuſauit: honoresq; memoriæ eius ab ſenatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cœleſtis religio decerneretur: ſic ipſam maluiſſe. Quin et parte eiuſdẽ epiſtulæ increpuit amicitias muliebres, Fuſiũ cõſulẽ obliquè perſtringẽs, is gratia Auguſtæ floruerat, aptus alliciẽdis fœminarũ animis, dicax idem, & Tyberium acerbis facetijs inridere ſolitus, quarum apud præpotentes in longum memoria eſt. Cæterùm ex eo prærupta iam & urgens dominatio. Nam incolumi Auguſta erat adhuc perfugiũ: quia Tyberio inueteratum erga matrem obſequium, neq; Seianus audebat autoritati parentis anteire: tunc uelut frænis exſoluti proruperunt. Miſſæq; in Agrippinam ac Neronem literæ, quas pridem allatas & cohibitas ab Auguſta credidit uulgus. Haud enim multum poſt mortem eius recitatæ ſunt. Verba inerant quæſita aſperitate, ſed non arma, non rerum nouarum ſtudium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat: in nurum ne id quidem cõfingere auſus, adrogantiam oris & contumacem animum incuſauit, magno ſenatus pauore ac ſilentio: donec pauci,

quis

*quis nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſin-
gulis in occaſionẽ gratiæ trahũtur, ut referretur
poſtulauere, prõptiſſimo Cotta Meſſalino cum
atroci ſentẽtia. Sed alijs à primorib⁹ maximeq́;
à magiſtratibus trepidabatur: quippe Tyberius
etſi infenſe inuectus, cætera ambigua relique-
rat. Fuit in ſenatu Iunius Ruſticus, componẽdis
patrũ actis delectus à Cæſare, eoq́; meditationes
eius introſpicere creditus: is fatali quodã motu
(neq; enim antè ſpecimen conſtantiæ dederat)
ſeu praua ſolertia, dum imminẽtiũ oblitus in-
certa pauet, inſerere ſe dubitãtibus, ac monere
cõſules ne relationẽ inciperẽt: diſſerebatq́;, bre-
uibus momentis ſumma uerti poſſe, dãdumq́; in
terſtitiũ pœnitentiæ ſenis. Simul populus effigies
Agrippinæ ac Neronis gerẽs, circunſiſtit curiã,
feſtisq́; in Cæſarem ominibus falſas literas, &
principe inuito exitium domui eius intendi cla
mitat. Ita nihil triſte illo die patratũ. fereban-
tur etiam ſub nominibus conſularium fictæ in
Seianum ſententiæ, exercẽtibus pleriſq; per oc-
cultum, atq; eo procacius libidinẽ ingeniorũ: un
de illi ira uiolentior, & materies criminandi:
ſpretũ dolorẽ principis, ab ſenatu deſciuiſſe po-
pulũ: audiri iã & legi nouas cõciones, noua pa
trũ cõſulta: quid reliquũ niſi ut caperent ferrũ?
& quorũ imagines pro uexillis ſecuti forẽt, du-
ces imperatoresq́; deligerẽt? Igitur Cæſar repe-
titis aduerſum nepotẽ & nurum probris, incre*

*pitaq; per edictum plebe, queſtus apud patres quòd fraude unius ſenatoris imperatoria maieſtas eluſa publicè foret, integra tamẽ ſibi cũcta poſtulauit. nec ultrà deliberatum quò minus nòn quidem extrema decernerent, id enim uetitum, ſed paratos ad ultionem ui principis impediri teſtarentur.**

Quatuor & quadraginta orationes ſuper ea re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adſuetudine. Mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum cenſui:

uerſa eſt fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adſciuerat, ſibi ignoſcit. Cæteri quem per dedecora fouere, cum ſcelere inſectantur.

miſerius ſit ob amicitiã accuſari, an amicum accuſare haud diſcreuerim. non crudelitatẽ, nõ clementiã cuiuſquã experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculum. Vos obteſtor ne memoriã noſtri per mœrorẽ quàm læti retineatis, adijciendo me quoq; ijs, qui ſine egregio publica mala effugerũt. Tũc ſingulos ut cuiq; adſiſtere, adloqui animus erat, retinẽs aut dimittens partẽ diei abſumpſit. Multoq; adhuc cœtu, & cunctis intrepidũ uultum eius ſpectantibus, cũ ſupereſſe tempus nouiſſimis crederẽt, gladio quẽ ſinu abdiderat incubuit. Neq; Cæſar ullis criminibus aut probris defunctũ inſectatus eſt, cum in Blæſum multa fœdaq; incuſauiſſet. Relatum

latum inde de P. Vitellio & Pōponio Secundo. Illū indices arguebant, clauſtra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtuliſſe. Huic à Cōſidio prætura functo obiectabatur Velij Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pōponij quaſi fidiſſimum ad ſubſidium perfugiſſet. neq; aliud periclitantibus auxilij quàm in fratrum conſtantia fuit, qui uades extitere. mox crebris prolationibus ſpem ac metū iuxta grauatus Vitellius, petito per ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, leuem ictum uenis intulit, uitámque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morū elegantia, & ingenio inluſtri, dum aduerſam fortunam æquus tolerat, Tyberio ſuperſtes fuit. Placitum poſthac ut in reliquos Seiani liberos aduerteretur, uaneſcente quāquam plebis ira, ac pleriſq; per priora ſupplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò neſcia, ut crebro interrogaret, quod ob delictum, et quò traheretur? neq; facturam ultrà. & , poſſe ſe puerili uerbere moneri. Tradunt temporis eius autores, quia triumuirali ſupplicio affici uirginem inauditum habebatur, à carnifice laqueū iuxta compreſſam: exin obliſis faucibus id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Aſia atque Achaia exterrita ſunt, acri magis quàm diuturno rumore, Druſum Germanici filiū apud Cycladas

*inſulas,mox in cõtinenti uiſum.& erat iuuenis
haud diſpari ætate,quibuſdã Cæſaris libertis ue
lut agnitus,per dolumq́; comitantibus , allicie-
bantur ignari fama nominis , & prõptis Græ-
corum animis ad noua & mira.quippe lapſum
cuſtodiæ pergere ad paternos exercitus , Aegy-
ptum aut Syriã inuaſurum fingebant ſimul,cre
debantq́;:iã iuuentutis concurſu,iã publicis ſtu-
dijs frequẽtabatur, lætus præſentibus et inaniũ
ſpe,cũ auditũ id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ
tũ intentus,Achaiã quoq; curabat. Igitur quo
uera ſeu falſa antiret,Toronæũ Thermæũq́; ſi-
num præfeſtinans , mox Eubœam Aegæi maris
inſulam et Piræũ Atticæ oræ,dein Corinthiẽſe
litus,anguſtiasq́; Iſthmi euadit:mariq; alio Ni
copolim Romanam coloniã ingreſſus, ibi demũ
cognoſcit,ſolertius interrogatũ quis nam foret,
dixit ſe M.Sillano genitũ.& multis ſectatorũ
dilapſis,aſcendiſſe nauẽ,tanquã Italiã peteret.
ſcripſitq́; hæc Tyberio.neq; nos originẽ finémue
eius rei ultrà cõperimus. Exitu anni diu aucta
diſcordia cõſulũ erupit.nã Trio facilis capeſſen
dis inimicitijs & foro exercitus,ut ſegnem Re-
gulũ ad opprimendos Seiani miniſtros obliquè
perſtrinxerat.Ille niſi laceſſeretur modeſtiæ re-
tinens,nõ modo retudit collegã,ſed ut noxiũ cõ-
iurationis ad diſquiſitionem trahebat.Multisq́;
patrũ orãtibus,ponerent odia in perniciẽ itura,
manſere infenſi ac minitantes,donec magiſtra-
tu abirent.Gn.Domitius & Camillus Scribo-*

nianus conſulatũ inierant, cùm Cæſar tramiſſo quod Capreas et Surrentũ interluit freto, Campaniã prælegebat, ambiguus an urbẽ intraret, ſeu quia cõtra deſtinauerat, ſpeciẽ uẽturi ſimulans: & ſæpe in ꝓpinqua digreſſus, aditis iuxta Tyberim hortis ſaxa rurſum & ſolitudinẽ maris repetijt, pudore ſcelerũ et libidinum: quibus adeò indomitis exarſerat, ut more regio pubem ingenuã ſtupris pollueret. Nec formã tãtum & decora corpora, ſed in his modeſtam pueritiã, in alijs imagines maiorũ incitamentum cupidinis habebat. tuncq́; primum ignota antè uocabula reperta ſunt, ſellariorũ et ſpintriarũ, ex fœditate loci ac multiplici patientia. Præpoſitiq́; ſerui qui quærerẽt, pertraherẽt, dona in prõptos, minas aduerſum abnuẽtes, et ſi retinerent propinquus aut parẽs, uim, raptus, ſuaq́; ipſi libita uelut in captos exercebant. At Romæ principio anni quaſi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac nõ pridem etiã punitis, atroces ſententiæ dicebantur, in effigies quoq; ac memoriam eius & bona Seiani ablata ærario, ut in fiſcũ cogerẽtur, tum retulere Scipiones. Hæc & Sillani et Caſſij ijſdem ferme aut paulũ immutatis uerbis adſeueratione multa cenſebã, cum repente Togonius Gallus dũ ignobilitatẽ ſuam magnis nominibus inſerit, per deridiculũ auditur. Nam principem orabat deligere ſenatores, ex quis uiginti ſorte ducti & ferro accincti, quoties curiam iniſſet,

ſalutem eius defenderẽt. crediderat nimirũ epiſtulæ, ſubſidio ſibi alterũ ex conſulibus poſcẽtis, ut tutus à Capreis urbẽ peteret. Tyberius tamẽ ludibria ſeriis permiſcere ſolitus, egit grateis beneuolẽtiæ patrũ: ſed quos omitti poſſe? quos deligi? ſemperne eoſdẽ? an ſubinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magiſtratibus? quã deinde ſpeciẽ fore ſumẽtium in limine curiæ gladios? neq; ſibi uitã tanti, ſi armis tegẽda foret. Hæc aduerſus Togoniũ, uerbis moderãs: neq; ultra abolitionẽ ſententiæ ſuadere. At Iuniũ Gallionem qui cenſuerat ut prætoriani actis ſtipendiis, ius apiſcerentur in quatuordecim ordinibus ſedẽdi, uiolẽter increpuit, uelut corãm rogitãs, quid illi cũ militibus? quos neq; dicta imperatoris, neq; præmia niſi ab imperatore accipere par eſſet. reperiſſe prorſus qđ diuus Auguſtus nõ prouiderit, an potius diſcordiam & ſeditionẽ à ſatellite Seiani quæſitam? qua rudes animos nomine honoris ad corrũpendum militiæ morẽ propelleret. hoc pretiũ Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curia, deinde Italia exactus. Et quia incuſabatur facile toleraturus exiliũ, delecta Lesbo inſula nobili & amœna, retrahitur in urbẽ, cuſtoditurq; domibus magiſtratuũ. Iiſdem literis Cæſar Seſtiũ Pagonianum prætoriũ perculit, magno patrum gaudio, audacẽ, maleficũ, omniũ ſecreta rimantem, delectũq; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæſari pararetur. quod poſtquã patefactũ, prorũ-

*pere concepta per idē odia, & ſummū ſuppliciū
decernebatur, ni ꝓfeſſus indiciū foret. Vt uerò
Latiniū Latiarē ingreſſus eſt accuſator Acriꝰ,
iuxtà inuiſi, gratiſſimū ſpectaculū præbebatur.
Latiaris, ut retuli, præcipuus olim circūueniēdi
Titij Sabini, & tūc luendæ pœnæ primus fuit.
Inter quæ Haterius Agrippa cōſules anni prio-
ris inuāſit, cūr mutua accuſatione intenta, nūc
ſilerēt? metū prorſus & noxā cōſcientiæ pro fœ
dere haberi, at nō patribus reticēda quæ audi-
uiſſent. Regulus manere tēpus ultionis, ſeq́; co-
ram principe executurū: Trio æmulationē inter
collegas, & ſi qua diſcordes iecißent melius ob-
literari, reſpondit. Vrgente Agrippa, Sāquinius
maximus è conſularibus orauit ſenatū, ne curas
imperatoris, cōquiſitis inſuper acerbitatibꝰ au-
gerent: ſufficere ipſum ſtatuēdis remedijs. ſic Re
gulo ſalus, & Trioni dilatio exitij quæſita. Ha
teriꝰ inuiſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis ui
gilijs marcidus, et ob ſegnitiā, quāuis crudelem
principē non metuēs, inluſtribus uiris perniciem
īter ganeū ac ſtupra meditabatur. Exin Cotta
Meſſalinꝰ ſæuiſſimæ cuiuſq; ſentētiæ autor, eoq́;
inueterata inuidia, ubi primū falcultas data, ar
guitur pleraq;, C. Cæſarē quaſi inceſtæ uirilita-
tis, & cum die natali Auguſtæ inter ſacerdotes
epularetur nouemdialem eā cœnā dixiſſe, que-
rensq́; de potentia M. Lepidi, ac L. Arruntij, cū
quibus ob rem pecuniariam diſceptabat, addi-*

diſſe,illos quidẽ ſenatus,me autẽ tuebitur Tyberiolus meus.neq; cũctatus à primorib⁹ ciuitatis reuincebatur.iiſq; inſtantibus ad imperatorem puocauit. Nec *multò pòſt literæ adferũtur,quibus in modum defenſionis, repetito inter ſe,atq;* Cottã *amicitiæ principio , crebriſq; eius officiis cõmemoratis,ne uerba praué detorta, neu conuiualiũ fabularũ ſimplicitas in crimen ducere tur,poſtulauit. Inſigne uiſum eſt earum Cæſaris literarũ initium,nã his uerbis exorſus eſt : Quid ſcribã uobis* P.C. *aut quomodo ſcribã? aut quid omnino non ſcribã hoc tẽpore?* Dii *me deæq; peius perdãt quã perire me quotidie ſentio,ſi ſcio.* A*deò facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſuppliciũ uerterant.* Neq; *fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt,ſi recludantur tyrannorũ mentes,poſſe aſpici laniatus et ictus, quãdo ut corpora uerberibus,ita ſæuitia,libidine,malis conſultis, animus dilaceretur.* Q*uippe* Tyberiũ *non fortuna, nõ ſolicitudines protegebant ; quin tormenta pectoris ſuaſq; ipſe pœnas fateretur.* T*ũ facta patribus poteſtate,ſtatuendi de* C*æſiliano ſenatore,qui plurima aduerſum* Cottã *prõpſerat,placitũ eandẽ pœnã inrogari, quam in* Aruſeium *&* Sanquiniũ *accuſatores* L. Arruntii,*quo nõ aliud honorificentius* Cottæ *euenit,qui nobilis quidẽ,ſed egens ob luxum, per flagitia infamis,ſanctiſſimis* Arruntii *artibus dignitate ultionis æquabatur.* Q*uintus* Ser*uæus poſthac & Minutius* Thermus *inducti,*

Seruæus prætura functus, & quondam Germanici comes. Minutius equeſtri loco modeſtè habita Seiani amicitia. Vnde illis maior miſeratio. cōtrà Tyberius præcipuos ad ſcelera increpans, admonuit C. Cæſtiū patrē dicere ſenatui quæ ſibi ſcripſiſſet: ſuſcepitq́; Cæſtius accuſationem, quod maxime exitiabile tulere illa tēpora, cū primores ſenatus infimas etiā delationes exercerēt, alij propalam, multi per occultū: neq; diſcerneres alienos à cōiunctis, amicos ab ignotis, quid repēs, aut uetuſtate obſcurū: perinde in foro, in cōuiuio, quaqua de re locuti incuſabantur, ut quis præuenire & reū deſtinare properat, pars ad ſubſidium ſui, plures infecti quaſi ualitudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus dānati, indicibus acceſſere. Tractiq́; ſunt in caſum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ciuitate, Seius Quadratus. originē non reperi. Neq; ſum ignarus à pleriſq; ſcriptoribus omiſſa multorū pericula & pœnas, dū copia fathiſcunt, aut quæ ipſis nimia, & mœſta fuerāt, ne pari tædio lecturos adficerēt, uerentur. Nobis pleraq; digna cognitu obuenere, quanquam ab alijs incelebrata. Nam ea tēpeſtate qua Seiani amicitiam cæteri falſo exuerāt, auſus eſt eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hūc modū apud ſenatū ordiendo: Fortuna quidem meæ fortaſſe minus expediat adnoſcere crimen quàm abnuere. Sed utcunq; caſura res eſt, fatebor & fuiſſe me Seiano amicū, & ut eſſem

expetiſſe; & poſtquã adeptus erã, lætatũ. Videram collegã patris regẽdis prætorijs cohortibus, mox urbis et militiæ munia ſimul obeuntẽ. Illiꝰ propinqui & adfines honoribus augebãtur. Vt quiſq; Seiano intimus, ita ad Cæſaris amicitiã ualidus. Cõtrà quibꝰ infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabãtur. nec quenquã exẽplo adſumo. Cunctos qui nouiſſimi conſilij expertes fuimus, meo unius diſcrimine defendã. Non enim Seianũ Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuũ Cæſar generũ, tui cõſulatus ſociũ, tua officia in Rep. capeſſentẽ colebamus. Nõ eſt noſtrum æſtimare quẽ ſupra cæteros, et quibus de cauſis extollas. Tibi ſummũ rerũ iudiciũ dij dedere, nobis obſequij gloria relicta eſt. Spectamus porrò quæ corã habẽtur, cui ex te opes, honores, quìs plurima iuuãdi nocendiue potẽtia. quæ Seiano fuiſſe nemo negauerit. abditos principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps, nec ideo adſequare. Ne P. C. ultimũ Seiani diem, ſexdecim annos cogitaueritis. etiã Satrium atq; Pomponium uenerabamur: libertis quoq; ac ianitoribus eius noteſcere pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? imò iuſtis terminis diuidatur. Inſidiæ in Remp. cõſilia cædis aduerſum imperatorem puniantur: de amicitia & officijs, idẽ finis & te Cæſar & nos abſoluerit. Conſtantia orationis, & quia repertus erat

qui efferret quæ omnes animo agitabãt, eo uſq; potuere, ut accuſatores eius, additis quæ antè deliquerãt, exilio, aut morte mulctarentur. Secutæ dehinc Tyberij literæ in Sex. Veſtiliũ prætoriũ quem Druſo fratri percharũ in cohortem ſuam tranſtulerat. Cauſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu cõpoſuerat quædã in C. Cæſarẽ ut impudicũ, ſiue ficto habita fides, atq; ob id cõuictu principis prohibitus, cum ſenili manu ferrũ tentauiſſet, obligauit uenas: precatuſq; per codicillos, immiti reſcripto uenas reſoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco ſimul ac Sabino Caluiſio, maieſtatis poſtulantur, & Vicinianus Pollioni patri adijciebatur, clari genus, & quidã ſummis honoribus. cõtremuerantq; patres. Nam quotus quiſq; adfinitatis aut amicitiæ tot inluſtriũ uirorũ expers erat? ni Celſus urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appiũ, & Caluiſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac Viciniani Scauriq; cauſam ut ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit, datis quibuſdã in Scaurũ triſtibus notis. Ne fœminæ quidem exortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui nõ poterant, ob lacrymas incuſabantur. necatáque eſt anus Vitia Fuſij Gemini mater, quòd filij necem fleuiſſet. Hæc apud ſenatum. Nec ſecus apud principem. Veſcularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è uetuſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas indiuidui. Veſcu-

larius inſidiarũ in Libonẽ internuntius. Mariño participe Seianus Curtiũ Atticum oppreſſerat. quo lætius acceptũ, ſua exẽpla in conſultores recidiſſe. Per idem tẽpus L. Piſo Põtifex, rarum in tanta claritudine, fato obijt, nullius ſeruilis ſentẽtiæ ſponte autor, & quoties neceſſitas ingrueret ſapiẽter moderans. patrẽ ei Cenſoriũ fuiſſe memoraui. ætas ad octogeſimũ annũ proceſſit. decus triũphale in Thracia meruerat. ſed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus urbi recens, continuã poteſtatẽ, & inſolentia parendi grauiorẽ, mirè temperauit. Nãq; antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. feruntq; ab Romulo Dentrem Romulium, pòſt ab Tullo Hoſtilio Numã Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretiũ impoſitos. dein cõſules mandabant, duratq; ſimulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui cõſulare mun⁹ uſurpet. Cæterùm Auguſtus bellis ciuilibus Cillinium Mecœnatem equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atq; Italiã prepoſuit. Mox rerũ potitus, ob magnitudinẽ populi, ac tarda legũ auxilia, ſumpſit è conſularibus qui coërceret ſeruitia, et quod ciuiũ audacia turbidum niſi uim metuat. primusq; Meſſala Coruinus eam poteſtatẽ, & paucos intra dies finẽ accepit, quaſi neſci⁹ exercendi. Tũ Taurus Statilius, quanquã prouecta ætate, egregiè tolerauit. Dein Piſo uiginti per

annos pariter probatus. publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Relatũ inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quẽ Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæteros eiuſdẽ uatis, et ea de re ſenatuſconſultũ poſtulauerat. quo per diſceßionem facto, miſit literas Cæſar modicè tribunum increpans, ignarũ antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat quod ſcientiæ ceremoniarũq; uetus, incerto autore, ante ſententiam collegij, non ut aßolet, lecto per magiſtros æſtimatóque carmine, apud infrequentem ſenatũ egißet. Simul cõmonefecit: quia multa uana ſub nomine celebri uulgabantur, ſanxiße Auguſtum, quem intra diẽ ad prætorem urbanũ deferrẽtur, neq; habere priuatim liceret. quod à maioribꝰ quoq; decretũ erat, poſt exuſtum ſociali bello Capitolium quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliã & Italicas colonias carminibus Sibullæ, una ſeu plures fuere, datóq; ſacerdotibus negotio, quantum humana ope potuiſſent, uera diſcernere. Igitur tunc quoq; notioni quindecimuirûm is liber ſubijcitur. Iiſdem conſulibus, grauitate annonæ iuxta ſeditionẽ uentum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm ſolitum aduerſum imperatorẽ: quis cõmotus, incuſauit magiſtratus patresq;, quòd non publica autoritate populum coërcuißent, addiditq; quibus è prouincijs & quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumen-

tariæ copiam aduectaret. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum priſca ſeueritate. neq; ſegnius conſules edixere. ſilentium ipſius non ciuile, ut crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur. Fine anni Geminius Celſus, Pompeius equites Romani cecidere cõiurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentia opum, ac mollitia uitæ amicus Seiano, nihil ad ſeriũ. Et Iulius Celſus tribunus, in uinclis laxatam cathenam, & circundatam in diuerſum tendens, ſuam ipſe ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tanquam deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. ſanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq; per centurionem, nullas probabiles cauſas lõginquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamẽ incolumis, obliuione magis quàm clementia. Ser. Galba, L. Sulla COSS. *diu quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat uirginum ætas, L. Caßium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus: Callibus ortus, patre, atq; auo conſularibus, cætera equeſtri familia erat, mitis ingenio, & compta facundiæ. Caßius plebei Romæ generis, uerum antiqui honoratiq;, & ſeuera patris diſciplina eductus, facilitate ſæpius quàm induſtria cõmendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. ſupérque ea re ſenatui ſcripſit, leui cum honore iuuenum.*

dein

dein redditis abſentiæ cauſis admodū uagis, flexit ad grauiora, et offenſiones ob Remp. cœptas: utq; Macro præfectus, tribunorumq; & cēturionum pauci, ſecū introirent, quoties curiā ingrederetur, petiuit. Factoq; largè, et ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſconſulto, ne tecta quidē urbis adeò publicū conſiliū nunquā adijt, deuijs plerunq; itineribus ambigēs patriam & declinās. Interea magna uis accuſatorum in eos inrupit, qui pecunias fœnore auctitabant, aduerſum legē dictatoris Cæſaris, qua de modo credēdi, poßidēdiq; intra Italiā cauetur, omiſſa olim quia priuato uſui bonum publicum poſtponitur. Sanè uetus urbi fœnebre malum, & ſeditionum diſcordiarumq; creberrima cauſa, eoq; cohibebatur antiquis quoq; & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis ſanctum, ne quis unciario fœnore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletiū agitaretur. Dein rogatione tribunitia ad ſemūcias redacta. Poſtremo uetita uerſura. Multiſq; plebis ſcitis obuiā itum fraudibus, quæ toties repreßæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantiū ſubactus, retulit ad ſenatū. Trepidiq; patres (neq; enim quiſquā tali culpa uacuus) ueniā à principe petiuere: & cōcedente, annus in poſterum, ſexq; menſes dati, quîs ſecundū iuſſa legis, rationes familiares quiſq; componerēt. Hinc in-

opia rei nummariæ, cõmoto ſimul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, boniſq; corũ diuenditis, ſignatum argẽtum fiſco uel ærario attinebatur. Ad hoc ſenatus præſcripſerat, duas quiſq; fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in ſolidum appellabãt. Nec decorum appellatis minuere fidẽ. Ita primo concurſatio & preces, dein ſtrepere prætoris tribunal. Eaq; quæ remedio quæſita, uenditio, & emptio, in cõtrarium mutari, quia fœneratores omnem pecuniã mercandis agris condiderant. Copiam uendendi ſecuta utilitate, quanto quis obæratior ægrius diſtrahebant. Multiq; fortunis prouoluebãtur. Euerſio rei familiaris dignitatẽ ac famã præceps dabat: donec tulit opem Cæſar diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaq; mutuandi copia ſine uſuris per triẽnium, ſi debitor populo in duplum prædijs cauiſſet. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoq; creditores reperti. Neq; emptio agrorũ exercita ad formã ſenatuſcõſulti, acribus, ut ferme talia, initijs, incurioſo fine. Dein redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo. Qui nullo pauore diem natalem celebrãs, raptus in curiã, pariterq; dãnatus interfectuſq;. Et ſorori eius Sanciæ aqua atq; igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe factitari prætendebat, ut parta apud principem gratia periculis Põponij Secundi fratris mederetur.

Etiam

Etiam in Pompeiam Macrinam exilium ſtatuitur, cuius maritum Argolicum, ſocerũ Laconem è primoribus Achæorũ Cæſar adflixerat. Pater quoq; inluſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cum dãnatio inſtaret ſe ipſi interfecere. Datum erat crimini quòd Theophanẽ Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodq́; defuncto Theophani cœleſtes honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum ditiſſimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deijcitur. Ac ne dubium haberetur, magnitudinẽ pecuniæ malo uertiſſe, aurariasq́; eius (quanquam publicarẽtur) ſibimet Tyberius ſepoſuit, inritatusq́; ſupplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggerati. neq; propinquis, aut amicis adſiſtere, inlacrymare, ne uiſere quidem diutius dabatur. Sed circumiecti cuſtodes, & in mœrorem cuiuſque intenti, corpora putrefacta adſectabãtur, dum in Tyberim traherentur. Vbi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquã, non cõtingere. Interciderat ſortis humanæ commerciũ ui metus: quãtumq́; ſæuitia gliſceret, miſeratio arcebatur. Sub idem tempus C. Cæſar diſcedẽti Capreas auo comes, Claudiã M. Sillani filiam coniugio accepit, immanẽ animum ſubdola modeſtia tegens, non damnatione

matris, non exilio fratrum rupta uoce, qualem diem Tyberius *induiſſet, pari habitu, haud multum diſtantibus uerbis.* Vnde *mox ſcitũ* Paſſieni *oratoris dictum percrebruit,* Neq; *meliorem unquã ſeruum, neq; deteriorem dominum fuiſſe.* Non *omiſerim præſagium* Tyberij *de* Ser. Galba *tum conſule, quem accitũ, & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremò* Græcis *uerbis in hanc ſententiam adlocutus:* Et tu Galba *quandoq; deguſtabis imperium. ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientia* Chaldæorum *artis, cuius apiſcendæ, otiũ apud* Rhodum, *magiſtrum* Traſullum, *habuit, peritiã eius hoc modo expertus.* Quoties *ſuper negotio conſultaret, edita domus parte ac liberti unius conſcientia utebatur.* Is *literarũ ignarus, corpore ualido, per auia ac derupta, nam ſaxis domus imminet, præibat eũ cuius artem experiri* Tyberius *ſtatuiſſet, & regrediẽtem ſi uanitatis, aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret.* Igitur Traſullus *ijſdem rupibus inductus, poſtquã percunctantem cõmouerat, imperiũ ipſi, & futura ſolerter patefaciens, interrogatur an ſuã quoq; genitalem horã comperiſſet, quem tum annum, qualẽ diem haberet.* Ille *poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primo, dein paueſcere: & quantũ introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, poſtremò exclamat, ambiguum ſibi ac propè*

ultimum

ultimum diſcrimen inſtare. Tum cōplexus eum Tyberius præſcium periculorū, et incolumē fore gratatur, quæq; dixerat oracli uice accipiens inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti in incerto iudicium eſt, fatóne res mortalium & neceſsitate immutabili, an forte uoluantur. quippe ſapientiſsimos ueterum, quiq́; ſectam eorū æmulātur, diuerſos reperies. Ac multis inſitam opinionem, non initia noſtri, non finē, non denique homines dijs curæ. Ideo creberrima et triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Cōtrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, ſed non è uagis ſtellis, uerùm apud principia, & nexus naturalium cauſarū. Ac tamen electionē uitæ nobis relinquunt, quam ubi elegeris, certum imminētium ordinem. Neq; mala uel bona, quæ uulgus putet: multos qui conflictari aduerſis uideantur, beatos: At pleroſq;, quanquam magnas per opes, miſerrimos: ſi illi grauem fortunam cōſtanter tolerent, hi proſpera inconſultè utantur. Cæterū plurimis mortaliū non eximi, quin primo cuiuſq; ortu uētura deſtinētur. Sed quædam ſecus quàm dicta ſint cadere, fallacijs ignara dicentium. Ita corrumpi fidē artis, cuius clara documēta, antiqua ætas & noſtra tulerit. Quippe à filio eiuſdem Traſulli, prædictum Neronis imperium in tēpore memorabitur, ne nūc incœpto longius abierim. Iiſdem conſulibus Aſinij Galli mors uulgatur, quē egeſtate cibi peremptū haud

dubiũ. Spõte uel neceſsitate, incertũ habebatur. Cõſultusq; Cæſar an ſepeliri ſineret, non erubuit permittere, ultroq; incuſare caſus qui reũ abſtuliſsent antequã coram cõuinceretur. Scilicet medio triẽnio defuerat tẽpus ſubeundi iudiciũ conſulari ſeni, tot cõſulariũ parenti. Druſus deinde extinguitur, cũ ſe miſerandis alimentis, mandẽdo è cubili tomẽto, nonum ad diem detinuiſset. Tradidere quidam deſcriptũ fuiſse Macroni, ſi arma ab Seiano tentarentur, extractũ cuſtodia iuuenem (nam in palatio attinebatur) ducẽ populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore ut nuru ac nepoti cõciliaretur Cæſar, ſæuitiam, quàm pœnitẽtiam maluit. Quin & inuectus in defunctũ, probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reip. animũ obiecit: recitariq; factorum, dictorũq; eius deſcripta per dies iuſsit. Quo nõ aliud atrocius uiſum: adſtitiſse tot per annos qui uultũ, gemitus, occultũ etiam murmur exciperẽt. et potuiſse auũ audire, legere, in publicum promere, uix fides, niſi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti, epiſtulæ, ſeruorum nomina præferebãt, ut quis egredientem cubiculo Druſum pulſauerat, exterruerat. etiã ſua uerba centurio ſæuitiæ plena, tanquam egregium, uocesq; deficientis adiecerat, quîs primò alienationem mentis ſimulãs, quaſi per dementiã, funeſta Tyberio, mox ubi exſpes uitæ fuit, meditatas, compoſitasq; diras imprecabatur: ut quemadmodũ

nurum,

nurum, filiumq; fratris, & nepotes, domumq; omnẽ cædibus cõpleuiſſet, ita pœnas nomini generiq; maiorũ, et poſteris exolueret. Obturbabant quidem patres ſpecie deteſtandi: ſed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidẽtia ueniſſe, ut tanquam dimotis parietibus oſtenderet nepotem ſub uerbere centurionis, inter ſeruorũ ictus, extrema uitæ alimenta fruſtra orantẽ. Nondum is dolor exoleuerat, cum de Agrippina auditum. quã interfecto Seiano ſpe ſuſtẽtatam prouixiſſe reor, & poſtquã nihil de ſæuitia remittebatur, uolũtate extinctã: niſi ſi negatis alimentis, adſimulatus eſt finis, qui uideretur ſponte ſumptus. Enimuero Tyberius fœdiſſimis criminationibus exarſit, impudicitiã arguens, & Aſinium Gallũ adulterũ, eiusq; morte ad tædiũ uitæ conpulſam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, uirilibus curis, fœminarum uitia exuerat. Eodem die defunctã quo biennio antè Seianus pœnas luiſſet, memoriæq; id prodendũ addidit Cæſar, iactauitq; quòd nõ laqueo ſtrangulata, neq; in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretũq; ut quintumdecimũ Cal. Nouembris utriuſq; necis die per omnis annos donum Ioui ſacraretur. Haud multo pòſt Cocceius Nerua continuus principis, omnis diuini humaniq; iuris ſciens, integro ſtatu, corpore inlæſo, moriendi conſiliũ cepit. Quod ut Tyberio cognitum

adſidere, cauſas requirere, addere preces, fateri poſtremò graue conſcientiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus uitam fugeret. Auerſatus ſermonē Nerua abſtinentiā cibi cōiunxit. Ferebāt gnari cogitationū eius quāto propius mala Reipublicæ uiſeret, ira, & metu, dum integer, dum intētatus, honeſtum finē uoluiſſe. Cæterū Agrippinæ pernicies (quod uix credibile) Plancinā traxit. Nupta olim Gn. Piſoni, & palàm læta morte Germanici, cum Piſo caderet precibus Auguſtæ, nec minus inimicitijs Agrippinæ defenſa erat. Vt odium, et gratia deſiere, ius ualuit. Petitaq́; criminibus haud ignotis, ſua manu, ſera magis, quā immerita ſupplicia perſoluit. Tot luctibus funeſta ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Druſi filia, quondam Neronis uxor, denupſit in domum Rubellij Blandi, cuius auū Tiburtem equitem Ro. pleriq; meminerant. Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrādæ Syriæ imagine tandem exolutus urbi præfuerat. Genus illi decorum, uiuida ſenectus, & non permiſſa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæſaris literæ, quîs incuſabat, egregiū quenq;, & regendis exercitibus idoneū abnuere id munus: ſeq; ea neceſſitudine ad preces cogi, per quas conſulariū aliqui capeſſere prouincias adigerentur: oblitus Arruntiū ne in Hiſpaniam

pergeret,

*pergeret, decimũ iam annũ attineri. Obijt eodẽ
anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atq;
ſapientia in prioribus libris ſatis cõlocaui. Neq;
nobilitas diutius demõſtranda eſt. quippe Aemi
liũ genus fœcundũ bonorum ciuiũ, et qui eadem
familia corruptis moribus, inluſtri tamen fortu
na egere. Paulo Fabio, L. Vitellio COSS. poſt
longũ ſeculorum ambitũ auis Phœnix in Aegy-
ptum uenit, præbuitq́; materiem doctiſſimis in-
digenarũ, & Græcorum, multa ſuper eo miracu
lo diſſerendi. De quibus cõgruunt, & plura am
bigua, ſed cognitu non abſurda promere libet.
Sacrũ ſoli id animal, & ore ac diſtinctu pinna-
rum à cæteris auibus diuerſum, conſentiunt qui
formã eius definiere. De numero annorum uaria
tradũtur. Maximè uulgatũ, quingẽtorum ſpa-
tium. Sunt qui adſeuerent, mille quadringentos
ſexaginta unum interici, prioresq́; alites Seſo-
ſtride primum, poſt Amaſide dominãtibus, dein
Ptolemæo, qui ex Macedonibꝰ tertius regnauit,
in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauiſſe,
multo cæterarũ uolucrũ comitatu, nouã faciem
mirantiũ. Sed antiquitas quidem obſcura. Inter
Ptolemæũ ac Tyberiũ minus ducenti quinqua-
ginta anni fuerunt, unde nonnulli falſum hunc
Phœnicem, neq; Arabum è terris credidere, ni-
hilq́; uſurpauiſſe ex his quæ uetus memoria fir-
mauit. cõfecto quippe annorũ numero, ubi mors
propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eiq́; uim*

 genital

genitalem adfundere: ex qua fœtũ oriri, & primam adulto curã ſepeliendi patris. Neq; id temere, ſed ſublato murrhæ põdere, tentatoq; per longũ iter, ubi par oneri, par meatui ſit, ſubire patrium corpus. Inq; Solis aram perferre, atque adolere. Hæc incerta, & fabuloſis aucta. Cæterùm aſpici aliquãdo in Aegypto eam uolucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continua, Pomponius Labeo, quem præfuiſſe Mœſiæ retuli, per abruptas uenas ſanguinem effudit. Aemulataq; eſt coniunx Paxæa. Nam prõptas eiuſmodi mortes metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis ſepultura prohibebãtur, eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi. Sed Cæſar miſſis ad ſenatum literis, diſſeruit, morem fuiſſe maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq; finem gratiæ ponere: id ſe repetiuiſſe in Labeone: atq; illum, quia male adminiſtratæ prouinciæ, aliorumq; criminum urgebatur, culpam inuidia uelauiſſe, fruſtra conterrita uxore, quam etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe. Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſis, uita probroſus. Nihil hunc amicitia Seiani, ſed labefecit haud minus ualidum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultius exercebat: detulerátque argumentum tragœdiæ à Scauro ſcriptæ, additis uerſibus qui in

Tyberium

Tyberinm flecterentur. Verùm ab Seruilio & Cornelio accuſatoribus, adulterium Liuiæ, magorum ſacra obiectabantur. Scaurus, ut dignũ ueteribus Aemilijs, dãnationẽ anteit, hortante Sexitia uxore, quæ incitamẽtum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebãtur: ut Seruilius Corneliusq́; perdito Scauro famoſi, quia pecuniã à Vario Ligure omittendæ delationis ceperãt, in inſulas interdicto igni atq; aqua demoti ſunt. & Abudius Ruſo functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculũ faceſſit, quòd is Seiani filium generũ deſtinaſſet, ultro dãnatur, atq; urbe exigitur. Getulicus ea tẽpeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat. Mirumq́; amorẽ adſecutus erat, effuſæ clemẽtiæ, modicus ſeueritate, & proximo quoq; exercitui per L. Aproniũ ſocerũ non ingratus: unde fama conſtans auſum mittere ad Cæſarẽ literas, adfinitatẽ ſibi cũ Seiano haud ſponte, ſed cõſilio Tyberij cœptã. perinde ſe quã Tiberiũ falli potuiſſe. Neq; errorẽ eũdẽ illi ſine fraude, alijs exitio habendũ. ſibi fidẽ integram, & ſi nullis inſidijs peteretur, manſurã. ſucceſſorem nõ aliter quàm indiciũ mortis accepturũ. firmarent uelut fœdus, quo princeps cæterarum rerũ potiretur, ipſe prouinciam retineret. Hæc mira quanquam, fidem ex eo trahebant, quòd unus omnium Seiani adfinium incolumis,

multaq́;

multaq́; gratia manſit: reputante Tyberio publicum ſibi odium, extremam ætatē, magiſq́; fama, quàm ui ſtare res ſuas. C. Ceſtio, M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in urbem uenere ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos, mox ſuperbiam in nos, ſæuitiam in populares ſumpſit, fretus bellis quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat, et ſenectutem Tyberij ut inermem deſpiciens, auiduſq́; Armeniæ, cui defuncto rege Artaxia, Arſacen liberorum ſuorum ueterrimum impoſuit, addita cōtumelia, & miſsis qui gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciáque repoſcerent, ſimul ueteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeq́; inuaſurum poſſeſſa Cyro, & poſt Alexandro, per uaniloquentiā ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nūtios ualidiſsimus autor fuit Sinnaces, inſigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus adēptæ uirilitatis. Nō deſpectū id apud barbaros, ultroq́; potentiā habet. Ii adſcitis & alijs primoribus, quia neminē gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano pleriſq;, aut nondū adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poſcebant. Nomine tantū & autore opus, ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitū id Tyberio. ornat Phrahaten, accingitq́; paternū ad faſtigiū, deſtinata retinens,

nens,conſilijs & aſtu res externas moliri,arma procul habere. Interea cognitis inſidijs Artabanus,tardari metu, modò cupidine uindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio,ſeruilis:ſtatim exequi,regium uidetur.Valuit tamen utilitas, ut Abdum ſpecie amicitiæ uocatum ad epulas lento ueneno inligaret, Sinnacen diſsimulatione ac donis ſimul per negotia, moraretur.Et Phrahates apud Syriã dum omiſſo cultu Romano,cui per tot annos inſueuerat, inſtituta Parthorũ inſumit,patrijs moribus impar morbo abſumptus eſt.Sed non Tyberius omiſit incœpta.Tiridaten ſanguinis eiuſdem,æmulum Artabano, recuperandæq; Armeniæ Hiberum Mithridatem deligit,conciliatq; fratri Pharaſmani,qui gentile imperium obtinebat.Et cunctis,quæ apud Orientem parabantur, L.Vitellium præfecit.Eo de homine haud ſum ignarus ſiniſtram in urbe famam,pleraq; fœda memorari.Cæterũ regendis prouincijs priſca uirtute egit.Vnde regreſſus,& formidine C. Cæſaris, familiaritate Claudij turpe in ſeruitiũ mutatus,exẽplar apud poſteros adulatorij dedecoris habetur.Ceſſeruntq; prima poſtremis, et bona iuuẽtæ ſenectus flagitioſa obliterauit.At ex regulis prior Mithridates Pharaſmanẽ perpulit, dolo & ui conatus ſuos iuuare: repertiq; corruptores,miniſtros Arſacis multo auro ad ſcelus cogũt, ſimul Hiberi magnis copijs Armeniam

inrum

inrumpunt, & urbe Artaxata potiũtur. Quæ poſtquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerẽt. Cõtrà, Pharaſmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptuchi utrinq; donis acceptis more gentico diuerſa induere. Sed Hiberi locorũ potentes, Caſpia uia Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis adaentabant, facile arcebãtur, cum alios inceſſus hoſtis clauſiſſet, unũ reliquũ, mare inter & extremos Albanorũ montes, æſtas impediret. Quia flatibus Eteſiarũ implẽtur uada, hybernus Auſter reuoluit fluctus, pulſoq; introrſus freto, breuia litorũ nudãtur. Interim Orodem ſociorum inopem auctus auxilio Pharaſmanes uocare ad pugnam, & detrectantẽ inceſſere, adequitare caſtris, infenſare pabula, ac ſæpe modũ obſidij ſtationibus cingebat, donec Parthi cõtumeliarũ inſolẽtes, circunſiſterent regem, poſcerent prælium. atq; illis ſola in equite uis. Pharaſmanes & pedite ualebat. Nam Hiberi Albaniq; ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiæq; magis inſueuere. Feruntq; ſe Theſſalis ortos, qua tempeſtate Iaſon poſt auectam Medeam, genitoſq; ex ea liberos, inanem mox regiam Aeetæ, uacuosq; Colchos repetiuit. Multaq; de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quiſquam ariete ſacrificauerit, credito uexiſſe

Phryx

Phryxum: ſiue id animal, ſeu nauis inſigne fuit. Cæterum directa utrinq; acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arſacidarũ: contraq́; ignobilem Hiberum mercenario milite, diſſerebat. Pharaſmanes integros ſemet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris uictores, aut ſi terga darẽt, flagitij atq; periculi laturos: ſimul horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina, hinc uiros, inde prædam oſtendere. Enimuero apud Sarmatas, non una uox ducis. Se quiſq; ſtimulant, ne pugnam per ſagittas inirent, impetu & cõminus præueniendum. Variæ hinc bellantium ſpecies, cum Parthus ſequi uel fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpatium ictibus quæreret: Sarmatæ omiſſo arcu, quo breuius ualent, cõtis gladijsq́; ruerẽt: modò equeſtris prælij more, frõtis & tergi uices, aliquãdo ut cõſerta acies corporibus & pulſu armorũ pellerẽt, pellerentur. Iamq́; & Albani Hiberiq́; prenſare, detrudere, ancipitẽ pugnã hoſtibus facere. Quos ſuper, eques & propioribus uulneribus pedites adflictabãt. Inter quæ Pharaſmanes Orodesq́; dum ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubueniunt, conſpicui, eoq́; gnari, clamore, telis, equis cõcurrunt. Inſtantius Pharaſmanes: nam uulnus per galeã adegit, nec iterare ualuit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegẽtibus ſaucium. Fama tamẽ occiſi falſo credita, exterruit Parthos,

thos, uictoriamq́; conceſſere. Mox Artabanus tota mole regni ultimi id peritia locorum, ab Hiberis melius pugnatum. nec ideo abſcedebat ni contractis legionibus Vitellius, & ſubdito rumore tanquã Meſopotamiam inuaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, uerſæq́; Artabani res, inliciente Vitellio deſererent regem ſæuũ in pace, et aduerſis prælioriũ exitioſum. Igitur Sinnaces, quẽ antea inſenſum memoraui, patrẽ Abdagaſem, aliosq́; occultos conſilit, & tunc cõtinuis cladibus promptiores ad defectionẽ trahit, adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beniuolentia ſubiecti, repertis autoribus ſuſtulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm ſi qui externorum, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſq; ſedibus extorres, quîs neq; boni intellectus, neq; mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis in longinqua et cõtermina Scythiæ fugam maturauit ſpe auxilij; quia Hyrcanis Carmaniјsq́; per adfinitatẽ innexus erat. Atq; interim poſſe Parthos abſentium æquos, præſentibus mobiles ad pœnitẽtiam mutari. At Vitellius profugo Artabano & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capeſſere, robur legionum ſociorumq́; ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equũ placando amni

adorna

dornaſſet, nũtiauere accolæ Euphratrem nul a imbrium ui, ſponte & immenſum attolli: ſi-nul albẽtibus ſpumis in modum diadematis ſi-nuare orbes: auſpicium proſperi tranſgreſſus. quidam callidius interpretabantur, initia co-natus ſecunda, neq; diuturna, quia eorum quæ terra, cœlo'ue portenderentur, certior fides: flu-minũ inſtabilis natura, ſimul oſtenderet omina, raperetq́;. Sed ponte nauibus effecto, tramiſſoq; exercitu, primus Ornoſpades multis equitum millibus in caſtra uenit, exul quondã, & Tyberio cum Dalmaticũ bellũ cõficeret, haud in-glorius auxiliator, eoq́; ciuitate Romana dona tus: mox repetita amicitia regis, multo apud eũ honore præfectus cãpis, qui Euphrate & Tygre inclutis amnibus circunflui Meſopotamiæ no-men acceperunt. Neq; multo pòſt Sinnaces au-get copias: & columẽ partiũ Abdageſes gazã & paratus regios adijcit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridatẽ pri moresq́;: hũc Phrahatis aui & altoris Cæſaris, quæ utrobiq; pulchra, meminerit: illos, obſequiũ in regẽ, reuerẽtiam in nos, decus quiſq; ſuum & fidẽ retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æſtatibus geſta coniun-xi, quo requieſceret animus à domeſticis malis. Non enim Tyberium, quanquam triennio poſt cædem Seiani, quæ cæteros mollire ſolent, tem-pus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta uel

abolita pro grauiſsimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accuſatores haud perpeſsus, ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæſaris compoſuit: ipſi fluxam ſenio mẽtem, & continuo abſceſsu, uelut exilium obiectando. Quæ ab hæredibus occultata recitari Tyberius iuſsit, patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infamiæ, an ſcelerũ Seiani diu neſcius, mox quoquo modo dicta uulgari malebat, ueritatisq́; , cui adulatio officit. Per probra ſaltẽ gnarus fieri. Iiſdẽ diebus Granius Martianus ſenator à C. Graccho maieſtatis poſtulatus, uim uitæ ſuæ attulit. Tatiusq́; Gratianus prætura functus, lege eadem extremum ad ſupplicium damnatus. Nec diſpares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus ſua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata ſtrangulatus eſt. Hæc Tyberius nõ mari ut olim diuiſus, neq; per longinquos nũtios accipiebat, ſed urbem iuxta, eodem ut die uel noctis interiectu, literis conſulũ reſcriberet: quaſi aſpiciens undãtem per domos ſanguinem, aut manũ carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus conceſsit uita, modicus originis, principum amicitia conſulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq́; prouincijs per quatuor & uiginti annos impoſitus, nullam ob eximiam artem, ſed quòd

par ne

par negotijs, neq; ſuprà erat. Q. Plautius, Sex. Papinius Coß. ſequuntur. Eo anno, neq; quòd L. Aruſeius morte adfecti forent, adſuetudine malorum ut atrox aduertebatur, ſed exterruit quòd Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum peroraßent accuſatores, in ipſa curia depromptum ſinu uenenum hauſit, prolapſusq; ac moribundus feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt, fauceſq; iam exanimis laqueo uexatæ. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia ciuium effugit. At C. Galba conſularis, & duo Blæſij uoluntario exitu cecidere: Galba triſtibus Cæſaris literis prouinciam ſortiri prohibitus: Blæſijs ſacerdotia, integra eorum domo, deſtinata, conuulſa, diſtulerat: tunc ut uacua contulit in alios. Quod ſignum mortis intellexere, & executi ſunt. Et Aemylia Lepida, quam iuueni Druſo nuptam retuli, crebris criminibus maritum inſecuta, quanquam inteſtabilis, tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus. Pòſt à delatoribus corripitur ob ſeruum adulterum. Nec dubitabatur de flagitio. Ergo omißa defenſione, finem uitæ ſibi poſuit. Per idem tempus Citarum natio Cappadociæ, Archelao ſubiecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abſceßit: locorúmque ingenio ſeſe contra

imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus, à Vitellio præſide Syriæ cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxilijs miſſus, duos collis, quos barbari inſederant, minori Cadra, alteri Dauara nomen eſt, operibus circundedit, et erumpere auſos ferro, cæteros ſiti ad deditionem coëgit. At Tiridates uolentibus Parthis Nicephorium & Anthemuſiada, cæteraſq; urbes, quæ Macedonibus ſitæ, Græca uocabula uſurpant, Halemq; & Artemitam Parthica oppida recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob ſæuitiam execrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes ſperabant. Plurimum adulationis Seleucenſes induere, ciuitas potẽs, ſepta muris, neq; in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut ſapientia delecti, ut ſenatus, ſua populo uis. & quoties concordes agunt, ſpernitur Parthus: ubi diſſenſere, dum ſibi quiſq; cõtra æmulos ſubſidium uocant, accitus in partem, aduerſum omnes ualeſcit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex ſuo uſu. Nam populi imperiũ, iuxta libertatem, paucorum dominatio, regiæ libidini propior eſt. Tum aduentãtem Tiridaten extollunt, ueterum regum honoribus, & quos recens ætas largius inuenit: ſimul probra in Artabanum fundebant, materna origine

Arſaciden, cætera degenerem. Tiridates rem Seleucenſem populo permittit. Mox conſultans quo nam die ſolennia regni capeſſeret, literas Phrahatis & Hieronis, qui ualidiſſimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem morã precantium. Placitumq́; opperiri uiros præpollentis. Atq; interim Cteſiphon ſedes Imperij petita. Sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridaten inſigni regio euinxit. Ac ſi ſtatim interiora, cæteraſq́; nationes petiuiſſet, oppreſſa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant. Adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & ſi qui alij delectum capiendo diademati diem nõ concelebrauerãt, pars metu, quidam inuidia in Abdageſen, qui tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum uertere. Isq́; in Hyrcanis repertus eſt, inluuie obſitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tãquam dolus pararetur, territus, ubi data fides reddẽdæ dominationi ueniſſe, adleuatur animum, et quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neq; penes Arſacidẽ imperium, ſed inane nomen apud imbellem externa mollitia: uim in Abdageſis domo. Senſit uetus regnandi, falſos in amore odia non fingere. Nec ultrà moratus quàm dum Scytha-

rum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum aſtus, amicorum pœnitentiam: neq; exuerat pedorem, ut uulgum miſeratione aduerteret: nō fraus, nō preces, nihil omiſſum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Iamq́; multa manu propinqua Seleuciæ aduentabat, cum Tiridates ſimul fama atq; ipſo Artabano perculſus, diſtrahi conſilijs, iret contrà, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prælium & feſtinati caſus placebant diſiectos & longinquitate itineris feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe diſſerunt, proditores nuper, hoſteſq́; eius, quē rurſum foueāt. Verū Abdageſes regrediendum in Meſopotamiam cenſebat, ut amne obiecto Armenijs interim, Elymæisq́;, & cæteris à tergo excitis, aucti copijs ſocialibus; & quas dux Romanus miſiſſet, fortunam tentarent. Ea ſententia ualuit, quia plurima autoritas penes Abdageſen, & Tiridates ignarus ad pericula erat. Sed fugæ ſpecie diſceſſum, ac principio à gente Arabum facto, cæteri domos abeunt, uel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exoluit. Idem annus graui igne urbem adficit, deuſta parte Circi, quæ Auentino contigua, ipſoq́; Auentino. Quod damnum Cæſar ad gloriam uertit, exolutis domuum & inſularum pretijs. Millies ſeſtertiûm ea munificentia con

tia conlocatū, tanto acceptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne *publicè quidem niſi duo opera ſtruxit, templum Auguſto, & ſcenam* Pompeiani *theatri, eaq́; perfecta contemptu ambitionis, an per ſenectutem haud dedicauit.* Sed *æſtimando cuiuſque detrimento quatuor progeneri* Cæſaris, Gn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus *delecti, additusq́; nominatione conſulum* P. Petronius. Et *pro ingenio cuiuſq; quæſiti decretiq́; in principē honores.* Quos *omiſerit receperitue in incerto fuit, ob propinquum uitæ finem. Neq; enim multo pòſt ſupremi* Tyberio *conſules,* Gn. Acerronius, C. Pontius *magiſtratum occepere, nimia iam potentia* Macronis *: qui gratiam* C. Cæſaris *nunquam ſibi neglectam, acrius in dies fouebat: impulerátque poſt mortem* Claudiæ, *quam nuptam ei retuli, uxorem ſuam* Enniam *immittendo, amore iuuenem inlicere, pactoq́; matrimonij uincire, nihil abnuētem dum dominationis apiſceretur.* Nam *etſi commotus ingenio, ſimulationum tamen falſa in ſinu aui perdidicerat.* Gnarum *hoc principi. eoq́; dubitauit de tradenda* Rep. *primum inter nepotes, quorum* Druſo *genitus, ſanguine & charitate propior, ſed nondum pubertatem ingreſſus.* Germanici *filio robur iuuentæ, uulgi ſtudia. eáque apud auum odij cauſa.* Etiam *de* Claudio *agitanti, quòd is compoſita ætate bonarū artium*

cupiens erat, imminuta mens eius obſtitit. Sin extra domum ſucceßor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias uerterēt, metuebat. Quippe illi non perinde curæ, gratia præſentium, quàm in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium cui impar erat fato permiſit, iactis tamen uocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Nanq; Macroni non abdita ambage, Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari exprobrauit. Et C. Cæſari forte orto ſermone L. Sullā inridenti, omnia Sullæ uitia, & nullam eiuſdem uirtutem habiturum prædixit: ſimul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius uultu, Occides hunc tu, inquit, & te alius. Sed graueſcente ualetudine nihil è libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem ſimulans: ſolitusq; eludere medicorum artes, atq; eos qui poſt triceſimum ætatis annum ad internoſcenda corpori ſuo utilia uel noxia, alieni conſilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam poſt Tyberium cædibus ſemina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam uxorem maieſtatis poſtulauerat: qua damnata, cum præmium accuſatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei interceßit. Vnde illis odia, mox Othoni exilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio

trio

trio Secundo coniurationis indice fuerat, deſertur impietatis in principem. cõnectebantur, ut conſcij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marſus, L. Aruntius. De claritudine Domitij ſuprà memoraui. Marſus quoque uetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudijs erat. Sed teſtium interrogationi, tormentis ſeruorum Macronem præſediſſe commentarij ad ſenatũ miſſi ferebant: nullæ'que in eos imperatoris literæ ſuſpicionem dabant, inualido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Aruntium. Igitur Domitius defenſionem meditans, Marſus tanquam inediam deſtinauiſſet, produxere uitam. Aruntius cunctationem & moras ſuadentibus amicis: non eadem omnibus decora reſpondit, ſibi ſatis ætatis: neque aliud pœnitendum quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam ſenectam tolerauiſſet, diu Seiano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium inuiſus, non culpa, ſed ut flagitiorum impatiens. Sanè paucos & ſupremos principis dies poſſe uitari, quemadmodum euaſurum imminentis iuuentam? An cum Tyberius poſt tantam rerum experientiam ui dominationis conuulſus & mutatus ſit, C. Cæſarẽ uix finita pueritia, ignarum omnium, aut peſſimis innutritum meliora capeſſiturũ Macrone duce? qui ut deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per ſcelera Remp. conflictauiſ-

 ſet:

ſet:proſpectare iam ſe acrius ſeruitium, eoq; fugere ſimul acta & inſtantia. Hæc uatis in modum dictitans, uenas reſoluit. Documento ſequentia erunt, bene Aruntium morte uſum. Albucilla inrito ictu à ſemet uulnerata, iuſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum eius miniſtri, Graſidius Sacerdos prætorius ut in inſulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem ſenatorium: & eadem pœna in Lælium Balbum decernuntur. Id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur prõptus aduerſum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſulari familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpore. Cauſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adſentationibus atq; luxu perpuliſſet iuuenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inueniret. Igitur accuſata in ſenatu, quanquã genua patrum aduolueretur, luctũq; communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu fœminarum animum, aliaq; in eundem dolorem mœſta & miſeranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tyberium corpus, iam uires, nondum diſſimulatio deſerebat. Idem animi rigor ſermone ac uultu intentus, quæſita interdum comitate quamuis manifeſtam defectionem tegebat. Mutatiſq; ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit

ſedit in uilla, cui L. Lucullus quondam domi-nus. Illic eum adpropinquare ſupremis tali modo compertum: Erat medicus arte inſignis nomine Charicles, non quidem regere ualetudines principis ſolitus, conſilij tamē copiam præbere. Is uelut propria ad negotia digrediens, & per ſpeciem officij manum complexus pulſum uenarum attigit: neq; fefellit. Nam Tyberius incertum an offenſus, tantoq; magis iram premens, inſtaurari epulas iubet, diſcumbitq; ultra ſolitum, quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi ſpiritū, nec ultra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cūcta conloquijs inter præſentes, nuntijs apud legatos & exercitus feſtinabātur. Decimoſeptimo Kalen. Aprilis intercluſa anima creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capiēda imperij primordia C. Cæſar egre diebatur, cum repente adfertur redire Tyberio uocem, ac uiſus, uocariq; qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes, & cæteri paſſim diſpergi, ſe quiſq; mœſtum aut neſcium fingere. Cæſar in ſilētium fixus à ſumma ſpe, nouiſſima expectabat. Macro intrepidus, opprimi ſenem iniectu multæ ueſtis iubet, diſcediq; ab limine. Sic Tyberius finiuit, octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, & utrinque origo gentis Claudiæ, quanquam mater in Liuiam & mox Iuliam familiā adoptionib

ptionibus tranſierit. Caſus prima ab infantia ancipites. Nam proſcriptum patrem exul ſecutus, ubi domum Auguſti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciúſque Cæſares, uiguere. Etiam frater eius Druſus proſperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, uacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & uiginti obtinuit. Morum quoq; tempora illi diuerſa: egregium uita, famaq;, quoad priuatus, uel in imperijs ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaq; miſtus incolumi matre: inteſtabilis ſæuitia, ſed obtectus libidinibus, dum Seianum dilexit, timuítue. Poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.

*

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM.

LIBER XI.

NAM Valerium Aſiaticũ bis conſulem, fuiſſe quondã adulterum eius credidit: pariterq; hortis inhians quos ille à Lucullo cœptos inſigni magnificẽtia excolebat, Suilliũ accuſandis utriſq; immittit. Adiungitur Soſibius Britannici educator, qui per ſpeciẽ beniuolentiæ moneret Claudium, caueri uim atq; opes principibus infenſas: præcipuum autorem Aſiaticũ interficiendi Cæſaris nõ extimuiſſe in concione pop. Romani fateri, gloriamq; facinoris ultro petere. Clarum ex eo in urbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennæ, multiſq; & ualidis propinquitatibus ſubnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet. At Claudius nihil ultrà ſcrutatus, citis cum militibus tanquam opprimẽdo bello, Criſpinum prætorij præfectum miſit: à quo repertus eſt apud Baias, uincliſq; inditus in urbem raptus, neq; data ſenatus copia, intra cubiculum auditur, Meſſalina coram, & Suillio corruptionẽ militum quos pecunia & ſtupro in omni flagitio obſtrictos

arguebat, exin adulterium Poppeæ, ac poſtremum mollitiam corporis obiectante. Ad quod uicto ſilẽtio prorupit reus, et Interroga, inquit, Suilli filios tuos, uirum me eſſe fatebuntur: ingreſſusq́; defenſionem, cõmoto maiorem in modum Claudio, Meſſalinæ quoq; lacrymas exciuit: quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum ſineret. Ipſa ad perniciem Poppeæ feſtinat, ſubditis qui terrore carceris ad uoluntariam mortem propellerẽt, adeò ignaro Cæſare, ut paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Scipionem percunctaretur, cur ſine uxore diſcubuiſſet? atq; ille functã fato reſponderet. Sed conſultanti ſuper abſolutione Aſiatici, flens Vitellius cõmemorata uetuſtate amicitiæ, utq́; Antoniam principis matrem pariter obſeruaſſent, dein percurſis Aſiatici in Rempublicã beneficijs, recentiq́; aduerſus Britanniã militia, quæq́; alia conciliandæ miſericordiæ uidebantur, liberum ei mortis arbitrium permiſit: & ſecuta ſunt Claudij uerba in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibuſdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Aſiaticus ait: & uſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cũ ſe honeſtius calliditate Tyberij, uel ĩpetu C. Cæſaris periturũ dixiſſet, quàm quòd fraude muliebri, & impudico Vitellij ore caderet, uenas exoluit, uiſo tamen antè rogo,

iuſſoq́;

iuſſoq́; tráſferri partẽ in aliam, ne opacitas arborum uapore ignis minueretur: tantum illi ſecuritatis nouiſſimæ fuit. Vocantur poſt hæc patres, pergitq́; Suillius addere reos equites Romanos inluſtres, quibus Petra cognomentũ. At cauſa necis, quòd domum ſuam M. Neſtoris & Poppeæ congreſſibus præbuiſſent. Verũ nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta, tãquam uidiſſet Claudium ſpicea corona euinctum, ſpicis reſtro conuerſis, eaq́; imagine grauitatem annonæ dixiſſet. Quidam pampineam coronam albentibus folijs uiſam, atq; ita interpretatum tradidere, uergente autumno mortẽ principis oſtendi. Illud haud ambigitur, qualicunq; inſomnio ipſi fratriq; perniciem allatam. Seſtertiũ quindecies & inſignia præturæ Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertiũ decies Sóſibio, quod Britannicum præceptis, Claudium conſilijs iuuaret. Rogatus ſententiam & Scipio, Cũ idem, inquit, de admiſſis Poppeæ ſentiã quod omnes, putate me idẽ dicere quod omnes: eleganti temperamento inter coniugalem amorem & ſenatoriam neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suillius, multiq́; audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum, & magiſtratuum munia in ſe trahens princeps, materiã prædandi patefecerat. Nec quicquã publicæ mercis tam uenale fuit, quàm aduocatorũ perfidia: adeò ut Samius inſignis eques Romanus quadringentis

numm

nummorum millibus Suillio datis, & cognita prævaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur *incipiēte* C. Silio *conſule deſignato, cuius de potentia & exitio in tēpore memorabo, conſurgunt patres, legemq́; Titiam flagitant, quâ cauetur antiquitus, ne quis ob cauſam orādam pecuniam donúmue accipiat.* Deinde *obſtrepentibus his, quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suillio Silius acriter incubuit, ueterum oratorum exēpla referens, qui famā in poſteros præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima: alioquin et bonarū artium principem ſordidis miniſterijs fœdari: nec fidem integram manere, ubi magnitudo quæſtuum ſpectetur: quòd ſi in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & iniurias foueri, ut quomodo uis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminiſſent* T. *Galbæ*, C. *Aſinij, &* Meſ*ſalæ, ac recentiorum* Aruntij *&* E*ſernini ad ſumma prouectorum, incorrupta uita & facundia.* Talia *dicente conſule deſignato, conſentientibus alijs parabatur ſententia, qua lege repetundarum tenerentur, cum* Suillius, *&* Coſſu*tianus, & cæteri qui non iudicium, quippe in manifeſtos, ſed pœnam ſtatui uidebant, circunſiſtunt Cæſarē, antè acta deprecantes.* Et *poſtquam annuit tacens, incipiunt:* Quem *ullum tanta ſuperbia eſſe, ut æternitatē famæ ſpe præ-*

ſumat?

ſumat? uſui & rebus ſubſidium præparari, ne quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxius ſit: neq; tamen eloquentiam gratuito contingere, omitti curas familiares, ut quis ſe alienis negotijs intendat. multos militia, quoſdam exercendo agros tolerare uitã. Nihil à quoquam *expeti, niſi cuius fructus antè prouiderit.* Facile *Aſinium, & Meſſalam, inter* Antonium *&* Auguſtum *bellorum præmijs refertos, aut ditiũ familiarum hæredes* Eſerninos *&* Aruntios *magnum animum induiſſe: prompta ſibi exempla quãtis mercedibus* P. Clodius *aut* C. Curio *concionari ſoliti ſint: ſe modicos ſenatores, qui à* Rep. *nulla niſi pacis emolumenta peterent: cogitare plebẽ, quæ toga eniteſceret: ſublatis ſtudiorum pretijs, etiam ſtudia peritura, ut minus decora.* Hæc *ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecunijs poſuit modũ, uſq; ad dena ſeſtertia, quæ egreſſi repetundarũ tenerentur.* Sub *idem tẽpus* Mithridates *quem imperitaſſe* Armenijs, *& ad præſentiã* Cæſaris *uectum memoraui, monẽte* Claudio *in regnum remeauit, fiſus* Pharaſmanis *opibus.* Is *rex* Hyberis, *idemq;* Mithridatis *frater, nuntiabat diſcordare* Parthos, *ſummaq; imperij ambigua, minora ſine cura haberi.* Nã *inter* Gotarzis *pleraq; ſæua (qui necẽ fratri* Artabano, *coniugiq; ac filio eius præparauerat, unde metus eius in cæteros) acciuere* Bardanem. Ille *ut erat magnis auſis promptus, bi-*

duo tria millia ſtadiorũ inuadit, ignarumq́; & exterritum GotarZem proturbat: neq; cunctatur quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Seleucenſibus dominationem eius abnuentibus. In quos ut patris ſui quoq; defectores ira magis quàm ex uſu præſenti accenſus, implicatur obſidione urbis ualidæ, & munimẽtis obiecti amnis muroq́; & commeatibus firmatæ. Interim GotarZes Dabarum Hyrcanorumq́; opibus auctus bellũ renouat, coactusq́; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos caſtra contulit. Tunc diſtractis Orientis uiribus, & quónam inclinarent incertis, caſus Mithridati datus eſt occupandi Armeniam ui militis Romani ad excidenda caſtellorũ ardua, ſimul Hybero exercitu campos perſultante. Nec enim reſiſtere Armenij, fuſo qui prælium auſus erat Demonacte præfecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, uerſis illuc quibuſdã proceru, deinde literis Cæſaris coërcitus: & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pugnã pararent, fœdus repente iaciunt, cognitis popularium inſidijs, quas GotarZes fratri patefecerat: congreſsiq́;, primo cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum ulciſci, atq; ipſi inter ſe concedere. Potior Bardanes uiſus retinẽdo regno. At Gotarxes ne quid æmulationis exiſteret

penitus

penitus in Hyrcaniam abijt, regreſſoq; Bardane deditur Seleucia ſeptimo poſt defectionem anno, non ſine dedecore Parthorum, quos una ciuitas tandiu eluſerat. Exin ualidiſſimas præfecturas inuaſit, & recuperare Armeniam, ni Vibio Marſo Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim GotarZes pœnitentia conceſſi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius ſeruitiũ eſt, contrahit copias. & huic contra itum ad amnem Erindem, in cuius tranſgreſſu multùm certato, peruicit Bardanes; proſperiſq; prælijs medias nationes ſubegit ad flumẽ Gindem, quod Dahas Arioſq; diſterminat. Ibi modus rebus ſecũdis poſitus. Nam Parthi quãquam uictores, lõginquam militiam aſpernabantur. Igitur extructis munimẽtis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquam ante Arſacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur, ingens gloria, atq; eo ferocior, & ſubiectis intolerãtior. Qui dolo antè compoſito, incautum uenationiq; intentũ interfecere primam intra iuuentam, ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorem inter populares, quàm metũ apud hoſtes quæſiuiſſet. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res inter ambiguos quis in regno acciperetur. Multi ad GotarZen inclinabant, quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obſidio nobis datum. Deinde præualuit GotarZes, potitusq; regia, per ſæuitiam ac

luxum adegit Parthos mittere ad principē Romanum occultas preces, quîs permitti Meherdatem patrium ad faſtigium orabant. Iiſdem conſulibus ludi ſeculares octingenteſimo poſt Romā conditam, quarto & ſexageſimo quàm Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt. Vtriuſque principis rationes prætermitto; ſatis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani compoſui. Nam is quoq; edidit ludos ſeculares. Iiſq; intentius affui ſacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tū prætor. Quod non iactantia refero, ſed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura: & magiſtratus potiſſimum exequebantur officia ceremoniarum. Sedente Claudio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interq; eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperiū & cognomentum Neronis adſcitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præſagij acceptus eſt, uulgabaturq; affuiſſe infantiæ eius dracones in modum cuſtodum, fabuloſa & externis miraculis aſſimulata. Nam ipſe haud quaquam ſui detractor, unam omnino anguē in cubiculo uiſam narrare ſolitus eſt. Verùm inclinatio populi ſupererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua ſoboles uirilis: & matri Agrippinæ miſeratio augebatur ob ſæuitiā Meſſalinæ, quæ ſemper infeſta, & tunc cōmotior, quò minus ſtrueret crimina & accuſatores, nouo et furori pro-

ximo

ximo amore diſtinebatur. Nam in C. *Silium iuuentutis* Romanæ *pulcherrimum ita exarſerat, ut* Iuliã *Syllanã nobilem fœminã matrimonio eius exturbaret, uacuóque adultero potiretur.* Neq; *Silius flagitij aut periculi neſcius erat, ſed certo ſi abnueret exitio, & nonnulla fallẽdi ſpe, ſimul magnis præmijs opperiri futura, et præſentibus frui pro ſolatio habebat.* Illa *non furtim, ſed multo comitatu uentitare domum, egreßibus adhæreſcere, largiri opes, honores: poſtremò uelut translata iam fortuna, ſerui, liberti, paratus principis apud adulterũ uiſebantur. At Claudius matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria uſurpans, theatralem populi laſciuiam ſeueris edictis increpuit, quòd in* P. Pom*ponium cõſularem, is carmina ſcenæ dabat, inq́; fœminas inluſtres probra iecerat.* Et *lege lata, ſæuitiam creditorũ coërcuit, ne in morte parentum pecunias filijs familiarum fœnori darent.* Fonteſq; *aquarum Simbruinis collibus deductos urbi intulit.* Ac *nouas literarum formas addidit, uulgauitq́;, comperto quoq; Græcam literaturam non ſimul cœptã abſolutamq́;.* Primi *per figuras animalium* Aegyptij *ſenſus mentis effingebant, & antiquißima monimenta memoriæ humanæ impreßa ſaxis cernuntur, & literarum ſemet inuentores perhibent.* Inde *Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliße Græciæ, gloriamq́; adeptos, tanquam repererint quæ ac-*

ceperant. Quippe fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum uectum rudibus adhuc Græcorum populis artis eius autorem fuiſſe. Quidam Cecropem Athenienſem, uel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim literarum formas, mox alios ac præcipuum Simonidem cæteras reperiſſe. At in Italia Ethruſci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ literis Latinis, quæ ueterrimis Græcorum. Sed nobis quoq; paucæ primum fuere, deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres literas adiecit, quæ uſui, imperitante eo, poſt obliteratæ, aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Retulit deinde ad ſenatum ſuper collegio aruſpicum, ne uetuſtiſsima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpe aduerſis Reip. tēporibus accitis, quorum monitu redintegratas ceremonias & in poſterū rectius habitas: primoresq; Ethruriæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegnius fieri publica circa bonas artes ſocordia, & quia externæ ſuperſtitiones inualeſcant: & læta quidem in præſens omnia, ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorū inter ambigua culti, per proſpera obliterarentur. Factum ex eo ſenatuſconſultum: uiderent pontifices, quæ retinenda, firmandaq; aruſpicum.

Eodem

Eodem anno Cheruſcorum gens regem Romæ petiuit, amiſsis per interna bella nobilibus, & uno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex Catumero principe Cattorum erat. Ipſe forma decorus, & armis equiſq; in patrium noſtrumq; morē exercitus. Igitur Cæſar, auctum pecunia, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primo lætus Germanis aduentus, atq; eo magis, quòd nullis diſcordijs imbutus pari in omnes ſtudio ageret: celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæpius uinolētiam ac libidines grata barbaris uſurpans. Iāq; apud proximos longius clareſcere, cum potētiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, adimiueterē Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere: adeò neminem ijſdem in terris ortum qui principis locū impleat, niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtra Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum ueniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimonia, ſeruitio, cultu, omnibus externis. At ſi paterna Italo mens eſſet, non alium infenſius arma contra patriā ac deos penates, quàm parentes eius exercuiſſe. His atq;

talibus magnas copias coëgere. Nec pauciores Italum ſequebantur. Nō enim inrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabant, quando nobilitate cæteros anteiret, uirtutem experirētur, an dignū ſit patruo Arminio, auo Catumero præberet. Nec patrem illi rubori eſſe, quòd fidē aduerſus Romanos uolētibus Germanis ſumptam nunquam omiſiſſet. Falſò libertatis uocabulum obtendi ab his qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant. Adſtrepebat huic alacre uulgus: & magno inter Barbaros prælio uictor rex, dehinc ſecunda fortuna ad ſuperbiam prolapſus, pulſusq́;, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta, per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem tempus Chauci nulla diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gānaſco, qui natione Caninefas auxiliaris & diu meritus, pòſt trāsfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum maximè orā uaſtabat, nō ignarus dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciā ingreſſus, magna cum cura & mox gloria, cuius principiū illa gloria fuit, triremes alueo Rheni, cæteras nauiū, ut quæq; habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribusq́; hoſtium depreſſis, & exturbato Gannaſco, ubi præſentia ſatis compoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes:

ueterem

ueterem ad morem reduxit, ne quis agmine decederet, nec pugnam niſi iuſsus iniret. Stationes, uigiliæ, diurna nocturnaq́; munia in armis agitabantur. Feruntq́; *militem quia uallum non accinctus, atque alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia & incertum an falſo iacta, originem tamen è ſeueritate ducis traxere.* Intentúmque *& magnis delictis inexorabilem ſcias, cui tantum aſperitatis etiam aduerſus leuia credebatur.* Cæterum *is terror milites hoſteſq́; in diuerſum affecit.* Nos *uirtutem auximus,* Barbari *ferociam infregere.* Et *natio* Friſiorum *per rebellionem clade* L. Aproni *cœptam infenſa, aut male fida, datis obſidibus conſedit apud agros à* Corbulone *deſcriptos.* Idem *ſenatum, magiſtratus, leges impoſuit.* Ac *ne iuſſa exuerent, præſidium inde muniuit, miſsis qui maiores* Chaucos *ad deditionem pellicerent, ſimul* Gannaſcum *dolo aggrederentur.* Nec *irritæ aut degeneres inſidiæ fuere aduerſus transfugam & uiolatorem fidei.* Sed *cæde eius motæ* Chaucorum *mentes, &* Corbulo *ſemina rebellionis præbebat, ut læta apud pleroſque, ita apud quoſdam ſiniſtra fama, cur hoſtem conciret? aduerſa in* Rempublicam *caſura: cum proſperè egiſſet, formidoloſum paci, uirum inſignem, & ignauo principi prægrauem.* Ideo Claudius *adeò nouam in* Germanias *uim prohibuit, ut*

 referri

referri præſidia cis Rhenum iuberet. Iam caſtra in hoſtili ſolo molienti Corbuloni, hæ literæ redduntur. Ille re ſubita quanquam multa ſimul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud ſocios, nihil aliud prolocutus, quàm beatos quoſdam duces Romanos, ſignum receptui dedit. Ne tamen miles otium exueret, inter Moſam Rhenúmque trium & uiginti millium ſpatio foſſam produxit, qua incerta Oceani uetarentur. Inſignia tamen triumphi indulſit Cæſar quamuis bellum negauiſſet. Nec multo pòſt Curtius Rufus eundem honorem adipiſcitur, qui in agro Mattiaco recluſerat ſpecus quærendis uenis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, & fodere riuos, quæ'que in aperto grauia, humum infrà moliri. Quîs ſubactus miles, & quia plures per prouincias ſimilia tolerabantur, componit occultas literas nomine exercituum precantium imperatorem, ut quibus permiſſurus eſſet exercitus, triumphalia antè tribueret. De origine Curtij Rufi quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falſa prompſerim, & uera exequi pudet. Poſtquam adoleuit, ſectator quæſtoris cui Africa obtigerat dum in oppido Adramento uacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, oblata ei ſpecies muliebris ultra modum humanum, & audita eſt

uox:

uox: Tu es, Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule uenies. Tali omine in ſpem ſublatus, digreſſusq; in urbem, & largitione amicorum, ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter candidatos præturam principis ſuffragio aſſequitur, cum hiſce uerbis Tyberius dedecus natalium eius uelauiſſet, Curtius Rufus uidetur mihi ex ſe natus. Longa poſt hæc ſenecta, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, conſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremò Africam obtinuit, atque ibi defunctus fatale præſagium impleuit. Interea Romæ nullis palàm neque cognitis mox cauſis, Gn. Nouius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium principem: nam poſtquam tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius conſcios non edidit, incertum an occultans. Iiſdem conſulibus P. Dolabella cenſuit ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum qui quæſturam adipiſcerentur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat, cunctiſque ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuenta conſulatum ac dictaturas inirent. Sed quæſtores regibus etiam tum imperantibus inſtituti ſunt, quod lex curiata oſtendit ab L. Bruto repetita. Manſitq; conſulibus poteſtas deligendi, donec eum quoq; honorem popu-

lus

lus mandaret, creatíque primùm Valerius Poſthumius, Aemylius Mamercus LXIII. *anno poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotijs, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. Pòſt lege Syllæ uiginti creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. Et quanquam equites iudicia recuperauiſſent, quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec ſententia Dolabellæ uelut uenundaretur. A. Vitellio, L. Vipſano conſulibus, cum de ſupplendo ſenatu agitaretur, primoresq́; Galliæ quæ comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem aſſecuti, ius adipiſcendorum in urbe honorum expeterent, multus ea ſuper re, uariúſque rumor, & ſtudijs diuerſis apud principem certabatur, aſſeuerantium, Non adeò ægram Italiam, ut ſenatum ſuppeditare urbi ſuæ nequiret: ſuffeciſſe olim indigenas conſanguineis populis, nec pœnitere ueteris Reipub. Quin adhuc memorari exempla, quæ priſcis moribus ad uirtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd Veneti & Inſubres curiam inruperint, niſi cœtus alienigenarum uelut captiuitas inferatur? quem ultra honorem reſiduis nobilium? aut ſi quis pauper è Latio ſenator foret? oppleturos*

omnia

omnia diuites illos, quorum aui proauiq; hoſtilium nationum duces exercitus noſtros ferro igniq; ceciderint, diuum Iulium apud Alexiam obſederint. Recentia hæc, quid ſi memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem proſtratis? fruerentur ſanè uocabulo ciuitatis: inſignia patrum, decora magiſtratuum ne uulgarent. His atq; talibus haud permotus princeps, etiā ſtatim contrà diſſeruit, & uocato ſenatu ita exorſus eſt: Maiores mei, quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabina, ſimul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adſcitus eſt, hortantur uti paribus conſilijs Remp. capeſſam, transferendo huc quod uſquam egregium fuerit. Neq; enim ignoro Iulios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tuſculo: & ne uetera ſcrutemur, Ethruria Lucaniaq; & omni Italia in ſenatum accitos. Poſtremò ipſam ad Alpes promotam, ut non modò ſinguli uiritim, ſed terræ genteſq; in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus, cum Tranſpadani in ciuitatem recepti, cum ſpecie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium ualidiſſimis, feſſo imperio ſubuentum eſt. Num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes uiros è Gallia Narbonēſi tranſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam no-

bis con

bis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonÿs & Athenienſibus fuit, quanquam armis pollerent, niſi quòd uictos pro alienigenis arcebant? At conditor noſtri Romulus tantum ſapiētia ualuit, ut pleroſque populos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorū filÿs magiſtratus mandati, non, ut pleriq; falluntur, recens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnauimus, ſcilicet Volſci & Equi nunquam aduerſam nobis aciem inſtruxere? Capti à Gallis ſumus, ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitum iugum ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullū breuiore ſpatio quàm aduerſus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus, noſtris miſti, aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant. Omnia P.C. quæ nunc uetuſtiſſima creduntur, noua fuere. Plebei magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, cæterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inueteraſcet hoc quoq; & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Orationem principis ſecuto patrum conſulto, primi Edui ſenatorum in urbe ius adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Ro. uſurpant. Iiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar ueſtuſtiſſimum quenq; è ſenatu, aut quibus clari parētes fuerant,

ſuerant, paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus *maiorum,* & L. Brutus *minorum gē-tium appellauerant, exhauſtis etiam quas di-ctator Cæſar lege Caßia, & princeps Augu-ſtus lege Senia ſublegere.* Lataq; *hæc in* R. P. *munia, multo gaudio Cenſoris inibātur.* Famo*ſos probris quo nam modo ſenatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quādam ex ſeueritate priſca rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſque de ſe conſultaret: peteretq; ius exeundi ordinis. facilem eius rei ueniam. & motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: ut iudicium cenſorum ac pudor ſponte cedentium permißi, ignominiam mollirent.* Ob *ea* Vipſa*nus conſul retulit, patrem ſenatus appellandum eßé* Claudium. Quippe *promiſcuum patris patriæ cognomentum: noua in* Remp. *merita non uſitatis uocabulis honoranda.* Sed *ipſe cohibuit conſulem ut nimium aßentantem.* Cōdiditq; *luſtrum, quo cenſa ſunt ciuium* LXIX. *cētena &* CXLIIII. *millia.* Isq; *illi finis inſcitiæ erga domum ſuam fuit.* Haud *multo pōſt, flagitia uxoris noſcere ac punire adactus, ut deinde ardeſceret in nuptias inceſtas.* Iam Meßalina *facilitate adulterorum infaſtidium uerſa, ad incognitas libidines profluebat, cum abrumpi diſſimulationem etiam* Silius, *ſiue fatali uacordia, an imminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus urgebat: quippe non eò uen-*

tum,

tum, ut ſenectam principis opperirentur inſontibus, innoxia conſilia: flagitijs manifeſtis, ſubſidium ab audacia petendum. Adeſſe conſcios paria metuentes: ſe cœlibem, orbum nuptijs, & adoptando Britannico paratum. Manſuram eandem Meſſalinæ potentiam, addita ſecuritate, ſi præuenirent Claudium, ut inſidijs incautum, ita iræ properum. Segniter hæ uoces acceptæ, non amore in maritum, ſed ne Silius ſummam adeptus, ſperneret adulteram, ſcelusq́; inter ancipitia probatum, ueris mox pretijs æſtimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit ob magnitudinem infamiæ, cuius apud prodigos nouiſſima uoluptas eſt. Nec ultrà expectato, quàm dum ſacrificij gratia Claudius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haud ſum ignar⁹ fabuloſum uiſum iri, tantum ullis mortalium ſecuritatis fuiſſe in ciuitate omnium gnara & nihil reticente, nedum conſulem deſignatum cum uxore principis, prædicta die, adhibitis qui obſignarent uelut ſuſcipiēdorum liberorum cauſa conueniſſe, atq; illam audiſſe auſpicium uerba, ſubiſſe, ſacrificaſſe apud deos, diſcubitum inter conuiuas, oſcula, complexus, noctem denique actam licentia coniugali. Sel nihil compoſitum miraculi cauſa, uerum audita ſcriptaq́; ſenioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat, maximeq́; quos penes potentia, & ſi res uerterentur,

tur formido, nõ iam ſecretis colloquijs, ſed aperte fremere: dum induſtria cubiculum principis occulit adulteros, dedecus quidẽ illatũ, ſed excidium procul abfuiſſe: nunc iuuenem nobilem dignitate, forma, iuuenta, ac propinquo conſulatu maiorem ad ſpem accingi. Nec enim occultum *quid poſt tale matrimonium ſupereſſet. ſubibat ſine dubio metus, reputantes hebetem* Claudium *& uxori deuinctum, multáſque mortes iuſſu* Meſſalinæ *patratas.* Rurſus *ipſa facilitas imperatoris fiduciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damnatam antequam ream.* Sed *in eo diſcrimen uerti, ſi defenſio audiretur, útque clauſæ aures etiam confitenti forent.* Ac *primo* Caliſtus *iam mihi circa mortem* Cæſaris *narratus, &* Appianæ *cædis molitor* Narciſſus, *flagrantiſſimáque eo tempore gratia* Pallas *agitauere, num* Meſſalinam *ſecretis minis depellerent amore* Silij, *cuncta alia diſſimulantes: deinde metu ne ad perniciem ultro traherentur, deſiſtunt.* Pallas *per ignauiam,* Caliſtus *prioris quoq; regiæ peritus, & potentiam cautis quàm acrioribus cõſilijs tutius haberi.* Perſtitit Narciſſus, *ſolum id immutans, ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret.* Ipſe *ad occaſiones intentus, longa apud* Hoſtiam Cæſaris *mora duas pellices, quarum is corpori maximè inſueuerat, largitione ac*

promiſsis, & uxore deiecta plus potentiæ oſten tando perpulit delationem ſubire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) ubi datum ſecretum, Cæſaris genibus prouoluta nupſiſſe Meſſalinam Silio exclamat: ſimul Cleopatrã, quæ idẽ opperiens adſtabat, an comperiſſet, interrogat: atq; illa annuente, cieri Narciſſum poſtulat. Is ueniam in præteritũ petens, quod ei cis Vectium Plancium diſsimulauiſſet, nec nunc adulteria obiecturũ ait, ne domum, ſeruitia, & cæteros fortunæ paratus repoſceret, frueretur imò ijs, et redderet uxorem, rumperetq; tabulas nuptiales: an diſsidium, inquit, tuum noſti? nam matrimonium Silij uidit populus, & ſenatus, & miles, ac ni propere agis, tenet urbem maritus. Tum potiſsimum amicorum uocat, primumq; rei frumentariæ præfectum Turranium, poſt Lucium Getam prætorianis impoſitum, percũctatur. Quibus fatentibus, tum certatim cæteri circunſtrepunt, iret in caſtra, firmaret prætorias cohortes, ſecuritati antè quàm uindictæ conſuleret. Satis cõſtat eo pauore offuſum Claudium ut identidem interrogaret, an ipſe imperij potens? an Silius priuatus eſſet? At Meſſalina non aliàs ſolutior luxu, adulto autumno ſimulacrum uindemiæ per domum celebrabat, urgeri prela, fluere lacus, & fœminæ pellibus accinctæ aſsultabant, ut ſacrificantes uel inſanientes Bacchæ. Ipſa crine fluxo thyrſum quatiens,

tiens, iuxtaq; Silius hedera uinctus, gerere co-thurnos, iacere caput, ſtrepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem laſciuia in præaltam arborem conniſum, interrogantibus quid aſpiceret, reſpondiſſe, tempeſtatem ab Hoſtia atrocem: ſiue cœperat ea ſpecies, ſeu fortè lapſa uox in præſagium uertit. Non rumor interea, ſed undique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & uenire promptum ultioni afferrent. Igitur Meſſalina Lucullianos in hortos, Silius diſſimulando metu, ad munia fori digreditur. Cæteris paſſim dilabentibus, affuere centuriones, inditaq; ſunt uincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Meſſalina tamen quanquam res aduerſæ conſilium adimerent, ire obuiam, & aſpici à marito, quod ſæpe ſubſidium habuerat, haud ſegniter intendit, iuſſitq; ut Britãnicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam uirginum Veſtalium uetuſtiſſimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repente ſolitudinis erat) ſpatium urbis pedibus emenſa, uehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hoſtienſem uiam intrat, nulla cuiuſquam miſericordia, quia flagitiorũ deformitas præualebat. Trepidabatur nihilomin⁹ à Cæſare. quippe Getæ prætorij præfecto haud ſatis fidebat, ad honeſta ſeu praua iu

xta leui. Ergo Narciſſus aſſumptis quibus idẽ metus, non aliam ſpem incolumitatis Cæſaris affirmat, quàm ſi ius militũ uno illo die in aliquem libertorum transferret, ſeq́; offert ſuſcepturum. Ac ne dum in urbem uehitur ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cæcinna mutaretur, in eodem geſtamine ſedem poſcit, ſumitq́;. Crebra poſt hæc fama fuit, inter diuerſas principis uoces, cum modò incuſaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm ô facinus, ô ſcelus. Inſtabat quidem Narciſſus aperire ambages, & ueri copiam facere, ſed non ideo peruicit, quin ſuſpenſa & quò duceretur inclinatura reſponderet, exemploq́; eius Largus Cæcinna uteretur. & iam erat in aſpectu Meſſalina, clamitabatq́; audiret Octauiæ & Britannici matrẽ cum obſtreperet accuſator, Silium & nuptias referens: ſimul codicillos libidinum indices tradidit, quibus uiſus Cæſaris auerteret. Nec multo pòſt urbem ingredienti offerebantur cõmunes liberi, niſi Narciſſus amoueri eos iuſſiſſet. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multa cum inuidia flagitaret, ne indefenſa cõiunx exitio daretur. Ergo auditurum principem, & fore diluendi criminis facultatem reſpondit. Iret interim uirgo, & ſacra capeſſeret. Mirum inter hæc ſilentium Claudij. Vitellius ignaro propior

Omnia.

Omnia liberto obediebant. pateſieri domum adulteri, atq; illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primum in ueſtibulo effigiem patris Silij conſulto ſenatus abolitam demonſtrat. Tum quicquid habitum Neronibus & Druſis, in pretium probri ceſſiſſe. Incenſumq; & ad minas prorumpentem, caſtris infert, parata concione militum, apud quos, præmonente Narciſſo, pauca uerba fecit. Nam etſi iuſtum, dolorem pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusq; Silius tribunali non defenſionem, non moras tentauit, precatus ut mors acceleraretur. Eadem cōſtantia & inluſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum cuſtodem Silio ac Meſſalinæ dat; & indicium offerentem, Vectium Valentem confeſſum, & Pompeium Vrbicum, ac Sauſellum Trogum ex conſcijs tradi ad ſupplicium iubet. Decius quoque Calpurnianus uigilum præfectus, Sulpitius Rufus ludi procurator, Iuncus Vergilianus ſenator, eadem pœna affecti. ſolus M. Neſtor cunctationem attulit, dilaniata ueſte clamitans aſpiceret uerberum notas, reminiſceretur uocis qua ſe obnoxium iuſſis Meſſalinæ dediſſet. Alijs largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate culpam: nec cuiquam antè pereundum fuiſſe, ſi Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad miſeri-

cordiam Cæſarem perpulere liberti, ne tot inluſtribus uiris interfectis, hiſtrioni conſuleretur: ſponte an coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defenſio recepta eſt. *Is modeſta iuuenta, ſed corpore inſigni, accitus ultro, noctémque intra unam à* Meſſalina *proturbatus erat, paribus laſciuijs ad cupidinem & faſtidia.* Suillio Ceſonino, & Plautio Laterano *mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum,* Ceſoninus *uitijs protectus eſt, tanquam in illo fœdiſſimo cœtu paſſus muliebria.* Interim Meſſalina *Lucullianis in hortis prolatare uitam, componere preces, nonnulla ſpe, & aliquando ira.* Tanta *inter extrema ſuperbia agebat.* Ac *ni cædem eius* Narciſſus *properauiſſet, uerterat perniciẽ in accuſatorem.* Nam Claudius *domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis delinitus, ubi uino incaluit, iri iubet, nuntiariq́; miſeræ (hoc enim uerbo uſum ferunt) dicendam ad cauſam poſtera die adeſſet.* Quod *ubi auditum, & langueſcere ira, redire amor, ac ſi contarentur, propinqua nox, & uxorij cubiculi memoria timebantur, prorupit* Narciſſus, *denuntiátque centurionibus & tribuno, qui aderant, exequi cædem, ita imperatorem iubere. Cuſtos exactor è libertis* Euodus *datus. Isq; raptim in hortos progreſſus, reperit fuſam humi, aſſidente matre* Lepida: *quæ*

florenti

florenti filiæ haud concors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem euicta erat: ſuadebatq; ne percuſſorem opperiretur: tranſiſſe uitam, neq; aliud quàm morte decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honeſtũ inerat. lacrymæq; & queſtus irriti ducebãtur. Tum impetu uenientium pulſæ fores. aſtitit tribunus per ſilentium, ac libertus increpans multis ac ſeruilibus probris. Tũc primùm fortunam ſuã introſpexit, ferrumq; accepit, quod fruſtra iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ictũ tribuni trãſfigitur. corpus matri cõceſſum. Nuntiatumq; Claudio epulanti periſſe Meſſalinam, non diſtincto ſua an aliena manu: nec ille quæſiuit, popoſcitq; poculũ, & ſolita cõuiuia celebrauit. Ne ſecutis quidẽ diebus, odij, gaudij, iræ, triſtitiæ, ullius deniq; humani affectus ſigna dedit, non cum lætantes accuſatores aſpiceret, non cum filios mœrentes. Iuuitq; obliuionẽ eius ſenatus, cenſendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narciſſo quæſtoria inſignia, leuiſſimum faſtigij eius, cum ſecundum Pallantem & Caliſtum ageret, honeſta quidem, ſed ex quibus deterrima orirentur, flagitijs inultis.

*

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XII.

CAEDE Meſſalinæ cõuulſa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorẽ Claudio cœlibi uitæ intonanti, et cõiugũ imperijs obnoxio. Nec minore ambitu fœminæ exarſerant, ſuam quæq; nobilitatẽ, formam, opes, contendere, ac dignam tãto matrimonio oſtentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paulinam, M. Lollij conſularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. Huic Pallas, illi Caliſtus, fautores aderant. at Aelia Petina è familia Tuberonum Narciſſo fouebatur. Ipſe modò huc, modò iuuc, ut quenq; ſuadentiũ audierat promptus, diſcordãtes in cõſilium uocat, ac promere ſententiã, & adijcere rationes iubet. Narciſſus uetus matrimonium, familiam cõmunem (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouũ diſſerebat, ſi ſueta coniunx rediret, haudquaquam nouercalibus odijs uſura in Britannicum & Octauiam, proxima ſuis pignora. Caliſtus improbatam longo diſſidio, ac ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſuperbam, longeq; rectius

Lolliam

Lolliam induci, quãdo nullos liberos genuiſſet, uacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas *id maximè in Agrippina laudare, quòd* Germanici *nepotem ſecum traheret dignum prorſus imperatoria fortuna, ſtirpem nobilem et familiæ* Claudiæ, *quæ poſteros coniungeret, ne fœmina experta fœcunditatis, integra iuuenta, claritudinem* Cæſarum *aliam in domum ferret.* Præualuere *hæc adiuta* Agrippinæ *illecebris.* Ad *eum per ſpeciem neceßitudinis crebro uentitãdo pellicit patruum, ut prælata cæteris, & nondum uxor, potentia uxoria iam uteretur.* Nam *ubi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiáſque* Domitij, *quem ex* Gn. Aenobarbo *genuerat, &* Octauiæ Cæſaris *filiæ moliri: quod ſine ſcelere perpetrari non poterat, quia* L. Syllano *deſpõderat* Octauiam Cæſar, *iuuenemq; et alias clarum, inſigni triumphalium & gladiatorij muneris magnificentia, protulerat ad ſtudia uulgi.* Sed *nihil arduum uidebatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, niſi indità & iuſſa.* Igitur Vitellius *nomine* Cenſoris, *ſeruiles fallacias obtegens, ingruentiúmque dominationum prouiſor, quo gratiam* Agrippinæ *pararet, conſilijs eius implicari, ferre crimina in* Syllanum, *cui ſane decora & procax ſoror* Iunia Caluina, *haud multum antè* Vitellij *nurus fuerat. hinc initiũ accuſationis, fratriſq; nõ inceſtum,*

ſed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit, & præbebat Cæſar aures accipiẽdis aduerſum generum ſuſpicionibus charitate filiæ promptior. At Syllanus inſidiarum neſcius, ac fortè eo anno prætor, repente per edictum Vitellij ordine ſenatorio mouetur, quanquam lecto pridem ſenatu, luſtroq́; condito. Simul affinitatem Claudius diremit. Adactusq́; Syllanus eiurare magiſtratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt. C. Pompeio, Q. Verannio Coſs. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam fama, iam amore illicito firmabantur, necdũ celebrare ſolennia nuptiarum audebant; nullo exemplo deductæ in domũ patrui, fratris filiæ. Quin & inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet metuebatur. Nec antè omiſſa cunctatio, quàm Vitellius ſuis artibus id perpetrandum ſumpſit: Percunctatusq́; Cæſarem, an iuſsis populi, an autoritati ſenatus cederet, ubi ille unum ſe ciuium & conſenſui imparem reſpondit, opperiri intra palatium iubet, ipſe curiam ingreditur, ſummamq́; Reip. agi obteſtans, ueniam dicendi ante alios expoſcit, orditurq́;, Grauiſſimos principis labores, quîs orbem terræ capeſſat, egere adminiculis; ut domeſtica cura uacuus, in commune conſulat. Quod porrò honeſtius cenſoriæ mentis leuamẽ, quàm aſſumere coniugem proſperis dubijsq́; ſociam?

ciam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut uoluptatibus aßuefactus, ſed qui prima ab iuuenta legibus obtemperauißet. Poſtquàm hæc fauorabili oratione præmiſit, multaq́; patrum aßentatio ſequebatur, capto rurſus initio, quando maritandum principem cuncti ſuaderent, deligi oportere fœminam nobilitate, puerperijs, ſanctimonia inſignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret., datum ab ea fœcunditatis experimentum, & congruere artes honeſtas. Id uerò egregium, quòd prouiſu deûm uidua iungeretur principi, ſua tantum matrimonia experto: audiuiſſe à parentibus, uidiße ipſos, arripi coniuges ad libita Cæſarum: procul id à præſenti modeſtia: ſtatueretur imò documentum quo uxorem imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia, ſed alijs gentibus ſolennia, nec lege ulla prohibita. Et ſobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebruiße: morem accõmodari prout conducat, & fore hoc quoq; in his quæ mox uſurpentur. Haud defuere qui certatim, ſi cunctaretur Cæſar, uim acturos teſtificantes erumperent curia. Conglobatur promiſcua multitudo, populumq́; Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius ultrà expectato, obuium apud forum præbet ſe gratantibus. Senatumq́; ingreßus, decretum poſtulat, quo

iuſta

iuſtæ inter patruos fratrũq; filias nuptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur. Neq; tamen repertus eſt, niſi unus talis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratia impulſum ferebant. Verſa ex eo ciuitas & cuncta fœminæ obediebãt, non per laſciuiam, ut Meſſalinæ rebus Romanis illudenti. Addictum quaſi & uirile ſeruitium. Palàm ſeueritas, ac ſæpius ſuperbia: nihil domi impudicum, niſi dominationi expediret: cupido auri immenſa obtentum habebat, quaſi ſubſidium regno pararetur: Die nuptiarũ Silanus ſibi mortem conſciuit, ſiue eo uſque ſpem uitæ produxerat, ſeu delecto die augendam ad inuidiam. Caluina ſoror eius Italia pulſa eſt. Addidit Claudius ſacra ex legibus Tulli regis, piaculáque apud lucum Dianæ per Pontifices danda, irridentibus cunctis quòd pœnæ procurationesq; inceſti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus noteſceret, ueniam exilij pro Anneo Seneca, ſimul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem ſtudiorum eius, utq; Domitij pueritiã tali magiſtro adoleſceret, & conſilijs eiuſdẽ ad ſpem dominationis uteretur: quià Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij; & infenſus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non ultrà cunctari: ſed deſignatũ conſulem Memmium Pollionem, ingentib

gentib

gentibus promiſsis inducũt, ſententiã expromere, qua hortarẽtur Claudius, deſpondere Octauiam Domitio. quod ætati utriuſq; non abſurdum, & maiora patefacturũ erat. Pollio haud diſparibus uerbis ac nuper Vitellius cenſet. deſpondeturq; Octauia, ac ſecũdũ priorem neceſſitudinẽ, ſponſus iam et gener Domitius æquari Britãnico ſtudijs matris, arte eorũ quîs ob accuſatam Meſſalinam ultio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorũ ad expetendum, ut retuli, Meherdatẽ miſsi, ſenatũ ingrediuntur, mandataq; in hunc modum incipiunt: Nõ ſe fœderis ignaros, nec defectione à familia Arſacidarũ uenire: ſed & filium Vononis nepotem Phrahatis accerſere aduerſus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq; iuxta intolerandã. Iam fratres, iam propinquos, iam lõgius ſitos, cædibus exhauſtos: adijci coniuges grauidas, liberos paruos, dum ſocors domi, bellis infauſtus, ignauia ſæuitia tegat. Veterem ſibi ac publicè cœptã nobiſcum amicitiã, & ſubueniendum ſocijs uirium æmulis, cedẽtibusq; per reuerentiam. Ideò regũ obſides liberos dari, ut ſi domeſtici imperij tædeat, ſit regreſſus ad principẽ patresq;, quorũ moribus aſſuefactus rex melior adſciſceretur. Vbi hæc atq; talia diſſertauere, incipit orationem Cæſar de faſtigio Romano, Parthorumq; obſequijs, ſeq; diuo Auguſto adæquabat, petitũ ab eo regem referẽs, omiſſa Ty-

berij

berij memoria, quãquam is quoq; miſerat. Addiditq; præcepta (etenim aderat Meherdates) ut non dominationẽ & ſeruos, ſed rectorem & ciues cogitaret, clemẽtiamq; ac iuſtitiã quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerãtiora capeſſeret. Hinc uerſus ad legatos, extollit laudibus alumnũ urbis, ſpectatæ ad id modeſtiæ. Ac tamẽ ferenda regũ ingenia, neq; uſui crebras mutationes. rem Romanã huc ſatietate gloriæ prouectã, ut externis quoq; gentibus quietẽ uelit datam. Pòſt hæc C. Caßio, qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tẽpeſtate Caßius cæteros præminebat peritia legũ. nam militares artes per otium ignotæ, induſtriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantũ ſine bello dabatur, reuocare priſcũ morem, exercere legiones, cura, prouiſu, agere perinde ac ſi hoſtis ingrueret. Ita dignũ maiori bus ſuis, et familia Caßia ratus, per illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorũ de ſententia petitus rex, poſituq; caſtris apud Zeugma, unde maximè peruius amnis, poſtquã inluſtres Parthi, réxque Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatem, Barbarorũ impetus acres contatione langueſcere, aut in perfidiã mutari: itaq; urgeret cœpta. Quod ſpretum fraude Abbari, qui iuuenẽ ignarum, & ſummã fortunã in luxu ratũ, multos per dies attinuit apud oppidum Edeßam. Et uocante Carrhene, prõptasq;

res

*res oſtentante ſi citi aduenißent, non cominus Meſopotamiam, ſed flexu Armeniam petiuit. Id temporis importunũ, quia hyems occipiebat. Exin niuibus et montibus feßi, poſtquã campis propinquabant, copijs Carrhenis adiungũtur. Tranſmißoq; amne Tygri, permeant Adiabenos, quorũ rex Hyliates ſocietatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in trãſitu urbs Ninos uetuſtißima ſedes Aßyriæ, *caſtellum inſigne fama, quòd poſtremo inter Dariũ atque Alexandrũ prælio Perſarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud mõtem cui nomen Sambulos, uota dijs loci ſuſcipiebat, præcipua religione Herculis: qui tẽpore ſtatuto, per quietem monet ſacerdotes, ut, templum iuxta, equos uenatui adornatos ſiſtant. Equi ubi pharetras telis onuſtas accepere, per ſaltus uagi, nocte demum uacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rurſus deus quas ſyluas pererrauerint, nocturno uiſu demonſtrat: reperiuntúrque fuſæ paßim feræ. Cæterùm Gotarzes nõdũ ſatis aucto exercitu, flumine Corma pro munimẽto uti. Et quanquam per inſectationes & nuntios ad præliũ uocaretur, nectere moras, locos mutare, & mißis corruptoribus exuendã ad fidem hoſtes emercari. Ex quîs Ezates Adiabenus mox Abbarus Arabum cũ exercitu abſcedunt, leuitate gẽtili, & quia experimentis cognitũ eſt,*

Barb

Barbaros malle Roma petere reges quàm habere. At Meherdates validis auxilijs nudatus, cæterorum proditione ſuſpecta, quod unum reliquum, rem in caſum dare, prælioq; experiri ſtatuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes diminutis hoſtibus ferox. Concurſumq; magna cæde, & ambiguo euētu, donec Carrhenē profligatis obverſis, longius euectū integer à tergo globus circumueniret. Tū omni ſpe perdita, Meherdates promiſſa Parrhacis paterni clientis ſecutus, dolo eius uincitur, traditurq; uictori. Atque ille non propinquū neq; Arſacis de gente, ſed alienigenam et Romanū increpans, auribus deciſis uiuere iubet, oſtentui clementiæ ſuæ, & in nos dehoneſtamento. Dein Gotarzes morbo obijt, accitusq; in regnum Vonones, Medis tū præſides. Nulla huic proſpera aut aduerſa quîs memoraretur; breui & inglorio imperio perfunctus eſt. Resq; Parthorum in filium eius Vologeſen trāſlatæ. At Mithridates Boſphoranus amiſſis opibus uagus poſteaquā Didium ducem Romanū, roburq; exercitus abijſſe cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem, & paucas cohortiū cum Iulio Aquila equite Romano, ſpretis utriſque concire nationes, illicere perfugas, poſtremò exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioq; eius potitur. Quæ ubi cognita, et iam iamq; Boſphorum inuaſurus habebatur, diffiſus proprijs uiribus

Aquila

Aquila & Cotys, quia Zorſines Soracorum rex hoſtilia reſumpſerat, externas & ipſi gratias quæſiuere, miſsis legatis ad Eunonem *qui* Adorſorum *genti præcellebat.* Nec *fuit in arduo ſocietas, potentiam* Romanam *aduerſus rebellẽ* Mithridatem *oſtentantibus.* Igitur *pepigere equeſtribus prælijs* Eunones *certaret, obſidia urbium* Romani *capeſſerẽt.* Tum *compoſito agmine incedũt, cuius frontem & terga* Adorſi, *media cohortes &* Boſphorani *tutabantur.* Noſtri *in armis.* Sic *pulſus hoſtis.* Ventumq; Soza *oppidum* Dãdaricæ, *quod deſertũ à* Mithridate, *ob ambiguos popularium animos, obtineri relicto ibi præſidio uiſum.* Exin Soracos *pergunt.* Et *tranſgreſsi amnem* Pandam, *circũueniunt urbẽ* Viſpen, *editã loco, & mœnibus ac foſsis munitam, niſi quòd mœnia non ſaxo, ſed cratibus iunctis, ac media humo aduerſum irrumpentes inualida erant: eductæq; altius turres, facibus atq; haſtis turbabant obſeſſos.* Ac *ni prælium nox diremiſſet, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret.* Poſtremò *miſere legatos, ueniã liberis corporibus orantes.* Seruitij *decẽ millia offerebant, quod aſpernati ſunt uictores, quia truci dare deditos ſæuũ, tantam multitudinẽ cuſtodia cingere arduũ, ut belli potius iure caderent.* Datumq; *militibus qui ſcalis euaſerãt, ſignũ cædis.* Excidio Viſpenſium *metus cæteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimẽta, impediti uel*

eminentes loci, amnesq́; & urbes iuxtà perrum-perentur. Igitur Zorſines diu penſitato Mithridatíne rebus extremis, an patrio regno conſuleret, poſtquam prævaluit gentilis utilitas, datis obſidibus, apud effigiem Cæſaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum et uictorem, tridui itinere abfuiſſe ab amne Tanai conſtitit. Sed in regreſſu diſpar fortuna fuit, quia nauium quaſdam, quæ mari remeabãt, in litora Taurorũ delatas circumuenere barbari, præfecto cohortis, & pleriſq́; centurionũ interfectis. Interea Mithridates nullo in armis ſubſidio, conſultat cuius miſericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hoſtis metuebatur. Romanorũ nemo id autoritatis aderat, ut promiſſa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit proprijs odijs infenſum, & recẽs coniuncta nobiſcum amicitia; ualidum. Igitur cultu, uultuq́; quàm maximè ad præſentẽ fortunam comparato, regiã ingreditur, genibusq́; eius prouolutus, Mithridates, inquit, terra maríque Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum. Vtere ut uoles prole magni Achemenis, qđ mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt. At Eunones claritudine uiri, mutatione rerum, et prece haud degenere permotus, alleuat ſupplicem, laudátque quòd gentem Adorſorum, quòd ſuam dexteram petendæ ueniæ delegerit. Simul legatos literasq́; ad Cæſarem in hunc modum mittit: Populi Romani imperatoribus, magnarúmque nationum

regibus, primam ex ſimilitudine fortunæ amicitiam, ſibi & Claudio, ex cõmunione uictoriæ eſſe. Bellorum egregios fines, quoties ignoſcendo trãſigatur. Sic Zorſini uicto nihil ereptum. Pro Mithridate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari, ſed ne triumpharetur, néue pœnas capite expenderet. Atque Claudius quãquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarum, & libido uindictæ adigebat. Sed diſſerebatur cõtra: Suſcipi bellum auio itinere, importuoſo mari: adhoc reges feroces, uagos populos, ſolum frugum egẽs, tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicã uictoribus laudem, ac multum infamiæ, ſi pellerentur: quin arriperet oblata, & ſeruaret exulem: cui inopi quantò longiorem uitam, tantò plus ſupplicij fore. His permotus, ſcripſit Eunoni, meritum quidem nouiſſima exempla Mithridatem, nec ſibi uim ad exequendum deeſſe. Verũ ita maioribus placitũ, quantalibet peruicacia in hoc tentata, beneficentia aduerſus ſupplices utendum. Nam triumphos de populis regniſq; integris adquiri. Traditus poſt hac Mithridates, uectúſque Romam per Iunium Colonem procuratorẽ Ponti, ferocius quàm pro fortuna diſſeruiſſe apud Cæſarẽ ferebatur. Elataq; uox eius in uulgũ hiſce uerbis: Non ſum remiſſus ad te, ſed reuerſus: uel

ſi non credis, dimitte & quære. Vultu quoq; interrito permanſit, cum roſtra iuxta custodibus circundatus, uiſui populo præberetur. Cõſularia inſignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iiſdem conſulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infenſa, quòd ſecum de matrimonio principis certauiſſe, molitur crimina, et accuſatorem, qui obijceret Chaldæos, Magos, interrogatũq; Apollinis Clarij ſimulacrum ſuper nuptijs imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud ſenatũ præfatus, ſorore L. Voluſij genitam, maiorem ei patruũ Cottam Meſſalam eſſe, Mennio quondam Regulo nuptam (Nam de C. Cæſaris nuptijs cõſulto reticebat) addidit pernicioſa in Remp. conſilia, & materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis cederet Italia. Ita quinquagies ſeſtertium ex opibus immenſis exuli relictum. Et Calpurnia inluſtris fœmina peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps, nulla libidine, ſed fortuito ſermone. Vnde uis Agrippinæ citra ultima ſtetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadiꝰ Rufus accuſantibus Bithynis. Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, ut ſenatoribus eius prouinciæ, non exquiſita principis ſententia, iure quo Sicilia haberetur, res ſuas inuiſere liceret. Ituræiq; & Iudæi defunctis regibus Sohennio atq; Agrippa prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinq; et

uiginti annis omiſſũ repeti, ac deinde continuari placitũ. Et *pomœrium urbis auxit Cæſar more priſco, quo ijs qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur.* Nec *tamen duces* Romani *quanquam magnis nationibus ſubactis, uſurpauerãt, niſi* L. *Sylla, & diuus* Auguſtus. Regũ *in eo ambitio, uel gloria uariè uulgata.* Sed *initium condendi, & quod pomœriũ* Romulus *poſuerit noſcere haud abſurdũ reor.* Igitur *a foro boario ubi æreum tauri ſimulacrum aſpicimus, quia id genus animaliũ aratro ſubditur, ſulcus deſignãdi oppidi cœptus, ut magnam* Herculis *aram amplecteretur.* Inde *certis ſpatijs interiecti lapides, per ima mõtis* Palatini *ad aram* Conſi, *mox in* Curia *uetere, tum ad ſacellum* Larium: *forumq́;* Romanum *et* Capitolium *non à* Romulo, *ſed à* T. Tatio *additum urbi credidere.* Mox *pro fortuna pomœrium auctum.* Et *quos tum* Claudius *terminos poſuerit, facile cognitu, et publicis actis præſcriptum.* C. Antiſtio, M. Suillio Coss. *adoptio in* Domitium *autoritate* Pallantis *feſtinatur, qui obſtrictus* Agrippinæ *ut conciliator nuptiarum, & mox ſtupro eius illigatus, ſtimulabat* Claudium, *cõſuleret* Reip. Britannici *pueritiã robore circũdaret.* Sic *apud diuum* Auguſtũ *quanquam nepotibus ſubnixum uiguiſſe priuignos, à* Tyberio *ſuper propriã ſtirpem* Germanicum *aſſumptum.* Se *quoq; accingeret iuueni, partem curarum capeſſituro.* His *eui*

ctus, biennio maiorẽ natu Domitium filio ante-ponit, habita apud ſenatũ oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti nullam antehac adoptionẽ inter patricios Claudios reperiri, eosq; ab Appio Clauſo conti-nuos durauiſſet. Cæterum acta principi grates, exquiſitiore in Domitium adulatione. Rogataq; lex, quâ in familiam Claudiã & nomen Nero-nis tranſiret. Augetur & Agrippina cognomẽto Auguſtæ. quibus patratis, nemo adeò expers mi-ſericordiæ fuit, quẽ non Britannici fortunæ mœ-ror afficeret. Deſolatus paulatim etiam ſeruili-bus miniſterijs, per intẽpeſtiua nouercæ officia, in ludibria uertebat, intelligens falſi. Neq; enim ſegnẽ ei fuiſſe indolẽ ferunt, ſiue uerum ſeu peri-culis cõmendatus retinuit famã ſine experimẽto. Sed Agrippina quò uim ſuam ſocijs quoq; natio nibus oſtentaret, in oppidũ Vbiorum, in quo ge-nita erat, ueteranos coloniãq; deduci impetrat, cui nomen inditũ ex uocabulo ipſius. Ac fortè ac ciderat, ut eam gentem Rheno trãſgreſſam auus Agrippa in fidẽ acciperet. Iiſdẽ tẽporibus in ſupe riore Germania trepidatũ, aduentu Cattorum latrocinia agitãtium. Deinde L. Pomponius le-gatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, ut anteirent populatores, uel delapſis improuiſi circũfunderentur. Et ſecu-ta conſilium ducis induſtria militum, diuiſiq; in duo agmina, qui læuũ iter petiuerant, recens re uerſos, prædaq; per luxũ uſos, & ſomno graues

circũuenere. Aucta lætitia, quòd quoſdã è clade Variana poſt quadrageſimũ annũ ſeruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendijs ierant, obuio hoſti & in aciẽ auſo, plus cladis faciunt. Et præda famaq́; onuſti, ad montem Taunũ reuertuntur, ubi Pōponius cum legionibus opperiebatur, ſi Catti cupidine ulciſcẽdi caſum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cheruſci, cum quîs æternũ diſcordant, circũgrederẽtur, legatos in urbem & obſides miſere, decretusq́; Pomponio triũphalis honos, modica pars famæ eius apud poſteros, in quîs carminum gloria præcellit. Per idem tẽpus Vãnius Sueuis a Druſo Cæſare impoſitus, pellitur regno, prima imperij ætate clarus acceptusq́; popularibus: mox diuturnitatẽ in ſuperbiam mutans, & odio accolarum, ſimul domeſticis diſcordijs circumuentus. Autores fuere Iubilius Hermundurorũ rex, & Vangio ac Sido ſorore Vannij geniti. Nec Claudius quanquam ſæpe oratus arma certantibus Barbaris interpoſuit, tutum Vannio perfugium promittens ſi pelleretur. ſcripſitq́; P. Attilio Hiſtro, qui Pãnoniæ præſidebat, legionem, ipſaq́; è prouincia lecta auxilia, pro ripa componeret ſubſidio uictis, & terrori aduerſus uictores, ne fortuna elati, noſtram quoq; pacem turbarent. Nam uis innumera Ligij, aliæq́; gentes aduentabant, fama ditis regni quod Vãnius XXX. per annos prædationibus & uecti-

x 4 *galibus*

galibus auxerat. Ipſi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hoſtium: eoq́; caſtellis ſeſe defenſare, bellumq́; ducere ſtatuerat. Sed Iazyges obſidionis impatiẽtes, & proximos per cãpos uagi, neceſſitudinem pugnæ attulere, quia Ligius, Hermundurusq́; illic ingruebant. Igitur digreſſus caſtellis Vannius, funditur prælio, quanquã rebus aduerſis laudatus, quòd & pugnã manu capeſſijt, & corpore aduerſo uulnera excepit. Cæterùm ad claſſem in Danubio opperientẽ perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannonia locati ſunt. Regnum Vangio ac Sido inter ſe partiti ſunt, egregia apud nos fide: ſubiectis ſuóne an ſeruitij ingenio, dum adipiſcerẽtur dominationes multa charitate, & maiore odio poſtquam adepti ſunt. At in Britannia P. Oſtorium proprætorem turbidæ res excepere, effuſis in agrum ſociorum hoſtibus, eò uiolentius quòd nouum ducem exercitu ignoto, & cœpta hyeme iturũ obuiã non rebãtur. Ille gnarus primis euẽtibus metum aut fiduciã gigni, citas cohortes rapit: & cæſis qui reſtiterunt, diſiectos cõſectatus, ne rurſus cõglobarentur, infenſaq́; et infida pax non duci, non militi requiẽ permitteret, detrahere arma ſuſpectis, cinctosq́; caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, ualida gens, nec prælijs concuſſa, quia ſocietatem noſtram uolentes acceſſerant. Hisq́; autoribus circumiecta nationes lo-

cum pugnæ delegere ſeptam agreſti aggere & aditu anguſto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, *quanquam ſine robore legionũ ſociales copias ducebat, perrũpere aggreditur, & diſtributis cohortibus, turmas quoq; peditũ ad munia accingit.* Tunc *dato ſigno perfringũt aggerẽ, ſuisq; clauſtris impeditos turbãt.* Atq; *illi conſcientia rebellionis & obſeptis effugijs, multa & clara facinora fecere. Qua pugna filius legati,* M. Oſtorius *ſeruati ciuis decus meruit.* Cæterum *clade* Icenorũ *compoſiti qui bellum inter & pacẽ dubitabãt, & ductus in* Cangos *exercitus.* Vaſtati *agri, prædæ paßim actæ, non auſis aciẽ hoſtibus, uel ſi ex occulto carpere agmẽ tentarẽt, punito dolo.* Iam *uẽtũ haud procul mari, quod* Hyberniam *inſulã aſpectat, cum ortæ apud* Brigantes *diſcordiæ retraxere ducẽ, deſtinationis certũ, ne noua moliretur, niſi prioribus firmatis.* Et Brigantes *quidem paucis qui arma ceptabãt interfectis, in reliquos data uenia, reſedere.* Silurũ *gens nõ atrocitate, non clemẽtia mutabatur, quin bellũ exerceret, caſtriſq; legionũ premẽda foret.* Id *quo prõptius ueniret, colonia* Camulodunũ *ualida ueteranorũ manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuẽdis ſocijs ad officia legũ.* Itum *inde in* Syluras *ſuper propriã ferociam* Caractaci *uiribus confiſos, quem multa ambigua, multa proſpera extulerãt, ut cæteros* Britannorũ *imperatores præmineret.* Sed *tũ aſtu, tũ locorũ fraus*

de prior, ni militũ inferior, transfert bellũ in Ordouicas, additisq; qui pacẽ noſtrã metuebãt, nouiſſimum caſum experitur, ſumpto ad prælium loco, ut aditus, abſceſſus, cũcta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tũc mõtibus arduis, & ſi qua clementer accedi poterant, in modũ ualli ſaxis præſtruit: & præfluebat amnis uado incerto, caternaq; maiorũ pro munimẽtis conſtiterãt. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda ſpe, aliiſq; belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc uolitans, illũ diẽ, illã aciem teſtabatur, aut recuperãdæ libertatis, aut ſeruitutis æternæ initiũ fore: uocabatq; nomina maiorum, qui dictatorẽ Cæſarẽ pepuliſſent: quorũ uirtute uacui à ſecuribus & tributis, intemerata coniugũ & liberorũ corpora retinerẽt. Hæc atq; talia dicẽti adſtrepere uulgus, gentili quiſq; religioni obſtringi, nõ telis, nõ uulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducẽ Romanũ, ſimul obiectus amnis, additũ uallũ, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequẽs terrebat. Sed miles preliũ poſcere, cuncta uirtute expugnabilia clamitare, præfectiq; ac tribuni paria diſſerentes, ardorẽ exercitus intẽdebãt. Tũ Oſtorius circunſpectis quæ impenetrabilia quæq; peruia, ducit infenſos, amnẽq; haud difficulter euadit. Vbi uentũ ad aggerẽ, dũ miſſilibus certabatur, plus uulnerũ in nos, & pleraq; cædes oriebãtur. Poſteaquam facta teſtudine, rudes & informes

ſaxorũ cõpages diſtractæ, parq; cõminus acies, decedere Barbari in iugamõtiũ. Sed eò quoque irrupere ferentarius grauisq; miles, illi telis aſſultãtes, hi conferto gradu, turbatis cõtra Britãnorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galeárúmue tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterent, gladijs ac pilis legionariorum, ſi huc uerterẽt, ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebãtur: clara ea uictoria fuit, captaq; uxore & filia Caractaci, fratres quoq; in deditionẽ accepti. Ipſe, ut ferme intuta ſunt aduerſa, cũ fidẽ Cartimãdæ reginæ Brigantum petiuiſſet, uinctus ac uictoribus traditus eſt, nono poſt anno quàm bellum in Britãnia cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiã quoq; celebrabatur, auebãtq; uiſere, quis ille tot per annos opes noſtras ſpreuiſſet. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæſar dũ ſuum decus extollit, addidit gloriam uicto. Vocatur quippe ut ad inſigne ſpectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes campo qui caſtra præiacet. Tunc incedentibus regijs clientulis phaleræ, torquesq;, quæq; externis bellis quæſierat, traducta, mox fratres & coniunx & filia: poſtremò ipſe oſtentatus. Cæterorum preces degeneres fuere ex metu. At non Caractacus aut uultu demiſſo, aut uerbis miſericordiam requirens, ubi tribunali aſtitit, in hunc modum locutus eſt: Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum

proſperarũ moderatio fuiſſet, amicus potius in hanc urbem, quam captus ueniſſem: neq; dedignatus eſſem claris maioribus ortus, pluribus gentibus imperitans, fœdere pacem accipere. Præſens ſors mea ut mihi informis, ſic tibi magnifica eſt. Habui equos, uiros, arma, opes, quid mirum ſi hæc inuitus amiſi? Nam ſi uos omnibus imperitare uultis, ſequitur ut omnes ſeruitutem accipiãt. Si ſtatim deditus traderer; neq; meá fortuna, neque tua gloria inclaruiſſet. Et ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumem ſeruaueris, æternum exemplar clemẽtiæ ero. Ad ea Cæſar ueniam ipſiq;, & coniugi, & fratribus tribuit. Atq; illi uinclis abſoluti, Agrippinã quoq; haud procul alio ſuggeſtu conſpicuam, iiſdem quibus principem laudibus gratiiſq; uenerati ſunt. Nouũ ſanè, & moribus ueterum inſolitum, fœminam ſignis Romanis præſidere. Ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperii ſociã ferebat. Vocati poſthac patres multa & magnifica ſuper captiuitate Caractaci diſſeruere. Neq; minus id clarũ quàm cum Syphacem P. Scipio, Perſem L. Paulus, & ſi qui alii uictos reges Populo Rom. oſtendere. Cenſentur Oſtorio triũphi inſignia, proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis: ſiue quòd amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit, ſiue hoſtes miſeratione tanti regis, acrius ad ultionẽ exarſere. Præfectũ caſtrorum, & legionarias cohortes extruendis apud

Siluras præſidijs relictas, circunfundũt. Ac ni cito uicis & caſtellis proximis ſubuentum foret, copiæ tum occidione occubuiſſent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promptiſsimus quiſq; manipulus cecidere. Nec multo pòſt pabulantis noſtros, ipſosq; miſſas ad ſubſidium turmas profligant. Tum Oſtorius cohortes expeditas expoſuit, nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prælium excepiſſent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hoſtes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prælia, & ſæpius in modum latrocinij: per ſaltus, per paludes, ut cuiq; ſors, aut uirtus: temere, prouiſa: ob iram, ob prædã: iuſſu & aliquando ignaris ducibus, ac præcipua Silurum peruicacia, quos accendebat uulgata imperatoris Ro. uox: ut quõdam Sycambri exciſi, ut in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes auaritia præfectorum incautius populantes intercepere. Spoliaq; & captiuos largiendo, cæteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cum tædio curarum feſſus Oſtorius conceſſit uita, lætis hoſtibus, tanquam ducem haud ſpernendum, & ſi non prælium, at certè bellum abſumpſiſſet. At Cæſar cognita morte legati, ne prouincia ſine rectore foret, A. Didium ſuffecit. Is properè uectus, non tamen integras res inuenit, aduerſa interim legionis pugna, cui Manlius Valens

præerat, auctaq; & apud hoſtes eius rei fama, quò uenientem ducem exterrerent: atq; illo augente audita, ut maior laus compoſiti, uel ſi durauiſsent, uenia iuſtior tribueretur. Silures id quoq; damnum intulerũt, lateq; perſultabant, donec accurſu Didij pellerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus ſcientia rei militaris Venutius è Iugantum ciuitate, ut ſuprà memoraui, fidusq; diu, & Romanis armis defenſus, cum Cartimandam reginam matrimonio teneret: mox orto diſsidio, & ſtatim bello, etiam aduerſus nos hoſtilia induerat. Sed primo tantum inter ipſos certabatur, callidisq; Cartimanda artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accenſi hoſtes, ſtimulante ignominia, ne fœminæ imperio ſubderentur, ualida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt: quod nobis præuiſum, & miſſæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque diſpari euentu pugnatum à legione, cui Cæſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, & multa copia honorum, per miniſtros agere & arcere hoſtem ſatis habebat. Hæc, quanquam à duobus Oſtorio Didioq; proprætoribus plures per annos geſta, coniunxi, ne diuiſa haud perinde ad memoriam ſui ualerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. T. L. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito Coſ. uirilis toga Neroni

roni maturata, quo capeßendæ Reip. habilis uideretur. Et cæſar adulationibus ſenatus ceßit, ut uiceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atq; interim deſignatus proconſulare imperium extra urbem haberet, ac princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi: & ludicro Circenſium, quod acquirendis uulgi ſtudijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphalium ueſte, tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriuſq; præſumeret. Simulq; qui centurionum tribunorumq; ſortem Britãnici miſerabantur, remoti fictis cauſis, & alij per ſpeciem honoris: etiam libertorum ſi quis incorrupta fide, depellitur. Tali occaſione obuij inter ſe, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, ſalutauere. Quod ut diſcordiæ initium, Agrippina multo queſtu, ad maritum defert: ſperni quippe adoptionem, quæq; cẽſuerint patres, iußerit populus, intra penates abrogari: ac niſi prauitas tam infenſa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Cõmotus his quaſi criminibus Claudius, optimum quẽq; educatorem filij exilio ac morte afficit: datosq; à nouerca, cuſtodiæ eius imponit. Nondum tamẽ ſumma moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium cura exolueretur Luſcius Geta, & Ruſius Criſpinus, quos Meßalinæ me-

mores

mores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab uno regerentur, intentiorem fore diſciplinam aſſeuerante uxore, transfertur regimē cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius ſponte præficeretur. Suum quoq; faſtigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi: qui mos ſacerdotibus, & ſacris Druidibus antiquitus cōceſſus, uenerationem augebat fœminæ: quam Imperatore genitā, ſororē eius qui rerum potitus ſit, et coniugē & matrem fuiſſe, unicum ad hunc diē exemplum eſt. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, ualidiſſima gratia, ætate extrema (adeò incertæ ſunt potētium res) accuſatione corripitur, deferēte Iunio Lupo ſenatore. Is crimina maieſtatis, et cupidinē Imperij obiectabat. Præbuiſſetq; aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis quā precibus, mutatus eſſet, ut accuſatori aqua atque igne interdiceret. Hactenus Vitellius uoluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſū diris auibus Capitoliū, crebris terræmotibus proruptæ domus, ac dū latius metuitur, trepidatiōe uulgi, inualidus quiſq; obtritus. Frugum quoq; egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigiū accipiebatur. Nec occulti tantum queſtus: ſed iura reddentem Claudiū, circūuaſere clamoribus turbidis, pulſumq; in extremam fori partem urgebant, donec mili

tum

tum globo, infeſtos perrupit. Quindecim dierũ alimenta urbi non amplius ſuperfuiſſe cõſtitit. magnaq; deûm benignitate, & modeſtia urbis rebus extremis ſubuẽtum. At Herculè olim ex Italiæ regionibus lònginquas in prouincias cõmeatus portabant. Nec nunc infœcunditate laboratur, ſed Africam potius & Aegyptum exercemus, nauibúsque & caſibus uita populi Romani permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberósque exortum, Parthis quoq; ac Romanis grauiſſimorum inter ſe motuum cauſa fuit. Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, materna origine ex pellice Græca, cõceſſu fratrũ regnũ adeptus. Hyberos, Pharaſmanes uetuſta poſſeſſione, Armenios frater eius Mithridatès obtinebat opib⁹ noſtris. Erat Pharaſmani filius nomine Rhadamiſtus, decora proceritate, ui corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claraq; inter accolas fama. Is modicũ Hyberiæ regnũ ſenecta patris detineri ferocius crebriusq; iactabat quàm ut cupidinem occultaret. Igitur Pharaſmanes iuuenem potẽtia promptâ, & ſtudio populariũ accinctũ uergentibus iam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniam oſtẽtare, pulſis Parthis, datam Mithridati à ſemet memorãdo: ſed uim differendã, & potiorẽ dolum quo incautum opprimerẽt. Ita Rhadamiſtus ſimulata aduerſus patrẽ diſcordia, tãquam nouercæ odijs impar

pergit ad patruum, multaq́; ab eo comitate in ſpecie͂ liberûm cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit: ignaro & orante inſuper Mithridate, reconciliationis ſpecie aſſumpta, regreſſus ad patrem, quæ fraude confici potuerit promptè nuntiat, cætera armis exequenda. Interim Pharaſmanes belli cauſas cõfingit, prælianti ſibi aduerſus regem Albanorum, & Romanos auxilio uocanti fratre͂ aduerſatũ, eamq́; iniuriam excidio ipſius ultum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille irruptione ſubita territum exutumq́; cãpis Mithridatem compulit in caſtellum Gorneas, tutum loco ac præſidio militum, quîs Celius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. Nihil tam ignarũ Barbaris quàm machinamenta & aſtus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara eſt. Ita Rhadamiſtus fruſtra uel cum damno te͂tatis munitionibus obſidium incipit. Et cum uis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur, obteſtante Caſperio, ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Romani ſcelere & pecunia uenderentur. Poſtremò quia multitudine͂ hoſtium Pollio, iuſſa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias abſcedit, ut niſi Pharaſmanem bello abſterruiſſet, T. Vinidium Quadratũ præſide͂ Syriæ doceret quo in ſtatu Armeniæ forent. Digreſſu centurionis uelut cuſtode exolutus præfectus, hortari Mithridatem

ad ſan

ad ſanciēdum fœdus, coniūctionem fratrum, ac priorem ætate Pharaſmanē & cætera neceſſitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non *abnuere pacem Hyberos, quanquam in tempore ualidiores, & ſatis cognita Armeniorū perfidia, nec aliud præſidij quàm caſtellum cōmeatu egenum, ne dubitaret armis quàm incruentas conditiones malle.* Gun*ctante ad ea Mithridate, & ſuſpectis præfecti conſilijs, quod pellicem regiam polluerat, inq́; omnē libidinē uenalis habebatur,* Caſperius *interim ad* Pharaſmanem *peruadit: utq́;* Hyberi *obſidio decedant expoſtulat. Ille propalam incerta, & ſæpius molliora reſpōdens ſecretis nuntijs monet* Rhadamiſtum, *oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, &* Pollio *occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitarent, ſeq́; præſidio abituros minitarentur. Qua neceſſitate* Mithridates *diem locumq́; fœderi accepit, caſtelloq́; egreditur.* Ac *primo* Rhadamiſtus *in amplexus eius effuſus, ſimulare obſequiū, ſocerū, ac parētē appellare. Adijcit iuſiurādū, nō ferro, non ueneno uim allaturū: ſimul in lucū propinquum trahit, prouiſum illic ſacrificium imperatū dictitans, ut dijs teſtibus pax firmaretur.* Mos *eſt regibus quoties in ſocietatem coëant, implicare dextras, pollicesq́; inter ſe uincere, nodoq́; perſtringere.*

Mox ubi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atq; inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Sed tunc qui ea uincula admouebat, decidiſſe ſimulãs, genua Mithridatis inuadit, ipſumq́; proſternit: ſimulq́; cõcurſu pluriũ inijciuntur catenæ ac compedes, quod dedecorum Barbaris trahebatur. Moxq́; uulgus duro imperio habitũ, probra ac uerbera intentabat. Et erant cõtrà qui tantam fortunæ commotionem miſerarẽtur. Secutaq́; cum paruis liberis coniunx cuncta lamentationẽ complebat. Diuerſis & conte ctis uehiculis abduntur, dum Pharaſmanis iuſſa exquirerẽtur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusq́; ſceleribus paratus. Viſui tamẽ cõſuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamiſtus quaſi iuriſiurãdi memor, non ferrũ, non uenenum in ſororem & patruũ expromit, ſed proiectos in humũ, & ueſte multa grauiq́; opertos necat. Filij quoq; Mithridatis quòd cædibus parentum illacrymauerant, trucidati ſunt. At Quadratus cognoſcens proditum Mithridatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, uocat conſiliũ, docet acta, & an ulciſceretur cõſultat. Paucis decus publicum curæ, plures tuta diſſerunt, omnes ſcelus externum cum lætitia habendũ. Semina etiam odiorum iacienda, ut ſæpe principes Romani eandem Armeniam ſpecie largitionis, turbandis

Barba

Barbarorũ animis præbuerint. Potiretur Rhadamiſtus malè partis, dũ inuiſus, infamis, quan do id magis ex uſu quàm ſi cum gloria adeptus foret. In hanc ſententiam itum. Ne tamen annuiſſe facinori uiderẽtur, et diuerſa Cæſar præciperet, miſſi ad Pharaſmanẽ nuntij, ut abſcederet à finibus Armenijs, filiumq́; abſtraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignaui animi, & deridiculo corporis iuxta deſpiciẽdus: ſed Claudio perquàm familiaris, cum priuatas olim cõuerſationes curaret, iners otiũ oblectaret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis, tãquam recuperaturus Armeniam, dũ ſocios magis quàm hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum, & incurſantibus Barbaris, præſidij egens, ad Rhadamiſtum uenit, donisq́; eius euictus, ultro regium inſigne ſumere cohortatur. Sumentíque adeſt autor & ſatelles. Quod ubi turpi fama diuulgatum, ne cæteri quoq; ex Pelignio coniectarentur, Heluidius Priſcus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tẽpore ut cõſuleret. Igitur propere montem Taurum tranſgreſſus, moderatione plura quàm ui, compoſuerat, cum redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduerſus Parthos exiſteret. Nam Vologeſes caſum inuadendæ Armeniæ obueniſſe ratus, quam à maioribus ſuis poſſeſſam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremq́; Tiridatem deducere in regnum

parat, ne qua pars domus ſine imperio ageret. Inceſſu Parthorũ ſine acie pulſi Hyberi: urbesq; Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Deinde atrox hyems, ſeu parum prouiſi cõmeatus, & ortã ex utroq; tabes, perpellũt Vologeſen omittere præſentia: uacuamq; rurſus Armeniã Rhadamiſtus inuaſit, truculentior quàm antea, tãquam aduerſus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis ſeruitio ſueti patientiã abrumpunt, armisq; regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamiſto ſubſidium fuit, quàm pernicitas equorum, quis ſeq; & coniugem abſtulit. Sed cõiunx grauida primam utcunq; fugam ob metum hoſtilem & mariti charitatem tolerauit. Pòſt feſtinatione cõtinua, ubi quati uterus, et uiſcera uibrantur, orare ut morte honeſta cõtumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò uirtutem admirãs, modò timore æger, ne quis relicta potiretur. Poſtremò uiolentia amoris, & facinorum non rudis, diſtringit Acinacem, uulneratámque ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipſe præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam, id mulieri nomẽ, placida illuuie, ſpirantem at uitæ manifeſtam aduertere paſtores, & dignitate formæ haud degenerẽ reputantes, obligant uulnus, agreſtia medicamina adhibẽt, cognitoq; nomine & ca-

ſu, in

ſu,in urbē Artaxata ferunt:unde publica cura deducta ad Tiridatem,comiterq́; excepta,cultu regio habita eſt. Fauſto Sylla, Siluio Othone C O S S. *Furius Scribonianus in exiliū agitur, quaſi finem principis per Chaldæos ſcrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eiꝰ,ut caſus prioris,nā relegata erat,impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat.Idq́; ad clemētiā trahebat Cæſar, qui ſtirpem hoſtilem iterum conſeruaret. Neq; tamen exuli lōga poſthac uita fuit:morte fortuita, an per uenenum extinctus eſſet, ut quiſq; credidit, uulgauere. De Mathematicis Italia pellendis factum Senatuſconſultū atrox & irritum.Laudati dehinc oratione principis,qui ob anguſtias familiares ordine ſenatorio ſponte cederent,motiq́; qui remanendo impudentiam paupertati adijcerēt.Inter quæ refertur ad patres de pœna fœminarū, quæ ſeruis coniungerentur. Statuiturq́; ut ignaro domino ad id ꝓlapſa,in ſeruitutem ſui cōſenſiſſet,et qui nati eſſent pro libertis haberētur.Pallanti quē repertorē eius relationis ediderat Cæſar,prætoria inſignia, & cēties quinquagies ſeſtertiûm cenſuit conſul. deſignatus Barea Soranus:additū à Scipione Cornelio grates publicè agendas, qui regibus Arcadiæ ortus,ueterrimā nobilitatem uſui publico poſtponeret ; ſeque inter miniſtros principis haberi ſineret. Aſſeuerauit Claudius contentū honore*

Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſi-ſtere. Et *fixũ eſt ære publico* Senatuſconſultum, *quo libertinus ſeſtertij ter millies poßeßor, antiquæ parſimoniæ laudibus cumulabatur.* At *non frater eius cognomento* Felix *pari moderatione agebat, iam pridem* Iudææ *impoſitus, & cuncta maleſacta ſibi impunè ratus, tanta potentia ſubnixo.* Sanè *præbuerant* Iudæi *ſpeciem, motus orta ſeditione, poſtquam cognita cæde eius, haud obtemperatũ eßet.* Sed *manebat metus, ne quis principũ eadem imperitaret.* Atque *interim* Felix, *intẽpeſtiuis remedijs delicta accẽdebat, æmulo ad deterrima* Ventidio Cumano, *cui pars prouinciæ habebatur, ita diuiſis, ut huic* Galilæorum *natio,* Felici Samaritæ *parerent, diſcordes olim, & tum contemptu regentium minus coërcitis odijs.* Igitur *raptare inter ſe, immittere latronũ globos, cõponere inſidias, & aliquando prælijs congredi, ſpoliaq; & prædas ad procuratores referre.* Hiq; *primo lætari: mox gliſcente pernicie, cum arma militum interiecißent, caſi milites.* Arſißetq; *bello prouincia, ni* Quadratus Syriæ *rector ſubueniſſet.* Nec *diu aduerſus* Iudæos, *qui in necem militũ proruperant, dubitatũ, quin capite pœnas luerent.* Cumanus *et* Felix *cunctationẽ afferebant, quia* Claudius *cauſis rebellionis auditis ius ſtatuendi etiã de procuratoribus dederat.* Sed Quadratus Felicem *inter iudices oſtentauit, receptum*

in trib

in tribunal quo ſtudia accuſantiū deterreren-tur. Dānatusq; *flagitiorū, quæ duo deliquerāt,* Cumanus,*et quies prouinciæ reddita.* Nec *multo pòſt agreſtiū* Cilicum *nationes, quibus* Clitarum *cognomentum, ſæpe & alias cōmotæ, tunc* Troſobore *duce, montes aſperos caſtris cepere.* Atque *inde decurſu in litora aut urbes, uim cultoribus, ac oppidanis, ac plerunq; in mercatores et nauicularios audebant.* Obſeſſaq; *ciuitas* Anemurienſis, & *miſſi è* Syria *in ſubſidium equites cum præfecto* Curtio Seuero *turbātur, quòd duri circū loci, peditibusq; ad pugnā idonei, equeſtre prælium haud patiebantur.* Dein *rex eius oræ* Antiochus *blandimentis aduerſus plebem, fraude in ducē cum* Barbarorū *copias diſſociaſſet,* Troſobore *paucisq; primoribus interfectis, cæteros clementia cōpoſuit.* Sub *idem tempus inter lacum* Fucinum *amnemq;* Lyrim *perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus uiſeretur, lacu in ipſo nauale præliū adornatur, ut quondam* Auguſtus *ſtructo cis* Tyberim *ſtagno, ſed leuibus nauigijs & minore copia ediderat.* Claudius *triremes quadriremesq; & undeuiginti hominū millia armauit, cinctoratibus ambitu, ne uaga effugia forent: attamē ſpatium amplexus, ad uim remigij, & gubernantium artes, impetusq; nauiū prælio ſolitos.* In *ratibus prætoriarū cohortiū manipuli turmæq; adſtiterant, antepoſitis propugnaculis, ex*

quîs catapultæ balliſtæq́; tenderentur. Reliqua lacus claßiarij rectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montiũ edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipijs, & alij urbe ex ipſa, uiſendi cupidine, aut officio in principẽ. Ipſe inſigni paludamẽto, neq; procul Agrippina chlamyde aurata præſidere. Pugnatum, quanquam inter ſontes, fortium uirorũ animo: ac poſt multũ uulnerum, occidioni exempti ſunt. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarũ iter, & incuria operis manifeſta fuit, haud ſatis depreßi ad lacus ima uel media. Eoq́; tẽpore interiecto altius effoßi ſpecus; & cõtrahendæ rurſus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam. Quin & conuiuiũ effluuio lacus appoſitum magna formidine cunctos affecit; quia uis aquarum prorumpens proxima trahebat, conuulſis ulterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis uſa, miniſtrum operis Narciſſum incuſat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrẽ, nimiasq́; ſpes eius arguens. D. Iunio, Q. Auterio COSS. ſedecim annos natus Nero, Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepit. Vtq́; ſtudijs honeſtis, & eloquentiæ gloria niteſceret, cauſa Ilienſium ſuſcepta, Romanum Troia demißum, & Iuliæ ſtirpis autorem Aeneam, aliaq́; haud procul fa-

bulis uetera facũdè executus, impetrat ut Ilienſes omni publico munere ſoluerẽtur. Eodẽ oratore Bononienſi coloniæ igni hauſtæ ſubuentũ, centies ſeſtertiũ largitione. Redditur Rhodijs libertas, adempta ſæpe aut firmata, prout bellis externis meruerãt, aut domi ſeditione deliquerant. Tributũq; Apamienſibus terræmotu conuulſis, in quinquẽnium remiſſum. At Claudius ſæuiſſima quæque promere adigebatur eiuſdem Agrippinæ artibus, quæ Statiliũ Taurum opibus inluſtrem hortis eius inhians peruertit, accuſante Tarquinio Priſco. Legatus is Tauri Africam imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca repetũdarũ crimina, cæterùm magicas ſuperſtitiones obiectabat, nec ille diutiꝰ falſum accuſatorẽ indigna ſorte perpeſſus, uim uitæ ſuæ attulit ante ſententiã ſenatus. Tarquinius tamen curia exactus eſt, quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno ſæpius audita uox principis, Parem uim rerum habendã à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuito prolapſus uideretur, Senatus quoq; conſulto cautum, plenius quàm antea & uberius. Nam diuus Auguſtus apud equeſtres qui Aegypto præſiderent lege agi, decretáque eorũ proinde haberi iuſſerat, ac ſi magiſtratus Romani cõſtituiſſent: mox alias per prouincias & in urbe pleraq; cõceſſa ſunt, quæ olim à prætoribus

toribus noſcebãtur. Claudi⁹ omne ius tradidit, de quo toties ſeditione aut armis certatũ, cum Semproniis rogationibus equeſter ordo in poſſeßione iudiciorum locaretur, aut rurſum Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent. Mariuſq́; & Sylla olim de eo uel præcipuè bellarunt. Sed tunc ordinũ diuerſa ſtudia: et quæ uicerant, publicè ualebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matthios poſthac et Vedios, et cætera equitũ Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit, cũ Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibiq́; & legibus adæquauerit. Retulit dein de immunitate Cois tribuenda. Multaq́; ſuper antiquitate eorum memorauit: Argiuos uel cum Latonæ parente, uetuſtißimos inſulæ cultores: mox aduentu Aeſculapij artem medendi illatam, maximeq́; inter poſteros eius celebrem fuiſſe, nomina ſingulorum referens, & quibus quiſque ætatibus uiguißent. Quinetiã dixit Xenophontem, cuius ſcientia ipſe uteretur, eadem familia ortum. Precibuſq́; eius dandũ ut omni tributo uacui in poſterum Coi, ſacram & tanti dei miniſtram inſulam colerẽt. Neq; dubium haberetur, multa eorundẽ in populum Rom. merita, ſociaſq́; uictorias potuiſſe tradi. Sed Claudius facilitate ſolita quod uni cõceßerat, nullis extrinſecus adiumentis uelauit. At Byzantij, data dicendi

dicēdi copia, cum magnitudinem onerum apud ſenatum deprecarētur, cuncta repetiuere, orſi à fœdere quod nobiſcum iecerāt, qua tempeſtate bellauimus aduerſus regē Macedonum, *cui ut degeneri*, P*ſeudophilippi uocabulū impoſitum.* M*iſſas poſthac copias in* Antiochum, P*erſen,* A*riſtonicum, & piratico bello adiutum* Antonium. M*emorabántque quæ* S*yllæ aut* L*ucullo aut* P*ōpeio obtuliſſent.* M*ox recētia in* C*æſares merita, quādo ea loca inſiderēt, quæ tranſmeantibus terra mariq́; ducibus, exercitibusq́;, ſimul uehendo cōmeatui opportuna forēt.* N*anq́; arctiſſimo inter* E*uropam* A*ſiamq́; diuortio* B*y*Z*antium in extrema* E*uropa poſuere* G*ræci, quibus* P*ythium* A*pollinem conſulentibus ubi conderent urbē, redditum oraculum eſt: quærerent ſedem cæcorū terris aduerſam.* E*a ambage* C*halcedonij monſtrabantur, quòd priores illuc aduecti, præuiſa locorum utilitate, peiora legiſſent.* Q*uippe* B*y*Z*antium fertili ſolo fœcundoq́; mari, quia uis piſcium in* P*ontum erumpens, & obliquis ſubter undas ſaxis exterrita, omiſſo alterius litoris flexu, hos ad portus defertur.* V*nde primo quæſtuoſi & opulenti, pòſt magnitudine onerum urgente, finē aut modum orabant, annitente principe qui* T*hracio* B*oſphoranoq́; bello recēs feſſos iuuandosq́; retulit.* I*ta tributa in quinquennium remiſſa.* M. A*ſilino,* M. A*cilio* COS. *mutationem rerum in deterius portendi*

tendi

tendi cognitum eſt crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militũ igne cœleſti arſere. Faſtigio Capitolij examen apum inſedit. Biformes hominum partus. Et ſuis fœtum editũ, cui accipitrum ungues erant. Numerabatur inter oſtenta, diminutus omniũ magiſtratuum numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule, paucos intra menſes defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina uocẽ Claudij, quam temulentus iecerat, fatale ſibi, ut coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare ſtatuit, perdita prius Domitia leuibus & muliebribus cauſis: quia Lepida minore Antonia genita, auunculo Auguſto, Agrippinæ ſobrina prior, ac Gnei mariti eius ſoror, parem ſibi claritudinẽ credebat. Nec forma, ætas, opes multum diſtabant, et utraq; impudica, infamis, uinolenta, haud minus uitijs æmulabãtur, quã ſi qua ex fortuna proſpera acceperant. Enimuero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronẽ prævaleret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animũ deuinciebat, truci contrà ac minaci Agrippina, quæ filio dare imperiũ, tolerare imperitantem nequibat. Cæterùm obiecta ſunt quòd cõiugiũ principis deuotionibus petiuiſſet, quodq; parum coërcitis per Calabriam ſeruorũ agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta multum aduerſante Narciſſo, qui Agrippinã magis

gis magisq; ſuſpectans, prōpſiſſe inter proximos ferebatur, certā ſibi perniciem, ſeu Britannicus rerū, ſeu Nero potiretur. Verū ita de ſe meritū Cæſarē, ut uitā uſui eius impenderet. Cōuictam Meſſalinam & Silium. Pares iterū accuſandi cauſas eſſe: Si Nero imperitaret Britānico ſucceſſore, nullū principi meritū, ac nouercæ inſidijs domū omnem cōuelli, maiore flagitio, quàm ſi impudicitiā prioris coniugis reticuiſſet: quanquam ne impudicitiā quidem nunc abeſſe, Pallante adultero, ne quis ambigat, decus, pudorē, corpus cuncta regno uiliora habere. Hæc atque talia dictitās, amplecti Britannicū, robur ætatis quàm maturrimū precari, modò ad deos, modò ad ipſum tendere manus, adoleſceret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores ulciſceretur. In tāta mole curarū Claudius ualitudine aduerſa corripitur, refouēdisq; uiribus mollitie cœli & ſalubritate aquarū, Sinueſſam pergit. Tum Agrippina ſceleris olim certa & oblatæ occaſionis propera, nec miniſtrorū egēs, de genere ueneni conſultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur: ſi lentū et tabidū delegiſſet, ne admotus ſupremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorē filij rediret. Exquiſitum aliquid placebat, quod turbaret mentē, & mortem differret. Deligitur artifex taliū, uocabulo Locuſta, nuper ueneficij damnata, & diu inter inſtrumēta regni habita. Eius mulieris ingenio

paratum

paratum uirus, cuius miniſter è ſpadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus. Adeoq; cuncta mox pernotuere, ut temporum illorū ſcriptores prodiderint, infuſum delectabili cibo boletorū uenenum, nec uim medicaminis ſtatim intellectã, ſocordiáne Claudij an uinolentia, ſimul ſoluta aluus ſubueniſſe uidebatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebãtur, ſpreta præſentiū inuidia, prouiſam iã ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet. Ille tanquã niſus euomentis adiuuaret, pinnam rapido ueneno illitam faucibus eius demiſiſſe creditur, haud ignarꝰ ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cū præmio. Vocabatur interim ſenatus, uotaq; pro incolumitate principis conſules & ſacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis ueſtibus & fomentis obtegeretur, dum res firmãdo Neronis imperio componũtur. Iam primùm Agrippina uelut dolore uicta et ſolatia cõquirens, tenere amplexu Britannicũ, ueram paterni oris effigiem appellare, ac uarijs artibꝰ demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoq; & Octauiam ſorores eius attinuit. & cunctos aditus cuſtodijs clauſerat, crebroq; uulgabat, ire in melius ualitudinem principis, quo miles bona in ſpē ageret, tēpusq; proſperum ex monitis Chaldæorū attentaret. Tunc medio diei, tertio ante Idus Octob. foribus palatij repēte diductis, comitãte Burro

Nero egreditur ad cohortem quæ more militiæ excubijs adeſt. ibi monente præfecto, feſtis uocibus exceptus, inditur lectica. Dubitauiſſe quoſdam ferunt reſpectantes, rogitanteſq; ubi Britãnicus eſſet: mox nullo in diuerſum autore, quæ offerebantur ſecuti ſunt. Illatuſq; caſtris Nero, & congruentia tempori præfatus, promiſſo donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator conſalutatur. Sententiam militum ſecuta Patrum conſulta. Nec dubitatum eſt apud prouincias. Cœleſteſq; honores Claudio decernuntur, & funeris ſolenne perinde ac diuo Auguſto celebratur, æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Teſtamentum tamen haud recitatum, ne antepoſitus filio priuignus, iniuria & inuidia animos uulgi turbaret.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XIII.

PRIMA *nouo principatu mors Iunij Sillani procõſulis Aſiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur, nõ quia ingenij uiolẽtia exitiũ iritauerit, ſegnis & dominationibus alijs faſtiditus, adeò ut C. Cæſar pe-*

cudem aureã cum appellare ſolitus ſit: uerùm Agrippina fratri eius L. Sillano necem molita ultorem metuebat, crebra uulgi fama, antepo-nẽdum eſſe uix dum pueritiã egreſſo Neroni, & imperium per ſcelus adepto, uirum ætate compo ſita; inſontem, nobilẽ, & quod tunc ſpectaretur, è Cæſarum poſteris. quippe & Sillanus diui Augusti abnepos erat. Hæc cauſa necis: miniſtri fuere, P. Celerius eques Rom. & Elius libertus, rei familiari principis in Aſia impoſiti. Ab ijs proconſuli uenenũ inter epulas datum eſt, apertius quàm ut fallerent. Nec minus properato Narciſſus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduerſus Agrippinam retuli, aſpera cuſtodia, & neceſſitate extrema, ad mortem agitur inuito principe, cuius abditis adhuc uitijs per auaritiam ac prodigentiam mire congruebat. Ibaturq; in cædes niſi Afranius Burrus, & Anneus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in ſocietate potentia concordes, diuerſa arte ex æquo pollebant; Burrus militaribus curis, & ſeueritate morum, Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honeſta, iuuantes inuicem, quò facilius lubricam principis ætatem ſi uirtutem aſpernaretur, uoluptatibus conceſſis retinerent. Certamen utriq; unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malis dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo autore Claudius nuptijs

inceſtis, & adoptione exitioſa ſemet peruerterat. Sed neq; Neroni infra ſeruos ingenium, & Pallas triſtis arrogantia modũ liberti egreſsus, tædium ſui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, ſignumq́; more militiæ pereũti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. *Decreti & à ſenatu duo lictores, flaminium Claudiale, ſimul Claudio cenſoriũ funus, & mox conſecratio. Die funeris laudationem eius princeps exorſus eſt. Dum antiquitatem generis, cõſulatus, ac triumphos maiorum enumerabat, intẽtus ipſe & cæteri. Liberalium quoq; artium commemoratio, & nihil regente eo Reipublicæ triſte ab externis accidiſſe, pronis animis audita. Poſtquam ad prouidentiã ſapientiamq́; flexit, nemo riſui temperare, quãquam oratio à Seneca compoſita multũ cultus præferret: ut fuit illi uiro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant ſeniores, quibus otium eſt uetera & præſentia contendere, primum ex ijs qui rerum potiti eſſent, Neronem alienæ facundiæ eguiſſe. Nam dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus, & Auguſto prompta ac profluens, quæ deceret principẽ, eloquentia fuit. Tyberius artẽ quoq; callebat, qua uerba expenderet, tum ualidus ſenſibus aut conſulto ambiguus. Etiã C. Cæſaris turbata mens uim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata diſſereret, elegantiam require-*

res. Nero puerilibus ſtatim annis uiuidum animum in alia detorſit. Cælare & pingere, cantus, aut regimen equorum exercere, & aliquando carminibus pangendis, ineſſe ſibi elementa doctrinæ oſtendebat. Cæterum peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingreſſus, & de autoritate patrum, & conſenſu militum præfatus, conſilia ſibi & exempla capeſſendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domeſticis diſcordijs imbutam, nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem ultionis afferre. Tum formam futuri principatus præſcripſit, ea maximè declinãs, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim ſe negotiorum omnium iudicem fore, ut clauſis unam intra domum accuſatoribus & reis, paucorum potẽtia graſſaretur. Nihil in penatibus ſuis uenale, aut ambitioni peruium: diſcretam domum & Remp. Teneret antiqua munia ſenatus. Conſulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ aſſiſterent. Illi Patrum aditum præberent, ſe mandatis exercitibus conſulturum. Mec defuit fides. Multaq; arbitrio ſenatus conſtituta ſunt, Nequis ad cauſam orandam mercede aut donis emeretur. Ne deſignatis quidem quæſtoribus edendi gladiatores neceſſitas eſſet. Quod quidem aduerſante Agrippina, tanquam acta Claudij ſubuerterentur, obtinuere patres, qui in palatium ob id uocabãtur, ut aſtaret abditis à tergo foribus uelo

diſcreta

diſcretà, quod uiſum arceret, àditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum cauſam gentis apud Neronem orantibus, aſcendere ſuggeſtum imperatoris, & præſidere ſimul parabat, niſi cæteris pauore defixis Seneca admonuiſſet, uenienti matri occurreret. Ita ſpecie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupiſſe rurſum Parthos, & rapi Armeniam allatum eſt, pulſo Rhadamiſto, qui ſæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deſeruerat. Igitur in urbe ſermonũ auida, quemadmodũ princeps uix ſeptemdecim annos egreſſus, ſuſcipere eam molem aut propulſare poſſet: quod ſubſidium in eo qui à fœmina regeretur: num prælia quoque & oppugnationes urbium, & cætera belli per magiſtros adminiſtrari poſſent, inquirebant. Contrà alij melius eueniſſe dixerunt, quàm ſi inualidus ſenecta & ignauia Claudius, militiæ ad labores uocaretur, ſeruilibus iuſſis obtemperaturus. Burrũ tamen & Senecam multarum rerum experientia cognitos, & imperatori quantum ad robur deeſſe? cum octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæſar Octauius ciuilia bella ſuſtinuerint. Pleraq; in ſumma fortuna auſpicijs & cõſilijs quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentũ, honeſtis an ſecus amicis uteretur, & ſi ducem amota inuidia egregium, quàm ſi pecunioſum & gratia ſubnixum

per ambitũ deligeret. Hæc atq; talia uulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæſitã ſupplendis Orientis legionibus admouere, legionesq́; ipſas propius Armeniam collocari iubet. Duosq́; ueteres reges Agrippam & Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarẽt, ſimul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Ariſtobolo, regionem Sophenem Sohemo cum inſignibus regijs mandat. Exortusq́; in tempore æmulus Vologeſo filius Vardanis. Et abſceßere Armenia Parthi, tanquam differrent bellum. Sed apud ſenatum omnia in maius celebrata ſunt, ſententijs eorum, qui ſupplicationes & diebus ſupplicationum ueſtem principi triumphalem, utq́; ouans urbem iniret, effigiesq́; eius pari magnitudine, ac Martis Vltoris eodem in templo cenſuere, præter ſuetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præpoſuerat. Videbaturq́; locus uirtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita diuiduntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum Vinidium remaneret, par ciuium ſociorúmque numerus Corbuloni eßet, additis cohortibus, alijsq́;, quæ apud Cappadociam hyemabant. Socij reges prout bello conduceret, parere iußi. Sed ſtudia eorum in Corbulonem promptiora erãt. Qui ut famæ inſeruiret, quæ in nouis cœptis ualidißima

diſsima eſt, itinere propere confecto, apud Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progreſsum, ne ſi ad accipiendas copias Syriam intrauiſſet Corbulo, omnium ora in ſe uerteret, corpore ingens, uerbis magnificus, & ſuper experientiam, ſapientiamq́; etiam ſpe inanium ualidus. Cæterum uterq; Vologeſem regem nuntijs monebant, pacem quàm bellũ mallet, datisq́; obſidibus, ſolitam prioribus reuerentiã in popu. Rom. continuaret. Et Vologeſes quo bellum ex æquo modo pararet, an ut æmulationis ſuſpectos per nomen obſidum amoueret, tradit nobiliſsimos ex familia Arſacidarum. Accepitq́; eos centurio Hoſterius ab Vinidio miſſus, forte priore de cauſa adito rege. Quod poſtquam Corbuloni cognitum eſt, ire præfectum cohortis Arriũ Varum, & recipere obſides iubet. Hinc ortũ inter præfectum & centurionem iurgium, ne diutius externis ſpectaculo eſſet, arbitrium rei obſidibus legatisq́; qui eos ducebant, permiſſum. Atq; illi ob recentem gloriam, & inclinationem quãdam etiam hoſtium, Corbulonẽ prætulere. Vnde diſcordia inter duces, querente Vinidio prærepta quæ ſuis conſilijs patrauiſſet: teſtante contrà Corbulone non prius conuerſum regem ad offerendos obſides, quàm ipſe dux bello delectus, ſpes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuerſos, ſic euulgari iuſſit: Ob res à Quadrato & Corbulone proſpere geſtas laurũ

faſcibus imperatorijs addi. Quæ in alios cõſules egreſſa, coniunxi. Eodem anno Cæſar effigiem Gn. Domitio patri, conſularia inſignia Aſconio Labeoni, quo tutore uſus erat, petiuit à ſenatu, ſibiq; ſtatuas argento uel auro ſolidas, aduerſus offerentes prohibuit. Et quanquam cenſuiſſent patres, ut principium anni inciperet menſe Decembri, quo ortus erat Nero, ueterẽ religionem calendarũ Ianu. inchoando anno retinuit. Neq; recepti ſunt inter reos Carinâs Celer ſenator, ſeruo accuſante, aut Iulius Denſus equeſter, cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antiſtio Coss. cum in acta principis iurarent magiſtratus, in ſua acta collegam Antiſtium iurare prohibuit, magnis patrũ laudibus, ut iuuenilis animus leuium quoq; rerum gloria ſublatus, maiores continuaret. Secutaq; lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Meſſalinæ ordine remotum, reddidit ſenatui, clementiã ſuam obſtringens crebris orationibus, quas Seneca, teſtificando quàm honeſta præciperet, uel cauſa iactandi ingenij, uoce principis uulgabat. Cæterum infracta paulatim potentia matris, delapſo Nerone in amorem libertæ, cui uocabulum Acte fuit: ſimul aſſumptis in conſcientiam Othone & Claudio Senecione adoleſcẽtulis decoris. quorum Otho familia conſulari: Senecio liberto Cæſaris patre genitus, ignara matre, dein fruſtra obnitente, penitus

nitus irrepſerat per luxum et ambigua ſecreta: ne ſeuerioribus quidem principis amicis aduerſantibus, muliercula nulla cuiuſquam iniuria cupidines principis explente: quando uxore ab Octauia nobili quidem, & probitatis ſpectata, fato quodam, an quia praualent illicita, abhorrebat, metuebaturq́; ne in ſtupra fœminarum inluſtrium prorumperet, ſi illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliaq́; eundem in modum muliebriter fremere. Neq; pœnitentiam filij, aut ſatietatem opperiri: quātoq́; fœdiora exprobrabat, acrius accēdere, donec ui amoris ſubactus, exueret obſequium in matrem, Senecæq́; permitteret. Ex cuius familiaribus Anneus Serenus ſimulatione amoris aduerſus eandem libertam primas adoleſcentis cupidines uelauerat, præbueratq́; nomen, ut quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina uerſis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, ſuum potius cubiculum ac ſinum offerre contegēdis quæ prima ætas, & ſumma fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempeſtiuam ſeueritatem, & ſuarum opum quæ haud procul imperatorijs aberāt, copias tradebat, ut nimia nuper coërcendo filio, ita rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantq́; caueri inſidias mulieris ſemper atrocis, tum &

 falſa

falſæ. Forte illis diebus Cæſar inſpecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulſerant, deligit ueſtem & gemmas, miſitq́; donum matri, nulla parſimonia, cum præcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina non his inſtrui cultus ſuos, ſed cæteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipſa haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infenſus ijs, quibus ſuperbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem cura rerũ, quis à Claudio impoſitus, uelut arbitrum regni agebat. Ferebaturq́; digrediente eo, magna proſequẽtium multitudine, non abſurde dixiſſe: Ire Pallãtem, ut eiuraret. Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, pareſq́; rationes cum Rep. haberet. Præceps poſt hæc Agrippina, ruere ad terrorem & minas, neque principis auribus abſtinere, quò minus teſtaretur, adultum iam eſſe Britannicũ, ueram, dignamq́; ſtirpem ſuſcipiendo patris imperio, quod inſitus & adoptiuus per iniurias matris exerceret. Nõ abnuere ſe, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, ſuæ in primis nuptiæ, ſuum ueneficium. Id ſolum dijs & ſibi prouiſum, quòd uiueret priuignus: Ituram cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia, inde uilis rurſus Burrus & exul Seneca, trunca ſcilicet manu, & profeſſoria lingua, generis humani regimen expoſtulantes. Simul intendere manus, aggerere

probra:

probra: cõſecratũ Claudiũ, infernos Syllanorũ manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartũdecimum ætatis annũ Britãnicus explebat, uolutare ſecum, modò matris uiolentiã, modò ipſius indolem, ut quidẽ experimẽto nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæſiuiſſet. Feſtis Saturno diebus inter alia æqualiũ ludicra, regnũ luſu ſortientiũ, euenerat ea ſors Neroni. Igitur cæteris diuerſa, nec ruborẽ allatura, ubi Britannico iuſſit exurgeret, progreſſusq; in mediũ, cantum aliquẽ inciperet: irriſum ex eo ſperans pueri ſobrios quoq; conuictus, nedum temulentos ignorantis: ille conſtanter exorſus eſt carmen, quo euolutum eum ſede patria rebusq; ſummis ſignificabatur. Vnde orta miſeratio manifeſtior, quia diſsimulationem nox & laſciuia exemerat. Nero intellecta inuidia, odiũ intendit. Vrgentibusq; Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari uenenũ iubet, miniſtro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius cura attinebatur damnata ueneficij nomine Locuſta, multa ſcelerũ fama. Nã ut proximus quiſq; Britãnico, neq; fas, neq; fidem penſi haberet, olim prouiſum erat. Primũ uenenũ ab ipſis educatoribus accepit, trãſmiſitq; exoluta aluo parũ ualidũ, ſiue tẽperamentũ inerat, ne ſtatim ſæuiret. Sed Nero lenti ſceleris impatiens, mini-

tari

tari tribuno, iubere ſupplicium uenefica, quòd dum rumorem reſpiciunt, dum parant defenſiones, ſecuritatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm ſi ferro urgeretur, cubiculum Cæſaris iuxta decoquitur uirus cognitis antea uenenis rapidum. Mos habebatur principũ liberos cum cæteris idem ætatis nobilibus ſedẽtes uesci in aſpectu propinquorum, propria & parciore menſa. Illic epulante Britannico, quia cibus potusq; eius delectus ex miniſtri guſtu explorabatur, ne omitteretur inſtitutum, aut utriuſq; morte proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico. Dein poſtquã feruore aſpernabatur, frigida in aqua affunditur uenenũ, quod ita cũctos eius artus peruaſit, ut uox pariter & ſpiritus eius raperentur. Trepidatũ à circunſedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, reſiſtunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat reclinis, & neſcio ſimilis, ſolitum ita ait, per comitialem morbum, quo primũ ab infantia afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim uiſus ſenſusq;. At Agrippinæ is pauor, ea conſternatio mentis quamuis uultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuiſſe ac Octauiam ſororem Britannici conſtiterit: quippe ſibi ſupremum auxiliũ ereptũ, & parricidij exemplum intelligebat. Octauia quoq;, quamuis ra

uis rudibus annis, dolorem, charitatem, omnis affectus abſcondere didicerat. Ita poſt breue ſilentium repetita cõuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogũ cõiunxit, prouiſo antè funebri apparatu, qui modicus fuit. In cãpo tamen Martio ſepultus eſt, adeò turbidis imbribus, ut uulgus iram deûm portendi crediderit aduerſus facinus, cui plerique etiam hominum ignoſcebãt, antiquas fratrum diſcordias, & inſociabile regnum exiſtimantes. Tradunt pleriq; eorum temporũ ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſiſſe pueritiæ Britãnici Neronem, ut iam non præmatura, neque ſæua mors uideri queat, quamuis inter ſacra menſæ, ne tempore quidem ad complexum ſorori dato, ante oculos inimici properata ſit in illum ſupremum Claudiorum ſanguinem, ſtupro prius quàm ueneno pollutum. Feſtinationem exequiarum edicto Cæſar defendit, id à maioribus inſtitutum referẽs, ſubtrahere oculis acerba funera, neq; laudationibus, aut põpa detinere. Cæterũ & ſibi amiſſo fratris auxilio, reliquas ſpes in Rep. ſitas: & tanto magis fouendum patribus populoq; principem, qui unus ſupereſſet è familia ſummum ad faſtigiũ genita. Exin largitione potiſſimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerẽt uiros grauitatem aſſeuerantes, quòd domos uillaſq; id temporis quaſi prædas diuiſiſſent. Alij neceſſitatem adhibitam credebant à principe,

ſceleris

ſceleris ſibi conſcio, & ueniam ſperãte, ſi largitionibus ualidiſſimum quenq; obſtrinxiſſet. At matris ira nulla munificentia leniri: ſed amplecti Octauiã. Crebra cum amicis ſecreta habere. Super ingenitã auaritiam, undiq; pecunias quaſi in ſubſidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & uirtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore habere, quaſi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasq; militares, quæ ut coniugi imperatoris ſoli tum & ut matri ſeruabantur, & Germanos ſuper eundem honorem cuſtodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domum, matremq; transfert in eam, quæ Antoniæ fuerat, quoties ipſe illuc uentitaret, ſeptus turba centurionum, & poſt breue oſculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ, non ſua ui nixa. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas fœminas, amore an odio incertum. Ex quibus erat Iulia Syllana, quam matrimonio C. Silij à Meſſalina depulſam, ſuprà retuli, inſignis genere, forma laſciua, & Agrippinæ diu perchara: mox occultis inter eas offenſionibus, quia Sextiũ Africanum nobilem iuuenẽ à nuptijs Syllanæ deterruerat Agripina, impudicam & uergentem annis dictitans, non ut Africanũ ſibi ſeponeret, ſed ne opibus

opibus

opibus & orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa ſpe ultionis cauſa oblata, parat accuſatores ex clientibus ſuis Iturium & Caluiſium, nõ uetera, & ſæpius iam audita deferens, quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: ſed deſtinauiſſe eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere: coniugioq́; eius etiam imperio Remp. rurſus inuadere. hæc Iturius & Caluiſius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiũt. Qui lætus oblatis (quippe in Agrippinam & Domitiam infenſa æmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionẽ libertũ & ipſum Domitiæ impulit ire propere, crimenq́; atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per uinolẽtiã trahebatur. Cum ingreditur Paris, ſolitus alioquin id tẽporis luſus principis intendere: ſed tunc cõpoſitus ad mœſtitiã, expoſitoq́; indicij ordine, ita audiẽtem exterret, ut nõ tantum matrem, Plautumq́; interficere, ſed Burrum etiã dimouere præfectura deſtinaret, tanquam Agrippinæ gratia prouectum, & uicem reddentem. Fabius Ruſticus autor eſt, ſcriptos eſſe ad Cæcinnam Thuſcũ codicillos mandata ei prætoriarum cohortium curã, ſed ope Senecæ dignationẽ Burro retentam. Plinius & Cliuius nihil dubitatũ de fide præfecti referunt. Sanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amiticia floruit. Nos conſenſum

autor

autorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorum trademus. Nero trepidus, *& interficiendæ matris auidus, nō prius differri potuit, quàm* Burrus *necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur.* Sed *cuicunq; , nedum parenti defenſionem tribuendam, nec accuſatores adeſſe, ſed uocem unius ex inimica domo afferri* Refutare *tenebras, & uigilatam conuiuio noctem, omniaq́; temeritati & inſcitiæ propiora.* Sic *lenito principis metu, & luce* orta, *itur ad* Agrippinam *ut noſceret obiecta, diſſoluerétque, uel pœnas lueret.* Burrus *ijs mandatis* Seneca *coram fungebatur.* Aderant *& ex libertis arbitri ſermonis.* Deinde *à* Burro *poſtquam crimina & autores expoſuit, minaciter actum.* Agrippina *ferociæ memor,* Non *miror, inquit,* Syllanam *nunquam edito partu, matrum affectus ignotos habere.* Neque *enim perinde à parentibus liberi, quàm ab impudica adulteri mutantur.* Nec *ſi* Iturius *&* Caluiſius *adeſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipiendæ accuſationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidij, aut* Cæſari *conſcientia ſubeunda eſt: nam* Domitiæ *inimicitijs gratias agerem, ſi beniuolentia mecum in* Neronem *meum certaret.* Nunc *per concubinum* Atimetum, *& hiſtrionem* Paridem *quaſi ſcenæ fabulas componit.* Baiarum *ſuarum piſcinas excolebat, cum meis con-*

ſilijs

ſilij s adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cætera adipiſcendo imperio præpararētur. Aut exiſtat qui cohortes in urbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, deniq; ſeruos uel libertos ad ſcelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram? ac ſi Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit, deſunt ſcilicet mihi accuſatores, qui non uerba impatientia charitatis aliquando incauta, ſed ea crimina obijciant, quibus niſi à filio mater abſolui non poßim. Commotis qui aderant, ultroq; ſpiritus eius mitigantibus, colloquium filij expoſcit. Vbi nihil pro innocentia quaſi diffideret, nec beneficijs quaſi exprobraret dißeruit, ſed ultionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ Senio Ruſo, cura ludorum qui à Cæſare parabantur Aruntio Stellæ, Aegyptus C. Balbillo permittuntur. Syria Pantello deſtinata, & uarijs mox artibus eluſus, ad poſtremum in urbe retentus eſt. At Syllana in exilium acta, Caluiſius quoq; & Iturius relegantur. De Atimeto ſupplicium ſumptum, ualidiore apud libidines principis Paride, quàm ut pœna afficeretur. Plautus ad præſens ſilentio tranſmißus eſt. Deferuntur dehinc cōſenſiße Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, qui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium

A uocar

uocaretur. Eius *accuſationis autor exitit* Pætus *quidam, exercendis apud ærarium ſectionibus famoſus, & tum uanitatis manifeſtus.* Nec *tam grata* Pallãtis *innocẽtia, quàm grauis ſuperbia fuit.* Quippe *nominatis libertis eius, quos conſcios haberet, reſpondit, nihil unquam ſe domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe, uel ſi plura demonſtranda eſſent, ſcripto uſum, ne uocem conſociaret.* Burrus *quamuis reus, inter iudices ſententiam dixit.* Exiliumq́; *accuſatori irrogatum, & tabulæ exuſtæ ſunt, quib⁹ obliterata ærarij monimẽta retrahebat.* Fine *anni ſtatio cohortis aſſidere ludis ſolita, demouetur, quò maior ſpecies libertatis eſſet, utq́; miles theatrali licentiæ non permiſtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis cuſtodibus, modeſtiã retineret.* Vrbem *princeps luſtrauit è reſponſo aruſpicum, quòd* Iouis *ac* Mineruæ *ædes de cœlo tactæ erãt.* Q. Voluſio, P. Cepione Coſs. *otium foris, fœda domi laſciuia, qua* Nero *itinera urbis & lupanaria, & diuerticula, ueſte ſeruili in diſſimulationem ſui compoſitus perrabat, comitãtibus qui raperent ad uenditionẽ expoſita, & obuijs uulnera inferrent aduerſus ignaros, adeò ut ipſe quoq; exciperet ictus, & ore præferret.* Deinde *ubi* Cæſarem *eſſe qui graſſaretur pernotuit, augebãturq́; iniuriæ aduerſus uiros fœminasq́; inſignes, & quidam ſimili licentia ſub nomine* Neronis, *multi pro-*

prijs

prijs cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus ſenatorij ordinis, ſed qui nondum honorem capeſſiſſet, congreſſus fortè per tenebras cum principe quia uim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quaſi exprobraſſet, mori adactus eſt. Nero autem metuentior in poſterũ, milites ſibi, & pleroſq; gladiatorum circundedit, qui rixarum initia modica, et quaſi priuata ſineret, ſi à læſis ualidius ageretur, arma inferebãt. Ludicrã quoq; licentiam, & fautores hiſtrionũ uelut in prælia conuertit impunitate et præmijs, atq; ipſe occultꝰ, & plerunq; coram proſpectans: donec diſcordi populo ex grauioris motus terrore, nõ aliud remedium repertum eſt, quàm ut hiſtriones Italia pellerentur, mileſq; theatro rurſum aſſideret. Per idem tempus actum in ſenatu de fraudibus libertorum, efflagitatumq; ut aduerſus malè meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerãt qui cenſerẽt. Sed conſules relationem incipere non auſi ignaro principe, perſcripſere tamẽ conſenſum ſenatus. Ille an autor conſtitutionis fieret, ut inter paucos & ſententiæ aduerſos, quibuſdam coalitam libertate irreuerentiam, eò prorupiſſe frementibus, uine an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarẽt, ac uerberibus, manus ultro intenderent, impulere uel pœnam ſuam diſſua-

dentes. Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm ut uiceſimum ultra lapidem in orã Cãpaniæ libertũ releget? Cæteras actiones promiſcuas & pares eſſe. Tribuẽdum aliquod telũ quod ſperni nequeat. Nec graue manumiſſis, per idem obſequium retinẽdi libertatem, per quod aſſecuti ſint. Ac criminũ manifeſtos merito ad ſeruitutẽ retrahi, ut metu coërceãtur quos beneficia non mutauiſſent. Diſſerebatur cõtrà, Paucorũ culpã ipſis exitioſam eſſe debere, nihil uniuerſorum iuri derogandum. quippe latè fuſum id corpus. Hinc plerunq; tribus, decurias, miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus, cohortes etiam in urbe conſcriptas, & plurimis equitum, pleriſq; ſenatoribus, non aliunde originem trahi. Si ſeparentur libertini, manifeſtam fore penuriam ingenuorũ: non fruſtra maiores cum dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & manumittẽdi duas ſpecies inſtitutas, ut relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos uindicta patronus non liberauerit, uelut uinculo ſeruitutis attineri. Diſpiceret quiſq; merita, tardeq; concederet, quod datũ non adimeretur. Hæc ſententia ualuit. Scripſitq; Cæſar ſenatui, priuatim expenderent cauſam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogẽt. Nec multo pòſt, ereptus amitæ libertus Paris, quaſi iure ciuili, non ſine infamia principis, cu-

ius

ius iuſſu perpetratũ ingenuitatis iudiciũ erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Bibulium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium, ortum certamen: quòd immodeſtos fautores hiſtrionum & à prætore in uincula ductos, tribunus omitti iuſſiſſet, comprobauere patres, incuſata Antiſtij licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & conſulũ præripere, aut uocare ex Italia cum quibus lege agi poſſet. Addidit L. Piſo deſignatus conſul, ne quid intra domum pro poteſtate animaduerterent: néue mulctã ab ijs dictam, quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor mẽſes referrẽt: medio temporis contradicere liceret. deq́; eo cõſules ſtatuerẽt. Cohibita arctius & ædiliũ poteſtas, ſtatutumq́; quantũ curules, quãtum plebei pignoris caperent, uel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priſcus tribunus plebis aduerſus Obultronium Sabinum ærarij quæſtorem contentiones proprias exercuit, tanquã ius haſtæ aduerſus inopes inclemẽter augeret. Dein princeps curam tabularũ publicarum à quæſtoribus ad præfectos tranſtulit. Variè habita, ac ſæpe immutata eius rei forma. Nam Auguſtus permiſit ſenatui deligere præfectos. dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebãtur ex numero prætorum qui præeſſent. Neque id diu mãſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tũc Claudius quæſtores rurſum impoſuit, ijſq́;

 ne metu

ne metu offenſionum ſegnius conſulerent; extra ordinẽ honores permiſit. Sed deerat robur ætatis eam primum magiſtratũ capeſſentibus. Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Damnatus iiſdem conſulibus Vipſanius Lenâs ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Abſolutus Ceſtius Proculus repetundarum, cedentibus accuſatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, uelut infimam nationum, Italiam luxuria ſæuitiaq; afflictauiſſet, ueneno damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ ſenectæ miſſo per uenas ſanguine effugit, haud creditus ſufficere ad conſtantiã ſumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Voluſius egregia fama conceſſit, cui tres & nonaginta anni ſpatiũ uiuẽdi, præcipuæq; opes bonis artibus, inoffenſa tot imperatorũ malitia fuit. Nerone ſecundùm, L. Piſone cõſulibus, pauca memoria digna euenere, niſi cui libeat, laudandis fundamẽtis & trabibus, quîs molẽ amphitheatri apud cãpum Martis Cæſar extruxerat, uolumina implere, cũ ex dignitate populi Romani repertum ſit, res inluſtres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Cæterum Coloniæ Capua atq; Nuceria, additis ueteranis, firmatæ ſunt. Plebeiq; congiariũ quadrigeni nummi uiritim

dati,

dati, & ſeſtertium quadringenties ærario illatum eſt ad retinendam populi fidem. Vectigal quoq; quintæ & uiceſimæ uenalium mancipiorum remiſſum ſpecie magis quàm ui, quia cùm uenditor pendere iuberetur, in partē pretij emptoribus accreſcebat. Edixit Cæſar ne quis magiſtratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, ſpectaculum gladiatorū, aut ferarū, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè nō minus tali largitione, quàm corripiendis pecunijs, ſubiectos affligebant, dū quæ libidine deliquerant, ambitu propugnāt. Factum & S. Conſultum ultioni iuxta & ſecuritati: ut ſi quis à ſuis ſeruis interfectus eſſet, ij quoq; qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſet, inter ſeruos ſupplicia penderent. Redditur ordini Luſius Varius cōſularis, auaritiæ criminibus olim perculſus. Et Pomponia Græcina inſignis fœmina Plantio, qui ouans ſe de Britannijs retulit, nupta, ac ſuperſtitionis externæ rea, mariti iudicio permiſſa. Iſq; priſco inſtituto propinquis coram, de capite famaq; cōiugis cognouit, & inſontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & cōtinua triſtitia fuit. Nam poſt Iuliam Druſi filiam dolo Meſſalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu niſi lugubri, non animo niſi mœſto egit. Idq; illi imperitāte Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Idem annus plures reos habuit, quorum P. Celerem accuſante

cuſante Aſia, quia abſoluere nequibat Cæſar, traxit ſenecta donec mortem obiret. Nam Celer *interfecto, ut memoraui, Syllano proconſule, magnitudine ſceleris cætera flagitia obtegebat.* Coſſucianum Capitonem Cilices *detulerāt, maculoſum fœdumq́;, & idem ius audaciæ in prouincia ratū, quod in urbe exercuerat.* Sed *peruicaci accuſatione conflictatus, poſtremò defenſionem omiſit, ac lege repetūdarum damnatus eſt.* Pro Eprio Marcello *à quo* Lycij *res repetebant, eò uſq; ambitus praualuit, ut quidam accuſatorum eius exilio mulctarentur, tanquam inſonti periculum feciſſent.* Nerone *tertiū conſule ſimul inijt conſulatum* Valerius Meſſala, *cuius proauum autorem* Coruinum, *diuo* Auguſto *abauo* Neronis, *collegam in eo magiſtratu fuiſſe, pauci iam ſenum meminerāt.* Sed *nobili familiæ honor auctus eſt, oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertijs, quibus* Meſſala *paupertatem innoxiam ſuſtentaret.* Aurelio *quoq;* Cottæ & Aterio Antonino *annuam pecuniam ſtatuit princeps, quamuis per luxū habitas opes diſſipaſſent.* Eius *anni principio, mollibus adhuc initijs prolatatū inter* Parthos Romanosq́; *de obtinenda* Armenia *bellum acriter ſumitur: quia nec* Vologeſes *ſinebat fratrem* Tyridatem *dati à ſe regni expertem eſſe, aut alienæ id potentiæ donum habere: &* Corbulo *dignū magnitudine populi* Romani *rebatur, parta olim à*

Lucullo

Lucullo Pompeióque recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide utraq; arma inuitabant, ſitu terrarum, ſimilitudine morum Parthis propiores, cõnubijſq; permiſti, ac libertate ignota illuc magis ad ſeruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduerſus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syria tranſmotæ legiones pace longa ſegnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabãt. Satis conſtitit fuiſſe in eo exercitu ueteranos, qui nõ ſtationem, nõ uigilias iniſſent: uallum foſſamq; quaſi noua & mira uiſerent: ſine galeis, ſine loricis, nitidi & quæſtuoſi, militia per oppida expleta. Igitur dimiſſis quibus ſenecta, aut ualitudo aduerſa erat, ſupplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio cũ equitibus alarijs, & peditatu cohortium. Retentuſq; omnis exercitus ſub pellibus. Quãuis hyeme ſæua adeò ut obducta glacie, niſi effoſſa humus, tentorijs locũ non præberet. Ambuſti multorum artus ui frigoris, & quidã inter excubias exanimati ſunt. Annotatúſque miles, qui faſcem lignorum geſtabat ita præriguiſſe manus, ut oneri adhærentes, truncis brachijs deciderent. Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adeſſe: laudem ſtrenuis, ſolatium inualidis, exemplum omnibus oſtendere. Dehinc quia duritiam cœli militiæq; multi abnuebãt,

deſerebātq́; , remedium ſeueritate quæſitum eſt. Nec enim ut in alijs exercitibus primum alterumq́; delictum uenia proſequebatur , ſed qui ſigna reliquerat , ſtatim capite pœnas luebat. Idq́; uſu ſalubre, & miſericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quàm ea in quibus ignoſcebatur. Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec uer adoleſceret, diſpoſitiſq́; per idoneos locos cohortibus auxiliarijs , ne pugnam priores adirent, prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quanquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat , tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio , poſtquam paucæ è proximis caſtellis turmæ aduenerant, pugnamq́; imperitia poſcebant, congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti qui ſubſidiū ferre debuerant, ſua quiſque in caſtra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitūq́; Pactiū, & præfectos, militéſque tendere omnes extra uallum iuſſit. Inq́; ea contumelia detenti , nec niſi precibus uniuerſi exercitus exoluti ſunt. At Tyridates ſuper proprias clientelas , ope Vologeſi fratris adiutus , non furtim iam , ſed palàm bello infenſare Armeniam , quóſque fidos nobis rebatur depopulari , & ſi copiæ contrà ducerentur, eludere , huc quoq; & illuc uolitans.

litans,plura fama quàm pugna extrahere. Igitur Corbulo *quæſito diu prælio,fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circunferre bellum coactus,diſpartit uires , ut legati præfectiq; diuerſos locos pariter inuaderent.* Simul Antiochum *regem monet,proximas ſibi præfecturas petere.* Nam Pharaſmanes *interfecto filio* Rhadamiſto,*quaſi proditore ſuo, quo fidem in nos teſtaretur , uetus aduerſus* Armenios *odium promptius exercebat.* Tunc *quoque primùm illecti* Iſichi,*gens ante alias ſocia* Romanis, *auia* Armeniæ *incurſauit.* Ita *conſilia* Tyridati *in contrarium uertebantur.* Mittebatq; *oratores, qui ſuo* Parthorumq; *nomine expoſtularent,cur datis nuper obſidibus, redintegratáque amicitia, quæ nouis quoq; beneficijs locum aperiret,uetere* Armeniæ *poßeßione depelleretur.* Ideo *nondum ipſum* Vologeſem *commotum,quia cauſa, quàm ui agere mallet.* Sin *perſtaretur in bello, non defore* Arſacidis *uirtutem fortunamq; ſæpius clade* Romana *expertam.* Ad *ea* Corbulo,*ſatis comperto ,* Vologeſem *defectione* Hyrcaniæ *attineri,ſuadet* Tyridati *precibus* Cæſarem *aggredi:poße illi regnum ſtabile, et res incruentas contingere,ſi omißa ſpe longinqua & ſera,præſentem potioremq; ſequeretur.* Placitum *dehinc, quia commeantibus inuicem nuntijs, nihil in ſumma pacis proficiebatur , colloquio ipſorum tempus locumq; deſtinari.* Mille

equitum

equitum præſidium Tyridates affore ſibi dicebat, quantũ Corbuloni cuiuſq; generis militum aßiſteret, non ſtatuere, dũ poſitis loricis & galeis, in faciem pacis ueniretur. Cuicunq; mortalium, nedum ueteri & prouido duci, barbaræ aſtutiæ patuißent. Ideo arctum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, ut dolus patraretur. Nam equiti ſagittarũ uſu exercito, ſi detecta corpora obijcerẽtur, nihil profuturã multitudinem. Dißimulato tamẽ intellectu, rectius de his quæ in publicũ conſulerentur, totis exercitibus coràm dißertaturos reſpondit. Locumq́; delegit, cuius pars altera colles erant clementer aßurgẽtes, accipiendis peditum ordinibus, pars in planitiẽ porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieq́; pacto, prior Corbulo ſocias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio ſextam legionem conſtituit: cui accita per noctem alijs ex caſtris, tria millia tertianorũ permiſcuerat, unà cum aquila, quaſi eadem legio ſpectaretur. Tyridates uergente iam die procul aſtitit, unde uideri magis quàm audiri poßet. Ita ſine congreßu dux Romanus abſcedere militem ſua quenq; in caſtra iubet. Rex ſiue fraudem ſuſpectãs, quia plura ſimul in loca ibatur, ſiue ut cõmeatus noſtros Pontico mari, & Trapezunte oppido aduentantes interciperet, properè diſcedit. Sed neq; commeatibus uim facere potuit, quia per montes ducebãtur præſidijs noſtris

ſtris

ſtris inſeſſos: & Corbulo, ne irritum bellũ traheretur, utq; Armenios ad ſua defendenda cogeret, excindere parat caſtella. Sibiq; quod ualidiſſimum in ea præfectura, cognomento Volandum, ſumit. minora Cornelio Flacco legato, & Iſteo Capitoni caſtrorum præfecto mandat. Tum circunſpectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouiſis, hortatur milites, ut hoſtem uagum, neq; paci aut prælio paratũ, ſed perfidiam & ignauiam fuga confitentẽ, exuerent ſedibus, gloriæq; pariter et prædæ conſulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in teſtudinẽ conglobatos, ſubruendo uallo inducit, alios ſcalas mœnibus admouere, multos tormẽtis faces & haſtas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq; attributus locus, unde eminus glandes torquerent: ne qua pars ſubſidiũ laborantibus ferret, pari undiq; motu. Tãtus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obijces portarum ſubuerſi, capta aſcenſu munimenta, omneſq; puberes trucidati ſint, nullo milite amiſſo, paucis admodũ uulneratis. et imbelle uulgus ſub corona uenũdatũ: reliqua præda uictoribus ceſſit. Pari fortuna legatus, ac præfectus uſi ſunt, tribúſque una die caſtellis expugnatis, cætera terrore, & alia ſponte incolarum, in deditionẽ ueniebãt. Vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proxi-

mo

mo itinere ductæ legiones, quæ ſi amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte tranſgrederentur, ſub ictum dabantur: procul et latioribus uadis tranſiere. At Tyridates pudore & metu: ne ſi conceßiſſet obſidioni, nihil opis in ipſo uideretur: ſi prohiberet, impeditis locis ſeq; et equeſtres copias illigaret: ſtatuit poſtremò oſtendere aciē, & dato die præliū incipere, uel ſimulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanū circunfundit, non ignaro duce noſtro, qui uiæ pariter & pugnæ cōpoſuerat exercitū: Latere dextro tertia legio, ſiniſtro ſexta incedebat, medijs decumanorū delectus: recepta inter ordines impedimēta, & tergū mille equites tuebātur, quibus iuſſerat, ut inſtantibus cominus reſiſterent, refugos non ſequerentur. In cornibus pedes ſagittarius, et cætera manus equitum ibat, productior cornu in ſiniſtro per ima collium, ut ſi hoſtis intrauiſſet, fronte ſimul & ſinu exciperetur. Aſſultare ex diuerſo Tyridates, non uſq; ad iactū teli, ſed tum minitās, tum ſpecie trepidantis, ſi laxare ordines & diuerſos conſectari poſſet. Vbi nihil temeritate ſolutum, nec amplius quàm decurio equitum audentius progreſſus, & ſagittis confixus, cæteros ad obſequium exēplo firmauerat, propinquis iam tenebris abſceßit. Et Corbulo caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obſidioneq; circundaret agitauit, con-

ceßiſſe

ceſſiſſe illuc Tyridatem ratus. Dein poſtquam exploratores attulere longinquum regis iter: & Medi an Albani peterentur, incertum, lucem opperitur: præmiſſaq; leuis armaturæ, quæ muros interim ambiret, oppugnationemq; eminus inciperet. Sed oppidani portis ſponte patefactis, ſe ſuaq; Romanis permiſere, quod ſalutem ipſis tulit. Artaxatis ignis immiſſus, delectáque & ſolo æquata ſunt: quia nec teneri ſine ualido præſidio, ob magnitudinē mœnium, nec id nobis uirium erat, quod firmando præſidio, & capeſſendo bello diuideretur. Vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo utilitas aut gloria quòd capta eſſent. Adijcitur miraculum uelut numine oblatū. Nam cuncta extra tecta hactenus ſole inluſtria fuere: quod mœnibus cingebatur, ita repentè atra nube coopertum, fulguribusq; diſcretum eſt, ut quaſi infenſantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc conſalutatus imperator Nero, et ſenatuſcōſulto ſupplicationes habitæ, ſtatuæq; et arcus, & continui conſulatus principi: utq; inter feſtos referretur dies, quo patrata uictoria, quo nuntiata, quo relatum de ea eſſet, aliaq; in eandem formam decernuntur, adeò modum egreſſa, ut C. Caſſius de cæteris honoribus aſſenſus, ſi pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur, ne totum quidem annum ſupplicationibus ſufficere diſſeruerit: eoq; oportere diuidi ſacros & ne-

gotioſos

gotioſos dies, quîs diuina colerẽtur, & humana non impedirẽt. Varijs deinde caſibus iactatus, & multorũ odia meritus reus, haud tamen ſine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit P. Suillius imperitante Claudio terribilis ac uenalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demiſſus, quiq; ſe nocentem uideri, quàm ſupplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur ſenatuſconſultum, pœnaq́; Ciciæ legis, aduerſus eos qui pretio cauſas orauiſſent: nec Suillius queſtu aut exprobratione abſtinebat, præter ferociam animi extrema ſenecta liber, & Senecam increpans, infenſum amicis Claudij, ſub quo iuſtiſſimũ exilium pertuliſſet. Simul ſtudijs inertibus, & iuuenũ imperitiæ ſuetum, inuidere ijs qui uiuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæſtorem Germanici, illum domus eius adulterum fuiſſe. An grauius exiſtimandum ſponte litigatoris præmium honeſtæ operæ aſſequi, quàm corrumpere cubicula principum fœminarũ? Qua ſapientia, quibus philoſophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies ſeſtertiũ parauiſſet? Romæ teſtamenta et orbos, uelut indagine eius capi, Italiam & prouincias immẽſo fœnore hauriri. At ſibi labore quæſitam, & modicã pecuniam eſſe. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm ueterem ac olim partam dignationem

ſubitæ

ſubitæ felicitati ſubmittere. Nec deerant qui hæc iiſdem uerbis, aut uerſa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq́; accuſatores, direptos ſocios cum Suillius prouinciam Aſiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox quia inquiſitionem annuam impetrauerat, breuius uiſum, ſuburbana crimina incipi, quorum obuij teſtes erant. Ii acerbitate accuſationis Q. Pomponium ad neceßitatem belli ciuilis detruſum: Iuliam Druſi filiam, Sabinamq́; Poppæam ad mortem actas: & Valerium Aſiaticum, Luſium Saturninũ, Cornelium Lupum circũuentos, iam equitũ Romanorũ agmina damnata, omnemq́; Claudij ſæuitiam Suillio obiectabant. Ille nihil ex his ſponte ſuſceptum, ſed principi paruiße defendebat, donec eam orationem Cæſar cohibuit, compertum ſibi referens ex commentarijs patris ſui, nullam cuiuſquã accuſationẽ ab eo coactam. Tum iußa Meßalinæ prætendi, & labare defenſio. Cur enim neminẽ alium electum, qui ſæuienti impudicæ uocem præberet? Puniendos rerum atrociũ miniſtros, ubi pretia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa alijs delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturq́; etiam quæ teſtamento matris, aut aui acceperant) in inſulas Baleares pellitur, non in ipſo diſcrimine, non poſt damnationem fractus animo. Ferebaturq́; copioſa & molli uita, ſecretũ illud tolerauiße. Filium eius

B Neruli

Nerulinum aggreſſis accuſatoribus per inuidiã patris, & crimina repetundarum, interceſſit princeps, tanquam ſatis expleta ultione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus Pontiæ mulieris nuptæ amore uecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omitteret maritum emercatur, ſuum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed ubi mulier uacua fuit, nectere moras, aduerſam patris uoluntatem cauſari, repertaq; ſpe ditioris coniugis, promiſſa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniam exhauſtam obteſtans, denique ſalutem quæ ſola reliqua eſſet, arbitrio eius permittens. Ac poſtquam ſpernebatur, noctem unam ad ſolatium poſcit, qua delinitus, modum in poſterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille uno cum liberto ferrum ueſte occultum infert. Tum ut aſſolet in amore & ira, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio, & pars tenebrarum libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus, nihil metuentem ferro tranſuerberat, & accurrentem ancillam uulnere abſterret, cubiculoq; prorumpit. Poſtera die manifeſta cædes, haud ambiguus percuſſor, quippe manſitaſſe unà conuincebatur. Sed libertus ſuum illud facinus profiteri, ſe patroni iniurias ultum eſſe. commoueratq; quoſdam magnitudine exempli, donec ancilla ex

uulnere

uulnere refecta, uerum aperuit, poſtulatúſque apud conſules à patre interfectæ, poſtquam tribunatu abierat, ſententia patrum, & lege Cornelia de Sicarijs condemnatur. Non minus inſignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumpſerat, illuſtri memoria Poppæi Sabini conſulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondū functum amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honeſtum animum. Quippe mater eius ætatis ſuæ fœminas pulchritudine ſupergreſſa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis ſufficiebant. Sermo comis, nec abſurdum ingenium modeſtiam præferre, et laſciuia uti. rarus in publicū egreſſus: idq́; uelata parte oris, ne ſatiaret aſpectum, uel quia ſic decebat. Famæ nunquā pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens, neq; affectui ſuo aut alieno obnoxia. Vnde utilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Criſpi equitis Romani, ex quo filiū genuerat, Otho pellexit iuuēta ac luxu, & quia flagrantiſſimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho ſiue amore incautus, laudare formā elegantiamq; uxoris apud principem, ſiue ut accenderet, ac ſi eadem fœmina potirentur,

id quoq; uinculum potentiam ei adijceret. Sæpe auditus eſt conſurgens è conuiuio Cæſaris, ſe ire ad illam, ibi conceſſam dictitans nobilitatē, pulchritudinem, uota omnium, et gaudia felicium. His atq; talibus iritamentis, non longa contatio interponitur. Sed accepto aditu Poppæa primum per blandimenta & artes ualeſcere, imparem cupidini ſe, & forma Neronis captam ſimulans: mox acri iam principis amore, ad ſuperbiam uertens, ſi ultra unam alteramq́; noctē attineretur, nuptam eſſe ſe dictitans, nec poſſe matrimoniū amittere, deuinctā Othoni per genus uitæ, quod nemo adæquaret. Illū animo & cultu magnificum: ibi ſe ſumma fortuna dignam uiſere. At Neronem pellice ancilla & aſſuetudine Actes deuinctum, nil è contubernio ſeruili, niſi abiectum & ſordidum traxiſſe. Deijcitur familiaritate ſueta, pòſt congreſſu & comitatu Otho, & poſtremò, ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ Luſitaniæ præficitur. Vbi uſq; ad ciuilia arma, non ex priore infamia, ſed integrè ſancteq; egit, procax otij, & poteſtatis temperantior. Hactenus Nero flagitijs & ſceleribus uelamēta quæſiuit. Suſpectabat maxime Cornelium Syllā, ſocors ingeniū eius in contrariū trahens, callidumq́; & ſimulatorem interpretādo. Quem metum Graptus ex libertis Cæſaris, uſu & ſenecta à Tyberio uſq; domum principū edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo

tempore

tempore celebris nocturnis illecebris erat, uentitabatq́; illuc Nero, quo ſolutius urbem extra laſciuiret. Igitur regredieti per uiam Flaminiam compoſitas inſidias, fatoq́; euitatas, quoniam diuerſo itinere Salluſtianos in hortos remeauerit, autoremq́; eius doli Syllam emetitur: quia forte redeuntibus miniſtris principis, quidam per iuuenilem licetiam, quæ tunc paſsim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque ſeruorum quiſquam, neq; clientium Syllæ agnitus. Maximè deſpecta & nullius auſi capax natura eius à crimine abhorrebat: perinde tamē quaſi conuictus eſſet, cedere patria, & Maſsilienſium mœnibus coërceri iubetur. Iiſdem conſulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuerſas ſenatorius ordo plebsq́; ad ſenatū miſerant: illi uim multitudinis, hi magiſtratuum & primi cuiuſq; auaritiā increpantes. Cumq́; ſeditio ad ſaxa & minas ignium progreſſa necē & arma perliceret, C. Caſsius adhibēdo remedio delectus. Quia ſeueritatem eius non tolerabant, precante ipſo, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria: cuius terrore & paucorum ſupplicio, rediјt oppidanis concordia. Non referrem uulgatiſsimum ſenatuſconſultū, quo ciuitati Syracuſanorū egredi numerū edendis gladiatoribus finitum permittebatur, niſi Pætus Thraſea contradixiſſet, præbuiſſetq́; materiam obtrectatoribus arguendæ ſententiæ. Cur enim ſi Remp.

egere libertate ſenatoria crederet, tam leuia conſectaretur? quin de bello aut pace, de uectigalibus & legibus, quibúſque alijs Romana continentur, ſuadere diſſuaderéue licere patribus: quoties ius dicendæ ſententiæ accepiſſent, quæ uellent expromere, relationemq́; in ea poſtulare. An ſolum emendatione dignum, ne Syracuſis ſpectacula largius ederentur? Cætera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm ſi non Nero, ſed Thraſea regimen eorum teneret? Quæ ſi ſumma diſſimulatione tranſmitterentur, quanto magis inanibus abſtinendum? Thraſea contrà, rationem poſcentibus amicis, non præſentium ignarum reſpondebat, eiuſmodi conſulta corrigere: ſed patrum honori dare, ut manifeſtum fieret, magnarum rerum curam non diſſimulaturos, qui animum etiam leuiſſimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus, immodeſtiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti iuberet: idq́; pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum eius, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere ſenatores, diſſolutionem imperij docendo, ſi fructus quibus Reſp. ſuſtineretur, diminuerentur: Quippe ſublatis portorijs, ſequens ut tributorum abolitio expoſtularetur: Pleraſque uectigalium ſocietates, à conſulibus & tribunis plebis conſtitutas acri etiam populi Romani

tum

*tum libertate. Reliqua mox ita prouiſa, ut ra-
tio quæſtuum & neceſſitas erogationum inter
ſe congruerent. Temperandas planè publica-
norum cupidines, ne per tot annos ſine quere-
la tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam
uerterent. Ergo edixit princeps, ut leges cuiuſ-
que publici occultæ ad id tempus, proſcribe-
rentur, omiſſas petitiones non ultra annum
reſumerent. Romæ prætor, per prouincias qui
pro prætore aut conſule eſſent, iura aduerſus
publicanos extra ordinem redderent. Militi-
bus immunitas ſeruaretur, niſi in ijs quæ ue-
no exercerent. Aliáque admodum æqua: quæ
breui ſeruata, dein fruſtra habita ſunt. Ma-
net tamen abolitio quadrageſimæ quinquage-
ſimæque, & quæ alia exactionibus illicitis
nomina publicani inuenerant. Temperata a-
pud tranſmarinas prouincias frumenti ſubue-
ctio. Et ne cenſibus negotiatorum naues adſcri-
berentur, tributúmque pro illis penderent, con-
ſtitutum. Reos ex prouincia Africa, qui procon-
ſulare imperium illic habuerant, Sulpitium
Camerinum, & Pomponium Syluanum, abſol-
uit Cæſar. Camerinum aduerſus priuatos &
paucos, ſæuitiæ magis quàm captarum pecu-
niarum crimina obijcientes. Syluanum magna
uis accuſatorum circunſteterat, poſcebátque
tempus euocandorum teſtium: reus illico defen-
di poſtulabat. Valuítque pecunioſa orbita-*

 te &

te & ſenecta, quam ultra eorũ uitam produxit, quorum ambitu euaſerat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducũ, qui peruulgatis triumphi inſignibus, maius ex eo decus ſperabant, ſi pacem continuauiſſent. Paulinus Pompeius, L. Vetus ea tempeſtate exercitui præerant. Ne tamen ſegnem militem attinerent, ille inchoatũ ante tres & ſexaginta annos à Druſo aggerem coërcendo Rheno abſoluit: Vetus Moſellam atque Ararim facta inter utrunq; foſſa cõnectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare ſubuectæ, per eam foſſam, mox fluuio Moſella, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, ſublatisq; itinerum difficultatibus, nauigabilia inter ſe Occidentis Septentrionisq; litora fierẽt. Inuidit operi Helius Gracilis Belgicæ Legatus, deterrendo Vetere, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, in ſtudiaq; Galliarum affectaret, formidoloſum id imperatori dictitans, quo plerunq; probibentur conatus honeſti. Cæterum cõtiuuo exercituũ otio fama inceſſit, ereptum ius Legatis ducendi in hoſtẽ. Eoq; Friſij iuuentutem ſaltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouere ripæ, agrosq; uacuos, & militum uſui ſepoſitos inſedere, autore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, in qua tum Germanici regnabant. Iamq; finxerant domos, ſemina aruis intulerant, utq; patrium ſolum exercebant, cum Dubius Auitus

accepta

accepta à Paulino prouincia, minitãdo uim Romanam, niſi abſcederent Friſij ueteres in locos, aut nouam ſedem à Cæſare impetrarent, perpulit Verritũ & Malorigem preces ſuſcipere. Profectiq; Romam, dum alijs curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris oſtentantur, intrauere Pompeij theatrum, quo magnitudinem populi uiſerent. Illic per otium (neq; enim ludicris ignari oblectabantur) dum cõſeſſum caueæ, diſcrimina ordinum, quis eques, ubi ſenatus percunctãtur, aduertere quoſdam cultu externo in ſedibus ſenatorum: & quinam forẽt rogitantes, poſtquam audiuerant, earũ gentium Legatis id honoris datum, quæ uirtute & amicitia Romana præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, *exclamant, digrediũturq́; & inter patres conſidunt. Quod comiter à uiſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Rom. ambos donauit: Friſios decedere agris iuſſit. Atque illis aſpernantibus, auxiliaris eques repente immiſſus, neceſſitatem attulit captis cæſis'ue qui pernicacius reſtiterant. Eoſdẽ agros Anſibarij occupauere, ualidior gens non modò ſua copia, ſed adiacentium populorum miſeratione: quia pulſi à Chaucis & ſedis inopes, tutum exilium orabant. Aderatq́; ijs clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, uinctum*

ſe rebellione Cheruſca, iuſſu Arminij referens, mox Tyberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe, quinquaginta annorum obſequio. Id quoque adiungere, quòd gentem ſuam ditioni noſtræ ſubijceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur? Seruarent ſanè receptos gregibus inter hominum famam, modò ne uaſtitatem & ſolitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & pòſt Vſipiorum fuiſſe. Sicut cœlum dijs, ita terras generi mortalium datas: quæ'que ſint uacuæ, eas publicas eſſe. Solem deinde reſpiciens, & cætera ſydera uocans, quaſi coràm interrogabat, uelléntne contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarum ereptores. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id dijs quos implorarent placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios iudices quàm ſcipſos paterentur. Hæc in publicum Anſibarijs reſpondit: Ipſi Boiocalo*, ob memoriam amicitiæ daturum agros. Quod ille, ut proditionis pretium aſpernatus, addidit: Deeſſe nobis terra, in qua uiuamus, in qua moriamur, non poteſt. atque ita infenſis utrinque animis diſceſſum. Illi* Bructeros, Tencteros, *ulteriores etiam nationes, ſociáſque bello uocabant. Aui-*

tus

tus ſcripto ad Curtilium Manciam ſuperioris exercitus legatũ, ut Rhenum transgreßus, arma à tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, niſi cauſam ſuam diſſociarent. Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & cæteris quoq; aliena pericula deſerentibus, ſola Anſibariorum gens retro ad Vſipios & Tubantes conceßit: quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruſcos petißent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes in alieno, quòd iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuiſa eſt. Eadem æſtate inter Hermunduros Cattosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo ſale fœcundum, & conterminum, ui trahunt, ſuper libidinem cũcta armis agendi, religione inſita, eos maximè locos propinquare cœlo, precesq; mortaliũ à deis nuſquam propius audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne, illisq; ſyluis ſalem prouenire, non ut alias apud gentes eluuie maris areſcente unda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, contrarijs inter ſe elementis, igne atque aquis concreta. Sed bellum Hermunduris proſperum, Cattis exitio fuit: quia uictores diuerſam aciem Marti ac Mercurio ſacrauere, quo uoto, equi, uiri cuncta uicta occidioni dantur. Et minæ quidem hoſtiles in ipſos uertebãtur. Sed ciuitas Iuhonũ ſocia nobis malo improuiſo afflicta eſt. Nã ignes terra editi, uillas, arua, uicos, paßim corripie

ripie

ripiebant, ferebanturq; in ipſa conditæ nuper colonia mœnia. Neq; extingui poterāt, non ſi imbres caderent, non ſi fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedij, et ira cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa iacere, dein reſidentibus flammis propius ſuggreſſi, ictu fuſtium, alijsq; uerberibus, ut feras abſterrebāt: poſtremò tegmina corpori direpta inijciunt, quanto magis prophana, & uſu polluta, tanto magis oppreſſura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ ſuper octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulíque infantiam texerat, mortuis ramalibus, & areſcente trunco deminutam, prodigij loco habitum eſt, donec in nouos fœtus reuiuiſceret.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XIIII.

CAIO *Vipſano, Fonteio* COSS. *diu meditatum ſcelus non ultrà Nero diſtulit, uetuſtate imperij coalita audacia, & fragrantior in dies amore Poppææ, quæ ſibi matrimonium, & diſſidium Octauiæ incolumi*

Agripp

Agrippina haud ſperans, crebris criminationibus, aliquãdo per facetias incuſaret principem, & pupillũ uocaret, qui iuſſis alienis obnoxius non modò imperij, ſed libertatis etiã indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triũphales auos. An fœcũditatem & uerũ animũ timeri? ne uxor ſaltẽ iniurias patrum, irã populi aduerſus ſuperbiã auaritiamq́; matris aperiat. Quòd ſi nurũ Agrippina nõ niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis cõiugio, ituram quoquò terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris quàm uiſeret periculis eius immiſta. Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrãtia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, uſq; ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cliuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò uſque prouectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per uinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento comptã, & inceſto paratam. Iamq́; laſciua oſcula prænuntias flagitij blanditias annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras, ſubſidium à fœmina petiuiſſe: immiſſámque Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed

Neroni

Neroni cupitum id memorat, eiuſdemq́; libertæ aſtu diſiectum. Sed quæ Cliuius, eadem cæteri quoque autores prodidere, & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea uiſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine uſque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Nero uitare ſecretos eius congreſſus. Abſcedentem in hortos, aut Tuſculanum uel Antiatem in agrum, laudare quòd otium laceſſeret. Poſtremò ubicunque haberetur, prægrauem ratus, interficere conſtituit, hactenus conſultans, ueneno, an ferro, uel qua alia ui. Placuitq́; primò uenenũ. Sed inter epulas principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum uidebatur mulieris uſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atque ipſa præſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quo nam modo occultaretur nemo reperiebat, & ne quis illi tanto facinori delectus, iuſſa ſperneret, metuebat. [f] Obtulit ingenium Anicetus Libertus, claſſis apud Miſenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuiſus. Ergo nauem poſſe componi docet, cuius pars ipſo in mari per artem ſoluta, effunderet ignaram: Nihil

tam

tam capax fortuitorum quàm mare, & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeò iniquum, ut ſceleri aſsignet, quod uenti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctæ templum, & aras, & cætera oſtentandæ pietati. Placuit ſolertia, tempore etiam adiuta, quando Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrē elicit, ferēdas parētum iracundias, & placandum animum dictitans, quo rumorē recōciliationis efficeret, acciperetq́; Agrippinam, facili fœminarum credulitate ad gaudia uenientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id uillæ nomen eſt, quę promontoriū Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. ſtabat inter alias, nauis ornatior, tanquam id quoque honori matri daretur. Quippe ſueuerat triremi, & claßiariorum remigio uehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorem, & Agrippinam, auditis inſidiis, an crederet ambiguam, geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blādimentum ſubleuauit metum, comiter excepta, ſuperq́; ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum cōuictu, proſequitur abeuntē arctius oculis & pectori hærēs, ſiue explen

plenda ſimulatione,ſeu peritura matris ſupremus aſpectus,quamuis ferum animum retinebat. Noctem ſyderibus illuſtrẽ,& placido mari quietam,quaſi conuincendum ad ſcelus,dij præbuere. Nec multum erat progreſſa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus:ex quibus Crepereius Gallus haud procul gubernaculis aſtabat: Aceronia ſuper pedes cubitantis recliuis, pœnitentiam filij,& recuperatam matris gratiam per gaudium memorabat: cum dato ſigno,ruere tectũ loci multo plumbo graue, preſſusq; Crepereius,& ſtatim exanimatus eſt. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus forte ualidioribus, quamuis oneri cederent, protectæ ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari etiam conſcios impediebant. Viſum dehinc remigibus,ratem unum in latus inclinare, atque ita nauem ſubmergere. Sed neque ipſis promptus in rem ſubitam conſenſus, & alij contrà nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Aceronia imprudens, dum ſe Agrippinam eſſe, & ut ſubueniretur matri principis clamitat,contis & remis,& quæ ſors obtulerat,naualibus telis conficitur. Agrippina ſilens,eoq; minus agnita, unum tamen uulnus humero excepit. Nando deinde occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum uecta, uillæ

ſuæ

ſuæ infertur. Illic reputans, ideo ſe fallacibus literis accitam, & honore præcipuo habitam, quodq́; litus iuxta non uentis acta, non ſaxis impulſa nauis, ſumma ſui parte ueluti terreſtre machinamentum concidiſſet, obſeruans etiam Aceroniæ necem, ſimul ſuum uulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortuna eius euaſiſſe grauem caſum: Orare, ut quamuis periculo matris exterritus, uiſendi curã differret: ſibi ad præſens quiete opus. Atq; interim ſecuritate ſimulata, medicamina uulneri & fomẽta corpori adhibet. Teſtamẽtũ Aceroniæ requiri, bonaq́; obſignari iubet. id tãtum non per ſimulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur euaſiſſe ictu leui ſauciã, & hactenus adito diſcrimine ne autor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamq́; affore obteſtans uindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret, uel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum peruaderet, naufragium, & uulnus, & interfectos amicos obijciendo: quod contrà ſubſidium ſibi? niſi quid Burrus & Seneca expergiſcerentur: quos ſtatim acciuerat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum utriuſq; ſilentiũ ne irriti diſſuaderẽt, & eò deſcenſum credebãt, ut niſi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Pòſt Seneca hac-

tenus promptior, reſpicere Burrum, ac ſi ſcitaretur, an militi imperanda cædes eſset. Ille prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, & memores Germanici, nihil aduerſus progeniẽ eius atrox auſuros reſpondit: perpetraret Anicetus promiſſa. Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad illam uocem Nero, illo ſibi die dari imperium, autoremq́; tanti muneris libertũ profitetur. Iret propere, duceretq́; promptiſſimos ad iuſſa. Ipſe audito, ueniſſe miſſu Agrippinæ nuntium Agerinum, ſcenam ultro criminis parat: gladiúmque dum mandata perfert, abijcit inter pedes eius: tum quaſi deprehenſo, uincla inijci iubet: ut exitium principis molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumpſiſſe confingeret. Interim uulgato Agrippinæ periculo, quaſi caſu eueniſſet, ut quiſque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium obiectus, hi proximas ſcaphas ſcandere. Alij quantum corpus ſinebat, uadere in mare, quidam manus protendere. Queſtibus, uotis, clamore diuerſa rogantium, aut incerta reſpondẽtium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; ubi incolumẽ eſſe pernotuit, ut ad gratãdum ſeſe expedire, donec aſpectu armati & minitãtis agminis diſiecti ſunt. Anicetus uillam ſtatione circundat, refractaq́; ianua, obuios ſeruorũ arripit, donec ad fores cubiculi ueniret, cui pauci adſta-

bant

b ant, cæteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarũ una: magis ac magis anxia Agrippina, *quòd nemo à filio, ac ne* Agerinus *quidem: aliam ferè litore faciem, nunc ſolitudinem ac repẽtinos ſtrepitus, & extremi mali indicia.* Abeunte *dehinc ancilla,* Tu *quoq; me deſeris, prolocuta, reſpicit* Anicetum *trierarcho* Herculeo *et* Oloarito *centurione* Claſsiario *comitatum.* Ac *ſi ad uiſendum ueniſset, refotam nuntiaret: ſin facinus patraturus, nihil ſe de filio credere, non imperatum parricidium. Circunſiſtũt lectũ percuſsores, & prior trierarchus fuſte caput eius afflixit.* Nam *in mortem centurioni ferrum diſtringenti, protendẽs uterum,* Ventrem *feri, exclamauit, rogans miniſtrum, ut utero dirũ enſem cõderet, adijciẽs, hic eſt, hic eſt fodiẽdus ferro, monſtrũ qui tale tulit.* Poſt *hanc uocem, cum ſupremo miſtã gemitu animã tandem poſt fera triſtem uulnera reddidit.* I*ctibus enim multiſq; uulneribus cõfecta eſt.* Hæc *conſenſu tradũtur.* Aſpexerítne *matrẽ exanimẽ* Nero, *& formam corporis eius laudauerit, ſunt qui tradiderint, ſunt qui abnuãt.* Cremata *eſt nocte eadẽ, conuiuali lecto, & exequijs uilibus.* Neq; *dum* Nero *rerum potiebatur congeſta aut clauſa humo, mox domeſticorum cura, leuem tumulum accepit, uiam* Miſeni *propter, & uillam* Cæſaris Dictatoris, *quæ ſubiectos ſinus editiſsima*

proſpectat. Accenſo rogo libertus eius cognomento Mneſter ipſe ferro ſe tranſegit: incertum charitate in patronam, an metu exitij. Hunc ſui finē multos ante annos crediderat Agrippina, contempſeratq;. Nam conſulēti ſuper Nerone, reſponderunt Chaldæi, fore ut imperaret, matremq; occideret: atq; illa, Occidat, inquit, dum imperet. Sed à Cæſare perfecto demum ſcelere, magnitudo eius intellecta eſt: reliquo noctis, modò per ſilentium defixus, ſæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tanquam exitium allaturam. Atque eum autore Burro, prima centurionū tribunorumq; adulatio ad ſpem firmauit, prehenſantium manū, gratantiumq;, quòd diſcrimen improuiſum, & matris facinus euaſiſſet. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia uictimis & legationibus lætitiam teſtari. Ipſe diuerſa ſimulatione, mœſtus, & quaſi incolumitati ſuæ infenſus, ac morte parentis illacrymans, quia tamen non ut hominum uultus, ita locorum facies mutantur, obuerſabatur maris illius & litorum grauis aſpectus: & erant qui crederent, ſonitum tubæ collibus circum editis, planctusq; tumulo matris audiri: Neapolim conceſſit, literasq; ad ſenatum miſit, quarum ſumma erat, Repertum cum ferro percuſſorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luiſſe eam pœnam

nam ea conſciētia, qua ſcelus parauiſſet. Adijciebat crimina longius repetita, quòd conſortiū imperij, iuraturasq; in fœminæ uerba prætorias cohortes, idemq; dedecus ſenatus & populi ſpe rauiſſet: ac poſteà quàm fruſtra oblata ſint, infenſa militibus patribusq; & plebi, diſſuaſiſſet donatiuum & congiarium, periculaq; uiris illuſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis reſponſa daret. Temporum quoq; Claudianorum oblita inſectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem tranſtulit, publica fortuna extinctam referens. Nanque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeò hebes inueniretur, ut crederet? aut à muliere naufraga miſſum cum telo unum, qui cohortes, & claſſes imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium queſtus anteibat, ſed aduerſo rumore Seneca erat, quòd oratione tali cōfeſſionem ſcripſiſſet. Miro tamen certamine procerum decernuntur ſupplicationes apud omnia puluinaria, útque quinquatria quibus apertæ eſſent inſidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ ſimulacrum in curia, & iuxtà principis imago ſtatueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſſet. Thraſea Pætus ſilentio uel breui aſſenſu priores adulationes tranſmittere ſolitus, exitium ſenatui, ac ſibi cauſam periculi fecit: cæ-

teris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: iam ſol repẽte obſcuratus, & tactæ de cælo quatuordecim urbis regiones. quæ adeò ſine cura deûm eueniebãt, ut multos poſt annos Nero imperium & ſcelera continuauerit. Cæterùm quò grauaret inuidiã matris, eáq; demota, auctam lenitatem ſuam teſtificaretur, fœminas illuſtres Iuniam & Calpurniam: præfectura functos, Valerium Capitonem, & Licinium Gabolum ſedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulſos. Etiam Lolliæ Paulinæ cineres reportari, ſepulcrumq́; extrui permiſit, quóſque ipſe nuper relegauerat, Iturium & Caluiſium pœna exoluit. Nam Syllana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regreſſa labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, uel tum mitigata. Cunctanti in oppidis Campaniæ, quo nam modo urbem ingrederetur, an obſequium ſenatus, an ſtudia plebis repeteret anxio, cõtrà deterrimus quiſque, quorũ nõ alia regia fœcundior extitit, inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem diſſerunt. Iret intrepidus, & uenerationem ſui coràm experiretur. Simul progredi expoſcunt, & promptiora quàm promiſerant inueniũt: obuias tribus, feſto cultu ſenatum: coniugum ac liberorum agmi

agmina, per ſexum & ætatem diſpoſita: extructos quà incederet ſpectaculorum gradus, quo modo triumphi uiſuntur. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitij uictor, Capitolium adijt, grates exoluit: ſéque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas, qualiſcunque matris reuerentia tardauerat. Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret, quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq́; uatum laudibus celebre & deorum honori datum. Enimuero cantus Apollini ſacros, taliq́; ornatu aſtare, non modò Græcis in urbibus, ſed Romana apud templa, numen præcipuum, & præſcium. Nec iam ſiſti poterat, cum Senecæ ac Burro uiſum, ne utroq; peruinceret, alterum concedere. Clauſúmque ualle Vaticana ſpatium, in quo equos regeret, haud promiſcuo ſpectaculo. Mox ultro uocari populus Romanus, laudibus extollere, ut eſt uulgus cupiens uoluptatum, & ſi eo princeps trahat, lætum. Cæterùm euulgatus pudor non ſatietatem, ut rebantur, ſed incitamentum attulit. Ratusq́; dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros, egeſtate uenales, in ſcenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quàm ne de-

linquerent. Notos quoq; equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit donis ingentibus, niſi quòd merces ab eo qui iubere poteſt, uim neceſsitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos Iuuenalium uocabulo, in quos paſsim nomina data. Nõ nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latiniue hiſtrionis artem exercerent, uſq; ad geſtus modóſque haud uiriles. Quin & fœminæ inluſtres deformia meditari. Extructaq; apud nemus, quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conuenticula & cauponæ, & poſita ueno inritamenta luxus. dabanturq; ſtipes, quas boni neceſsitate, intemperantes gloria conſumerent. Inde gliſcere flagitia & infamia, nec ulla moribus corruptis olim plus libidinum circundedit quàm illa colluuies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur, nedum inter certamina uitiorũ, pudicitia, aut modeſtia, aut quicquam probi moris reſeruaretur. Poſtremus ipſe ſcenas incedit, multa cura tentans citharam & præmeditans, aſsiſtentibus familiaribus. Abſceſserat cohors militum, centuriones tribuníque: & mœrens Burrus, ac laudans. Tuncq; primùm conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ. Hi dies ac noctes plauſibus perſonare. Formã principis uocemq; deûm

uocab

uocabulis appellantes, quaſi per uirtutem clari, honoratiq; agere. Ne tamen ludicra tantum imperatoris artes noteſcerent, carminum quoq; ſtudium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Necdum inſignis ætatis nati, conſidere ſimul, & allatos uel ibidem repertos uerſus connectere, atq; ipſius uerba quoquo modo prolata ſupplere. quod ſpecies ipſa carminum docet, non impetu & inſtinctu, nec ore uno fluens. Etiam ſapientiæ doctoribus tempus impartiebat poſt epulas. Vtq; cōtraria aſſeuerantium diſcordiæ eruebantur. Nec deerāt qui uoce uultuq; triſti inter oblectamenta regia ſpectari cuperent. Sub idem tempus leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianóſque, gladiatorio ſpectaculo, quod Liuidineius Regulus, quem motum ſenatu retuli, edebat. quippe oppidana laſciuia inuicem inceſſente, probra, dein ſaxa, poſtremò ferrum ſumpſere, ualidiore Pompeianorū plebe, apud quos ſpectaculum edebatur. Ergo deportati ſunt in urbem multi è Nucerinis trunco per uulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps ſenatui, ſenatus conſulibus permiſit. Et rurſus re ad patres delata, prohibiti publicè in decem annos eiuſmodi cœtu Pompeiani, collegiaq; quæ contra leges inſtituerant, diſſoluta. Liuidineius & qui alij ſeditionem cōciuerant,

exilio mulctati ſunt. Motus ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cyrenenſibus, uiolatum ab eo theſaurum Aeſculapij, delectúmque militarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenſes reum agebant Attilium Strabonem, prætoria poteſtate uſum, & miſſum diſceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Appionis quondam habitos, & populo Romano cum regno relictos, proximus quiſque poſſeſſor inuaſerant, diutinaq; licentia & iniuria, quaſi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduerſus iudicem inuidia, & ſenatus ignota ſibi eſſe mandata Claudij, & conſulendum principem reſpondit. Princeps probata Strabonis ſententia, ſe nihilominus ſubuenire ſocijs, & uſurpata concedere ſcripſit. Sequuntur uirorum inluſtrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui ſummis honoribus, & multa eloquentia uiguerant. Ille orando cauſas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantia uitæ, quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diuerſus. Nerone quartum, Cornelio Coſſo Coſſ. quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum eſt, ad morem Græci certaminis, uaria fama, ut cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoq; Pompeium incuſatum à ſenioribus ferrēt, quòd manſuram theatri ſedem poſuiſſet. Nam anteà ſubitarijs gradibus, & ſceną in tempus ſtructa,

cta, ludos edi ſolitos: uel ſi uetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe: ſi conſideret, theatro dies totos ignauia continuaret: Ne ſpectaculorum quidem antiquitas ſeruaretur, quoties P. R. ſederet, nulla cuiquam ciuium neceſſitate ſpectandi. Cæterùm abolitos paulatim patrios mores, funditus euerti per accitam laſciuiam, ut quod uſquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe uiſatur, degenerétque ſtudijs externis iuuentus, gymnaſia & otia, & turpes amores exercendo, principe & ſenatu autoribus, qui non modò licentiam uitijs permiſerint, ſed uim adhibeant: Proceres Romani ſpecie orationum & carminum, ſcena polluantur: quid ſupereſſe, niſi ut corpora quoque nudent, & caſtus aſſumant, eáſque pugnas pro militia & armis meditentur? An iuſtitiam augurij, & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, ſi fractos ſonos & dulcedinem uocum peritè audiſſent? Noctes quoq; dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, ſed cœtu promiſcuo quod perditiſſimus quiſque per diem concupiuerit, per tenebras audeat. Pluribus ipſa licentia placebat, ac tamen honeſta nomina prætendebant: Maiores quoque non abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis, pro fortuna quæ tum erat, eóq; à Thuſcis accitos hiſtriones, à Thurijs equorum certamina, & poſſeſſa Achaia Aſiáque, ludos

ludos accuratius editos: neque quenquam Ro*mæ honeſto loco ortum, ad theatrales artes degenerauiſſe, ducentis iam annis à* L. Mu*mij triumpho, qui primus id genus ſpectaculi in urbe præbuerit.* Sed *& conſultum parſimoniæ, quòd perpetua ſedes theatro locata ſit, potius quàm immenſo ſumptu, ſingulos per annos conſurgeret ac ſtrueretur.* Nec *perinde magiſtratus rem familiarem exhauſturos, aut populo efflagitandi* Græca *certamina à magiſtratibus cauſam fore, cum eo ſumptu* Reſpub. *fungatur.* Oratorum *ac uatum uictorias incitamentum ingenijs allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures ſtudijs honeſtis, & uoluptatibus conceſſit impartire.* Lætitiæ *magis quàm laſciuiæ dari paucas potius quinquennij noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat.* Sanè *nullo inſigni dehoneſtamento id ſpectaculum tranſit.* Ac *ne modica quidem ſtudia plebis exarſere, quia redditi quanquam ſcenæ* Pantomimi, *certaminibus ſacris prohibebantur.* Eloquentiæ *primas partes nemo tulit, ſed uictorem eſſe* Cæſarem *pronuntiatum.* Græci *amictus, quos per eos dies plerique inceſſerant, tum exoleuerant.* Inter *quæ & ſydus cometes effulſit, de quo uulgi opinio eſt, tanquam mutationem regis portendat.* Igitur *quaſi iam depulſo* Nerone, *quis nam deligeretur inquirebant, & omnium ore* Rubellius

Plautus

Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Ipſe placita maiorum colebat habitu ſeuero, caſta & ſecreta domo, quantoq́; metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari uanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia diſcumbentis Neronis apud Simbruina ſtagna, cui Sublaqueum nomen eſt, icta dapes, menſaq́; diſiecta erat, idq́; finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm deſtinari credebant, fouebantq́; multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerunq; fallax ambitio eſt. Ergo permotus ijs Nero, componit ad Plautum literas, conſuleret ſibi, & turbis, ſeq́; prauè diffamantibus ſubtraheret: eſſe illi per Aſiam auitos agros, in quibus tuta & inturbida iuuēta frueretur. Ita illuc cum coniuge Antiſtia & paucis familiarium conceſſit. Iiſdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad urbem deductæ nando inceſſerat, uidebaturq́; potus ſacros & ceremoniam loci corpore tòto polluiſſe, ſecutaq́; anceps ualitudo iram deûm affirmauit. At Corbulo poſt deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tygranocerta, quibus exciſis, metum hoſtium intenderet, uel ſi peperciſſet, clementiæ famam adipiſceretur, illuc pergit non infenſo exercitu, ne ſpem ueniæ auferret,

ret, neque tamen remiſſa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut ſegnem ad pericula, ita inſidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quiſque, alij preces offerre, quidam deſerere uicos, & in auia digredi, ac fuere qui ſe ſpeluncis, ac chariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordia aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis ijs qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis uirgultiśq; complétos, igni exurit. Atque illum fines ſuos prætergredientem incurſauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraq; irrumpentem montibus defenſi: quos Corbulo immiſſis Hyberis uaſtauit, hoſtilemq; audaciam externo ſanguine ultus eſt. Ipſe exercitusq;, ut nullis ex prælio damnis, ita per inopiam & labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. Ad hæc penuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera, ſola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos. Demeſſæq; ſegetes, & ex duobus caſtellis, in quæ confugerant Armenij, alterum impetu, qui primam uim depulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Tauraunitium tranſgreſſus, improuiſum periculum uitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, ſéque autorem & ſocios per tormenta edidit.

edidit. Côuictiq; & puniti ſunt, qui ſpecie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pôſt legati Tygranocerta miſsi, patere mœnia afferunt, intentos populareis ad iuſſa. Simul hoſpitale donum coronam auream tradebant. Accepítque cum honore, nec quicquam urbi detractum, quò promptius obſequium integri retinerent. At præſidium regium quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certamine expugnatum eſt. Nam & prælium pro muris auſi erant, & pulſi intra munimenta aggeris, demum & irrumpentium armis ceſſere. Quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello diſtinebantur. Miſerántque Hyrcani ad principem Romanum ſocietatem oratum, attineri à ſe Vologeſen pro pignore amicitiæ oſtentantes. eos regredietes Corbulo, ne Euphratem tranſgreſſi hoſtium cuſtodijs circumuenirentur, dato præſidio ad litora maris rubri deduxit. Vnde uitatis Parthorum finibus patrias in ſedes remeauere. Quin & Tyridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmiſſo cum auxilijs Verulano legato, atque ipſe legionibus citis abire procul, ac ſpem belli amittere ſubegit: quóſque nobis ob regem auerſos animis cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, poſſeſſionem Armeniæ uſurpabat: cum aduenit Tygranes à Nerone ad capeſſendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis

gis

gis Archelai nepos, ſed quòd diu obſes apud urbem fuerat, uſq; ad ſeruilem patientiam demiſſus. Nec *conſenſu acceptus, durante apud quoſdam fauore* Arſacidarum. *At plerique ſuperbiam* Parthorum *peroſi, datum à* Romanis *regem malebant.* Additum *etiam præſidium, mille legionarij, tres ſociorum cohortes, duæq; equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars* Armeniæ *ut cuique finitima, pars* Nipolique & Ariſtobolo *atq;* Antiocho *parere iuſſæ ſunt.* Corbulo *in Syriam acceſſit, morte* Vinidij *legati uacuam ac ſibi permiſſam.* Eodem *anno ex inluſtribus Aſiæ urbibus,* Laodicea *tremore terræ prolapſa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit.* At *in* Italia *uetus oppidum* Puteoli, *ius Coloniæ, & cognomentum à* Nerone *adipiſcuntur.* Veterani Tarentum & Antium *aſcripti, non tamen infrequentiæ locorum ſubuenere, dilapſis pluribus in prouinciâs, in quibus ſtipendia expleuerant.* Neq; *coniugijs ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti, orbas ſine poſteris domos relinquebant.* Non *enim ut olim uniuerſæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & ſui cuiuſque ordinis militibus, ut conſenſu & charitate* Remp. *efficerent: ſed ignoti inter ſe diuerſis manipulis ſine rectore, ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus ma-*

gis

gis quàm Colonia. Comitia prætorum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quòd acriore ambitu exarſerant, princeps compoſuit, tris qui ſupra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitq; patrum honorem, ſtatuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. Nam antea uacuum id ſolutumq; pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris repetundarum damnatur, atq; Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Criſpi fratris fauore enixus. Cæſonio Pæto, Petronio Turpiliano Coſſ. grauis clades in Britannia accepta. In qua neq; Auitus legatus, ut memoraui, niſi parta retinuerat, & ſucceſſor Verannius, modicis excurſibus ſyluas populatus quin ultrà bellum proferret, morte prohibitus eſt, magna dum uixit ſeueritatis fama, ſupremis teſtamenti uerbis ambitionis manifeſtus. Quippe multa in Neronem adulatione addidit, ſubiecturum ei prouincias fuiſſe, ſi biennio proximo uixiſſet. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, ſcientia militiæ & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator, receptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam inſulam incolis ualidam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, naueſq; fabricatur plano alueo aduerſus breue

D *litus*

litus & incertum. Sic pedites, equites uado ſecuti, aut altiores inter undas adnantes, equis tranſmiſere. Stabat pro litore diuerſa acies, denſa armis uiriſq;, intercurſantibus fœminis: in modum Furiarum, ueſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq; circùm, preces diras ſublatis ad cœlum manibus fundentes, nouitate aſpectus perculere militem, ut quaſi hærentibus membris immobile corpus uulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pauеſcerent, inferũt ſigna, ſternuntq; obuios, & igni ſuo inuoluunt. Præſidium poſthac impoſitum uicis, exciſiq; luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos fas habebãt. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex Icenorum Praſutagus, longa opulentia clarus, Cæſarẽ hæredem duaſq; filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domum ſuam procul iniuria fore. Quod contrà uertit, adeò ut regnum per centuriones, domus per ſeruos, uelut capta uaſtarentur. Iam primùm uxor Boodicia uerberibus affecta, & filiæ ſtupro uiolatæ ſunt. Præcipui quique Icenorum, quaſi cunctam regionem muneri accepiſſent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ

ceſſer-

*ceſſerant) rapiunt arma, commotis ad Rebellio-
nem Trinouantibus, & qui alij nondum ſerui-
tio aſſuefacti, reſumere libertatem occultis con-
iurationibus pepigerant, acerrimo in ueteranos
odio. Quippe in coloniam Camulodunum recens
deducti, pellebant domibus, exturbabant agris,
captiuos, ſeruos appellando, fouentibus impoten
tiam ueteranorum militibus, ſimilitudine uitæ,
& ſpe eiuſdem licentiæ. Ad hæc templum diuo
Claudio conſtitutum, quaſi ara æternæ domina
tionis aſpiciebatur: delectiq; ſacerdotes ſpecie
religionis, omnes fortunas effundebant. Nec ar-
duum uidebatur excindere coloniam nullis mu-
nimentis ſeptam, quod ducibus noſtris parum
prouiſum erat, dum amœnitati prius quàm uſui
conſulitur. Inter quæ nulla palàm cauſa dela-
pſum Camuloduni ſimulacrum uictoriæ, ac re-
tro conuerſum, quaſi cederet hoſtibus. Et fœmi-
næ in furore turbatæ, adeſſe exitium canebant,
externosq; fremitus in curia eorũ auditos. Con-
ſonuiſſe ululatibus theatrum, uiſamq; ſpeciem
in æſtuario, notam eſſe ſubuerſæ coloniæ. Iam
Oceanum cruento aſpectu. Sic labente æſtu, hu-
manorum corporum effigies relictæ. Vt Britan-
ni ad ſpem, ita ueterani ad metum trahebãtur.
Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à
Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud
amplius quàm ducentos ſine iuſtis armis miſit:
& inerat modica militũ manus, tutela templi*

ſreti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conſcij conſilia turbabant, neq; foſſam aut uallum præduxerunt, neq; motis ſenibus & fœminis, iuuentus ſola reſtitit: quaſi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et *cætera quidē impetu direpta aut incenſa ſunt.* Templum *in quo ſe miles cōglobauerat, biduo obſeſſum expugnatumq;.* Et *uictor* Britānus *Pæto* Ceriali *legato legionis nonæ in ſubſidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditū interfecit.* Cerialis *cum equitibus euaſit in caſtra, & munimētis defenſus eſt. Qua clade & odijs prouinciæ, quam auaritia in bellum egerat, trepidus procurator* Catus, *in* Galliam *tranſijt.* At Suetonius *mira conſtantia medios inter hoſtes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non inſigne, ſed copia negotiatorum & commeatu maximè celebre: ibi ambiguus an illam ſedem bello deligeret, circunſpecta infrequentia militis, ſatisq; magnis documentis temeritatem* Petilij *coërcitam, unius oppidi damno ſeruare uniuerſa ſtatuit. Neque fletu & lacrymis auxilium eius orātium flexus eſt, quin daret profectionis ſignum, & comitantes in partem agminis acciperet.* Si *quos imbellis ſexus, aut feſſa ætas, uel loci dulcedo attinuerat, ab hoſte oppreſſi ſunt.* Eadem *clades municipio* Verulamio *fuit, quia barbari omiſſis caſtellis, præſidijsq; militarium, quod uberrimum*

mum ſpoliant, & deferentes in tutum, læti præda, & aliorum inſignes petebant. At ſeptuaginta millia ciuium & ſociorum ijs, quæ memoraui, locis, occidiſſe conſtitit. Neque enim capere, aut uenundare, aliúdue quod belli commercium, ſed cædes, patibula, ignes, cruces, tanquam reddituri ſupplicium, ac prærepta interim ultione feſtinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum uexillarijs uiceſimarijs, & è proximis auxiliares, decem ferme millia armatorũ erãt, cum omittere cunctationem, & congredi acie parat. deligitq́; locum arctis faucibus, & à tergo ſylua clauſum, ſatis cognito, nihil hoſtium niſi in fronte, & apertam planitiem eſſe ſine metu inſidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circũm armatura cõglobatus, pro cornibus eques aſtitit. At Britannorum copiæ paſſim per cateruas & turmas exultabant, quanta non aliàs multitudo, & animo adeò fero, ut coniuges quoq; teſtes uictoriæ ſecum traherent, plauſtrisq; imponerent, quæ ſuper extremum ambitum campi poſuerant. Boudicea curru filias præ ſe uehens ut quanq; nationem acceſſerat, ſolitum quidem Britannis fœminarum ductu bellare teſtabatur, ſed tunc non ut tãtis maioribus ortam regnum & opes, uerùm ut unam è uulgo, libertatem amiſſam, confectum uerberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulciſci. eò prouectas Romanorum cupidines, ut

non corpora, nec ſenectam quidẽ, aut uirginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamen deos iuſtæ uindictæ. Cecidiſſe legionẽ, quæ prœliũ auſa ſit: cæteros caſtris occultari, aut fugã circunſpicere. Ne ſtrepitum quidẽ & clamorem tot militum, nedũ impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, ſi cauſas belli ſecum expenderent, uincendũ illa acie, uel cadendũ eſſe. Id mulieri deſtinatum: uiuerent uiri, & ſeruirent. Ne Suetonius quidẽ in tanto diſcrimine ſilebat, qui quanquã cõfideret uirtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat. Vt ſpernerent ſonoras Barbarorũ & inanes minas. Plus illic fœminarum quàm iuuentutis aſpici. Imbelles, inermes ceſſuros ſtatim, ubi ferrum uirtutemq; uincentiũ, toties fuſi agnouiſſent. Etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prælia profligarẽt. Gloriæq; eorũ acceſſurum, quod modica manu uniuerſi exercitus famã adipiſcerentur. Cõferti tantũ, & pilis emiſſis, poſt umbonibus & gladÿs ſtragem, cædemq; cõtinuarent, prædæ immemores. Parta uictoria cuncta ipſis ceſſura. Is ardor uerba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat uetus miles & multa præliorũ experientia, ut certus euẽtus Suetonius, daret pugnæ ſignũ. Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinẽs, poſtquã propius ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, uelut cuneus erupit. Idem auxiliarium impetus, &

eques-

eques protentis haſtis; perfringit quod obuiam & ualidum erat. Cæteri terga præbuere difficili effugio, quia circumiecta uehicula ſepſerãt abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. Confixaq; telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis uictorijs par ea die laus parta. Quippe ſunt qui paulo minus quàm octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius uulneratis. Boudicea uitam ueneno finiuit. Et Pœnius Poſthumius præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorum uiceſimanorúmque proſperis rebus, quia pari gloria legiônem ſuam fraudauerat, abnueratq; contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Contractus deinde omnis exercitus ſub pellibus habitus eſt, ad reliqua belli perpetranda. Auxitq; copias Cæſar, miſſis è Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite ſuppleti ſunt. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ, quodq; nationum ambiguum aut aduerſum fuerat, igni atq; ferro uaſtatur. Sed nihil æque quàm fames affligebat ſerendis frugibus incurioſos, & omni ætate ad bellum uerſa, dum noſtros commeatus ſibi deſtinant, genteſq; præferoces tardius ad pacem inclinant: quia Iulius Claſſicianus

ſucceſſor Cato miſſus, & Suetonio diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat, diſperſeratq́; nouum legatum opperiendum eſſe, ſine hoſtili ira & ſuperbia uictoris clementer deditis conſulturum: Simul in urbem mandabat, nullum prælio finem expectarent, niſi ſuccederetur Suetonio. Cuius aduerſa prauitati ipſius, proſpera ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad ſpectandum Britanniæ ſtatum miſſus eſt ex libertis Polycletus, magna Neronis ſpe: poſſe autoritate eius, non modò inter legatum procuratoremq́; cōcordiam gigni, ſed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq́; grauis, poſtquam Oceanum tranſmiſerat, militibus quoq; noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorũ potentia erat. Mirabanturq́; quòd dux & exercitus tanti belli confector ſeruitijs obederent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusq́; rebus gerundis Suetonius, quòd perpaucas naues in litore, remigiumq́; in ijs amiſerat, tanquam durante bello tradere exercitũ Petronio Turpiliano, qui iam conſulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoſte, neq; laceſſitus, honeſtum pacis nomen ſegni otio impoſuit. Eodem anno Romæ inſignia ſcelera, alterum ſenatoris, ſeruili alterum audacia, ad-

miſſa

miſſa ſunt. Domitius Balbus erat prætorius, ſimul longa ſenecta, ſimul orbitate & pecuniæ inſidijs obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus, ſubdidit teſtamentum, aſcitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Aſinium Marcellum ſociauerant. Antonius audacia premptus, Marcellus Aſinio Pollione proauo clarus, neque morum ſpernendus habebatur, niſi quòd paupertatem præcipuū malorum credebat. Igitur Fabianus tabularijs quos memoraui, & alijs minus illuſtribus, obſignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniusq; cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæſaris, pœna magis quàm infamiæ exemere. Perculit is dies Pompeium quoq; Helianum iuuenem quæſtoriū, tanquam flagitiorum Fabiani gnarum. Eiq; Italia & Hiſpania in qua ortus erat, interdictum eſt. Pari ignominia Valerius Põticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum urbis arguerentur, ad prætorem detuliſſet, interim ſpecie legum, mox præuaricando ultionem eluſurus. Additur ſenatuſconſultū, Qui talem operā emptitaſſet, uēdidiſſetue, ut perinde pœna teneretur, ac ſi publico iudicio calumniæ condemnatus. Haud multo pòſt præfectū urbis Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit, ſeu negāta libertate, cui pretiū

 pepiger

pepigerat, ſiue amore exoleti infenſus, & dominum æmulum non tolerans. Cæterũ cum uetere ex more familiã omnẽ quæ ſub eodẽ tecto mãſitauerat, ad ſuppliciũ agi oporteret, cõcurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, uſq; ad ſeditionem uentũ eſt: ſenatuſq; (in quo ipſo erãt ſtudia nimiam ſeueritatẽ aſpernãtium) pluribus nihil mutandũ cenſentibus. Ex quibus C. Caßius ſententiæ loco in hunc modũ diſſeruit: Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum cõtra inſtituta & leges maiorũ noua ſenatus decreta poſtularentur. Neq; ſum aduerſatus, non quia dubitarem ſuper omnibus negotijs melius atq; rectius olim prouiſum, & quæ conuerterentur, in deterius mutari: ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meũ extollere uiderer. Simul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabã, ut maneret integrum, ſi quãdo Reſp. conſilijs eguiſſet. Quod hodie euenit, Conſulari uiro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concußo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum Præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſeruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra auertit? An ut

quidam

quidam fingere non erubeſcunt, iniurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia tranſegerat, aut auitum mãcipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum iure cæſum uideri. Libet argumenta conquirere in eo quod ſapiẽtioribus deliberatũ eſt. Sed & ſi nunc primum ſtatuẽdum haberemus, creditiſne ſeruum interficiendi domini animum ſumpſiſſe, ut non uox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè conſilium occuluit, telum inter ignaros parauit. Num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret omnibus neſciis? Multa ſceleris indicia præueniũt ſerui, ſi prodant. Poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios, poſtremò ſi pereundum ſit, non inulti inter nocentes agere. Suſpecta maioribus noſtris fuerũt ingenia ſeruorum, etiam cum in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, charitatemq́; dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam uerò nationes in familiis habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra, aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coërcueris. At quidã inſontes peribunt. Nam & ex fuſo exercitu, cùm decimus quiſque fuſte feritur, etiã ſtrenui ſortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos, utilitate publica rependitur. Sententiæ Caſſii, ut nemo unus contrà ire auſus eſt, ita diſſonæ uoces reſpõdebãt, numerum, aut

ætat

ætatem, aut ſexum, ac plurimorum indubiā innocentiam miſerantium. Praualuit tamē pars quæ ſupplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine ſaxa ac faces minitante. Tum Cæſar populum edicto increpuit: atq; omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præſidijs ſepſit. Cenſuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque qui ſub eodem tecto fuiſſent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum eſt, ne mos antiquus, quem miſericordia non minuerat, per ſæuitiam incenderetur. Damnatus iiſdem conſulibus Tarquinius Priſcus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrū gaudio, quia accuſatum ab eo Statilium Taurum proconſulem ipſius meminerāt. Cenſus per Gallias à Q. Voluſio & Sex. Africano, Trebellióque Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitatem Voluſio atq; Africano: Trebellium dum uterq; dedignatur, ſuprà tulere. Eo anno mortē obijt Memmius Regulus, autoritate, conſtantia, fama (in quantum præumbrante imperatoris faſtigio datur) clarus, adeò ut Nero æger ualitudine, & adulātibus circū qui finē imperio adeſſe dicebant, ſi quid fato pateretur, reſponderit habere ſubſidium Rempublicā. Rogātibus dehinc in quo potiſſimū, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen poſt hac Regulus, quiete defenſus, & quia noua generis claritudine, neque

inuidioſis

inuidioſis opibus erat. Gymnaſium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq́; oleum equiti ac ſenatui Græca facilitate. P. Mario, L. Aſinio conſulibus, Antiſtius prætor, quem in tribunatu plebis licenter egiſſe memoraui probroſa, ad uerſus principē carmina factitauit: uulgauitq́; celebri conuiuio, dum apud Oſtoriū Scapulam epulatur. Exin à Coſſutiano Capitone, qui nuper ſenatorium ordinem precibus Tigillini ſoceri ſui receperat, maieſtatis delatus eſt. Tū primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antiſtio, quàm imperatori gloriam quæſiuit, ut condemnatus à ſenatu, interceſſione tribunitia morti eximeretur. Et cū Oſtorius nihil audiuiſſe pro teſtimonio dixiſſet, aduerſis teſtibus creditū. Cenſuitq́; Iunius Marullus conſul deſignatus, adimēdam reo præturam, necādumq́; more maiorū. Cæteris inde aſſentientibus, Pætus Thraſea multo cum honore Cæſaris, et acerrimè increpito Antiſtio, nō quicquid nocens reus pati mereretur, id egregio ſub principe, & nulla neceſſitate obſtricto ſenatu, ſtatuendum diſſeruit: carnificē & laqueum pridem abolita: & eſſe pœnas legibus conſtitutas, quibus ſine iudicū ſæuitia & tēporum infamia, ſupplicia decernerentur. Quin inſula publicatis bonis, quò longius ſontem uitam traxiſſet, eò priuatim miſerior, & publicè clementiæ maximum exemplum futurum. Libertas Thraſeæ ſilenti

lentium aliorum rupit. Et poſtquam diſceſſionem conſul permiſerat, pedibus in ſententiam eius iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptiſſimus fuit A. Vitellius, optimũ quenq; iurgio laceſſens, & reſpondenti reticens, ut pauida ingenia ſolẽt. Ac conſules perficere ſenatus decretum non auſi, de cõſenſu ſcripſere Cæſari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, poſtremò reſcripſit, nulla iniuria prouocatũ Antiſtium grauiſſimas in principẽ contumelias dixiſſe. earũ ultionem à patribus poſtulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam ſtatui par fuiſſe. Cæterum ſe qui ſeuiritatem decernentiũ impediturus fuerit, moderationem nõ prohibere. ſtatuerent ut uellent, data etiam abſoluendi licentia. His atq; talibus recitatis, & offenſione manifeſta, non ideo aut conſules mutauere relationem, aut Thraſea deceſſit ſententia, cæterique quæ probauerant deſeruere: pars ne principem obiecíſſe inuidiæ uiderentur, plures numero tuti, Thraſea ſueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haud diſpari crimine Fabricius Veiento cõflictatus eſt, qui multa & probroſa in patres & ſacerdotes compoſuiſſet, ijs libris quibus nomen codicillorũ dederat. Adijciebat Talius Geminus accuſator, uenditata ab eo munera principis & adipiſcẽdorum honorũ ius. quæ cauſa Neroni fuit ſuſcipiẽdi iudicij. Conuictũq; Veientonẽ Italia depulit, &

libros

libros exuri iuſsit, cõquiſitos, lectitatosq; donec cum periculo parabantur: mox licẽtia habẽdi, obliuionem attulit. Sed graueſcentibus in dies publicis malis, ſubſidia minuebãtur. Cõceſsitq; uita Burrus, incertum ualitudine an ueneno. Valitudo ex eo cõiectabatur, quòd in ſe tumeſcẽtibus paulatim faucibus, & impedito meatu, ſpiritũ finiebat. Plures iuſſu Neronis, quaſi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine aſſeuerabant: & Burrũ intellecto ſcelere, cum ad uiſendũ princeps ueniſſet, aſpectum eius auerſatum, ſciſcitantiq; hactenus reſpondiſſe: Ego me bene habeo. Ciuitati grande deſiderium eius mãſit, per memoriã uirtutis, et ſucceſſorum alterius ſegnẽ innocẽtiam, alterius flagrãtiſſima flagitia & adulteria. quippe Cæſar duos prætorijs cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum ex uulgi fauore, quia rem frumẽtariam ſine quæſtu tractabat: Ofonium Tigillinum, ueterẽ impudicitiam atq; infamiam in eo ſecutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigillinus in animo principis ex intimis libidinib⁹ aſſumptus. Proſpera populi & militũ fama Rufus, quod apud Neronẽ aduerſum experiebatur. Mors Burri infregit Senecæ potentiã, quia nec bonis artibus idẽ uiriũ erat, altero uelut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi uarijs criminationibus Senecam adoriuntur, tanquam ingentes & priuatum

tum

tum ſupra modum euectas opes adhuc augeret, quodq́; ſtudia ciuium in ſe uerteret, hortorum quoque amœnitate & uillarum magnificentia quaſi principem ſupergrederetur. Obijciebant etiã eloquẽtiæ laudẽ uni ſibi adſciſcere, & carmina crebrius factitare, poſtquã Neroni amor eorum eueniſſet. Nam oblectamentis principis palàm iniquum, detrectare uim eius equos regentis: illudere uoces quoties caneret. Quem ad finem? nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certè finitã Neronis pueritiam & robur iuuentæ adeſſe. Exueret magiſtrũ, ſatis amplis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis. At Seneca criminantiũ nõ ignarus, prodentibus ijs quibus aliqua honeſti cura, & familiaritatem eius magis aſpernante Cæſare, tempus ſermoni orat, & accepto, ita incipit: Quartuſdecimus annus eſt, Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octauus ut imperiũ obtines. Medio temporis tantũ honorũ atq; opum in me cumulaſti, ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atauus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum, C. Mecœnati urbe in ipſa, uelut peregrinum otiũ permiſit: quorũ alter bellorũ ſocius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidẽ, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperãt. Ego quid aliud munificẽtiæ adhibere potui quàm ſtudia (ut ſic

dixer

dixerim) in umbra educata? è quibus claritu-do uenit, quòd iuuẽtæ tuæ rudimẽtis affuiſſe uideor, grande huius rei pretium. At tu gratiam immenſam, innumeram pecuniam dediſti, adeò ut plerunq; intra me ipſe uoluam: Egóne equeſtri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicis cõtentus? Tales hortos inſtruit, & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatijs, tam lato fœnore exuberat? Vna defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uterq; menſuram impleuimus, & tu quãtum princeps tribuere amico poſſet, & ego quantũ amicus à principe accipere. Cætera inuidiam augent. quæ quidẽ, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacent, ſed mihi incumbunt. mihi ſubueniendum eſt. Quo modo in militia aut uia feſſus adminiculum orarem: ita in hoc itinere uitæ, ſenex, & leuiſſimis quoque curis impar, cùm opes meas ultrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Iube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatẽ ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod tẽporis, hortorum aut uillarum curæ ſeponitur, in animum reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigij regimen: poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoq; in tuã glo-

riam cedet, eos ad ſumma uexiſſe, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero ſic fermè reſpondit: Et *quòd meditatæ orationi tuæ ſtatim occurrã, id primũ tui muneris habeo, qui me non tantum præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti. Auus meus Auguſtus Agrippæ & Mecœnati uſurpare otium poſt labores conceſſit, ſed in ea ipſa ætate, cuius autoritas tueretur quicquid illud & qualecunque tribuiſſet. attamen neutrum datis à ſe præmijs exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuẽta Auguſti uerſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentã meam fouiſti. Et tua quidẽ erga me munera, dũ uita ſuppetet, æterna erũt. Quæ à me habes, horti, & fœnus, & uillæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa uideantur, pleriq; haud quaquã artibus tuis pares, plura tenuerũt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectãtur. Vnde etiã rubori mihi eſt, quòd præcipuus charitate, nondũ omnes fortuna antecellis. Verum et tibi ualida ætas, rebusq; & fructus rerũ ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluſio longa parſimonia quæſiuit, tantũ in te mea liberalitas explere nõ poteſt. Quin ſi qua in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, reuocas, inornatumq; robur ſubſidio impẽſius regis. Non tua*

moderatio, ſi reddideris pecuniã: nec quies, ſi re liqueris principẽ: ſed mea auaritia, meæ crudeli tatis metus in ore omnium uerſabitur. Quod ſi maximè continẽtia tua laudetur, non tamen ſa piẽti uiro decorũ fuerit, unde amico infamiã pa rat, inde gloriã ſibi recipere. His adijcit cõplexũ & oſcula, factus natura, & cõſuetudine exer- citus uelare odiũ fallacibus blãditijs. Seneca (q finis omniũ cũ dominãte ſermonũ) grates agit: ſed inſtituta prioris potẽtiæ cõmutat: prohibet cœtus ſalutãtiũ: uitat comitãtes, rarus p urbẽ, quaſi ualitudine infenſa, aut ſapiẽtiæ ſtudijs do mi attineretur. Perculſo Seneca, prõptum fuit Rufum Feniũ imminuere, Agrippinæ amicitiã in eo criminantibus. Validiorq; in dies Tigil- linus, & malas artes, quibus ſolus pollebat, gra tiores ratus ſi principẽ ſocietate ſcelerũ obſtrin geret, metus eius rimatur. Cõpertoq; Plautũ & Syllã maximè timeri, Plautũ in Aſiam, Syllam in Galliã Narbonẽſem nuper amotos: nobilita tẽ eorũ, et ppinquos huic Oriẽtis, illi Germaniæ exercitus cõmemorat. Nõ ſe, ut Burrũ, diuerſas ſpes, ſed ſolã incolumitatẽ Neronis ſpectare, cui caueri utcũq; ab urbanis inſidijs præſentia, lon ginquos motus quõnã modo cõprimi poſſe? Ere ctas Gallias ad nomẽ dictatoriũ, nec min⁹ ſuſpe ctos Aſiæ populos, claritudine aui Druſi. Sillã inopẽ, unde præcipuã audaciam: & ſimulato- rem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret.

Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, ſed ueterum Romanorum imitamenta præferre, aſſumpta etiam Stoicorum arrogantia, ſectaq́;, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec *ultrà mora. Sylla ſexto die peruectus Maſsiliam percuſſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi cauſa diſcumberet.* Relatum *caput eius illuſit* Nero *tanquam prǽmatura canitie deformè.* Plauto *parari necem, non perinde occultũ fuit, quia pluribus ſalus eius curabatur, & ſpatium itineris ac maris tempusq́; interiectum mouerat famam: uulgoq́; fingebant, petitum ab eo* Corbulonem, *tum magnis exercitibus præſidentem, ſi clari atq; inſontes interficerentur, præcipuum ad pericula: quin & Aſiam fauore iuuenis arma cepiſſe, nec milites ad ſcelus miſſos aut numero ualidos, aut animo promptos, poſtquam iuſſa efficere nequiuerint, ad ſpes nouas trãſiſſe unà.* Hæc *in ore famæ credentium otio agebantur. Cæterùm libertus* Plauti *celeritate uentorum præuenit centurionẽ, & mandata* L. Antiſtij *ſoceri attulit: effugeret ſegnẽ mortẽ: otium, ſuffugiũ, & magni nominis miſerationẽ, reperturum bonos, cõſociaturum audaces, nullum interim ſubſidium aſpernãdum. ſi ſexaginta milites (tot enim adueniebant) propuliſſet, dum refertur nũtius* Neroni, *dũ manus alia permeat, multa ſecutura, quæ ad uſque bellum eualeſcerent. deniq; aut ſalutem tali conſilio quæri, aut*

nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum eſſe. Sed Plautum ea non mouere, ſiue nullam opem prouidebat inermis atq; exul, ſeu tædio ambiguæ ſpei, an amore coniugis et liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla ſolicitudine turbatum. Sunt qui alios à ſocero nuntios ueniſſe ferant, tanquam nihil atrox immineret, doctoresq́; ſapientiæ Cœranum Græci, Muſonium Thuſci generis, conſtantiam opperiendæ mortis, pro incerta & trepida uita ſuaſiſſe. Repertus eſt certè per medium diei nudus exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quaſi ſatellitibus miniſtrum regium præpoſuerat. Caput interfecti relatum. Cuius aſpectu, ipſa principis uerba referam: Quin, inquit, Nero, depoſito metu, nuptias Poppææ ob eiuſmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamq́; coniugem amoliri, quamuis modeſte agat, & nomine patris, & ſtudijs populi grauẽ. Sed ad ſenatũ literas miſit, de cæde Syllæ, Plautiq́; haud cõfeſſus. Verum utriuſq; turbidum ingenium eſſe, & ſibi incolumitatem Reip. magna cura haberi. Decretæ eo nomine ſupplicationes, útque Sylla & Plautus ſenatu mouerẽtur, grauioribus tamen ludibrijs quàm malis. Igitur accepto patrum conſulto, poſtquã cuncta ſcelerum pro egregijs accipi uidet, exturbat Octauiam, ſterilem dictitãs. Exin

Poppææ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex miniſtris Octauiæ impulit, ſeruilem ei amorem obijcere. Deſtinaturq́; reus cognomento Eucerus, natione Alexandrina, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones, & ui tormentorum uictis quibuſdam, ut falſa annuerēt, plures perſtitere ſanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una inſtanti Tigillino, caſtiora eſſe muliebria Octauiæ reſpondit, quàm os eius. Mouetur tamē primò ciuilis diſsidij ſpecie, domumq́; Burri, & prædia Plauti, infauſta dona accipit. Mox in Campaniam pulſa eſt, addita militari cuſtodia. Inde crebri queſtus, nec occulti per uulgum, cui minor ſapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. His, haud quaquam Nero pœnitentia flagitij, coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium ſcandunt, deosq́; tandem uenerātur. Effigies Poppææ proruunt. Octauiæ imagines geſtant humeris, ſpargunt floribus, foroq́; ac templis ſtatuunt. Itur etiam in principis laudes repetitum uenerantium. Iamq́; & palatium multitudine & clamoribus complebāt, cum emiſſi militum globi uerberibus & intento ferro turbatos diſiecere. Mutatáque quæ per ſeditionem uerterant. Poppææ honos repoſitus eſt. Quæ ſemper odio tum et metu atrox, ne aut uulgi acrior uis ingrueret, aut Nero inclinatione populi

mutar-

mutaretur, prouoluta genibus eius: Non eò loci res ſuas agi, ut de matrimonio certet (quanquã id ſibi uita potius) ſed uitam ipſam in extremũ adductam à clientulis et ſeruitijs Octauiæ, quæ plebis ſibi nomẽ indiderint, ea in pace auſi, quæ uix bello euenirent. Arma illa aduerſus principem ſumpta, ducem tantùm defuiſſe, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam & in urbem ipſam pergeret, ad cuius nutum abſentis tumultus cierentur. Quod alioqain ſuum delictum? quam cuiuſquam offenſionem? An quia uerã progeniem penatibus Cæſarum datura ſit, malle populum Romanum tibicinis Aegyptij ſobolem imperatorio faſtigio induci? Deniq; ſi id rebus cõducat, libens quam coactus acciret dominam, uel conſuleret ſecuritati iuſta ultione. Et modicis remedijs, primos motus conſediſſe. At ſi deſperent uxorẽ Neronis fore Octauiam, illi maritũ daturos. Varius ſermo, & ad metum atq; iram accõmodatus, terruit ſimul audientem & accendit. Sed parum ualebat ſuſpicio in ſeruo, et quæſtionibus ancillarũ eluſerat. Ergo confeßionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq; nouarũ crimen affingeretur. Et uiſus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, claßi apud Miſenum (ut memoraui) præfectus, leui poſt admiſſum ſcelus gratia, dein grauiore odio: quia grauiorũ facinorũ miniſtri quaſi exprobrantes aſpiciuntur. Igitur accitum

eum Cæſar opera prioris admonet. Solum inco-lumitati principis aduerſus inſidiantẽ matrem ſubueniſſe: locum haud minoris gratiæ inſtare, ſi coniugem inſenſam depelleret. Nec manu aut telo op⁹. Fateretur Octauiæ adulteriũ. Occulta quidẽ ad præſens, ſed magna ei præmia, & ſeceſſus amœnos promittit: uel ſi negauiſſet, necem intentat. Ille inſita uecordia, & facilitate priorũ flagitiorum, plura etiam quàm iuſſum erat, fingit, fateturq; apud amicos, quos uelut cõſilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi nõ inops exilium tolerauit, & fato obijt. At Nero præfectum ſpe ſociandæ claſſis corruptum, & incuſatæ paulò antè ſterilitatis oblitus, abactos partus conſcientia libidinum, eaq; ſibi cõperta dicto memorat. Inſulaq; Pandataria Octauiam claudit. Non alia exul uiſentium oculos maiore miſericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tyberio, recentior Iuliæ memoria obuerſabatur à Claudio pulſæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua uiderant, & præſentem ſæuitiam melioris olim fortunæ recordatione eleuabant. Huic primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil niſi luctuoſum haberet, erepto per uenenũ patre, et ſtatim fratre. Tum ancilla domina ualidior. Et Poppæa non niſi in perniciem uxoris nupta. Poſtremò crimẽ omni exitio grauius. Ac puella uiceſimo ætatis

anno,

anno, inter centuriones et milites, præſagio malorum iam à uita exempta, nondū tamē morte acquieſcebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur, cum iam uiduam ſe & tantū ſororē teſtaretur, cōmuneq́; Germanici, et poſtremò Agrippinæ nomen cieret, qua incolumi infelix quidem matrimonium, ſed ſine exitio pertuliſſet. Reſtringitur uinculis, uenæ'que eius per omnes artus exoluūtur. Et quia preſſus pauore ſanguis tardius labebatur, præferuidi balnei uapore enecatur. Additurq́; atrocior ſæuitia, quòd caput amputatū, latumq́; in urbem Poppæa uidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, ut quicunq; caſus temporum illorum nobis uel alijs autoribus noſcent, præſumptū habeant, quoties fugas & cædes iuſſit princeps, toties grates deis actas, quæq́; rerum ſecundarū olim, tum publicæ cladis inſignia fuiſſe. Neq; tamen ſilebimus, ſi quod ſenatuſconſultum, adulatione nouum, aut patientia poſtremum fuit. Eodem anno libertorum potiſſimos ueneno interfeciſſe creditū eſt, Doryphorum quaſi aduerſatum nuptijs Poppææ, Pallantem quòd immenſam pecuniam longa ſenecta detineret. Romanus ſecretis criminationibus incuſauerat Senecam ut C. Piſonis ſocium, ſed ualidius à Seneca eodem crimine perculſus eſt. Vnde Piſoni timor & orta inſidiarum in Neronem magna moles, ſed improſpera.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XV.

INTEREA *rex Parthorũ Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regemq; alienigenã Tygranem Armeniæ impoſitum: ſimul fratre Tyridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigiũ ire ultum nolens, magnitudine rurſum Romana et continui fœderis reuerentia, diuerſas ad curas trahebatur, cunctator ingenio, & diſſenſione Hyrcanorum gentis ualidæ, multiſq; ex eo bellis illigatus. Atq; illum ambiguum nouus inſuper nuntius contumeliæ extimulat. Quippe egreſſus Armenia Tygranes Adiabenos conterminã nationem latius ac diutius quàm per latrocinia uaſtauerat. Idq; primores gentiũ ægrè tolerabant, eò contemptionis deſcenſum, ut ne duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate obſidis, tot per annos inter mãcipia habiti. Accendebat dolorẽ eorum Monobazus quem penes Adiabenum regimen, quod præſidium, aut unde peteret rogitans. Iam de Armenia conceſſum, proxima trahi: & niſi defendãt Parthi, leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis eſſe. Tyridates quoq;*

regni

regni profugus, per ſilentium haud modicè querendo, grauior erat. Non enim ignauia, magna imperia contineri, uirorum armorumq; faciendum certamen. Id in ſumma fortuna æquius, quod ualidius. Et ſua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe. Igitur cõmotus his Vologeſes concilium uocat, & proximum ſibi Tyridatem conſtituit, atq; ita orditur. Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem ſummo nomine conceßiſſet, in poſſeßionẽ Armeniæ deduxi. Qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat, uidebarq; cõtra uetera fratrũ odia & certamina, familiæ noſtræ penates ritè compoſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis nunquam proſperè laceßitam, nunc quoque in exitium ſuũ abrumpunt. Non ibo inficias, æquitate quàm ſanguine, cauſa quàm armis retinere parta maioribus malueram. Si cunctatione deliqui, uirtute corrigam. Veſtra quidem uis et gloria in integro eſt, addita modeſtiæ fama. quæ neq; ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à dijs æſtimatur. Simul diademate caput Tyridatis euinxit, promptã equitum manum, quæ regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili uiro tradidit, adiectis Adiabenorũ auxilijs: mandauitq; Tygranem Armenia exturbari, dum ipſe compoſitis aduerſus Hyrcanos diſcordijs uires intimas, molemq; belli ciet, prouincijs Romanis minitans

nitans. Quæ ubi Corbuloni certis nuntijs audita ſunt, legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, ſubſidium Tygrani mittit, occulto præcepto, cōpoſitius cuncta, quàm feſtinantius agerēt. Quippe bellū habere quàm gerere malebat. Scripſeratq́; Cæſari proprio duce opus eſſe, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologeſe acriore in diſcrimine eſſe. Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat. Tumultuariā prouincialium manum armat. Hoſtiles ingreſſus præſidijs interci pit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus impoſita, quoſdā riuos congeſtu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parātur, acto raptim agmine Moneſes ut famam ſui præiret, non ideo neſcium aut incautum Tygranem offendit, qui occupauerat Tygranocerta, urbem copia defenſorum et magnitudine mœnium ualidam. Ad hæc Nicephorius amnis haud ſpernēda latitudine partem murorū ambit. & ducta ingens foſſa qua fluuio diffidebatur. Inerantq́; milites, & prouiſi antè commeatus, quorū ſubuectu pauci auidius progreſſi, & repentinis hoſtibus circumuēti, ira magis quàm metu cæteros accenderant. Sed Partho ad exequendas obſidiones nulla cōminus audacia: raris ſagittis, neq; clauſos exterret, & ſemet fruſtratur. Adiabeni cū promouere ſcalas & machinamēta inciperent, facilè detruſi, mox erumpenti

pentibus noſtris cæduntur. Corbulo tamen quãuis ſecundis rebus ſuis, moderandũ fortunæ ratus miſit ad Vologeſem qui expoſtularent uim prouinciæ illatam. Socium amicumq; regem cohortes Romanas circunſedere. omitteret potius obſidionem, aut ſe quoq; in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius centurio in eã legationem delectus, apud oppidum Niſibin ſeptem & triginta millibus paſſuum à Tygranocerta diſtãtem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologeſi uetus & penitus infixum erat, arma Romana uitandi: nec præſentia proſperè fluebant, irritum obſidium, tutus manu & copijs Tygranes, fugati qui expugnationem ſumpſerant, miſſæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syria paratæ ultro irrumpere: ſibi imbecillum equitem pabuli inopia. Nam exorta uis locuſtarum abederat quicquid herbidum aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendens, miſſurum ad imperatorem Romanum legatos ſuper petenda Armenia, & firmanda pace reſpondet. Moneſen omittere Tygranocerta iubet, ipſe retro concedit. Hæc plures ut formidine regis, & Corbulonis minus patrata ac magnifica extollebant. Alij occultè pepigiſſe interpretabantur, ut omiſſo utrinq; bello, et abeunte Vologeſe, Tygranes quoque Armenia abſcederet. Cur enim exercitum Romanum à Tygranocertis deductum? cur deſerta per otium, quæ

bello

bello defenderant? An melius hybernauiſſe in extrema Cappadocia, raptim erectis tugurijs, quàm in ſede regni modò retenti? Dilata prorſus arma, ut Vologeſes cum alio quàm cũ Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non ultrà periculum faceret. Nam, ut retuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare Ceſennius Pætus audiebatur: iamq; aderat, copijs ita diuiſis, ut quarta & duodecima legiones, addita quinta quæ recens è Mœſis excita erat, ſimul Pontica & Galatarum Cappadocumq; auxilia Pæto obedirent: tertia & ſexta et decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cætera ex rerum uſu ſociarent, partirentúrue. Sed neq; Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui ſatis ad gloriã erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, nihil cædis aut prædæ, uſurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanũ ius uictis impoſiturum. Sub idem tempus legati Vologeſis, quos ad principem miſſos memoraui, reuertere irriti: bellumq; propalam ſumptum à Parthis. nec Pætus detrectauit, ſed duab⁹ legionibus, quarũ quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tẽpore, duodecima Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quem ponte tranſmittebat, nulla palàm cauſa, turbatus equus qui

conſul

conſularia inſignia geſtabat, retro euaſit. Ho-
ſtiaq; quæ muniebantur hybernaculis aßiſtens, ſemifacta opera fuga perrupit, ſeq; uallo extulit. & pila militum arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſsilibus telis decertat. Cæterùm Pætus *ſpretis ominibus, necdū ſatis firmatis hybernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitū trans montem* Taurum, *recipiendis, ut ferebat* Tygranocêrtis, *uaſtādisq; regionibus, quas* Corbulo *integras omiſißet.* Et *capta quadā caſtella, gloriæq; & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædā cum cura habuißet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, ut inſtāte iam hyeme, reduxit exercitum.* Compoſuitq; *ad Cæſarem literas, quaſi confecto bello, uerbis magnificis, rerū uacuas.* Interim Corbulo *nūquam neglectam* Euphratis *ripam crebrioribus præſidijs inſedit: et ne ponti iniiciendo impedimentum hoſtiles turmæ afferrent (iam enim ſubiectis cāpis magna ſpecie uolitabant) naues magnitudine præſtantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultíſque & balliſtis proturbat* Barbaros, *in quos ſaxa & haſtæ longius permeabant, quàm ut cōtrario ſagittarum iactu adæquarentur.* Dein *pons continuatus, colleſq; aduerſi per ſocias cohortes, poſt legionum caſtris occupantur, tanta*

celerit

celeritate & oſtentatione uirium, ut Parthi omiſſo paratu inuadendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam uerterent. Ibi Pætus imminentium neſcius, quintam legionē procul in Ponto habebat. Reliquas promiſcuis militum cōmeatibus infirmauerat, donec aduentare Vologeſem magno & infenſo agmine auditum. Accitur legio duodecima, et unde famam aucti exercitus ſperauerat, prodita infrequentia, qua tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut in ſuis, aut in alienis cōſiliis conſtantia fuiſſet. Verū ubi à uiris militaribus aduerſus urgentes caſus firmatus erat, rurſus ne alienæ ſentētiæ indigens uideretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tūc relictis hybernis, nō foſſam neq; uallum ſibi, ſed corpora et arma in hoſtē data clamitās, duxit legiones quaſi prælio certaturus. Deinde amiſſo cēturione et paucis militibus, quos uiſendis hoſtiū copiis præmiſerat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat, uana rurſus fiducia, tria millia delectorū proximo Tauri iugo impoſuit, quo tranſitū regis arcerent. Alares quoq; Pannonios robur equitatus in parte cāpi locat. Coniunx ac filius caſtello, cui Arſamoſata nomen eſt, abditi, data in præſidium cohorte, ac diſperſo milite, qui in unum habitus, uagum hoſtem promptius ſuſtentauiſſet. Aegrè compulſum ferunt, ut inſtantem, Corbuloni fateretur. Nec

à Corb

à Corbulone properatum, quo gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. Expediri *tamen itinere ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iuſſit.* At Vologeſes *quamuis obſeſſa à* P*æto itinera hinc peditatu, inde equite acceſſiſſet, nihil mutato conſilio, ſed ui ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, uno tantũ cẽturione* T*arquitio* C*reſcente turrim, in qua præſidium agitabat, defendere auſo: facta ſæpius eruptiòne, & cæſis qui* B*arbarorũ propius ſuggrediebãtur, donec igniũ iactu circumueniretur. peditum ſi quis integer, longinqua & auia, uulnerati caſtra repetiuere: uirtutẽ regis, ſæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorũ qui eadẽ pauebant.* N*e dux quidem obniti aduerſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad* C*orbulonẽ precibus, ueniret propere, ſigna & aquilas, & nomen reliquũ infelicis exercitus tueretur: ſe fidem interim donec uita ſuppeditet, retenturũ.* I*lle interritus & parte copiarũ apud* S*yriam relicta, ut munimenta* E*uphrati impoſita retinerẽtur, quâ proximũ & commeatibus non egenũ, regionem* C*omagenam, exin* C*appadociam, inde* A*rmenios petiuit.* C*omitabantur exercitũ præter alia aſſueta bello, magna uis camelorum onuſta frumenti, ut ſimul hoſtem fameniq; depelleret.* P*rimùm è perculſis* P*actium primipili centu-*

rionem obuium habuit, dein pleroſq; militum: quos diuerſas fugæ cauſas obtēdentes, redire ad ſigna, & clementiam Pæti experiri monebat. Se niſi uictoribus immitem eſſe. Simul ſuas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam oſtendere. Non uicos aut oppida Armeniorum, ſed caſtra Romana, duasq; in ijs legiones pretium laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona imperatoria manu tribueretur, quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus adipiſceretur, qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent? His atq; talibus in commune alacres, & erant quos pericula fratrum, aut propinquorum proprijs ſtimulis incenderent, cōtinuum die noctuq; iter properabant. Eoq; intentius Vologeſes premere obſeſſos, modò uallum legionum, modò caſtellum, quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens quàm mos Parthis, ſi ea temeritate hoſtem in prælium eliceret. At illi uix contubernijs extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant, pars iuſſu ducis, & alij propria ignauia, ut Corbulonem opperientes, ac ſi uis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neq; eandem uim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validam quoq; & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, ſaluti conſuluiſſe. Qua deſperatione exercitus, dux ſub-

actus, primas tamen literas ad Vologeſen, non ſupplices, ſed in modum querentis compoſuit, quòd pro Armenijs ſemper Romanæ ditionis, aut ſubiectis regi, quem imperator delegiſſet, hoſtilia faceret. Pacem ex æquo utilem. Nec præſentia tantum ſpectaret. Ipſum aduerſus duas legiones totis regni uiribus aduenisse: At Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent. Ad ea Vologeſes, nihil pro cauſa, ſed opperiendos ſibi fratres Pacorum ac Tyridatem reſcripſit. Illum locum tempúsque conſilio deſtinatum quid de Armenia cernerent. Adieciſſe deos dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent. Miſſi pòſt à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum, qui Vaſacem præfectum equitatus ire iuſſit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & ſi qui duces obtinendæ donandæ'ue Armeniæ egerant: Vaſaces imaginem retinendi donandíue penes nos, uim penes Parthos memorat. Et multum inuicem diſceptato, Monobazus Adiabenus in diem poſterum teſtis ijs quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitq́; liberari obſidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, caſtellaq́; & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologeſi fieret mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arſameti (is caſtra præfluebat) pontem impoſuit, ſpecie ſibi illud iter experientis. Sed Parthi quaſi documentum uictoriæ

ctoriæ iuſſerant. Nanq; ijs uſui fuit. Noſtri per diuerſum iere. Addidit rumor, ſub iugum miſſas legiones, & alia ex rebus infauſtis: quorum ſimulacrum ab Armenijs uſurpatum eſt. Nam & munimenta ingreſsi ſunt, antequam agmen Romanum decederet, & circunſtetere uias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoſcentes, abſtrahenteſq;. Raptæ etiam ueſtes, retenta arma, pauido milite, & concedente, ne qua prælij cauſa exiſteret. Vologeſes armis & corporibus cæſorum aggregatis, quò cladem noſtram teſtaretur, uiſu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquam ſuperbiam expleuerat. Flumen Arſamenem elephanto inſidens, & proximus quiſque regi ui equorum perrupere, quia rumor inceſſerat, pontem ceſſurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi auſi ſunt, ualidum & fidum intellexere. Cæterùm obſeſsis adeò ſuppeditauiſſe rem frumentariam conſtitit, ut horreis ignem inijcerent: contráque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neq; ſe plus tridui itinere abſuiſſe. Adiecit, iureiurando Pæti cautum apud ſigna, adſtantibus ijs, quos teſtificando rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec referrentur literæ Neronis, an paci annueret. Quæ ut augendæ imfamiæ compoſita, ſic reliqua non in obſcuro

habent

habentur : una die quadraginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum, deſertis paßim ſaucijs : neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quam ſi terga in acie uertiſſent. Corbulo *cum ſuis copijs apud ripam* Euphratis *obuius, non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit, ut diuerſitatem exprobraret.* Mæ*ſti manipuli, ac uicem commilitonum miſerantes, ne lacrymis quidem temperauere.* Vix *præ fletu uſurpata conſalutatio.* D*eceßerat certamen uirtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus, ſola miſericordia ualebat, & apud minores magis.* D*ucum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt, hæc conquerentium : irritum laborem, potuiſſe bellum fuga* P*arthorum finiri.* I*lle integra utrique cuncta reſpondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent* A*rmeniam, abſceßu* V*ologeſis infirmatam.* N*on ea imperatoris habere mandata* C*orbulo: periculo legionum commotum, è prouincia egreſſum.* Q*uando in incerto habeantur* P*arthorum conatus,* S*yriam repetiturum.* S*ic quoq; optimam fortunam orandam, ut pedes confectus ſpatijs itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem aſſequeretur.* E*xin* P*ætus per* C*appadociam hybernauit.* A*t* V*ologeſis ad* C*orbulonem miſſi nuntij, detrahere caſtella trãs* E*uphratem, amnemq; ut omnium medium faceret.* I*lle* A*rmeniam quoq; diuerſis præſidijs*

uacuam fieri expoſtulabat. Et poſtremo conceſſit rex. Diruptaq; quæ ultra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcusq; medio Capitolini montis ſiſtebãtur, decreta ab ſenatu, integro adhuc bello, neque tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpreta conſciẽtia. Quin & diſſimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis uetuſtate corruptum, in Tyberim iecit, quo ſecuritatem annonæ ſuſtentaret. Cuius pretio nihil additum eſt, quamuis ducentas ferme naues portu in ipſo, uiolentia tempeſtatis, & centum alias Tyberi ſubuectas, fortuitus ignis abſumpſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, Ducennium Geminium, Pompeium Paulinum uectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorum principum, qui grauitate ſumptuum iuſtos reditus anteiſſent; ſe annuum ſexcenties ſeſtertium Reip. largiri. Percrebruerat ea tempeſtate prauiſſimus mos, cum propinquis comitijs, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, præturasq; & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia ſenatum adeunt, ius naturæ, labores educandi, aduerſus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis pretij eſſe orbis quòd multa ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta

&

& obuia haberẽt. Sibi promiſſa legum diu expectata, in ludibrium uerti, quandò quis ſine ſollicitudine parẽs, ſine luctu orbus, longa patrum uota repente adæquaret. Factũ ex eo ſenatuſconſultum, ne ſimulata adoptio in ulla parte muneris publici iuuaret, ac ne uſurpandis quidem hæreditatibus prodeſſet. Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, cæteris criminibus, ut ſolent præualidi prouincialium, & opibus nimijs ad iniurias minorum elati: una uox eius uſq; ad cõtumeliam ſenatus penetrauerat, quòd dictitaſſet, in ſua poteſtate ſitum, an proconſulibus qui Cretam obtinuiſſent, grates agerẽtur. Quam occaſionem Pætus Thraſea ad bonũ publicum uertens, poſtquam de reo cenſuerat, prouincia Creta depellendum, hæc addidit: Vſu probatum eſt P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magiſtràtuum auaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo aduerſus nouam prouinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiáque Romana capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſq; habeatur alibi quàm in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modò prætor aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias uiſerent,

uiſerent, & quid de cuiuſq; obſequio uideretur, referrent: trepidabantq; gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius accuſatio decernitur. Decernaturq́;, & maneat prouincialibus, potentiã ſuam tali modo oſtentandi. Sed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quam malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccãtur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imò uirtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduerſus gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorũ meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus. Quæ ſi arceantur, æqualius atque conſtantius prouinciæ regẽtur: nam ut metu repetundarũ infracta auaritia eſt, ita uetita gratiarũ actione ambitio cohibetur. Magno aſſenſu celebrata ſententia. Non tamen ſenatuſconſultum perfici potuit, abnuentibus conſulibus ea de re relatum. Mox autore principe ſanxere, ne quis ad conciliũ ſociorum referret, agẽdas apud ſenatum proprætoribus próueconſulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iiſdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis conflagrauit, effigiesq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ celebre Campaniæ oppidum Pompei magna ex parte proruit. Defunctáque uirgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex

familia

familia Coſſorum, capta eſt. Memmio Regulo. & Virginio Rufo COSS. *natam ſibi ex Poppæa filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellauitq; Auguſtam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, ubi ipſe generatus erat. Iam ſenatus uterum Poppææ commendauerat dijs, uotaq; publice ſuſceperat. Quæ multiplicata, exolutaq;. Et additæ ſupplicationes, templumq; Fœcunditati, & certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum. Vtq; Fortunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrū Circenſe ut Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. Quæ fluxa fuere, quartum intra menſem defuncta infante. Rurſusq; exortæ adulationes, cēſentiū honorem diuæ, & puluinar, ædemq; & ſacerdotem. Atq; ipſe ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni ſenatu Antiū ſub recentem partum effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepiſſe. Secutam dehinc uocem Cæſaris ferunt, qua reconciliatū ſe Trhaſeæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatū. Vnde gloria egregijs uiris, & pericula gliſcebant. Interim ueris principio legati Parthorū mandata regis Vologeſis, literasq; in eandē formam attulere: Se priora et toties iactata ſuper obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam*

dij quamuis potentium populorum arbitri, poſſeſsionem Parthis non ſine ignominia Romana tradidiſſent. Nuper clauſum Tygranē, pòſt Pætum legionesq́; cum opprimere poſſet, incolumes dimiſiſſe. Satis approbatā uim, datum & lenitatis experimentum. Nec recuſaturum Tyridatem accipiendo diademati in urbem uenire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies principis, ubi legionibus coram, regnum auſpicaretur. Talibus Vologeſis literis, quia Pætus diuerſa tanquā rebus integris ſcribebat, interrogatus cēturio qui cum legatis aduenerat, quo in ſtatu Armenia eſſet, omnes inde Romanos exceſsiſſe reſpondit. Tum intellecto Barbarorum irriſu, qui peterent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoſte placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitia rurſum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cū donis tamen, unde ſpes fieret, non fruſtra eadem oraturum Tyridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. Syriaq́; executio Cintio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio ducente Mario Celſo, è Pannonia adiecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisq́; & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iuſsis Corbulonis obſequi, in tan

tum

tum fermè modum aucta poteſtate, quem popu lus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum geſturo dederat. Regreſſum Pætum cum grauiora metueret, facetijs inſectari ſatis habuit Cæſar his ferme uerbis: Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promptus in pauorem longiore ſolicitudine ægreſceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quæ fortiſſimo quoq; amiſſo, & cæteris exterritis, parum habiles prælio uidebãtur, in Syriam translatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditq; legionem quintam, quæ per Pontũ agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & uexilla delectorum ex Illyrico & Aegypto, quodq; alarum cohortiumq;, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, quà tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratum rite exercitum ad concionem uocat, orditurq; magnifica de auſpicijs imperatorijs, rebúsque à ſe geſtis, aduerſam inſcitiam Pæti declinans, multa autoritate, quæ uiro militari pro facundia erat. Mox iter L. Lucullo quondã penetratũ, apertis quæ uetuſtas obſepſerat, pergit. Et uenientes Tyridatis Vologeſiſq; de pace legatos haud aſpernatus, adiũgit ijs cẽturiones cũ mãdatis nõ immitib⁹. Nõ enim adhuc eò uentũ, ut certamine extremo opus eſſet. Multa Romanus ſecũda,

quædam

quædam Parthis eueniſſe, documento aduerſus ſuperbiam: proinde & Tyridati conducere intactum uaſtationibus regnum dono accipere, & Vologeſen melius ſocietate Romana, quàm damnis mutuis genti Parthorum conſulturum. Scire quantum intus diſcordiarum, quamq́; indomitas & præferoces nationes regeret. Contra imperatori ſuo immotam ubiq; pacem, & unum id bellum eſſe. Simul conſilio terrorem adijcere, & Megiſtanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit ſedibus, caſtella eorum excindit, plana, edita, ualidos, inualidosq́; pari metu complet. Non infenſum, necdũ hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoq́; conſilium eius fidum credebant. Ergo Vologeſes neq; atrox in ſummam, & quibuſdam præfecturis inducias petit. Tyridates locum diemq́; colloquio poſcit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obſeſſæ cum Pæto legiones erant, cum à Barbaris delectus eſſet ob memoriam lætioris ſibi rei, non eſt à Corbulone uitatus, ut diſſimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti augebatur, quod eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pacta Tyberius Alexander illuſtris eques Romanus miniſter bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum ſenatoria ætate, ſed pro legato quintæ legioni impoſitus,

tus, in caſtra Tyridatis uenere honore eius, ac ne metueret inſidias tali pignore. Viceni dehinc equites aſſumpti. Et uiſo Corbulone, rex prior equo deſiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterq; dextras miſcuere. Exin Romanus laudat iuuenẽ, omiſſis præcipitibus tuta & ſalutaria capeſſentẽ. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cætera temperanter adiũgit. Iturum quippe Romã, laturũq; nouũ Cæſari decus, non aduerſis Parthorum rebus ſupplicem Arſacidem. Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiẽ Cæſaris inſigne regiũ, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquiũ oſculo finitũ. Dein paucis diebus interiectis, magna utrinq; ſpecie, inde eques compoſitus per turmas, & inſignibus patrijs, hinc agmina legionum ſtetere fulgentibus aquilis, ſignisq; & ſimulacris deûm in modum templi. Medio tribunal ſedem curulem, & ſedes effigiẽ Neronis ſuſtinebat. Ad quam progreſſus Tyridates, cæſis ex more uictimis, ſublatum capite diadema imagini ſubiecit, magnis apud cũctos animorũ motibus, quos augebat inſita adhuc oculis exercituũ Romanorum cædes, aut obſidio. At nũc uerſos caſus: iturum Tyridatẽ oſtẽtui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasq;. & rogitante rege cauſas, quoties nouum aliquid aduerterat: ut, initia uigiliarũ per centurionem nuntiari, conuiuiũ buccina dimitti,

mæ incipere ſcenas auſus, Neapolim quaſi Græcam urbem delegit. Inde initium fore, ut tranſgreſſus ſcenis in Achaiam, inſignesq́; & antiquitus ſacras coronas adeptus, maiore fama, ſtudia ciuium eliceret. Ergo contractum oppidanorum uulgus, & quos è proximis colonijs & municipijs eius rei fama acciuerat, quique Cæſarem per honorem, aut uarios uſus ſectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complẽt. Illic pleriq; ut arbitrabantur, triſte, ut ipſe, prouidũ potius & ſecũdis numinibus euenit. Nam egreſſo, qui affuerat, populo, uacuum & ſine ullius noxa theatrũ collapſum eſt. Ergo per compoſitos cantus grates dijs, atq; ipſam recẽtis caſus fortunam celebrãs, petiturusq́; maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim conſedit: ubi gladiatorũ munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſtẽta fuit, ſutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs ſcurrilibus: primo in contumelias aſſumptus, deinde optimi cuiuſq; criminatione cò uſq; ualuit, ut gratia, pecunia, ui nocẽdi etiã malis præmineret. Eius munus frequẽtanti Neroni, ne inter uoluptates quidẽ à ſceleribus ceſſabatur. Iiſdẽ quippe illis diebus Torquatus Sillanus mori adigitur, quia ſuper Iuniæ familiæ claritudinem diuum Auguſtũ atauum ferebat. Iuſſi id accuſatores obijcere, prodigum largitionibus, neq; aliam ſpem

quàm

quam in nouis rebus eſſe. quin eum nobiles habere, quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, nomina ſummæ curæ & meditamenta. Tum intimus quiſq; libertorum uincli abreptiq;. Et cum damnatio inſtaret, brachiorũ uenas Torquatus interſcidit, ſecutáque Neronis oratio ex more: Quamuis ſontem & defenſioni merito diffiſum, uicturum tamen fuiſſe, ſi clementiam iudicis expectaſſet. Nec multo pòſt omiſſa in præſens Achaia (cauſæ in incerto fuere) urbem reuiſit, prouincias Orientis, maximè Aegyptum, ſecretis imaginationibus agitans. Dein edicto teſtificatus nõ longam ſui abſentiam, & cũcta in Rep. exinde immota ac proſpera fore, ſuper ea profectione adijt Capitolium, illic ueneraturus deos. Cum Veſtæ quoq; templũ iniſſet, repentè cunctos per artus tremens, ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione, nũquam timore uacuus, deſeruit incœptum, cũctas ſibi curas amore patriæ leuiores dictitans. Vidiſſe ciuium mœſtos uultus, audire ſecretas querimonias, quod tantum aditurus eſſet iter, cuius ne modicos quidẽ egreſſus tolerarẽt, ſueti aduerſum fortuita aſpectu principis refoueri. Ergo ut in priuatis neceſſitudinibus proxima pignora præualerent, ita populum Romanum uim plurimã habere: parendũq; retinenti. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere, uoluptatum cupidine, & quæ præcipua cura eſt, rei frumenta-

ria

riæ anguſtias ſi abeßet metuenti. Senatus & primores in incerto erãt, procul an coràm atrocior haberetur, dehinc (quæ natura magnis timoribus) deterius credebant quod euenerat. Ipſe quo fidem acquireret, nihil uſquam perinde lætum ſibi publicis locis, ſtruere conuiuia, totaq; urbe quaſi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere, quas Tigillino paratas, ut exemplum referam, ne ſæpius eadem prodigentia narranda ſit. Igitur in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore diſtinctæ. Remigesq; exoleti, per ætates & ſcientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuerſis è terris, & animalia maris Oceano abuſq; petiuerat. Crepidinibus ſtagni lupanaria aſtabant, illuſtribus fœminis cõpleta. Et contra ſcorta uiſebantur nudis corporibus. Iã geſtus, motusq; obſcœni, & poſtquã tenebræ incedebãt, quantum iuxtà nemoris, & circumiecta tecta conſonare cantu & luminibus clareſcere. Ipſe per licita atq; illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, niſi paucos poſt dies uni ex illo cõtaminatorũ grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum ſolẽnium coniugiorum denupſißet. Inditum imperatori flammeum. Miſit auſpices duos, & genialis torus, & faces nuptiales, cuncta deniq; ſpectata, quæ etiam in fœmina nox operit. Sequitur

quitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam utrunq; autores prodidere: ſed omnibus quæ huic urbi per uiolentiã igniũ acciderunt, grauior atq; atrocior. Initiũ in ea parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioq́; montibus contigua eſt. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim ualidus, ac uento citus longitudinem Circi corripuit. Neq; enim domus munimentis ſeptæ, uel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primũ, deinde in edita aſſurgẽs, rurſum inferiora populãdo anteijt remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus, hucq́; & illuc flexis, atq; enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Ad hoc lamẽta pauentium fœminarũ, feſſa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq́; ſibi, quiq́; alijs cõſulebant, dum trahũt inualidos aut opperiũtur, pars morãs, pars feſtinãs, cuncta impediebãt: & ſæpe dum in tergũ reſpectant, lateribus aut fronte circunueniebãtur: uel ſi in ꝓxima euaſerãt, illis quoq; igni correptis, etiã quæ longinqua crediderant, in eodem caſu reperiebãtur. Poſtremo quid uitarẽt, quid peterent ambigui, cõplere uias, ſterni per agros: quidam amicis omnibus fortunis diurni quoq; uictus, alij charitate ſuorum quos eripere nequiuerãt, quamuis patente effugio interiere. Nec quiſquam defendere audebat, crebris multorum

torum minis reſtinguere prohibētium, & quia alij palàm faces iaciebāt, atq; eſſe ſibi autorem uociferabantur: ſiue ut raptus licentius exercerent, ſeu iuſſu. Eo in tēpore Nero Antij agens, non antè in urbem regreſſus eſt, quàm domui eius, qua palatium & Mecœnatis hortos continuauerat, igni propinquaret. Neq; tamen ſiſtì potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed ſolatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos patefecit. Et ſubitaria ædificia extruxit, quæ multitudinē inopē acciperent. Subuectaq; utenſilia ab Hoſtia, & propinquis municipijs, pretiumq; frumenti minutū, uſq; ad ternos nummos. Quæ quanquā popularia, in irritum cadebant, quia peruaſerat rumor, ipſo tempore flagrātis urbis, iniſſe eum domeſticā ſcenam, & ceciniſſe Troianum excidium, præſentia mala uetuſtis cladibus aſſimulātem. Sexto demum die apud imas Exquilias finis incendio factus, proruptis per immenſum ædificijs, ut continuæ uiolentiæ campus, & uelut uacuum cœlum occurreret. Necdum poſito metu redibat. Leuius rurſum graſſatus ignis, patulis magnis urbis locis, eoq; ſtrages hominū minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Pluſq; infamiæ id incēdiū habuit, quia prædijs Tigillini Aemylianis proruperat. Videbaturq; Nero

condendæ urbis nouæ, & cognomento ſuo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quatuor integræ manebant, tres ſolo tenus deiectæ: ſeptem reliquis pauca tectorum ueſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta. Domuum, & inſularum, & templorum, quæ amiſſa ſunt, numerum inire haud promptum fuerit: ſed uetuſtiſſima religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumq; quæ præſenti Herculi Arcas Euander ſacrauerat, ædesq; Statoris Iouis uota Romulo, Numæq; regia, & delubrũ Veſtæ cum penatibus populi Romani, exuſta. Iam opes tot uictorijs quæſitæ, & Græcarum artiũ decora, exin monimẽta ingeniorũ antiqua & incorrupta. quamuis in tanta reſurgentis urbis pulchritudine, multa ſeniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII. Kalend. Sextiles principium incendij huius ortũ, quo & Senones captã urbem inflãmauerant. Alij eò uſque cura progreſſi ſunt, ut totidẽ annos menſesq;, & dies inter utraq; incendia numerent. Cæterũ Nero uſus eſt patriæ ruinis, extruxitq; domum, in qua haud perinde gẽmæ & aurum miraculo eſſent, ſolida pridẽ, & luxu uulgata, quàm arua & ſtagna, & in modũ ſolitudinũ hinc ſyluæ, inde aperta ſpatia, & proſpectus: magiſtris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium, & audacia

erat,

erat, etiam quæ natura denegauiſſet, per artẽ tentare, & uiribus principis illudere. Nanque *ab lacu* Auerno *nauigabilem foſſam uſque ad oſtia* Tyberina *depreſſuros promiſerant, ſqualenti litore, aut per mõtes aduerſos.* Neq; *enim aliud humidum gignẽdis aquis occurrit, quàm* Pomptinæ *paludes: cætera abrupta, aut arentia, ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſæ.* Nero *tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima* Auerno *iuga connixus eſt: manentq; ueſtigia irritæ ſpei. Cæterum urbis quæ domus ſupererant, non ut poſt* Gallica *incendia, nulla diſtinctione, nec paſſim erectæ: ſed dimenſis uicorum ordinibus, & latis uiarum ſpatijs, cohibita ædificiorũ altitudine, ac patefactis areis, additiſque porticibus, quæ frontem inſularum protegerent.* Eas *porticus* Nero *ſua pecunia extructurum, purgatáſque areas dominis traditurum, pollicitus eſt.* Addidit *præmia pro cuiuſque ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq; tempus, intra quod effectis domibus aut inſulis, adipiſcerẽtur.* Ruderi *accipiendo* Hoſtienſes *paludes deſtinabat, utq; naues, quæ frumentum* Tyberi *ſubuectaſſent, onuſtæ rudere decurrerent.* Aedificiáque *ipſa certa ſui parte, ſine trabibus, ſaxo* Gabino Albanoq; *ſolidarentur: quòd is lapis igni imperuius eſt.* Iam *aqua priuatorum licentia intercepta, quò largior & pluribus locis in publi-*

cum flueret, cuſtodes: & ſubſidia reprimendis ignibus, in propatulo quiſq; haberet: nec communione parietũ, ſed proprijs quæq; muris ambiretur. E*a ex utilitate accepta decorem quoq; nouæ urbi attulere.* E*rãt tamen qui crederent ueterem illam formam ſalubritati magis cõduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde* S*olis uapore perrumperentur.* A*t nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defenſam, grauiore æſtu ardeſcere.* E*t hæc quidem humanis conſilijs prouidebantur.* M*ox petita à dijs piacula, aditiq; Sibyllæ libri, ex quibus ſupplicatũ* V*ulcano & Cereri,* P*roſerpinæq;, ac propitiata* I*uno per matronas, primũ in* C*apitolio, deinde apud proximũ mare.* V*nde hauſta aqua, templũ & ſimulacrũ deæ proſperſum eſt, et lectiſternia ac peruigilia celebrauere fœminæ quibus mariti erant.* S*ed non ope humana, non largitionibus principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iuſſum incendium crederetur.* E*rgo abolendo rumori* N*ero ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos, uulgus* C*hriſtianos appellabat,* A*utor nominis eius* CHRISTVS, *qui* T*yberio imperitante, per procuratorem* P*ontium* P*ilatum ſupplicio affectus erat.* R*epreſſaq; in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, non modò per* I*udæam originem eius mali, ſed per*

urbem

urbem etiam: quò cuncta undiq; atrocia aut pudenda confluunt, celebrantúrque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis cõuicti ſunt. Ea pereuntibus addita ludibria, ut ferarũ tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atq; ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrũ edebat, habitu aurigæ permiſtus plebi, uel circulo inſiſtens. Vnde quãquam aduerſus ſontes & nouiſſima exẽpla meritos, miſeratio oriebatur, tanquam non utilitate publica, ſed in ſæuitiam unius abſumerẽtur. Interea conferendis pecunijs peruaſtata Italia, prouinciæ euerſæ, ſocijq; populi, & quæ ciuitatum liberæ uocantur. Inq; eam prædam etiam dij ceſſere, ſpoliatis in urbe templis, egeſtóque auro, quod triumphis, quod uotis, omnis populi Rom. ætas proſpere aut in metu ſacrauerat. Enimuero per Aſiam atque Achaiam non dona tantum, ſed ſimulacra numinum abripiebantur, miſſis in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus: Hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus nõ induerat. Ferebatur Seneca, quo inuidiam ſacrilegij à ſemet auerteret, longinqui ruris ſeceſſum orauiſſe: & poſt-
t

quàm non concedebatur, ficta ualitudine quaſi æger neruis, cubiculum non egreſſus. Tradidere *quidam, uenenum ei per libertum ipſius, cui nomen* Cleonicus, *paratum, iuſſu* Neronis: *uitatumq́; à* Seneca *proditione liberti, ſeu propria formidine, dum ſimplici uictu, et agreſtibus pomis, ac, ſi ſitis admoneret, profluente aqua uitam tolerat.* Per *idem tempus gladiatores apud oppidum* Præneſte, *tentata eruptione, præſidio militis, qui cuſtos adeſſet, coërciti ſunt: iã* Spar*tacum et uetera mala rumoribus ferente populo, ut eſt nouarum rerum cupiẽs, pauidusq́;.* Nec *multo pòſt clades rei naualis accipitur, nõ bello (quippe haud aliàs tam immota pax) ſed certum ad diem in* Campaniã *redire claſſem* Nero *iuſſerat, non exceptis maris caſibus.* Ergo *gubernatores quamuis ſæuiente pelago à* Formijs *mouere, & graui* Africo, *dum promontorium* Miſeni *ſuperare contendunt,* Cumanis *litoribus impacti, triremium pleraſq́;, et minora nauigia paſſim amiſerunt.* Fine *anni uulgantur prodigia imminentium malorum nuntia.* Vis *fulgurum non aliàs crebrior, & ſydus cometes, ſanguine inluſtri ſemper* Neroni *expiatum.* Bi*cipites hominum aliorúmue animalium partus abiecti in publicũ, aut in ſacrificijs, quibus grauidas hoſtias immolare mos eſt, reperti.* Et *in agro* Placẽtino *uiam propter natus uitulus, cui caput in crure eſſet.* Secutaq́; *aruſpicum inter-*

pretat

pretatio: parari rerum humanarũ aliud caput, ſed non fore ualidum, neque occultum: quia in utero repreßum, aut iter iuxta editũ ſit. Ineunt *deinde conſulatum* Silius Nerua, & Atticus Veſtinus, *cœpta ſimul & aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant, ſenatores, eques, miles, fœminæ etiam, cùm odio* Neronis, *tum fauore in* C. Piſonem. Is Calpurnio *genere ortus, ac multas inſignesq́; familias paterna nobilitate complexus, claro apud uulgum rumore erat, per uirtutem aut ſpecies uirtutibus ſimiles.* Nanque *facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduerſus amicos, & ignotis quoque comi ſermone & congreßu.* Aderant *etiam fortuita, corpus procerum, decora facies.* Sed *procul grauitas morum, aut uoluptatum parſimonia.* Lenitati *ac magnificentiæ & aliquando luxui indulgebat.* Idq́; *pluribus probabatur, qui in tanta uitiorũ dulcedine ſummum imperium non reſtrictum, nec perſeuerũ uolunt.* Initiũ *coniurationi non à cupiditate ipſius fuit, nec tamen facilè memorauerim, quis primus autor, cuius inſtinctu concitum ſit, quod tam multi ſumpſerũt.* Promptißimos Subrium Flauium *tribunum prætoriæ cohortis, &* Sulpitiũ Aſprum *centurionem extitiſſe conſtantia exitus docuit.* Et Lucanus Anneus, Plautiúſque Lateranus *conſul deſignatus, uiuida odia intulere.* Lucanum *propriæ cauſæ accendebant,*

quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq́; oſtentare, uanus aſsimulatione. Lateranum conſulem deſignatū, nulla iniuria, ſed amor Reipub. ſociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quintilianus, uterque ſenatorij ordinis, contra famam ſui, principium tanti facinoris capeſsiuere. Nam Sceuino diſsoluta luxu mens, & proinde uita ſomno languida. Quintilianus molli corpòre infamis, & à Nerone probroſo carmine diffamatus, contumelias ultū ibat. Ergo dum ſcelera principis, & finem adeſſe imperij, deligendumq́; qui feſsis rebus ſuccurreret inter ſe aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruariū Proculum, Vulcatium Traricum, Iulium Aurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Feſtum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipua familiaritate Neronis ſpeciem amicitiæ etiam tum retinens, eo proprijs periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne ſecretū Piſoni erat. Cæteris ſpes ex nouis rebus petebatur. Aſcitæ ſunt ſuper Subrium & Sulpitium, de quibus retuli, militares manus, Granius Syluan⁹ et Statius Proximus, tribuni cohortiū prætoriarū, Maximus Scaurus & Venetus Paulus centuriones. Sed ſummum robur in Fenio Rufo præfecto uidebatur, quem uita famaq́; laudatum, per ſæuitiam impudicitiámque Tigillinus in animo principis anteibat,

anteibat, fatigabatq; criminationibus, ac ſæpe in metum adduxerat, quaſi adulterum Agrippinæ & deſiderio eius ultioni intentum. Igitur ubi cõiuratis præfectum quoq; prætorij in partes deſcẽdiſſe, crebro ipſius ſermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepiſſe impetum Subrius Flauius ferebatur, in ſcena canentem Neronem *aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc curſaret incuſtodit⁹. Hic occaſio ſolitudinis, ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimũ animum extimulauerãt: niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus aduerſa. Interim cunctantibus prolatantibusq; ſpem ac metum,* Epicharis *quædam, incertum quónam modo ſciſcitata, neque illi antè ulla rerum honeſtarum cura fuerat, accẽdere, & arguere coniuratos, ac poſtremò lentitudinis eorum pertæſa, & in* Campania *agens, primores claſſiariorum* Miſenenſium *labefacere, & cõſcientia illigare connixa eſt tali initio.* Erat *nauarchus in claſſe* Voluſius Proculus*, occidendæ matris* Neronis *inter miniſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, ut rebatur.* Is *mulieri olim cognitus, ſeu recens orta amicitia, dum merita erga* Neronem *ſua & quàm in irritum cecidiſſent, aperit, adijcitq; queſtus & deſtinationem uindictæ, ſi facultas oriretur, ſpem dedit poſſe impelli & plures conciliare: nec leue auxilium*

in claſſe

in claſſe, crebras occaſiones, quia Nero multo apud Puteolos & Miſenum maris uſu lætabatur. Ergò Epicharis plura, & omnia ſcelera principis orditur. Neque ſenatui, quod inane eſſet, prouiſum quónam modo pœnas uerſæ Reipub. daret: accingeretur modo, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamē coniuratorū reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat, ad Neronem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus innixum facilè confutauit. Sed ipſa in cuſtodia retenta eſt, ſuſpectante Nerone, haud falſa eſſe etiam quæ uera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis permotis, placitum maturare cædem apud Baias in uilla Piſonis: cuius amœnitate captus Cæſar crebrò uentitabat, balneáſque & epulas inibat omiſſis excubijs, & fortunæ ſuæ mole. Sed abnuit Piſo, inuidiam prætendens, ſi ſacra menſæ dijq; hoſpitales cæde qualiſcunque principis cruentarentur. Melius apud urbem, in illa inuiſa & ſpolijs ciuium extructa domo, uel in publico patraturos, quod pro Repub. ſuſcepiſſent. Hæc in commune: cæterum timore occulto, ne L. Syllanus eximia nobilitate diſciplináq; C. Caſſij, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem ſublatus, imperium inuaderet, promptè daturis operam

qui

qui à coniuratione integri eſſent, quiq; miſerarentur Neronem tanquam per ſcelus interfectum. Pleriq; Veſtini quoq; Conſulis acre ingenium uitauiſſe Piſonem crediderunt, ne à libertate moueretur, uel delecto imperatore alio, ſui muneris Rempub. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quamuis ſuper eo crimine Nero uetus aduerſus inſontem odium expleuerit. Tandem ſtatuere Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domo aut hortis clauſus, ad ludicra Circi uentitabat, prōptioresq; aditus erant lætitia ſpectaculi. Ordinem inſidijs compoſuerant, ut Lateranus quaſi ſubſidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus principis accidens proſterneret incautum premeretq;, animi ualidus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & cæterorum ut quiſque audiuiſſet, accurrerent, trucidarentq;: primas ſibi partes expoſtulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Hetruria, ſiue, ut alij tradidere, Fortunæ Ferentano in oppido detraxerat, geſtabatq;, uelut magni operis ſacrum. Interim Piſo apud ædem Cereris opperiretur, unde eum præfectus Fenius et cæteri accitum ferrēt in caſtra, comitante Antonia Claudij Cæſaris filia, ad eliciēdum uulgi fauorem. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum nō occultare in animo fuit,

quamuis

quamuis abſurdum uideretur et inane, aut ipſi Antoniam nomẽ & periculum commodauiſſe, aut Piſonem notũ amore uxoris, alij matrimonio ſe obſtrinxiſſe, niſi ſi cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior eſt. Sed *mirum quàm inter diuerſi generis, ordinis, ætatis, ſexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita ſint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie inſidiarum, multo ſermone cum Antonio Natale, dein regreſſus domum, teſtamentum obſignauit: promptum uagina pugionem, de quo ſuprà retuli, uetuſtate obtuſum increpans, aſperari ſaxo, et mucronem ardeſcere iuſſit. Eamq; curã liberto Milicho mandauit. Simul affluentius ſolito conuiuium initum. ſeruorum chariſſimi libertate, & alij pecunia donati. Atque ipſe mœſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamuis lætitiam uagis ſermonibus ſimularet. Poſtremò uulneribus ligamenta, quibusq́; ſiſtitur ſanguis, parare eundem Milichum monet, ſiue gnarum coniurationis, & hucuſque fidum, ſeu neſcium, & tunc primum arreptis ſuſpicionibus, ut pleriq; tradidêre, de cõſequentibus. Nam cum ſecum ſeruilis animus præmia perfidiæ reputauit, ſimulq́; immenſa pecunia et potentia obuerſabantur, ceſſit fas, & ſalus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim uxoris quoq; cõſilium aſſumpſerat, muliebre ac deterius. Quippe ultro metum intentabat, multosq́;*

toſq; aſtitiſſe libertos ac ſeruos, qui eadẽ uiderint: nihil profuturum unius ſilentiũ. at præmia penes unum fore, qui indicio præueniſſet. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graues coniurationes, & cætera quæ audierat, coniectaue ratq;, docet. Telum quoq; in necem eius paratũ oſtendit, acciriq; reum iuſſit. Is raptus per milites, et defenſionem orſus, Ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti ſubreptũ reſpondit: Tabulas teſtamenti ſæpius à ſe, & incuſtodita dierum obſeruatione, ſignatas: Pecunias et libertates ſeruis & antè dono datas: ſed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & inſtantibus creditoribus, teſtamento diffideret. Enimuero liberales ſemper epulas ſtruxiſſe, & uitam amœnam, et duris iudicibus parum probatam. Fomenta uulneribus nulla iuſſu ſuo, ſed quia cætera palàm uana obieciſſet, adiungere crimen uiſum, ſe pariter indicẽ & teſtem facere. Adijcit dictis conſtantiam. Incuſat ultro inteſtabilem, & conſceleratũ, tanta uocis ac uultus ſecuritate, ut labaret indiciũ, niſi Milichum uxor admonuiſſet, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac ſecretò collocutũ, et eſſe utroſq;

C. Piſonis

C. Piſonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuerſi interrogãtur, quiſnam is ſermo, qua de re fuiſſet. Tum exorta ſuſpicio, quia non congruentia reſponderant. Inditaq́; uincla. Et tormẽtorum aſpectum ac minas nõ tulere. Prior tamen Natalis totius cõiurationis magis gnarus, ſimul arguendi peritior, de Piſone primùm fatetur. Deinde adijcit Anneum Senecam, ſiue internuntius inter eũ Piſonemq́; fuit, ſiue ut Neronis gratiam pararet, qui infenſus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio, Sceuinus quoq́; pari imbecillitate, antè cuncta iam patefacta credens, nec ullum ſilentij emolumentum, edidit cæteros. Ex quibus Lucanus Quintilianusq́;, & Senecio diu abnuere. Pòſt promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatẽ excuſarent, Lucanus Aciliam matrem ſuã, Quintilianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorũ præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Voluſij Proculi indicio Epicharim attineri, ratúſque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non uerbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à fœmina ſpernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæſtionis dies contemptus. Poſtero cum ad eoſdẽ cruciatus retraheretur geſtamine ſellæ (nam diſſolutis mẽbris inſiſtere nequibat) uinclo faſciæ, quàm pectori detraxerat

traxerat

traxerat, in modum laquei ad arcũ ſellæ reſtricto, indidit ceruicẽ, & corporis pondere conniſa, tenuem iam ſpiritum expreſsit: clariore exemplo libertina mulier in tanta neceſsitate alienos ac propè ignotos protegendo, cum ingenui & uiri & equites Romani ſenatoresq́; in tantis tormẽtis chariſsima quoq; ſuorũ pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq; & Senecio & Quintilianus paſsim conſcios edere, magis magisq́; pauido Nerone, quanquam multiplicatis excubijs ſemet ſepſiſset. Quin & urbem per manipulos occupatis mœnibus, inſeſſo etiam mari & amne, uelut in cuſtodiam dedit. Volitabantq́; per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum pedites, equitesq́; permiſti Germanis, quibus fidebat princeps quaſi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atque ubi dicendam ad cauſam introiſſent, lætatũ erga coniuratos. Si fortuitus ſermo, & ſubiti occurſus, ſi conuiuiũ, ſi ſpectaculum ſimul iniſsent, pro crimine accipi: cum ſuper Neronis ac Tigillini ſæuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus uiolenter urgeret, nondũ ab indicibus nominatus, ſed quò fidem inſcitiæ pararet, atrox aduerſus ſocios. Idem Subrio Flauo aſsiſtenti annuentiq́; an inter ipſam cognitionẽ diſtringeret gladium, cædemq́; patraret, retinuit, infregitq́; impetum iam manũ ad capulum referẽtis. Fuere qui prodita

H dita

dita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Piſonem pergere in caſtra, aut roſtra conſcendere, ſtudiaq; militum & populi tentare: ſi conatibus eius conſcij aggregarētur, ſecuturos etiā integros, magnamq́; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis cōſilijs ualeret. Nihil aduerſum hoc Neroni prouiſum: etiam fortes uiros ſubitis terreri, nedum ille ſcenicus, Tigillino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitāte, arma contrà cieret. Multa experiendo fieri, quæ ſegnibus ardua uideantur. Fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus ſperari. Cruciatu, aut præmio cuncta peruia eſſe. Venturos qui ipſum quoq; uincirent, poſtremò indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Rempub. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deeſſet, & plebes deſereret, dum ipſe maioribus, dum poſteris, ſi uita prærip eretur mortē approbaret? Immotus ijs, & paululum in publico uerſatus, pòſt domi ſecretus, animum aduerſum ſuprema firmat, donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut ſtipendijs recentes delegerat. Nam uetus miles timebatur, tanquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum uenis. Teſtamētum fœdis aduerſus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit, quam degenerem, & ſola corporis forma commendatā amici matrimonio abſtulerat. Nomen mulieris Arria

Galla,

Galla, priori marito Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Piſonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani conſulis deſignati Nero adiungit, adeò propere, ut non complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum ſeruilibus pœnis ſepoſitũ, manu Statij tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij, nec tribuno obijciens eandem conſcientiam. Sequitur cædes Annei Senecæ lætiſſima principi, non quia coniurationis manifeſtum compererat, ſed ut ferro graſſaretur, quando uenenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus prompſit: miſſum ſe ad ægrotum Senecam ut uiſeret conquerereturq́;, cur Piſonem aditu arceret: melius fore ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent. Et reſpondiſſe Senecam, ſermones mutuos & crebra colloquia neutri cõducere: cæterum ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, ſuaq́; reſponſa noſceret, percunctari Senecam iubetur. Is, forte an prudens, ad eum diem ex Campania remeauerat, quartumq́; apud lapidem ſuburbano rure ſubſtiterat. Illò propinqua ueſpera tribunus uenit, & uillam globus militum ſepſit. Tum ipſi cum Pompeia Paulina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca miſſum ad ſe Natalem, conqueſtumq́; nomine Pi-

ſonis quòd uiſendo eo prohiberetur, ſe ratione ualitudinis & amore quietis, excuſauiſſe reſpondit. Cur ſalutem priuati hominis incolumitati ſuæ anteferret, cauſam non habuiſſe, nec ſibi promptum in adulationes ingenium: Idq́; nulli magis gnarum quàm Neroni, *qui ſæpius libertatem* Senecæ, *quam ſeruitium expertus eſſet.* Vbi *hæc à tribuno relata ſunt,* Poppæa & Tigillino *coràm, quod erat ſæuienti principi intimum conſiliorũ, interrogat, an* Seneca *uoluntariam mortem pararet.* Tum *tribunus nulla pauoris ſigna, nihil triſte in uerbis eius, aut uultu deprehenſum confirmauit.* Ergo *regredi & indicere mortem iubetur.* Tradit Fabius Ruſticus, *non eo quo uenerat itinere reditum, ſed flexiſſe ad* Fenium *præfectũ, & expoſitis* Cæſaris *iuſſis, an obtemperaret interrogauiſſe: monitumq́; ab eo, ut exequeretur, fatali omnium ignauia.* Nam *&* Siluanus *inter cõiuratos erat, augebatq́; ſcelera in quorum ultionem conſenſerat.* Voci *tamen & aſpectui pepercit.* Intromiſitq́; *ad* Senecam *unum ex centurionibus, qui neceſſitatem ultimam denũtiaret.* Ille *interritus, poſcit teſtamenti tabulas: ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, quando meritis eorũ referre gratiam prohiberetur, quod unũ iam tamẽ & pulcherrimum habebat, imaginẽ uitæ ſuæ relinquere teſtatur, cuius ſi memores eſſent, bonarum artium famam tam conſtantis amicitiæ laturos.*

Simul

Simul lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitãs: ubi præcepta ſapientiæ? Vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neq; aliud ſupereſſe poſt matrem fratremq́; interfectos, quam ut educatoris præceptoriſq́; necem adijceret. Vbi hæc atq; talia uelut in commune diſſeruit, complectitur uxorem: & paululum aduerſus præſentem formidinẽ mollitus, rogat, oratq́; temperaret dolori, ne æternũ ſuſciperet, ſed in contemplatione uitæ per uirtutẽ actæ, deſideriũ mariti ſolatijs honeſtis toleraret. Illa contrà, ſibi quoque deſtinatam mortem adſeuerat, manumq́; percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi unicè dilectam ad iniurias relinqueret: Vitæ, inquit, delinimenta monſtrauerã tibi, tu mortis decus mauis. Non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus cõſtantia penes utroſque par, claritudinis plus in tuo fine. Poſt quæ, eodẽ ictu brachia ferro exoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus & paruo uictu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoq; & poplitum uenas abrumpit. Sæuiſq́; cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum uxoris infringeret, atq; ipſe uiſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoq; momento ſuppeditante elo-

quentia aduocatis ſcriptoribus, pleraq; tradidit, quæ in uulgus edita eius uerbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortãtibus militibus, ſerui libertiq; obligant brachia, premunt ſanguinem, incertum an ignaræ. Nam ut eſt uulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cũ marito mortis petiuiſſe: deinde oblata mitiore ſpe, blandimẽtis uitæ euictam: cui addidit paucos poſtea annos laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut oſtentui eſſet, multũ uitalis ſpiritus egeſtum. Seneca interim durante tractu, & lenitudine mortis, Statiũ Anneum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouiſum pridem uenenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio extinguerentur, promeret: allatumq; hauſit fruſtra, frigidis iam artubus, & clauſo corpore aduerſum uim ueneni. Poſtremò ſtagnum calidæ aquæ introijt, reſpergens proximos ſeruorũ addita uoce, Libare ſe liquorem illum Ioui liberatori. Exin balneo illatus, & uapore eius exanimatus, ſine ullo funeris ſolenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cum etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauiũ cum centurionibus occulto conſilio, neq; tamen ignorãte

Seneca, deſtinauiſſe, ut poſt occiſum ope Piſonis Nerone, Piſo quoq; interficeretur, traderetur q; imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine uirtutum ad ſummum faſtigium delecto. Quin & uerba Flauij uulgabantur, Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet. Quia ut Nero cithara, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Cæterum militaris quoq; cõſpiratio non ultrà fefellit, accenſis quoq; indicibus ad prodendum Fenium Ruſum, quem eundẽ conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantiq; renitens Sceuinus, neminem ait plura ſcire quàm ipſum. Hortatur q; ultro redderet tam bono principi uicem. Non uox aduerſum ea Fenio, non ſilentiũ, ſed uerba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus, cæteriſq; ac maximè Ceruario Proculo equite ad conuincẽdum eum connifis, iuſſu imperatoris à Caſsio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, uincitur q;. Mox eorũ indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primo diſsimilitudinem morum ad defenſionem trahens, neq; ſe armatum cum inermibus effœminatis tantũ facinus conſociaturum. Dein poſtquam urgebatur, confeſsionis gloriam amplexus, interrogatuſq; à Nerone, quibus cauſis ad obliuionem ſacramenti proceſsiſſet: Oderam te, inquit, nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari me ruiſti. Odiſſe cœpi poſtquam parricida matris

& uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitiſti. Ipſa retuli uerba, quia non ut Senecæ, uulgata erant. Nec minus noſci dicebat militaris uiri ſenſus & incomptos & ualidos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe conſtitit, qui ut faciendis ſceleribus promptus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. Pœna Flauij Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit: quem Flauius ut humilem & anguſtum increpans, circunſtantibus militibus: Ne hoc quidem, inquit, ex diſciplina. Admonitus fortiter protendere ceruicem: Vtinam, ait, tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens, cum uix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, ſeſquiplaga interfectum à ſe dicendo. Proximum conſtantiæ exemplum, Sulpitius Aſper centurio præbuit, percunctanti Neroni, cur in cædem ſuam conſpirauiſſet, breuiter reſpondens: Non aliter tot flagitijs eius ſubueniri poſſe. Tum iuſſam pœnam ſubijt. Nec cæteri centuriones in perpetiendis ſupplicijs degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero ut Veſtinus quoq; conſul in crimen traheretur, uiolentum & infenſum ratus: ſed coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam uetuſtis in eum ſimultatibus, plures quia præcipitem

& inſociabilem credebant. Cæterum Neronis odium aduerſus Veſtinum ex intima ſodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis penitus cognitam deſpicit, ille ferociam amici metuit, ſæpe aſperis facetijs illuſus, quæ ubi multum ex uero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat repens cauſa, quòd Veſtinus Statiliam Meſſalinam matrimonio ſibi iunxerat, haud neſcius inter adulteros eius & Cæſarem eſſe. Igitur non crimine, non accuſatore exiſtente, quia ſpeciem indicij induere non poterat, ad uim dominationis conuerſus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit, iubetq́; præuenire conatus conſulis, occupare uelut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Veſtinus imminentes foro ædes, decoraq́; ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleuerat. Conuiuium celebrat, nihil metuens an diſſimulando metu, cum ingreſſi milites uocari eum a tribuno dixere. Ille nihil demoratus exurgit: & omnia ſimul properantur, clauditur cubiculo, præſto eſt medicus, abſcinduntur uenæ, uigens adhuc balneo infertur, calida aqua merſatur, nulla edita uoce, qua ſemet miſeraretur. Circundati interim cuſtodia qui ſimul diſcubuerant, nec niſi prouecta nocte emiſſi ſunt, poſtquam pauorē eorum imminens exitiū opperientium & imaginatus et irridēs Nero, ſatis ſup-

plicij luiſſe ait pro epulis conſularibus. Exin M. *Annei Lucani cædem imperat. Is profluēte ſanguine, ubi frigeſcere pedes manusq́;, et paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & cōpote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe compoſitum, quo ulneratū militem per eiuſmodi mortis imaginē obijſſe tradiderat, uerſus ipſos retulit.* Eaq́; *illi ſuprema uox fuit.* Senecio *poſthac &* Quintilianus *et* Sceuinus, *non ex priore uitæ mollitia, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóue memorando.* Sed cōpleri *interim urbs funeribus,* Capitolium *uictimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare. Atq; ille gaudium id credens,* Antonij Natalis & Ceruarij *Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur:* Milichus *præmijs ditatus,* Conſeruatoris *ſibi nomen Græco eius rei uocabulo aſſumpſit.* E' *tribunis* Granius Siluanus *quamuis abſolutus, ſua manu cecidit:* Statius Proximus *ueniam quam ab imperatore acceperat, uanitate exitus corrupit.* Exuti *dehinc tribunatu* Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius *Nepos,* Statius Domitius, *quaſi principem non quidem odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur.* Nouio Priſco *per amicitiam Senecæ, &* Glitio Gallo *atque* Annio Pollioni *imfamatis magis quàm conuictis, data exilia.* Priſcum Antonia

Flacilla

Flacilla coniunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum & in integris opibus, pòſt ademptis. Quæ utraq; gloriam eius auxere. Pellitur & Rufrius Criſpinus occaſione cõiurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd Poppæam quõdam matrimonio tenuerat. Virginium Ruſum claritudo nominis expulit. Nam Virginius ſtudia iuuenũ eloquentia, Moſonius præceptis ſapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catullino, Petronio Priſco, Iulio Altino, uelut in agmen & numerum, Aegei maris inſulæ permittuntur. At Cadicia uxor Sceuini, & Ceſenius Maximus Italia prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantum pœna experti. Acilia mater Annei Lucani ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habita, bina nummûm millia uiritim manipularibus diuiſit, addiditq; ſine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ utebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus uocat ſenatum, & triũphale decus Petronio Turpiano conſulari, Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigillino præfecto prætorij tribuit. Tigillinum & Neruam ita extollens, ut ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoq; ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio, de quo quia nunc primũ oblatus eſt, pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina

ortus,

ortus,quæ corpus decorũ inter ſeruos libertosq́; principũ uulgauerat,ex C. Cæſare ſe genitũ ferebat,quoniam forte quadam habitu procerus & toruo uultu erat:ſiue C.Cæſar ſcortorũ quoque cupiẽs,etiã matri eius illuſit. Sed Nero uocato ſenatu,oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia,cōfeſsionesq́; damnatorum adiunxit. Etenim crebro uulgi rumore lacerabatur,tanquã uiros & inſontes ob inuidiam aut metũ extinxiſſet. Cæterum cœptam, adultamq́;,& reuictam coniurationem neq; tunc dubitauere, quibus uerum noſcendi cura erat,& fatentur qui poſt interitũ Neronis in urbẽ regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis ut cuiq; plurimũ mœroris, in adulationem demiſſis,Iunium Gallionẽ Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſua incolumitate ſupplicem increpuit Salienus Clemens,hoſtem & parricidam uocans:donec cōſenſu patrũ deterritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij uideretur, neu compoſitam, & obliteratã mãſuetudinem principis nouã ad ſæuitiã retraheret. Tum decreta dona & grates dijs decernuntur,propriusq́; honos Soli,cui eſt uetus ædes apud Circũ,in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis,numine retexiſſet: Vtq́; Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur : menſisq́; Aprilis Neronis cognomentũ acciperet:templum Saluti extrueret

trueretur,eo loci,ex quo Sceuimus ferrũ prompſerat. Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit,inſcripſitq; IOVI VINDICI. *In præſens haud animaduerſum,poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentarijs ſenatus,Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententia dixiſſe, ut templum diuo Neroni quàm maturrimè publica pecunia poneretur. Quod quidem ille decernebat,tanquã mortale faſtigium egreſſo, & uenerationem hominum merito: quod ad omina olim ſui exitus uerteretur. Nam deûm honor principi non antè habetur,quàm agere inter homines deſierit.*

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XVI.

ILLVSIT *dehinc Neroni fortuna per uanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellij Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginem ad ſpem haud dubiam retraxit. Vectusq; Romam,principis aditum emercatus,expromit repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immenſa, quo magna uis auri contineretur,*

non

non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo põdere. Lateres quippe prægraues iacere, aſtãtibus parte alia columnis, quæ per tantũ æui occulta, augendis præſentibus bonis latuerint. Cæterùm ut coniectura demonſtrat, Didonem Phœniſſam Tyro *profugam, condita* Carthagine, *illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimia pecunia laſciuiret: aut reges* Numidarum *& aliâs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur* Nero *non autoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectata, nec miſſu uiſoribus per quos noſceret, an uera aſſererentur, auget ultro rumorem, mittitq́; qui uelut partam prædam aducherent.* Dantur *triremes & delectũ nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſa fama tulerat.* Ac *forte quinquennale ludicrum ſecũdo luſtro celebrabatur: oratoribusq́; præcipua materia in laudem principis aſſumpta eſt.* Non *enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed noua ubertate prouenire terra, & obuias opes deferre deos.* Quæq́; *alia ſumma facundia, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis.* Gliſcebat *interim luxuria ſpe inani, conſumebanturq́; ueteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret.* Quin *& inde iam largiebatur.* Et *diuitiarum expectatio inter cauſas paupertatis publica*

blicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo, latiúq; circùm aruis, dum hunc uel illum locũ promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequũturq; non modò milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumptus, tandem poſita uæcordia, non falſa antè ſomnia ſua, ſeq; tunc primum eluſum admirans, pudorem & metum morte uolũtaria effugit. Quidam uinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademptis bonis in locum regiæ gazæ. Interea ſenatus propinquo iam Luſtrali certamine, ut dedecus auerteret, offert imperatori uictoriam cantus, adijcit facundiæ coronam, qua ludicra deformitas uelaretur. Sed Nero nihil ambitu nec poteſtate ſenatus opus eſſe dictitans, ſe æquum aduerſus æmulos, & religione iudicum meritam laudem aſſecuturum, primo carmen in ſcena recitat: mox flagitãte uulgo, ut omnia ſtudia ſua publicaret (hæc enim uerba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtẽperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorẽ, niſi ea quam indutui gerebat ueſte detergeret, ut nulla oris aut narium excrementa uiſerentur. Poſtremò flexus genu, & cœtũ illum manu ueneratus, ſentẽtias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem urbis, hiſtrionum quoq; geſtus iuuare ſolita, perſonabat certis modis, plauſuq; cõpoſito. Crederes lætari, ac fortaſſe lætabantur per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipijs, ſeueramq; adhuc, &

huc,& antiqui moris retinẽtes Italiã,quiq; per longas prouincias laſciuiæ inexperti officio legationũ aut priuata utilitate aduenerant,neq; aſpectum illum tolerare, neq; labori inhoneſto ſufficere:cum manibus neſcij fatiſcerẽt,turbarent gnaros,ac ſæpe à militibus uerberarẽtur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriret. Cõſtitit pleroſq; equitũ, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem enituntur,obtritos:& alios dum diem noctemq; ſedilibus cõtinuant,morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent,multis palàm & pluribus occultis, ut nomina ac uultus,alacritatẽ,triſtitiãq; coeũtiũ ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia,aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens,& mox redditũ odium. Ferebantq; Veſpaſianũ tanquã ſomno conniueret, à Phœbo liberto increpitũ,ægreq; meliorum precibus obtectũ,mox imminentẽ perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finẽ ludicri Poppæa mortẽ obijt, fortuita mariti iracundia,à quo grauida ictu calcis afflicta eſt: Neq; enim uenenũ crediderim, quamuis quidã ſcriptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorũ cupiẽs,& amori uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos: ſed regum externorum conſuetudine, differtum odoribus conditur,tumuloq;

muloq; Iuliorum infertur. Ducta tamen publicæ exequiæ, laudauitq; ipſe apud roſtra formã eius, & quòd diuinæ infantis parens fuiſſet, aliaq; fortunæ munera pro uirtutibus. Mortem Poppææ ut palam triſtem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius ſæuitiámque, noua inſuper inuidia Nero compleuit, prohibendo C. Caſſium officio exequiarũ. quod primum indicium mali. neq; in longum dilatũ eſt. Sed Syllanus additur, nullo crimine, niſi quòd Caſſius opibus uetuſtis, & grauitate morũ, Syllanus claritudine generis, & modeſta iuuenta præcellebãt. Igitur miſſa ad ſenatũ oratione, remouẽdos à Rep. utroſq; diſſeruit. Obiectauitq; Caſſio, quòd inter imagines maiorum, etiã C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam, DVCI PARTIVM. Quippe ſemina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæſarum quæſitam. Ac ut memoria tantum infenſi nominis ad diſcordias uteretur, aſſumpſiſſe L. Syllanum iuuenem genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus oſtentaret. Ipſum dehinc Syllanũ increpuit iiſdem quibus patruum eius Torquatum, tanquam diſponeret iã imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & epiſtolis libertos: & inania ſimul & falſa. Nam Syllanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit poſthac uocabulo indicum, qui in Lepidam Caſſij uxorem, Syl-

lani amitam, inceſtum cum fratris filio & diros ſacrorum ritus confingerent. Trahebantur ut conſcij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius ſenatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi minores euaſere. Tunc ſenatuſconſulto Caßio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida Cæſar ſtatueret. Deportatusq́; in inſulam Sardiniam Caßius, & ſenatus ius expectabatur. Syllanus tanquã Naxum deueheretur Hoſtia amotus, poſt municipio Apuliæ, cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indigniſsimum caſum ſapienter tolerans, à centurione ad cædem miſſo corripitur. Suadentiq́; uenas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum ait, ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterij. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen, & iræ quàm timori propiorem cernẽs, premi à militibus iubet. Nec omiſit Syllanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis ualebat, donec à cẽturione uulneribus aduerſis tanquã in pugna caderet. Haud minus prõptè L. Vetus, ſocrusq́; eius Sextia & Pollutia filia necẽ ſubiere, inuiſi principi tanquã uiuendo exprobrarent interfectum eſſe Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegẽdæ ſæuitiæ præbuit interuerſis patroni rebus ad accuſandum trãſgredie

grediens Fortunatus libertus, aſcito Claudio Demiano, quem ob flagitia uinctum à Vetere Aſiæ proconſule, exoluit Nero in præmium accuſationis. Quod ubi cognitum reo, ſeq; & libertum pari ſorte cōponi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta cuſtodia circundant. Aderat filia ſuper ingruens pericu lum longo dolore atrox, ex quo percuſſores Plauti mariti ſui uiderat. Cruentamq; ceruicem eius amplexa ſeruabat ſanguinem, & ueſtes reſperſas, uidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, niſi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egreſſus obſidens, audiret inſontem, néue conſulatus ſui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri eiulatu, aliquando ſexum egreſſa, uoce infenſa clamitabat, donec princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxtà oſtendit. Ergo nuntiat patri abijcere ſpem, & uti neceſſitate. Simul affertur parari cognitionem ſenatus, & trucem ſententiam. Nec defuere qui monerent magna ex parte heredem Cæſarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo conſulere. quod aſpernatus, ne uitam proxime libertatem actam nouiſſimo ſeruitio fœdaret, largitur in ſeruos quantū aderat pecuniæ: & ſi qua aſportari poſſent, ſibi quenque deducere, tris modò lectulos ad ſuprema retineri iubet. Tunc ea-

dem in cubiculo, eodem ferro abſcinduntuenas, properiq́; & ſingulis ueſtibus ad uerecundiam uelati, balneis inferuntur, pater filiam, auia neptem, illa utroſq; intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros. Seruauitq́; ordinē fortuna: ac ſenior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur. Accuſati *poſt ſepulturam, decretumq́; ut more maiorū punirētur.* Et Nero *interceſsit, mortem ſine arbitrio permittēs. ea cædibus peractis ludibria adijciebantur.* P. Gallus *eques* Ro. *quòd* Fenio Ruſo *intimus, &* Veteri *non alienus fuerat, aqua atq; igni prohibitus eſt.* Liberto *& accuſatori præmiū operæ, locus in theatro inter uiatores tribunitios datur.* Et *mēſis qui* Aprilem *eūdemq́;* Neronem *ſequebatur,* Maius Claudij, Iunius Germanici, *uocabulis mutantur: teſtificante* Cornelio Orfito *qui id cenſuerat, ideo* Iunium *menſem tranſmiſsum, quia duo iam* Torquati *ob ſcelera interfecti, infauſtū nomen* Iunij *tum feciſſent.* Tot *facinoribus fœdum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis inſigniuere.* Vaſtata Cāpania *turbine uentorū, qui uillas, arbuſta, fruges paſſim diſiecit.* Pertulitq́; *uiolentiam ad mœnia urbis.* In *qua omne mortalium genus uis peſtilentiæ depopulabatur, nulla cœli intemperie quæ occurreret oculis.* Sed *domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur.* Non

ſexus

ſexus, nō ætas periculo uacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta, qui dum aſsident, dum deflent, ſæpe eodē rogo cremabātur. Equi*tum ſenatorumq́; interitus quamuis promiſcui, minus flebiles erant, tanquam cōmuni mortalitate ſæuitiam principis præuenirent.* Eodem *anno delectus per* Galliā Narbonenſem, Afri*camq́; &* A*ſiam habiti ſunt, ſupplendis* Illyri*ci legionibus, ex quibus ætate aut ualitudine feſsi, ſacramento ſoluebantur.* Cladem Lugdu*nenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, ut amiſſa urbi reponerēt. quam pecuniam* Lugdunenſes *antè obtulerant, turbidis caſibus.* C. Suetonio, L. Teleſino Coss. Antiſtius Soſia*nus factitatis in* Neronem *carminibus probroſis, exilio, ut dixi, mulctatus, poſtquam id honoris indicibus, tamq́; promptum ad cædes principem accepit, inquietus animo, & occaſionum haud ſegnis,* Parmenem *eiuſdem loci exulem, &* Chadæorum *arte famoſum, eoq́; multorum amicitijs innixū, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat.* Ventitare *ad eum nuntios & conſolationes non fruſtra ratus, ſimul annuam pecuniam à* P. Anteio *miniſtrari cognoſcit.* Neque ne*ſcium habebat,* Anteium *charitate* Agrippinæ *inuiſum* Neroni, *opéſque eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eámque cauſam multis exitio eſſe.* Igitur *interceptis* Antei *literis, fu-*

 ratus

ratus etiam libellos, quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Parmenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu uitaq; Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent, allaturum, ſi breuem exilij ueniam impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtoriū imminere rebus, & ſua Cæſarisq; fata ſcrutari. Exin miſſa Liburnica, aduehiturq; propere Soſianus. Ac uulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriusq; habebantur: adeò ut teſtamentum Antei nemo obſignaret, niſi Tigillinus autor extitiſſet. Monitus prius Anteius ne ſupremas tabulas moraretur. Atq; ille hauſto ueneno, tarditatem eius peroſus, interciſis uenis, mortem approperauit. Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſa feſtinādi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multa militari fama, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumq; ſciētia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pauidū ſemper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia uillæ clauſit, iuſſa imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatā in ſe uertit. Et quia uenæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu

ſerui

ſerui uſus ut immotum pugionẽ extolleret, adpreßit dextrã eius, iuguloq; occurrit. Etiam *ſi bella externa, et obitus pro* Repub.*mortes tanta caſuum ſimilitudine memorarẽ, meq; ipſum ſatietas cepißet, aliorúmque tædium expectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium.* At *nunc patientia ſeruilis, tãtumq; ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mœſtitia reſtringunt.* Neq; *aliam defenſionem ab ijs quibus iſta noſcentur, exegerim, quàm ne oderim tam ſegniter pereuntes.* Ira *illa numinum in res* Romanas *fuit, quã non ut in cladibus exercituum, aut captiuitate urbium ſemel editam tranſire licet.* Detur *hoc illuſtrium uirorum poſteritati, ut quomodo exequijs à promiſcua ſepultura ſeparantur, ita in traditione ſupremorum accipiant habeantq; propriam memoriam.* Paucos *quippe intra dies eodem agmine* Anneus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus, *ac* C. Petronius *cecidere:* Mella & Criſpinus *equites* Romani, *dignitate ſenatoria.* Nam *hic quõdam præfectus prætorij, & conſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in* Sardiniam *exactus, accepto iußæ mortis nuntio ſemet interfecit.* Mella *quibus* Gallio & Seneca *parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, ut eques* Romanus *conſularibus potentia æquaretur.* Simul

acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes adminiſtrandis principis negotijs. Idem Anneum Lucanum *genuerat grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dũ rem familiarem eius acriter requirit, accuſatorem cõciuit* Fabium Romanum, *ex intimis Lucani amicis.* Miſta *inter patrem filiúmque coniurationis ſcientia fingitur aßimulatis* Lucani *literis. quas inſpectas* Nero, *ferri ad eum iußit, opibus eius inhians.* At Mella (*quæ tum promptißima mortis uia*) *exoluit uenas, ſcriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in* Tigillinum, *generumq́; eius* Coßutianum Capitonem *erogabat, quo cætera manerent.* Additur *codicillis, tanquam de iniquitate exitij querens ita ſcripſißet: ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſis,* Rufum *autem* Criſpinum & Anicium Cerialem *uita frui, infenſos principi.* Quæ *cõpoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de* Ceriale *ut interficeretur.* Neque *enim multo pòſt uim ſibi attulit, minore quàm cæteri miſeratione, quia proditam* C. Cæſari *coniuratione͂ ab eo meminerant.* De C. Petronio *ſuprá.* Pauca *repetenda ſunt.* Nam *illi dies per ſomnũ, nox officijs et oblectamẽtis uitæ tranſigebatur.* Vtq́; *alios induſtria, ita hunc ignauia ad famã protulerat, habebaturq́; non ganeo et profligator, ut pleriq; ſua haurientium, ſed erudito luxu.* Ac *dicta factaq́; eius quantò ſolutiora, & quandã*

ſui

ſui negligentiam præferentia, tantò gratius in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Proconſul *tamen* Bithyniæ, *& mox conſul uigentem ſe ac parem negotijs oſtendit: dein reuolutus ad uitia, ſeu uitiorum imitatione inter paucos familiarium* Neroni *aßumptus eſt, elegãtiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentia putat, niſi quod ei* Petronius *approbauißet.* Vnde *inuidia* Tigillini, *quaſi aduerſus æmulũ & ſcientia uoluptatum potiorem.* Ergo *crudelitatem principis, cui cæteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam* Sceuini Petronio *obiectans, corrupto ad indiciũ ſeruo, ademptaq́; defenſione, & maiore parte familiæ in uincla rapta.* Forte *illis diebus* Campaniam *petiuerat* Cæſar, *&* Cumas *uſq; progreßus* Petronius *illic attinebatur.* Nec *tulit ultra timoris aut ſpei moras.* Neq; *tamen præceps uitam expulit, inciſas uenas ut libitũ obligatas, aperire rurſum, & allo qui amicos, non per ſeria, aut quibus conſtantiæ gloriam peteret.* Audiebátque *referentes, nihil de immortalitate animæ, & ſapientium placitis, ſed leuia carmina et faciles uerſus.* Ser*uorum alios largitione, quoſdã uerberibus affecit.* Inijt *& uias, ſomno indulſit, ut quanquam coacta mors, fortuitæ ſimilis eßet.* Ne *codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium)* Neronẽ *aut* Tigillinum, *aut quem alium potentium adulatus eſt: ſed flagitia principis ſub nominibus exo-*

*letorum fœminarumq́;, & nouitate cuiuſq; ſtu-
pri perſcripſit, atq; obſignata miſit* Neroni. *fre-
gitq́; annulum, ne mox uſui eſſet ad faciẽda pe-
ricula.* Ambigenti Neroni *quónam modo no-
ctium ſuarum ingenia noteſcerent, offertur* Si-
*lia matrimonio ſenatoris haud ignota, & ipſi
ad omnem libidinem adſcita, ac* Petronio *per-
quàm familiaris.* Agitur *in exilium tanquam
non ſiluiſſet quæ uiderat pertulerátque, proprio
odio.* At Numicium Thermum *prætura fun-
ctum* Tigillini *ſimultatibus dedidit, quia liber
tus* Thermi *quædã de* Tigillino *criminoſe de-
tulerat, quæ cruciatibus tormentorum, ipſe pa-
tronus eius nece immerita lueret.* Trucidatis *tot
inſignibus uiris ad poſtremum* Nero *uirtutem
ipſam excindere concupiuit, interfecto* Barea
*Sorano & Thraſea Pæto, olim utriſque infen-
ſus, & accedentibus cauſis in Thraſeam: quòd
ſenatu egreſſus eſt, cum de Agrippina referre-
tur, ut memoraui: quódque* Iuuenalium *ludicro
parum expetibilem operã præbuerat: eaq́; offen
ſio altius penetrabat, quia idem Thraſea Pa-
tauij unde ortus erat, ludis Ceſticis à* Troiano
Antenore *inſtitutis, habitu tragico cecinerat.*
Die *quoque quo prætor* Antiſtius *ob probra in*
Neronem *compoſita ad mortem damnabatur,
mitiora cenſuit, obtinuitq́;: & cum deûm hono
res* Poppææ *decernuntur, ſponte abſens, funeri
non interfuit. Quæ obliterari non ſinebat* Ca-
pito

pito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, quòd autoritate eius concidiſſet iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetũdarum interrogant. Quin et illa obiectabat: principio anni uitare Thraſeam ſolenne iuſiurãdum: nuncupationibus uotorum non adeſſe, quamuis Quindecimuirali ſacerdotio præditum, nunquam pro ſalute principis, aut cœleſti uoce immolauiſſe: aſsiduum olim & indefeſſum, qui uulgaribus quoque patrum conſultis ſemet fautorem aut aduerſarium oſtenderet, triennio non introiïſſe curiam: nuperrimeq́; cum ad coërcendos Syllanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotiis uacauiſſe: ſeceſsionem iam id & partes, &, ſi multi idem audeant, bellum eſſe. Vt quondam C. Cæſarem, inquit, & M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraſeam auida diſcordiarum ciuitas loquitur. Et habet ſectatores, uel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum uultúmque eius ſectantur, rigidi et triſtes, qui tibi laſciuiam exprobrent. Huic uni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit, etiámnę luctibus & doloribus non ſatiatur? Eiuſdem animi eſt, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Auguſti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani

per

per prouincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut noua cupientibus auferatur dux & autor. Iſta ſecta Tuberones & Fauonios ueteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: ſi peruerterint, ipſam aggredientur. Fruſtra Caßium amouiſti, ſi gliſcere & uigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque. Extollit ira promptum Coßutiani animum Nero: adijcitque Marcellum Eprium acri eloquẽtia. At Baream Soranum iam ſibi Torius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex proconſulatu Aſiæ, in qua offenſiones principis auxit, iuſtitia atque induſtria: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumpſerat: uimque ciuitátis Pergamenæ prohibẽtis Acratum Cæſaris libertum ſtatuas & picturas auehere, inultam omiſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti & ambitio conciliandæ prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi delectum, quo Tyridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: ut ad externa rumoribus inteſtinum ſcelus obſcuraretur, an ut magnitudine imperatoriam cæde inſignium uirorum quaſi regio facinore oſtentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principẽ ſpectandumq́; regem effuſa,

Thraſea

Thraſea occurſu prohibitus nõ demiſit animũ: ſed codicillos ad Neronem *compoſuit, requirens obiecta, & expurgaturũ aſſeuerãs, ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet.* Eos *codicillos* Nero *properanter accepit, ſpe exterritum* Thraſeam *ſenſiſſe per quæ claritudinem principis extolleret, ſuamq́; famam dehoneſtaret.* Quod *ubi non euenit, uultumq́; & ſpiritus & libertatẽ inſontis ultro extimuit, uocari patres iuſſit.* Tum Thraſea *inter proximos conſultauit, tentarétne defenſionem, an ſperneret.* Diuerſa *conſilia afferebantur.* Quibus *intrari curiam placebat, ſecuros eſſe de conſtantia eius dixerunt, nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret.* Segnes *& pauidos ſupremis ſuis ſecretum otium dare.* Aſpiceret *populus uirũ morti obuium, audiret ſenatus uoces quaſi ex aliquo numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam* Neronem *permoueri: ſin crudelitas perſiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauia per ſilentium pereuntium.* Contrà *qui opperiẽdum domi cenſebant, de ipſo* Thraſea *eadem, ſed ludibria & contumelias imminere.* Subtraheret *aures conuicijs & probris.* Non *ſolum* Coſſutianum *aut* Eprium *ad ſcelus promptos, ſupereſſe qui forſitan manus ictusq́; per immanitatem* Auguſti. *etiam bonos metu ſequi.* Detraheret *potius ſenatui, quem perornauiſſet, infamiam tanti flagitij:*

gitij: & relinqueret incertũ, quid uiſo Thraſea reo decreturi patres fuerint. ut Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita ſpe agitari: multóque magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cætera pignora eius ſæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum ueſtigijs & ſtudijs uitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat ſe interceſſurum ſenatuſcõſulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea, ne uana & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum uitæ ordinem non deſerendum: illi initium magiſtratuum, & integra quæ ſuperſint. Multum antè ſecum expenderet, quod tali tempore capeſſendæ Reipub. iter ingrederetur. Cæterùm ipſe an uenire in ſenatum deceret, meditationi ſuæ reliquit. At poſtera luce duæ prætoriæ cohortes armatæ templum genitricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus togatorum obſederat, non occultis gladijs. Diſperſiq; per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſenatores. Et oratio principis per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato patres arguebat, quòd publica munia deſererent, eorumq; exemplo equites Rom. ád ſegnitiam uerterẽtur. Etenim quid mirum è longinquis prouincijs

uincijs aduenire, cùm plerique adepti conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent? quod uelut telum arripuere accuſatores. Et *initium faciente* Coſſutiano, *maiore ui* Marcellus *ſummam* Reipub. *agi clamitabat: contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis diminui.* Nimium *mites ad eam diem patres, qui* Thraſeam *deſciſcentem, qui generum eius* Heluidium Priſcum *in ijſdem furoribus, ſimul* Paconium Agrippinum *paterni in principes odij hæredem, &* Curtium Montanum *deteſtanda carmina factitantem, eludere impunè ſinerent.* Requirere *ſe in ſenatu conſularem, in uotis ſacerdotem, in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & ceremonias maiorum, proditorem palàm & hoſtem* Thraſea *induiſſet.* Deniq; *agere ſenatorem, & principis obtrectatores protegere ſolitus, ueniret, cenſeret quid corrigi aut mutari uellet: facilius perlaturos ſingula increpantem, quàm nunc ſilentium perferrent omnia damnantis.* Pacem *illi per orbem terræ, an uictorias ſine damno exercituũ diſplicere?* Ne *hominem bonis publicis mœſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exilium ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent.* Non *illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut* Romanam *urbem uideri.* Abrumperet *uitam ab ea ciuitate, cuius charitatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet.*

exuiſſet. Cum per hæc atq; talia Marcellus inueheretur toruus & minax uoce, uultu, oculis ardeſceret, non illa nota & celebritate periculorum ſueta iam ſenatus mœſtitia, ſed nouus, & altior pauor, manus & tela militum cernentibus, ſimul ipſius Thraſeæ uenerabilis ſpecies obuerſabatur: & erant qui Heluidium quoq; miſerarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino obiectum, niſi triſtem patris fortunam? Quando & ille perinde innocens Tyberij ſæuitia concidiſſet. Enimuero Montanum probè uiuentem, neque famoſi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accuſator ingreditur, orditúrque de amicitia Rubellij Plauti, quódque proconſul Aſiæ Soranus pro claritate ſibi potius accommodatum, quàm ex utilitate communi egiſſet, alendo ſeditiones ciuitatum. Vetera hæc. ſed recens, diſcrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam Magis dilargita eſſet. Acciderat ſanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ charitate erga parentem, ſimul imprudentia ætatis, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio ſenatus nihil atrox afferret. Igitur accita eſt in ſenatum, ſteteruntq; diuerſi ante tribunal conſulum, grandis æuo parens, contrà filia intra uiceſimum ætatis annum, nuper marito Annio

Pollione

Pollione in exilium pulſo, uiduata, deſolataq́;, ac ne patrẽ quidem intuens, cuius oneraſſe pericula uidebatur. Tum interrogante accuſatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile uenundediſſet, quo pecuniam faciendis magicis ſacris contraheret: primùm ſtrata humi, longoq́; fletu & ſilentio, pòſt, altaria & aram complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm ut hunc optimum patrem tu Cæſar & uos patres ſeruaretis incolumem. Sic gemmas & ueſtes & dignitatis inſignia dedi, quomodo ſi ſanguinem & uitam popoſciſſent. Viderint iſti antehac mihi ignoti quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui. Loquentis adhuc uerba excipit Soranus, proclamatq́;, non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti cõnexam, nimiæ tantum pietatis ream, ſepararent à ſe quamcunq; ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores utriſq; obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus, & quantum nunc ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, autoritatẽ Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam ima-

 ginem

ginem honeſti & exerciti, cæterum animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecunia recluſa ſunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos, ſic ſpecie bonarum artium falſos & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caßij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, *quo obſequio florentem* Soranum *celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutusq́; omnibus fortunis, & in exiliū actus, æquitate deûm erga bona malaq́; documenta* Thraſeæ Soranoq́; & Seruiliæ *datur mortis arbitrium.* Heluidius & Paconius Italia *depelluntur.* Montanus *patri conceßus eſt, prædicto ne in Rep. haberetur. Accuſatoribus* Eprio & Coßutiano *quinquagies ſeſtertiū ſingulis,* Oſtorio *duodecies, & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad* Thraſeam *in hortis agentem quæſtor conſulis mißus, ueſperaſcente iam die. Illuſtrium uirorum fœminarumq́; cœtus frequentes egerat, maximè intentus* Demetrio Cynicæ *inſtitutionis doctori: cum quo, ut coniectare erat intentione uultus, & auditu ſi qua clarius proloquebātur, de natura animæ, & dißociatione ſpiritus corporíſque inquirebat: donec aduenit* Domitius Cæcilianus *ex intimis amicis, & ei quid ſenatus cenſuißet, expoſuit. Igitur flentes queritantesq́; qui aderant, faceßere propere* Thraſea,

ſca, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. Arriamq; tentantem mariti ſuprema, & exemplum Arriæ matris ſequi, monet retinere uitam, filiæq; communi ſubſidium unicum non adimere. Tum progreſſus in porticum, illic à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum ſuum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis utriuſq; brachij uenis, poſtquam cruorem effudit, humum ſuperſpargens, propius uocato quæſtore, Libemus, inquit, Ioui Liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; cæterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat conſtantibus exemplis. Pòſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuerſis in Demetrium

*

Hic multa deſunt.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XVII.

INITIVM *mihi operis Ser. Galba iterũ,* T. *Iunius conſules erũt. Nam poſt conditã urbem* DCC. *&* XX. *prioris æui annos multi autores retulerunt, dum res pop.* Rom. *memorabantur, pari eloquentia ac libertate.* P*oſtquam bellatũ apud* A*ctium, atq; omnẽ poteſtatem ad unum cõferri pacis interfuit, magna illa ingenia ceſſere. Simul ueritas pluribus modis infracta, primùm inſcitia* R*eip. ut alienæ, mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio aduerſus dominantes.* I*ta neutris cura poſteritatis inter infenſos uel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facilè aduerſeris. Obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur, quippe adulationi fœdum crimen ſeruitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt.* M*ihi Galba,* O*tho,* V*itellius nec beneficio nec iniuria cogniti.* D*ignitatem noſtram à* V*eſpaſiano inchoatam, à* T*ito auctam, à* D*omitiano longius prouectam non abnuerim. Sed incorruptã fidem profeſſis, nec amore quiſquam, & ſine odio dicẽdus eſt.* Q*uod ſi uita ſuppeditet, principatum diui* N*eruæ & imperium*

Traiani,

Traiani, uberiorem ſecurioremq́; materiam ſenectuti ſepoſui, rara temporũ felicitate, ubi ſentire quæ uelis, & quæ ſentias dicere licet. Opus *aggredior plenum uarijs caſibus, atrox prælijs, diſcors ſeditionibus, ipſa etiã pace ſæuum. Quatuor principes ferro interempti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerunq; permiſta. Proſperæ in* Oriente, *aduerſæ in* Occidente *res. Turbatum* Illyricum, Galliæ *nutantes, perdomita* Britannia, & *ſtatim miſſa cohorte in* Sarmatarum *ac* Sueuorum *gentes, nobilitatus cladibus mutuis* Dacus. *Mota etiam propè* Parthorum *arma falſi* Neronis *ludibrio. Iam uerò* Italia *nouis cladibus, uel poſt longam ſeculorum ſeriem repetitis, afflicta.* Hauſtæ *aut obrutæ urbes.* Fœcundiſſima Campaniæ *ora, & urbs incendijs uaſtata, conſumptis antiquiſſimis delubris, ipſo* Capitolio *ciuium manibus incenſo.* Polluta *ceremoniæ.* Magna *adulteria.* Plenum *exilijs mare.* Infecti *cædibus ſcopuli.* Atrocius *in urbe ſæuitum.* Nobilitas, *opes, omiſſi, geſtiq́; honores pro crimine, et ob uirtutes certiſſimum exitium.* Nec *minus præmia delatorum inuiſa quàm ſcelera, cum alij ſacerdotia & conſulatus ut ſpolia adepti, procurationes alij, & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.* Odio *& terrore corrupti in dominos ſerui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi.* Non *tamen adeò uirtutum ſterile*

 ſeculum

ſeculum, ut non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, ſecutæ maritos in exilia coniuges, propinqui audientes, conſtantes generi. Cõtumax etiam aduerſus tormenta ſeruorum fides. Supremæ clarorum uirorum neceßitates: Ipſa neceßitas fortiter tolerata, & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum caſus, cœlo terraq́; prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta. Nec enim unquam atrocioribus populi Roma. cladibus, magíſue iuſtis iudicijs approbatum eſt, non eſſe curæ deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem. Cæterum antequam deſtinata componam, repetendum uidetur, qualis ſtatus urbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe ualidum, quid ægrum fuerit: ut non modò caſus euentusq́; rerum, qui plerunq; fortuiti ſunt, ſed ratio etiam cauſæq́; noſcantur. Finis Neronis ut lætus primo gaudentium impetu fuerat, ita uarios motus animorum, non modò in urbe apud patres, apud populum, apud urbanum militem, ſed omnes legiones ducesq́; conciuerat, euulgato imperij arcano, poſſe principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti uſurpata ſtatim libertate, licentius ut erga principem nouum & abſentem: primores equitum proximi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis do-

mibus

mibus annexa; clientes libertíque damnatorum & exulum, in ſpem erecti. Plebs ſordida & circo ac theatris ſueta. Simul deterrimi ſeruorum, aut qui adeſis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœſti & rumorum auidi. Miles urbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus, & ad deſtituendum Neronem arte magis & impulſu, quam ſuo ingenio traductus, poſtquam neque dari donatiuum ſub nomine Galbæ promiſſum, neq; magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum, præuentámque gratiam, intelligit, apud principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, ſcelere inſuper Nymphidij Sabini præfecti imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipſo conatu oppreſſus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat pleriſque militum conſcientia: nec deerant ſermones, ſenium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata ſeueritas eius, angebat coaſpernantes ueterem diſciplinam, atque ita XIIII. *annis à Nerone aſſuefactos, ut haud minus uitia principum amarent, quàm olim uirtutes uerebantur. Acceſſit Galbæ uox pro Repub. honeſta, ipſi anceps, legi à ſe militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cætera erant. Inualidum ſenem T. Iunius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauiſſimus, odio flagitiorum,*

rum, contemptu inertiæ deſtruebant. Tardum *Galbæ iter & cruentum, interfectis* Cicon10 Varrone *conſule deſignato, &* Petronio Tur*piliano conſulari: ille ut* Nymphidij *ſocius, hic ut dux* Neronis*, inauditi, atque indefenſi tanquam innocentes perierant.* Introitus *in urbem trucidatis tot millibus inermium militum, infauſtus omine, atque ipſis etiam qui occiderant, formidoloſus.* Inducta *legione* Hiſpana*, remanente ea quam è claſſe* Nero *conſcripſerat, plena urbs exercitu inſolito: multi adhoc & innumeri è* Germania *ac* Britannia *&* Illyrico*, quos idem* Nero *electos præmiſſosq; ad clauſtra* Caſpiarum*, & bellum, quod in* Albanos *parabat, opprimendis* Vindicis *cœptis reuocauerat, ingens nouis rebus materia, ut non in unum aliquem prono fauore, ita audenti parata.* Forte *congruerat ut* Clodij Macri *&* Fontei Capitonis *cædes nuntiarentur.* Macrum *in* Africa *res haud dubie turbantem,* Trebonius Garucianus *procurator, iuſſu* Galbæ: Capitonem *in* Germania*, cum ſimilia cœptaret,* Cornelius Aquinus *&* Fabius Valens *legati legionum interfecerant antequam iuberentur.* Fuere *qui crederent* Capitonem *ut auaritia & libidine fœdum, ac maculoſum, ita cogitatione rerum nouarum abſtinuiſſe: ſed à legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compoſitum ultro: &* Galbam

mobili

mobilitate ingenij, ánne altius ſcrutaretur, quo quo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe. Caterùm utraque cædes ſiniſtrè accepta. Et inuiſo ſemel principe, ſeu bene ſeu male facta premunt. Iam afferebant uenalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus ſubitis auidæ, & tanquam apud ſenem feſtinantes. Eademq; nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excuſata. Ipſa ætas Galbæ & irriſui & faſtidio erat, aſſuetis iuuentæ Neronis: & imperatores forma ac decore corporis (ut eſt mos uulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ tanquam in tanta multitudine habitus animorum fuit. E' prouincijs, Hiſpaniæ præerat Cluuius Rufus, uir facundus, & pacis artibus belli inexpertus. Galliæ ſuper memoriam Vindicis obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in poſterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculoſiſſimum in tantis uiribus, ſoliciti & irati ſuperbia recentis uictoriæ, & metu, tanquam alias partes fouiſſent. Tarde à Nerone deſciuerant: nec ſtatim pro Galba Verginius. An imperare uoluiſſet dubium: delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonem occiſum, etiam qui queri non

poterant, tamen indignabantur. Dux deerat abducto Verginio per ſimulationem amicitiæ, quem non remitti, atque etiam reum eſſe, tanquam ſuum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat, ſenecta ac debilitate pedum inualidum. Sine conſtantia, ſine autoritate, ne quieto quidem milite, regimen: adeò furentes infirmitate retinentis ultro etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius ſine conſulari fuere, donec miſſu Galbæ Vitellius aderat; cenſoris Vitellij ac ter conſulis filius. Id ſatis uidebatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non ſanè aliæ legiones per omnes ciuilium bellorum motus innocentius egerunt: ſeu quia procul, & Oceano diuiſæ, ſeu crebris expeditionibus doctæ hoſtem potius odiſſe. Quies & Illyrico, quanquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adiſſent. Sed longis ſpatijs diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad cõtinendam militarem fidem, nec uitijs nec uiribus miſcebãtur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mutianus, uir ſecundis aduerſisq; iuxtà famoſus: inſignes amicitias iuuenis ambitioſe coluerat. Mox attritis opibus lubrico ſtatu, ſuſpecta etiam Claudij iracundia, in ſecretum Aſiæ repoſitus, tam propè ab exule fuit, quam poſtea à principe. Luxuria, induſtria, comitate,

mitate, arrogantia, malis, boniſq; artibus mi ſtus, nimiæ uoluptates, cũ uacaret: quoties expedierat, magnæ uirtutes. Palam laudares, ſecreta malè audiebãt. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, uarÿs illecebris potẽs, & cui expeditius fuerat tradere imperiũ quàm obtinere. Bellum Iudaicum. Flauius Veſpaſianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabat. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbã uotum aut animus. Quippe T. filium ad uenerationem cultumq; eius miſerat, ut ſuo loco memorauimus. Occulta lege fati, & oſtentis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano, liberiſq; eius imperium poſt fortunã credidimus. Aegyptum copiaſq; quibus coërceretur, iã inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regum. Ita uiſum expedire, prouinciã aditu difficilem, annonæ fœcũdã, ſuperſtitione ac laſciuia diſcordẽ & mobilẽ, inſciam legum, ignaram magiſtratuum domi retinere. Regebat tum Tyberius Alexander eiuſdem nationis. Africa ac legiones in ea interfecto Clodio Macro cõtentæ qualicunque principe, poſt experimentum domini minoris. Duæ Mauritaniæ, Rhetia, Noricum, Thracia, & quæ alia procuratoribus cohibentur, ut cuique exercitui uicinæ, ita in fauorem aut odium contactu ualentiorum agebantur. Inermes prouinciæ atque ipſa in primis Italia cuicũq; ſeruitio expoſita, in pretiũ belli ceſſuræ

erant.

erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, cum Ser. Galba iterum, Titus Iunius cõſules inchoauere annum ſibi ultimũ Reip. propè ſupremũ. Paucis poſt Kalen. Ian. diebus Põpeij Propinqui procuratoris è Belgica literæ afferuntur, ſuperioris Germaniæ legiones rupta ſacramẽti reuerẽtia, imperatorem alium flagitare, & ſenatui ac Po. Ro. arbitrium eligẽdi permittere, quo ſeditio mollius acciperetur. Maturauit ea res conſilium Galbæ iam pridem de adoptione ſecum & cum proximis agitãtis. Non ſanè crebrior tota ciuitate ſermo per illos mẽſes fuerat. primũ licentia ac libidine talia loquendi, dein feſſa iam ætate Galbæ. Paucis iudicũ aut Reip. amor: multi occulta ſpe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumoribus deſtinabant. Et iam in T. Iunij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, eodem actu inuiſior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipſa Galbæ facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuiſa in T. Iunium conſulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Hycello Galbæ liberto, quem annulis donatum equeſtri nomine Martianum uocitabant. Hi diſcordes & rebus minoribus ſibi quiſq; tendẽtes, circa cõſiliũ eligendi ſucceſſoris in duas factiones ſcindebantur.

bantur. Iunius pro M. Othone, Laco atq; Hycellus conſenſu nõ tam unum aliquem fouebãt, quàm alium. Neq; erat Galbæ ignota Othonis ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil ſilentio tranſmittentium: quia Iunio uidua filia, cælebs Otho, gener ac ſocer deſtinabantur. Credo & Reip. curam ſubiiſſe, fruſtra à Nerone trãſlatæ, ſi apud Othonem relinqueretur. nãq; Otho pueritiam incurioſe, adoleſcentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoq; iam Poppæam Sabinam principale ſcortũ, ut apud conſcium libidinum depoſuerat; donec Octauia uxor amoueretur. Mox ſuſpectum in eadem Poppæa, in prouinciam Luſitaniam ſpecie legationis ſepoſuit. Otho comiter adminiſtrata prouincia primus in partes tranſgreſſus, nec ſegnis, & donec bellum fuit, inter præſentes ſplẽdidiſſimus, ſpem adoptionis ſtatim conceptam acrius in dies rapiebat, fauentibus pleriſq; militum, prona in eum aula Neronis ut ſimilem. Sed Galba poſt nuntios Germanicæ ſeditionis, quanquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum uis erumperet, ne urbano quidem militi confiſus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperij tranſigit. Adhibitoq; ſuper Iunium ac Laconẽ Mario Celſo conſule deſignato, ac Ducenio Gemino præfecto urbis, pauca præfatus de ſua ſenectute, Piſonem Licinianũ acceſſiri iubet, ſeu propria electione

ctione. ſiue, ut quidam tradiderunt, Lacone inſtante, cui apud Rubellium Plautum exercita cum Piſone amicitia, ſed callide ut ignotum fouebat, & proſpera de Piſone fama conſilio eius fidem addiderat. Piſo M. Craſſo & Scribonia genitus, nobilis utrinq;, uultu habituq; moris antiqui, & æſtimatione recta ſeuerus, deterius interpretantibus triſtior habebatur. Ea pars morum eius quo ſuſpectior ſolicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprahēſa Piſonis manu, in hunc modum locutus fertur: Si te priuatus lege Curiata apud Pontifices, ut moris eſt, adoptarem, & mihi egregium erat tunc Pompeij & M. Craſſi ſobolē in penates meos aſciſcere, & tibi inſigne Sulpitiæ ac Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adieciſſe. Nūc me deorū hominumq; conſenſus ad imperiū uocatū præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatū, de quo maiores noſtri armis certabāt, bello adeptus, quieſcēti offeram, exēplo diui Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremò Tyberiū Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit, ego in Rep. Non quia propinquos, aut ſocios belli non habeā, ſed neq; ipſe imperiū ambitione accepi, ut iudicij mei documentū ſit, non meæ tantum neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed tuæ. Eſt tibi frater pari nobilitate,

natu

natu maior, dignus hac fortuna, niſi tu potior eſſes. Ea *ætas tua, quæ cupiditates adoleſcẽtiæ iam effugerit; ea uita, in qua nihil præteritum excuſandum habeas.* Fortunam *adhuc tãtum aduerſam tuliſti: Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem conſtantia retinebis. Sed alij licet per obſequium annuant. Irrumpet adulatio, blanditiæ peſſimum ueri affectus uenenum, ſua cuiq; utilitas.* Etiam *ego ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur, cæteri libentius cum fortuna noſtra quam nobiſcum.* Nam *ſuadere principi quod oporteat, multi laboris. Aſſentatio erga principem quencunque, ſine affectu peragitur. Si immẽſum imperij corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram à quo* Reſp. *inciperet. Nũc eò neceſſitatis iampridem uentum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus populo* Ro. *poſſit quàm bonum ſucceſſorem, nec tua plus iuuenta quàm bonum prĩncipem.* Sub Tyberio, & Caio, & Claudio *unius familiæ quaſi hæreditas fuimus. loco libertatis erit, quod eligi cœpimus.* Et *finita* Iuliorũ Claudiorumq; *domo, optimum quenq; adoptio inueniet.* Nam *generari & naſci à principibus, fortuitum, nec ultra æſtimatur.* Adoptandi *iudicium integrum, & ſi uelis eligere, conſenſu monſtratur.*

Sit ante oculos Nero, quem longa Cæſarum ſerie tumentem non Vindex cum inermi prouincia, aut ego cum una legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neq; erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello & ab æſtimantibus aſciti, cum inuidia quamuis egregij erimus. Ne tamen territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcũt. Ne ipſe quidẽ ad ſecuras res acceſſi: & audita adoptione, deſinam uideri ſenex, quod nũc mihi unũ obijcitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. Vtiliſſimus quidem ac breuiſſimus bonarum malarumq; rerũ delectus, cogitare quid aut nolueris ſub alio principe, aut uolueris. Neque enim hic ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem hæc ac talia tanquam principem faceret, cæteri tanquam cum facto loquebantur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox cõiectis in eum omniũ oculis, nullum turbati, aut exultãtis animi motum prodidiſſe. Sermo erga patrẽ imperatorẽq; reuerens, de ſe moderatus, nihil in uultu habituq; mutatũ, quaſi imperare

poſſet

poßet magis quàm uellet. Conſultatũ inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nũcuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificũ id militibus fore, quorũ fauorẽ ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum. Circũſteterat interim palatiũ publica expectatio magni ſecreti impatiens, & male coërcitam famã ſupprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdũ imbribus diẽ, tonitrua & fulgura, & cœleſtes minæ ultra ſolitũ turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitijs dirimẽdis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret, contẽptorem talium ut fortuitorũ: ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non uitantur. Apud frequentem militum concionem imperatoria breuitate, adoptari à ſe Piſonem more diui Auguſti, & exẽplo militari, quo uir uirũ legeret, pronũtiat: ac ne dißimulata ſeditio in maius crederetur, ultro aßeuerat, quartã & duodeuiceſimam legiones paucis ſeditionis autoribus non ultra uerba ac uoces erraße, & breui in officio fore. Nec ullũ orationi aut lenocinium additum, aut pretiũ. Tribuni tamen cẽturionesq́; & proximi militum gratabũdi reſpondent. per cæteros mœſtitia ac ſilentium, tanquam uſurpatam etiam in pace donatiui neceßitatem, bello perdidißent. Conſtat potuiße conciliari animos quantulacunque parci ſenis liberalitate. Nocuit antiquus rigor, & nimiai

 ſeuer

ſeueritas, cui iam pares non ſumus. Inde apud ſenatum non cõptior Galbæ, non longior quàm apud milites ſermo: Piſonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi uoluntate effuſius, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publica cura. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Piſone in publicum factúmue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntijs, & facili ciuitate ad accipienda credendaq; omnia noua, cum triſtia ſunt, cenſuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. Agitatum ſecreto, num & Piſo proficiſceretur maiore prætextu: illi autoritatem ſenatus, hic dignationẽ Cæſaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum ſimul mitti. Is cõſilio interceſſit. Legati quoq; (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœda inconſtantia nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quenq; metus uel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura. & cũcta ſcrutantibus iuſtiſſimum uiſum eſt, inde repeti, ubi inopiæ cauſa erat. Bis & uicies mille ſeſtertiûm donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſſit, decuma parte liberalitatis apud quenq; eorum relicta. At illis uix decumæ ſuper portiones erant. Iiſdem erga aliena ſumptibus quibus ſua prodegerant, cum rapaciſſimo cuiq; ac perditiſſimo
non,

non agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta uitiorum manerēt. Exactioni XXX. *equites Romani præpoſiti, nouum officij genus & ambitu ac numero oneroſum: ubiq; haſta, & ſector: & inquieta urbs actionibus.* Attamē *grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donaſſet* Nero, *quàm quibus abſtuliſſet.* Exautorati *per eos dies tribuni, è prætorio* Antonius Taurus, & Antonius Naſo: *ex urbanis cohortibus* Aemylius Pacēſis: *è uigilijs* Iulius Frōto. Nec *remediū in cæteros fuit, ſed metus initium: tanquam per artem & formidinē ſinguli pellerentur, omnibus ſuſpectis.* Interea Othonē, *cui compoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido cōſiliū, multa ſimul extimulabāt: luxuria etiam principi oneròſa, inopia uix priuato toleranda, in* Galbā *ira, in* Piſonē *inuidia.* Fingebat & *metum, quo magis concupiſceret.* Prægrauē *ſe* Neroni *fuiſſe.* Nec *Luſitaniam rurſus aut alterius exilij honorem expectandum.* Suſpectum *ſemper inuiſumq; dominantibus, qui proximus deſtinaretur.* Nocuiſſe *id ſibi apud ſenem principem: magis nociturum apud iuuenem ingenio trucem, & longo exilio efferatū.* Occidi Othonem *poſſe, proin agēdum audēdumq; dum* Galbæ *autoritas fluxa,* Piſonis *nondum coaluiſſet.* Opportunos *magnis conatibus tranſitus rerum: nec cunctatione opus, ubi pernicioſior ſit quies, quàm temeritas.* Mortem *omnibus ex natura*

æqualem, obliuione apud poſteros, uel gloria diſtingui. Ac ſi nocẽtem innocentẽq; idem exitus maneat, acrioris uiri eſſe, merito perire. Non e*rat* Othonis *mollis & corpori ſimilis animus.* Et *intimi libertorũ ſeruorũq; corruptius quàm in priuata domo habiti, aulam* Neronis, *& luxus, adulteria, matrimonia, cæteraſq; regnorũ libidines auido talium ſi auderet, ut ſua oſtentantes, quieſcenti, ut aliena exprobrabant: urgentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & clarum* Othoni *annũ obſeruatione ſyderum affirmant: genus hominũ potentibus infidum, ſperãtibus fallax, quod in ciuitate noſtra & uetabitur ſemper & retinebitur.* Multos *ſecreta* Poppææ *mathematicos, peſſimum principalis matrimonij inſtrumentum, habuerant: è quibus* Ptolemæus Othoni *in* Hiſpania *comes, cùm ſuperfuturũ eum* Neroni *promiſiſſet, poſtquam ex euẽtu fides, coniectura iam & rumore, ſenium* Galbæ, *& iuuentam* Othonis *computantium, perſuaſerat fore, ut in imperium aſſciſceretur.* Sed Otho *tãquã peritia, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libẽtius obſcura credi.* Nec deerat Ptolemæus, *iam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillime ab eiuſmodi uoto tranſitur.* Sed *ſceleris cogitatio incertum an rẽpens, ſtudia militum iã pridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat.* In *itinere, in agmine, in ſtationibus*

uetuſti

uetuſtiſsimum quenq; militum nomine uocans, ac memoria Neroniani comitatus conturbernales appellando, alios agnoſcere, quoſdã requirere, & pecunia aut gratia iuuare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galba ſermones, quæq; alia turbamenta uulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperij, atrocius accipiebantur, cum Campaniæ lacus & Achaiæ urbes claſsibus adire ſoliti, Pyreneum & Alpes, & immenſa uiarum ſpatia, ægrè ſub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, uelut faces addiderat Meuius Pudens è proximus Tigillini. Is mobiliſsimum quenq; ingenio aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progreſsus eſt, ut per ſpeciẽ conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agẽti, uiritim cẽtenos nũmos diuideret. quam uelut publicã largitionẽ Otho ſecretioribus apud ſingulos præmijs intẽdebat, adcò animoſus corruptor, ut Cocceio Proculo ſpiculatori de parte finium cum uicino ambigenti, uniuerſum uicini agrum ſua pecunia emptum dono dederit, per ſocordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebãt. Sed tũ è libertis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Teſſeranum ſpiculatorem & Veturium Othonem eôdem perductos, poſtquã uario ſermone callidos, audaceſq; cognouit, pretio &

promiſſis onerat, data pecunia ad pertentādos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperium pop. Rom. transferendum, & tranſtulerunt. In conſcientiam facinoris pauci aſciti, ſuſpenſos cæterorum animos, diuerſis artibus ſtimulant: primores militum per beneficia Nymphidij ut ſuſpectos: uulgus & cæteros ira et deſperatione dilati toties donatiui. Erāt quos memoria Neronis ac deſiderium prioris licentiæ accenderet. In commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoq; & auxiliorum motas iam mentes, poſtquam uulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeóque parata apud malos ſeditio, etiam apud integros diſſimulatio fuit, ut poſtero Iduum die, redeūtem à cœna Othonem rapturi fuerint, niſi incerta noctis, & tota urbe ſparſa militum caſtra, nec facilem inter temulentos conſenſum timuiſſent: non Reipub. cura, quam fœdare principis ſui ſanguine ſobrij parabant, ſed ne per tenebras, ut quiſq; Pannonici uel Germanici exercitus, militibus oblatus eſſet, ignorantibus pleriſq; pro Othone deſtinaretur. Multa erumpentis ſeditionis indicia per conſcios oppreſſa, quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit, ignarus militarium animorū, conſilijq; quamuis egregij, quod non ipſe afferret, inimicus, & aduerſus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. ſacrificanti pro æde

Apol

Apollinis Galbæ haruſpex Vmbricius triſtia exta & inſtantes inſidias, ac domeſticum hoſtem prædicit, audiente Othone, nam proximus adſtiterat, idq; ut lætum è contrario & ſuis cogitationibus proſperum interpretante. Nec multo pòſt libertus Onomaſtus nuntiat expectari eum ab architecto et redemptoribus. quæ ſignificatio coëuntium iam militum & paratæ coniurationis conuenerat. Otho cauſam digreſſus requirentibus, cum emi ſibi prædia uetuſtate ſuſpecta, eoq; prius exploranda finxiſſet, innixus liberto, per Tyberianam domum in Velabrum, inde ad Miliarium aureũ ſub ædem Saturni pergit. Ibi tres & uiginti ſpiculatores cõſalutatum imperatorem, ac paucitate ſalutantium trepidum, & ſellæ feſtinantur impoſitum ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur, alij conſcientia, pleriq; miraculo pars clamore & gladijs, pars ſilentio, animos ex euentu ſumpturi. Stationem in caſtris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latius caſtra, ac ſi contrà tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem conſcientiæ. Antepoſuere cæteri quoque tribuni centurionesq; præſentia dubijs & honeſtis. Isq; habitus animorum fuit, ut peſſimum facinus auderent pauci, plures uellent, omnes paterentur. Ignarus interim Galba et ſacris intentus fatigabat alieni

iam imperij deos, cũ affertur rumor rapi in caſtra incertum quem ſenatorem, mox Othonem eſſe qui raperetur. Simul ex tota urbe ut quiſq; obuius fuerat, alij formidinem augẽtes, quidam minora uero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur conſultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio ſtationem agebat, nec per ipſum Galbam, cuius integra autoritas maioribus remedijs ſeruabatur. Piſo pro gradibus domus uocatos, in hunc modum allocutus eſt: Sextus dies agitur commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſiue optãdum hoc nomen, ſiue timendum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reipub. fato, in ueſtra manu poſitum eſt: non quia meo nomine triſtiorem caſum paueam, ut qui aduerſa expertus cũ maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere. Patris & ſenatus & ipſius imperij uicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt, aut, quod æque apud bonos miſerũ eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res ſine diſcordia tranſlatas. Prouiſum adoptione uidebatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. Neq; enim relatu uirtutum in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, euertêre imperiũ, etiam cum amicum imperatoris ageret. Habitúne & inceſſu, an illo muliebri ornatu mereretur imperium?

rium? Falluntur quibus luxuria ſpeciē liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc & comeſſationes & fœminarum cœtus uoluit animo. ° *Hæc principatus præmia putat, quorū libido ac uoluptas penes ipſum ſit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam imperiū flagitio quæſitum bonis artibus exercuit. Galbam cōſenſus generis humani, me Galba conſentientibus uobis Cæſarem dixit. Si Reſp. & ſenatus & populus uana nomina ſunt, ueſtra cōmilitones intereſt, ne imperatorē peſſimi faciant. Legionum ſeditio aduerſum duces ſuos audita eſt aliquando. Veſtra fides famaq́; illæſa ad hunc diem manſit, & Nero quoq; uos deſtituit, non uos Nerone. Minus XXX. transfugæ et deſertores, quos centurionem aut tribunum ſibi eligētes nemo ferret, imperiū aſſignabunt? Admittitis exēplum? & quieſcendo cōmune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in prouincias, & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad uos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis quàm quod innocentibus datur. ſed proinde à nobis donatiuo ob fidem quàm ab aliȷs pro facinore accipietis. Dilapſis ſpeculatoribus, cætera cohors non aſpernata concionantem, ut turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc conſilio, parat ſigna, quod poſtea creditum eſt, inſidiȷs & ſimulatione. Miſſus & Celſus Marius ad electos Illyrici exercitus,*

Vipſani in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, ut Germanicos milites è Libertatis atrio acceſſerent. Legioni claſſicæ diffidebat, infeſtæ ob cædem commilitonum, quos primo ſtatim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in caſtra prætorianorũ tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, ſi incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio melioribus conſilijs flecteretur. Tribunorũ Subrium & Cerium milites adorti minis. Lõginum manibus coërcent, exarmantq́;, quia non ordine militiæ, ſed è Galbæ amicis fidus principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio Claſſica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Celſum infeſtis pilis proturbãt. Germanica uexilla diu nutauere inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmiſſos, atque inde rurſus longa nauigatione ægros, impenſiore cura Galba refouebat. Vniuerſa iam plebs palatium implebat, miſtis ſeruitijs, et diſſono clamore cædem Othonis, & coniuratorum exilium poſcentium, ut ſi in circo ac theatro ludicrum aliquod poſtularent. Neq; illis iudicium aut ueritas: quippe eodem die diuerſa pari certamine poſtulaturis: ſed tradito more quemcunq; principem adulandi, licentia acclamationum, et ſtudijs inanibus. Interim Galbam duæ ſententiæ diſtinebãt. Titus

tus Iunius manendum intra domum, opponenda ſeruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos cenſebat: Daret malorum pœnitẽtiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium: Scelera impetu, bona conſilia mora ualeſcere: Deniq; eundi ultro ſi ratio ſit, eandem mox facultatem: regreſsus, ſi pœniteat, in aliena poteſtate. Feſtinandum cæteris uidebatur antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorum: Trepidaturũ etiam Othonem, qui furtim digreſsus, ad ignaros illatus, cunctatione nũc & ſegnitia terentium tempus, imitari principẽ diſcat. Non expectandum ut compoſitis caſtris forum inuadat, & proſpectãte Galba Capitolium adeat, dum egregius imperator cũ fortibus amicis ianua, ac limine tenus domũ claudit, obſidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſeruis auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum ualet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta quæ indecora: Vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini: Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum. Repugnantem huic ſententiæ Iunium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Hycelo priuati odij pertinacia in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, ſpecioſiora ſuadentibus acceſsit. Præmiſsus tamen in caſtra Piſo, ut iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Iunio, ſeu quia erat, ſeu quia irati ita uolebant. Et

facilius

facilius de odio creditur. Vixdum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, uagus primùm & incertus rumor, mox ut in magnis mendacijs, interfuiſſe ſe quidam, & uidiſſe affirmabant, credula fama inter gaudentes et incurioſos. Multi arbitrabãtur compoſitum auctumq; rumorem, miſſis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falſo uulgauerint. Tum uerò non populus tantum & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum pleriq; ac ſenatorum poſito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, prǽreptam ſibi ultionem querentes. Ignauiſſimus quiſq;, & (ut res docuit) in periculo non auſurus, nimij uerbis, linguæ ferocis: nemo ſcire, & omnes affirmare: donec inopia ueri, & conſenſu errantium uictus, ſumpto thorace Galba irruenti turbæ neque ætate neque corpore ſiſtens, ſella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus ſpiculator, cruentum gladium oſtentans, occiſum à ſe Othonem clamauit. Et Galba, Commilito, inquit, quis iuſſit? inſigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus. Haud dubiæ iam in caſtris omnium mentes, tantusq; ardor, ut non contenti agmine & corporibus, in ſuggeſtu in quo paulò antè aurea Galbæ ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonẽ uexillis circundarent. Nec tribunis aut

centur

cēturionibus adeundi locus. gregarius miles caueri inſuper præpoſitos iubebat. Strepere cūcta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tanquam in populo ac plebe uarijs ſegni adulatione uocibus, ſed ut quenq; affluentium militum aſpexerant, prẽhēſare manibus, complecti armis, collocare iuxtà, praire ſacramentum, modò imperatorē militibus, modò imperatori milites cōmendare. Nec deerat Otho *protēdens manus, adorare uulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam uniuerſa claßiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens uiribus, & quos adhuc ſingulos extimulauerat, accendendos in commune ratus, pro uallo caſtrorū ita cœpit: Quis ad uos proceßerim cōmilitones, dicere non poßum, quia nec priuatum me uocari ſuſtineo, princeps a uobis nominatus, nec principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi* Rom. *in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditiſne ut pœna mea & ſupplicium ueſtrum ſimul poſtulentur? adeò manifeſtum eſt, neq; perire nos, neque ſaluos eße, niſi unà, poße. Et cuius leuitatis eſt* Galba, *iam fortaße promiſit, ut qui nullo expoſcente, tot millia innocentißimorum ciuium trucidauerit. Horror animum ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam* Galbæ *uictoriā, cùm in oculis urbis decumari deditos*

iube

iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpicijs urbem ingreſſus, quam gloriã ad principatum attulit, niſi occiſi Obultronij Albini & Marcelli in Hiſpania, Beruichilonis in Gallia, Fontei Capitonis in Germania, Clodij Macri in Africa, Ciconij in uia, Turpiliani in urbe, Nymphidij in caſtris? Quæ uſquã prouincia, quæ caſtra ſunt niſi cruenta & maculata? aut (ut ipſe prædicat) emẽdata et correcta? Nam quæ alij ſcelera, hic remedia uocat, dum falſis nominibus ſeueritatem pro ſæuitia, parſimoniam pro auaritia, ſupplicia & contumelias ueſtras diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & iam plus rapuit Hycelus, quàm quod Polycleti & Vatinij & Egij & alij parauerunt. Minore auaritia aut licentia graſſatus eſſet T. Iunius, ſi ipſe imperaſſet. Nũc & ſubiectos nos habuit, tanquam ſuos, & uiles ut alienos. Vna illa domus ſufficit donatiuo, quod uobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne quã ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exilio, quem triſtitia & auaritia ſui ſimillimum iudicabat. Vidiſtis commilitones notabili tempeſtate etiam deos infauſtam adoptionem aduerſantes. Idem ſenatus, idem populi Rom. animus eſt. Veſtra uirtus expectatur, apud quos omne honeſtis conſilijs robur, & ſine quibus quamuis egregia inualida ſunt. Non ad bellum uos, nec ad periculum

dum uoco: omniũ militum arma nobiſcum ſunt. Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Cum uos aſpexerit, cũ ſignũ meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum. Aperire deinde armamentarium iuſſit. rapta ſtátim arma, ſine more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxiliaribus, galeis ſcutiſq;. Nullo tribunorum centurionúmue adhortante, ſibi quiſque dux & inſtigator. Et præcipuum peſſimorum incitamentũ, quod boni mœrebant. Iam exterritus Piſo fremitu crebreſcentis ſeditionis, & uocibus in urbem uſq; reſonantibus, egreſſum interim Galbam & foro appropinquantem aſſecutus erat, iam Marius Celſus haud læta retulerat, cũ alij in palatium redire, alij Capitolium petere, pleriq; roſtra occupanda cenſerẽt, plures tantum ſentẽtijs aliorum contradicerent, utq; euenit in conſilijs infelicibus, optima uiderentur quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Iunio dicitur, ſiue ut pœna eius animos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſterum uel odio. Hæſitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto. difficilis modus. & turbauere conſilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus

omnium

omnium ſtudijs, qui primò alacres fidem atque animum oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba, uario turbæ fluctuantis impulſu, completis undique baſilicis ac templis lugubri proſpectu. Neq; populi aut plebis ulla uox, ſed attoniti uultus, & conuerſæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus et magnæ iræ ſilentium eſt. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupari pericula iubet. Igitur milites Romani, quaſi Vologeſen, aut Pacorum auito Arſacidarum ſolio depulſuri, ac non imperatorem ſuum inermem & ſenem trucidare pergerent, diſiecta plebe, proculcato ſenatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aſpectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent ſcelus, cuius ultor eſt quiſquis ſucceſſit. Viſo cominus armatorum agmine uexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuiſſe tradunt) dereptam Galbæ imaginem ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omnium militum ſtudia, deſertum fuga populi forum, diſtricta aduerſus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è ſella, ac prouolutus eſt. Extremam eius uocē, ut cuiq; odium aut admiratio fuit, uariè prodidere. Alij ſuppliciter interrogaſſe, quid mali meruiſſet? paucos dies exoluenda

uẽdo donatiuo deprecatum. Plures obtuliſſe ultro percuſſoribus iugulum, agerent ac ferirent, ſi ita è Repub. uideretur. Non interfuit occidentiũ quid diceret. De percuſſore non ſatis cõſtat. Quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camuriũ XV. legionis militem impreſſo gladio iugulũ eius hauſiſſe. Cæteri crura brachiaq́; (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. Pleraq; uulnera feritate & ſæuitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Iunium inuaſere. De quo & ipſo ambigitur, conſumpſeritne uocem eius inſtans metus, an proclamauerit, non eſſe ab Othone mandatum ut occideretur. Quod ſeu finxit formidine, ſeu conſcientia coniurationis confeſſus eſt, huc potius eius uita famaq́; inclinat, ut conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſa erat. Ante ædem diui Iulij iacuit primò ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in utrunq; latus tranſuerberatus. Inſignẽ illa die uirũ Sempronium Denſum ætas noſtra uidit. Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ cuſtodiam à Piſone additus, ſtricto pugione occurrens armatis, & ſcelus exprobrans, ac modò manu, modò uoce uertẽdo in ſe percuſſores, quanquam uulnerato Piſoni effugium dedit. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit, exceptusq́; miſericordia publici ſerui, & contubernio eius abditus, non religione, nec ceremonijs, ſed latebra imminens exitium differebat, cum aduenere iuſſu Othonis

nominatim in cædem eius ardentes, Sulpitius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpiculator. A' quibus protractus Piſo, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitia excepiſſe, nullum caput tam inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur: ſeu tum primùm leuata omni ſolicitudine mens, uacare gaudio cœperat, ſeu recordatio maieſtatis in Galba, amicitiæ in T. Iunio, quamuis immitem animum imagine triſti confuderat. Piſonis ut inimici & æmuli cæde lætari, ius faſq; credebat. Præfixa cõtis capita geſtabantur inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, quiue uerè, quiue falſo, ut pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm CXX. libellos præmia expoſcẽtium ob aliquam notabilem illa die operam, Vitellius poſtea inuenit. Omneſq; conquiri & interfici iuſſit, non honore Galbæ, ſed tradito principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum, ultionem. Alium crederes ſenatum, alium populum. Ruere cuncta in caſtra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exoſculari Othonis manum: quantoq; magis falſa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aſpernabatur ſingulos Otho, auidum & minacem militum animum

uoce

uoce uultuq; temperans. Marium Celſum conſulem deſignatum, & Galbæ uſque in extremas res amicum fidumq; ad ſupplicium expoſtulabant, induſtriæ eius innocentiæq; quaſi malis artibus inſenſi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. Sed Othoni nondum autoritas inerat ad prohibendum ſcelus, iubere iam poterat. Ita ſimulatione iræ, uinciri iuſſum, & maiores pœnas daturum affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos ſibi ipſi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum uigilibus præpoſitum, & incolumi adhuc Galba partes Othonis ſecutum. Adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis ſuſpectus conſilia eius fouiſſe: urbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis ſecuti, ſub quo eandem curam obtinuerat, pleriſq; Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagitatum ut uacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur. Nanq; gregarius miles ut tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipſis caſtris uaga, dum mercedem centurioni exolueret, neq; modum oneris quiſquam, neque genus quæſtus penſi habebat. Per latrocinia & raptus, aut ſeruilibus miniſterijs militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſque miles labore ac ſæuitia fatigari, donec uacationem emeret.

Vbi ſumptibus exhauſtus, ſocordia miſer elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo in manipulum redibat. Ac rurſus alius atq; alius eadem egeſtate ac licentia corrupti, ad ſeditionem & diſcordias, & ad extremum bella ciuilia ruebãt. Sed Otho ne uulgi largitione centurionum animos auerteret, ex fiſco ſuo uacationes annuas exoluturũ promiſit: rem haud dubie utilẽ, & à bonis poſtea principibus perpetuitate diſciplinæ firmatam. Laco præfectus, tanquam in inſulam ſeponeretur, ab Euocato, quem ad cædem eius Otho præmiſerat, cõfoſſus. In Martianum Icellum, ut in libertum palàm animaduerſum. Exacto per ſcelera die nouiſſimum malorum fuit lætitia. Vocat ſenatum prætor urbanus, certant adulationibus cæteri magiſtratus. Accurrunt patres. Decernitur Othoni tribunitia poteſtas, & nomen Auguſti, & omnes principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiſcuè iacta hæſiſſe animo eius nemo ſenſit. Omiſiſſet tot offenſas an diſtuliſſet; breuitate imperij in incerto fuit. Otho cruento adhuc foro per ſtrages iacentium in Capitolium, atque inde in palatium uectus, concedi corpora ſepulturæ, cremaríque permiſit. Piſonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Iunium Criſpina filia compóſuere, quæſitis redemptisq; capitibus, quæ uenalia interfectores ſeruauerant. Piſo unum & triceſi-

mum

mum ætatis annū explebat, fama meliore quàm fortuna. Fratres eius Magnum Claudius, Craſſum Nero interfecerat. Ipſe diu exul, quatriduo Cæſar properata adoptione, adhoc tantum maiori fratri prælatus eſt, ut prior occideretur. T. *Iunius* XLVII. *annos uarijs moribus egit. Pater illi è prætoria familia, maternus auus è proſcriptis. Prima militia infamis. Legatum Caluiſium Sabinum habuerat: cuius uxor mala cupidine uiſendi ſitum caſtrorum per noctem militari habitu ingreſſa, cum uigilias & cætera militiæ munia eadem laſciuia tentaſſet, in ipſis principijs ſtuprum auſa, & criminis huius* T. *Iunius arguebatur. Igitur iuſſu* C. *Cæſaris oneratus catenis, mox mutatione temporum dimiſſus, curſu honorum inoffenſo, legioni poſt præturam præpoſitus, probatusq́; ſeruili deinceps probro reſperſus eſt, tanquam ſcyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius poſtera die ſoli omnium Iunio fictilibus miniſtrari iuſſit. Sed Iunius proconſulatu Galliam Narbonenſem ſeuerè integréque rexit. Mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, promptus, et prout animum intendiſſet, prauus aut induſtrius eadem ui. Teſtamentum* T. *Iunij magnitudine opum irritum. Piſonis ſupremam uoluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibrijs uexatum diſpenſator Argius è*

prioribus ſeruis humili ſepultura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesq́; ſuffixum, laceratúmque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) poſtera demum die repertum, & cremato iam corpori admiſtum eſt. Hunc exitum habuit Ser. Galba *tribus & ſeptuaginta annis, quinque principes proſpera fortuna emenſus, & alieno imperio felicior quàm ſuo.* Vetus *in familia nobilitas, magnæ opes, ipſi medium ingenium, magis extra uitia quàm cum uirtutibus.* Famæ *nec incurioſus, nec uendicator.* Pecuniæ *alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ auarus.* Amicorum *libertorumq́; ubi in bonos incidiſſet, ſine reprahenſione patiens: ſi mali forent, uſq; ad culpam ignarus.* Sed *claritas natalium & metus temporũ obtentui, ut quod ſegnitia erat, ſapientia uocaretur.* Dum *uigebat ætas, militari laude apud* Germanias *floruit.* Proconſul *Africam moderatè, iam ſenior citeriorem* Hiſpaniam *pari iuſtitia continuit.* Maior *priuato uiſus, dum priuatus fuit, & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet.* Trepidam *urbem ac ſimul atrocitatem recẽtis ſceleris, ſimul ueteres* Othonis *mores pauentem, nouus inſuper de* Vitellio *nuntius exterruit, ante cadẽ* Galbæ *ſuppreſſus, ut tantum ſuperioris* Germaniæ *exercitum deſciuiſſe crederetur.* Tum *duos omniũ mortalium impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos, uelut*

ad

ad partiendum imperium fataliter electos, non ſenatus modò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. ſed uulgus quoque palam mœrere. Nec iam recentia ſæuæ pacis exempla, ſed repetita bellorum ciuiliũ memoria, captam toties ſuis ciuibus urbem, uaſtitatem Italiæ, *direptiones prouinciarum,* Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam *ac* Mutinam *nota publicarum cladium nomina loquebantur.* Propè *euerſum orbem etiã cum de principatu inter bonos certaretur.* Sed *manſiſſe* C. Iulio, *manſiſſe Cæſare* Auguſto *uictore imperium: manſuram fuiſſe ſub* Pompeio Brutoq; Remp. Nunc *pro* Othone *an pro* Vitellio *in templa ituros?* Vtraſq; *impias preces, utraque deteſtanda uota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorẽ fore qui uiciſſet.* Erant *qui* Veſpaſianũ *& arma* Orientis *augurarẽtur.* Et *ut potior utroq;* Veſpaſianus, *ita bellum aliud atq; alias clades horrebant.* Et *ambigua de* Veſpaſiano *fama: ſoluſq; omnium ante ſe principum, in melius mutatus eſt.* Nunc *initia cauſaſq; motus* Vitelliani *expediam.* Cæſo *cum omnibus copijs* Iulo Vindice, *ferox præda gloriaq; exercitus, ut cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli uictoria eueniſſet, expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diuq; infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cœliq; & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt: pa-*

 ratis

ratis utrinq; corruptoribus, & perfidia impunita, uiri, arma, equi, ad uſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centurias tantũ ſuas turmasq; nouerant, exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones, ſeq; & Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouasq; diſcordias: nec ſocios ut olim, ſed hoſtes & uictos uocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos. Hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Heduisq;, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infenſi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauſerunt animo, ſecundum auaritiam & arrogantiam præcipua ualidiorum uitia, contumacia Gallorum iritati, qui remiſſam ſibi à Galba quartam tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. Acceſſit callide uulgatum, temere creditum, decumari legiones, & promptiſſimum quenque centurionum dimitti. undique atroces nuntij, ſiniſtra ex urbe fama. infenſa Lugdunenſis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendũ credendumq; materies in ipſis caſtris, odio, metu, & ubi uires ſuas reſpexerant, ſecuritate. Sub ipſas ſuperioris anni Calen. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingreſ-

ſus,

ſus, hyberna legionum cum cura adierat: redditi pleriſq; ordines, remiſſa ignominia, alleuata notæ: plura ambitione, quadam iudicio: in quibus ſordem & auaritiã Fontei Capitonis, adimendis aſsignandíue militiæ ordinibus integre mutauerat. Nec conſularis legati menſura, ſed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud ſeueros humilis. Ita comitatem bonitatemq; fauentes uocabant, quòd ſine modo, ſine iudicio donaret ſua, largiretur aliena. Simul auiditate imperandi ipſa uitia pro uirtutibus interpretabantur. Multi in utroque exercitu ſicut modeſti quietiq;, ita mali & ſtrenui. Et profuſa cupidine, inſigni temeritate legati legionum, A. Cacinna, & Fabius Valens: e quibus Valens infenſus Galbæ, tanquam detecta à ſe Virginij cunctatione, oppreſſa Capitonis conſilia ingratè tuliſſet, inſtigare Vitelliũ, ardorem militũ oſtentans. Ipſum celebri ubiq; fama: nullam in Flacco Ordeonio moram, adfore Britanniã, ſecutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium ſeni imperium, & breui tranſiturum: panderet modò ſinum, & uenienti fortunæ occurreret. Merito dubitaſſe Virginiũ, equeſtri familia, ignoto patre: imparẽ ſi recepiſſet imperiũ, tutum ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cẽſuram, collegium Cæſaris, imponere iampridem imperatoris dignationẽ, & auferre priuati ſecuritatem. Quatiebatur his ſegne inge-

nium, ut concupiſceret magis quàm ſperaret. At in ſuperiore Germania Cæcinna decora iuuēta, corpore ingens, animi immodicus, cito ſermone; erecto inceſſu, ſtudia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba quæſtorem in Bætica impigre in partes ſuas tranſgreſſum, legioni præpoſuit. Mox compertum publicam pecuniam auertiſſe, ut peculatorē flagitari iuſſit. Cæcinna ægrè paſſus, miſcere cuncta, & priuata uulnera Reip. malis operire ſtatuit. Nec deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quòd & bello aduerſus Vindicem uniuerſus affuerat, nec niſi occiſo Nerone tranſlatus in Galbam, atq; in eo ipſo ſacramento uexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treuiri ac Lingones quaſq; aliæ ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hybernis legionum propius miſcentur. Vnde ſeditioſa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Virginium fauor cuicunq; alij profuturus. Miſerat ciuitas Lingonum uetere inſtituto dona legionibus, dextras hoſpitij inſigne. Legati eorū in ſqualorem mœſtitiamq; compoſiti, per principia, per contubernia, modò ſuas iniurias, modò ciuitatum uicinarum præmia, & ubi pronis militum animis accipiebantur, ipſius exercitus pericula & cōtumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul ſeditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire legatos, útque occultior digreſſus eſſet, nocte

caſtris

caſtris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus pleriſq; interfectos, ac ni ſibi conſulerent, fore ut acerrimi militū & præſentia conqueſti, per tenebras & inſcitiam cæterorū occiderentur. Obſtringuntur inter ſe tacito fœdere legiones. Aſciſcitur auxiliorum miles, primò ſuſpectus, tanquā circūdatis cohortibus, aliſq;, impetus in legiones pararetur: mox eadē acrius uolens, faciliore inter malos conſenſu ad bellū, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones ſolenni Kal. Ianua. ſacramento pro Galba adactæ, multa cunctatione, & raris primorū ordinum uocibus: cæteri ſilentio, proximi cuiuſq; audaciā expectantes, inſita mortalibus natura properè ſequi, quæ piget inchoare. Sed ipſis legionibus inerat diuerſitas animorum: primani quintaniq; turbidi, adeò ut quidā ſaxa in Galbæ imagines iecerint: quindecima ac ſextadecima legiones nihil ultra fremitum & minas auſæ, initium erumpendi circunſpectabant. At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima legiones ijſdem hybernis tendentes, ipſo Kalend. Ianua. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptius, duodeuiceſima cunctanter. Mox conſenſu, ac ne reuerentiam imperij exuere uiderentur in S.P.Q.R. obliterata iam nomina, ſacramenta aduocabāt, nullo legatorū tribunorúmue pro Galba nitēte, quibuſdā, ut in tumultu, notabilius turbantibus.

bantibus. Non tamen quiſquā in modū concionis, aut ſuggeſtu locutus. neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus cōſularis legatus aderat; non cōpeſcere ruentes, nō retinere dubios, non cohortari bonos auſus, ſed ſegnis, pauidus, & ſocordia innocens. Quatuor centuriones duodeuiceſimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu militū abrepti uinctiq;. Nec cuiquā ultra fides, aut memoria prioris ſacramēti. ſed (quod in ſeditionibus accidit) unde plures erāt, omnes fuere. Nocteiqua Kal. Ianu. ſecuta eſt, coloniam Agrippinēſem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nūtiat, quartā & duodeuiceſimā legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in ſenatus & pop. Ro. uerba iuraſſe. Id ſacramentū inane uiſum. occupari nutātē fortunam, & offerri principē placuit. Miſſi à Vitellio ad legiones legatosq;, qui deſciuiſſe à Galba ſuperiorem exercitum nuntiarent, proinde aut bellandum aduerſus deſciſcentes, aut ſi concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore diſcrimine ſumi principē quàm quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant, & promptiſſimus è legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis, auxiliariorumq; ingreſſus, imperatorem Vitellium conſalutauit.

Secu

Secutæ ingẽti certamine eiuſdẽ prouinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpecioſis ſenatus populiq; Romani nominibus relictis, III. Non. Ian. Vitellio acceßit, ſcires illũ priore biduo non penes Remp. fuiße, ardorem exercituum Agrippinenſes, Treuiri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, ut quiſq; corpore, opibus, ingenio ualidus. Nec principes modò coloniarum aut caſtrorũ, quibus præſentia ex affluenti, & parta uictoria magna ſpes: ſed manipuli quoq;, & gregarius miles uiatica ſua, & balteos, phalerasq; inſignia armorum argentoq; decora, loco pecuniæ tradebãt, inſtinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius, miniſteria principatus per libertos agi ſolita, in equites Romanos diſponit. Vacationes centurionibus ex fiſco numerat. Sæuitiã militum pleroſq; ad pœnam expoſcentium ſæpius approbat, pari ſimulatione uinculorũ fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. Iulium Burdonẽ Germanicæ claßis præfectũ aſtu ſubtraxit. Exarſerat in eum iracundia exercitus, tanquã crimen ac mox inſidias Fonteio Capitoni ſtruxißet: grata erat memoria Capitonis, et apud ſæuientes occidere palam, ignoſcere non niſi fallendo licebat. Ita in cuſtodia habitus: & poſt uictoriam demum, ſtratis iam militum odijs, dimißus eſt. Interim ut piaculũ obijcitur

centu

centurio Criſpinus, qui ſe ſanguine Capitonis cruentauerat: eoq́; & poſtulantibus manifeſtior, & punienti uilior fuit. Iulius *deinde* Ciui*lis periculo exemptus, præpotens inter* Batauos*, ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur.* Et *erāt in ciuitate* Lingonum *octo* Batauorum *cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum diſcordia temporum à legione digreſsæ, prout inclinaſſent, grande momentum ſociæ, aut aduerſæ.* Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, *centuriones, de quibus ſuprà retulimus, occidi iuſsit, damnatôs fidei crimine, grauiſsimo inter deſciſcentes. Acceſsere partibus* Valerius Aſiaticus Belgicæ *prouinciæ legatus, quem mox* Vitellius *generum adſciuit: &* Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ *rector, cum* Italica *legione, & ala* Taurina, Lugduni *tendentibus.* Nec *in* Rhæticis *copijs mora quò minus ſtatim adiūgerentur.* Ne *in* Britannia *quidē dubitatū.* Præerat Trebellius Maximus, *per auaritiā ac ſordes cōtēptus exercitui, inuiſusq́;.* Accedebat *odiū eius* Roſcius Cælius *legatus uiceſimæ legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuiliū armorū atrocius proruperāt.* Trebellius *ſeditionē & cōfuſum ordinē diſciplinæ* Cælio *ſpoliatas et inopes legiones* Cælius Trebellio *obiectabat, cū interim fœdis legatorū certaminibus modeſtia exercitus corrupta, eoq́; diſcordiæ uentum, ut auxiliarium quoque militum conuicijs protur-*

bantib

bantibus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus aliiſq́;, deſertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. Quies prouinciæ, quanquam remoto conſulari, manſit. Rexere legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens uiribus opibúsque Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit. Fabius Valens allicere, uel ſi abnueret; uaſtare Gallias, & Cotianis Alpibus Italiam irrumpere: Cæcinna propiore trãſitu, Pœninis iugis digredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila quinta legionis, & cohortibus aliiſq; ad XL. millia armatorũ data. XXX. millia Cæcinna è ſuperiore Germania ducebat, quorũ robur legio una prima & uiceſima fuit. addita utriq; Germanorũ auxilia, è quibus Vitellius ſuas quoq; copias ſuppleuit, tota mole belli ſecuturus. Mira inter exercitum imperatoremq́; diuerſitas. Inſtare miles, arma poſcere, dum Galliæ trepident, dum Hiſpaniæ cunctentur. non obſtare hyemẽ, neq; ignauæ pacis moras inuadẽdam Italiam, occupandã urbem. nihil in diſcordijs ciuilibus feſtinatione tutius, ubi facto magis quàm cõſulto opus eſſet. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus inerti luxu ac prodigis epulis præſumebat, medio die temulentus, & ſagina grauis: cum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut ſi adeſſet imperator, & ſtrenuis uel ignauis ſpem

metumq́; adderet. Inſtructi interritiq́; ſignum profectionis expoſcunt, nomine Germanici. Vitellio ſtatim addito. Cæſarem ſe appellari etiā uictor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituiq́;, quem in bellum cogebat, ipſo profectionis die, aquila leui meatu prout agmē incederet, uelut dux uiæ præuolauit. longumq́; per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ aliтis fuit, ut haud dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Et Treuiros quidem ut ſocios ſecuri adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id oppidum eſt) quāquam omni comitate exceptos, ſubitꝰ pauor exterruit raptis repente armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut ſpoliandi cupidinem, ſed furore & rabie, & cauſis incertis, eoq́; difficilioribus remedijs, donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæſa tamen ad quatuor millia hominum. Isq́; terror Gallias inuaſit, ut uenieti mox agmini uniuerſæ ciuitates cum magiſtratibus & precibus occurrerēt, ſtratis per uias pueris fœminisq́;, quæq́; alia placamēta hoſtilis iræ, non quidē in bello, ſed pro pace tēndebātur. Nuntiū de cæde Galbæ & imperio Othonis Fabius Valēs in ciuitate Leucorū accepit. Nec militū animus in gaudiū, aut formidinem permotus, bellum uolebat. Gallis cunctatio exempta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus.

Proxi

Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benigne excepti, modeſtia certauere. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecima, ut ſuprà memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primũ, mox rixa inter Batauos & legionarios, dum his aut illis ſtudia militũ adgregantur, propè in prælĩũ exarſere, ni Valens animaduerſione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Heduos quæſita belli cauſa. Iuſſi pecuniam atque arma deferre, gratuitos inſuper cõmeatus præbuere. quod Hedui formidine, Lugdunẽſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. Cohortes XVIII. Lugduni ſolitis ibi hybernis relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicæ legionis, quanquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitelliũ honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarũ, & quo incautior deciperetur, palàm laudatũ. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſesq; diſcordiam proximum bellum accẽderat. multæ inuicem clades, crebrius infeſtiusq;, quàm ut tantũ propter Neronẽ Galbamq; pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunẽſium occaſione iræ in fiſcum uerterat. Multus cõtra in Viennenſes honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & uno amne diſcretis connexum odium. Igitur Lugdunenſes extimulare ſingulos mili-

tum, & in euerſionem Viennenſium impellere, obſeßam ab illis coloniã ſuam, adiutos Vindicis conat⁹, cõſcriptas nuper legiones in præſidiũ Galbæ referẽdo. Et ubi cauſas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces: Irẽt ultores, excinderent ſedem Gallici belli: cuncta illic externa & hoſtilia, ſe coloniam Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarumq́; rerũ ſocios: ſi fortuna cõtrà daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eundem modum perpulerant, ut nec legati quidem ac duces partium reſtingui poſſe iracundiam exercitus arbitrarentur: cũ haud ignari diſcriminis ſui Viennenſes uelamenta & infulas præferentes, ubi agmen inceßerat, arma, genua, ueſtigia prẽhẽſando flexere militũ animos. Addidit Valens tricenos ſingulis militibus ſeſtertios. Tũ uetuſtas dignitasq́; coloniæ ualuit. Et uerba Fabij ſalutẽ incolumitatemq́; Viennenſiũ cõmendantis æquis auribus accepta. Publice tamen armis mulctati, priuatis & promiſcuis copijs iuuere militẽ. Sed fama cõſtans fuit; ipſum Valentẽ magna pecunia emptum. Is diu ſordidus, repẽtè diues, mutationẽ fortunæ male tegebat, accẽſis egeſtate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuẽta, ſenex prodigus. Lẽto deinde agmine per fines Allobrogum & Vocontiorũ ductus exercitus, ipſa itinerum ſpatia,

& ſta

& ſtatiuorum mutationes uenditante duce fœdis pactionibus, aduerſus poſſeſſores agrorum, & magiſtratus ciuitatum, adeò minaciter, ut Luco (municipium id Vocontiorum eſt) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quotiés pecuniæ materia deeſſet, & ſtupris & adulterijs exorabatur. Sic ad Alpes peruentum. Plus prædæ ac ſanguinis Cæcinna hauſit. Iritauerãt turbidum ingenium Heluetij Gallica gens, olim armis, uiríſque, mox memoria nominis, clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac feſtinatio undeuiceſimæ legionis. Rapuerunt pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod olim Heluetij ſuis militibus ac ſtipendijs tuebãtur. ægre id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quoſdam militum in cuſtodia retinebãt. Cæcinna belli auidus, proximã quanq; culpam antequã pœniteret ultũ ibat. Mota propere caſtra. Vaſtati agri. Direptus lõga pace in modũ municipij extructus locꝰ, amœno ſalubriũ aquarũ uſu frequẽs. Miſſi ad Rhætica auxilia nũtij, ut uerſos in legionẽ Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimẽ feroces, in periculo paui di, quanquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, nõ ordines ſequi, nõ in unum cõſulere. exitioſum ad-

uerſus ueteranos prælium. intuta obſidio, dilapſis uetuſtate mœnibus. hinc Cæcinna cũ ualido exercitu, inde Rhæticæ alæ, cohortesq́; & ipſorum Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita. undique populatio & cædes. Ipſi in medio uagi abiectis armis, magna pars ſaucij aut palantes montem Vocecium perfugere. Ac ſtatim immiſſa cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis, Rhætisq; per ſyluas, atq; in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa, multa ſub corona uenundata. Cumq́; diruptis omnibus Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur, miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Apinum è principibus ut concitorem belli Cæcinna animaduertit. Cæteros ueniæ uel ſæuitiæ Vitellij reliquit. Haud facile dictu eſt, legati Heluetiorũ minus placabilẽ imperatorẽ an militẽ inuenerint. Ciuitatis excidiũ poſcũt, tela ac manus in ora legatorũ intentant. Ne Vitellius quidẽ minis ac uerbis tẽperabat: cũ Claudius Coſſus unus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem apta trepidatione occultãs, atq; eo ualidior, militis animũ mitigauit: ut eſt mos uulgo mutabili ſubitis, & tam prona in miſericordiam, quàm immodicũ ſæuitia fuerat. effuſis lacrymis, & meliora conſtantius poſtulando, impunitatem, ſalutemq́; ciuitati impetrauere. Cæcinna paucos in Heluetijs morat⁹ dies, dum

ſenten

ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lætum ex Italia nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem ſacramento Vitellij acceßiße. Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone ut in Aegyptum præmitterentur exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tũ in Italia manentes, inſtinctu decurionũ, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum, & famã Germanici exercitus attollebant, tranſiere in partes, & ut donũ aliquod nouo principi, firmißima Tranſpadanæ regionis municipia Mediolanum ac Nouariam & Eporediam ac Vercellas adiunxere. Id Cæcinnæ per ipſos cõpertum. Et quia præſidio alæ unius latißima pars Italiæ defendi nequibat, præmißis Gallorum, Luſitanorum, Britannorumq; cohortibus, & Germanorum uexillis, in alpe Graia ipſe paululum cũctatus, num Rhæticis iugis in Noricũ flecteret, aduerſus Petronium urbis procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmißas iam cohortes, alasq;, ſimul reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubicunq; certatum foret, Noricos in cætera uictoriæ præmia acceßuros, Pœnino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, hybernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim contra ſpem omnium non

delicijs, neq; deſidia torpeſcere. dilatæ uoluptates, diſsimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. Eóque plus formidinis afferebant falſæ uirtutes & uitia reditura. Marium Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem uinculorum ſæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus è uiro claro èt partibus inuiſo petebatur. Celſus conſtanter ſeruatæ erga Galbam fidei crimen confeſsus, exẽplum ultro imputauit. Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet, ſtatim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Manſitq; Celſo uelut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celſi laus, ne militibus quidem ingrata fuit eandem uirtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exultatio, diſparibus cauſis conſecuta, impetrato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obſcuris parẽtibus, fœda pueritia, impudica ſenecta, præfecturã uigilum & prætorij, & alia præmia uirtutũ, quia uelocius erat, uitijs adeptus, crudelitatẽ mox, deinde auaritiã, et uirilia ſcelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædã ignaro auſus, ac poſtremò eiuſdẽ deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnã flagitauere, diuerſo affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus deſideriũ. Apud Galbam

T. Iunij

T. *Iunij potẽtia defenſus prætexentis ſeruatam ab eo filiam:& haud dubie ſeruauerat, non clementia (quippe tot interfectis) ſed effugio in futurum: quia peſsimus quiſq;, diffidentia præſentium mutationem pauens, aduerſus publicum odium, priuatã gratiam præparat. Vnde nullã innocentiæ cura, ſed uitæ impunitatis. Eò infenſior populus, addita ad uetus* Tigillini *odium recenti* T. Iunij *inuidia, concurrere è tota urbe in palatium ac fora, & ubi plurima uulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis uocibus obſtrepere, donec* Tigillinus *accepto apud Sueſsanas aquas ſupremæ neceſsitatis nuntio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes moras ſectis nouacula faucibus infamẽ uitam fœdauit etiam exitu ſero et inhoneſto.* Per *idem tempus expoſtulata ad ſuppliciũ* Galuia *Criſpinilla, uarijs fruſtrationibus, & aduerſa diſsimulantis principis fama, periculo exempta eſt, magiſtra libidinum* Neronis, *tranſgreſſa in Africam ad inſtigandum in arma* Clodium *Macrum, famem populi* Rom. *haud obſcurè molita. Totius poſtea ciuitatis gratiã obtinuit conſulari matrimonio innixa, & apud* Galbam, Othonem, Vitellium *illæſa: mox potẽs pecunia, & orbitate, quæ bonis maliſq; tẽporibus iuxtà ualent. Crebræ interim & muliebribus blandimentis infectæ ab* Othone *ad* Vitellium *epiſtolæ offerebant pecuniam & gratiam, & quemcunq;*

cunq; quietis locum prodigæ uitæ legiſſet. Paria Vitellius oſtendebat, primo mollius, ſtulta utrinq; & indecora ſimulatione: mox quaſi rixantes, ſtupra & flagitia inuicem obiectauere, neuter falſo. Otho reuocatis quos Galba miſerat legatis, rurſus ad utrunq; Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, eáſque, quæ Lugduni agebant, copias, ſpecie ſenatus miſit. Legati apud Vitellium remanſere, promptius quam ut retenti uiderẽtur. Prætoriani quos per ſimulationem officij legatis Otho adiunxerat, remiſſi antequam legionibus miſcerentur. Addit epiſtolas Fabius Valens nomine Germanici exercitus, ad prætorias & urbanas cohortes, de uiribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant ultro, quòd tanto antè traditum Vitellio imperium, ad Othonem uertiſſent. Ita promiſſis ſimul ac minis tentabãtur, ut bello impares, in pace nihil amiſſuri. Neq; ideo prætorianorum fides mutata. Sed inſidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in urbem miſſi. Vtriſq; fruſtra fuit: Vitellianis impune, per tantã hominum multitudinem mutua ignorantia fallentibus: Othoniani nouitate uultus, omnibus inuicem gnaris prodebantur. Vitellius literas ad Titianum fratrẽ Othonis compoſuit, exitium ipſi filioq; eius minitans, ni incolumes ſibi mater ac liberi ſeruarẽtur. Et ſtetit domus utraq; ſub Othone, incertũ an me-

tu.

tu. Vitellius uictor clementiæ gloriā tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iuraſſe in eum Dalmatiæ ac Pannoniæ & Mœſiæ legiones. Idem ex Hiſpania allatū. laudatusq́; per edictū Cluuius Rufus. & ſtatim cognitum eſt, cōuerſam ad Vitellium Hiſpaniam. Nec Aquitania quidem quāquam à Iulio Cordo in uerba Othonis obſtricta, diu manſit. Nuſquam fides aut amor, metu ac neceſſitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonenſem ad Vitelliū uertit, facili tranſitu ad proximos et ualidiores. Longinquæ prouinciæ, & quicquid armorū mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partiū ſtudio, ſed erat grande momētum in nomine urbis ac prætextu ſenatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitū Veſpaſianus, Syriæ legiones Mutianus ſacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesq́; uerſæ in Orientem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obſequiū, initio à Carthagine orto. Neq; expectata Vipſani Aproniani proconſulis autoritate, Creſcens Neronis libertus (nam in malis temporibus partem ſe Reip. fecerat) epulum plebi ob lætitiam recentis imperij obtulerat, & populus pleraq; ſine modo feſtinauit. Carthaginem cæteræ ciuitates ſecutæ. Sic diſtractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidem ad capeſſendam principatus fortunam bello opus erat. Otho ut

in multa pace munia imperij obibat, quædam ex dignitate Reip. pleraq; contra decus ex præſenti uſu properando. Conſul cum Titiano fratre in Kalend. Martias ipſe; proximos menſes Virginio deſtinat, ut aliquod exercitus Germanico delinimentū. Iungitur Virginio Pompeius Vopiſcus, prætextu ueteris amicitiæ. Plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Cæteri conſulatus ex deſtinatione Neronis aut Galbæ manſere. Cælio ac Flauio Sabinis in Iulias, Ario Antonio & Mario Celſo in ſeptembres, quorum honori ne Vitellius quidem uictor interceßit. Sed Otho pontificatus auguratusq; honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit, & recens ab exilio reuerſos nobiles adoleſcentulos auitis ac paternis ſacerdotijs in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo, Seuino Pontio ſenatorius locus, qui repetundarū criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoſcentibus uerſo nomine quod auaritia fuerat, uideri maieſtatem, cuius tum odio etiā bona leges peribant. Eadem largitione ciuitatum quoq; ac prouinciarū animos aggreßus, Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones, Lingonibus uniuerſis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis quàm manſura. Inter quæ neceßitate præſentiū rerum &

inſtantib

inſtantibus curis excuſatis, ne tum quidem immemor amorū, ſtatuas Poppææ per ſenatuſconſultum repoſuit. Creditus eſt etiam de celebranda Neronis memoria agitauiſſe, ſpe uulgū alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis proponerent: atq; etiam Othoni quibuſdam diebus populus & miles tanquam nobilitatem, ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo tenuit, uetandi metu uel cognoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile bellum animis, externa ſine cura habebātur. Eò audentius Roxolani Sarmatica gēs priore hyeme cæſis duabus cohortibus, magna ſpe ad Mœſiam irruperant, nouem millia equitū ex ferocia & ſucceſſu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur uagos & incurioſos tertia legio adiunctis auxilijs repentè inuaſit. Apud Romanos omnia prælio apta. Sarmatæ diſperſi, aut cupidine prædæ graues onere ſarcinarum, & lubrico itinerū adempta equorum pernicitate, uelut uincti cædebantur. Nanq; mirum dictu ut ſit omnis Sarmatarum uirtus, uelut extra ipſos: nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum: ubi per turmas aduenere, uix ulla acies obſtiterit. Sed tum humido die & ſoluto gelu, neq; conti neq; gladij, quos prælongos utraq; manu regūt, uſui, lapſantibus equis, & cataphractarum pondere. Id principibus & nobiliſſimo cuiq; tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio cōſertum, ut aduer-

ſus

ſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtium pro uolutis inhabile ad reſurgendum. Simul altitudine & mollitia niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & miſſili pilo aut lanceis aſſultans, ubi res poſceret leui gladio inermem Sarmatam, neq; enim defendi ſcuto mos eſt, cominus fodiebat, donec pauci qui prælio ſuperfuerant, paludibus abderentur. Ibi ſæuitia, hic miſeria uulnerum abſumpti. Poſtquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœſiam obtinens, triumphali ſtatua, Fuluius Aurelius & Iulianus Titius ac Numiſius Lupus legati legionum conſularibus ornamentis donantur, læto Othone & gloriam in ſe trahente, tanquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus, ſuisq; exercitibus Rempub. auxiſſet. Paruo interim initio, unde nihil timebatur, orta ſeditio, propè urbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem colonia Hoſtienſi in urbem acciri Otho iuſſerat. Armandæ eius cura Vario Criſpino tribuno è prætorianis data. Is quo magis uacuus quietis caſtris iuſſa exequeretur, uehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamẽtario iubet. Tempus in ſuſpicionẽ, cauſa in crimen, affectatio quietis in tumultum eualuit. Et uiſa inter temulẽtos arma, cupidinem ſui mouere. Fremit miles, et tribunos, centurionesq; proditionis arguit, tanquã familiæ ſenatorũ ad perniciem Othonis armarẽtur. Pars ignari et uino graues.

peſſim

peſsimus quiſq; in occaſionem prædarũ. uulgus, ut mos eſt, cuiuſq; motus noui cupidum. et obſequia meliorũ nox abſtulerat. Reſiſtentẽ ſeditioni tribunum, et ſeuerißimũ centurionũ obtruncant. rapta arma, nudati gladij, inſidẽtes equis urbem ac palatiũ petunt. Erat Othonĩ celebre conuiuiũ primoribus fœminis uirisq;. qui trepidi, fortuitúsne militũ furor, an dolus imperatoris, manere ac deprahẽdi, an fugere & diſpergi, periculoſius foret, modò conſtantiã ſimulare, modò formidine detegi, ſimul Othonis uultũ intueri. Vtq; euenit inclinatis ad ſuſpicionẽ mentibus, cũ timeret Otho, timebatur. Sed haud ſecus diſcrimine ſenatus quã ſuo territus, et præfectos prætorij ad mitigãdas militũ iras ſtatim miſerat, et abire properè omnes è conuiuio iuſſit. Tum uerò paßim magiſtratus proiectis inſignibus, uitata comitũ & ſeruorum frequẽtia, ſenes, fœminæq; per tenebras, diuerſa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorũ tecta, & ut cuiq; humillimus cliẽs, incertas latebras petiuere. Militũ impetus ne foribus quidẽ palatij coërcitus, quò minus conuiuiũ irrumperent, oſtendi ſibi Othonẽ expoſtulãtes, uulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obſiſtunt. Vndiq; arma & minæ. Modò in cẽturiones tribunosq;; modò in ſenatum uniuerſum, lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem unum deſtinare ira

poterant,

poterant, licentiam in omnes poſcentibus, donec Otho contra decus imperij toro inſiſtens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redieruntq; in caſtra inuiti, neq; innocentes. Poſtera die uelut capta urbe, clauſæ domus, rarus per uias populus, mœſta plebs, deiecti in terram militum uultus, ac plus triſtitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti ſunt Licinius Proculus & Plotius Firmus præfecti, ex ſuo quiſq; ingenio, mitius aut horridius. Finis ſermonis in eo, ut quina millia nummûm ſingulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi caſtra auſus. Atq; illum tribuni centurionesq; circunſiſtunt, abiectis militiæ inſignibus, otium & ſalutem flagitantes. Senſit inuidiam miles, & compoſitus in obſequium, autores ſeditionis ad ſupplicium ultro poſtulabat. Otho quanquam turbidis rebus, & diuerſis militũ animis, cum optimus quiſq; remediũ præſentis licentiæ poſceret: uulgus et plures ſeditionibus & ambitioſo imperio læti, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur: ſimul reputans non poſſe principatum ſcelere quæſitum, ſubita modeſtia et priſca grauitate retineri, ſed diſcrimine urbis & periculo ſenatus anxius, poſtremò ita diſſeruit: Neq; ut affectus ueſtros in amorem mei accenderem commilitones, neq; ut ad animũ, ad uirtutem cohortarer (utraq; enim egregiè ſuperſunt) ſed ueni poſtulaturus à uobis tẽperamentũ

ueſtræ

ueſtræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus proximi initium nō cupidine uel odio, quæ multos exercitus in diſcordiam egere, ac ne detrectatione quidem, aut formidine periculorū, nimia pietas ueſtra acrius quàm conſideratius excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. num omnes nūtios palam audiri, omnia conſilia cūctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum uelocitas patitur? Tam neſcire quædam milites quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum autoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, ut multa per cēturiones tribunosq; tantū iuberi expediat. Si ubi iubeātur, quærere ſingulis liceat, pereunte obſequio etiam imperiū intercidit. An & illic nocte intempeſta rapientur arma? Vnus alterue perditus ac temulentus (neq; enim plures conſternatione proxima inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtud pro me. Sed in diſcurſu ac tenebris, & rerū omniū cōfuſione pateſieri occaſio etiā aduerſus me poteſt. Si Vitellio et ſatellitibus eius eligē di facultas detur, quē nobis animum, quas mentes imprecentur, quid aliud quàm ſeditionē & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne cēturio tribuno obſequatur: hinc confuſi pedites equitésque in exitium ruamus. Parendo potius,

commi

cõmilitones, quàm imperia ducũ ſciſcitando res militares continentur. Et fortiſsimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſsimus. Vobis arma & animus ſit, mihi conſiliũ & uirtutis ueſtræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Cæteri abolete memoriam fœdiſsimæ noctis. Nec illas aduerſus ſenatum uoces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperij & decora omnium prouinciarum ad pœnã uocare, non hercle illi, quibus cum maximè Vitellius in nos ciet, Germani audiant. Vllíne Italiæ alumni, & Romana uerè iuuentus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinẽ, cuius ſplendore & gloria ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius: imaginem quandam exercitus habet. Senatus nobiſcum eſt. Sic fit, ut hinc Reſpub. inde hoſtes Reip. conſtiterint. Quid uos pulcherrimã hanc urbem domibus & tectis, & congeſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & inania intercidere ac reparari promiſcuè poſsunt. Aeternitas rerum, & pax gentiũ, & mea cum ueſtra ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente et cõditore urbis noſtræ inſtitutũ, & à regibus uſq; ad principes continuũ & immortalem, ſicut à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam ut ex uobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur. Et oratio ad

perſtring

perſtringendos mulcẽdosq́; militum animos, & ſeueritatis modus (neq; enim in plures quàm in duos animaduerti iuſſerat) gratè accepta. Compoſitiq́; ad præſens, qui coërceri non poterant. Non tamen quies urbi. Sed erat ſtrepitus telorũ, & facies belli: & militibus, ut nihil in commune turbantibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu: & maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq; milites ueniſſe in urbem ad ſtudia partium noſcenda, plerique credebant. Vnde plena omnia ſuſpicionum, & uix ſecreta domuũ ſine formidine. Sed plurimũ trepidationis in publico: ut quenq; nuntiũ fama attuliſſet, animum uultumq́; conuerſi, ne diffidere dubijs, ac parum gaudere proſperis uiderentur. Coacto uerò in curiã ſenatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax ſilentium, ne ſuſpecta libertas & priuato Othoni nuper, atq; eadem dicendi adulatio. Igitur uerſare ſententias, & huc atq; illuc torquere, hoſtem & parricidam Vitellium uocantes. Prouidentiſſimus quiſq; uulgaribus conuicijs, quidam uera probra iacere, in clamore tamen, & ubi plurimæ uoces, aut tumultu uerborũ ſibi ipſi obſtrepẽtes. Prodigia inſuper terrebant diuerſis autoribus uulgata. In ueſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat. Erupiſſe cella Iunonis maiorem humana ſpeciem. Statuam diui Iulij,

in inſula Tyberini amnis ſereno & immoto die ab Occidente in Orientem conuerſam. Prolocutum in Ethruria bouem. Inſolitos animalium partus, & plura alia rudibus ſeculis etiam in pace obſeruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum præſenti exitio etiã futuri pauor, ſubita inundatione Tyberis: qui immenſo auctu, prorupto ponte Sublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modò iacentia & plana urbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuum impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in uulgus, inopia quæſtus, & penuria alimẽtorũm, corrupta ſtagnantibus aquis inſularum fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Vtq; primùm uacuus à periculo animus fuit, id ipſum quòd paranti expeditionẽ Othoni campus Martius & uia Flaminia iter belli eſſet obſtructum à fortuitis uel naturalibus cauſis, in prodigium & omen imminentiũ cladium uertebatur. Otho luſtrata urbe, & expenſis belli conſilijs, quando Pœninæ Cottiæq; alpes, & cæteri Galliarũ aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narboñeſem Galliam aggredi ſtatuit, claſſe ualida & partibus fida: quòd reliquos cæſorũ ad pontem Miluium, & ſæuitia Galbæ in cuſtodiam habitos, in numero legionis compoſuerat: facta & reliquis ſpes honoratioris in poſterum militiæ. Addidit claſſi urbanas cohortes, & pleroſq;

roſque è prætorianis uiris, ut robur exercitus, atque ipſis ducibus conſilium & cuſtodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Aemylio Pacenſi, cui adēptum à Galba tribunatum reddiderat, permiſſa. Curam nauium Oſcus libertus retinebat, ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus. Peditùm equitúmque copijs Suetonius Paulinus, Marius Celſus, Annius Gallus rectores deſtinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is urbanæ militiæ impiger, bellorum inſolens, autoritatem Paulini, uigorem Celſi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando (quod facillimum factu eſt) prauus & callidus, bonos & modeſtos anteibat. Sepoſitus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arcta cuſtodia, neque obſcura, nullum ob crimen, ſed uetuſto nomine & propinquitate Galbæ monſtratus. Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem Otho non participes aut miniſtros bello, ſed comitum ſpecie, ſecum expedire iubet. In quis & L. Vitellium eodem quo cæteros cultu, nec ut imperatoris fratrem, nec ut hoſtis. Igitur motæ urbis cura, nullus ordo metu aut periculo uacuus. Primores ſenatus ætate inualidi, & longa pace deſides, ſegnis & oblita bellorũ nobilitas; ignarus militiæ eques, quãto magis occultare & abdere pauorem nitebantur, manifeſtius pauidi.

Nec deerant è contrario qui ambitione ſtolida, conſpicua arma, inſignes equos, quidam luxurioſos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinū, ut inſtrumenta belli mercarentur. Sapientibus *quietis & Reip. cura. leuiſsimus quiſq;, & futuri improuidus ſpe uana tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſsimi. Sed uulgus & magnitudine nimia communium curarum expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuerſa in militum uſum omni pecunia, intentis alimentorum pretijs, quæ motu Vindicis haud perinde plebē attriuerāt, ſecura tum urbe & prouinciali bello, quod inter legiones Galliasq́; uelut externum fuit. Nam ex quo diuus Auguſtus res Cæſarum compoſuit, procul & in unius ſolicitudinem aut decus populus Romanus bellauerat. Sub Tyberio & Caio tantum pacis aduerſa Reip. pertimuere. Scriboniani contra Claudium incœpta, ſimul audita & coërcita: Nero nuntijs magis & rumoribus, quàm armis depulſus. Tum legiones claſsesq́;, & quod raro aliâs, prætorianus urbanusq́; miles, in aciem deducti, Oriens Occidensq́; & quicquid utrinq; uirium eſt à tergo, ſub ducibus alijs ſi bellatum foret, longo bello materia. Fuere qui proficiſcenti Othoni moras religionemq́; nondum conditorum ancilium afferrent. Aſpernatus omnem cūctationem, ut Neroni quoq; exitioſam. Et Cæcinna iā alpes tranſ-*

greſsus

greſſus extimulabat. Pridie Idus Mar.commendata patribus Rep.reliquias Neronianarum ſectionum nondum in fiſcũ conuerſas,reuocatis,ab exilio conceſſit:iuſtiſſimũ donum, & in ſpeciem magnificum, ſed feſtinata exactione uſu ſterili. Mox uocata concione,maieſtatem urbis,& conſenſum populi ac ſenatus pro ſe attollens,aduerſum Vitellianas partes modeſtè diſſeruit; inſcitiam potius legionum quam audaciã increpans, nulla Vitellij mentione:ſiue ipſius ea moderatio, ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, contumelijs in Vitellium abſtinuit:quando ut in conſilijs militiæ Suetonio Paulino & Mario Celſo, ita in rebus urbanis Galerij Trachali ingenio Othonem uti credebatur. Et erant qui genus ipſum orandi noſcerent,crebro fori uſu celebre, & ad implendas populi aures,latũ & ſonans. Clamor uoceſq; uulgi ex more adulandi nimiæ & falſæ,quaſi dictatorem Cæſarem,aut imperatorem Auguſtum proſequerentur: ita ſtudijs uotiſq; certabant. Nec metu aut amore,ſed ex libidine ſeruitij,ut in familijs,priuata cuiq; ſtimulatio,& uile iam decus publicum.

Profectus Otho quietem urbis curaſq; imperij Saluio Titiano fratri permiſit.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVIII.

STRVEBAT *iam fortuna in diuerſa parte terrarum initia cauſasq́; imperio, quod uariè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipſis principibus proſperũ aut exitio fuit. Titus Veſpaſianus è Iudæa incolumi adhuc Galba miſſus à patre, cauſam profectionis, officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed uulgus fingendi auidum diſperſerat, accitum in adoptionem. materia ſermonibus, ſenium & orbitas principis, & intẽperantia ciuitatis, donec unus eligatur, multos deſtinandi. Augebat famam, ipſius Titi ingeniũ quantæcunq; fortunæ capax, decor oris cum quadam maieſtate, proſpera Veſpaſiani res, præſaga reſponſa, & inclinatis ad credendum animis loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ urbe certos nuntios accepit de interitu Galbæ (& aderant qui arma Vitellij bellumq́; affirmarent) anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrinq; perluſtrat. Si pergeret in urbem, nullam officij gratiam, in alterius honorem ſuſcepti: ac ſe Vitellio, ſiue Othoni, obſidẽ*

fore.

fore. Sin rediret, offenſam haud dubiũ uictoris. Sed incerta adhuc uictoria, & concedente in partes patre, filium excuſatum. Sin Veſpaſianus Remp. ſuſciperet, obliuiſcendum infenſarum de bello agitantibus. His ac talibus inter ſpem metumq; iactatum, ſpes uicit. Fuere qui accenſum deſiderio Beronices reginæ, uertiſſe iter crederent. Neq; abhorrebat à Beronice iuuenilis animus. Sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. Lætam uoluptatibus adoleſcentiã egit, ſuo quàm patris imperio modeſtior. Igitur oram Achaiæ & Aſiæ ac læua maris prætervectus, Rhodũ & Cyprum inſulas, inde Syriam audentioribus ſpatijs petebat. Atq; illũ cupido inceſſit, adeundi uiſendiq; templum Paphiæ Veneris inclytũ per indigenas aduenasq;. Haud fuerit longum initia religionis, templi ſitum, formam deæ (neq; enim alibi ſic habetur) paucis diſſerere. Conditorem templi regem Aeriam uetus memoria, quidã ipſius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinara ſacratum templum, deamq; ipſam conceptam mari, huc appulſam. Sed ſcientiã artemq; aruſpicũ accitam, & Cilicem Thamyrã intuliſſe. Atq; ita pactũ, ut familiæ utriuſq; poſteri ceremonijs præſiderent. Mox ne honore nullo regiũ genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipſa quam intulerant ſcientia hoſpites ceſſere: Tantum Cinarades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ ut quiſque nouiſſet, mares deli-

 guntur.

guntur. Certiſſima fides hœdorũ fibris. Sanguinem aræ offundere uetitũ. Precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus quanquam in aperto madeſcunt. Simulacrũ deæ non effigie humana. Continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgẽs. Et ratio in obſcuro. Titus ſpectata opulentia donisq́; regum, quæq́; alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ uetuſtati affingit, de nauigatione primùm conſuluit. Poſtquam pandi uiam, & mare proſperum accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtijs. Soſtratus (ſacerdotis id nomen erat) ubi læta & cõgruentia exta, magnisq́; cõſultis annuere deam uidet, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, ſuſpẽſis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum fiducia acceſſit. Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorũ reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & pernicaciam ſuperſtitionis, quàm quòd ſatis uirium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, ut ſuprà memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello: quatuor Mutianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiam. Quantumq́; illis roboris diſcrimina & labor, tantum his uigoris addiderat integra quies, & inexpertus

pertus belli labor. Auxilia utriq; cohortiũ alarumq́;, & claſſes regesq́;, ac nomen diſpari fama celebre. Veſpaſianus acer militiæ, anteire agmen, locum caſtris capere, noctu diuq; conſilio, ac ſi res poſceret, manu hoſtibus obniti, cibo fortuito, ueſte habituq; uix à gregario milite diſcrepans, prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par. Mutianum è contrario magnificentia & opes & cuncta priuatum modum ſupergreſſa extollebant. Aptior ſermone, diſpoſitu, prouiſuq; ciuiliũ rerum peritus. Egregium principatus temperamẽtum, ſi demptis utriuſq; uitijs, ſolæ uirtutes miſcerẽtur. Cæterum hic Syriæ, ille Iudææ præpoſitus, uicinis prouinciarum adminiſtrationibus inuidia diſcordes, exitu demum Neronis, poſitis odijs in medium cõſuluere, primùm per amicos: deïn præcipua concordiæ fides: Titus praua certamina communi utilitate aboleuerat, natura atq; arte compoſitus alliciendis etiam Mutiani moribus. Tribuni centurionesq́; & uulgus militum, induſtria, licentia, per uirtutes, per uoluptates, ut cuique ingenium adſciſcebantur. Antequam Titus aduentaret, ſacramentum Othonis acceperat uterque exercitus præcipitibus, ut aſſolet, nuntijs, & tarda mole ciuilis belli, quod longa concordia quietus oriens, tunc primùm parabat. Nanque olim ualidiſſima inter ſe ciuiũ arma in Italia Galliáue, uiribus Occidentis cœpta. Et Pom-

o 5 *peio,*

peio, Caßio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare ſecutum eſt ciuile bellum, haud proſperi exitus fuerant. Auditíque ſæpius in Syria Iudæaq; Cæſares quàm inſpecti. Nulla ſeditio legionum, tantum aduerſus Parthos minæ uario euentu: Et proximo ciuili bello turbatis alijs inconcußa ibi pax. Dein fides erga Galbam. Mox ut Othonem ac Vitellium ſceleſtis armis res Romanas raptum ire, uulgatum eſt, ne penes cæteros imperij præmia, penes ipſos tantum ſeruitij neceßitas eſſet, fremere miles, & uires ſuas circunſpicere. Septem legiones ſtatim, & cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaq;: inde continua Aegyptus duæq; legiones, hinc Cappadocia Pontusq;, & quicquid caſtrorum Armenijs prætenditur. Aſia & cæteræ prouinciæ, nec uirorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello ſecluſum tutumq; ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus alijs placuit expectari bellum, cùm in uictores uictosq; nunquam ſolida fides coaleſceret. Nec referre Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiam egregios duces inſoleſcere. Diſcordiam his, ignauiam, luxuriem, & ſuiſmet uitijs alterum bello, alterum uictoria periturum. Igitur arma in occaſionem diſtulere, Veſpaſianus Mutianusq; nuper, cæteri olim miſtis conſilijs, optimus quiſque amore

Reipub.

Reipub. Multos dulcedo prædarum ſtimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni maliq; cauſis diuerſis, ſtudio pari, bellũ omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Aſia falſo exterritæ uelut Nero aduentaret, uario ſuper exitu eius rumore, eoq; pluribus uiuere eum fingentibus, credentibusq;. Cæterorũ caſus conatusq; in contextu operis dicemus. Tunc ſeruus è Ponto, ſiue, ut alij tradidere, libertinus ex Italia, citharæ & cantus peritus (unde illi ſuper ſimilitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis deſertoribus, quos inopia uagos ingẽtibus promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac ui tempeſtatum Scythinum inſulam detruſus, & militum quoſdam ex Oriente commeantium aſciuit, & abnuentes interfici iuſſit, & ſpoliatis negotiatoribus mancipiorum ualentiſſimum quenq; armauit. Centurionemq; Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, uarijs artibus aggreſſus eſt, donec Siſenna clàm relicta inſula, trepidus & uim metuens aufugeret. Inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerũ nouarum cupidine & odio præſentium. Gliſcẽtem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliã prouincias Calpurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. Datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequẽdum, cum quibus Scythinum inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos no-

mine Neronis accirent. Is in mœſtitiam compoſitus, & fidē ſuorum quondam militum inuocans, ut eum in Syria, aut Aegypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis reuerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nuntiata. Cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comaq; & toruitate uultus, in Aſiam, atque inde Romam prouectum eſt. In ciuitate diſcordi & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, parua quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Criſpus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui tēporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus uocabat. Nam recens Galbæ principatu cenſuerant patres, ut accuſatorū cauſæ noſcerentur. Id ſenatuſconſultū uariè iactatū, & prout potens uel inops reus inciderat, infirmum aut ualidū retinebatur. Ad hæc terrore & propria ui Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere, traxeratq; magnam ſenatus partem, ut indefenſum, & inauditum dedi ad exitium poſtularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potētia accuſatoris: dari tēpus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentē, more tamen audiendum cenſebant. Et ualuere primo: dilataq; in paucos

dies

*dies cognitio. mox dãnatus eſt Fauſtus, nequa-
quam eo aſſenſu ciuitatis, quem peſſimis mori-
bus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdẽ ac-
cuſationes cum præmio exercuiſſe meminerãt.
Nec pœna criminis, ſed ultor diſplicebat. Læta
interim Othoni principia belli, motis ad impe-
rium eius è Dalmatia Pãnoniaq; exercitibus.
Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia
præmiſſa. Ipſæ modicis interuallis ſequebantur:
ſeptima à Galba conſcripta: ueteranæ, undeci-
ma ac tertiadecima, & præcipui fama Quar-
tadecumani rebellione Britanniæ compreſſa.
Addiderat gloriam Nero eligendo ut potiſſi-
mos. Vnde longa illis erga Neronem fides, &
erecta in Othonẽ ſtudia. Sed quò plus uiriũ ac
roboris, è fiducia tarditas inerat. agmẽ legionũ,
alæ cohorteſq; præueniebant. Et ex ipſa urbe
haud ſpernẽda manus, quinq; prætoriæ cohor-
tes, & equitũ uexilla cũ legione prima: ac de-
forme inſuper auxiliũ duo millia gladiatorũ,
ſed per ciuilia arma etiã ſeueris ducibus uſur-
patum. His copijs rector additus Annius Gal-
lus, cũ Veſtricio Spurina ad occupandas Padi
ripas præmiſſus: quoniã prima cõſiliorũ fruſtra
ceciderãt, trãſgreſſo iam alpes Cæcinna, quẽ ſi-
ſti inter Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Otho-
nẽ comitabãtur ſpiculatorũ lecta corpora, cum
cæteris prætorijs cohortibꝰ, ueterani è prætorio,
claſſicorũ ingẽs numerus. Nec illi ſegne aut cor-*

rupt

ruptum luxu iter. ſed lorica ferrea uſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomptus, famæq; diſsimilis. Blādiebatur cœptis fortuna, poſſeſſa per mare et naues maiore Italiæ parte, penitus uſq; ad initium maritimarum alpium: quibus tentandis aggrediendisq;, prouinciæ Narbonēſi Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Aemylium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum uictus, Antonio Nouello nulla autoritas. Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat, ut aduerſus modeſtiā diſciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Videbatur non Italia adiri, nec loca ſedesq; patriæ: iubebātur tanquā externa litora et urbes hoſtium urere, uaſtare, rapere, eò atrocius quòd nihil uſquam prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta coniuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebātur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is cōcita gente, nec deeſt iuuentus, arcer e prouinciæ finibus Othonianos intēdit. Sed primo impetu cæſi diſiectiq; montani, ut quibus temere collectis, nō caſtra, nō ducē noſcitātibus, neq; in uictoria decus eſſet, neq; in fuga flagitium. Inritatus eo prælio Othonis miles, uertit iras in municipium Albintimilium: quippe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & uilia arma: nec capi poterāt pernix genus, & gnari locorū. ſed calamitatibus,

inſon

inſontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo fœmina Ligus, quæ filio abdito, cum ſimul pecuniam occultari milites crediđiſſent, eoq́; per cruciatus interrogarent ubi filium occuleret, uterum oſtendẽs, latere reſpondit. Nec ullis deinde tortoribus, aut morte, conſtantiam uocis egregia mutauit. Imminere prouinciæ Narbonenſi, in uerba Vitellÿ adactæ, claſſem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntÿ attulere. Aderãt legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, uniuerſam Treuirorum alam cũ Iulio Claſſico præfecto miſit. è quibus pars in colonia Foroiuliẽſi retẽta: ne omnibus copÿs, in terreſtre iter uerſis, uacuo mari claſſis accelerarct. Duodecim equitũ turmæ & lecti è cohortibus aduerſus hoſtẽ iere: quibus adiũcta Ligurum cohors, uetus loci auxilium, & quingenti Pannonÿ nondum ſub ſignis. Nec mora prælio: ſed acie ita inſtructa, ut pars claſſicorum mistis paganis in colles mari propinquos exurgeret, quantũ inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari ut annexa claſſis & pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum uis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locãt. Treuirorum turmæ obtulere ſe hoſti incautè, cum exciperet cõtra ueteranus miles, ſimul à

latere

latere ſaxis urgeret apta ad iaciendum paganorum manus, qui ſparſi inter milites ſtrenui ignauiq́; in uictoria idem audebant. Additus perculſis terror, inuecta in terga pugnantium claſſe. Ita undiq; clauſi. Deletæq; omnes copiæ forent, ni uictorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani quanquam uicti quieuere. accitis auxilijs, ſecurum hoſtē, ac ſucceſſu rerum ſocordius agētem inuadunt. cæſi uigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defenſi mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentata diu acie, telis obruūtur. Ne Othonianis quidē incruēta uictoria fuit, quorū improuidè ſecutos conuerſi equites circumuenerunt. Ac uelut pactis inducijs, ne hinc claſſis, inde equites ſubitā formidinem inferrēt, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertere. Corſicam ac Sardiniā, ceteraſq; proximi maris inſulas, fama uictricis claſſis in partibus Othonis tenuit. Sed Corſicā propè afflixit Decumi Pacarij procuratoris temeritas, tāta mole belli nihil in ſumma profutura, ipſi exitioſa. Nanque Othonis odio iuuare Vitelliū Corſorū uiribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi proueniſſet. Vocatis principibus inſulæ conſilium aperit. Et contradicere auſos Claudium

dium

dium Phirrhicum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quintium Certum equitem Romanum interfici iubet, quorũ morte exterriti qui aderãt, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorũ turba, in uerba Vitellij iurauere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occœpit, laborum inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant: Inſulam eſſe quam incolerẽt, & longe Germaniã uireſq; legionũ: Direptos uaſtatoſq; claſſe etiam quos cohortes alæq; protegerent. Et auerſi repente animi, nec tamen aperta ui: aptum tẽpus inſidijs legere. Digreſſis qui Pacarium frequentabant: nudus & auxilij inops balneis interficitur. Trucidati & comites, Capita, ut hoſtiũ ipſi interfectores ad Othonem tulere. Neq; eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multa colluuie rerum maioribus flagitijs permiſtos. Aperuerat iam Italiã bellumq; tranſmiſerat, ut ſuprà memorauimus, ala Syllana, nullo apud quenquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, ſed lõga pax ad omne ſeruitiũ fregerat, faciles occupantibus & melioribus incurioſos. Florentiſſimum Italiæ latus, quantũ inter Padum alpeſq; camporũ & urbium, armis Vitellij (namq; & præmiſſæ à Cæcina cohortes aduenerãt) tenebatur. Capta Pannoniorũ cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille claſ-

ſici inter Placentiam Ticinumq́; : quo ſucceſſu Vitellianus miles non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Tranſrhenanosq́; Padus ipſe, quem contra Placentiam tranſgreſſi, raptis quibuſdã exploratoribus ita cæteros terruere, ut adeſſe omnem Cæcinnæ exercitũ trepidi ac falſi nuntiarent. Certum erat Spurinæ (is enim Placentiam obtinebat) necdum ueniſſe Cæcinnã: & ſi propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille uexillarios cũ paucis equitibus, ueterano exercitui obijcere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis ſignis uexilliſq́; ruere, & retinẽti duci tela intentare, ſpretis cẽturionibus tribuniſq́; prouidẽtiã ducis laudãtibus, qui pro Othone et accitũ Cæcinnã clamitabãt. Fit temeritatis alienæ comes Spurina, primò coactus, mox uelle ſimulãs, quo plus autoritatis ineſſet cõſilijs, ſi ſeditio miteſceret. Poſtquã in conſpectu Padus, & nox appetebat, uallari caſtra placuit. Is labor urbano militi inſolitus cõtudit animos. Tum uetuſtiſſimus quiſq́; caſtigare credulitatẽ ſuam, metũ ac diſcrimen oſtẽdere, ſi cum exercitu Cæcinna patentibus campis tam paucas cohortes circunfudiſſet. Iamq́; totis caſtris modeſti ſermones, & inſerẽtibus ſe centurionibus tribuniſq́;, laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam uirium & opum ualidã, robur ac ſedẽ bello legiſſet. Ipſe

poſtre

poſtremò Spurina nõ tam culpam exprobrãs, quam rationẽ oſtendẽs, relictis exploratoribus, cæteros Placẽtiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouiſa parataq́; nõ arma modò, ſed obſequiũ & parendi amor, quod ſolum illis partibus defuit, cum uirtutis haud pœniteret. At Cæcinna uelut relicta poſt alpes ſæuitia ac licẽtia, modeſto agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius municipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant, quòd uerſicolore ſagulo, brachas, tegmẽ barbarũ indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoq; eius Saloninã, quanquam in nullius iniuriam inſigni equo oſtroq́; ueheretur, tanquam læſi grauabantur. Inſita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modumq́; fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo uidere. Cæcinna Padum tranſgreſſus, tentata Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, iiſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata ſunt, conſilia curasq́; in oppugnationem Placentiæ magno terrore uertit, gnarus ut initia belli proueniſſent famam in cætera fore. Sed primus dies impetu magis quàm ueterani exercitus artibus tranſactus. Aperti incautique muros ſubiere, cibo uinoq́; prægraues. In eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus ſitum extra

muros conflagrauit,ſiue ab oppugnatoribus in cēſum,dum faces & glā des ac miſsilem ignem in obſeſſos iaculantur:ſiue ab obſeſsis, dum res gerūt. Municipale uulgus pronum ad ſuſpiciones,fraude illata ignis alimenta credidit, & quibuſdā uicinis colonijs inuidia æmulatione, quòd nulla in Italia moles tā capax foret quocunq; caſu acciderat,dum atrociora metuebantur,in leui habitū,reddita ſecuritate, tāquā nihil grauius pati potuiſſent,mærebāt. Cæterùm multo ſuorū cruore pulſus Cæcinna. Et nox parandis operibus aſſumpta. Vitelliani pluteos cratesq; & uineas ſuffodiendis muris protegendisq; oppugnatoribus:Othoniani ſudes & immēſas lapidum ac plumbi æriſq; moles perfringēdis operibus, obruendisq; hoſtibus expediūt. Vtrinq; pudor, utrinq; gloria, & diuerſæ exhortationes,hinc legionū & Germanici exercitus robur,inde urbanæ militiæ et prætoriarū cohortium decus attollētium. Illi ut ſegnem ac deſidem, & circo ac theatris corruptum militem, hi peregrinum & externum increpabant.ſimul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantesq;,uberioribus inter ſe probris, quàm laudibus ſtimulabātur Vixdum orto die,plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis uiriſq; campi,denſum legionum agmē,ſparſa auxiliorum manus,altiora murorum ſagittis aut ſaxis inceſſere,neglecta aut æuo fluxa cominus

aggre

aggredi. Ingerũt deſuper Othoniani pila librato magis & certo ictu, aduerſus temere ſubeuntes cohortes Germanorum cantu truci. & more patrio nudis corporibus ſuper humeros ſcuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus ſubruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Cõtrà prætoriani diſpoſitos ad id ipſos molares ingenti pondere ac fragore prouoluũt. pars ſubeuntium obruti: pars confici, & exangues aut laceri, cũ augeret ſtragem trepidatio, eóq; acrius è mœnibus uulnerarentur, redire infracta partium fama. Et Cæcinna fama & pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irriſus ac uanus ijſdem caſtris aſsideret, traiecto rurſus Pado Cremonã petere intendit. Tradidere ſe abeũti Turullius Cerialis, cum compluribus claßicis, & Iulius Brigãticus cum paucis equitum. Hic præfectus alæ in Batauis genitus, ille primipilaris & Cæcinnæ haud alienus, quòd ordines in Germania duxerat. Spurina cõperto itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæq; acta, & quid Cæcinna pararet, Annium Gallum per literas docet. Gallus legionẽ primã in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitate cohortium, ne longius obſidium & uim Germanici exercitus parũ tolerarent. Vbi pulſum Cæcinnam pergere Cremonã accepit, ægre coërcitã legionem & pugnãdi ardore uſq; ad ſeditionẽ progreßam, Bebriaci ſiſtit. Inter Veronam Cre

 monamq;

monamq; ſitus eſt uicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infauſtusq;. Iiſdē diebus à Martio Macro haud procul Cremona proſperè pugnatū. Nanq; promptus animi Martius tranſuectos nauibus gladiatores in aduerſam Padi ripam repentè effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & cæteris Cremonam fugientibus, cæſi qui reſtiterant. Sed repreſſus uincentium impetus, ne nouis præſidijs firmati hoſtes, fortunam prælij mutarent. Suſpectum id Othonianis fuit, omnia, quæcunq; facta, prauè æſtimantibus. Certatim ut quiſq; animo ignauus, procax ore, Annium Gallum & Suetonium Paulinum & Marium Celſum (nam eos Otho quoq; præfecerat) uarijs criminibus inceſſerāt. Acerrima ſeditionum ac diſcordiæ incitamenta interfectores Galbæ, ſcelere & metu uæcordes, miſcere cuncta, modò palam turbidis uocibus, modò occultis ad Othonem literis. qui humillimo cuiq; credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitur Titianū fratrē accitū bello præpoſuit. Interea Paulini & Celſi ductu res egregiæ geſtæ.. Angebant Cæcinnam, nequicquā omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentia, cæſis nuper auxilijs, etiam per concurſum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prælia, inferior, propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc conce-

deret,

deret, recuperare gloriã auidius quàm conſultius properabat. Ad duodecimum à Cremona, locus caſtrorũ uocatur, ferociſſimos auxiliariũ imminẽtibus uiæ lucis occultos imponit. equites procedere longius iuſſi, et inritato prælio ſponte refugi, feſtinationem ſequentium elicere, donec inſidiæ coorirẽtur. Proditum id Othonianis ducibus. & curã peditum Paulinus, equitum Celſus, ſumpſere. Tertiædecimæ legionis uexillum quatuor auxiliorũ cohortes & quingenti equites in ſiniſtro locãtur. Aggerem uiæ tres prætoriæ cohortes arctis ordinibus obtinuere. Dextra fronte prima legio inceſſit, cum duabus uexillaribus cohortibus, & quingẽtis equitibus. Super hos è prætorio auxilijſq; mille equites, cumulus proſperis aut ſubſidium laborantibus, ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga uertentibus Vitellianis, Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temere exurgẽtes cedente ſenſim Celſo longius ſecuti, ultro in inſidias præcipitantur. Nam à lateribus cohortes legionum, aduerſa fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paulino pediti datum. Cunctator natura, & cui cauta potius conſilia cum ratione, quàm proſpera ex caſu placerent, compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, ſatis cito incipi uictoriam ratus, ubi prouiſum foret ne uincerentur. Ea cunctatione ſpatium Vitel-

lianis datũ in uineas nexu traducum impeditas refugiendi. Et modica ſylua adhærebat, unde rurſus auſi, promptiſsimis prætorianorum equitum interfecere: uulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnã ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protrita hoſtium acie, uerſi in fugam etiam qui ſubueniebant. Nam Cæcinna non ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quæ res in prælio trepidationẽ auxit, cum diſperſos nec uſquam ualidos pauor fugientiũ abriperet. Orta & in caſtris ſeditio, quòd nõ uniuerſi ducerentur. Vinctus præfectus caſtrorum Iulius Gratus, tanquam fratri apud Othonẽ militãti proditionem ageret, cum fratrem eius Iulium Frontonem tribunũ Othoniani ſub eodem crimine uinxiſſent. Cæterũ ea ubiq; formido fuit, apud fugiẽtes, occurſantes, in acie, pro uallo, ut deleri cũ uniuerſo exercitu Cæcinnã potuiſſe, ni Suetonius Paulinus receptui ceciniſſet, utriſque in partibus percrebruerit. Timuiſſe ſe Paulinus ferebat, tantum inſuper laboris atq; itineris, ne Vitellianus miles recens caſtris feſſos aggrederetur, perculſis nullum retro ſubſidium foret. Apud paucos ea ducis ratio probata, in uulgus aduerſo rumore fuit. Haud perinde damnũ Vitellianos in metum cõpulit, quàm ad modeſtiã cõpoſuit: nec ſolum apud Cæcinnã, qui culpam in militẽ conferebat, ſeditioni magis quàm prælio paratum: ſed Fabij quoque Valentis copiæ,

iam

iam enim Ticinum uenerat, poſito hoſtium contemptu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebāt. Grauis alioquin ſeditio exarſerat, quam altiori initio (neq; enim rerum à Cæcinna geſtarū ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digreſſas, cum Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas retulimus, ſuperbè agebant, ut cuiuſq; legionis tentoria acceſſiſſent, coërcitos à ſe quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atq; omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitā iactantes. Contumelioſum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis diſciplina. Ad poſtremum Valens è petulantia etiam perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuntio allato pulſam Treuirorum alam Tungroſq; à claſſe Othonis, & Narbonenſem Galliam circumiri, ſimul cura ſocios tuendi, & militari aſtu, cohortes turbidas, ac ſi unà forent prææualidas, diſpergendi, partem Batauorum ire in ſubſidiū iubet. Quod ubi auditum, uulgatumq;, mœrere ſocij, fremere legiones, orbari ſe fortiſſimorū uirorum auxilio. Veteres illos & tot bellorum uictores, poſtquàm in cōſpectu ſit hoſtis, uelut ex acie abduci. Si prouincia urbe et ſalute imperij potior ſit, omnes illuc ſequerentur: ſin uictoriæ ſanitas, ſuſtentaculum, columen in Italia uerteretur, non

abrumpẽdos ut corpori ualidiſsimos artus. Hæc *ferociter iactãdo, poſtquam immiſsis lictoribus* Valẽs *coërcere ſeditionem cœptabat, ipſum inuadunt, ſaxa iaciunt, fugientẽ ſequuntur.* Spo*lia* Galliarum *&* Viennenſium *aurum & pretia laborum ſuorum occultare clamitantes, direptis ſarcinis, tabernacula ducis, ipſamq́; humum pilis & lanceis rimabantur.* Nam Valens *ſeruili ueſte apud decurionem equitum tegebatur.* Tum Alphenus Varus *præfectus caſtrorum, deflagrante paulatim ſeditione addit conſilium, uetitis obire uigilias cẽturionibus, omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur.* Igi*tur torpere cũcti, circunſpectare inter ſe attoniti: & id ipſum quòd nemo regeret pauentes, ſilentio, patientia, poſtremò precibus ac lacrymis ueniam quærebant.* Vt *uerò deformis & flens, & præter ſpem incolumis* Valens *proceſſit, gaudium, miſeratio, fauor: uerſi in lætitiam (ut eſt uulgus utroq; immodicum) laudantes gratantéſque circundatum aquilis ſignisq́; in tribunal ferunt.* Ille *utili moderatione non ſuppliciũ cuiuſquam popoſcit: ac ne diſsimulans ſuſpectior foret, paucos incuſauit: gnarus ciuilibus bellis plus militibus quàm ducibus licere.* Munienti*bus caſtra apud* Ticinum *de aduerſa* Cæcinnæ *pugna allatum, et propè renouata ſeditio, tanquam fraude & cunctationibus* Valentis *prælio defuiſſent.* Nolle *requiem, non expectare du-*

cem

cem, anteire ſigna, urgere ſigniferos. rapido agmine Cæcinnæ iunguntur. Improſpera Valentis fama apud exercitum Cæcinnæ erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtiũ uiribus quere bantur, ſimul in ſuam excuſationem & aduen tantium robur per adulationem attollentes, ne ut uicti & ignaui deſpectarentur. Et quanquã plus uirium, propè duplicatus legionũ auxilioꝛumq; numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæcinnam inclinabant, ſuper benigni tatem animi qua promptior habebatur, etiam uigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcinna ut fœdum & maculoſum: ille ut uanum ac tumidum, irridebant. Sed condito odio, eandẽ uti litatem fouere, crebris epiſtolis ſine reſpectu ueniæ probra Othoni obiectantes, cùm duces partium Othonis quamuis uberrima conuiciorũ in Vitelliũ materia abſtinerẽt. Sanè ante utriuſq; exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſsimam meruere, minus Vitellij ignauæ uoluptates quàm Othonis flagrantiſsimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atq; odium cædes Galbæ. Contra illi initiũ belli nemo imputabat. Vitellius uentre & gula ſibi ipſi hoſtis. Otho luxu, ſæuitia, audacia, Reipub. exitioſior ducebatur. Cõiunctis Cæcinnæ ac Va lentis copijs, nulla ultrà penes Vitellianos mora, quin totis uiribus certarent. Otho conſultauit,

uit, trahi bellum, an fortunā experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignū ſua fama ratus, qua nemo illa tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cenſere, feſtinationem hoſtibus, moram ipſis utilem diſſeruit. Exercitum Vitellij uniuerſum aduenisſe: nec multū uirium à tergo, quoniam Galliæ tumeant, deſerere Rheni ripam irrupturis tā infeſtis nationibus non conducat. Britannicū militem hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem incurſu claſſis, & aduerſo prælio contremuiſſe: clauſam alpibus et nullo maris ſubſidio Tranſpadanam Italiam atq; ipſo tranſitu exercitus uaſtatam: non frumētum uſquam exercitui, nec exercitū ſine copijs retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus mutationem ſoli cœliq; haud toleraturos. Multa bella impetu ualida, per tædia & moras euanuiſſe. Contrà ipſis omnia opulenta & fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Orientem cum integris exercitibus: Italiā & caput rerū urbem, ſenatumq; & populum nunquam obſcura nomina etſi aliquando obumbrentur: publicas priuatasq; opes, & immenſam pecuniam inter ciuiles diſcordias ferro ualidiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas uiris muriſque

urbes

urbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placētiæ defenſione exploratū: proinde duceret bellū paucis diebus. Quartamdecimā legionem magnam ipſam fama Mœſiacis copijs affore. Tum rurſus deliberaturū, et ſi prælium placuiſſet, auctis uiribus certaturos. Accedebat ſententiæ Paulini Marius Celſus. Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarētur, retulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properātes, fortunā & deos & numen Othonis adeſſe conſilijs, affore conatibus teſtabantur. Neu quis obuiam ire ſentētiæ auderet, in adulationē conceſſerāt. Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitauere. Paulino & Celſo iam non aduerſantibus ne principem obiectare periculis uiderentur, ijdem illi deterioris cōſilij autores perpulere, ut Brixellum cōcederet, ac dubijs præliorum exemptus, ſummæ rerum et imperij ſe ipſum reſeruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Nanq; et cum ipſo prætoriarum cohortium & ſpeculatorū equitumq; ualida manus diſceſſit, & remanentiū fractus animus, quando ſuſpecti duces, & Otho, cui uni apud militē fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in ciuili bello trāſ-

fugijs, & exploratores cura diuerſa ſciſcitãdi, ſua non occultabant. Quieti intentiq; Cæcinna ac Valens, quando hoſtis imprudentia rueret, quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiã opperiebãtur, inchoato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manũ. ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret, naues pari inter ſe ſpatio ualidis utrinq; trabibus cõnexæ, aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris quæ firmitatẽ pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, ut augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremã nauem educta: unde tormentis ac machinis hoſtes propulſarẽtur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerãt, ſaxaq; & faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebãtur. Ac forte plures trãſgreſſos, cõpletis liburnicis per prõptiſſimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neq; ea conſtantia gladiatoribus ad prælia quæ militibus, nec perinde nutãtes è nauibus, quam ſtabili gradu è ripa uulnera dirigebant. Et cum uarijs trepidantium inclinationibus immiſti remiges propugnatoresq; turbarentur, deſilire in uada ultro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. Quæ cuncta in oculis utriuſq; exercitus, quanto lætiora Vitellianis,

tantò

tantò acrius Othoniani cauſam autoremq́; cladis deteſtabantur. Et prælium quidem abruptis quæ ſuperfuerant nauibus,fuga diremptū. Macer ad exitium poſcebatur. Iamq́; uulneratum eminus lancea,ſtrictis gladijs inuaſerant, cum intercurſu tribunorum centurionumq́; protegitur. Nec multò pòſt Veſtricius Spurina iuſſu Othonis,relicto Placētiæ modico præſidio,cum cohortibus ſubuenit. Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copijs miſit,quibus Macer præfuerat,læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras ſeditiones, tam infeſtam militiam aſpernantibus. Inuenio apud quoſdam autores, pauore belli, ſeu faſtidio utriuſque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noſcebantur, dubitaſſe exercitus,num poſito certamine,uel ipſi in medium conſultarent,uel ſenatui permitterent legere imperatorem. Atque eò duces Othonianos ſpatium ac moras ſuaſiſſe, præcipuè Paulinum:quòd uetuſtiſſimus conſularium,& militia clarus, gloriā nomenq́; Britannicis expeditionibus meruiſſet. Ego ut conceſſerim apud paucos tacito uoto quietem pro diſcordia, bonum et innocentem principem pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum. ita neque Paulinum,qua prudentia fuit, ſperaſſe corruptiſſimo ſeculo tātam uulgi moderationē rep, ut qui pacem belli amore turbauerant, bellum

pacis charitate deponerent: neque aut exercitus linguis moribusq; diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces magna ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios, niſi pollutum obſtrictumq; meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido cum imperij magnitudine adoleuit, erupitq;. Nam rebus modicis æqualitas facile habebatur. Sed ubi ſubacto orbe, & æmulis urbibus regibúsue excisis, ſecuras opes concupiſcere uacuum fuit, primæ inter patres plebemq; certamina exarſere. Modò turbulenti tribuni, modò conſules præualidi, & in urbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infima, C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sylla, uictam armis libertatem in dominationem uerterunt. Poſt quos Gn. Pompeius occultior, non melior. Et nunquam poſtea niſi de principatu quæſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eadem ſcelerum cauſæ in diſcordiam egere. Quòd ſingulis uelut ictibus tranſacta ſunt bella, ignauia principum factum eſt. Sed me ueterum nouorumq; morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem uenio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianũ fratrem,

ius

ius ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus & Paulinus, cùm prudentia eorũ nemo uteretur, inani nomine ducum, alienæq; culpæ prætendebantur. Tribuni centurionesq; ambigui, quòd ſpretis melioribus, deterrimi ualebant. Miles alacer, qui tamen iuſſa ducum interpretari quàm exequi mallet. Promoueri ad quartum à Bebriaco caſtra placuit, adeò imperitè, ut quanquam uerno tempore anni, & tot circum amnibus, penuria aquæ fatigarentur. Ibi de prælio dubitatum, Othone per literas flagitãte, ut maturarent: militibus, ut imperator pugnæ adeſſet poſcentibus: pleriq; copias trans Padum agentes acciri poſtulabant. Nec perinde dijudicari poteſt quid optimum factu fuerit, quàm peſſimum fuiſſe quod factum eſt. Non ut ad pugnam, ſed ad bellandũ profecti. Confluentes Padi & Abduæ fluminum, XVI. inde millium ſpatio diſtantes petebant. Celſo & Paulino abnuentibus, militem itinere feſſum, ſarcinis grauẽ, obijcere hoſti, non admiſſuro quo minus expeditus & uix quatuor millia paſſuum progreſſus, aut incompoſitos in agmine, aut diſperſos, & uallum molientes aggrederetur, Titianus & Proculus, ubi conſilijs uincerentur, ad ius imperij tranſibant. Aderat ſanè citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducum ſegnitia rem in diſcrimen mitti iubebat, æger mora & ſpei impatiens. Eodem die ad Cæcinnam

nam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni colloquium eius poſtulantes uenerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adeſſe hoſtem nūtiauere. Interruptus tribunorum ſermo. Eoq; incertum fuit, inſidias, an proditionem, uel aliquod honeſtum conſilium cœptauerint. Cæcinna dimiſſis tribunis, reuectus in caſtra. Datum iuſſu Fabij Valentis pugnæ ſignum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis ſortiuntur, equites prorupere, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis quò minus in uallum impingerentur, Italicæ legionis uirtute deterriti ſunt. Ea ſtrictis mucronibus redire pulſos, & pugnam reſumere coëgit. Diſpoſita Vitellianarum legionum acie ſine trepidatione, & enim (quanquam uicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur, apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infenſus, miſta uehicula & lixæ, & præruptis utrinque foſſis uia quieto quoq; agmini anguſta. Circumſiſtere alij, ſigna ſua quærere alij: incertus undique clamor accurrentium, clamantium: & ut cuiq; audacia uel formido, in primam poſtremámue aciem prorumpebant, uel reuehebātur. Attonitas ſubito terrore mentes, falſum gaudium in languorem uertit, repertis qui deſciuiſſe à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an in ipſa

Othonis

Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore Othoniani ultro ſalutauere, & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris quæ cauſa ſalutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hoſtium acies integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quanquam diſperſi, pauciores, feſſi, prælium tamen acriter ſumpſere. Et per locos arboribus ac uineis impeditos, non una pugnæ facies. cominus, eminusq́; , cateruis & cuneis concurrebant: in aggere uiæ collato gradu, corporibus & umbonibus, omiſſo pilorum iactu, gladijs & ſecuribus galeas loricasq́; perrumpere, noſcentes inter ſe, cæteris conſpicui, in euentum totius belli certabant. Forte inter Padum uiamq́; , patenti campo duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima, cui cognomen Rapaci, uetere gloria inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, ſed ferox & noui decoris auida. Primani ſtratis Vnaetuiceſimanorum principijs aquilam abſtulere. Quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna uexilláque ex hoſtibus rapuit. A' parte alia, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcinna ac Valens ſub-

 ſidijs

ſidijs ſuos firmabant. Acceßit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fuſa gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. Ita uictores latus hoſtium inuecti. Et media acie perrupta, fugere paßim Othoniani Bebriacum petentes. Immenſum id ſpatium. Obſtructæ ſtrage corporum uiæ. Quo plus cædis fuit. Neque enim ciuilibus prælijs, capti in prædam uertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuerſis itineribus caſtra uitauere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die uallum ingreßus, clamore ſeditioſorum & fugacium circunſtrepitur. Non probris, nõ manibus abſtinent, deſertorem proditoremq́; increpant, nullo proprio crimine eius, ſed more uulgi ſuum quiſq; flagitium alijs obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubijs, compreßisq; militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, autoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. Siue finis bello ueniſſet, ſeu reſumere arma mallent, unicum uictis in conſenſu leuamentum. Cæteris fractus animus Prætorianus miles, non uirtute ſe, ſed proditione uictum fremebat: Ne Vitellianis quidem incruentam fuiße uictoriam, pulſo equite, rapta legionis aquila: Supereße cum ipſo Othone militũ quod

trans

trans Padum fuerit: Venire Mæſicas legiones. Magnam exercitus partem Bebriaci remanſiſſe. Hos certè nondum uictos, & ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extrema deſperatione ad iram ſæpius quam in formidinem ſtimulabantur. At Vitellianus exercitus ad quintum à Bebriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul uoluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prælium egreßis, munimentum fuere arma & uictoria. Poſtera die haud ambigua Othoniani exercitus uoluntate, &, qui ferociores fuerant, ad pœnitentiam inclinantibus, mißa legatione, apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. Ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraßent. Mox remißa legatione patuit uallum. Tum uicti uictoresq́; in lacrymas effuſi, ſortem ciuilium armorum miſera lætitia deteſtantes. Iiſdem tentorijs alij fratrum, alij propinquorum uulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quiſquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mœreret. Requiſitum Orphidij legati corpus honore ſolito crematur. Paucos, neceßarij ipſorum ſepeliuere. Cæterum uulgus ſuper humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ nequaquam trepidus, & con-

ſilij certus. Mœſta primùm fama, dein profugi è prælio perditas res patefaciunt. Non expectauit militum ardor uocem imperatoris. Bonum habere animum iubebant. Supereſſe adhuc nouas uires, & ipſos extrema paſſuros, auſuroſq;. Neq; erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & inſtinctu flagrabant. Qui procul aſtiterant, tendere manus, & proximi prahenſare genua: promptiſſimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, ne fidiſſimum exercitum, ne optimè meritos milites deſereret: maiore animo tolerari aduerſa quàm relinqui: fortes et ſtrenuos etiam contra fortunam inſiſtere ſpei: timidos & ignauos ad deſperationem formidine properare. Quas inter uoces ut flexerat uultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum proprius Othonis miles, ſed præmiſſi Mœſia eandem obſtinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingreſſas, nuntiabant: ut nemo dubitet potuiſſe renouari bellum atrox, lugubre, incertum uictis & uictoribus. Ipſe uerſus à conſilijs belli, Hunc, inquit, animum, hanc uirtutem ueſtram ultro periculis obijcere, nimis grande uitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi uiuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem ſumus ego ac fortuna. Ne tempus computaueritis. Difficilius eſt temperare, qua te non putes diu uſurum.

Ciuile

Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & ut de principatu certaremus armis, initium ille fuit. Ne pluſquam ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. Mihi non ultione neque ſolatijs opus eſt. Alij diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus ſterni rurſus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem ueſtram, uos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ eſt. Præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror. Nam incuſare deos uel homines, eius eſt, qui uiuere uelit. Talia locutus, ut cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent propere, neu remorando iram uictoris aſperarent, iuuenes autoritate, ſenes precibus monebat, placidus ore, intrepidus uerbis intempeſtiuas ſuorum lacrymas coërcens. Dari naues ac uehicula abeuntibus iubet. Libellos epiſtolaſq; ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumelijs, inſignes abolet. Pecunias diſtribuit parcè, nec ut periturus. Mox Saluium Cocceianum fratris filium prima iuuenta trepidum & mœrentem, ultro ſolatus eſt, laudando pietatem eius, caſtigando formidinem. An Vitellium tam immitis animi fore, ut pro incolum tota

domo, ne hanc quidem ſibi gratiam redderet? Mereri ſe feſtinato exitu clementiam uictoris: Non enim ultima deſperatione, ſed poſcente prælium exercitu, remiſiſſe Reipub. nouiſſimum caſum. Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum: Poſt Iulios, Claudios, Sergios, ſe primum in familiam nouam imperium intuliſſe: Proinde erecto animo capeſſeret uitam, neu patruum ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur unquam, aut nimium meminiſſet. Poſt quæ dimotis omnibus, paulum requieuit: atque illum iam ſupremas curas agentem repens tumultus auertit, nuntiata conſternatione ac licentia militum: nanque abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſima in Virginium ui, quem clauſa domo obſidebant. increpitis ſeditionis autoribus regreſſus, uacauit abeuntium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit. Tum allatis pugionibus, cum utrunque pertentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato iam profectos amicos, noctẽ quietam, utq; affirmatur, non inſomnem egit. Luce prima in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingreſſi liberti, ſeruiq;, & Plotius Firmus prætorij præfectus, unum uulnus inuenere. Funus maturatum. Ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes,

tes, cum laudibus & lacrymis, uulnus manusq́; eius exoſculantes. Quidam militum iuxta rogum interfecere ſe, non noxa neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & charitate principis. Ac poſtea promiſcuè Bebriaci, Placentiæ, alijs in caſtris celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum extructum eſt modicum & manſurum. Hunc uitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamẽ indecorum. Pueritia ac iuuenta qualem monſtrauimus. Duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa & fictis oblectare legentium animos procul grauitate cœpti operis crediderim, ita uulgatis traditíſque demere fidem non auſim. Die quo Bebriaci certabatur, auem inuſitata ſpecie apud Regium Lepidum celebri luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum circumuolitãtem alitem territam pulſam'ue, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finémque miraculi cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius nouata luctu ac dolore militum ſeditio. Nec erat qui coërceret. Ad Virginium uerſi, modò ut reciperet imperium, nunc ut legatione apud Cæcinnam ac Valen-

tem fungeretur, minitantes orabant. Virginius per aduerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum quæ Brixelli egerant, cohortium preces Rubrius Gallus tulit. Et uenia ſtatim impetrata, concedentibus ad uictorem per Flauium Sabinum ijs copijs quibus præfuerat. Poſito ubique bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adijt, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prælio allatum. Sed milites ut falſum rumorem aſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, uultum habitúmque trahere in deterius. conuicijs poſtremò ac probris cauſam & initium cædis quærebant, cum alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne præualidis iam Vitellij partibus cunctanter excepiſſe uictoriam crederentur. Ita trepidi & utrinque anxij coëunt. Nemo priuatim expedito conſilio, inter multos ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, appellabátque Patres Conſcriptos intempeſtiuò honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcinna Marcellum Eprium ut ambigua diſſerentem inuaſit. Nec cæteri ſentẽtias aperiebant. Sed inuiſum memoria delationũ expoſitumq; ad inuidiam Marcelli nomẽ iritauerat Cæcinuam, ut nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus magnis inimici-

tijs

tijs clareſceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi. Simul medio tempore plures nuntij ſperabãtur. Bononiæ diuiſis per itinera qui recentiſſimum quenq; percunctarentur, interrogatus Othonis libertus cauſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata reſpõdit. Ipſum uiuẽtem quidem relictũ, ſed ſola poſteritatis cura, & abruptis uitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogãdi pudor. Atq; omniũ animi in Vitelliũ inclinauere. Intererat conſilijs frater eius L. Vitellius, ſeq; iam adulantibus offerebat, cum repentè Cenus libertus Neronis, atroci mendacio uniuerſos perculit, affirmans ſuperuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello uiribus, cæſos uictores, uerſam partium fortunam. Cauſa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et Cenus quidem rapidus in urbem uectus, paucos poſt dies iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus uera eſſe quæ aſſerebantur. Intendebat formidinẽ quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutina, deſertæq; partes forent. Nec ultrà in commune congreſſi, ſibi quiſque conſuluere, donec miſſæ à Fabio Valente epiſtolæ demerent metum. Et mors Othonis quo laudabilior, eo uelocius audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex

more

more ſpectabãtur:ut ceßiſſe uita Othonem, & à Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum ſacramẽto Vitellij adactum, certi autores in theatrũ attulerunt, Vitellio plauſere: populus cum lauru ac floribus Galbæ imagines circum templa tulit, congeſtu in modum tumuli coronis iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus cõpoſita, ſtatim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes gratesq́;, & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad cõſules ſcriptæ, haud immoderatæ. Gratior Cæcinnæ modeſtia fuit, quòd non ſcripſiſſet. Cæterum Italia grauius atque atrocius quàm bello affligabatur. Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, ui & ſtupris polluere, in omne fas nefasq́; auidi, aut uenales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. Ipſiq́; milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabãt, obnoxijs ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcinna, plus ambitionis. Valẽs ob lucra & quæſtus infamis, eoq́; alienæ etiã culpæ diſsimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantum peditũ equitumq́;, uis damnaq́; & iniuriæ, ægrè tolerabãtur. Interim Vitellius ui-

ctoria

ctoriæ ſuæ neſcius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus uires trahebat. Pauci ueterum militum in hybernis relicti, feſtinatis per Gallias delectibus ut remanētium legionum nomina ſupplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico delectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progreſſus, proſperas apud Bebriacū res, ac morte Othonis cōcidiſſe bellum accepit. Vocata concione uirtutem militum laudibus cumulat. Poſtulāte exercitu, ut libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta cōuiuij largitur, honorauitq; Aſiaticum annulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus acceſſiſſe partibus utranq; Mauritaniā interfecto procuratore Albino, nūtij uenere. Luceius Albinus à Nerone Mauritaniæ Cæſarienſi præpoſitus, addita per Galbam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haud ſpernendis uiribus agebat. XVIII. cohortes, quinq; alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galba in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremptæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, ut tranſmiſſurus iuſsit. Præmiſſi centuriones qui Maurorum

rorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit magna per prouincias Germanici excercitus fama. Spargebatur inſuper ſpreto procuratoris uocabulo, Albinũ inſigne regis, & Iubæ nomẽ uſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſsimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipſe Albinus dum è Tingitana prouincia Cæſarienſem Mauritaniam petit, appulſus litori, trucidatus. Vxor eius cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt, nihil eorum quæ fierent Vitellio inquirente. Breui auditu, quamuis magna trãſibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri pergere iubet. Ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, ſed uetere egeſtate cõſpicuus, donec Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo & par opibus, circundaret principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditijs uelaret. Præſto fuere Lugduni uictricium uictarumq; partiũ duces. Valentem & Cæcinnã pro concione laudatos, curuli ſuæ circumpoſuit. Mox uniuerſum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento opertum ſinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis fortunæ Principalis inſignibus. Nimius honos inter ſecunda, rebus aduerſis in ſolatium ceſſit.

Tum

Tum interfecti centuriones promptiſsimi Othonianorum, unde præcipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidia, bellum meditabātur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum triſti mora ſqualidos tenuit, donec auditi, neceſſariis magis defenſionibus quàm honeſtis uterentur. Proditionem ultro imputabant: ſpatium longi antè prælium itineris, fatigationem Othonianorū, permiſtum uehiculis agmen, ac pleraque fortuita fraudi ſuæ aſsignantes. Et Vitellius credidit de perfidia, & fidem abſoluit. Saluius Titianus Othonis frater nullum diſcrimen adiit, pietate & ignauia excuſatus. Mario Celſo conſulatus ſeruatur. Sed creditum fama, obiectumq́; mox in ſenatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecunia mercari, nec ſine exitio Celſi uoluiſſet. Reſtitit Vitellius, deditq́; poſteà cōſulatū Simplici innoxium & inemptum. Trachalum aduerſus criminantes Galeria uxor Vitellii protexit. Inter magnorum uirorum diſcrimina (pudendum dictu) Maricus quidam è plebe Boiorum inſerere ſeſe fortunæ, & prouocare arma Romana, ſimulatione numinū auſus eſt. Iamq́; aſſertor Galliarum & deus (nomen id ſibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Heduorum pagos trahebat, cum grauiſſima ciuitas electa iuuentute adiectis à Vitellio co

lio co

lio cohortibus, fanaticam multitudinem diſiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus. quia non laniabatur, ſtolidum uulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec ultrà in defectores aut bona cuiuſquam ſæuitum. Rata fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant teſtamenta, aut lex inteſtatis. Prorſus ſi luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex urbe atq; Italia inritamẽta gulæ geſtabantur, ſtrepentibus ab utroq; mari itineribus. exhauſti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. uaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à labore ac uirtute miles, aſſuetudine uoluptatum, & contemptu ducis. Præmiſit in urbem edictum, quo uocabulum Auguſti differret, Cæſaris non reciperet, cùm de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italia mathematici. Cautum ſeuerè, ne equites Ro. ludo & arena pollucrentur. Priores id principes pecunia & ſæpius ui perpulerant. Ac pleraque municipia & coloniæ æmulabantur corruptiſſimum quenque adoleſcentium pretio illicere. Sed Vitellius aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone retulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat. Id ei Plautius Varus prætura functus, ex

intimis

intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinum præfectum urbis obiecit, tanquam rupta cuſtodia, ducem ſe uictis partibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret.. nec ullis tãtorum criminum probationibus in pœnitentiam uerſus, ſecundam ueniam poſt ſcelus quærebat. Cunctantem ſuper tanta re Flauium Sabinum Triaria L. Vitellij uxor, ultra fœminam ferox, terruit è periculo principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, ubi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe uideretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius metu & odio, quòd Petroniam uxorem eius mox Dolabella in matrimoniũ accepiſſet, uocatũ per epiſtolas, uitata Flaminiæ uiæ celebritate, diuertere Interamnã, atq; ibi interfici iuſſit. Longum interfectori: in itinere uiſum, ac taberna proiectũ humi iugulauit, magna cum inuidia noui principatus, cuius hoc primũ ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licẽtiam modeſtũ è proximo exẽplum onerabat Galeria imperatoris uxor, non minax triſtibus: & pari probitate mater Vitelliorũ Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam ad primas filij ſui epiſtolas ferebatur, non Germanicũ à ſe, ſed Vitelliũ genitũ. Nec ullis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus ſuæ tãtum aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vi-

telliū M. Cluuius Rufus aſſequitur omiſſa Hiſpania, lætitiam & gratulationem uultu ferēs, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tā quam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipſe potentiam, & poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet: eoq; diplomatibus nullum principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quaſdam ex orationibus eius contumelioſa in Vitellium, & pro ſeipſo popularia. Autoritas Cluuij præualuit, ut puniri ultro libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatui principis adiectus, non adempta Hiſpania, quam rexit abſens, exemplo L. Aruntij, quem Tyberius Cæſar ob metū, Vitellius Cluuiū nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britannia ob iracundiam militum. Miſſus eſt in locum eius Vectius Bolanus. E' præſentibus angebat Vitelliū uictarum legionum haud quaquā fractus animus. Sparſæ per Italiam & uictoribus permiſtæ hoſtilia loquebantur, præcipua quartadecimanorum ferocia, qui ſe uictos abnuebant. quippe Bebriacenſi acie uexillarijs tantum pulſis uires legionis non affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erant, placuit, atq; interim Batauorum cohortes unà tendere, ob ueterem aduerſus quartadecimanos diſcordiā. Nec diu in tantis armatorum odijs quies fuit. Au-

guſtæ

guſtæ Taurinorum dum opificem quēdam Batauus ut fraudatorem inſectatur, legionarius ut hoſpitem tuetur, ſui cuiq; commilitones aggregati, à conuicijs ad cædem tranſiere. & præliū atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes cauſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. quos Vitellius agmini ſuo iungi ut fidos, legionem Graijs alpibus traductā eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam uitarent. Nanq; & Viennenſes timebātur. Noctę qua proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum ut pleraq; belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus obliteratum. Quartadecimani poſtquā alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſque ſigna Viennam ferebāt. conſenſu meliorū compreſſi: & legio in Britanniā tranſuecta. Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primū, deinde addito honeſtæ miſſionis lenimēto arma ad tribunos ſuos ferebant, donec motum à Veſpaſiano bellū crebreſceret. Tum reſumpta militia, robur Flauianarum partiū fuere. Prima claſſicorum legio in Hiſpaniam miſſa, ut pace & otio miteſceret. Vndecima ac ſeptima ſuis hybernis redditæ. Tertiadecimani ſtruere amphitheatra iuſſi. Nam Cæcinna Cremonæ, Valens Bononiæ ſpectaculum gladiatorum edere parabant, nunquā ita ad curas intento Vitellio, ut uoluptates

obliuiſceretur. Et quidē partes modeſtè diſtinxerat. Apud uictores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Virginio. Legati tribuniq; ex moribus imperatorum ſeueritatem æmulantur, uel tempeſtiuis conuiuijs gaudent, perinde miles intentus aut licentior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta peruigilijs ac Bacchanalibus quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per laſciuiam ad certamen luctandi accenſis, poſtquā legionarius prociderat, inſultante Gallo, & ijs qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia deductis, erupere legionarij in perniciem auxiliorum: ac duæ cohortes interfectæ. Remediū tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aſpiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem uerſo itinere ad prælium uenire. ſed erant agminis coactores. Agniti dempſere ſolicitudinem. Interim Virginij ſeruus forte obuius, ut percuſſor Vitellij inſimulatur. Et ruebat ad conuiuium miles mortem Virginij expoſcens. Ne Vitellius quidem quanquam ad omnes ſuſpiciones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægrè tamē cohibiti qui exitium uiri conſularis, & quondā ducis ſui flagitabāt. Nec quēquam ſæpius quàm Virginiū omnis ſeditio infeſtauit.

Mane

Manebat admiratio uiri & fama, ſed oderant ut faſtiditi. Poſtero die Vitellius ſenatus *legatione quam ibi opperiri iuſſerat audita, tranſgreſſus in caſtra, ultro pietatē militum collaudauit, frementibus auxilijs, tātum impunitatis atq; arrogantiæ legionarijs acceſſiſſe.* Cohortes Batauorum, *ne quid truculentius auderent, in* Germaniam *remiſſæ, principium interno ſimul externoq́; bello parantibus fatis.* Reddita *ciuitatibus* Gallorum *auxilia, ingens numerus, & prima ſtatim defectione inter inania belli aſſumptus.* Cæterùm *ut largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficeret, amputari legionum auxiliorumq́; numeros iubet, uetitis ſupplementis.* Et *promiſcuæ miſſiones offerebantur.* Exitiale *id* Reip. *ingratū militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq́; ac labor crebrius redibāt: & uires luxu corrumpebantur, contra ueterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos uirtute quàm pecunia res* Romana *melius ſtetit.* Inde Vitellius Cremonā *flexit, & ſpectato munere* Cæcinnæ, *inſiſtere* Bebriacēſibus *cāpis, ac ueſtigia recētis uictoriæ luſtrare oculis cō cupiuit.* Fœdū *atq; atrox ſpectaculū, intra* XL. *pugnæ diē lacera corpora, trūci artus, putres uirorū equorūq́; formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atq; frugibus dira uaſtitas. nec minus inhumana, pars uiæ, quam* Cremonenſes *lauro roſisq́; conſtrauerāt, extructis altaribus,*

cæſisq; uictimis, regium in morem, quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecere. Aderant *Valens & Cæcinna, monſtrabantq; pugnæ locos.* Hinc *erupiße legionum agmen, hinc equites coortos: inde circunfuſas auxiliorũ manus.* Iam *tribuni præfectiq; ſua quiſq; facta extollentes, falſo uera aut maiora uero miſcebant.* Vulgus *quoq; militũ clamore & gaudio, deflectere uia, ſpatia certaminũ recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirariq;.* Et erãt *quos uaria ſors rerum, lacrymæq; et miſericordia ſubiret.* At *non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit.* Lætus *ultro, & tam propinquæ ſortis ignarus inſtaurabat ſacrum dijs loci.* Exin *Bononiæ à Fabio Valente gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex urbe cultu.* Quantoq; *magis propinquabat, tanto corruptius iter immiſtis histrionibus & ſpadonum gregibus, & cætero Neronianæ aulæ ingenio.* Nanq; *& Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceßitate qua honeſtißimus quiſq;, ſed luxu & ſaginæ mãcipatus emptusq;.* Vt *Valenti & Cæcinnæ uacuos honoris menſes aperiret, coarctati aliorum conſulatus, dißimulatus M. Macri, tanquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum deſtinatum à Galba conſulem diſtulit, nulla offenſa, ſed mitẽ, & iniuriam ſegniter laturũ.*

Pedanius

Pedanius Coſta omittitur ingratus principi, ut
aduerſus Neronē auſus, & Virginij extimula-
tor. Sed alias protulit cauſas. actæq; inſuper Vi
tellio gratiæ, conſuetudine ſeruitij. Non ultra
paucos dies, quanquam acribus initijs cœptum,
mendaciū ualuit. Extiterat quidam Scribonia
num ſe Camerinū ferens, Neronianorum tēpo-
rum metu in Hiſtria occultatū, quòd illic clien-
telæ et agri ueterum Craſſorum, ac nominis fa-
uor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argu-
mentum fabulæ aſſumpto, uulgus credulum, &
quidam militū errore ueri, ſeu turbarū ſtudio,
certatim aggregabantur: cū pertractus ad Vi-
tellium, interrogatusq; quis nā mortaliū eſſet,
poſtquā nulla dictis fides, & à domino noſce-
batur, conditione fugitiuus, nomine Geta, ſum-
ptum de eo ſuppliciū in ſeruilem modū. Vix cre
dibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſocor-
diæq; Vitellio adoleuerit, poſtquā ſpeculatores
Syria Iudæaq; adactam in uerba eius Orientem
nuntiauere. Nā etſi uagis adhuc et incertis au-
toribus, erat tamen in ore famaq; Veſpaſianus,
ac plerunq; ad nomen eius Vitellius excitaba-
tur. Tū ipſe exercitusq; ut nullo æmulo, ſæuitia,
libidine, raptu, in externos mores proruperant:
At Veſpaſianus bellū armaq; , procul uel iuxtà
ſitas uires circunſpectabat. Miles ipſi adeò pa-
ratus, ut praeuntem ſacramentum, & fauſta
Vitellio omnia precantem, per ſilentium audie-

rint. Mutiani animus nec Veſpaſiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Aegypti Alexander conſilia ſociauerat. Tertiam legionem, quòd de Syria in Mœſiam tranſiſſet, ſuam numerabat. Cateræ Illyrici legiones ſecuturæ ſperabãtur. Nanq; omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientiũ à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone cæteros ut impares irridebãt. Sed inerat à mole belli plerũq; cũctatio, et Vaſpaſianus modò in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat: Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret: Eſſe priuatis cogitationibus progreſſum, & prout uelint plus minúsue ſumi ex fortuna. Imperium cupiẽtibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia. Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum uiro militari. Suas legiones ciuili bello inexpertas, Vitellij uictrices. & apud uictos plus querimoniarum quàm uirium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſq;, ſi unus alterq; præſenti facinore paratũ ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum, ſic percuſſorem eius Volaginium è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius uniuerſos impelli, quàm ſingulos uitari. His pauoribus nutantẽ, et alij legati amiciq; firmabant, & Mutianus poſt multos ſecretóſque ſermones,

iam

iam & coràm ita locutus: Omnes qui magnarũ rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debẽt, an quod inchoatur, Reip. utile, ipſis glorioſum, aut promptũ effectu, aut certè non arduũ ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderãdus eſt, adijciátne conſilio periculũ ſuum: et ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummũ decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium uoco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificũ. Iuxta deos in tua manu poſitum eſt. Nec ſpeciẽ adulantis expaueris, à contumelia quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimã Tyberij ſenectutem, nec contra Cai quidem aut Claudij uel Neronis fundatam longo imperio domũ exurgimus. Ceſſiſti etiã Galbæ imaginibus. Torpere ultrà, & polluendã perdendamq; Remp. relinquere, ſopor et ignauia uideretur, etiã ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet. Abijt iam & tranſuectũ eſt tempus, quo poſſes uideri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplẽdidior origine quàm nos ſumus, fateor. Sed et Nero nobilitate natalium Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendijs, nulla militari fama, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus ui, ſed præpropera

ipſius deſperatione uictum, iam deſiderabilem & magnũ principẽ fecit. Cum interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. Si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comeſſationibus & principis imitatione deteritur. Tibi è Iudæa & Syria & Aegypto nouem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ. Sed firmatus uſu miles, et belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora, et fidiſſimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem & Cæcinnam numeremur. Ne tamen Mutianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris: me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, et primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filiũ adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Cæterùm inter nos non idem proſperarũ aduerſarumq; rerũ ordo erit. Nam ſi uincimus, honorẽ quem dederis habebo, diſcrimen ac periculum ex æquo partiemur: imò ut melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina uicti quàm uictores agunt. Hos ira, odium, ultionis cupiditas ad uirtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet contecta uictricium partium

tium & tumeſcẽtia uulnera bellum ipſum. Nec mihi maior in tua uigilantia, parſimonia, ſapientia, fiducia eſt, quam in Vitellij torpore, inſcitia, ſæuitia. Sed et meliorem in bello cauſam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, deſciuerunt. Poſt Mutiani orationem cæteri audentius circunſiſtere, hortari, reſponſa uatum, & ſyderũ motus referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, ut qui mox rerum dominus Seleucum quendam mathematicum rectorem et præſcium palam habuerit. Recurſabant animo uetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius cõſpicua altitudine repentè prociderat, ac poſtera die, eodem ueſtigio reſurgens, procera & latior uirebat. Grãde id, proſperumq; cõſenſu aruſpicum. Et ſumma claritudo iuueni admodũ Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ uictoriæ decus, impleſſe fidem ominis uidebantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriamq; Carmelus, ita uocant montem deumq;. Nec ſimulacrum deo, aut templum, ſic tradidere maiores aram tantũ & reuerẽtiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas uerſaret animo, Baſilides ſacerdos inſpectis identidem extis, Quicquid eſt, inquit, Veſpaſiane quod paras, ſeu domũ extruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum. Has

ambages et ſtatim exceperat fama, & tũc aperiebat. Nec quicquam magis in ore uulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quãtò ſperãtibus plura dicuntur. Haud dubia deſtinatione diſceſsere, Mutianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptum, feſtinante Tyberio Alexandro, qui Kalen. Iul. ſacramẽto eius legiones adegit. Isq́; primus principatus dies in poſterum celebratus, quãuis Iudaic⁹ exercitus v. Nonas Iul. apud ipſum iuraſset. Vt ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & cõſiliorũ inter Mutianũ ac patrem nuntius, cuncta impetu militũ acta: non parata cognitione, non coniunctis legionibus, dũ quæritur tempus locusq́;, quodq́; in re tali difficillimũ eſt, prima uox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſsum cubiculo Veſpaſianum pauci milites ſolito aſsiſtunt ordine, ut legatũ ſalutaturi, Imperatorem ſalutauerũt. Tum cæteri accurrere, Cæſarẽ, & Auguſtum, & omnia principatus uocabula cumulare. Mens à metu ad fortunã tranſierat. In ipſo nihil tumidũ, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primùm tantæ multitudinis offuſam oculis caliginẽ diſiecit, militariter lautus, læta omnia, & affluentia excepit. Nam id ipſum opperiens Mutianus, alacrem militem in uerba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium

theatr

theatrum ingreſſus, ubi illis conſultare mos eſt, concurrentes & in adulationẽ effuſos alloquitur. Satis decorus etiã Græca facũdia, omniũq; quæ diceret atq; ageret arte quadã oſtentator. Nihil æquè prouinciam exercitumq; accendit, quàm quod aſseuerabat Mutianus, ſtatuiſse Vitellium ut Germanicas legiones in Syriam ad militiã opulentã quietamq; trãsferret. Contrà Syriacis legionibus Germanica hyberna cœlo ac laboribus dura mutarentur. Quippe et prouinciales ſueto militũ contubernio gaudebant, plerique neceſsitudinibus & propinquitatibus miſti: & militibus uetuſtate ſtipendiorum nota & familiaria caſtra, in modum penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſsere, cum regno Sohemus, haud ſpernendis cũ uiribus Antiochus, uetuſtis opibus ingens, & inſeruientium regum ditiſsimus. Mox per occultos ſuorũ nũtios exercitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaq;, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificẽtia munerũ grata. Quicquid prouinciarum alluitur mari, Aſia atque Achaia tenus, quantumq; introrſus in Pontum & Armenios pateſcit, iurauere. Sed inermes legati regebant, nõdum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſumma rerũ Beryti habitũ. Illuc Mutianus

tianus cum legatis tribuniſq́;, et ſplendidiſſimo quoq; centurionum ac militum uenit. Et è Iudaico exercitu lecta decora. Tantum ſimul peditum equitumq́;, & æmulantiũ inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ Principalis effecerãt. Prima belli cura, agere delectus, reuocare ueteranos. Deſtinantur ualidæ ciuitates exercendis armorum officinis. Apud Antiochenſes aurum argentumq́; ſignatur. Eaq́; cuncta per idoneos miniſtros ſuis quæque locis feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus adire, hortari, bonos laude, ſegnes exẽplo incitare ſæpius quàm coërcere, uitia magis amicorum quàm uirtutes diſſimulans. Multos præfecturis & procurationibus, pleroſq; ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios uiros, et mox ſumma adeptos. quibuſdam fortuna pro uirtutibus fuit. Donatiua militi neq; Mutianus prima concione, niſi modicè oſtenderat. Ne Veſpaſianus quidẽ plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregie firmus aduerſus militarem largitionẽ, eoq; exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniumq́; legati. Prouiſumq́; ne uerſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Aegypti placuit. Sufficere uidebantur aduerſus Vitellium pars copiarum et dux Mutianus, et Veſpaſiani nomen, ac nihil arduũ fatis. Ad omnes exercitus legatoſq́; ſcriptæ epiſtolæ, præceptumq́; ut prætorianos Vitellio infen-

ſos,

ſos recuperandæ militiæ præmio inuitarẽt. Mutianus cũ expedita manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne cunctari uideretur, neq; tamen properans, gliſcere famã ipſo ſpatio ſinebat, gnarus modicas uires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta & tredecim uexillariorũ millia ingẽti agmine ſequebantur. Claßem è Ponto Byzantiũ adigi iuſſerat: ambiguis cõſilij, nũ omiſſa Mœſia Dyrrhachiũ pedite atq; equite peteret: ſimul lõgis nauibus uerſum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaia Aſiaq;: quas inermes exponi Vitellio, ni præſidijs firmarentur: atq; ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, ſi ſimul Brundiſium Tarentúmque & Lucaniæ Calabriæq; litora infeſtis claßibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mutianus, non ius aut uerum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. Paßim delationes, & locupletißimus quiſque in prædam correpti. Quæ grauia atq; intoleranda, ſed neceßitate armorum excuſata, etiam in pace manſere: ipſo Veſpaſiano inter initia imperij ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinato, donec indulgentia fortunæ & prauis magiſtris didicit, auſuſq; eſt.

Proprijs

Proprijs quóq; opibus Mutianus bellum iuuit, largus priuatim, quod auidius de Rep. ſumeret. Cæteri conferendarum pecuniarum exemplum ſecuti, rariſſimus quiſq; eandem in recuperãdo licentiam habuerunt. Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio in partes. Tertia legio exemplum cæteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac ſeptima Claudiana imbutæ fauore Othonis, quamuis prælio non interfuiſſent: Aquileiam iam progreſſæ, protúrbatis qui de Othone nuntiabant, laceratisq; uexillis nomen Vitellij præferẽtibus, rapta postremò pecunia, & inter ſe diuiſa, hoſtiliter egerant. Vnde metus, & ex metu conſiliũ, poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas alliciebant. In eo metu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet, miſſo centurione ad interficiendũ Tectium Iulianum ſeptimæ legionis legatũ, ob ſimultates, quibus cauſam partium prætẽdebat. Iulianus comperto diſcrimine, et gnaris locorum adſcitis, per auia Mœſiæ ultra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per uarias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex nuntijs cunctabundus, aut properans. At in Pannonia XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorem iramq; Bebriacenſis pugnæ retinentes, haud cunctanter Veſpaſiano acceſſore,

ſere, ui præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia belli mala, ſenatorium ordinem recuperauerat, præpoſitus à Galba ſeptimæ legioni. Scriptitaſſe Othoni credebatur, ducem ſe partibus offerens. A quo neglectus, in nullo Othoniani belli uſu fuit. Labantibus Vitellij rebus Veſpaſianum ſecutus, grande momentum addidit, ſtrenuus manu, ſermone promptus, ſerendæ in alios inuidiæ artifex, diſcordijs & ſeditionibus potens, raptor, largitor, pace peſſimus, bello non ſpernendus. Iuncti inde Mœſici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quanquã conſularibus legatis nihil turbãtibus. Titus Fabianus Pãnoniam, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant, diuites ſenes. Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus uigens ætate, claris natalibus. Prima iuuenta quietis cupidine ſenatorium ordinem exuerat. Idem pro Galba dux coloniæ ſuæ, eaq; opera procurationem adeptus, ſuſceptis Veſpaſiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. Non tam præmijs periculorũ, quàm ipſis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere et quatere quicquid uſquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniã ad quartadecimanos, in Hiſpaniam ad primanos epiſtolæ: quòd utraq; legio pro Othone aduerſa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias literæ, mo-

mentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm deſciſcentibus: cæteris fortunam ſecuturis. Dum hæc per prouincias à Veſpaſiano ducibusq; partium geruntur, Vitellius contemptior in dies ſegniorq;, ad omnis municipiorum uillarumq; amœnitates reſiſtens, graui urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorũ ſequebãtur, licentia corrupta. Calonum numerus amplior, procaciſsimis etiam inter ſeruos lixarum ingenijs. Tot legatorũ amicorumq; comitatus, inhabilis ad parẽdum, etiam ſi ſumma modeſtia regeretur. Onerabant multitudinem obuij ex urbe ſenatores equitesq;, quidam metu, multi per adulationem: cæteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiſcentibus, ipſi remanerent. Aggregabantur è plebe flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehoneſtamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò aut municipia congeſtu copiarum, ſed ipſi cultores aruaq; maturis iam frugibus ut hoſtile ſolum uaſtabantur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cœptam, manente legionum auxiliorumq; diſcordia, ubi aduerſus paganos certandum foret, conſenſu. Sed plurima ſtrages ad ſeptimum ab urbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut gladiatoriam ſaginã diuidebat. Et effuſa plebs totis ſe castris miſcuerat. Incurioſos milites uernacula urbanitate

nitate quidam ſpoliauere abſciſsis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium inſolens contumeliæ animus. Inermem populum gladijs inuaſere. Cæſus inter alios pater militis cùm filium comitaretur, deinde agnitus, & uulgata cæde, temperatũ ab innoxijs. In urbe tamen trepidatum præcurrentibus paſsim militibus. Forum maxime petebãt, cupidine uiſendi locum, in quo Galba iacuiſset. Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum et ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per inſcitiam parum uitarent, aut ubi lubrico uiæ uel occurſu alicuius procidiſſent, ad iurgiũ, mox ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfectiq; cum terrore & armatorũ cateruis uolitabant. Ipſe Vitellius à ponte Miluio, inſigni equo paludatus accinctusq; ſenatum & populum ante ſe agẽs, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum conſilio deterritus, ſumpta prætexta & compoſito agmine inceſsit. Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemq; circà è legionibus alijs uexilla, mox XII. *alarum ſigna, & poſt peditum ordines, eques, dein quatuor &* XXX. *cohortes, ut nomina gentium aut ſpecies armorũ forent, diſcretæ. Ante aquilam præfecti caſtrorum tribuniq;, & primi centurionũ candida ueſte, cæteri iuxta ſuam quiſq; centuriam armis doniſq; fulgentes. Et militum phaleræ, torquesq; ſplendebant: de-*

cora facies, & nõ Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atq; ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit. Poſtera die tanquam apud alterius ciuitatis ſenatum populumq́; magnificam orationem de ſemetipſo prompſit, induſtriam temperantiamq́; ſuam laudibus attollens, conſciis flagitiorũ ipſis qui aderãt, omniq́; Italia, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen uacuum curis, & ſine falſi ueriq́; diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & uocibus adſtrepebat: abnuentiq́; nomẽ Auguſti, expreſſere ut aſſumeret, tam fruſtra quàm recuſauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quòd maximum Pontificatũ adeptus Vitellius, de ceremoniis publicis XV. Calen. Aug. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſiq́; cladibus. Adeò omnis humani diuiniq́; iuris expers, pari libertorum amicorumq́; ſocordia, uelut inter temulentos agebat. Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro ut ſpectator, in Circo ut fautor affectauit. Quæ grata ſanè & popularia ſi à uirtutibus proficiſcerentur, memoria uitæ prioris indecora & uilia accipiebãtur. Ventitabat in ſenatum, etiam cùm paruis de rebus patres conſulerentur. Ac forte Priſcus Heluidius prætor deſignatus, contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus,

primò

primò Vitellius, non tamen ultrà quàm Tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius uerebātur, nihil noui accidiſſe reſpondit, quòd duo ſenatores in Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere. Iriſere pleriq; impudentiam æmulationis. Alijs id ipſum placebat, quòd non ex præpotentibus, ſed Thraſeā ad exemplar ueræ gloriæ legiſſet. Præpoſuerat prætorianis P. Sabinum, ad præfecturam cohortis Iulium Priſcū, dum centurio eſſet. Priſcus Valentis, Sabinus Cæcinnæ gratia pollebant. Inter diſcordes Vitellio nihil autoritatis. Munia imperij Cæcinna ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & caſtris male diſſimulata, prauitas amicorum, & fœcunda gignēdis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immenſis ſalutantium agminibus contendunt, comparanturq; uarijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec unquam ſatis fida potentia, ubi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubitis offenſis aut intempeſtiuis blanditijs mutabilem, contemnebant, metuebantq;. Nec eo ſegnius inuaſerant domos, hortos, opesq; imperij, cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberosq; patriæ Galba reddiderat, nulla principis miſericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd reuerſis ab exilio iura libertorum con-

ceßiſſet, quanquam id omnino ſeruilia ingenia corrumpebat, abditis pecunijs per occultos aut ambitioſos ſinus. Et quidam in domum Cæſaris tranſgreßi, atque ipſis dominis potentiores. Sed miles plenis caſtris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe tota uagus, non principia noſcere, non ſeruare uigilias, neq; labore firmari: per illecebras urbis, & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Poſtremò ne ſalutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. unde crebræ in uulgus mortes. Et adiacẽtia Tyberi Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æſtus impatientia labefecit. Inſuper confuſus prauitate uel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor urbanæ cohortes ſcribebantur, quîs ſingula millia ineßent. Plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipſum Cæcinnam periculo exemiſſet. Sanè aduentu eius partes conualuerant, & ſiniſtrum lenti itineris rumorem proſpero prælio uerterat. Omniſq; inferioris Germaniæ miles Valentem aßectabatur. Vnde primùm creditur Cæcinnæ fides fluitaſſe. Cæterùm non ita ducibus indulſit Vitellius, ut non plus militi liceret. Sibi quiſque militiã ſumpſere. Quamuis indignus, ſi ita maluerat, urbanæ militiæ aſcribebatur. Rurſus bonis remanere inter legionarios aut alares uolentibus permiſſum. Nec deerant qui uellent, feßi

morbis

morbis, & intemperiem cœli incuſantes. Robora *tamen legionibus aliiq; ſubtracta, cõuulſum caſtrorum decus,* XX. *millibus è toto exercitu permiſtis magis quàm electis.* Concionante Vitellio *poſtulantur ad ſupplicium Aſiaticus &* Flauius *&* Rufinus *duces Galliarum, quòd pro* Vindice *bellaſſent.* Nec *coërcebat eiuſmodi uoces* Vitellius. *ſuper inſitam animo ignauiam, cõſcius ſibi inſtare donatiuũ & deeſſe pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iuſſi. Ipſe ſola perdendi cura, ſtabula aurigis extruere. Circum gladiatorum ferarumq; ſpectaculis opplere. Tanquam in ſumma abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem* Vitellij *diem* Cæcinna *ac* Valens *editis tota urbe uicatim gladiatoribus, celebrauere ingenti paratu, & ante illũ diem inſolito. Lætum fœdiſſimo cuiq;, apud bonos inuidiæ fuit, quòd extructis in campo* Martio *aris, inferias* Neroni *feciſſet. Cæſæ publicè uictimæ crematæq; : faces* Auguſtales *ſubdidere : quod ſacerdotium, ut* Romulus *Tatio regi, ita* Cæſar Tyberius *Iuliæ genti ſacrauit.* Nondum *quartus à uictoria menſis, & libertus* Vitellij Aſiaticus Polycletos, Patrobios, *& uetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate aut induſtria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & ſumptu Caianæ aquæ ſatiare inexplebiles*

Vitellij libidines. Ipſe abundè ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, nouies millies ſeſtertiûm pauciſſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & miſera ciuitas eodem anno Othonem Vitelliumq́; paſſa, inter Iunios, Fabios, Icellos, Aſiaticos, varia & pudenda ſorte agebat, donec ſucceſſere Mutianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, miſſis ab Aponio Saturnino epiſtolis, antequam is quoq; Veſpaſiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re ſubita, perſcripſerat, & amici adulantes mollius interpretabantur: Vnius legionis eam ſeditionem: cæteris exercitibus conſtare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exautoratos inſectatus, a quibus falſos rumores diſpergi, nec ullum ciuilis belli metum aſſeuerabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & uagis per urbem militibus, qui ſermones coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaq́; & Hiſpanijs exciuit, ſegniter, & neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati, prouinciæq́; cunctabãtur. Hordeonius Flaccus ſuſpectis iam Batauis anxius proprio bello, Vectius Bolanus nunquàm ſatis quieta Britannia, & uterque ambigui. Neque ex Hiſpanijs properabatur, nullo tum ibi conſulari. Trium legionum legati

pares

pares iure, & proſperis Vitellij rebus certaturi ad obſequium, aduerſam eius fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohorteſq; delectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimiſſæ, rurſus iuſſu Vitellij militiam cœpere. Simul cætera iuuentus dabat impigrè nomina. Quippe integrũ illic ac fauorabilem procõſulatum Vitellius, famoſum inuiſumq; Veſpaſianus egerat: perinde ſocij de imperio utriuſq; coniectabant. ſed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Feſtus legatus ſtudia prouincialiũ cum fide iuuit. Mox nutabat, palam epiſtolis edictiſq; Vitellium, occultis nuntijs Veſpaſianum fouens, & hæc illáue defenſurus, prout inualuiſſent. Deprehenſi cum literis edictiſq; Veſpaſiani per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur. Plures fefellere, fide amicorum, aut ſuomet ſtatu occultati. Ita Vitellij paratus noſcebantur. Veſpaſiani cõſiliorum pleraq; ignota: primùm ſocordia Vitellij, deinde Pãnonicæ alpes præſidijs inſeſſæ nuntios retinebant. Mare quoq; Eteſiæ flabant. Harum flatus in Orientem nauigantibus ſecundus, inde aduerſus erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus undiq; nuntijs exterritus, Cæcinnã ac Valentem expediri ad bellũ iubet. Præmiſſus Cæcinna. Valentẽ è graui corporis morbo tum primùm aſſurgentem infirmitas tardabat. Longè alia proficiſcentis ex urbe Germanici exercitus

ſpecies. Non uigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, fluxa arma, ſegnes equi. Impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatū, quantumq; hebes ad ſuſtinēdum laborem miles, tantò ad diſcordias promptior. Accedebat huc Cæcinnæ ambitio uetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia ſoluti in luxum: ſeu perfidiā meditanti, infringere exercitus uirtutē, inter artes erat. Credidere pleriq; Flauij Sabini cōſilijs concuſſam Cæcinnæ mentem, miniſtro ſermonū Rubrio Gallo, rata apud Veſpaſianum fore pacta tranſitionis. Simul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem admonebatur, ut impar apud Vitellium, gratiā uireſq; apud nouū principem pararet. Cæcinna complexu Vitellij multo cum honore digreſſus, partem equitū ad occupādam Cremonā præmiſit. Mox uexillarij quartædecimæ & ſextædecimæ legionum, dein quinta & duodeuiceſima ſecutæ: poſtremo agmine Vnaetuiceſima Rapax, & prima Italica inceſſere cum uexillarijs trium Britannicarū legionum & electis auxilijs. Profecto Cæcinna, ſcripſit Fabius Valens exercitui, quem ipſe ductauerat, ut in itinere opperiretur: ſic ſibi cum Cæcinna conueniſſe. Qui præſens, eoq; ualidior, immutatū id conſilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hoſtiliam petere iuſſæ. Ipſe Rauennam diuertit, prætextu claſſem alloquendi. Mox Patauij ſecretum componendæ proditionis quæſitum.

nanq; Lucilius Baſſus poſt præfecturã alæ, Rauennati ſimul ac Miſenenſi claßibus à Vitellio præpoſitus, quòd non ſtatim præfecturã prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitioſa perfidia ulciſcebatur. Nec ſciri poteſt traxerítne Cæcinnã, an (quod euenit inter malos, ut & ſimiles ſint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores tẽporũ, qui potiente rerũ Flauia domo, monumenta huiuſce belli compoſuerunt, curam pacis & amorẽ Reip. corruptas in adulationẽ cauſas tradidere. Nobis ſuper inſitam leuitatem, & prodito Galba mox uilem fidem æmulatione inuidiaq;, ne ab alijs apud Vitelliũ anteirentur, peruertiſſe ipſum Vitelliũ uidẽtur. Cæcinna legiones aßecutus, cẽturionũ militũq; animos obſtinatos pro Vitellio, uarijs artibus ſubruebat. Baßo eadẽ molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutãdam fidẽ claße, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

P. COR. TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER XIX.

MELIORE *fato fideq; Flauianarũ partiũ duces cõſilia belli tractabãt. Petouionem in hyberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placerétne*

obſtrui Pannoniæ alpes, donec à tergo uires uniuerſæ conſurgerent, an ire cominus, & certare pro Italia conſtantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellũ uidebatur, Germanicarũ legionũ uim famamq́; extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipſis nec numerum parem pulſarum nuper legionum: & quanquam atrociter loquerentur, minorem eſſe apud uictos animum. Sed inſeſſis interim alpibus, uenturum cum copijs Orientis Mutianum. Supereſſe Veſpaſiano mare, claſſes, ſtudia prouinciarum, per quas uelut alterius belli molem cieret. Ita ſalubri mora, nouas uires affore, & præſentibus nihil periturum. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) feſtinationem ipſis utilem, Vitellio exitioſam diſſeruit. plus ſocordiæ quàm fiduciæ acceſſiſſe uictoribus. Neque enim in procinctu & caſtris habitos, per omnia Italiæ municipia deſides, tantum hoſpitibus metuendos, quantò ferocius ante ſe egerint, tantò cupidius inſolitas uoluptates hauſiſſe. Circo quoque ac theatris & amœnitate urbis emollitos, aut ualetudinibus feſſos. Sed addito ſpatio, rediturũ & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam unde uires, Britanniam freto dirimi, iuxta Gallias Hiſpaniasq́;. utrinq; uiros, equos, tributa. ipſamq́; Italiã & opes urbis. Ac ſi inferre arma ultro uelint, duas claſſes, uacuumq́;

Illyri

Illyricum mare. Quid tum clauſtra montium profutura? quid tractum in æſtatem aliam bellum? unde interim pecuniam & commeatus? Quin potius eo ipſo uterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis quàm uictæ, reſurgere in ultionem properent: Mœſici exercitus integras uires attulerint. Si numerus militũ potius quàm legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites uerò ne tum quidem uictos, ſed quanquam rebus aduerſis, diſiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœſicæ alæ perrupere hoſtem. Nunc XVI. alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonituq́; & nube ipſa operient ac ſuperfundẽt oblitos præliorũ equites equosq́;. Niſi quis retinet, idem ſuaſor autorq́; conſilij ero. Vos quibus fortuna in integro eſt, legiones cõtinete, mihi expeditæ cohortes ſufficient. Iam reſerata militia impulſas Vitellij res audietis: iuuabit ſequi, & ueſtigijs uincentis inſiſtere. Hæc atq; talia flagrans oculis, truci uoce, quò latius audiretur (& enim ſe cẽturiones & quidam militum cõſilio miſcuerant) ita effudit, ut cautos quoq; ac prouidos permoueret: uulgus & cæteri unum uirum ducemq́; ſpreta aliorũ ſegnitia laudibus ferrent. Hanc ſui famam ea ſtatim concione commouerat, qua recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non, ut plerique, incerta diſſeruit, huc illuc tracturus interpretationem,

prout

prout conduxiſſet. Apertè deſcendiſſe in cauſam uidebatur: eoq; gratior militibus erat culpæ uel gloriæ ſocius. Proxima Cornelij Fuſci procuratoris autoritas. Is quoq; inclementer in Vitelliũ inuehi ſolitus, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac ſenecta cunctatior, ſuſpiciones militum irritabat, tanquam affinitatis cum Vitellio meminiſſet. Idemq; quòd cœptante legionum motu profugus, dein ſponte remeauerat, perfidiæ locũ quæſiſſe credebatur. Nam Flauianum omiſſa Pannonia ingreſſum Italiam, & diſcrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomen reſumere, & miſceri ciuilibus armis impulerat, ſuadente Cornelio Fuſco, non quia induſtria Flauiani egebat, ſed ut conſulare nomen ſurgentibus tum maximè partibus, honeſta ſpecie prætenderetur. Cæterùm ut trãſmitteret in Italiã impunè, & eo uſui foret, ſcriptum Aponio ſocium reuireſcere crederet. Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior uiſa, patẽtibus circùm campis ad pugnam equeſtrẽ, qua præualebant: ſimul coloniam copijs ualidã auferre Vitellio, in rem famãq; uidebatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicentia: quod per ſe paruũ (etenim modicæ municipio uires) magni momenti locũ obtinuit, reputantibus illic Cæcinnã genitũ, & patriam hoſtium duci ereptã. In Veronenſibus pretium fuit.. exẽplo opibusq; partes iuuere.

iuuere. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasq; alpes. ac ne peruium illà Germanicis exercitibus foret, obſepſerat. Quæ ignara Veſpaſiano aut uetita. quippe Aquileiæ ſiſti bellum, expectariq; Mutianũ iubebat. Adijciebatq; imperio conſilium, quando Aegyptus, claustra annonæ, uectigalia opulentiſſimarum prouinciarum obtinerẽtur, poſſe Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumẽtiq; ad deditionem ſubigi. Eadem Mutianus crebris epiſtolis monebat, incruentam & ſine luctu uictoriam, & alia huiuſmodi prætexendo, ſed gloriæ auidus, atq; omne belli decus ſibi retinens. Cæterùm ex diſtantibus terrarum ſpatijs conſilia poſt res afferebantur. Igitur repentino incurſu Antonius ſtationes hoſtium irrupit, tentatiſq; leui prælio animis, ex æquo diſceſſum. Mox Cæcinna inter Hoſtiliam uicum Veronenſium, & paludes Tartari fluminis, caſtra permunijt, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd ſi affuiſſet fides, aut opprimi uniuerſis Vitellianorũ uiribus duæ legiones nondũ coniuncto Mœſico exercitu potuere, aut retro actæ, deſerta Italia turpem fugam cõſciuiſſent. Sed Cæcinna per uarias moras prima hoſtibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptũ erat, epiſtolis increpat, donec per nũtios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione ſeptima Claudiana

adue

aduenit. Legioni tribunus Vipſanus Meſſala praerat, clarus maioribus, egregius ipſe, & qui ſolus ad id bellũ artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erãt) miſit epiſtolas Caecinna, temeritatem uicta arma tractantium incuſans. Simul uirtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica & uulgari mentione, nulla in Veſpaſianũ contumelia. Nihil prorſus quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarũ partiũ duces, omiſſa prioris fortunae defenſione, pro Veſpaſiano magnificè, pro cauſa fidẽter, de exercitu ſecuri, Vitellium ut inimici, ut innocuum exercitum Mœſicũ celebrare. At ne inermes prouinciae barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium adſciri, plebem quoq; & uim equitũ, qua ſola ualẽt, offerebant. Remiſſum id munus, ne inter diſcordias externa molirẽtur, ac maiore ex diuerſo mercede, ius faſq; exuerẽt. Trahuntur in partes Sido atq; Italicus reges Sueuorum, quibus uetus obſequium erga Romanos, & gens fidei cõmiſſae patientior: oppoſita in latus auxilia infeſta Rhaetiae, cui Porcius Septimi⁹ procurator erat, incorruptae erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Aeni fluminis

minis, quod Rhætos Noricosq́; interfluit, miſſus. Nunc illis, aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi tranſacta. Antonio uexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus ſtrenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo, & proſperæ in Armenia res addiderant. Idem ſecretis apud Neronem ſermonibus ferebatur Corbulonis uirtutes criminatus. Vnde infami gratia primumpilum adepto, læta ad præſens male parta, mox in perniciem uertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæq;, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium, aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scriboniana nomē, ad Forū Alieni ponte iuncto conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nā id quoq; nuntiabatur. luce prima inermes pleroſq; oppreſſere. Prædictum ut paucis interfectis, cæteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui ſe ſtatim dederēt. plures abrupto pōte, inſtanti hoſti uiam abſtulerunt. Vulgata uictoria poſt principia belli ſecūdum Flauianos, duæ legiones ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquila legato Patauium alacres ueniunt. Ibi pauci dies ad

requiem ſumpti, & Minutius Iuſtus præfectus caſtrorũ legionis ſeptimæ, quia audacius quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militũ iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, poſtquam Galbæ imagines diſcordia tẽporum ſubuerſas in omnibus municipijs recoli iuſsit Antonius, decorũ pro cauſa ratus, ſi placeret Galbæ principatus. Et partes præſumpſere, facta tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulſiſſet ſpe, atq; ipſum Cæcinnã non obſcurè ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidere fiduciam, quòd ſubmiſſe Cæcinna uelut offendere Veſpaſianum timẽs, ipſorum duces contemptim, tanquam inſultantes Vitellio ſcripſiſſent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, Octauam Numiſius Lupus ducebant, oſtentare uires, & militari uallo Veronam circundare placuit. Forte Galbianæ legioni in aduerſa fronte ualli opus ceſſerat, & uiſi procul ſociorum equites, uanam formidinem ut hoſtes fecere. Rapiũtur arma, & ut proditionis ira militũ in T. Appium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridẽ inuiſus turbine quodam ad exitium poſcebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defenſioni locus, quanquam ſupplices manus tenderet,

deret, humi plerunq; ſtratus, lacera ueſte, pectus atq; ora ſingultu quatiens. Id ipſum apud infenſos incitamentum erat, tanquam nimius pauor conſcientiam argueret. Obturbabatur militum uocibus cum loqui cœptaret. fremitu & clamore cæteros aſpernãtur, uni Antonio apertæ militum aures. Nanque & facundia aderat mulcendiq; uulgũ artes, & autoritas. Vbi crudeſcere ſeditio, & à cõuicijs & probris, ad tela & manus tranſibant, inijci catenas Flauiano iubet. Sẽſit ludibriũ miles, diſiectuſq; qui tribunal tuebantur, extrema uis parabatur. Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, aut militum ſe manibus, aut ſuis moriturum obteſtans: ut quenq; notum, & aliquo militari decore inſignem aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox cõuerſus ad ſigna & bellorũ deos, hoſtium potius exercitibus illum furorem, illam diſcordiam inijcerent, orabat, donec fatiſceret ſeditio, & extremo iam die ſua quiſq; in tentoria dilaberetur. Profectus eadẽ nocte Flauianus, obuijs Veſpaſiani literis, diſcrimini exemptus eſt. Legiones ueluti tabe infectæ Aponium Saturninũ Mœſici exercitus legatũ, eò atrocius aggrediũtur, quòd nõ ut prius labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant, uulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitelliũ ſcripſiſſe credebatur. ut olim uirtutis modeſtiæq;, tũc procacitatis & petulãtiæ certamẽ erat, ne minus uiolen-

ter Aponium quàm Flauianum ad ſupplicium depoſcerent. Quippe Mœſici adiutã à ſe Pannoniorum ultionem referentes, & Pannonici uelut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpam gaudebãt. In hortos in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Meſſala (quanquã omni modo nixi) eripuere Saturninũ, quàm obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur uacãtium forte balnearum fornacibus abditus. Mox omiſſis lictoribus Patauium conceſſit. Digreſſu cõſularium uni Antonio uis ac poteſtas in utrũq; exercitum fuit, cedẽtibus collegis, & obuerſis militum ſtudijs. Nec deerant qui crederent utrãq; ſeditionẽ fraude Antonij cœptã, ut ſolus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mẽtes, exitioſiore diſcordia. nõ ſuſpicionibus uulgi, ſed perfidia ducũ turbabantur. Lucilius Baſſus claſſis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannonijq; erãt, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebãtur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, ut cæteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus pudore ſeu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadunt, & paucis reſiſtentium obtruncatis, cæterum uulgus rerum nouarum ſtudio, in Veſpaſianum inclinabat. Tum progreſſus Lu-

cilius

cilius autorem ſe palam præbet, claſsis Cornelium Tuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui properè accurrit. Baſsus honorata cuſtodia Liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino præſidiũ illic agitante uincitur. Sed exoluta ſtatim uincula interuentu Hormi Cæſaris liberti. is quoq; inter duces habebatur. At Cæcinna defectione claſsis uulgata, primores centurionum, & paucos militum, cæteris per militiæ munera diſperſis, ſecreta caſtrorum affectans, in Principia uocat. Ibi Veſpaſiani uirtutem uireſq; partium extollit: trãſfugiſse claſsem inopia cõmeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſq;, nihil in urbe fidum, atq; omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conſcij aderant, cæteros re noua attonitos, in uerba Veſpaſiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & miſsi qui Antonio nuntiarent. Sed ubi totis caſtris infama proditio, recurrens in principia miles præſcriptum Veſpaſiani nomen, proiectas Vitellij effigies aſpexit. uaſtum primò ſilentium, mox cuncta ſimul erumpunt: huc cecidiſse Germanici exercitus gloriã, ut ſine prælio, ſine uulnere, uinctas manus & capta traderẽt arma? Quas enim ex diuerſo legiones? Nempe uictas. & abeſse unicum Othoniani exercit⁹ robur, primanos quartadecimanoſq;, quos tum ijſdem cãpis illis fuderint ſtrauerintq;, ut tot armatorũ millia uelut grex

uenaliũ exuli Antonio *donum darentur.* O*cto nimirum legiones unius claßis acceßionẽ fore.* Id B*aßo,id* C*æcinnæ uiſum, poſtquam domos, hortos,opes principi abſtulerint, etiam militibus principẽ auferre,licet integros incruẽtosq́;,* F*lauianis quoq; partibus uiles. quid dicturos re poſcentibus aut proſpera,aut aduerſa?* H*æc ſinguli,hæc uniuerſi,ut quenque dolor impulerat, uociferantes, initio à quinta legione orto,repoſitis* V*itellij imaginibus, uincla* C*æcinnæ inijciunt.* F*abium* F*abulũ quintæ legionis legatum, & Caßium* L*ongum præfectum caſtrorum; duces deligunt.* F*orte oblatos trium liburnicarum milites,ignaros & inſontes trucidant.* R*elictis caſtris abrupto ponte* H*oſtiliam rurſus, inde* C*remonam pergunt, ut legionibus primæ* I*talicæ &* V*nietuiceſimæ* R*apaci iungerentur, quas* C*æcinna ad obtinendam* C*remonam cum parte equitum præmiſerat.* V*bi hæc comperta* A*ntonio, diſcordes animis, diſcretos uiribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit, antequam ducibus autoritas,militi obſequium,& cunctis legionibus fiducia rediret.* N*anq;* F*abium* V*alentem profectum ab urbe,acceleraturumq́; cognita* C*æcinnæ proditione coniectabat.* E*t fidus* V*itellio* F*abius,nec militiæ ignarus.* S*imul ingens* G*ermanorum uis, per* R*hætiam timebatur: &* B*ritanniæ* G*alliáque &* H*iſpania auxilia* V*itellius acciuerat,immenſam belli luem,*

ni A*n*

ni Antonius id ipſum metuens feſtinato prælio uictoriam præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu ſecundis a Verona caſtris Bebriacũ uenit. Poſtero die legionibus ad muniẽdum retentis, auxiliares cohortes in Cremonẽſem agrum miſſæ, ut ſpecie parandarũ copiarũ, ciuili præda miles imbueretur. Ipſe cũ quatuor millibus equitum ad octauum a Bebriaco progreſſus, quò licentius popularetur, exploratores (ut mos eſt) longius curabãt. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques aduẽtare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumq́; latè audiri nuntiauit. Dum Antonius quidnam agendum conſultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promptiſſimis equitum prorupit. Impulitq́; Vitellianos modica cæde. Nam plurium accurſu uerſa fortuna, & acerrimus quiſq; ſequẽtium, fugæ ultimus erat. Nec ſponte Antonij propera tum. & fore quæ acciderant rebatur. Hortatus ſuos ut magno animo capeſſerent pugnã, diductis in latera turmis, uacuum in medio reliquit iter, quo Varum equitesq́; eius reciperet. Iuſſæ armari legiones, datum per agros ſignũ, ut quã cuiq; proximum omiſſa præda, prælio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ ſuorum miſcetur, intulitque formidinem. Pulſi cum ſaucijs integri, ſuometipſi metu, & anguſtijs uiarum conflictabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius conſtantis ducis, aut fortiſſimi mi-

litis officium omiſit. Occurrere pauentibus, retinere cedentes. Vbi plurimus labor, unde aliqua ſpes, cõſilio, manu, uoce inſignis hoſti, conſpicuus ſuis, eò poſtremò ardoris prouectus eſt, ut uexillarium fugientem haſta tranſuerberaret. Mox raptum uexillum in hoſtem uertit. Quo pudore haud plures quàm centum equites reſtitere. Iuuit locus arctiore illic uia: & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis fugam impediebat. Ea neceſſitas ſeu fortuna lapſas iam partes reſtituit. Firmati inter ſe denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effuſos, atque illi conſternantur. Antonius inſtare perculſis, ſternere obuios. Simul cæteri ut cuiq; ingeniũ, ſpoliare, capere arma, equos abripere. Exciti proſpero clamore qui modò per agros fuga palabantur, uictoriæ ſe miſcebant. Ad quartum à Cremona lapidem fulſere legionum ſigna, Rapacis atq; Italicæ, læto inter initia equitum ſuorum prælio illuc uſq; prouecta. Sed ubi fortuna contrà fuit, non laxare ordinès, non recipere turbatos, non obuiam ire, ultróque aggredi hoſtem, tantum per ſpatium curſu et pugnãdo feſſum. Forte uicti, haud perinde rebus proſperis ducem deſiderauerãt, atq; in aduerſis deeſſe intelligebant. Nutantẽ aciem uictor equitatus incurſat. Et Vipſanus Meſſala tribunus cum Mœſicis auxiliaribus aſſequitur, quos militiæ gloria legionarijs quanquam

raptim

raptim ductos, æquabat. Ita miſtus pedes equesq́; rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonẽſium mœnia quantò plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant. Nec Antonius ultrà inſtitit, memor laboris ac uulnerum, quibus tam anceps belli fortuna quãuis proſpero fine, equites equosq́; afflictauerat. Inumbrante ueſpera uniuerſum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq́; cumulos ſuper & recentia cæde ueſtigia inceſſere, quaſi debellatum foret, pergere Cremonam, & uictos in deditionem accipere, aut expugnare depoſcũt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa ſibi quiſque, poſſe coloniam plano ſitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quod ſi lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac uulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonenſium in ſinu præfectorum legatorumq́; fore. Expugnatæ urbis prædam ad militem, deditæ ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribuníque, ac ne uox cuiuſquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inſerens ſe manipulis, ubi aſpectu & autoritate ſilentium fecerat: non ſe decus neque pretium eripere tã bene meritis affirmabat. Sed diuiſa inter exercitum ducesq́; munia, militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidendo,

conſultando, cunctatione ſæpius quàm temeritate prodeſſe. Vt pro uirili portione armis ac manu uictoriam iuuerit, ratione & cõſilio proprijs ducis artibus profuturum. Neq; enim ambigua eſſe quæ occurrant, noctem, & ignotæ ſitum urbis, intus hoſtes, & cũcta inſidijs opportuna. Non ſi pateant portæ, niſi explorato, niſi die intrandum. An oppugnationem inchoaturos adempto omni proſpectu? quis æquus locus, quanta altitudo mœnium: tormentisne & telis, an operibus & uineis aggredienda urbs foret? Mox conuerſus ad ſingulos, num ſecures, dolabras, & cætera expugnãdis urbibus, ſecum attuliſſent, rogitabat. Et cùm abnuerent, gladijs'ne, inquit, & pilis perfringere ac ſubruere muros ulla manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi pluteis cratibúsue protegi neceſſe fuerit, ut uulgus improuidũ irriti ſtabimus, altitudinem turrium & aliena munimẽta mirantes? Quin potius mora noctis unius aduectis tormẽtis machinisq́;, uim uictoriamq́; nobiſcum ferimus. Simul lixas caloneſq́; cum recentiſſimis equitum Bebriacum mittit, copias cæteraq; uſui allaturos. Id uerò ægre tolerante milite propè ſeditionem uentũ, cùm progreſſi equites ſub ipſa mœnia, uagos ex Cremonenſibus corripiunt. Quorum indicio noſcitur, ſex Vitellianas legiones, omnemq́; exercitum qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, comperta ſuor

ta ſuorum clade, in præliū accingi, ac iam affore. Is terror obſtructas mentes conſilijs ducis, aperuit. Siſtere tertiam legionem in ipſo uiæ Poſthumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo ſeptima Galbiana patenti cāpo ſtetit: dein ſeptima Claudiana agreſti foſſa (ita locus erat) præmunita, dextro octaua per apertum limitem, mox tertiadecima denſis arbuſtis interſepta. Hic aquilarum ſignorumq́; ordo. Milites miſti per tenebras, ut fors tulerat. Prætorianum uexillum proximum tertianis. Cohortes auxiliorum in cornibus, latera ac terga equite circundata. Sido atq; Italicus Sueui cum delectis popularium primori in acie uerſabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquieſcere Cremonæ, & recuperatis cibo ſomnoq́; uiribus, confectum algore atq; inedia hoſtem poſtera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, uacuus conſilij, tertia fermè noctis hora, paratis, iamq́; diſpoſitis Flauianis impingitur. Ordinem agminis diſiecti per irā ac tenebras, aſſeuerare non auſim, quāquam alij tradiderint: quartam Macedonicam dextro ſuorum cornu, quintam & quintamdecimam cum uexillis nonæ ſecundæq; et uiceſimæ Britannicarum legionum, mediam aciē, ſextadecimanos duoetuiceſimanosq́; & primanos læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici omnibus ſe manipulis miſcuerāt. Eques auxiliáque ſibi ipſi locum legere. Præ-

lium tota nocte uarium, anceps, atrox, his, rurſus illis exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidē prouiſu iuuabant. Eademq; utraq; acie arma. crebris interrogationibus notum pugnæ ſignum, permiſta uexilla, ut quiſq; globus capta ex hoſtibus huc uel illuc raptabat. Vrgebatur maximè ſeptima legio, nuper à Galba conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. Abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam Atilius Verus primipili centurio multa cum hoſtium ſtrage, & ad extremum moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labantem aciem Antonius, accitis prætorianis. Qui ubi excepere pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Nanque Vitelliani tormenta in aggerem uiæ contulerant, ut tela uacuo atque aperto excuterentur, diſperſa primò & arbuſtis ſine hoſtium noxa illiſa. Magnitudine eximia quartædecimæ legionis balliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateq; cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis ignorati uincula ac libramenta tormentorū abſcidiſſēt. Statim cōfoſſi ſunt, eoq; intercidêre nomina. De facto haud ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, fallerétque. Sed Flauianis æquior à tergo. Hinc maiores equorū uirorumq; umbræ, & falſo ut in corpore ictu tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani aduerſo lumine collucentes,

lucentes, uelut ex occulto iaculantibus incauti offerebantur. Igitur *Antonius ubi noſcere ſuos, noſciq́; poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe, promiſsiśq́; accendens, cur rari ſumpſiſſent arma* Pannonicas *legiones interrogabat.* Illos *eſſe campos, in quibus abolere labẽ prioris ignominiæ, ubi recuperare gloriam poſſent.* Tum *ad* Mœſicos *conuerſus, principes autoresq́; belli ciebat:* Fruſtra *minis & uerbis prouocatos* Vitellianos*, ſi manus eorum oculosq́; nõ tolerent.* Hæc *ut quoſq; acceſſerat.* Plura *ad* Tertianos*, ueterum recentiumq́; admonens: ut ſub* Mar. Antonio Parthos*, ſub* Corbulone Armenios*, nuper* Sarmatas *pepuliſſent.* Mox *infenſus prætorianis:* Vos*, inquit, niſi uincitis pagani, quis alius imperator, quæ caſtra alia excipient?* Illic *ſigna armaq́; ueſtra ſunt, & mors uictis.* Nam *ignominiam conſumpſiſtis.* Vndiq; *clamor. & orientem ſolem (ita in* Syria *mos eſt)* Tertiani *ſalutauere.* Vagus *inde cõſilio ducis ſubditus rumor, aduenisse* Mutianum*, exercitus inuicẽ ſalutaſſe.* Gradum *inferunt, quaſi recentibus auxilijs aucti, rariore iam* Vitellianorum *acie, ut quos nullo rectore, ſuus quenq; impetus uel pauor contraheret diceretue.* Poſtquam *pulſos ſenſit* Antonius*, denſo agmine obturbat.* Laxati *ordines abrumpũtur.* Nec *reſtitui quiuere impedientibus uehiculis tormẽtisq́;.* Per *limitem uiæ ſparguntur conſectandi*

ſectandi feſtinatione uictores. eò notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaq́; autore Vipſano Meſſala tradã. Iulius Manſuetus ex Hiſpania Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter ſeptimanos à Galba conſcriptus, oblatum forte patrẽ & uulnere ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus, agnoſcensq́;, & exanguem amplexus, uoce flebili precabatur placatos patris manes, néue ſe ut parricidam aduerſarentur: publicum id facinus: & unum militem quotam ciuilium armorum partem. Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. Hinc per omnẽ aciem miraculum, & queſtus, & ſæuiſſimi belli execratio. Nec eò ſegnius propinquos, affines, fratres trucidatos ſpoliant. Factum eſſe ſcelus loquuntur, faciũtq́;. Vt Cremonam uenere, nouum immenſumq́; opus occurrit. Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris uallum circumiecerat. Eaq́; munimenta rurſus auxerat. Quorum aſpectu hæſere uictores incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem feſſo per diem noctémque exercitu, arduum, & nullo iuxta ſubſidio anceps. Si Bebriacum redirent, intolerãdus tam longi itineris labor. et uictoria ad irritũ reuoluebatur. Munire caſtra, id quoque propinquis hoſtibus

formid

formidoloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubita eruptione turbarent. Quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorũ miles periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, et temeritate ſpes. omníſque cædes, & uulnera & ſanguis auiditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius, cingíque uallum corona iuſsit. Primò ſagittis ſaxisq; eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela deſuper librabantur. Mox uallum portasq; legionibus attribuit, ut diſcretus labor fortes ignauosq; diſtingueret, atque ipſa contentione decoris accenderentur. Proxima Bebriacenſi uiæ tertiani ſeptimaniq; ſumpſere, dexteriora ualli, octaua ac ſeptima Claudiana: tertiadecimanos ad Brixianam portã impetus tulit. Paulùm inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces ſcalasq; conuectant. Tum elatis ſuper capita ſcutis denſa teſtudine ſuccedũt. Romanæ utrinq; artes. Põdera ſaxorum Vitelliani prouoluunt, diſiectam fluitantemq; teſtudinẽ lanceis contisq; ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum, exangues aut laceros proſternerent. Multa cum ſtrage inceſſerat cũctatio, ni duces feſſo militi, & uelut irritas exhortationes abnuenti, Cremonã monſtraſſent. Hormíne id ingeniũ, ut Meſſala tradit, an potior autor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haud facile diſcreuerim, niſi quòd neq; Antoni⁹ neq; Hormus

à fama

à fama uitáque ſua, quamuis peſſimo flagitio degenerauere. Non iam ſanguis neque uulnera morabantur, quin ſubruerent uallum, quaterentq; portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent hoſtium tela brachiaq;. integri cum ſaucijs, ſeminetes cum expirantibus uoluuntur, uaria pereuntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum ſeptimæ tertiæq; legionum certamen. Et dux Antonius cum delectis auxiliaribus eôdem incubuerat. Obſtinatos inter ſe, cùm ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela teſtudine laberentur, ipſam poſtremò balliſtam in ſubeuntes propulere: quæ ut ad præſens diſiecit obruitq; quos inciderat, ita pinnas ac ſumma ualli ruina ſua traxit. Simul iuncta turris ictibus ſaxorum ceſſit. quà ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladijsq; portã perfregit. Primùm irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem inter omnes autores conſtat. Is in uallum egreſſus deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus manu ac uoce capta caſtra conclamauit. Cæteri trepidis iam Vitellianis, ſeq; è uallo præcipitantibus perrupere. Completur cæde quantum inter caſtra muróſque uacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies, ardua urbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum obijces, uibrans tela miles, frequens obſtrictusq; Vitellianis partibus Cremonenſis populus,

populus, magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu cõgregata: quod defenſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnãtibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferriq; amœniſsimis extra urbẽ ædificijs iubet, ſi dãno rerum ſuarum Cremonenſes ad mutandã fidem traherentur. Propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſſa, fortiſsimo quoq; militum complet. Illi trabibus teguliſq; & facibus propugnatores deturbant. Iam legiones in teſtudinem glomerantur, & alij tela ſaxaq; incutiebant, cùm languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quiſq; ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremona quoq; exciſa, nulla ultrà uenia, omniſq; ira uictoris non in uulgus inops, ſed in tribunos centurioneſq;, ubi pretiũ cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles futuri ſocors, & ignobilitate tutior, perſtabat. Vagi per uias, in domibus abditi, pacem ne tum quidẽ orabant, cùm bellum poſuiſſent. Primores caſtrorũ nomẽ atq; imagines Vitellij amoliũtur. Catenas Cæcinnæ (nam etiam tum uinctus erat) exoluunt, orantq; ut cauſæ ſuæ deprecator aſsiſtat. Aſpernantem, tumentemq;, lacrymis fatigant extremum malorũ: ac fortiſsimi uiri, proditoris opem inuocantes, mox uelamenta & infulas pro muris oſtentant. Cùm Antonius inhiberi tela iuſſiſſet, ſigna aquilaſq; extulere. Mœſtum inermium agmen deiectis in terram oculis ſequebatur.

tur. Circunſtiterant uictores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox ut præberi ora contumeliјs, & poſita omni ferocia cuncta uicti patiebantur, ſubiit recordatio, illos eſſe, qui nuper Bebriaci uictoria temperaſſent. Sed ubi Cæcinna prætexta lictoribusq; inſignis dimota turba conſul inceſſit, exarſere uictores. Superbiam ſæuitiamq; (adeò inuiſa ſcelera ſunt) etiã perfidiam obiectabãt. Obſtitit Antonius, datisq; defenſoribus, ad Veſpaſianum dimiſit. Plebs interim Cremonẽſium inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cũ precibus ducum mitigatus eſt miles. Et uocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè uictores, uictos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus præter inſitam prædandi cupidinem uetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. Iuuiſſe partes Vitellianas Othonis quoq; bello credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut ſunt procacia urbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuſerant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinna gladiatorum ſpectaculum, eademq; rurſus belli ſedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſa quædam fœminæ, ſtudio partium ad prælium progreſſæ. Tempus quoq; mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum ſpecie cõplebat. Cæteri duces in obſcuro, Antonium fortuna famaq; omniũ oculis expoſuerat. Is balneas abluen

do cruori properè petit. Excepta uox eſt, cùm tepore incuſaret ſtatim futurum ut incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanquam ſignum incēdendæ Cremonæ dediſſet, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere. Calonū lixarumq́; amplior numerus, & in libidinē ac ſæuitiā corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quò minus ſtupra cædibus, cædes ſtupris miſcerentur. Grādæuos ſenes exacta ætate fœminas, uiles ad prædam, in ludibrium trahebāt. Vbi adulta uirgo, aut quis forma conſpicuus incidiſſet, ui manibusq́; rapiētium diuulſus, ipſos poſtremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniā uel grauia auro templorū dona ſibi quiſq; trahunt, maiore aliorum ui truncabantur. Quidam obuia aſpernati, uerberibus tormentisq́; dominorum abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus, quas ubi prædam egeſſerant, in uacuas domos, & inania tēpla per laſciuiam iaculabantur. Vtq́; exercitu uario linguis, moribus, cui ciues, ſocij, externi intereſſent, diuerſæ cupidines, & aliud cuiq; fas, nec quicquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit, cùm omnia ſacra profanaq́; in igne conſiderent. Solum Mephitis templum ſtetit antè mœnia, loco ſeu numine defenſum. Hic exitus Cremonam habuit anno CCLXXXVI. *à primordio ſui. Condita erat* T. Sempronio & P. Cornelio *cōſulibus ingruen-*

te in Italiã Hannibale, propugnaculũ aduerſus Gallos trans Padum agentes, & ſi qua alia uis per alpes rueret. Igitur numero colonorũ, oppor tunitate fluminum, ubere agri annexu, connubijsq́; gentium adoleuit floruitq́;, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius poſt rem, flagitij crebreſcente inuidia, edixit, ne quis Cremonenſes captiuos detineret. Irritamq́; prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emptionem talium mancipiorũ aſpernantis. Occidi cœpere, quod ubi enotuit, à propinquis affinibusq́; occultè redimebantur. Mox redijt Cremonam reliquus populus. repoſita fora, templaq́;, magnificentia municipum, & Veſpaſianus hortabatur. Cæterũ aſsidere ſepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud diu permiſit. Ad tertium lapidem progreßi, uagos pauentesq́; Vitellianos ſua quenq; apud ſigna componunt. Et uictæ legiones ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum diſperſæ. In Britanniam inde & Hiſpanias nuntios famamq́;, in Galliam Iulium Calenum tribunũ, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Heduus, uterque Vitelliani fuerant, oſtentui miſere. Simul tranſitus alpium præſidijs occupati: ſuſpecta Germania, tanquam in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius profecto Cæcinna, cùm Fabium Valentẽ paucis pòſt diebus ad bellum impuliſſet, curis luxũ obtendeb

tendebat:non parare arma,non alloquio exercitioq́; militem firmare, non more uulgi agere,ſed umbraculis hortorũ abditus,ut ignaua animalia,quibus ſi cibũ ſuggeras,iacẽt,torpentq́;, præterita,inſtantia, futura, pari obliuione dimiſerat. Atque illum in nemore Aricino deſidem & marcentem proditio Lucillij Baßi, ac defectio claßis Rauennatis perculit. Nec multo pòſt de Cæcinna affertur miſtus gaudio dolor, & deſciuiße,& ab exercitu uinctũ. Plus apud ſocordem animum lætitia quàm cura ualuit. Multa cum exultatione in urbẽ reuectus,frequenti concione pietatem militũ laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinnæ uinciri iubet,ſubſtituto in locum eius Alpheno Varo. Mox ſenatum compoſita in magnificentiam oratione allocutus, exquiſitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinnam ſententiæ à L. Vitellio factum. Dein cæteri compoſita indignatione,quòd conſul rempublicam,dux imperatorẽ,tantis opibus,tot honoribus cumulatus,amicum prodidißet, uelut pro Vitellio conquerentes,ſuũ dolorem proferebant. Nulla in oratione cuiuſquam erga Flauianos duces obtrectatio. Errorẽ imprudẽtiamq́; exercituum culpantes, Veſpaſiani nomen ſuſpenſi & uitabundi circumibant. Nec defuit qui unũ conſulatus diem (is enim in locum Cæcinnæ ſupererat) magno cum irriſu accipientis tribuentiúq;

 eblandi

eblādiretur. Pridie Calen. Nouembris Roſſius Regulus inijt, eiurauitq;. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magiſtratu, neq; lege lata, alium ſuffectum. Nam conſul uno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæſare dictatore, cùm belli ciuilis præmia feſtinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæſi mors, & famoſa fuit, de qua ſic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius Seruilianis hortis, turrim uicino ſitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciſcitanti cauſam, apud Cæcinnam Thuſcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæſum nuntiatur. Cætera in maius de apparatu, & ſolutis in laſciuiam animis. Nec defuere, qui ipſum Thuſcum & alios, ſed criminoſius Blæſum incuſarent, quòd ægro principe lætos dies ageret. Vbi aſperatum Vitellium, & poſſe Blæſum peruerti, ſatis patuit ijs qui principum offenſas acriter ſpeculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infenſus Blæſo æmulatione praua, quòd eum omni dedecore maculoſum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reſerat: filiū eius ſinu complexus, et genibus accidens, cauſam confuſionis quærenti, Non ſe proprio metu, nec ſui anxium, ſed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymaſq; attuliſſe. Fruſtra Veſpaſianū timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ uirtute ac fide, tantū demq; terrarū ac maris immēſis ſpatijs arceat. In urbe,

ac ſinu

ac ſinu cauendum hoſtem, Iunios Antonióſque auos iactãtem, qui ſe ſtirpe imperatoria comem ac magnificum militibus oſtentet. Verſas illuc omnium mẽtes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio proſpectãtem. Reddendam pro intempeſtiua lætitia mæſtam & funebrẽ noctẽ, qua ſciat & ſentiat uiuere Vitellium, & imperare, & ſi quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter ſcelus metúmque, ne dilata Blæſi mors maturam perniciem, palàm iuſſa atrocem inuidiam ferret, placuit ueneno graſſari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio Blæſum uiſendo. Quin & audita eſt ſæuiſſima Vitellij uox, qua (ipſa enim uerba referam) ſe pauiſſe oculos ſpectata inimici morte iactauit. Blæſo ſuper claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoq; rebus à Cæcinna & primoribus partium iam Vitelliũ aſpernantibus ambitus, abnuere perſeuerauit: ſanctus, inturbidus: nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum ſpadonumq; agmine, ſegnius quàm ad bellum incedens, proditã à Lucillio Baſſo Rauennatẽ claſſem, pernicibus nuntijs accepit. Et ſi cœptum iter properaſſet, nutantẽ Cæcinnam præuenire, aut ante diſcrimen pugnæ aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant

qui monerent, ut cum fidiſsimis per occultos tramites uitata Rauenna Hoſtiliam Cremonámue pergeret. Aliis placebat accitis ex urbe prætoriis cohortibus, ualida manu perrumpere. Ipſe inutili cunctatione, agendi tempora conſultando conſumpſit. Mox utrunque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec prouidit. Miſsis ad Vitellium literis auxilium poſtulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens ne in tanto diſcrimine quidem, infamia caruit, quo minus illicitas rapere uoluptates, adulteriisq́; ac ſtupris polluere hoſpitum domus crederetur. Aderant uis & pecunia, & ruentis fortunæ nouiſsima libido. Aduentu demum peditũ equitúmque prauitas conſilii patuit, quia nec uadere per hoſtes tam parua manu poterat, etiam ſi fidiſsima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen & præſentis ducis reuerentia morabatur, haud diuturna uincula apud auidos periculorum, & decoris ſecuros. Eo metu & paucis, quos aduerſa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipſe flexit in Vmbriã, atque inde in Ethruriam. ubi cognito pugnæ Cremonenſis euentu, non ignauum, & , ſiproueniſſet, atrox conſilium iniit, ut arreptis

nauibus

nauibus in quamcunque partem, Narbonenſis *prouinciæ egreſſus,* Gallias *&* Germaniæ *gentes, nouumq́; bellum cieret.* Digreſſo Valente, *trepidos, qui* Ariminum *tenebant,* Cornelius Fuſcus *admoto exercitu, & miſſis per proxima litorum liburnicis, terra mari'que circumuenit. Occupantur plana* Vmbriæ, *& quâ* Picenus *ager* Hadriæ *alluitur. Omnis'que* Italia *inter* Veſpaſianum *ac* Vitellium Apennini *iugis diuidebatur.* Fabius Valens *è ſinu* Piſano *ſæuitia maris, aut aduerſante uento* Portum Herculis Monœci *depellitur. Haud procul inde agebat* Marius Maturus *alpium maritimarum procurator, fidus* Vitellio, *cuius ſacramentum cunctis circà hoſtilibus non exuerat.* Is Valentem *comiter exceptum, ne* Galliam Narbonenſem *temere ingrederetur monendo terruit, ſimul cæterorum fides metu intacta.* Nam *circuniectas ciuitates procurator* Valerius Paulinus, *ſtrenuus militiæ, &* Veſpaſiano *ante fortunam amicus, in uerba eius adegerat.* Concitíſque *omnibus, qui exautorati à* Vitellio *bellum ſponte ſumebant,* Foroiulienſem *coloniam clauſtráque maris præſidio tuebatur, eò grauior autor, quòd* Paulino *patria* Forum Iulij, *& honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat.* Ipſiq́; *pagani fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe, iuuare partes annitebantur.* Quæ *ubi para-*

tu firma, & aucta rumore apud uarios Vitellianorum animos increbruere, Fabius Valens cum quatuor ſpeculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur maturè: cæteriq; remanere, & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus liberum fuit. Cæterùm ut mare tutius Valenti quàm litora aut urbes: ita futuri ambiguus; & magis quid uitaret quàm cui fideret certus; aduerſa tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. Ibi eum miſſæ à Paulino liburnicæ oppreſſere. Capto Valente cuncta ad uictoris opes conuerſa, initio per Hiſpaniam à prima Adiutrice legione orto, quæ memoria Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam inclytus erga Veſpaſianum fauor, quòd illic ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, non ſine motu adiunxit cæterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam principem anxij mutabant. Ea diſcordia & crebris belli ciuilis rumoribus Britanni ſuſtulere animos, autore Venuſio: qui ſuper inſitam ferociam & Romani nominis odium, proprijs in Carthimanduam reginam ſtimulis accendebatur. Carthimandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam poſtquam capto per dolum rege Caractaco, inſtruxiſſe triumphum Claudij

Cæſaris

Cæſaris uidebatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxu. Spreto Venuſio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumq́; accepit. Cõcuſſa ſtatim flagitio domus. Pro marito ſtudia ciuitatis. Pro adultero libido reginæ & ſæuitia. Igitur Venuſius accitis auxilijs, ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremum diſcrimen Carthimanduam adduxit. Tũ petita à Romanis præſidia. Et cohortes alæq́; noſtræ uarijs prælijs exemere tamen periculo reginam. Regnum Venuſio, bellum nobis relictum. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſocordia ducum & ſeditione legionum. Externa ui et perfidia ſociali propè afflicta Romana res. Id bellum cum cauſis & euentibus (etenim lõgius prouectum eſt) mox memorabimus. Mota & Dacarum gens, nunquam fida, tunc ſine metu, abducto è Mœſia exercitu. Sed prima rerum quieti ſpeculabantur: ubi flagrare Italiã bello, cũcta inuicem hoſtilia, accepere, expugnatis cohortiũ alarumq́; hybernis, utraq; Danubij ripa potiebãtur. Iamq́; caſtra legionũ excindere parabãt, ni Mutianus ſextã legionem oppoſuiſſet, Cremonẽſis uictoriæ gnarus, ac ne externa moles utrinq; ingrueret, ſi Dacus Germanuſq́; diuerſi irrupiſſent. Affuit ut ſæpe alias fortuna populi Rom. quæ Mutianum uireſq́; Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſia (proconſul eã prouin-

ciam

ciam annuo imperio tenuerat) Mœſiæ præpoſitus eſt, additis copijs è Vitelliano exercitu, quem ſpargi per prouincias, & externo bello illigari, pars conſilij paciſq; erat. Nec cæteræ nationes ſilebāt. Subita per Pontū arma Barbarū mancipiū regiæ quondam claſſis præfectus mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ uerterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoq;, haud temnēdæ manus ductor, Trapezuntem uetuſtam admodum ciuitatem a Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim. Mox donati ciuitate Romana, ſigna armaq; in noſtrum modū, deſidiam licentiamq; Græcorum retinebant. Claſſi quoq; faces intulit, uacuo mari eludens, quia lectiſſimas liburnicarū, omnemq; militē Mutianus Byzantiū adegerat. Quin et Barbari contēptius uagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas cameras uocant, arctis lateribus latam aluum ſine uinculo æris aut ferri connexam. Et tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauiū tabulis augēt, donec in modū tecti claudantur. Sic inter undas uoluuntur, pari utrinq; prora et mutabili remigio, quando hinc uel illinc appellere indiſcretū & innoxium eſt. Aduertit ea res Veſpaſiani animum, ut uexil-

larios

larios è legionibus, ducemq; Virdium Geminũ ſpectata militia deligeret. Ille incompoſitũ & prada cupidine uagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectiſq; raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub SedocheZorum regis auxilio, quem pecunia doniſq; ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex minis armiſq; ſupplicẽ tueri. Poſtquam merces proditionis aut bellũ oſtendebatur, fluxa, ut eſt Barbaris, fide pactus Aniceti exitiũ perfugas tradidit, belloq; ſeruili finis impoſitus. Lætũ ea uictoria Veſpaſianũ, cunctis ſuper uota fluentibus Cremonenſis prælij nuntius in Aegypto aſſequitur. Eò properantius Alexãdriam pergit, ut fracto Vitellij exercitu, urbẽ quoq; externæ opis indigã fame urgeret. Nãq; & Africã eodem latere ſitã, terra mariq; inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidijs, inopiam ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperij tranſit, Primus Antonius nequaquã pari innocentia poſt Cremonã agebat. ſatisfactũ bello ratus & catera ex facili: ſeu felicitas in tali ingenio, auaritiã, ſuperbiam, cæteraq; occulta mala patefecit: ut captã Italiã perſultare, ut ſuas legiones colere, omnibus dictis factiſq; uim ſibi ad potentiã ſtruere. utq; licentia militem imbueret, interfectorũ cẽturionũ ordines legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſq; delecti. nec miles in arbitrio

bitrio ducum, ſed duces militari uiolentia trahebantur. quæ ſeditioſa & corrumpendæ diſciplinæ mox in prædam uertebat; nihil aduentante Mutianũ ueritus, quod exitioſius erat quam Veſpaſianum ſpreuiſſe. Cæterũ propinqua hyeme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; uictricium legionum, milites uulneribus aut ætate graues, pleriq; etiam integri Veronæ relicti: Sufficere cohortes alæq;, & è legionibus lecti, profligato iam bello uidebantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat initio cunctata, ſed proſperis rebus anxia quod defuiſſet. Sex millia Dalmatarũ recens delectus comitabatur. Ducebat Pompeius Siluanus conſularis. Vis conſiliorũ penes Annium Baſſum legionis legatum. Is Siluanũ ſocordem bello, & dies rerum uerbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniaq; quæ agẽda forent, quieta cum induſtria aderat. Ad has copias è claſſicis Rauennatibus legionariã militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti. Claſſem Dalmatæ ſuppleuere. Exercitus duceſq; ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſumma rerum cunctantes, quòd motas ex urbe prætorias cohortes audierant, & teneri præſidijs Apenninũ rebantur, & ipſos in legione bello attrita, inopia & ſeditioſæ militũ uoces terrebant, Clauariũ (donatiui nomẽ eſt) flagitãtiũ. nec pecunia aut frumentum prouiderant: & feſtinatio

ſtinatio atq; auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterãt, rapiũtur. Celeberrimos autores habeo, tantã in uictoribus aduerſus fas nefasq; irreuerentiã fuiſſe, ut gregarius eques occiſum à ſe proxima acie fratrẽ profeſſus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem ius hominum, aut ulciſci ratio belli permittebat. Diſtulerant tanquam maiora meritum quàm quæ ſtatim exoluerent, nec quicquã ultrà traditur. Cæterum & prioribus ciuium bellis par ſcelus inciderat. Nam prælio quo apud Ianiculum aduerſum Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſeipſum interfecit, ut Siſenna memorat. tanto arior apud maiores ſicut uirtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaq; ex ueteri memoria repetita, quoties res locusq; exẽpla recti, aut ſolatia mali poſcent, haud abſurde memorabimus. Antonio ducibusq; partium præmitti equites, omnemq; Vmbriã explorari placuit, ſi quà Apennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas ſignaq;, & quicquid Verona militũ foret: Padumq; & mare cõmeatibus cõpleri. Erant inter duces qui necterent moras. Quippe nimius iam Antonius, & certiora de Mutiano ſperabãtur. Nãq; Mutianus tam celeri uictoria anxius, & ni præſens urbe potiretur, expertẽ ſe belli gloriæq; ratus, ad Primũ & Varũ media ſcriptitabat, inſtandũ cœptis,

Gallias Hiſpaniasq; ualidiſsimam terrarũ partem ad Veſpaſianum conuerſas. ſed cecidiſſe in irritum labores, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non affuerint. Nec feſellere ea Mutianũ. Inde graues ſimultates: quas Antonius ſimplicius, Mutianus callidè, eóque implacabilius nutriebat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nũtios cladis occultãs ſtulta diſsimulatione, remedia potius malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti conſultantiq; ſupererant ſpes uireſq;. Cùm è cõtrario læta omnia fingeret, falſis ingraueſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium. prohibiti per ciuitatem ſermones, eoq; plures: ac ſi liceret, uera narraturi, quia uetabantur, atrociora uulgauerant. Nec duces hoſtium augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductosq; ut robora uictoris exercitus noſcerent, remittendo. quos omnes Vitellius ſecreto percontatus, interfici iuſsit. Notabili conſtantia cẽturio Iulius Agreſtis, poſt multos ſermones, quibus Vitellium ad uirtutem fruſtra accendebat, perpulit ad uires hoſtiũ ſpectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit; ſed mandata imperatoris, ſuumq; animum profeſſus, ut cuncta uiſeret poſtulat. Miſsi qui locum prælij, Cremonæ ueſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium remeauit,

abnuētiq; uera eſſe quæ referret, atq; ultro cor-ruptum arguenti: quādoquidem, inquit, magno documento opus eſt, nec alius iam tibi aut uitæ aut mortis meæ uſus, dabo cui credas, atque ita digreſſus, uolūtaria morte dicta firmauit. Quidam iuſſu Vitellij interfectum, de fide conſtantiaq; eadem tradidere. Vitellius ut è ſomno excitus, Iulium Priſcum & Alphenum Varum cum XIIII. prætorijs cohortibus & omnibus equitum alis obſidere Apenninum iubet. Secuta è claſſicis legio. Tot millia armatorum lecta equis uiriſq;, ſi alius dux foret, inferendo quoq; bello ſatis pollebant. Cæteræ cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datæ. Ipſe nihil è ſolito luxu remittens, & diffidētia properus, feſtinare comitia, quibus cōſules in multos annos deſtinabat: fœdera ſocijs, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, deniq; nulla in poſterū cura lacerare imperium. Sed uulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat. Stultiſſimus quiſq; pecunijs mercabatur. Apud ſapiētes caſſa habebantur, quæ neq; dari, neq; accipi ſalua repu blica poterant. Tandē flagitāte exercitu (Meuaniam inſederat) magno ſenatorum agmine, quorū multos ambitione, plures formidine trahebat, in caſtra uenit, incertus animi, & infidis conſilijs obnoxius. Concionāti (prodigioſum dictu) tantum fœdarum auium ſuperuolitauit,

ut nu

ut nube atra diem obtunderent. Acceſſit dirum omen, profugus altaribus taurus, diſiecto ſacrificij apparatu, lõgè ubi ferire hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed præcipuũ ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiæ, improuidus conſilij: quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendóue bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios uultu quoque & inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremò tædio caſtrorum, & audita defectione Miſenenſis claſſis, Romã reuertit, recentiſſimum quodq; uulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cùm tranſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hyeme atq; inopia hoſtes aggredi in aperto foret, dũ diſpergit uires, acerrimum militem, & uſque in extrema obſtinatum, trucidãdum, capiendumq́; tradidit, peritiſſimis centurionum diſſentientibus, & ſi conſulerentur, uera dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellij. Ita formatis principis auribus, ut aſpera quæ utilia, nec quicquam niſi iucundum & læſurum acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantum ciuilibus diſcordijs etiam ſingulorũ audacia ualet) Claudius Fauẽtinus centurio per ignominiam à Galba dimiſſus, ad defectionem traxit, fictis Veſpaſiani epiſtolis, pretium proditionis oſtentans. præerat claſſi Claudius Apollinaris, neq; fide conſtans, neque ſtrenuus in perfidia. & Apinius Tiro

prætura functus, ac tum forte Minturnis agẽs, ducẽ ſe defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæq; impulſæ. præcipuo Puteolanorum in Veſpaſianum ſtudio, contrà Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miſcebãt. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper claßem Miſenẽſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit, data in auxilium urbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata utrinq; caſtra, haud magna cũctatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreßo, Tarracinam occupauere, mœnibus ſituq; magis quàm ipſorũ ingenio tutam. Quæ ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem cum ſex cohortibus & quingẽtis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipſe æger animi, ſtudijs militũ & clamoribus populi arma poſcentis refouebatur, dum uulgus ignauũ & nihil ultra uerba auſurum, falſa ſpecie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorũ eius quãto quis clarior, minus fidus) uocari tribus iubet, dantes nomina ſacramento adigit. Superfluẽte multitudine, curam delectus in conſules partitur. Seruorum numerum, & pondus argenti ſenatoribus indicit. Equites Romani obtulere operam pecuniaſq;, etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. Ea ſimulatio officia metu pro-

fect-

ſecta uerterat in fauorem. Et pleriq; haud perinde Vitellium, quàm caſum locumq́; principatus miſerabantur. nec deerat ipſe uultu, uoce, lacrymis miſericordiam elicere, largus promiſſis, & quæ natura trepidãtium eſt, immodicus. Quin & Cæſarem ſe dici uoluit, aſpernatus antea. ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentiũ, & uulgi rumor iuxtà audiuntur. Cæterùm ut omnia inconſulti impetus cœpta, initijs ualida ſpatio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equiteſq́;, primò cunctanter, & ubi ipſe non aderat, mox contemptim, mœſtíue diſcrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omiſit. Vt terrorem Italiæ poſſeſſa Meuania, ac uelut renatum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flauianas partes ſtudium, tam pauidus Vitellij diſceſſus addidit. Erectus Samnis, Pelignusq́;, & Marſi æmulatione, quod Campania præueniſſet, ut in nouo obſequio ad cũcta belli munia acres erant. Sed fœda hyeme per tranſitum Apennini conflictatus exercitus: & uix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quãtum diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna uertiſſet, quæ Flauianis ducibus non minus ſæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuere, agreſti cultu, & notitia locorum, cuſtodias Vitellij elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpaſiano,

nec ipſe inglorius militiæ, eóque inter duces aſſumptus eſt. Flauio quoq; Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium, multi tradidere. Et miſſi ab Antonio nuntij, per uarias fallendi artes penetrabant, locum ac præſidium monſtrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ ualetudinem cauſabatur. Domitiano aderat animus. ſed cuſtodes à Vitellio additi, quanquã ſe ſocios fugæ promitterent, tanquam inſidiantes timebantur. Atq; ipſe Vitellius reſpectu ſuarum neceßitudinũ, nihil in Domitianũ atrox parabat. Duces partiũ ut Carſulas uenere, paucos ad requiẽ dies ſumunt, donec aquilæ ſignaq́; legionũ aßequerentur. Et locus ipſe caſtrorũ placebat, latè proſpectãs, tuto copiarum aggeſtu, florentißimis pone tergũ municipijs. Simul colloquia cum Vitellianis decem milliũ ſpatio diſtantibus & proditio ſperabatur. Aegrè id pati miles & uictoriã malle quàm pacẽ. ne ſuas quidẽ legiones opperiebãtur, ut prædæ quàm periculorũ ſocias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, eſſe adhuc Vitellio uires, ambiguas ſi deliberarẽt, acres ſi deſperaſſẽt. Initia bellorũ ciuilium fortunæ permittẽda, uictoriam conſilijs et ratione proficiſci. Iam Miſenenſem claßem & pulcherrimam Campaniæ oram deſciuiſſe, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamq́; iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonenſi partũ, &

exitio

exitio Cremonæ nimium inuidiæ, ne concupiſcerent Romam capere potius quàm ſeruare. Maiora illis præmia & multo maximum decus, ſi incolumitatem ſenatui populoq; Rom. ſine ſanguine quæſiſſet. His ac talibus mitigati animi. Nec multò pòſt legiones uenere. Et terrore famaq; aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmasq; tradere donum uictori, et ſibi in poſterum gratiam certabant. Per eos cognitum eſt Interamnam proximis cãpis præſidio quadringẽtorum equitum teneri. Miſſus extemplo Varus cum expedita manu, paucos repugnantiũ interfecit. Plures abiectis armis, ueniam petiuere. quidam in caſtra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus uirtutem copiasq; hoſtiũ, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitij pœna. & præmijs defectorum uera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles indurauerat pro Vitellio, donec Priſcus & Alphenus deſertis caſtris ad Vitellium regreſſi pudore proditionis cunctos exoluerent. Iiſdem diebus Fabius Valens Vrbini in cuſtodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus oſtentatum, ne quam ultra ſpem fouerent: nam peruaſiſſe in Germanias Valentem, & ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebant

debant. Viſa cæde, in deſperationẽ uerſi. et Flauianus exercitus immane quantũ animo exitiũ Valentis, ut finem belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ equeſtri familia, procax moribus; neq; abſurdus ingenio famam urbanitatis per laſciuiam petere. Ludicro iuuenũ ſub Nerone, uelut ex neceſſitate, mox ſponte mimos actitauit, ſcitè magis quàm probé. Legatus legionis & fouit Virginiũ, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionẽ corruptum, ſeu quia corrũpere nequiuerat, interfecit, Galbæ proditor, Vitellio fidus, et aliorũ perfidia illuſtratus. Abrupta undique ſpe Vitellianus miles tranſiturus in partes, id quoq; non ſine dedecore, ſed ſub ſignis uexilliſq; in ſubiectos Narniæ campos deſcendere. Flauianus exercitus ut ad prælium intẽtus armatuſq;, denſis circa uiam ordinibus adſtiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circundatos Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſsi. relictæ ſimul è uictricibus legiones neq; quieſcentibus graues, & aduerſus cõtumaciam ualidæ. Non omiſere per eos dies Primus ac Varus crebris nuntijs ſalutem, & pecuniam et ſecreta Cãpaniæ offerre Vitellio, ſi poſitis armis, ſeq; ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet. In eundem modũ & Mutianus cõpoſuit epiſtolas: quibus plerunq; fidere Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione lictorũ loqui. tanta torpedo

inuaſer

inuaſerat animũ,ut ſi principem eũ fuiſſe cæteri nõ meminiſſẽt,ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis, Flauiũ Sabinum præfectum urbis ſecretis ſermonibus incitabant,uictoriæ famæq; partem capeſſeret. Eſſe illi propriũ militem cohortium urbanarũ, nec defuturas uigilum cohortes,ſeruitia ipſorum,fortunam partium,& omnia prona uictoribus. Ne Antonio Varóque de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœſtis undiq; nuntijs trepidas. populi mobilem animũ:& ſi ſe ducẽ præbuiſſet,eaſdem illas adulationes pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium ne proſperis quidem parem,adeò ruẽtibus debilitatum. gratiã patrati belli penes eũ, qui urbem occupaſſet. Id Sabino cõuenire,ut imperium fratri reſeruaret: id Veſpaſiano,ut cæteri poſt Sabinum haberentur. Haudquaquam erecto animo eas uoces accipiebat inualidus ſenecta. Erant qui occultis ſuſpicionibus inceſſerẽt, tanquam inuidia et æmulatione fortunã fratris moraretur. Nãq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriuſque rebus,autoritate pecuniaq; Veſpaſianũ anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq; pignori acceptis. Vnde quanquã manente in ſpeciem concordia,offenſarum opera metuebantur. Melior interpretatio, mitẽ uirũ abhorrere à ſanguine & cædibus: eoq; crebris cum Vitellio ſermonibus de place,ponendiſq; per conditionem armis

agitare. Sæpe domi congreſsi, poſtremò in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba uocesq́; duos teſtes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul uiſentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti propior. Quòd ſi tam facilè ſuorum mentes flexiſſet Vitellius, quàm ipſe ceſſerat, incruentam urbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Cæterùm ut quiſq; Vitellio fidus, ita pacē et conditiones abnuebant, diſcrimen ac dedecus oſtentantes, & fidem in libidine uictoris. Nec tantam Veſpaſiano ſuperbiam, ut priuatum Vitellium pateretur, ne uictos quidem laturos. Ita periculum ex miſericordia. Ipſum ſane ſenē, & proſperis aduerſisq́; ſatiatum. Sed quod nomen, quem ſtatum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniā, & familiam, & beatos Campaniæ ſinus promitti. Sed ubi imperium Veſpaſianus inuaſerit, non ipſi, non amicis eius, non deniq; exercitibus ſecuritatem, niſi extincto æmulatore redituram. Fabium illis Valentem captiuum & caſibus dubijs reſeruatum, prægrauem fuiſſe, nedum Primus ac Fuſcus, & ſpecimen partium Mutianus, ullam in Vitellium niſi occidendi licentiam habeant. Non à Cæſare Pompeium, non ab Auguſto Antonium incolumes relictos. Niſi fortè Veſpaſianus altiores ſpiritus gerat, Vitellij cliēs, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin

ut cenſurā patris, ut tres conſulatus, ut tot egregiæ domus honores deceret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi. Deniq; nihil atrociꝰ euenturum, quàm in quod ſponte ruant. Moriēdum uictis, moriendum deditis. id ſolum referre, nouiſsimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundāt, an per uirtutem. Surda ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur animus miſeratione curaq;, ne pertinacibus armis, minus placabilem uictorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & feſſa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportuna morte excidium domus præuenit, nihil principatu filij aſsecuta, niſi luctum & bonam famam. XV. Kal. Ianua. audita defectione legionis cohortiumq;, quæ ſe Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœſta circùm familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius uelut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intēpeſtiuæ. Miles minaci ſilentio. Nec quiſquā adeò rerum humanarū immemor, quem non cōmoueret illa facies, Romanū principem & generis humani paulò antè dominū, relicta fortunæ ſuæ ſede, per populū, per urbē, exire de imperio. Nihil tale uiderant, nihil audierant. Repentina uis dictatorē Cæſarē oppreſserat, occultæ Caium inſidiæ. nox et ignotū rus fugam Neronis abſconderāt. Piſo & Galba tanquam in acie cecidere: in

ſua

ſua concione Vitellius, inter ſuos milites, proſpectantibus etiam fœminis, pauca & præſenti mœſtitiæ congruentia locutus: Cedere ſe pacis & Reip. cauſa: retineret tantũ memoriam ſui, fratremq́; & coniugem et innoxiam liberorum ætatem miſerarentur. Simul filium protendens, modò ſingulis, modò uniuerſis cõmendans, poſtremò fletu præpediente, aſsiſtenti conſuli (Cæcilius Simplex erat) exolutum à latere pugionem, uelut ius necis uitæ'que ciuium, reddebat. Aſpernante conſule, reclamantibus qui in concione adſtiterãt, ut in æde Concordiæ poſiturus inſignia imperij, domumq́; fratris petiturus diſceſsit. Maior hic clamor obſiſtentiũ penatibus priuatis, in palatium uocantiũ. Interclusum alterũ iter, idq́; ſolũ quod in ſacra uia pergeret, patebat. Tum conſilij inops in palatium redijt. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperiũ. Scripſeratq́; Flauius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohiberent. Igitur tanquam omnis Reſp. in Veſpaſiani ſinum ceſsiſſet, primores ſenatus, & pleriq; equeſtris ordinis, omniſq́; miles urbanus et uigiles, domũ Flauij Sabini complevere. Illuc de ſtudijs uulgi & minis Germanicarum cohortium affertur. Longius iam progreſsus erat, quã ut regredi poſſet: & ſuo quiſq; metu, ne diſiectos eoq; minus ualidos Vitelliani conſectarentur, cunctantẽ in arma impellebãt. Sed quod in eiuſmodi rebus accidit, conſiliũ ab

omnib

omnibus datum eſt,periculum pauci ſumpſere. Circa lacum Fundani deſcendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptiſſimi Vitellianorũ. Modicũ ibi prælium improuiſo tumultu,ſed proſperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida,quod tutiſſimũ è præſentibus,arcem Capitolij inſedit,milite ex quibuſdã ſenatorum equitumq́;. Quorũ nomina tradere haud promptum eſt,quoniã uictore Veſpaſiano multi id meritũ erga partes ſimulauere. Subierunt obſidium etiã fœminæ:inter quas maximè inſignis Verulana Gracilia,neq; liberos, neque propinquos,ſed bellum ſecuta. Vitellianus miles cuſtodia ſocordi clauſos circũdedit. Eoq́; concubia nocte ſuos liberos Sabinus et Domitianũ fratris filium in Capitoliũ acciuit. At Sabinus miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circunſideri ipſos,niſi ſubueniretur, arctas res nũtiaret,noctẽ adeò quietã egit, ut digredi ſine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduerſus pericula ferox,laboribus & uigilijs parum intentus erat. Et hybernus imber repentè fuſus,oculos aureſq́; impediebat. Luce prima Sabinus antequã inuicem hoſtilia cœptarẽt, Cornelium Martialem è primipilaribus ad Vitellium miſit,cum mandatis & queſtu, quòd pacta turbarẽtur. Simulationem prorſus & imaginem deponendi imperij fuiſſe, ad decipiendos tot illuſtres uiros. Cur enim è roſtris,fratris domum

mum imminẽtem foro, & inritandus hominum oculis, quàm Auentinum & penates uxoris petiſſet? Ita priuato & omnẽ principatus ſpeciem uitanti cõueniſſe. Contrà Vitellium in palatiũ, in ipſam imperij arcẽ regreſſum. Inde armatũ agmen emiſſum, ſtratam innocentium cædibus celeberrima urbis partem. Ne Capitolio quidẽ abſtineri. Togatum nempe ſe, & unum è ſenatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus urbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpanijs Germanijsq; & Britannia deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe in fide, donec ultro ad conditiones uocaretur. Pacem & concordiã uictis utilia, uictoribus tantũ pulchra eſſe. Si conuentionis pœniteat, non ſe, quem perfidia deceperit, ferro peteret, nòn filium Veſpaſiani uix puberem. Quantum occiſis uno ſene & uno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de ſumma rerum illic certaret. Cætera ſecundum euentum prælij ceſſura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi ſui cauſa reſpõdit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem eſſe modeſtiam ſuam. Et mònuit Martialem, ut per ſecretam ædium partẽ occultè abiret, ne à militibus internũtius inuiſæ pacis interficeretur. Ipſe neq; iubendi, neq; uetandi potens, non iam imperator, ſed tantum belli cauſa erat. Vixdum regreſſo in Capitolium Martiale, furens miles aderat,

aderat, nullo duce, ſibi quiſq; autor: cito agmine forum, & imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per aduerſum collem, uſque ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextra ſubeuntibus. In quarum tectum egreſsi, ſaxis tegulíſque Vitellianos deturbabant. Neq; illis manus, niſi gladijs armatæ, & arceſſere tormēta, aut miſſilia tela, longum uidebatur. Faces in prominētem porticum iecere, et ſequebātur ignem. Ambuſtasq; Capitolij fores penetraſſent, ni Sabinus reuulſas undiq; ſtatuas, decora maiorum, in ipſo aditu uice muri obieciſſet. Tū diuerſos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum Aſyli, & quâ Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuiſa utraq; uis. Propior atque acrior per aſylum ingruebat. Nec ſiſti poterant ſcandentes per coniuncta ædificia: quæ, ut in multa pace, in altum edita, ſolum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obſeſſi, quæ crebrior fama eſt, quo nitentes ac progreſſos depulerint. Inde lapſus ignis in porticus appoſitas ædibus. Mox ſuſtinentes faſtigium Aquilæ uetere ligno traxere flammā, aluerúntq;. Sic Capitolium clauſis foribus indefenſum, & indireptū conflagrauit. Id facinus poſt cōditam urbem luctuoſiſsimum fœdiſsimūq; Reip. populo Ro. accidit, nullo externo hoſte, propitijs ſi per mores noſtros liceret

deis.

deis. Sedem Iouis optimi maximi auſpicato à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porſena dedita urbe, neq; Galli capta tenere potuiſſent, furore principum excindi? Arſerat & antè Capitolium ciuili bello, ſed fraude priuata. Nunc palàm obſeſſum, palàm incenſum. quibus armorum cauſis, quo tantæ cladis pretio, pro patria bellauimus? Vouerat Tarquinius Priſcus rex bello Sabino, ieceratq; fundamenta, ſpe magis futuræ magnitudinis, quàm quo modicæ adhuc pop. Ro. res ſufficerent. Mox Seruius Tullius ſociorum ſtudio, deinde Tarquinius Superbus capta Sueſſa Pometia, hoſtium ſpolijs extruxere. Sed gloria operis libertati reſeruata. Pulſis regibus, Horatius Puluillus iterum conſul dedicauit ea magnificentia, quam immenſe poſtea pop. Rom. opes ornarent potius quàm augerēt. Iiſdem rurſus ueſtigijs ſitum eſt, poſtquam interiecto CCCCXV. annorum ſpatio L. Scipione, C. Norbano COSS. flagrauerat. Curam uictor Sylla ſuſcepit, neque tamen dedicauit. Hoc ſolū felicitati eius negatum. Luctatij Catuli nomen inter tāta Cæſarū opera, uſque ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obſeſſis, quàm obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neq; aſtu, neq; conſtantia inter dubia indigebat. Ex diuerſo trepidus miles, dux ſegnis, & ueluti captus animi, non lingua, non auribus

comp

competere. Neq; alienis cõſilijs regi, neq; ſua expedire. Huc illuc clamoribus hoſtiũ circumagi. quæ iuſſerat uetare, quæ uetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. Poſtremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circunſpectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammisq; miſcent. Pauci militarium uirorum, inter quos maximè inſignes, Cornelius Martialis, Aemilius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnã auſi obtrũcantur. Flauium Sabinum inermem, neq; fugam cœptantem, circunſiſtunt, & Quintum Atticum conſulem, umbra honoris & ſuamet uanitate monſtratum, quòd edicta in populum pro Veſpaſiano magnifica, probroſa aduerſus Vitellium iecerat. Cæteri per uarios caſus elapſi, quidã ſeruili habitu, alij fide clientiũ contecti, & inter ſarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorũ ſigno, quo inter ſe noſcebantur, ultro rogitantes reſpondentésue audaciam pro latebra haberent. Domitianus prima irruptione apud æditu um occultatus, ſolertia liberti lineo amictu turbæ ſacricolarũ immiſtus, ignoratus apud Corneliũ Primum paternum clientem, iuxta Velabrũ delituit. Ac potiente rerum patre, diſiecto ædituí contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI *aramq; poſuit, caſusq; ſuos in marmore expreſſit. Mox imperiũ adeptus,* IOVI CVSTODI *tẽplum*

ingens, ſeq; in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infeſto ſermone uultuq; excipiuntur, frementibus qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationesq; miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parãtem, peruicere ut abſiſteret. Tum confoßum conlaceratumq;, & abſciſſo capite truncũ corpus Sabini in Gemonias trahunt. Hic exitus uiri haud ſanè ſpernendi. Quinq; & XXX. ſtipendia in Rep. fecerat. Domi militiæq; clarus. Innocentiam iuſtitiamq; eius non argueres. Sermonis nimius erat. Id unũ ſeptem annis quibus Mœſiam, duodecim quibus præfecturã urbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. In fine uitæ, alij ſegnem, multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidere. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani decus domus penes Sabinũ erat. Cædem eius lætam fuiſſe Mutiano accepimus. Ferebant pleriq; etiam paci conſultũ, dirempta æmulatione inter duos, quorũ alter ſe fratrem imperatoris, alter conſortem imperij cogitaret. Sed Vitellius conſulis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus ac uelut uicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incendißet, ſe reum Atticus obtulerat. Eaq; confeßione, ſiue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenq;

menq; agnouiſſe, & à partibus Vitellij amolitus uidebatur. Iiſdem diebus L. Vitellius poſitis apud Faroniam caſtris, excidio Tarracinæ imminebat, clauſis illic gladiatoribus remigibusq;, qui non egredi mœnia, neq; periculum in aperto audebant. Præerat, ut ſuprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, laſciuia ſocordiáque gladiatorum magis quàm ducum ſimiles. Non uigilias agere, non intuta mœniũ firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna litorum perſonantes, in miniſterium luxus diſperſis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies diſceſſerat Apinius Tyro, donisq; ac pecunijs acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm uirium partibus addebat. Interim ad L. Vitelliũ ſeruus Virginij Capitonis perfugit, pollicitusq; ſi præſidium acciperet, uacuam arcem furtim traditurum, multa nocte cohortes expeditas ſummis montium iugis ſuper caput hoſtiũ ſiſtit. Inde miles ad cædem magis quàm ad pugnam decurrit. ſternunt inermes, aut arma capientes, & quoſdam ſomno excitos, cum tenebris, pauore, ſonitu tubarum, clamore hoſtili turbarentur. Pauci gladiatorum reſiſtẽtes, neq; inulti cecidere. Cæteri ad naues ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permiſtis paganis, quos nullo diſcrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euaſere, in

quîs præfectus claßis Apollinaris: reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere preſſas, mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & uerberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere qui uxorem L. Vitellij Triariam inceßerint, tanquam gladio militari cincta, inter luctum cladesq; expugnatæ Tarracinæ, ſuperbè ſæueq; egiſſet. Ipſe laureã proſperè geſtæ rei ad fratrem miſit, percunctatus ſtatim regredi ſe, an perdomãdæ Cãpaniæ inſiſtere iuberet. Quod ſalutare nõ modò partibus Veſpaſiani, ſed Reip. fuit. Nam ſi recens uictoria miles et ſuper inſitam peruicaciam ſecundis ferox, Romã contendiſſet, haud parua mole certatum, nec ſine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio quamuis infami, inerat induſtria, nec uirtutibus ut boni, ſed quo modo peßimus quiſque, uitijs ualebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. Cauſa tam prauæ moræ, ut Mutianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, tanquam dolo cunctantem, poſt ſecretas Vitellij epiſtolas, quibus conſulatum & nubilem filiam & dotales opes, pretim proditionis, offerebat: Alij ficta hæc, & in gratiam Mutiani compoſita: Quidam omnium id ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potius urbi bellum, quàm inferre: quando ualidißimæ cohortes à Vitellio
deſciui

deſciuiſſent, & abſciſſis omnibus præſidijs ceſſurus imperio uidebatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui ſumptis temere armis, munitiſſimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduerſus tris cohortes tueri nequiſſet. Haud facilè quis uni aſſignauerit culpam, quæ omnium fuit. Nam & Mutianus ambiguis epiſtolis uictores morabatur, & Antonius præpoſtero obſequio, uel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. Cæteríque duces dum peractum bellum putant, finem eius inſigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis cum mille equitibus præmiſſus, ut tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum Salaria uia urbem introiret, ſatis maturauerat, donec obſeſſi Capitolij fama cunctos ſimul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ſerum auxilium uenit. Illic interfectum Sabinum, conflagraſſe Capitolium, tremere urbem, mœſta omnia accepit. plebem quoque & ſeruitia pro Vitellio armari nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre prælium aduerſum fuerat. Nanq; incautum & tanquam ad uictos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. Pugnatum haud procul urbe inter ædificia hortosq; & anfractus uiarum. Quæ gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus, metum fecerant. Neque omnis eques concors, adiũctis quibuſdam qui nuper apud Nar-

niam dediti, fortunam partium ſpeculabantur. Capitur præfectus alæ Tullius Flauianus. Cæteri fœda fuga conſternantur, non ultra Fidenas ſecutis uictoribus. Eo *ſucceſſu ſtudia populi aucta.* V*ulgus urbanum arma cepit. Paucis ſcuta militaria. Plures raptis quod cuique obuium telis, ſignum pugnæ expoſcunt. Agit grates* Vitellius*, & ad tuendam urbem prorumpere iubet.* Mox *uocato ſenatu, deliguntur legati ad exercitus, ut prætexto* Reipubl. *concordiam, pacemq; ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit.* Qui Petilio *Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſpernante milite conditiones pacis.* Vulneratur *prætor* Arulenus Ruſticus*, auxit inuidiam ſuper uiolatum legati prætoriſq; nomen, propria dignatio uiri.* Palantur *comites.* Occiditur *proximus lictor dimouere turbam auſus.* Et *ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patriæ mœnia, ciuilis rabies uſque in exitium temeraſſet.* Aequioribus *animis accepti ſunt, qui ad* Antonium *uenerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus autoritatis.* Miſcuerat *ſe legatis* Muſonius Ruſus *equeſtris ordinis, ſtudium philoſophiæ, & placita* Stoicorum *amulatus. Cœptabatq; permiſtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimina diſſerens, armatos monere.* Id *pleriſque ludibrio, pluribus tædio.*

Nec

Nec deerant qui propellerent, proculcarentq́;, ni admonitu modeſtiſsimi cuiuſq;, & alijs minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. Obuiæ fuere & uirgines Veſtales cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis. Eximi ſupremo certamine unum diem poſtulabant. Si moram interieciſſent, facilius omnia conuentura. Virgines cum honore dimiſſæ, Vitellio reſcriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, dirempta belli commercia. Tentauit tamen Antonius uocatas ad concionem legiones mitigare, ut caſtris iuxta pontem Miluium poſitis, poſtera die urbem ingrederentur. Ratio cunctandi, ne aſperatus prælio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidem ac delubris deorum conſuleret. Sed omnem prolatationem ut inimicam uictoriæ ſuſpectabant. Simul fulgentia per colles uexilla, quanquam imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars ut aſtiterat, Flaminia uia, pars iuxta ripam Tyberis inceſſit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. Plebs inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus trinis & ipſe præſidijs occurrit. Prælia ante urbem multa & uaria: ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ii tantum conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram urbis ad Salluſtianos hortos per anguſta & lubrica uiarum flexerant. Superſtantes

maceriis hortorum. Vitelliani ad ſerum uſque diem ſaxis pilíſque ſubeuntes arcebant, donec ab equitibus qui porta Collina iruperant, circumuenirentur. Concurrêre & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties uictoria: Vitelliani deſperatione ſola ruebant, & quanquam pulſi, rurſus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, útque in ludicro certamine, hos modò, rurſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaßet abditi in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugularíq; poſtulantes parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in uulgus cedebant. Sæua ac deformis urbe tota facies. Alibi prælia & uulnera, alibi balneæ, popinæq;. Simul cruor & ſtrues corporum, iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum, quicquid in acerbißima captiuitate ſcelerum, prorſus ut eandem ciuitatem & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant antè armati exercitus in urbe, bis L. Sylla, ſemel Cinna, uictoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis uoluptates intermißæ, uelut feſtis diebus id quoque gaudium accederet, exultabant. Fruebantur nulla partium cura, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione

tione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſque ut nouiſsimam ſpem retinebant. Eo intentius uictores, præcipuo ueterum cohortium ſtudio, cuncta ualidiſsimarum urbium excidijs reperta, ſimul admouent teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſq́;. Quicquid tot prælijs laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari clamitantes. Vrbem ſenatui ac popul. Roma. templa dijs reddita, proprium eſſe militis decus in caſtris: illam patriam, illos penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendã. Contrà Vitelliani quanquam numero fatoq́; diſpares, inquietare uictoriã, morari pacem, domos araſq́; cruore fœdare, ſuprema uictis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium expirauere. Conuulſis portis reliquus globus obtulit ſe uictoribus, & cecidere omnes contrarijs uulneribus uerſi in hoſtem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta urbe, per auerſam palatij partem Auentinum in domũ uxoris ſellula defertur, ut ſi diem latebra uitauiſſet, Tarracinã ad cohortes fratremq́; perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris eſt, cum omnia metuenti, præſentia maximè diſplicerent, in palatium regreditur, uaſtum deſertumq́;, dilapſis etiam infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. Terret ſolitudo, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit ua-

cuis, feſſuſq; miſero errore, & pudenda latebra ſemet occultans, ab Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vincta pone tergum manus. Laniata ueſte, fœdum ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. Deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus, Vitellium infeſto ictu per iram, uel quo maturius ludibrijs eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum, modò erigere os, & offerre contumelijs, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerunque roſtra, aut Galbæ occiſi locum contueri, poſtremò ad Gemonias, ubi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox una non degeneris animis excepta, cùm tribuno inſultanti, ſe tamen imperatorem eius fuiſſe reſpondit. Ac deinde ingeſtis uulneribus concidit. Et uulgus eadem prauitate inſectabatur interfectum, qua fouerat uiuentem. Pater illi L. Vitellius. Septimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. Conſulatum, ſacerdotia, nomen locumq; inter primores, nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere qui ipſum non nouerant. Studia exercitus rarò cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuere, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas,

tas,

tas,quæ,ni adſit modus, in exitium uertuntur. Amicitias dum magnitudine munerũ,non conſtantia morum continere putat, meruit magis, quàm habuit. Haud dubiè intererat Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam non poßunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cum à Galba deſciuißent. Præcipitante in occaſum die,ob pauorem magiſtratuum ſenatorumq́;, qui dilapſi ex urbe aut per domos clientium ſemet occultabant,uocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreßum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens,utq́; erat in armis, in paternos penates deduxit.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XX.

INTERFECTO *Vitellio bellum magis deſierat, quàm pax cœperat. Armati per urbem uictores, implacabili odio uictos conſectabantur. Plena cædibus uia, cruenta fora,templaq́;, paßim trucidatis ut quenque ſors obtulerat. Ac mox augeſcẽte licẽtia, ſcrutari,ac protrahere abditos:*

ſi quem

ſi quem procerum habitu & iuuenta proſpe-xerant, obtruncare, nullo militum aut populi diſcrimine. Quæ ſæuitia, recentibus odijs, ſanguine explebatur, dein uerterat in auaritiam. Nihil uſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, Vitellianos occultari ſimulãtes. Initium id perfringendarum domuum, uel ſi reſiſteretur, cauſa cædis. Nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe. Et peſſimi ſeruitiorum prodere ultro dites dominos. Alij ab amicis monſtrabantur. Vbique lamenta, conclamationes, & fortuna captæ urbis, adeò ut Othoniani Vitellianiq; militis inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ uictoriæ impares. Quippe in turbas & diſcordias peſſimo cuique plurima uis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomẽ ſedemq; Cæſaris Domitianus acceperat, nondũ ad curas intentus, ſed ſtupris & adulterijs filium principis agebat. Præfectura prætorij penes Arrium Varum. Summa potẽtia in Primo Antonio. is pecuniam familiãq; è principis domo, quaſi Cremonẽſem prædã rapere. Cæteri modeſtia uel ignobilitate, ut in bello obſcuri, ita præmiorũ expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupare redeũtem Tarracina L. Vitelliũ cũ cohortibus, extinguiq; reliqua belli, poſtulabat. Præmiſſi Ariciã equites. agmẽ legionũ intra Bouillas ſtetit. Nec

cunctatus

cũctatus eſt Vitellius, ſeq; & cohortes arbitrio uictoris permittere. Et miles infelicia arma haud minus ira, quàm metu abiecit. Lõgus debitorum ordo ſeptus armatis per urbẽ inceſsit. Nemo ſupplici uultu, ſed triſtes & truces, & aduerſum plauſus ac laſciuiam inſultãtis uulgi immobiles. paucos erũpere auſos, circũtecti preſſere. cæteri in cuſtodiã conditi. Nihil quiſquam locutus indignũ, & quanquam inter aduerſa, ſalua uirtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par uitijs fratris, in principatu eius uigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. Iiſdẽ diebus Lucilius Baſsus cum expedito equite ad componẽdam Campaniam mittitur, diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet quàm cõtumacia aduerſus principem. Viſo milite, quies & minoribus colonijs impunitas. Capuæ legio tertia hyemãdi cauſa locatur, & domus illuſtres afflictæ, cùm contrà Tarracinẽſes nulla ope iuuarẽtur. Tantò procliuius eſt iniuriæ quàm beneficio uicem exoluere: quia gratia oneri, ultio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Virginij Capitonis, quem proditorem Tarracinẽſium diximus, patibulo affixus, in ijſdem annulis, quos acceptos Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe ſumpta per Gallias Hiſpaniasq; ciuilia arma, motis ad bellũ Germanis,

nis, mox Illyrico, poſtquam Aegyptum, Iudæam Syriamq́; & omneis prouincias exercitusq́; luſtrauerant, uelut expiato terrarum orbe, cœpiſſe finem uidebantur. Addidere alacritatē Veſpaſiani literæ, tanquam manēte bello ſcriptæ. ea, prima ſpecie, forma. cæterùm ut princeps loquebatur, ciuilia de ſe & rep. egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mutianus epiſtolas ad ſenatū, quæ materiā ſermonibus præbuere: ſi priuatus eſſet, cur publicè loqueretur. Potuiſſe eadē paucos poſt dies loco ſententiæ dici. Ipſa quoq; inſectatio in Vitellianos ſera & ſine libertate. Id uerò erga remp. ſuperbū, erga principē contumelioſum, quòd in manu ſua fuiſſe imperiū, donatumq́; Veſpaſiano iactabat. Cæterū inuidia in occulto, adulatio in aperto erāt. Multo cum honore uerborum Mutiano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varo prætoria inſignia. Mox deos reſpexere. reſtitui placuit Capitolium. Eaq́; omnia Valerius Aſiaticus conſul deſignatus cenſuit. Cæteri uultu manuq́;, pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum uētum,

prom

prompſit ſententiam, ut honorificam in bonum principem. Falſa aberant, & ſtudijs ſenatus attollebantur. Iſq; præcipuus illi dies magnæ offenſæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poſcere uidetur, quia iterum in mentionem incidimus uiri ſæpius memorandi, ut uitam ſtudiaq; eius & quali fortuna ſit uſus, paucis repetam. Heluidius Priſcus regione Italiæ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtudijs iuuenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico ſegne otium uelaret, ſed quò firmior aduerſus fortuita, remp. capeſſeret. doctores ſapientiæ ſecutus eſt, qui ſola bona quæ honeſta, mala tantùm quæ turpia, potentiam, nobilitatem, cæteraq; extra animum, neque bonis neq; malis annumerant. Quæſtorius adhuc à Pæto Thraſea gener delectus, è moribus ſoceri nihil æquè ac libertatem hauſit, ciuis, ſenator, maritus, gener, amicus, cunctis uitæ officijs æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, conſtans aduerſus metus. Erant quibus appetentior famæ uideretur, quando etiam ſapientibus cupido gloriæ nouiſſima exuitur. Ruina ſoceri, in exilium pulſus, ut Galbæ principatu redijt, Marcellum Eprium delatorem Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea ultio (incertum maior an iuſtior) ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur.

tur. Primo minax certamen, & egregijs orationibus utriuſq; certatum. Mox dubia uoluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus omiſit Priſcus, uarijs (ut ſunt hominum ingenia) ſermonibus moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Cæterùm eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebāt, placuerat mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidium & Eprium acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis, Marcellus urnam poſtulabat. Quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne alijs electus poſthabitus crederetur. Paulatimq; per altercationem ad cōtinuas & infeſtas orationes prouecti ſunt, quærente Heluidio, quid ita Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorum urgeretur. Sorte & urna mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, ut uniuſcuiuſq; uitam famamq; penetrarent. pertinere ad utilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi, quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſea, Sorano, Senecione, quorum accuſatores etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio uelut admoneri

moneri

moneri principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos. Eſſe ſatis Marcello quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmijs & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret. Marcellus *non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat ſecundum uetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitijs locus foret.* Nihil *eueniſſe cur antiquitus inſtituta exoleſcerent, aut principis honor in cuiuſquam contumeliam uerteretur. Sufficere omnes obſequio. Id magis uitandum ne peruicacia quorundam inritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & uultus quoque àc ſermones omnium circunſpectans. Se meminiſſe temporum quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auiq; inſtituerint: ulteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores uoto expetere, qualeſcunque tolerare.* Non *magis ſua oratione Thraſeam quàm iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuxiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam quàm alijs exilium. Denique conſtantia, fortitudine Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe unũ eſſe ex illo ſenatu qui ſimul ſeruierit: ſuadere etiam Priſco, ne ſuprá principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem,*

iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo peßimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum libertatis placere. Hæc magnis utrinque contentionibus iactata, diuerſis ſtudijs accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiã medijs patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidißimus quiſque eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutũ aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à Prætorib. tractabatur ærariũ) publicã paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reſeruabat. Heluidius arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cùm perrogarent ſententias conſules, Vulcat. Tertulinus tribunus plebis interceßit, ne quid ſuper tanta re principe abſente ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, ut Capitolium publicè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtißimus quiſque ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuere qui & meminißent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publ. Celerẽ, à quo Barcam Soranum falſo teſtimonio circumuentum arguebat. Ea cognitione renouari odia accuſationum uidebantur. Sed uilis & nocens reus protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria. Celer profeßus ſapientiam, dein teſtis

in Ba

in Baream proditor, corruptórque amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies cauſæ deſtinatur. *Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus & Marcellus, cæteríque motis adulationibus animis expectabantur.* Tali rerum ſtatu, cum diſcordia inter partes, ira apud uictos, nulla in uictoribus autoritas, non leges, non principes in ciuitate eſſent, Mutianus urbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. Fracta Primi Antonij Varíque potentia, male diſſimulata in eos Mutiani iracundia, quamuis uultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, uerterat ſe, tranſtuleràtque. Ille unus ambiri, coli. Nec deerat ipſe ſtipatus armatis, domos, hortosq́; permutans. Apparatu, inceſſu, excubijs, uim principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus. Sed nomen inſigne, & decora ipſi iuuenta, rumore uulgi celebrabantur. Erántque in ciuitate adhuc turbida, & nouis ſermonibus læta, qui principatus inanem ei famam circundarent. Iuſſu Mutiani cuſtodia militari cinctus, ne in ipſa urbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab urbe lapidem uia Appia fuſo per uenas ſanguine extinguitur. Iulius Priſcus prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quàm neceſſitate. Alphenus

nus Varus ignauiæ imfamiæq́; ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus enim (is libertus) malam potentiam ſeruili ſupplicio expiauit. Iiſdem diebus crebreſcentem cladis Germanicæ famam nequaquam mœſta ciuitas excipiebat. cæſos exercitus, capta legionum caſtra hyberna, deſciuiſſe Gallias, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus cauſis ortum, quanto externarum ſociarúmque gentium motu flagrauerit, altius expediam. Batraui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, ſimúlque inſulam inter uada ſitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum, ac latera circumluit: nec opibus Romanis ſocietate ualidiorum attriti, uiros tantum armáque imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas uetere inſtituto nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equosq́; retinens, integris turmis Rhenum perrumpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, regia ſtirpe, multo cæteros anteibant. Paulum Fonteius Capito falſò rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, miſſus'que ad Neronem, & à Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adijt, flagitante ſupplicium eius exercitu.

citu. Inde cauſæ irarum, ſpesq́; ex malis noſtris. Sed Ciuilis ultrà quàm barbaris ſolitum, ingenio ſolers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens ſimili oris dehoneſtamento, ne ut hoſti obuiam iretur, ſi à populo Romano palàm deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiumq́; partium prætendit: miſſis ſanè ad eum Primi Antonij literis, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones iubebatur. Eadem Ordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & Reipub. cura, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupiſſent. Igitur ciuilis diſſidij certus, occultato interim altiore conſilio, cætera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellij Batauorum iuuentus ad delectum uocabatur: quem ſuapte natura grauem, onerabant miniſtri auaritia ac luxu, ſenes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. Rurſus impuberes, ſed forma conſpicui (& eſt pleriſque procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis autores, perpulere ut delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promptiſſimos uulgi ſpecie epularum, ſacrum in nemus uocatos, ubi nocte ac lætitia incaluiſſe uidet, à laude gloriáque gentis orſus, iniu-

rias & raptus, & cætera ſeruitij mala enumerat. Neque enim ſocietatem ut olim, ſed tanquam mancipia haberi: quando legatum graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio uenire: tradi ſe præfectis centurionibúſque, quos ubi ſpolijs & ſanguine expleuerint, mutari: exquiríque nouos ſinus, & uaria prædandi uocabula. Inſtare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus uelut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hybernis, quàm prædam & ſenes: attollerent tantum oculos, & inania legionum nomina ne paueſcerent: eſſe ſibi robur peditum equitumq́; conſanguineos Germanos, Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum: cuius ambiguã fortunam Veſpaſiano imputaturos: uictoriæ rationem nõ reddi. Magno cum aſſenſu auditus, Barbaro ritu et patrijs execrationibus uniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates qui conſilia ſociarent. Ea gens partem inſulæ colit, origine, lingua, uirtute par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuntijs pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, ut ſuprà retulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Cannefatibus ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni. Pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionũ ludibriũ impune ſpreuerat. Igitur ipſo rebellis familiæ

omine

omine, impoſitusq́; ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris uibratus, dux deligitur. Statimque accitis Friſijs (tranſrhenana gens eſt) duarum cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrumpit. Nec præuderant impetum hoſtium milites, nec ſi prauidiſſent, ſatis uirium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta caſtra, dein uagos & pacis modo effuſos lixas negotiatoréſque Romanos inuadunt. Simul excidijs caſtellorum imminebant: quæ a præfectis cohortiũ incenſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa uexillaq́;, & quod militum, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari. Nomen magis exercitus quàm robur, cohortibus abductis, Vitellius e proximis Neruiorum Germanorumq́; pagis, ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandum ratus, incuſauit ultro præfectos, quòd caſtella deſeruiſſent: ſe cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurũ: illi ſua quiſq; hyberna repeterent. Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit, erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerãt. Vbi inſidiæ parum ceſſere, ad uim tranſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos proprijs cuneis componit. Directa ex diuerſo acies haud procul à flumine Rheno, & obuerſis in hoſtem

nauibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerat. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilem tranſtulit. Perculſiq; milites improuiſa proditione à socijs hoſtibuſq; cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumq; impediebant, mox cõtrà tendere, & puppes hoſtili ripæ obijcere. Ad poſtremum gubernatores centurionésque, niſi eadem uolentis, trucidant, donec uniuerſa quatuor & uiginti nauium claßis transfugeret, aut caperetur. Clara ea uictoria in præſens, in poſterum uſui: armaq; & naues quibus indigebant adepti, magna per Germanias Galliasq; fama, libertatis autores celebrabantur. Germaniæ ſtatim miſere legatos auxilia offerentes. Galliarum ſocietatẽ Ciuilis arte donisq; affectabat, captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent dãta poteſtate. Manentibus honorata militia, digredientibus ſpolia Romanorum offerebantur. Simul ſecretis ſermonibus admonebat malorum, quæ tot annis perpeßi, miſeram ſeruitutem falſo pacem uocarent. Batauos quanquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepiße. prima acie fuſum uictumq; Romanum. quid ſi Galliæ iugum exuant? quãtum in Italia reliquum? prouinciarum ſanguine, prouincias uinci. ne Vindicis aciem cogitarent.

Batauo

Batauo equite protritos Aeduos Aruernóſque, fuiſſe inter Virginij auxilia Belgas, uereq; reputantibus Galliam ſuiſmet uiribus concidiſſe. Nunc eaſdem omniũ partes, addito ſi quid militaris diſciplinæ in caſtris Romanorum uiguerit, eſſe ſecum ueteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria Aſiaq; & ſuetus regibus Oriens, multos adhuc in Gallia uiuere ante tributa genitos. Nuper certè cæſo Quintilio Varo pulſam è Germania ſeruitutem. Nec Vitellium principem, ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Libertatem natura etiam mutis animalibus datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent uacui occupatos, integri feſſos. Dum alij Veſpaſianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduerſus utrunq;. Sic in Gallias Germaniaſq; intẽtus, ſi deſtinata proueniſſent, ualidiſſimarum ditiſſimarumq; nationũ regno imminebat. At Flaccus Ordeonius primos Ciuilis conatus per diſſimulationem aluit. Vbi expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batauorum inſula Romanum nomen trepidi nuntij afferebant, Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hybernis præerat) egredi aduerſus hoſtem iubet. Lupercus legionarios, è præſentibus Vbios, è proximis Treuirorum equites, haud longè agentes, raptim tranſmiſit, addita Ba-

tauorum ala, quæ iampridem corrupta fidem ſimulabat, ut proditis in ipſa acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum cohortium ſignis circundatus, ut ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoria cladis terreretur, matrem ſuam ſororesq́;, ſimul omnium coniuges paruosq́; liberos conſiſtere à tergo iubet, hortamenta uictoriæ, uel pulſis pudorem. Vt uirorum cantu, fœminarum ululatu ſonuit acies, nequaquã par à legionibus cohortibusq́; redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala transfugiens, ſtatimque in nos uerſa. Sed legionarius miles, quanquam rebus trepidis, arma ordinéſque retinebat. Vbiorum Treuirorumq́; auxilia, fœda fuga diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus Veterum nomen eſt. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, uel ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios auehitur. Iiſdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iuſſu Vitellij in urbem pergerẽt, miſſus à Ciuile nuntius aſſequitur. Intumuere ſtatim ſuperbia ferociaq́;, & pretium itineris donatiuum, duplex ſtipẽdium, augeri equitum numerum, promiſſa ſanè à Vitellio poſtulabant, non ut aſſequerentur, ſed cauſam ſeditioni. Et Flaccus multa

concedēdo,nihil aliud effecerat,quàm ut acrius expoſcerent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petiuere,ut Ciuili iungerentur. Ordeonius adhibitis tribunis centurionibusq́; cōſultauit,num obſequium abnuentes ui coërceret. Mox inſita ignauia, & trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus,& ſubito delectu ſuppletæ legiones angebant,ſtatuit continere intra caſtra militem. Dein pœnitentia,& arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tanquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallio legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret tranſitu Batauos, ſe cum exercitu tergis eorum hæſurum. Et opprimi poterant, ſi hinc Ordeonius, inde Gallus motis utrinq; copijs,medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, alijsq́; literis Gallum monuit,ne teneret abeuntes. Vnde ſuſpicio, ſponte legatorum excitari bellum. Quin cuncta quæ acciderant,aut metuebantur, non inertia militis neq; hoſtiū ui, ſed fraude metuebantur ducum euenire. Batauí cum caſtris Bonnenſibus propinquarent, præmiſere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponeret. Nullum ſibi bellum aduerſus Romanos,pro quibus toties bellaſſent: longa atque irrita militia feſſis, patriæ atque otij cupidinem eſſe: Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore:ſin arma occurrant, ferro uiam inuenturos. Cunctantem legatum milites perpulerant,

pulerant, fortunam prælij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, ſimul paganorũ lixarumq; ignaua, ſed procax ante periculum manus omnibus portis erumpunt, ut Batauos numero impares circunfundant. Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur, denſi undique, & frontem tergaq; ac latus tuti. Sic tenuem aciem noſtrorum perfringunt. Cedentibus Belgis pellitur legio, & uallum portasq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus foſſæ. Nec cæde tantum & uulneribus, ſed ruina, & ſuis plerique telis interiere. Victores, colonia Agrippinenſium uitata, nihil cætero in itinere hoſtile auſi, Bõnenſe prælium excuſabant, tanquam petita pace, poſtquam negabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Ciuilis aduentu ueteranarum cohortium, iuſti iam exercitus ductor, ſed conſilij ambiguus, & uim Romanam reputãs, cunctos qui aderant, in uerba Veſpaſiani adigit. Mittitq; legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulſæ, in Vetera caſtra conceſſerant, ut idem ſacramentũ acciperent. Redditur reſponſum, neque proditoris, neque hoſtium ſe conſilijs uti. Eſſe ſibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma uſque ad ſupremum ſpiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſceleris pœnas expectaret. Quæ ubi relata Ciuili,

incenſus ira, uniuerſam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntijs Germania ad prædam famámque. Aduerſus has belli concurrentis minas, legati legionum Mumius Lupercus & Numiſius Rufus uallum muróſque firmabant. Subuerſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipij extructa, ne hoſtibus uſui forent. Sed parum prouiſum, ni copiæ in caſtra conueherentur, rapi permiſere. Ita paucis diebus per licentiam abſumpta ſunt, quæ aduerſus neceßitates in longum ſuffecißent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, utranque Rheni ripam, quo truculentior uiſu foret, Germanorum cateruis complet, aßultante per campos equite. Simul naues in aduerſum amnem agebantur. Hinc ueteranarum cohortium ſigna, inde depromptæ ſyluis iugíſque ferarum imagines, ut cuique genti inire prælium mos eſt, iuxtà belli ciuilis externiq; facie obſtupefecerant obſeßos. Et ſpem oppugnantium augebat amplitudo ualli, quod duabus legionibus ſitum, uix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo turbata pace illuc congregata, & bello miniſtra aderat. Pars caſtrorum in collem leniter aßurgens, pars æquo adibatur. Quippe illis hybernis obſideri, premíque Germanias Auguſtus crediderat: neque unquam id malorum,

ut

ut oppugnatum ultro legiones noſtras uenirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma ſatis placebant. Bataui, transrhenaníque, quo diſcreta uirtus manifeſtius ſpectaretur, ſibi quæque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. Pòſt ubi pleraque telorum turribus pinnisq; mœnium irrita hærebant, & deſuper ſaxis uulnerabantur, clamore atque impetu inuaſere uallum. Appoſitis plerique ſcalis, alij per teſtudinem ſuorum ſcandebant iam quidam, cum gladijs & armorum incuſſu præcipitati, ſudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus ſecundis nimij. Sed tum prædæ cupidine, aduerſa quoque tolerabant. Machinas etiam inſolitum ſibi auſi. Nec ulla ipſis ſolertia. perfugæ captiuiq; docebant ſtruere materias in modum pontis, mox ſubiectis rotis propellere: ut alij ſuperſtantes, tanquam ex aggere præliarentur: pars intus occulti, muros ſubruerent. Sed excuſſa balliſtis ſaxa ſtrauere informe opus. & crates uineáſque parantibus adactæ tormentis ardentes haſtæ. ultroq; ipſi oppugnatores ignibus petebantur, donec deſperata ui uerterent cõſilium ad moras, haud ignari paucorum dierum ineſſe alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa ſeruitiorum fides, ac fortuita belli ſperabantur. Flaccus interim cognito caſtrorum obſidio, & miſſis per Gallias qui auxilia

xilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetuiceſimæ legionis legato tradit, ut quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipſe pauidus torpere inuiſus militibus. Neque enim ambiguè fremebant: emiſſas à Magontiaco Batauorum cohortes, diſſimulatos Ciuilis conatus, acciri in ſocietatẽ Germanos. Non Primi Antonij, neque Mutiani ope Veſpaſianum magis adoleuiſſe. aperta odia, armáque palàm depelli: fraudem & dolum, obſcura, eóque ineuitabilia. Ciuilem ſtare contrà, ſtruere aciem. Ordeonium è cubiculo & lectulo iubere quicquid hoſti conducat. Tot armatas fortiſſimorum uirorum manus, unius ſenis ualitudine regi. Quinpotius interfecto traditore, fortunam uirtutemq́; ſuam malo omine exoluerent. His inter ſe uocibus inſiſtentes, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano literæ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: uinctóſque qui attulerant ad Vitellium miſit. Sic mitigatis animis, Bonnam hyberna primæ legionis uentum. Infenſior illic miles culpam cladis in Ordeonium uertebat: eius iuſſu directam aduerſus Batauos aciem, tanquam à Magontiaco legiones ſequerentur: eiuſdem proditione cæſos, nullis ſuperuenientibus auxilijs. Ignota hæc cæteris exercitibus, neque imperatori ſuo nuntiari: cùm accurſu tot prouinciarum, extingui repens perfidia potuerit.

tuerit. Ordeonius exemplaria omnium litera-rum,quibus per Gallias Britanniamq; & Hiſpanias auxilia orabat,exercitui recitauit : inſtituitq; peſſimum facinus , ut epiſtolæ Aquiliferis legionum traderentur , à quîs antè militi quàm ducibus legebantur. Tum è ſeditioſis unum uinciri iubet , magis uſurpandi iuris cauſa , quàm quia unius culpa foret. Motusq; Bonna exercitus , in coloniam Agrippinenſem affluentibus auxilijs Gallorum , qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox ualeſcentibus Germanis , pleræque ciuitates aduerſum nos armatæ ſpe libertatis, & ſi exuiſſent ſeruitium cupidine imperitandi. Gliſcebat iracundia legionum , nec terrorem unius militis uincula indiderant. Quin idem ille arguebat ultro conſcientiam ducis,tanquam nuntius inter Ciuilem Flaccúmque falſo crimine teſtis ueri opprimeretur. Conſcendit tribunal Vocula mira conſtantia , prehenſúmque militem ac uociferantem duci ad ſupplicium iuſſit. Et dum mali pauent , optimus quiſque iuſſis paruere. Exin conſenſu ducem Voculam poſcentibus , Flaccus ſummam rerum ei permiſit. Sed diſcordes animos multa efferebant : inopia ſtipendij frumentíque, & ſimul delectum tributáque Galliæ aſpernantes : Rhenus , incognita illi cælo ſiccitate , uix nauium patiens , arcti commeatus , diſpoſitæ per omnem ripam ſtationes quæ

Germ

Germanos uado arcerent:eademq́; de cauſa minus frugum, & plures qui conſumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipſa aquarum penuria,tanquam nos amnes quoq; & uetera imperij munimenta deſererent. Quod in pace fors ſeu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. Ingreßis Noueſium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum Herennius Gallus legatus: nec auſi ad hoſtem pergere,loco Gelduba nomen eſt,caſtra fecere. Ibi ſtruenda acie, muniendo, uallandoq́;, & cæteris belli meditamentis militem firmabant. Vtq́; præda ad uirtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permanſit. Forte nauem haud procul caſtris frumento grauem, cùm per uada hæſißet, Germani in ſuam ripam trahebant. Non tulit Gallus, miſitq́; ſubſidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatímque aggregantibus ſe auxilijs acie certatum. Germani multa cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem uerterat) non ſuam ignauiam, ſed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio ſciſſa ueſte, uerberato corpore, quo pretio, quibus conſcijs prodidißet exercitum, dicere iubent. Redit in Ordeonium inuidia. Illum autorem ſceleris, hunc miniſtrum uocant: donec exitium mini-

tantibus exterritus, proditionem & ipſe Ordeonio obiecit. Vinctusq́;, aduentu demum Vocula exoluitur. Is poſtera die autores ſeditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuerſitas inerat licentiæ patientiæq́;. Haud dubiè gregarius miles Vitellio fidus: ſplendidiſsimus quiſque in Veſpaſianũ proni. Inde ſcelerum ac ſuppliciorum uices, & miſtus obſequio furor, ut contineri non poſſent, qui puniri poterant. At Ciuilem immenſis actibus uniuerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſsimis obſidum firmata. Ille ut cuiq; proximum, uaſtari Vbios Treuirósque, & alia manu Moſam amnem tranſire iubet, ut Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Acta utrobique prædæ. Infeſtius in Vbijs, quos genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarent. Cæſæ cohortes eorum in uico Marcoduro incurioſius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quieuere Vbij, quo minus prædas è Germania peterent. Primò impunè: dein circumuenti ſunt, per omne id bellum meliore uſi fide quàm fortuna. Contuſis Vbijs grauior & ſucceſſu rerum ferocior Ciuilis, obſidium legionum urgebat, intentis cuſtodijs, ne quis occultus nuntius uenientis auxilij penetraret. Machinas molemq́; operum Batauis delegat: Tranſrhenanos prælium poſcentis, ad ſcindendum uallum ire, detruſosq́; redintegrare cer

tamen

tamen iubet, ſuperante multitudine, & facili damno. Nec finem labori nox attulit. Congeſtis circum lignis accenſisq́;, ſimul epulantes, ut quiſque uino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorum tela per tenebras uana. Romani conſpicuam Barbarorum aciem, & ſi quis audacia aut inſignibus effulgens, ad ictum deſtinabant. Intellectum id Ciuili: & reſtincto igne, miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uerò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodeſſe uirtus, fors cuncta turbare, & ignauorum ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos inconſulta ira: Romanus miles periculorum gnarus ferratas ſudes, grauia ſaxa non forte iaciebat. Vbi ſonus molientium, aut appoſitæ ſcalæ hoſtem in manus dederant, propellere umbone, pilo ſequi: multos in mœnia egreſſos pugionibus fodere. Sic exhauſta nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Bataui turrim duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquiſſimus locus) propinquantem promoti contrà ualidi aſſeres, & incuſſæ trabes perfregere, multa ſuperſtantium pernicie. Pugnatúmque in perculſos ſubita & proſpera eruptione. Simul à legionarijs peritia & arte præſtantibus, plura ſtruebantur. Præcipuum pauorē intulit ſuſpen-

ſum & nutans machinamentum, quo repentè demiſſo præter ſuorum ora, ſinguli pluréſue hoſtium ſublime rapti, uerſo pondere intra caſtra effundebantur. Ciuilis omiſſa oppugnandi ſpe, rurſus per otium aſſidebat, nuntijs & promiſſis fidem legionum conuellens. Hæc in Germania ante Cremonenſe prælium geſta, cuius euentum literæ Primi Antonij docuere, addito Cæcinnæ edicto. Et præfectus cohortis è uictis Alpinus Montanus fortunam partium præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorum. Auxilia è Gallia, quîs nec amor, nec odium in partes, militia ſine affectu, hortantibus præfectis ſtatim à Vitellio deſciſcunt: uetus miles cunctabatur. Sed adigente Ordeonio Flacco, inſtantibus tribunis dixit ſacramentum, non uultu neq; animo ſatis affirmans: & cùm cætera iuriſiurãdi uerba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure, & plerunque ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, ſuſpiciones militum inritauere tanquam ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuntijs, eadem dicta, factaq́;, & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, ut abſiſteret bello, néue externa armis falſis uelaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret, ſatisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò callide, pòſt ubi uidet Montanum præferocem

ingenio,

ingenio, paratumq́; in res nouas, orſus à queſtu periculisq́; quæ per quinque & uiginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet, Egregium, inquit, pretium laboris cepi, necem fratris, & uincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus uoces. Quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. Vos autem Treuiri cæteraq́; ſeruientium animæ, quod pretium effuſi totiens ſanguinis expectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, uirgas, ſecures, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius cohortis, & Cannefates Batauiq́; exigua Galliarum portio, uana illa caſtrorum ſpatia excidimus, uel ſepta ferro fameq́; premimus: denique auſos aut libertas ſequetur, aut uicti ijdem erimus. Sic accenſum, ſed meliora referre iuſſum dimittit. Ille ut irritus legationis redijt, cætera diſſimulans, quæ mox erupere. Ciuilis parte copiarum retenta, ueteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promptum, aduerſus Voculam exercitumq́; eius mittit, Iulio Maximo & Claudio Victore ſororis ſuæ filio ducibus. Rapiunt in tranſitu hyberna alæ Aſciburgij ſita. Adeóque improuiſi caſtra inuoluere, ut non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id ſolum ut in tumultu monuit, ſubſignano milite media firmare. Auxilia paſſim circunfuſa ſunt. Eques prorupit, exceptusq́; compoſitis hoſtium ordinibus, terga in ſuos uertit: Cædes inde, non præ-

lium. Et Neruiorum cohortes metu ſeu perfidia latera noſtrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum, quæ amiſsis ſignis intra uallum ſternebantur, cùm repentè nouo auxilio fortuna pugnæ mutatur. Vaſconum lectæ à Galba cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris propinquant, audito præliantiū clamore, intentos hoſtis à tergo inuadunt, latioremq; quàm pro numero terrorem faciunt, alijs à Noueſio, alijs à Maguntiaco uniuerſas copias adueniſſe credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis uiribus confidunt, ſuas recepere. Fortiſsimus quiſq; è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euaſit, cum ſignis captiuiſq;, quos prima acie corripuerant. Cæſorum eo die in partibus noſtris maior numerus et imbellior, è Germanis ipſa robora. Dux uterq; pari culpa meritus aduerſa, proſperis defuere. Nam Ciuilis ſi maioribus copijs inſtruxiſſet aciem, circumiri à tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraq; perrupta excidiſſet. Vocula nec aduētum hoſtium explorauit, eoq; ſimul egreſſus uictusq;. dein uictoriæ parum confiſus, tritis fruſtra diebus, caſtra in hoſtem mouit. Quem ſi ſtatim impellere, curſumq; rerum ſequi maturaſſet, ſoluere obſidium legionum eo impetu potuiſſet. Tentauerat interim Ciuilis obſeſſorum animos, tanquam perdita apud Romanos res, & ſuis uictoria proueniſſet. Circunferebantur ſigna uexillaq;.

xillaq́; . Oſtentati etiam captiui, ex quibus unus egregium facinus auſus, clara uoce geſta patefecit, confoſſus illic à Germanis. Vnde maior indici fides. Simul uaſtatione incendijsq́; flagrantium uillarum, uenire uictorem exercitum intelligebatur. In conſpectu caſtrorum conſtitui ſigna, foſſamq́; & uallum circundari Voculaiubet, ut depoſitis impedimentis ſarcinisque expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poſcentium. Et minari aſſueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſiq́; prælium ſumpſere. Nam Ciuilis aderat, non minus uitijs hoſtium quàm uirtute ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditioſiſſimus quiſque ignauus: quidam recentis uictoriæ memores, retinere locum, ferire hoſtem, ſeq́; & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obſeſſos tendere, Ne tempori deeſſent. Illi cuncta è muris cernentes omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapſu equi proſtratus, credita per utrunq; exercitū fama, uulneratum aut interfectum, immane quātum ſuis pauoris, & hoſtibus alacritatis indidit. Sed Vocula omiſſis fugientium tergis, uallum turresq́; caſtrorum augebat, tanquam rurſus obſidium immineret, corrupta totiens uictoria, non falsò ſuſpectus bellum malle. Nihil æquè exercitus noſtros, quàm egeſtas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum

imbelli turba Noueſium miſſa, ut inde terreſtri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Ciuile. qui rurſus miſſos Noueſium frumentatores, dataſq; in præſidium cohortes uelut multa pace ingredi accepit, rarum apud ſigna militem, arma in uehiculis. Cunctos licentia uagos, compoſitus inuadit, præmiſſis qui pontes & uiarum anguſta inſiderent. Pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prælium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus ut fuerant caſtris, quæ relictorum illic militum præſidio tenebantur. Non erat dubium quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, frumentatoribus onuſtis pauculíſque. Addit exercitui ſuo Vocula mille delectos è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera obſeſſis, indomitum militem & ducibus infenſum. Plures quàm iuſſum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non ſe ultra famem inſidias legatorum toleraturos. At qui remanſerant, deſertos ſe abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc ſeditio, alijs reuocantibus Voculam, alijs redire in caſtra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circunſedit. Vocula Geldubam, atque inde Noueſium conceſſit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud procul Noueſio, equeſtri prælio proſperè certauit.

Sed

Sed miles ſecundis aduerſis'que perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorum'que aucta legiones donatiuum expoſcunt, comperto pecuniam à Vitellio miſſam. Nec diu contatus Ordeonius, nomine Veſpaſiani dedit. Idq; præcipuum fuit ſeditionis alimentum. Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouant: nec ullo legatorum, tribunorúmue obſiſtere auſo, quippe omnem pudorem nox ademerat, protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, niſi ſeruili habitu, per tenebras ignoratus euaſiſſet. Vbi ſedato impetu, metus rediјt, centuriones cum epiſtolis ad ciuitates Galliarum miſere, auxilia ac ſtipendia oraturos. Ipſi, ut eſt uulgus ſine rectore præceps, pauidum, ſocors, aduentante Ciuile, raptis temere armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam uertuntur. Res aduerſæ diſcordiam peperere, ijs qui è ſuperiore exercitu erant, cauſam ſuam diſſociantibus: Vitellij tamen imagines in caſtris, & per proximas Belgarum ciuitates repoſitæ, cùm iam Vitellius corruiſſet. Dein mutati in pœnitentiam primani quartaniq;, & duodeuiceſimani Voculam ſequuntur, apud quem reſumpto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandum Magontiaci obſidium ducebantur. Diſceſſerant obſeſſores, miſtus ex Cattis, Vſipijs, Mattiacis exer-

citus, ſatietate prædæ, nec incruentati. Ita diſperſos & neſcios miles noſter inuaſerat. Quin & loricam uallúmque per fines ſuos Treuiri ſtruxere, magniſq; inuicem cladibus cum Germanis certabant: donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent. Interea Veſpaſianus iterum, ac Titus, conſulatum abſentes inierunt, mœſta & multiplici metu ſuſpenſa ciuitate. Quæ ſuper inſtantia mala, falſos pauores induerat, deſciuiſſe Africam, res nouas moliente L. Piſone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues ſæuitia hyemis prohibebantur, uulgus alimenta in dies mercari ſolitum, cui una ex Repu. annonæ cura, clauſum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partium nondum poſuerant: nec uictoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla unquam ciuilis uictoria ſatiauit. Calendis Ianuarijs in ſenatu quem Iulius Frontinus prætor urbanus uocauerat, legatis exercitibusq;, ac regibus laudes grateſq; decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd tranſgredientem in partes Veſpaſiani legionem deſeruiſſet, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Et mox eiurante Frontino, Cæſar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epiſtolis

edictis

edictiſq; proponebatur. Ius penes Mutianum, niſi quòd pleraque Domitianus inſtigantibus amicis aut propria libidine audebat. Sed præcipuus Mutiano metus è Primo Antonio, Varóque Ario, quos recentes claróſque rerum fama, ac militum ſtudijs, etiam populus fouebat, quia in neminem ultra aciem ſæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregijs maioribus & fraterna imagine fulgentem, ad capeſſendam Rempub. hortatus haud defutura conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mutianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat, multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, citeriorem Hiſpaniam oſtentans diſceſſu Cluuij Rufi uacuam. Simul amicis eius, tribunatus, præfecturáſque largitur. Dein poſtquam inanem animum ſpe, & cupidine impleuerat, uires abolet, dimiſſa in hyberna legione ſeptima, cuius flagrantiſſimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remiſſa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egeſto quicquid turbidum, redit urbi ſua forma, legeſq;, & munia magiſtratuum. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, de abſentia patris fratríſque ac iuuenta ſua pauca & modica diſſeruit, decorus habitu: et ignotis

adhuc

adhuc moribus, crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Referēte Cæſare de reſtituendis Galbæ honoribus, cenſuit Curtius Montanus, ut Piſonis quoque memoria celebraretur. Patres utrunq; iuſſere. De Piſone irritum fuit. Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quíque æra legum uetuſtate delapſa noſcerent, figerentq́;, & qui Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumq́; publicis impēſis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatúsque Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Inſignis publica ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iuſtum iudicium expleſſe Muſonius uidebatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, quòd manifeſtum reum ambitioſius quàm honeſtius defendiſſet. Ipſi Publio animus in periculis, neq; oratio ſuppeditauit. Signo ultionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, ut commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſq; accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re principem reſpondit. Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum concepit, quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, Deos teſtes

aduoc

aduocabant, nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe, trepidis et uerba iuriſiurādi per uarias artes mutantibus quîs flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres, *periurium arguebant.* Eaq; *uelut cenſura in* Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerum *acerrimè incubuit, crebris apud* Neronem *delationibus famoſos.* Sariolenū & *recens crimen urgebat, quòd apud* Vitellium *molitus eadem foret.* Nec *deſtitit ſenatus manus intentare* Voculæ, *donec curia excederet.* Ad Pactium Africanum *tranſgreßi, eum quoque proturbant, tanquam* Neroni Scribonianos *fratres cōcordia opibusq; inſignes, ad exitium monſtrauiſſet.* Africanus *neq; fateri audebat, neq; abnuere: in* Vibium Criſpum *cuius interrogationibus fatigabatur, ultro conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit.* Magnam *eo die pietatis eloquentiæq; famā* Vipſanus Meſſala *adeptus eſt, nondū ſenatoria ætate, auſus pro fratre* Aquilio Regulo *deprecari.* Regulū *ſubuerſa* Craſſorū & Orphiti *domus in ſummum odiū extulerat.* Sponte *ex* S. C. *accuſationem ſubijſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ uidebatur.* Et Sulpitia Prætextata *Craßi uxor, quatuorq; liberi, ſi cognoſceret ſenatus, ultores aderant*

rant. Igitur *Meſſala non cauſam neque reum tueri,ſed periculus fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam.*Occurrit *truci oratione* Curtius Montanus,*eò uſque progreſſus , ut poſt cædem* Galbæ,*datam interfectori* Piſonis *pecuniam à* Regulo, *appetitum morſu* Piſonis *caput obiectaret.*Hæc *certè,inquit,* Nero *non coëgit , nec dignitatem , aut iſta lucem ſæuitia redemiſti.* Sane *toleremus iſtorum defenſiones, qui perdere alios quàm periclitari ipſi maluerunt.*Te *ſecurum reliquerat exul pater , & diuiſa inter creditores bona,nondum honorum capax ætas, nihil quod ex te concupiſceret* Nero,*nihil quod timeret.* Libidine *ſanguinis & hiatu præmiorum,ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum,cæde nobili imbuiſti,cùm ex funere reipublicæ raptis conſularibus ſpolijs, ſeptuagies ſeſtertio,ſignatus & ſacerdotio fulgens,innoxios pueros , illuſtres ſenes , conſpicuas fœminas eadem ruina proſterneres : cùm ſegnitiam* Neronis *incuſares , quòd per ſingulas domos ſeq; & delatores fatigaret : poſſe uniuerſum ſenatum una uoce ſubuerti.* Retinete Patres conſcripti,*& reſeruate hominem tam expediti conſilij , ut omnis ætas inſtructa ſit,& quomodo ſenes noſtri* Marcellum Criſpum , *iuuenes* Regulum *imitentur.* Inuenit *etiam æmulos infelix nequitia.* Quid *ſi floreat uigeátque?* Et *quem adhuc quæſtorium offendere*

dere non audemus, Prætorium & Conſularem uiſuri ſumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant qui Tyberio, qui Caio ſuperſtites fuerũt, cùm interim inteſtabilior & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quàm mores. Elanguimus P.C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt poſt malum principem dies primus. Tanto cum aſſenſu ſenatus, auditus eſt Montanus, ut ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentia clarus, nulli unquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet, crimine ſimul exemplóque Eprium urgebat, ardentibus patrum animis. Quod ubi ſenſit Marcellus, uelut excedens curia: imus, inquit, Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: Regna præſente Cæſare. Sequebatur Vibius Criſpus, ambo infenſi, uultu diuerſo: Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum retraherentur. Cùm gliſceret certamẽ, hinc multi boniq;, inde pauci et ualidi pertinacibus odijs tenderent, conſumptus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoãte Cæſare de abolendo dolore iraq;, & priorum

temp

temporum neceſſitatibus, cēſuit Mutianus *prolixè pro accuſatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tanquam rogaret.* Patres *cœpta tam libertatem, poſtquam obuiam itum, omiſere.* Mutianus *ne ſperni ſenatus iudiciū, & cunctis ſub* Nerone *admiſſis data impunitas uideretur,* Octauium Sagittam, *&* Antiſtium Soſianum *ſenatorij ordinis, egreſſos exilium in eaſdem inſulas redegit.* Octauius Pontiam Poſthumiā *ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat.* Soſianus *prauitate morū multis exitioſus. ambo graui ſenatuſconſulto damnati, pulſiq́;, quamuis conceſſo alijs reditu, in eadem pœna retēti ſunt.* Nec *ideo lenita erga* Mutianū *inuidia. Quippe* Soſianus *ac* Sagitta, *uiles etiā ſi reuerterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebātur.* Reconciliauit *paulisper ſtudia patrū habita in ſenatu cognitio ſecundū ueterem morem.* Manlius Patritius *ordinis ſenatorij, pulſatū ſe in colonia* Senenſi *cœtu multitudinis, & iuſſu magiſtratuū querebatur. nec finem iniuriæ hic ſtetiſſe: planctum & lamēta ſupremorum imagine præſenti ſibi circundata, cum contumelijs & probris, quæ in ſenatum uniuerſum iacerentur.* Vocati *qui arguebātur.* Et *cognita cauſa in conuictos uindicatum.* Additumq́; S.C. *quo* Senenſium *plebes*

plebes modeſtiæ admoneretur. Iiſdẽ diebus Antonius Flamma Cyrenẽſibus damnatur lege repetundarum, & exilio ob ſæuitiam. Inter quæ militaris ſeditio propè exarſit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiſſi, pro Veſpaſiano congregati. Et lectus in eandẽ ſpem è legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem ſine multa cæde pelli poterant. Ingreſſus caſtra Mutianus, quo rectius ſtipendia ſingulorũ ſpectaret, ſuis cum inſignibus armiſq; uictores conſtituit, modicis inter ſe ſpatijs diſcretos. Tũ Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionẽ acceptos memorauimus, cæteriq; per urbem, & urbi uicina conquiſiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mutianus diduci, & Germanicum Britannicumq; militem, ac ſi qui aliorum exercituũ, ſeparatim aſſiſtere iubet. Illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat, cũ ex diuerſo uelut aciem telis & armis trucem, ſemet clauſos nudosq; & illuuie deformes aſpicerẽt. Vt uerò huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tanquam ea ſeparatione ad cædem deſtinarentur, cùm manipularium pectora, ceruicibus inuecti ſuprema oſcula petere, ne desererẽtur ſoli, neu in pari cauſa diſparẽ fortunam paterẽtur: modò Mutianum, modò abſentem principem, poſtremum cœlum ac deos obteſtari, donec Mutianus cũctos eiuſdẽ ſacramen-

ti, eiuſdem imperatoris milites appellans falſo timori obuiam iret. Nanq; & uictor exercitus clamore lacrymas eorum iuuabat. Iſq; finis illa die. Paucis poſt diebus alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernũt oblatos ſibi agros, militiã & ſtipendia orant. Preces erant, ſed quibus contradici non poſſet. Igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iuſta ſtipendia, dimiſſi cum honore, alij ob culpam: ſed carptim ac ſinguli, quo tutiſſimo remedio conſenſus multitudinis extenuatur. Cæterùm uerâne pauperie, an uti uideretur, actum in ſenatu, ut ſexcenties ſeſtertiûm à priuatis mutuum acciperetur. Præpoſitusq; ei curæ Põpeius Siluanus. Nec multo pòſt neceſſitas abijt, ſiue omiſſa ſimulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, conſulatus, quos Vitellius dederat: Funusq; cenſorium Flauio Sabino ductum: magna documenta inſtabilis fortunæ, ſummaq; etiam miſcentis. Sub idem tempus L. Piſo proconſul interficitur. Ea de cæde quàm ueriſſimè expediã, ſi pauca ſuprà repetiero, ab initio cauſiſq; talium facinorum non abſurda. Legio in Africa auxiliaq; tutandis imperij finibus ſub diuo Auguſto Tiberióque principibus, Proconſuli parebant. Mox C. Cæſar turbidus animi, ac M. Syllanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconſuli legionem, miſſo in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneſici

neficiorum numerus, & miſtis utriuſque mandatis, diſcordia quæſita auctaq́;. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, uel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconſulum ſplendidiſsimus quiſq; ſecuritati magis quàm potentiæ conſulebant. Sed tum legionē in Africa regebat Valerius Feſtus, ſumptuoſæ adoleſcentiæ, neq; modica cupiēs, ſed affinitate Vitellij anxius. Is crebris ſermonibus tentarítne Piſonē ad res nouas, an tentanti reſtiterit, incertum: quoniam ſecreto eorum nemo affuit, & occiſo Piſone pleriq; ad gratiā interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciam & militem alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe. Et quidā è Vitellianis urbe profugi, oſtentabāt Piſoni nutantes Gallias, paratam Germaniā, pericula ipſius, & in pace ſuſpecta tutius bellū. Inter quæ Claudius Sagitta præfectus alæ Petrinæ, proſpera nauigatione præuenit Papiriū centurionē à Mutiano miſſum, aſſeuerauitq́; mandata interficiēdi Piſonis cēturioni data: Cecidiſſe Galerianū cōſobrinū eius generumq́;: Vnam in audacia ſpem ſalutis. Sed duo itinera audēdi, ſeu mallet ſtatim arma, ſeu petita nauibus Gallia, ducem ſe Vitellianis exercitibus oſtēderet. Nihil ad ea moto Piſone, centurio à Mutiano miſſus, ut portū Carthaginis attigit, magna uoce, læta Piſoni omnia, tanquam principi continuare: obuios & ſubitæ rei

miraculo attonitos, ut eadem adſtreperent, hortari. Vulgus credulũ, ruere in forum, præſentiã Piſonis expoſcere. Gaudio clamoribusq; cũcta miſcebant, indulgentia ueri, & aduládi libidine. Piſo indicio Sagittæ, uel inſita modeſtia, nõ in publicũ egreſſus eſt, neq; ſe ſtudijs uulgi permiſit. Centurionẽq; percunctatus, poſtquã quæſitum ſibi crimẽ cædemq; comperit, animaduerti in eũ iuſſit, haud perinde ſpe uitæ, quàm ira in percuſſorẽ. Quòd idẽ ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati ſanguine manus, ad cædem procõſulis retuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginiẽſibus increpitis, ne ſolita quidẽ munia uſurpabat, clauſus intra domũ, ne qua motus noui cauſa uel forte oriretur. Sed ubi Feſto conſternatio uulgi, centurionis ſuppliciũ, ueraq; & falſa more famæ in maius innotuere, equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim uecti, obſcuro adhuc cœptæ lucis, domũ proconſulis irrumpunt, diſtrictis gladijs, & magna pars Piſonis ignari, quòd Pœnos auxiliares, Maurosq; in eam cædẽ delegerat. Haud procul cubiculo, obuium forte ſeruum, quis nam, & ubi eſſet Piſo, interrogauere. Seruus egregio mẽdacio ſe Piſonem eſſe reſpondit, ac ſtatim obtruncatur. Nec multo pòſt Piſo interficitur. Nanq; aderat qui noſceret Bebius Maſſa è procuratoribus Africæ, iam tunc optimo cuiq; exitioſus, & in cauſas malorũ quæ mox tulimus, ſæpius rediturus.

Feſtus

Feſtus Adrumeto ubi ſpeculabundus ſubſtiterat, ad legionem tendit, præfectumq́; caſtrorum Cetronium Piſanum uinciri iuſsit, proprias ob ſimultates: ſed Piſonis ſatellitem uocabat, milites q́; & centuriones quoſdam punijt, alios præmijs affecit: neutrum ex merito, ſed ut oppreſsiſſe bellum crederetur. Mox Ophenſium Leptitanorumq́; diſcordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agreſtes, modicis principijs, iã per arma atq; acies exercebantur. Nam populus Ophenſis multitudine inferior, Garamãtas exciuerat gentẽ indomitã, & inter accolas latrocinijs fœcundam. Vnde arcta Leptitanis res, lateq́; uaſtatis agris, intra mœnia trepidabant, donec interuẽtu cohortiũ alarumq́; fuſi Garamantes, & recepta omnis præda, niſi quam uagi per inacceſsa mapalium ulterioribus uendiderant. At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam, & proſperos undiq; nuntios, cecidiſſe Vitellium multi cuiuſque ordinis pari audacia fortunaq́; hybernũ mare aggreſsi nuntiauere. Aderãt legati regis Vologeſi quadraginta Parthorũ equitũ millia offerentes. magnificũ lætumq́; tantis ſociorũ auxilijs ambiri, neq; indigere. Gratiæ Vologeſo actæ, mandatumq́; ut legatos ad ſenatum mitteret, & pacem eſſe ſciret. Veſpaſianus in Italiam resq́; urbis intentus, aduerſam de Domitiano famam accipit, tanquã terminos ætatis, & cõceſsa filio egrede

 retur

retur. Igitur ualidiſsimam exercitus partē Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetrāda. Titum antequam digrederetur, multo apud patrem ſermone, oraſſe dicebatur, ne criminantium nuntijs temere accenderetur: integrumq́; ſe ac placabilem filio præſtaret. Non legiones, nō claſſes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando aut erroribus imminui, trāsferri, deſinere: ſuū cuiq; ſanguinem indiſcretum, ſed maximè principibus, quorum proſperis & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſsimos pertineant: Ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplū præbuiſſet. Veſpaſianus haud æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudēs, bono eſſe animo iubet, belloq́; & armis rempublicam attollere: Sibi pacem domumq́; curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onuſtas, ſæuo adhuc mari committit. Quippe tanto diſcrimine urbs nutabat, ut decē haud amplius dierū frumētum in horreis fuerit, cum à Veſpaſiano commeatus ſubuenere. Curā reſtituēdi Capitolij in L. Veſtinū cōfert, equeſtris ordinis uirū, ſed autoritate famaq; inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere, ut reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijſdem ueſtigijs ſiſteretur: nolle deos mutari ueterem formam. Vndecimo Kalēdas Iulias, ſerena luce ſpatium

omne

omne quod templo dicabatur, euinctum uittis coronisq́;. Ingreſsi milites quibus fauſta omnia, felicibus ramis. Dein uirgines Veſtales cũ pueris puellisq́; patrimis matrimisq́; aqua riuis & fontibus amnibusq́; hauſta, perluere. Tum Heluidius Priſcus prætor, præeunte Plauto Heliatio pontifice, luſtrata boue taurisq́; area, & ſuper cæſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mi neruam, præſidesq́; imperij deos precatus uti cœ pta proſperarent, ſedesq́; ſuas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent, uittas quibus ligatus lapis innexiq́; funes erant, contigit. Simul cæteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaq́; conniſi, ſaxum ingens traxere: paſsimq́; iniectæ fundamẽtis argenti auriq́; ſtipes, et metallorũ primitiæ nullis fornacibus uictæ, ſed ut gignũtur. Prædixere haruſpices ne temeraretur opus ſaxo auróue in aliud deſtinato. Altitudo ædibus adiecta. Id ſolum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta uis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasq́; mors Vitellij, duplicauerat bellũ. Nã Ciuilis omiſſa diſsimulatione, in populum Rom. ruere. Vitellianæ legiones externum ſeruitium, quam imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem ubiq; exercituum noſtrorũ fortunam rati. Vulgato rumore à Sarmatis Daciſq́;

Mœſica ac Pannonica hyberna circunſideri, paria de Britannia fingebãtur. Sed nihil æquè quàm incendiũ Capitolij, ut finem Imperij adeſſe crederẽt, impulerat: Captam olim à Gallis urbem, ſed integra Iouis ſede, manſiſſe imperiũ: Fatali nunc igne, ſignum cœleſtis iræ datum, & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione uana Druidæ canebãt. Inceſſeratq́; fama, primores Galliarũ ab Othone aduerſus Vitelliũ miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, ne deeſſent libertati, ſi populum Rom. continua bellorũ ciuilium ſeries & interna mala fregiſſent. Ante Flacci Ordeonij cædem nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilẽ Claſſicumq́; præfectum alæ Treuirorum. Claſſicus nobilitate opibusq́; anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloq́ue clara origo. Is ſe è maioribus ſuis hoſtis populi Rom. quam ſocius iactabat. Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni à Vitellio præfectus. Sabinus ſuper inſitam uanitatem, falſæ ſtirpis gloria incẽdebatur: proauiam ſuam diuo Iulio per Gallias bellanti corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus, animos cæterorũ ſcrutari: ubi quos idoneos rebantur, conſcientia obſtrinxere. In colonia Agrippinenſi in domum priuatam cõueniunt. Nam publicè ciuitas tali-

bus

bus incœptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum Tungrorumq;. Sed plurima uis penes Treuiros ac Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. Certatim proclamant, furere diſcordijs populum Rom. cæſas legiones, uaſtatam Italiam, capi cum maxime urbem, omnes exercitus ſuis quenque bellis diſtineri. Si alpes præſidijs firmentur, coalita libertate diſpecturas Gallias, quem uirium ſuarum terminū uelint. Hæc dicta pariter probataq;. De reliquijs Vitellıani exercitus dubitauere. Pleriq; interficiendos cenſebant turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi, ne ſublata ſpe ueniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in ſocietatem, legatis tantùm legionum interfectis: cæterum uulgus conſcientia ſcelerum, & ſpe impunitatis, facilè acceſſurum. Ea primi concilij forma. Miſſique per Gallias cōcitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed uires ad coërcendum deerant, infrequentibus, infidisq; legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutua diſſimulatione, & ijſdem quibus petebatur artibus graſſari, in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amādatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfugit, pollicitusq;, ſi præ-

ſidium daretur, iturum in Batauos, et potiorem ciuitatis partem ad ſocietatẽ Romanam retra-ctūrũ, accepta peditũ equitumq́; modica manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorũ Betaſiorumq́; in arma traxit. Et furtim magis quã bello Caninefates Marſacosq́; incurſabat. Vocula Gallorũ fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cùm Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumq́; primùm diſcreti à legionibus, proprio uallo caſtra ſua circundãt, obteſtante Vocula, Non adeò turbatã ciuilibus armis rem Romanam, ut Treuiris etiam Lingonibusq́; deſpectui ſit. Supereſſe fidas prouincias, uictores exercitus, fortunam imperij & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem Galliasq́; ſingulis prælijs concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderũ expectarent. Melius diuo Iulio, diuóque Auguſto notos eorum animos. Galbam et infracta tributa hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes, quia molle ſeruitium, cùm ſpoliati exutiq́; fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidia Claſſicũ Tutoremq́; uidet, uerſo itinere Nouεſium concedit. Galli duûm millium ſpatio diſtantibus campis conſedere. Illuc commeantium centurionum militumq́; emebantur animi, ut (flagitiũ incognitum) Romanus exercitus

citus in externa uerba iurarent, pignuſq; tanti ſceleris, nece aut uinculis legatorũ daretur. Vocula, *quanquã pleriq; fugam ſuadebãt, audendum ratus, uocata cõcione, in hunc modum diſſeruit:* Nunquã *apud uos uerba feci, aut pro uobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari libens audio.* Mortémque *in tot malis hoſtium, ut finem miſeriarũ expecto. Veſtri me pudet miſeretq;, aduerſus quos non prælium & acies parãtur.* Id *enim fas armorũ, & ius hoſtium.* Bellum *cum populo* Rom. *ueſtris ſe manibus geſturũ* Claßicus *ſperat: imperiumq; & ſacramẽtum* Galliarum *oſtentat.* Adeò *nos, ſi fortuna in præſens uirtusq; deſeruit, etiã uetera exempla deficiunt, quoties* Romanæ *legiones perire præoptauerint, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe noſtri excindi urbes ſuas, ſeq; cum coniugibus ac liberis cremari pertulerũt. Neq; aliud pretiũ exitus, quàm fides famaq;.* Tolerant *cùm maximè inopiam obſidiumq; apud* Vetera *legiones, nec terrore aut promißis demouẽtur.* Nobis *ſuper arma & uiros & egregia caſtrorum munimenta, frumentum & cõmeatus quamuis longo bello pares.* Pecunia *nuper etiã donatiuo ſufficit, quod ſiue à* Veſpaſiano, *ſiue à* Vitellio *datũ interpretari mauultis, ab imperatore certè* Romano *accepiſtis.* Tot *bellorũ uictores apud* Geldubam, *apud* Vetera, *fuſo toties hoſte, ſi pauetis aciem, indignũ id quidem. Sed eſt uallum,*

muriq;

muriq; & trahēdi artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercitusq; cōcurrant. Sane ego diſpliceam. Sunt alij legati, Tribuni, centurioq; aut miles. Ne hoc prodigium toto terrarū orbe uulgetur, uobis ſatellitibus Ciuilē et Claſsicum *Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia urbis Germani Galliq; duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuiro agentur excubiæ? Signū belli Batauus dabit? &* Germanorum *cateruas ſupplebitis? quis deinde ſceleris exitus? cū* Romanæ *legiones contrà direxerint, transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus inter recens & uetus ſacramentum inuiſi deis errabitis? Te* Iupiter *optime maxime, quem per octingentos uiginti annos tot triūphis colimus: te* Quirine Romanæ *parēs urbis, precor, uenerorq;, ut ſi uobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta et intemerata ſeruari, at certè pollui fœdariq; à* Tutore *&* Claſsico *ne ſinatis.* Militibus Romanis *aut innocentiā detis, aut maturam et ſine noxa pœnitentiam.* Variè *excepta oratio inter ſpem metumq; ac pudorem.* Digreſsum Voculam *& de ſupremis agitantem, liberti ſeruique prohibuere fœdiſsimam mortem ſponte præuenire.* Et Claſsicus *miſso* Aemylio Longino *deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit.* Herennium *et* Numiſium *legatos uinciri ſatis uiſum.* Dein *ſumptis* Romani *imperij inſignibus in ca-*

ſtra

ſtra uenit. Nec illi quanquam ad omne facinus durato, uerba ultrà ſuppeditauere, quàm ut ſacramentum recitaret. Iurauere qui aderât pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ altis ordinibus, cæteros, ut quiſq; flagitium nauauerat, præmijs attollit. Diuiſa inde inter Tutorē & Claſsicum curæ. Tutor ualida manu circundatos Agrippinenſes, quantumq́; militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem uerba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo caſtrorum præfecto, qui detrectauerât, Claſsicus corruptiſsimum quenq; è deditis pergere ad obſeſſos iubet, ueniam oſtentantes ſi præſentia ſequerentur. Aliter nihil ſpei. Famē ferrumq́; & extrema paſſuros. Adiecere qui miſsi erât, exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Cunctantibus ſolita inſolitaq́; alimēta deerant, abſumptis iumentis equiśq; et cæteris animalibus, quæ profana fœdaq́; in uſum neceſsitas uertit. Virgulta poſtremò & ſtirpes & internatas ſaxis herbas uellentes, miſeriarum patientiæq́; documētum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent, miſsis ad Ciuilem legatis uitam orantes. Neq; antè preces admiſſæ, quàm in uerba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem

coorti

coorti Germani, incautum agmen aggrediun-tur. Pugnaciſsimus quiſq; in ueſtigio, multi palantes occubuere. Cæteri retro in caſtra profugiũt: querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tanquam fidem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis caſtris, faces inijciunt. Cunctosq; qui prælio ſuperfuerãt, incendium hauſit. Ciuilis barbaro uoto, poſt cœpta aduerſus Romanos arma propexum rutilatumq; crinem patrata demum cæde legionum depoſuit. Et ferebatur paruulo filio quoſdam captiuorum, ſagittis iaculisq; puerilibus figendos obtuliſſe. Cæterùm neq; ſe neq; quenquam Batauum in uerba Galliarũ adegit, fiſus Germanorũ opibus, et ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus fama & potior. Mumius Lupercus legatus legionis inter dona miſſus Velledæ. Ea Virgo nationis Bructeræ latè imperitabat, uetere apud Germanos more, quo pleraſq; fœminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Tuncq; Velledæ autoritas adoleuit. Nam proſperas Germanis res, & excidiũ legionũ prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumq; in Gallia geniti reſeruantur, pignus ſocietatis. Cohortium, alarum, legionũ, hyberna ſubuerſa cremataq;, ijs tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindo-

niſſæ

niſſæ ſita ſunt. Legio XIII. *cum auxilijs ſimul deditis, à* Noueſio *in coloniam* Treuirorũ *tranſgredi iubetur, præſinita die intra quam caſtris excederet.* Medium *omne tempus per uarias curas egere, ignauiſſimus quiſq; cæſorũ apud* Vetera *exemplo pauentes, melior pars rubore & infamia, quale illud iter, quis dux uiæ, et omnia in arbitrio eorum quos uitæ necisq; dominos feciſſent.* Alij *nulla dedecoris cura, pecuniam aut chariſſima ſibimet ipſi circũdare.* Quidam *expedire arma, teliſq; tanquam in aciem accingi.* Hæc *meditantibus, aduenit proficiſcendi hora, expectatione triſtior.* Quippe *intra uallum deformitas haud perinde notabilis.* Detexit *ignominiam campus & dies.* Reuulſæ *imperatorum imagines, innexa ſigna, fulgentibus hinc inde* Gallorum *uexillis, ſilens agmen, & uelut longæ exequiæ.* Dux Claudius Sanctus *effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior.* Duplicatur *flagitium, poſtquam deſertis* Bonnenſibus *caſtris, altera ſe legio miſcuerat.* Et *uulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulò antè* Romanorum *nomen horrebant, procurrẽtes ex agris tectisq;, & undique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur.* Non *tulit ala* Picentina *gaudium inſultantis uulgi.* Spretisq; Sancti *promiſſis, aut minis,* Magontiacum *abeunt: ac forte obuio interfectore* Voculæ Longino, *coniectis in eum telis, initium exoluendæ in poſterum*

rum culpâ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuirorum conſidunt. Ciuilis & Claſsicus rebus ſecũdis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitia ingenita, & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. Obſtabat ratio belli, & nouũ imperiũ inchoantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quòd filiũ eius primo rerum motu in colonia Agrippinenſi depræhenſum, honoratè cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas opulentia auctuq;. Neq; alium finem belli rebantur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret, aut diſiecta Vbios quoq; diſperſiſſet. Igitur Tencteri Rheno diſcreta gens, miſsis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent, quæ ferociſsimus è legatis in hunc modum protulit: Rediſſe uos in corpus nomenq; Germaniæ, cõmunibus deis, ſed præcipuo deorũ Marti grates agimus. Vobiſq; gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipſum clauſerant Romani, ut colloquia congreſſuſq; noſtros arcerent, uel, quod cõtumelioſius eſt uiris ad arma natis, inermes ac propè nudi ſub cuſtode et pretio coiremus. Sed ut amicitia ſocietaſq; noſtra in æternũ rata ſint, poſtulamus à uobis, muros coloniæ, munimẽta ſeruitij

detraha

detrahatis: etiam fera animalia ſi clauſa teneas, uirtutis obliuiſcuntur. Romanos omnes in finibus ueſtris trucidetis. Haud facilè libertas & domini miſcentur. Bona interfectorũ in medium cedant, ne quis occulere quicquam, aut ſegregare cauſam ſuam poßit. Liceat nobis uobisq; utranque ripam colere, ut olim maioribus noſtris. Quomodo lucẽ diemq́; omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus uiris natura aperuit. Inſtituta cultumq́; patrium reſumite, abruptis uectigalibus, quibus Romani plus aduerſus ſubiectos, quàm armis ualent. Syncerus & integer, & ſeruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Agrippinenſes ſumpto conſultandi ſpatio, quãdo neq; ſubire conditiones metus futuri, neq; palàm aſpernari conditio præſens ſinebat, in hunc modũ reſpondent: Quæ prima libertatis facultas data eſt, auidius quàm cautius ſumpſimus, ut uobis cæteriſq; Germanis conſanguineis noſtris iungeremur. Muros ciuitatis congregantibus ſe cũ maximè Romanorũ exercitibus, augere nobis quã diruere tutius eſt. Si qui ex Italia aut prouincijs alienigenæ in finibus noſtris fuerãt, eos bellum abſumpſit, uel in ſuas quiſq; ſedes refugere. Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq́; mox prouenere, hæc patria eſt. Nec uos adeò iniquos exiſtimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres liberos noſtros uelitis.

Vectigal et onera commerciorũ reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes, donec noua & recentia iura in uetuſtatem & conſuetudinem uertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledã, apud quos pacta ſancientur. Sic lenitis Tencteris legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cum donis, cuncta ex uoluntate Agrippinenſium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquíque Velledam negatum. Arcebantur aſpectu, quo uenerationis plus ineſſet. Ipſa edita in turre: delectus è propinquis conſulta reſponſaq; ut interauntius numinis portabat. Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatisq; Sunicis & iuuentute eorum per cohortes compoſita, quo minus ultrà pergeret, Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorumq; & Neruiorum tumultuaria manu reſtitit, fretus loco, quia pontem Moſæ fluminis anteceperat. Pugnabaturq; in anguſtijs ambiguè, donec Germani tranantes terga Labeonis inuaſere. Simul Ciuilis auſus an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorũ, & clara uoce, Non ideo, inquit, bellum ſumpſimus, ut Batauí & Treuiri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite ſocietatẽ. Tranſgredior ad uos, ſeu me ducem, ſeu militẽ mauultis. Mouebatur uulgus, condebantq; gladio, cùm Campanus ac Iuuenalis ex primoribus Tũgrorum, uniuer-
ſam

ſam ei gentem dedidere. Labeo antequam circumueniretur profugit. Ciuilis Bethaſios quoque ac Neruios in fidem acceptos copijs ſuis adiunxit, ingẽs rerum, perculſis ciuitatum animis, uel ſponte inclinantibus. Interea *Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monimentis Cæſarem ſe ſalutari iubet. Magnamq́; & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detrectauere certamen. Fortuna melioribus afſuit. Fuſi Lingones. Sabinus feſtinatum temere bellum pari formidine deſeruit. Vtq́; famã exitij ſui faceret, uillam in quam perfugerat, cremauit, illic uoluntaria morte interijſſe creditus. Sed quibus artibus latebrisq́; uitam per nouem mox annos traduxerit, ſimul amicorum eius conſtantiam, & inſigne Epponinæ uxoris exemplum, ſuo loco reddemus. Sequanorum proſpera acie belli impetus ſtetit. Reſipiſcere paulatim ciuitates, faſq́; & fœdera reſpicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, ut miſsis legatis in commune conſultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mutianũ angebant. Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem delegerat, ſummam belli parum tolerare. Nec relinquenda urbs ſine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur, ſuſpectis, uti diximus, Primo Antonio, Varóque Ario, Varus*

prætorianis præpoſitus, uim atque arma retinebat. Eum Mutianus *pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit.* Vtq; Domitiani *animum* Varo *haud alienum deliniret,* Arretinum Clementem *domui* Veſpaſiani *per affinitatem innexum, & gratiſſimum* Domitiano *prætorianis præpoſuit, patrē eius ſub* Caio Cæſare *egregie functum ea cura dictitans.* Latum *militibus idem nomen. Atq; ipſum quanquā ſenatorij ordinis ad utraq; munia ſufficere. Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſq;, & alij per ambitionem.* Simul Domitianus Mutianuſq; *accingebantur diſpari animo. ille ſpe ac iuuenta properus, hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulſoribus ſi exercitum inuaſiſſet, paci belloq; malè conſuleret. Legiones uictrices* VI. & XVIII. *Vitellianarum unaetuiceſima, è recens conſcriptis ſecunda,* Pœninis, Coctianiſq; *alpibus, pars monte* Graio *traducuntur.* XIIII. *legio è* Britannia, III. *ac prima ex* Hiſpania *accitæ. Igitur uenientis exercitus fama, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes* Galliarū *ciuitates, in* Remos *conuenere.* Treuirorum *legatio illic opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli* Tullio Valentino. *Is meditata oratione, cuncta magnis imperijs obiectari ſolita, contumeliaſq;, & inuidiam in pop.* Ro. *effudit, turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſque gratus uecordi facundia. At* Iulius

Auſpex

Auſpex è primoribus Remorum, uim Romanã, pacisq́; bona diſſertans, & ſumi bellum etiã ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſq; periculo geri, iamq́; ſuper caput legiones: ſapientiſſimum quenq; reuerentia fideq́;, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, cõſilium Auſpicis ſequebantur. Conſtat obſtetiſſe Treuiris Lingonibusq́; apud Gallias, quòd Vindicis motu cum Virginio ſteterant. Deterruit pleroſq; prouinciarum æmulatio. Quod bello caput? unde ius auſpiciumq; peteretur? quam ſi cũcta pro ueniſſent, ſedem imperio legerent? Nondum uictoria, iam diſcordia erat: aliјs fœdera, quibuſdam opes uiresq́;, aut uetuſtatem originis periuriaq́; iactantibus. Tædio futurorum, præſentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epiſtolæ nomine Galliarum, ut abſtinerent armis impetrabili uenia, & paratis deprecatoribus ſi pœniteret. Reſtitit idẽ Valentinus, obſtruxitq́; ciuitatis ſuæ aures, haud perinde inſtruendo bello intentus, quam frequens concionibus. Igitur non Treuiri neque Lingones, cæteræ'ue rebellium ciuitates pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere. Ne duces quidem in unum conſulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Claſſicus ſegne plerunque otium trahens, uelut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam, & ardua

 alpium

alpium præſidijs claudere. Atq; interim una & uiceſima legio Vindoniſſa, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhatiam irrupere. Acceßit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani tranſgreßa. Præerat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, ut fermè acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſusq;. Tutor Treuirorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atq; equite firmauit, corruptis ſpe, aut metu ſubactis legionarijs. Qui primò cohortē præmißam à Sextilio Felice interficiūt. Mox ubi duces exercitusq; Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere, ſecutis Tribocis, Vangionibusq; & Caracatibus. Tutor Treuiris comitantibus, uitato Magontiaco Bingium conceßit, fidēs loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. Sed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto uado, proditus fuſusq;. Ea clade perculſi Treuiri. & plebes omißis armis per agros palatur. Quidam principum, ut primi poſuiſſe bellum uiderentur, in ciuitates quæ ſocietatē Romanam non exuerant, perfugerūt. Legiones à Noueſio Bonnaq; in Treuiros, ut ſupra memorauimus, traductæ, ſe ipſas in uerba Veſpaſiani adigūt. Hæc Valentino abſente geſta. Qui ubi aduentabat, furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitiū conuerſurus, legiones in Mediomatricos ſociam ciui

tatem

tatem abſceßere. Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt, occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe ueniæ creſceret uinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum uenit. Eius aduentu erectæ ſpes. Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hoſtibus melior, ferocia uerborum militem incendebat, ubi primùm congredi licuiſſet, nullam prælio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet ſufficere imperio legiones. Socij ad munia pacis redirent, ſecuri uelut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. Nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere, proniores ad officia quòd ſpernebantur. At Ciuilis & Claßicus ubi pulſum Tutorem, cæſos Treuiros, cuncta hoſtibus proſpera accepere, trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorũ copias conducũt, crebris interim nuntijs Valentinum monuere, ne ſummæ rei periculum faceret. Eò rapidius Cerialis, mißis in Mediomatricos qui breuiore itinere legiones in hoſtem uerterent, contracto quod erat militũ Magontiaci, quantumq́; ſecum tranſuexerat, tertijs caſtris Rigodulum uenit, quem locum magna Treuirorum manu Valentinus inſederat, montibus aut Moſella amne ſeptum, & addiderat foßas obiceſq́; ſaxorũ. Nec deterruere ea munimenta Romanorum ducem

quo minus peditem perrũpere iuberet, equitum aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte, quem temerè collectum haud ita loco iuuari, ut non plus ſuis in uirtute foret. Paulum moræ in aſcenſu, dum miſsilia hoſtium præuehuntur. Vt uentum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitãtur. Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobiliſsimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum cepit. Cerialis poſtero die coloniam Treuirorum ingreſsus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis: hanc eſſe Claſsici, hanc Tutoris patriã. horum ſcelere, clauſas cæſasq; legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram uictoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram ſedem, ſpolijs exercituũ & ducum cædibus ouãtem. Redigeret prædam in fiſcum. Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtrorũ excidia penſarentur. Cerialis à metu infamiæ, ſi licentia ſæuitiaq; imbuere militem crederetur, preſsit iras. & paruere poſito ciuili bello ad externa modeſtiores. Conuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. Stabãt conſcientia flagitij mœſtæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus conſalutatio. Neque ſolantibus hortantibúsue reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipſam uitantes. Nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus ob-

ſtupefa

ſtupefecerat, attonitis etiam uictoribus, qui uocem precesq; adhibere non auſi, lacrymis ac ſilentio ueniam poſcebant, donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducúmue diſcordia uel fraude hoſtium eueniſſent: Primum illum ſtipendiorum & ſacramenti diem haberent: Priorum facinorum neque imperatorem, neque ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgióue ſeditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas, ad concionem uocatos, ita alloquitur: Neque ego unquam facundiam exercui, & populi Romani uirtutem armis affirmaui. Sed quia apud uos uerba plurimùm ualent, bonaq; ac mala non ſua natura, ſed uocibus ſeditioſorum æſtimantur, ſtatui pauca diſſerere quæ profligato bello utilius ſit uobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe. Terram ueſtram cæterorumq; Gallorum ingreſſi ſunt duces imperatoresq; Romani nulla cupidine, ſed maioribus ueſtris inuocantibus, quos diſcordiæ uſq; ad exitium fatigabant, & acciti auxilio Germani ſocijs pariter atque hoſtibus ſeruitutem impoſuerant. Quot prælijs aduerſus Cymbros Teutonosq;, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quóue euentu Germanica bella tractauerimus, ſatis clarum. Nec ideo Rhenum inſedimus ut Italiam tueremur, ſed ne quis alius

Arioviſtus regno Galliarum potiretur. An uos chariores Ciuili Batauiſq; & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auiq; ueſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſa Germanis tranſcendendi in Gallias libido atque auaritia, & mutandæ ſedis amor, ut relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fœcundiſſimum hoc ſolum, uoſq; ipſos poſsiderent. Cæterùm libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur. Nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, ut non eadem iſta uocabula uſurparet. Regna bellàque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum ius concederetis. Nos quanquam totiens laceſsiti, iure uictoriæ id ſolum uobis addidimus, quo pacē tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendijs, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cætera in communi ſita ſunt. Ipſi plerunque legionibus noſtris præſidetis. Ipſi has aliaſq; prouincias regitis. Nihil ſeparatum clauſum'ue. Et laudatorum principum uſus ex æquo, quamuis procul agentibus. Sæui proximis ingruūt. Quomodo ſterilitatē aut nimios hymbres & cætera naturæ mala, ita luxum uel auaritiam dominantiū tolerate. Vitia erunt donec homines. Sed neq; hæc continua, & meliorum interuentu penſantur: niſi forte Tutore & Claſsico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quàm nunc tributis,

tis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq́; arceantur. Nam pulſis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omniũ inter ſe gentium exiſtent? Octingentorum annorum fortuna diſciplinaq́; compages hæc coaluit, quæ conuelli ſine exitio conuellentium non poteſt. Sed uobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorũ cauſæ. Proinde pacem & urbem quam uicti uictoresq́; eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant uos utriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie quàm obſequium cum ſecuritate malitis. Tali oratione grauiora metuenteis compoſuit, erexítque. Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cùm Ciuilis & Claſsicus miſere epiſtolas ad Cerialem, quarum hæc ſententia fuit: Veſpaſianum quanquàm nuntios occultarent exceſsiſſe uita: Vrbem atque Italiam interno bello conſumptam: Mutiani & Domitiani uana & ſine uiribus nomina: Si Cerialis imperium Galliarum uelit, ipſos finibus ciuitatum ſuarum cõtentos: Si prælium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Claſsico nihil. Eum qui attulerat ipſas epiſtolas ad Domitianum miſit. Hoſtes diuiſis copijs aduenere undiq;. Plerique culpabant Cerialem paſſum iungi quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſſa ualloq́; circundedit, quis temere antea intutis conſederat. Apud Germanos di-

uerſis

uerſis ſententijs certabatur. Ciuilis opperiendas Tranſrhenanorum gentes, quarum terrore fracta Pop. Rom. uires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam uictoribus? & tamē quod roboris ſit, Belgas ſecum palàm, aut uoto ſtare. Tutor cunctatione creſcere rem Romanam affirmabat, coëuntibus undiq; exercitibus, tranſuectam à Britannia legionem, accitas ex Hiſpania, aduentare ex Italia, nec ſubitum militem, ſed ueterem expertumq; belli. Nam Germanos qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniamq; ac dona, quîs ſolis corrumpantur, maiora apud Romanos, & neminem adeò in arma promptum, ut non idem pretium quietis quàm periculi malit. Quòd ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali niſi ex reliquijs Germanici exercitus legiones fœderibus Galliarum obſtrictas. Idq; ipſum quòd inconditam nuper Valentini manū contra ſpem ſuam fuderint, alimentū illis duciq; temeritatis. Auſuros rurſus uenturósque in manus, non imperiti adoleſcentuli uerba & conciones quàm ferrum & arma meditātis, ſed Ciuilis & Claſſici: quos ubi aſpexerint, reditură in animos formidinē, fugam famemq;, ac toties captis precariă uitam. Neq; Treuiros aut Lingonas beniuolentia cōtineri: reſumpturos arma, ubi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatē, approbata Tutoris ſententia Claſſicus.

cus. ſtatimq́; exequuntur. Media acies Vbijs Lingonibusq́; data, dextro cornu cohortes Batauorũ, ſiniſtro Bructeri Tencteriq́;, pars montibus, alij uiam inter Moſellamq́; flumen, tam improuiſi aſsiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neq; enim nocte in caſtris egerat) pugnari ſimul, uinciq́; ſuos audierit, increpãs pauorẽ nuntiantium, donec uniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum caſtra, fuſi equites. medius Moſellæ pons, qui ulteriora coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortiſsimi cuiuſq; accurſu, recuperatum pontem electa manu firmauit. Mox in caſtra reuerſus palantes captarum apud Noueſium Bonnamq́; legionũ manipulos, & rarum apud ſigna militem, ac propè circumuentas aquilas uidet. Incenſus ira, Non Flaccum, inquit, non Voculã deſeritis. Nulla hic proditio. neq; aliud excuſandum habeo, quàm quòd uos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriã Romani ſacramenti tenere credidi. Annumerabor Numiſijs & Herennijs, ut omnes legati ueſtri, aut militũ manibus, aut hoſtiũ ceciderint. Ite nũtiate Veſpaſiano, uel, quod propius eſt, Ciuili & Claſsico, relictum à uobis in acie ducem. uenient legiones, quæ neq; me inultum, neq; uos impunitos patiantur. Vera erant. & à tribunis præfectiſq;

ctisq; eadem ingerebantur. Conſiſtunt per cohortes & manipulos. Neq; enim poterat patescere acies effuſo hoſte, & impedientibus tentorijs ſarcinisq;, cùm intra uallum pugnaretur. Tutor, & Claßicus, & Ciuilis, ſuis quiſq; locis pugnam ciebant, Gallos pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædam inſtigãtes. Et cuncta pro hoſtibus erant, donec legio uiceſima prima patentiore quàm cæteræ ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes, mox impulit. Nec ſine ope diuina, mutatis repentè animis, terga uictores uertere. Ipſi territos ſe cohortiũ aſpectu ferebant, quæ primo impetu diſiectæ, ſummis rurſus iugis congregabãtur, ac ſpeciem noui auxilij fecerant. Sed obſtitit uincentibus prauum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis ut incuria propè rem afflixit, ita conſtãtia reſtituit. Secutusq; fortunam, caſtra hoſtiũ eodẽ die capit exinditq;. Nec in longũ quies militi data. Orabãt auxilium Agrippinenſes, offerebantq; uxorẽ ac ſororem Ciuilis, & filiã Claßici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atq; interim diſperſos in domibus Germanos trucidauerãt. unde metus, & iuſtæ preces inuocantiũ antequã hoſtes reparatis uiribus, ad ſpẽ, uel ad ultionem accingerentur. Nanq; & Ciuilis illuc intenderat, nõ inualidus, flagrãtißima cohortiũ ſuarũ integra, & è Chaucis, Friſijsq; compoſita, Talbiaci in finibus Agrippinen- *ſium*

ſium agebat. Sed triſtis nũtius auertit, deletã cohortem dolo Agrippinenſium, qui largis epulis, uinoq́; ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine ſubuenit. Circũſteterat Ciuilẽ & alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta Britannica claſſe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionẽ terreſtri itinere Fabius Priſcus legatus in Neruios, Tungrosq́; duxit. Eæq́; ciuitates in ditionem acceptæ. Claſſem ultro Caninefates aggreſſi ſunt. maiorq́; pars nauium depreſſa aut capta. Et Neruiorum multitudinem ſponte commotam, ut pro Romanis bellum capeſſeret, iĳdẽ Caninefates fudere. Claſſicus quoq; aduerſus equites Noueſium à Ceriale præmiſſos, ſecũdum prælium fecit. Quæ modica, ſed crebra damna, famam uictoriæ nuper partæ lacerabãt. Iiſdem diebus Mutianus Vitellĳ filium interfici iubet, manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum adſciri inter comites à Domitiano paſſus eſt, fauore militum anxius, & ſuperbia uiri, æqualium quoq; adeò ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpaſianum Antonius, ut non pro ſpe ſua excipitur, ita neque auerſo imperatoris animo. Trahebatur in diuerſa, hinc meritis Antonĳ, cuius ductu confectum haud dubiè bellum erat. Inde Mutiani epiſtolis. Simul cæteri ut infeſtum

tumid

tumidumq́; inſectabantur, adiunctis prioris uitæ criminibus. Neq; ipſe deerat arrogantia uocare offenſas, nimius commemorandis quæ meruiſſet. Alios ut imbelles, Cæcinnã ut captiuum ac dedititium increpat. Vnde paulatim leuior uiliorq́; haberi, manente tamen in ſpeciẽ amicitia. Per eos mẽſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ ſtatos æſtiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenere, quîs cœleſtis fauor & quædam in Veſpaſianum inclinatio numinũ oſtenderetur. Ex plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu, monitu Serapidis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit. Precabaturq́; principẽ, ut genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo autore, ut pede ac ueſtigio Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primo irridere, aſpernari: atq; illis inſtantibus, modò famã uanitatis metuere, modò obſecratione ipſorum, & uocibus adulantium in ſpem induci: poſtremò æſtimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana ſuperabiles forẽt. Medici uariè diſſerere: Huic non exeſam uim luminis, & rediturã ſi pellerentur obſtantia. Illi elapſos in prauum artus, ſi ſalubris uis adhibeatur, poſſe integrari: Id fortaſſe cordi deis, & diuino miniſterio principem electum.

deniq;

deniq; peracti remedij gloriam penes Cæſarem, irriti ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ ſuæ patere ratus, nec quicquã ultra incredibile, læto ipſe uultu, erecta quæ aſtabat multitudine, iuſſa exequitur. Statim conuerſa ad uſum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrunq; qui interfuere nũc quoq; memorant, poſtquam nullum mendacio pretium. Altior inde Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem, ut ſuper rebus imperij conſuleret. Arceri templo cunctos iubet. Atq; ingreſſus, intentusq́; numini, reſpexit pone tergum è primoribus Aegyptiorum nomine Baſiliden, quem procul Alexandria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur ſacerdotes num illo die Baſilides tẽplum iniſſet? percunctatur obuios, num in urbe uiſus ſit? denique miſſis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc diuinam ſpeciem, & uim reſponſi ex nomine Baſilidis, interpretatus eſt. Origo dei nondum noſtris autoribus celebrata. Aegyptiorum antiſtites ſic memorant: Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia, templáque, & religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio, & maiore quàm humana ſpecie iuuenem, qui moneret, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam

acciret: lætum id regno, magnamq́; & inclytã ſedem fore quæ excepiſſet. Simul uiſum eundem iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos uiſus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem è gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem ceremoniarum Eleuſi exciuerat, quænam illa ſuperſtitio, quod numẽ interrogat. Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbẽ illic Sinopen, nec procul templum uetere inter accolas fama Iouis Ditis. Nanque & muliebrem effigiem aſſiſtere, quam pleriq; Proſerpinam uocẽt. Sed Ptolemæus, ut ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem, ubi ſecuritas rediịt, uoluptatũ quàm religionũ appetẽs, negligere paulatim, aliasq́; ad curas animum uertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior, exitium ipſi regnoq́; denuntiaret, ni iuſſa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq́; nauigaturis, ut Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors oraculi haud ambigua: Irent, ſimulacrumq́; patris ſui reueherent, ſororis relinquerẽt. Vt Sinopẽ uenere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegãt. Qui diuerſus animi, modò numẽ paueſcere, modò minis adu

nis adu

nis aduerſantis populi terreri, ſæpe donis promiſſisq; legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolæmeus non ſtudiū, non preces omittere. Dignitatē legatorū, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne deſtinata deo ultrà moraretur. Cunctantē uaria pernicies, morbiq; & manifeſta cœleſtiū ira, grauiorq; in die fatigabat. Aduocata concione, iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq; uiſus, ingruētia mala exponit. Vulgus aduerſari regem, inuidere Aegypto, ſibi metuere, templumq; circunſedere. Maior hinc fama tradidit, deum ipſum appulſas litori naueis ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis extructū loco, cui nomen Rhacotis. fuerat, illic ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum. Hæc de origine & aduectu dei celeberrima. Nec ſum ignarus eſſe quoſdā qui Seleucia urbe Syriæ, accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij autorem eundem Ptolomæum, ſedem ex qua tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, & ueteris Aegypti columen. Deum ipſum multi Aeſculapium, quòd medeatur ægris corporibus, quidam Oſyrim, antiquiſſimum illis gentibus numen, plerique Iouem, ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrē, inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut

per ambages coniectãt. At Domitianus, Mutianúsque antequam alpibus propinquarent, proſperos rerum in Treuiris geſtarum nuntios accepere. Præcipua uictoriæ fides, dux hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geßiſſet, uultu ferebat. Auditus ideo tantum ut noſceretur ingenium eius, damnatusq́;. Inter ipſum ſupplicium exprobranti cuidam patriam eius captam, accipere ſe ſolatium mortis reſpõdit. Sed Mutianus quod diu occultauerat, ut recens exprompſit: Quoniã benignitate deûm fractæ uires hoſtium forent, parũ decorè Domitianum confecto propè bello alienæ gloriæ interuenturum. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarũ in diſcrimine uerteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare: Caninefates, Batauosq́; minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni uim fortunãq́; principatus è proximo oſtẽtaret, nec paruis periculis immiſtus, & maioribus non defuturus. Intelligebãtur artes. ſed pars obſequij in eo, ne depræhenderẽtur. Ita Lugdunũ uentũ. Vnde creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuntijs, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exercitum imperiumq́; traditurus foret. Qua cogitatione bellum aduerſus patrem cogitauerit, an opes, uiresq́; aduerſus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis ſalubri tẽperamẽto eluſit, ut uana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernẽs,

modica

modica quoq; & uſurpata antea munia imperij omittebat. Simul ſimplicitatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinem conditus, ſtudiumq́; literarum, & amorem carminum ſimulans, quo uelaret animum, & fratris æmulatione ſubduceretur, cuius diſparem, mitioremq́; naturam contrà interpretabatur.

P. COR. TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM

LIBER XXI.

EIVSDEM *anni principio Cæſar Titus perdomãdæ Iudææ delect⁹ à patre, & priuatis utriuſq; rebus militia clarus, maiore tũ ui famaq́; agebat, certãtib⁹ prouinciarũ & exercituũ ſtudijs. atq; ipſe ut ſuperior ſui iam crederetur, decorũ ſeprõptumq́; in armis oſtendebat, comitate & allo quijs officia prouocans: ac plerunq; in opere, in agmine gregario militi miſtus, incorrupto ducis honore. Tres cũ in Iudæa legiones, quinta & decima, & quintadecima, uetus Veſpaſiani miles excepere. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandria duoetuiceſimanos tertianosq́;. Comitabãtur uiginti ſociæ cohortes, octo equitũ alæ:*

ſimul Agrippa Sohemusq; reges, & auxilia regis Antiochi, ualidáque & ſolito inter accolas odio infenſa Iudæis Arabum manus. Multi quos urbe atq; Italia ſua quenque ſpes acciuerat, occupandi principem adhuc uacuum. His cum copijs fines hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratusq; decernere, haud procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ urbis ſupremũ diem tradituri ſumus, congruens uidetur primordia eius aperire. Iudæos Creta inſula profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe memorant, qua tempeſtate Saturnus ui Iouis pulſus, ceſſerit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Creta Idam montem accolas, Iudæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos uocitari, quaſi Idæos: quidam regnãte Iſide exundantem per Aegyptum multitudinẽ ducibus Hieroſolymo ac Iuda proximas in terras exoneratam. Plerique Aethiopum prolẽ, quos rege Cepheo metus atq; odium mutare ſedes perpulerit. Sunt qui tradant Aſſyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Aegypti potitos, ac mox proprias urbes Hebræasq; terras, & propiora Syriæ coluiſſe. Clara alij Iudæorũ initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe. Plurimi autores conſentiunt, orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regẽ Bocchorim adito Hammonis

monis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum ut inuiſum deis, alias in terras auehere iuſsum. Sic conquiſitum collectumq; uulgus poſtquã uaſtis locis relictum ſit, cæteris per lacrymas torpentibus, Moſen unum exulum monuiſſe, ne quam deorũ hominũmue opem expectarẽt, ab utriſq; deſerti, ſed ſibimet ut duci cæleſti crederent, primo cuius auxilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent. Aſſenſere atque omnium ignari fortuitum iter incipiũt. Sed nihil æque quam inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cùm grex aſinorũ agreſtium è paſtu in rupem nemore opacã conceſsit. Secutus Moſes, coniectura herbidi ſoli, largas aquarum uenas aperit. Id leuamen. & cõtinuum ſex dierũ iter emenſi, ſeptimo pulſis cultoribus, obtinuere terras, in quibus urbs et templum dicata ſunt. Moſes quo ſibi in poſterum gentem firmaret, nouos ritus contrarioſq; cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. Effigiem animalis quo monſtrante errorem ſitimq; depulerãt, penetrali ſacrauere, cæſo ariete uelut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Aegyptij Apin colunt. Sue abſtinent, memoria cladis, qua ipſos ſcabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Lõgam olim famem crebris adhuc ie-

iuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia ſeptimum quoque annum ignauiæ datum. Alii honorem cum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Iudæis, quos cum Saturno pulſos, & cōditores gentis accepimus: ſeu quòd è ſeptem ſyderibus quîs mortales reguntur, altiſsimo orbe et præcipua potentia ſtella Saturni feratur. Ac pleraq; cœleſtium ui ſua & curſu ſeptimos per numeros cōmeare. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cætera inſtituta ſiniſtra, fœda prauitate ualuere. Nam peſsimus quiſque ſpretis religionibus patriis, tributa & ſtipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promptu, ſed aduerſus omnes alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſsima ad libidinem gens, alienarum concubitu abſtinent. Inter ſe nihil illicitum. Circuncidere genitalia inſtituere, ut diuerſitate noſcantur. Tranſgreſsi in morem eorum idem uſurpant. Nec quicquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres uilia habere. Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quenquā ex agnatis nefas, animasq; prælio aut ſuppliciis peremptorum æternas putant.

tant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere quàm cremare, è more Aegyptio. Eadémque cura, & de infernis perſuaſio. cœleſtium contrá. Aegyptij pleraque animalia effigiesq́; compoſitas uenerantur. Iudæi mente ſola, unumq́; numen intelligunt. Profanos, qui deûm imagines mortalibus materijs in ſpecies hominũ effingãt. Sũmum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interiturũ. Igitur nulla ſimulacra urbibus ſuis, nedum tẽplis ſunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorũ tibia tympanisq́; concinebãt, hedera uinciebantur, uitisq́; aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidã arbitrati ſunt, nequaquam cõgruentibus inſtitutis. Quippe Liber feſtos lætosq́; ritus poſuit: Iudæorum mos abſurdus ſordidúſque. Terra finesq́; quâ ad Orientem uergũt, Arabia terminantur: à meridie Aegyptus obiacet: ab occaſu Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longo proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum. rari imbres, uber ſolum. Exuberant fruges noſtrum ad morem. Præterq́; eas, Balſamum & Palmæ. palmetis proceritas & decor. Balſamũ modica arbor. Vt quiſq; ramus intumuit, ſi uim ferri adhibeas, pauent. Venæ fragmine lapidis aut teſta aperiuntur. Humor in uſu medentium eſt. Præcipuum mõtium Libanum erigit, mirum

dictu, tantos inter ardores opacum, fidumq; niuibus. Idem amnem Iordanē alit funditq;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed unum atq; alterũ lacũ integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immēſo ambitu ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque uento impellitur, neq; piſces aut ſuetas aquis uolucres patitur. Incertum unde. ſuperiacta ut ſolido feruntur, periti imperitiq; nandi, perinde attolluntur. Certo anni tēpore bitumen egerit: cuius legendi uſum, ut cæteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte natura liquor, & ſparſo aceto concretus, innata. Hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abſcindas. nec abſcindere ære ferróue poßis: fugit cruorem ueſtemq; infectam ſanguine, quo fœminæ per menſes exoluuntur. Sic ueteres autores. Sed gnari locorum tradunt undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad litus: mox ubi uapore terræ, ui ſolis inaruerint, ſecuribus cuneisq; ut trabes aut ſaxa diſcindi. Haud procul inde cāpi, quos ferunt olim uberes, magnisq; urbibus habitatos, fulminum iactu arſiße: & manere ueſtigia. Terramq; ſpecie torridā, uim frugiferam perdidiße. Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſiue herba tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuere, atra & inania uelut in cinerem uaneſcunt. Ego ſicut Iudaicas quondam urbes

urbes igne cœleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrũpi ſuperfuſum ſpiritum, eoq; fœtus ſegetum et autumni putreſcere reor, ſolo cœloq; iuxtà graui. Et *Belus amnis Iudaico mari illabitur, circa cuius os coniectæ arenæ admiſto uitro in utrum excoquuntur. Modicũ id litus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ uicis diſpergitur.* Habẽt *&* *oppida.* Hieroſolyma *genti caput.* Illic *immenſæ opulentiæ templum.* Et *primis munimentis urbs deiugis, templum intimis clauſum. ad fores, tantum Iudæo aditus: limine præter ſacerdotes arcebantur. Dum Aſſyrios penes Medóſque & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſeruientium. Poſtquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorũ dare adnixus, quo minus teterrimam gẽtem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. Nam ea tempeſtate Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis, & Romani procul aberant, ſibi ipſi reges impoſuere. Qui mobilitate uulgi expulſi, reſumpta per arma dominatione, fugas ciuium, urbium euerſiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaq; ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij firmamentum potentiæ aſſumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius Iudæos domuit. Tẽplumq; iure uictoriæ ingreſſus eſt. Inde uulgatũ, nulla*

nulla intus deûm effigie uacuam ſedem, & inania arcana. Muri Hieroſolymorũ diruti, delubrum manſit. Mox bello ciuili interno, poſtquã in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant, rex Parthorũ Pacorus Iudæa potitus, interfectusq́; à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi datum uictor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, nihil expectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus. Et gentem coërcitam liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. Dein iuſſi à C. Cæſare effigiem eius in templo locare, arma potius ſumpſere. Quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciã equitibus Romanis aut libertis permiſit. è quibus Antonius Felix per omnem ſæuitiam ac libidinem, ius regium ſeruili ingenio exercuit, Druſilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta: ut eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. Durauit tamẽ patientia Iudæis uſq; ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. Et comprimere cœptantem Ceſtium Gallum Syriæ legatum, uaria prælia ac ſæpius aduerſa excepere. Qui ubi fato aut tædio occidit, miſſu Neronis Veſpaſianus fortuna famaq́; & egregijs miniſtris, intra duas æſtates,

tes, cuncta camporum, omnesq́; præter Hieroſo*lyma urbes, uictore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium tranſijt. Pace per Italiam parta, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Iudæi non ceßißent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus caſúsue utile uidebatur. Igitur caſtris, uti diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentauit. Iudæi ſub ipſos muros ſtruxere aciem, rebus ſecundis longius auſuri, & ſi pellerentur parato perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus ambiguè certauit. Mox ceßere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis prælia ſerebãt, donec aßiduis damnis intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum uerſi, neq; enim dignum uidebatur famem hoſtium opperiri. Poſcebantq́; pericula, pars uirtute, multi ferocia & cupidine præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, uoluptatesq́; ante oculos, ac ni ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari uidebantur. Sed urbem arduam ſitu, opera, molesq́; firmauerãt, quîs uel plana ſatis munirentur. Nam duos colles immenſum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati, ut latera oppugnantium ad ictus pateſcerent. Extrema rupis abrupta. Et turres ubi mõs iuuißet, in ſexaginta pedes, inter deuexa in centenos uicenosq́;*

attolleb

attollebantur, mira ſpecie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regiæ circumiecta. Conſpicuoq́; faſtigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, proprijq́; muri, labore et opere ante alios. Ipſæ porticus quîs templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ. Cauati ſub terra montes; & piſcinæ ciſternæq́; ſeruandis hymbribus prouiderant conditores ex diuerſitate morum crebra bella. Inde cuncta quamuis aduerſus longum obſidium. Et à Pompeio expugnatis, metus atq; uſus pleraq; monſtrauere. Atq; per auaritiam Claudianorum temporum, empto iure muniendi, ſtruxere muros in pace, tanquam ad bellum, magna colluuie, & cæterarum urbium clade aucti. Nam peruicaciſsimus quiſq; illuc perfugerat, eoq́; ſeditioſius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſsima mœnium Simon: mediam urbem Ioannes, quem & Bargiorā uocabant: templum Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes ac Simō, Eleazarus loco pollebat. Sed prælia, dolus, incendia inter ipſos, et magna uis frumenti ambuſta. Mox Ioannes miſsis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumq́; eius obtruncarent, templo potitur. Ita in duas factiones ciuitas diſceſsit, donec propinquātibus Rom. bellum externum concordiam pareret. Euenerant

prodig

prodigia, quæ neq; hoſtijs, neque uotis piare fas habet gens, ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa. Viſæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere templum. Expaſſæ *repentè delubri fores, et audita maior humana uox: excedere deos. Simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant. Pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum literis contineri, eo ipſo tempore fore, ut ualeſceret Oriens, profectiq; Iudæa rerum potirentur. Quæ ambages Veſpaſianũ ac Titum prædixerant. Sed uulgus more humanæ cupidinis, ſibi tantã fatorũ magnitudinẽ interpretati, ne aduerſis quidẽ ad uera mutabãtur. Multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, uirilis ac muliebris ſexus, ſexcenta millia fuiſſe accepimus. Arma cunctis, qui ferre poſſent & plures quàm pro numero audebãt. Obſtinatio uiris fœminisq; par. Ac ſi transferre ſedes cogerentur, maior uitæ metus quàm mortis. Hãc aduerſus urbem gentemq; Cæſar Titus, quando impetum & ſubita belli locus abnueret, aggeribus uineisq; certare ſtatuit. Diuiduntur legionibus munia, et quies præliorũ fuit, donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud ueteres, aut nouis ingenijs, ſtruerentur. At Ciuilis poſt malam in Treuiris pugnam, reparato per Germaniã exercitu, apud Vetera caſtra conſedit, tutus loco, & ut memoria proſperarũ illic rerum au-*

geſcer

geſcerent Barbarorũ animi. Secutus eſt eodem Cerialis duplicatis copijs, aduentu ſecundæ & XVI.& XIIII.legionum. Cohorteſq; & alæ iampridem accitæ poſt uictoriã properauerant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, ſuopte ingenio humẽtium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma incertis uadis ſubdola et nobis aduerſa. quippe miles Roman⁹ armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus ſuetos leuitas armorum, & proceritas corporũ attollit. Igitur laceſſẽtibus Batauis, ferociſſimo cuiq; noſtrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cùm prealtis paludibus arma equiq; haurirẽtur. Germani notis uadis perſultabant, omiſſa plerũq; fronte latera ac terga circumuenientes. Neq; ut in pedeſtri acie cominus certabatur, ſed tanquam nauali pugna, uagi inter undas, aut ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, uulnerati cum integris, periti nandi cũ ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. Minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Eius prælij euentus utrunque ducem diuerſis animi motibus ad maturãdum ſummæ rei diſcrimẽ erexit. Ciuilis inſtare fortuna, Cerialis abolere ignominiã. Germani proſperis feroces, Romanos pudor excitauerat. Nox

apud

apud Barbaros cantu aut clamore, noſtris per iram & minas acta. Poſtera luce Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in ſecunda acie legiones locatæ: dux ſibi delectos retinuerat ad improuiſa. Ciuilis haud porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Bataui Cugerniq́; in dextro, laua ac propiora fluminis Tranſrhenani tenuere. Exhortatio ducum, non more concionis apud uniuerſos, ſed ut quoſq; eorũ aduehebãtur. Cerialis ueterem Ro. nominis gloriam, antiquas recentesq́; uictorias: ut perfidum, ignauum, uictum hoſtem, in æternũ excinderent, ultione magis quàm prælio opus eſſe: Pauciores nuper cum pluribus certaſſe, attamen fuſos Germanos quod roboris fuerit: Supereſſe qui fugam animis, qui uulnera tergo, ferant. Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. Principem Galbam ſextæ legionis autoritate factum: illa primùm acie Secundanos noua ſigna, nouamq́; aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum manus tendebat, ut ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium recuperarent. Alacrior omnium clamor, quîs uel è longa pace prælij cupido, uel feſſis bello pacis amor, præmiaq́; & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ teſtem uirtutis ciens: ſtare Germanos Batauosq́; ſuper ueſtigia gloriæ, cineres oſſaq́; legionũ cal-

cantes: quocunq; oculos Romanus intenderet, captiuitatem, clademq; & dira omnia obuerſari: ne terreretur uario Treuerici prælij euētu: ſuam illic uictoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſſis telis, præda manus impediunt. Sed cuncta mox proſpera & hoſti contraria eueniſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, prouidiſſe, campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias: Rhenū & Germaniæ deos in aſpectu, quorum numine capeſſerent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores: illum diem aut glorioſiſſimum inter maiores, aut ignominioſum apud poſteros fore. Vbi ſono armorum tripudijsq; (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibusq;, & cæteris miſſilibus prælium incipitur, neque noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis ut elicerent laceſſentibus. Abſumptis quæ iaciuntur, & ardeſcente pugna, procurſum ab hoſte infeſtius, immenſis corporibus, & prælongis haſtis. Fluitantemq; militem eminus fodiebant. Simul è mole quam eductam in Rhenum retulimus, Bructerorum cuneus tranſnatauit. Turbata ibi res. Et pellebatur ſociarum cohortium acies, cùm legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaq; hoſtium ferocia, prælium exæquatur. Inter quæ perfuga Batauus adijt Cerialē, terga hoſtium promittens ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illâ, & Cugernos, quibus cuſtodia obueniſſet, parū intentos. Duæ alæ

cum

cum perfuga miſſa incauto hoſti circunfundũtur. Quod ubi clamore cognitum, legiones à fronte incubuere, pulſiq́; Germani Rhenum fuga petebant. Debellatũ eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques quidem inſtitit, repentè fuſis hymbribus, & propinqua nocte. Poſtera die decimaquarta legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Annio miſſa. Cerialis exercitum decima ex Hiſpania legio ſuppleuit. Ciuili Chaucorũ auxilia uenere. Non tamen auſus oppidum Batauorũ armis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris iniecto igni in inſulam conceſſit: gnarus deeſſe naues efficiendo ponti, neq; exercitum Ro. aliter tranſmiſſurũ. Quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumq́; prono alueo in Galliam ruentem diſiectis quæ morabantur, effudit. Sic uelut abacto amne tenuis alueus, inſulam inter Germanosq́;, continentium terrarũ ſpeciem fecerat. Tranſire Rhenum Tutor quoq; & Claſſicus, & centum tredecim Treuirorum ſenatores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperius memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miſeratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantúmque belli ſuperfuit, ut præſidia cohortium, alarũ, legionum modicis uicis quadripartita Ciuilis inuaſerit, decimam legionem Arenaci, ſecundam Ba-

tauoduri, & Grinnes Vadamq́; cohortium ala-rumq́; caſtra: ita diuiſis copijs, ut ipſe & Verax ſorore eius genitus, Claßicusq́; ac Tutor ſuam quiſq; manum traherent: nec omnia patrandi fiducia, ſed multa auſis aliqua in parte fortunam affore: Simul Cerialem, neq; ſatis cautum, & pluribus nuntijs huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi. Quibus obuenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egreßum militẽ & cædendis materijs operatum turbauere, occiſo præfecto caſtrorum, & quinque primoribus centurionum, paucíſque militibus. Cæteri ſe munimentis defendere. Et interim Germanorum manus Batauoduri irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prælium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadámque: Vadam Ciuilis, Grinnes Claßicus, oppugnabant. Nec ſiſti poterant, interfecto fortißimo quoq;: in quîs Brigãticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu ſubuenit, uerſa fortuna, præcipites Germani in amnẽ aguntur. Ciuilis dum fugiẽtes retentat agnitus, petitusq́; telis, relicto equo, tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claßicumq́; appulſæ lintres uexere. Ne tum quidem Romana claßis pugnæ affuit, ut iußum erat. Sed obſtitit formido, & remiges per alia militiæ munia diſperſi.

ſperſi. Sanè Cerialis parũ temporis ad exequenda imperia dabat, ſubitus conſilijs, ſed euentu clarus. Aderat fortuna etiam ubi artes defuiſſent, hinc ipſi exercituiq; minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quanquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non uitauit. Profectus Noueſium Bonnámque ad uiſenda caſtra, quæ hyematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incurioſis uigilijs. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuere. Electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente uallũ ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorũ funibus, ſuiſmet corijs coopertos trucidabãt. Aliud agmen turbare claſſem, inijcere uincla, trahere puppes. Vtq; ad fallendum ſilentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani uulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per uias, pauci ornati militariter, pleriq; circum brachia torta ueſte & strictis mucronibus. Dux ſemiſomnis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Nanque prætoriam nauem, uexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut pleriq; credidere, ob ſtuprũ Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. Vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tanquã iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent: ita intermiſſo ſigno, & uocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos. Multa luce reuecti

hoſtes captiuis nauibus, prætoriam triremē flumine Luppia donum Velledæ traxere. Ciuilem cupido inceſſit, naualem aciem oſtentandi. Complet quod biremiū, quæq; ſimplici ordine agebātur. Adiecta ingens lintriū uis. Tricenos quadragenosq; ſimul armamenta liburnicis olim, haud indecorè pro uelis iuuabant. Spatiū uelut æquoris captum, ubi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Cauſa inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam gēti uanitatem, ut eo terrore cōmeatus Gallia aduentātes interciperent. Cerialis miraculo magis quàm metu direxit claſſem, numero imparem, uſu remigum, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo, illi uento agebātur. Sic præuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil ultrà auſus, trans Rhenum conceſſit. Cerialis inſulā Batauorum hoſtiliter populatus, agros, uillasq; Ciuilis intactos, nota arte ducum ſinebat, cū interim flexu autumni, & crebris pluuialibus hymbribus ſuperfuſus amnis paluſtrem humilemq; inſulam in faciē ſtagni oppleuit. Nec claſſis aut cōmeatus aderant: caſtraq; in plano ſita, ui fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones, & uoluiſſe Germanos, ſed dolo à ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neque abhorret uero, quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis per occultos nuntios Batauis pacem, Ciuili ueniam oſtentans, Velledam propinquosq;

quosq́; monebat, fortunã belli tot cladibus aduerſam, opportuno erga populum Rom. *merito mutare: Cæſos Treuiros, receptos Vbios, ereptam* Bataui*s patriam: neque aliud Ciuilis amicitia peractum, quàm uulnera, fugas, luctus: exulem eum & extorrem, recipientibus oneri:* Et *ſatis peccauiſſe, quòd toties* Rhenũ *tranſcenderint: ſi quid ultrà moliantur, inde iniuriam et culpam, hinc ultionem & deos fore.* Miſcebantur *minis promiſſa.* Et *concuſſa* Tranſrhenanorum *fide, inter* Batauos *quoq; ſermones orti, non prorogandam ultro ruinam: nec poſſe ab una natione totius orbis ſeruitiũ depelli.* Quid *perfectum cæde & incendijs legionum, niſi ut plures ualidioresq́; accirentur?* Si Veſpaſiano *bellum nauauerint,* Veſpaſianum *rerum potiri.* Sin *populum* Romanum *armis prouocent, quotam partem generis humani* Batauos *eſſe? reſpicerent* Rhætos Noricosq́;, *& cæterorum onera ſociorum: ſibi nõ tributa, ſed uirtutes et uiros indici: proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit, honeſtius principes* Romanorum, *quàm* Ger*manorum fœminas tolerari.* Hæc *uulgus.* Pro*ceres, atrociore* Ciuilis *rabie ſemet in arma truſos: illum domeſticis malis, excidium gentis oppoſuiſſe: tunc infenſos* Batauis *deos, cùm obſiderentur legiones, interficerẽtur legati, bellum uni neceſſarium, ferale ipſis ſumeretur.* Ventum *ad extrema ni reſipiſcere incipiant, & noxij capi-*

tis pœna pœnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire ſtatuit ſuper tædium malorum etiam ſpe uitæ, quæ plerunque magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces. Ciuilis ita cœpit: Si apud Vitellij legatum defenderer, neque facto meo uenia, neq; dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum uetus mihi obſeruantia, &, cùm priuatus eſſet, amici uocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes tranſcenderet. Quæ Antonius abſens, Flaccus præſens mouebat, arma in Germania moui, quæ Mutianus in Syria, Aponius in Mœſia, Fabianus in Pannonia.

P. CORNELII TACITI EQ. RO.

DE SITV, MORIBVS, & populis Germaniæ Libellus.

GERMANIA omnis à Gallis Rhætijſq; & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacíſque mutuo metu aut montibus ſeparatur. Cætera Oceanus ambit, latos ſinus, & inſularum immenſa ſpatia complectens, nuper cognitis quibuſdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inacceßo ac præcipiti uertice ortus, modico flexu in Occidentem uerſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpat. ſeptimum enim os paludibus hauritur. Ipſos Germanos indigenas crediderim, miniméque aliarum gentium aduentibus & hoſpitijs mixtos: quia nec terra olim, ſed claßibus aduehebantur, qui mutare ſedes quærebant: & immẽſus ultrà, utq; ſic dixerim, aduerſus Oceanus raris ab orbe noſtro nauibus aditur. Quis porrò præter periculũ horridi

& ignoti maris, Aſia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informẽ terris, aſperam cœlo, triſtẽ cultu aſpectuq́;, niſi ſi patria ſit. Celebrãt carminibus antiquis (quod unũ apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deum terra editũ & filium Mannum, originem gentis conditoresq́;. Manno tris filios aſsignãt, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, cæteri Iſtæuones uocentur. Quidam autem licentia uetuſtatis plureis deo ortos, pluréſque gentis appellationes, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaq́; uera & antiqua nomina. Cæterùm Germaniæ uocabulum recens, & nuper additum: quoniã qui primi Rhenum tranſgreſsi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani uocati ſint: ita nationis nomẽ, non gentis eualuiſſe paulatim, ut omnes primũ à uictore ob metum, mox à ſeipſis inuẽto nomine Germani uocarentur. Fuiſſe apud eos & Herculem memorant. Primumq́; omnium uirorũ fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoq; carmina, quorũ relatu quem Baritum uocant, accendũt animos, futuræq́; pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. Terrẽt enim, trepidãt'ue, prout ſonuit, acies. Nec tam uocis ille quàm uirtutis concentus uidetur. Affectatur præcipue aſperitas ſoni, & fractum murmur obiectis ad os ſcutis, quo plenior & grauior uox repercuſſu intumeſcat. Cæ-

terùm

terùm, & Vlyſſem quidam opinātur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatum adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumq́;, quod in ripa Rheni ſitum hodiéque incolitur, ab illo conſtitutum, nominatumq́; ἀσυπύργιον. Aram quinetiam Vlyſſi conſecratam adiecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam: monumentaq́;, & tumulos quoſdam Græcis literis inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæ'que adhuc extare. Quæ neq; confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt. Ex ingenio ſuo quiſq; demat, uel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis alijs aliarum nationum connubijs infectos, propriam, & ſynceram, & tantum ſui ſimilem gentem extitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoq; corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum ualida. Laboris atq; operum non eadem patientia: minimeq́; ſitim æſtumq́; tolerare, frigora atque inediam cœlo ſolóue aſſueuerunt. Terra etſi aliquanto ſpecie differt, in uniuerſum tamen aut ſyluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quâ Gallias, uentoſior quâ Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda. Sed plerunque improcera. Ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis,

numero

numero gaudẽt,eaq; ſola gratiſſima opes ſunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argẽtum aurúmue gignere. Quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & uſu haud perinde afficiuntur. Eſt uidere apud illos argẽtea uaſa, legatis, & principibus eorũ muneri data, nõ in alia uilitate, quàm quæ humo fingũtur: quanquã proximi ob uſum cõmerciorũ aurũ & argentũ in pretio habent, formaſq; quaſdã noſtræ pecuniæ agnoſcũt, atq; eligunt: interiores ſimplicius et antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniã probant ueterem & diu notam, Serratos, Bigatoſq;. Argentum quoq; magis quàm aurũ ſequũtur, nulla affectatione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior uſui eſt promiſcua ac uilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorũ colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. haſtas, uel ipſorũ uocabulo frameas gerũt anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, ut eodẽ telo, prout ratio poſcit, uel cominus uel eminus pugnent. & eques quidem ſcuto frameaq; contentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt, pluráque ſinguli, atq; in immenſum uibrant, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio. Scuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt. Paucis loricæ: uix uni alteríue caſſis aut galea. Equi non forma,

non uelocitate conſpicui. Sed nec uariare gyros in morem noſtrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, ut nemo poſterior ſit. In uniuerſum æſtimãti plus penes peditem roboris: eoq; miſti præliãtur, apta & congruente ad equeſtrem pugnam uelocitate peditũ, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idq; ipſum inter ſuos uocantur. Et quod primo numerus fuit, iam nomen & honor eſt. Acies per cuneos cõponitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiã in dubijs prælijs referũt. Scutum reliquiſſe præcipuum flagitiũ. Nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas. Multiq; ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex uirtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas, & duces exemplo potius quàm imperio, ſi prõpti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt. Cæterũ neq; animaduertere, neq; uincire, neq; uerberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: nõ quaſi in pœnam, nec ducis iuſſu, ſed uelut deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt: effigiesq;, & ſigna quædã detracta lucis in prælium ferunt. Quodq; præcipuũ fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit, ſed familiæ

& pro

& propinquitates. Et in proximo pignora: unde fœminarum ululatus audiri, unde uagitus infantium. Hi cuiq; ſanctiſsimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges uulnera ferũt: nec illæ numerare, aut exugere plagas pauent. Ciboſq́;, & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas iam, & labãtes à fœminis reſtitutas conſtantia precum, & obiectu pectorũ, & monſtrata cominus captiuitate, quam longè impatientius fœminarũ ſuarum nomine timent: adeò ut efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inter obſides puellæ quoq; nobiles imperantur. Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid, & prouidum putãt: nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledam diu apud pleroſq; numinis loco habitã. Sed & olim Auriniam, & cõplureis alias uenerati ſunt, non adulatione, nec tanquã facerent deas. Deorũ maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hoſtijs litare fas habent. Herculẽ ac Martẽ conceſsis animalibus placãt. Pars ſueuorũ & Iſidi ſacrificat. Vnde cauſa & origo peregrino ſacro, parũ comperi, niſi quòd ſignũ ipſum in modum liburnæ figuratũ, docet aduectam religionem. Cæterũ nec cohibere parietibus deos, neq; in ullam humani oris ſpeciẽ aſsimulare, ex magnitudine cœleſtium arbitrantur: lucos ac nemora

mora

mora conſecrant, deorumq́; nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reuerentia uidẽt. Auſpicia, ſortesq́; ut qui maximè obſeruant. *Sortium conſuetudo ſimplex. Virgam frugiferæ arbori deciſam, in ſurculos amputant, eóſq; notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam ueſtem temere ac fortuito ſpargunt. Mox ſi publicè cõſulatur, ſacerdos ciuitatis, ſin priuatim, ipſe pater familiæ precatus deos, cœlumq́; ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecũdum impreſſam antè notam interpretatur. Si probibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem conſultatio. Sin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium uoces, uolatusq́; interrogare. Proprium gentis, equorum quoq; præſagia ac monitus experiri. publicè aluntur ijſdem nemoribus ac lucis. Candidi, & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos ac rex uel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq́; ac fremitus obſeruãt. Nec ulli auſpicio maior fides non ſolùm apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deorum, illos conſcios putant. Eſt & alia obſeruatio auſpiciorum, qua grauiũ bellorum euẽtus explorant. Eius gentis cum qua bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorum, patrijs quenq; armis cõmittũt. Victoria huius uel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus*

rebus

rebus principes conſultãt, de maioribus omnes: ita tamen ut ea quoq;,quorum penes plebẽ arbitriũ eſt,apud principes pertractētur. Coëunt, *niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit,certis diebus,cùm aut inchoatur luna aut impletur.* Nam *agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt.* Nec *dierum numerum ut nos,ſed noctium computant.* Sic *conſtituunt,ſic condicunt.* Nox *ducere diem uidetur.* Illud *ex libertate uitium,quòd non ſimul,nec iuſſi conueniunt, ſed & alter,& tertius dies cunctatione coëuntium abſumitur.* Vt *turbæ placuit,conſidũt armati.* Silentium *per ſacerdotes,quibus tum & coërcendi ius eſt,imperatur.* Mox *rex uel princeps,prout ætas cuiq;,prout nobilitas,prout decus bellorum,prout facundia eſt,audiuntur,autoritate ſuadendi magis quàm iubendi poteſtate.* Si *diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur:ſin placuit,frameas concutiunt.* Honoratiſſimum *aſſenſus genus eſt armis laudare.* Licet *apud concilium accuſare quoque & diſcrimen capitis intendere.* Diſtinctio *pœnarum ex delicto. proditores,& transfugas,arboribus ſuſpendunt. ignauos,& imbelles, & corpore infames,cœno ac palude,iniecta inſuper crate,mergũt.* Diuerſitas *ſupplicij illuc reſpicit, tanquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniũtur, flagitia abſcondi.* Sed *& leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum,pecorumq; numero cõuicti*

mulctan

mulctantur. pars mulctæ regi uel ciuitati, pars ipſi qui uindicatur, uel propinquis eius exoluitur. Eliguntur in ijſdem concilijs & principes, qui iura per pagos uicosq́; reddunt. Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & autoritas, adſunt. Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, niſi armati agunt. Sed arma ſumere non antè cuiquam moris, quàm ciuitas ſuffecturum probauerit. Tum in ipſo concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus ſcuto frameaq́; iuuenem ornant. Hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos. Ante hoc domus pars uidentur, mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant. Cæteris robuſtioribus ac iampridem probatis aggregãtur. Nec robur inter comites aſpici. Gradus quin etiã & ipſe comitatus habet, iudicio eius, quem ſectantur. Magnaq́; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui plurimi, & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæc uires, magno ſemper electorum iuuenum globo circundari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuiq;, ſed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac uirtute comitatus emineat. Expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur. Et ipſa plerunq; fama bella profligant. Cùm uentum in aciem,

ff *turpe*

turpe principi uirtute uinci, turpe comitatui uirtutem principis non adæquare. Iam uerò infame in omnẽ uitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receßiße. Illum defendere, tueri, ſua quoq; fortia facta gloriæ eius aßignare, præcipuum ſacramentum eſt. Principes pro uictoria pugnant, comites pro principe. Si ciuitas, in qua orti ſunt, longa pace, & otio torpeat, plerique nobilium adoleſcentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. Quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clareſcunt: magnumq; comitatum non niſi ui belloq; tueantur. Exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorẽ, equũ, illam cruentam uictricemq; frameã. Nam epulæ, & quanquam incompti, largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut expectare annum, tam facilè perſuaſeris, quàm uocare hoſtes & uulnera mereri. Pigrum quin imo & iners uidetur ſudore acq̃rere, quod poſſis ſanguine parare. Quotiẽs bella non ineunt, non multũ uenatibus, plus per otiũ trãſigũt, dediti ſomno, ciboq;. Fortißimus quiſq; ac bellicoſißimus nihil agẽs, delegata domus & penatiũ & agrorũ cura fœminis, ſenibusq; & infirmiſſimo cuiq; ex familia. Ipſi habẽt mirã diuerſitatẽ naturæ, cùm ijdem homines ſic ament inertiam, & oderint quietem. Mos eſt ciuitatibus

ultro

ultro ac uiritim cõferre principibus uel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à ſingulis, ſed publicè mittũtur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquesq́;. Iam & pecuniã accipere docuimus. Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes. Colunt diſcreti ac diuerſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in noſtrum morem connexis & cohærentibus ædificijs. Suam quiſque domũ ſpatio circũdat: ſiue aduerſus caſus ignis remedium, ſiue inſcitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum uſus. Mareria ad omnia utuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quædam loca diligẽtius illinunt terra ita pura ac ſplendente, ut picturam ac liniamenta colorum inuitet. Solẽt & ſubterraneos ſpecus aperire, eosq́; multo inſuper fimo onerãt, ſuffugiũ hyemi & receptaculũ frugibus: quia rigorẽ frigorum eiuſmodi locis molliunt: & ſi quãdo hoſtis aduenit, aperta populatur. abdita autẽ & defoſſa, aut ignorãtur, aut eo ipſo fallũt, quòd quærenda ſunt. Tegumẽ omnibus ſagũ, fibula, aut, ſi deſit, ſpina cõſertum. Cætera intecti, totos dies iuxta focum atq; ignem agunt. Locupletiſſimi ueſte diſtinguuntur, non fluitante, ſicut Sarmatæ ac Parthi,

thi,ſed ſtricta,& ſingulos artus exprimēte. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligēter, ulteriores exquiſitius, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta uelamina ſpargunt maculis, pellibusq; belluarum, quas exterior Oceanus, atq; ignotū mare gignit. Nec alius fœminis quàm uiris habitus, niſi quòd fœminæ ſæpius lineis amictibus uelantur, eosq; purpura uariant, partemq; ueſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. Sed & proxima pars pectoris patet. Quanquam ſeuera illic matrimonia. Nec ullam morū partē magis laudaueris. nam propè ſoli barbarorū ſingulis uxoribus contenti ſunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiūtur. Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus offert. Interſunt parentes, & propinqui, ac munera probāt: munera nō ad delicias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur, ſed boues & frænatum equum, & ſcutum cum framea, gladioq;. In hæc munera uxor accipitur. atq; in uicem ipſa armorū aliquid uiro affert. Hoc maximum uinculum, hæc arcana ſacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra uirtutum cogitationes, extraq; bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpicijs admonetur, uenire ſe laborum periculorumq; ſociā, idem in pace, idem in prælio paſſurā auſurāq;.

hoc

hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic uiuendum, ſic pereundum. accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſusq; ad nepotes referant. Ergo ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Literarum ſecreta uiri pariter ac fœminæ ignorant. Pauciſsima in tam numeroſa gente adulteria, quorum pœna præſens, & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum uerbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla uenia. Non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic uitia ridet. Nec corrũpere & corrumpi, ſeculũ uocatur. Melius quidẽ adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum uirgines nubunt, & cum ſpe uotóque uxoris ſemel tranſigitur. Sic unum accipiunt maritum quo modo unum corpus, unámque uitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed tãquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare flagitiũ habetur. Plusq; ibi boni mores ualẽt, quam alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos art⁹, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt. Sua quenq; mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominũ ac ſeruũ nullis educationis delicijs di-

gnoſcas. *Inter eadē pecora, in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos, uirtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eoq́; inexhauſta pubertas. Nec uirgines feſtinātur. Eadem iuuēta, ſimilis proceritas. pares ualidæq́; miſcentur. Ac robora parētum liberi referunt. Sororum filijs idem apud auunculum, qui apud patrē honor. Quidam ſanctiorem arctioremq́; hunc nexum ſanguinis arbitrantur, et in accipiendis obſidibus magis exigunt, tanquam ij & animum firmius & domū latius teneant. Hæredes tamen ſucceßoresq́; ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi non ſunt, proximus gradus in poßeßione fratres, patrui, auunculi. Quātò plus propinquorum, quò maior affinium numerus, tantò gratioſior ſenectus. nec ulla orbitatis pretia. Suſcipere tā inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quàm amicitias neceße eſt. Nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armētorum ac pecorum numero, recipitq́; ſatisfactionem uniuerſa domus, utiliter in publicū, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatē. Conuictibus & hoſpitijs non alia gēs effuſius indulget. Quemcunq́; mortalium arcere tecto nefas habetur. Pro fortuna quiſq́; apparatis epulis excipit. Cùm defecére, qui modò hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximā domū nō inuitati adeunt. Nec intereſt. Pari humanitate accipiūtur. Notum ignotumq́; quantum*

tum

tum ad ius hoſpitis, nemo diſcernit. Abeunti ſi quid popoſceris, cõcederẽ moris, & poſcendi inuicem eadẽ facilitas. Gaudent muneribus. Sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno quem plerunque in diem extrahunt, lauantur ſæpius calida, ut apud quos plurimum hyems occupat. Lauti, cibum capiunt. Separatæ ſingulis ſedes, & ſua cuiq; menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemq; continuare potando nulli probrum. Crebræ ut inter uinolentos rixæ, rarò conuitijs, ſæpius cæde et uulneribus trãſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, et adſciſcendis principibus, de pace deniq; ac bello, plerunq; in conuiuijs conſultant: tãquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris, licẽtia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens poſtera die retractatur, & ſalua utriuſq; temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: conſtituunt, dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut frumẽto in quandã ſimilitudinem uini corruptus. Proximi ripæ & uinum mercãtur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimẽtis expellunt famem. Aduerſus ſitim non eadem tẽperantia.

rantia. Si indulſeris ebrietati ſuggerendo quantũ concupiſcunt, haud minus facile uitijs quàm armis uincentur. Genus ſpectaculorũ unum atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atq; infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. Nõ in quæſtum tamen aut mercedem. Quamuis audacis laſciuiæ pretiũ eſt, uoluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria exercent, tanta lucrandi perdendiue temeritate, ut cùm omnia defecerunt, extremo ac nouiſsimo iactu de libertate ac de corpore contendant. Victus uoluntariam ſeruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robuſtior alligari ſe ac uenire patitur. Ea eſt in re praua peruicacia: ipſi fidem uocant. Seruos conditionis huius per cõmercia tradunt, ut ſe quoq; pudore uictoriæ exoluant. Cæteris ſeruis non in noſtrum morem deſcriptis per familiã miniſterijs utuntur. Suam quiſq; ſedem, ſuos penates regit. Frumẽti modũ dominus, aut pecoris, aut ueſtis, ut colono iniungit, & ſeruus hactenus paret. Cætera domus officia uxor ac liberi exequũtur. Verberare ſeruum, ac uinculis et opere coërcere, rarum. Occidere ſolent non diſciplina et ſeueritate, ſed impetu et ira, ut inimicũ, niſi quòd impune. Liberti non multũ ſupra ſeruos ſunt, raro aliquod momẽtum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis duntaxat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi

enim

enim et ſuper ingenuos, & ſuper nobiles aſcendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum ſunt. Fœnus agitare, & in uſuras extēdere ignotum: ideoq; magis ſeruatur quàm ſi uetitum eſſet. Agri pro numero cultorum ab uniuerſis per uices occupātur, quos mox inter ſe ſecūdum dignationem partiuntur. Facilitatem partiēdi camporum ſpatia præſtant. Arua per annos mutant, & ſupereſt ager. Nec enim cum ubertate & amplitudine ſoli labore cōtendūt, ut pomaria conſerant, et prata ſepiant, & hortos rigent, ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoq; ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hyems & Ver & Aeſtas intellectū ac uocabula habent: Autūni perinde nomen ac bona ignorātur. Funerū nulla ambitio. Id ſolum obſeruatur, ut corpora clarorum uirorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec ueſtibus, nec odoribus cumulant. Sua cuiq; arma, quorūdam igni & equus adijcitur. Sepulcrū ceſpes erigit. Monumentorū arduum & operoſum honorem, ut grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorem & triſtitiam tardè ponunt. Fœminis lugere honeſtum eſt: Viris meminiſſe. Hæc in cōmune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nūc ſingularum gentiū inſtituta, ritusq; quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias commigrauerint, expediā. Validiores olim Gallorū res fuiſſe

ſummus autorũ diuus Iulius *tradit.* Eoq; *credibile eſt,etiam* Gallos *in Germaniã trãſgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, ut quæq; gens eualuerat, occuparet, permutaretq; ſedes,promiſcuas adhuc,& nulla regnorũ potẽtia diuiſas? Igitur inter* Hercyniã *ſyluam,* Rhenũq; & Mœnũ *amnes,* Heluetij*, ulteriora* Boij,*Gallica utraque gens,tenuere.* Manet *adhuc* Boiemi *nomen, ſignificatq; loci ueterẽ memoriã,quamuis mutatis cultoribus.* Sed *utrum* Arauiſci *in* Pannoniam *ab* Oſis *Germanorum natione,an* Oſi *ab* Arauiſcis *in* Germaniã *com migrauerint, cùm eodem adhuc ſermone, inſtitutis,moribus utãtur,incertum eſt:quia pari olim inopia ac libertate eadem utriuſq; ripæ bona malaq; erant.* Treuiri & Neruij *circa affectationem* Germanicæ *originis ultro ambitioſi ſunt, tanquam per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertia* Gallorum *ſeparentur.* Ipſam Rheni *ripam haud dubiè* Germanorum *populi colunt,* Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij *quidem, quanquam* Romana *colonia eſſe meruerint, ac libentius* Agrippinenſes *conditoris ſui nomine uocentur, origine erubeſcunt, trãſgreſſi olim,& experimẽto fidei ſuper ipſam* Rheni *ripam collocati,ut arcerent,nõ ut cuſtodirentur.* Omnium *harum gentiũ uirtute præcipui* Bataui,*non multum ex ripa,ſed inſulam* Rheni *amnis colũt,* Cattorum *quondam populus,*

lus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. Nā nec tributis cōtemnūtur; nec publicanus atterit. Exempti honoribus & collationibus, & tātum in uſum præliorū ſepoſiti, uelut tela atq; arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodē obſequio et Mattiacorum gēs. Protulit enim magnitudo populi Rom. ultra Rhenū, utraq; ueteres terminos imperij reuerētiam. Ita ſede finibusq; in ſua ripa, mente animoq; nobiſcum agunt, cætera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acrius animātur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quanquam trans Rhenum Danubiúmque conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſq; Gallorum, & inopia audax, dubiæ poſſeſſionis ſolū occupauere. Mox limite acto promotisq; præſidijs, ſinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoāt, non ita effuſis ac paluſtribus locis, ut cæteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. Durant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora gēti corpora, ſtricti artus, minax uultus, & maior animi uigor. Multum (ut inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diē, uallare

uallare noctem, fortunã inter dubia, uirtutem inter certa numerare: quodq́; rariſsimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſsum, plus reponere in duce quàm in exercitu. Omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoq; et copijs coonerant. Alios ad prælium ire uideas, Cattos ad bellum. Rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè uirium id proprium, citò parare uictoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt. Et alijs Germanorum populis uſurpatum, rara & priuata cuiuſq; audentia, apud Cattos in conſenſum uertit, ut primũ adoleuerint, crinẽ barbámque ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere uotiuum obligatumq́; uirtuti, oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeq́; tum demum pretia naſcendi retuliſse, dignosq́; patria ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſsimus quiſq; ferreum inſuper annulum, ignominioſum id genti, uelut uinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamq́; canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuisq́; monſtrati. Omniũ penes hos initia pugnarum. Hæc prima ſemper acies, uiſu noua. Nam ne in pace quidem uultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quenq; uenere aluntur, prodigi alieni, contẽptores ſui, donec exanguis ſenectus tam duræ uirtuti impares

pares

pares faciat. Proximi Cattis certum iam alueǫ Rhenum, quiq́; terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitũ bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenũ æmulatio, perſeuerant ſenes. Inter familiam, & penates, et iura ſucceſſionum, equi traduntur: excipit filius, nõ ut cætera maximꝰ natu, ſed prout ferox bello, & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe, narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, uicinarum conſenſu nationum, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. Nam ne ſpectaculo quidem prælij inuidere. ſuper LX. *millia non armis teliſq́; Romanis, ſed quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſq́; ceciderũt. Maneat quæſo, durétque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: quãdo urgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Angriuarios et Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæq́; gentes haud perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribúſque Friſijs uocabulum eſt, ex modo uirium: utræq́; nationes uſq́; ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiúntque immenſos inſuper lacus,*

&

& Romanis claſsibus nauigatos. Ipſum quinetiam Oceanum illà tentauimus. Et ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama uulgauit: ſiue adijt Hercules, ſeu quicquid ubiq; magnificum eſt, in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiúſque ac reuerentius uiſum, de actis deorū credere, quàm ſcire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In Septentrionem ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, quanquam incipiat à Friſijs, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos uſq; ſinuetur. Tam immēſum terrarum ſpatium non tenent tantum Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſsimus, quiq; magnitudinem ſuam malit iuſtitia tueri. ſine cupiditate, ſine impotentia, quieti ſecretiq;, nulla prouocāt bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Id præcipuum uirtutis ac uirium argumētum eſt, quòd ut ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat exercitus. plurimum uirorum equorumq;, & quieſcētibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq;, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſsiti nutrierunt. Idq; iucundius quàm tutius fuit: quia inter impotentes et ualidos, falsò

quieſcas:

quieſcas: ubi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim boni æquiq; Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti uocãtur. Chattis uictoribus fortuna in ſapientiã ceſſit. Tacti ruina Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerum ex æquo ſocij ſunt, cùm in ſecundis minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenẽt, parua nunc ciuitas, ſed gloria ingens. Veteruſq; famæ latè ueſtigia manent utraq; ripa caſtra ac ſpatia, quorum ambitu nũc quoq; metiaris molem manuſq; gentis, & tam magni exitus fidẽ. Sexcenteſimũ & quadrageſimum annum urbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone COSS. *Ex quo ſi ad alterũ imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducẽti fermè & decem anni colliguntur. Tandiu Germania uincitur. Medio tam longi æui ſpatio multa inuicem dãna. Non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæ'ue, ne Parthi quidem ſæpius admonuere. Quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fuſis uel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus populo Rom. Varum treſq; cum eo legiones etiam*

Cæſari

coëunt, cæſoq; publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt *& alia luco reuerentia.* Nemo *niſi uinculo ligatus ingreditur, ut minor, & poteſtatem numinis præ ſe ferens.* Si *forte prolapſus eſt, attolli, & inſurgere haud licitum.* Per *humũ euoluuntur.* Eoq; *omnis ſuperſtitio reſpicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cætera ſubiecta, atq; parentia.* A*dijcit autoritatem fortuna* Semnonum.*centum pagis habitatur, magnoq; corpore efficitur, ut ſe* Sueuorum *caput credant.* Contrà Langobardis *paucitas, nobilitasq;, quòd plurimis, ac ualentiſſimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed prælijs & periclitando tuti ſunt.* Reudigni *deinde &* Auiones, *&* Angli, *&* Varini, *&* Eudoſes, *&* Suardones, *&* Nuithones *fluminibus aut ſyluis muniuntur.* Nec *quicquam notabile in ſingulis, niſi quòd in commune* Herthum, *id eſt,* Terram *matrem colunt, eamq; interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur.* Eſt *in inſula* Oceani Caſtum *nemus, dicatum in eo uehiculũ ueſte contectum, attingere uni ſacerdoti conceſſum.* Is *adeſſe penetrali deam intelligit, uectamq; bubus fœminis multa cum ueneratione proſequitur.* Læti *tunc dies, feſta loca, quæcunque aduentu hoſpitioq; dignatur.* Non *bella ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum.* Pax *& quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem*

ſacerdos ſatiatam cõuerſatione mortaliũ deam templo reddat. Mox uehiculum & ueſtes, & ſi credere uelis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrãt, quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctáque ignorantia, quid ſit illud quod tantum perituri uident. Et hæc quidem pars Sueuorum in ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paulò antè Rhenum, ſic nũc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoq; ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus, atque in ſplendidiſſima Rhætiæ prouinciæ colonia paßim ſine cuſtode tranſeunt, & cum cæteris gentibus arma modò caſtráque noſtra oſtendamus, his domos, uillasq; pateſecimus, non concupiſcentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclytum & notum olim: nunc tantum auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria uiresq;, atq; ipſa etiam ſedes, pulſis olim Boijs, uirtute parta. Nec Nariſci Quadíue degenerant. Eaq; Germaniæ uelut frons eſt, quatenus Danubio pergitur. Marcomanis, Quadísue uſq; ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Marobodui, & Tudri genus. Iam & externos patiuntur. Sed uis & potentia regibus ex autoritate Romana. raro armis noſtris, ſæpius pecunia iuuantur. Nec minus ualent retro Marſigni,

Gothini,

Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomanorũ, Quadorumq́; claudunt. è quibus Marſigni & Burij ſermone cultuq́; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos: & quòd tributa patiuntur. Partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. Omnesque hi populi pauca campeſtrium, cæterum ſaltus & uertices montium iugumq́; inſederũt. Dirimit enim ſcinditq́; Sueuiam continuum montium iugum, ultra quod plurimæ gentes agunt. Ex quibus latiſsimè patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffuſum. Valentiſsimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elyſios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Polluceḿq; memorant. Eius numinis nomen Alcis. Nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis ueſtigium. Vt fratres tamen, ut iuuenes uenerantur. Cæterùm Arij ſuper uires, quibus enumeratos paulò antè populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinãtur. Nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt: Ipſaq́; formidine atq; umbra feralis exercitus terrorem inferũt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac uelut infernum aſpectum. Nam primi in omnibus prælijs oculi uincuntur.

cuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictius quàm cætera Germanorũ gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq́; harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breues gladij, & erga reges obſequium. Suionum hinc ciuitates, ipſo in Oceano, præter uiros armaq́; claßibus ualent. Forma nauium eo differt, quòd utrinq; prora paratam ſemper appulſui frontem agit. Nec uelis miniſtrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungũt. Solutum ut in quibuſdam fluminum, & mutabile, ut res poſcit, hinc uel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos. Eoq́; unus imperitat, nullis iam exceptionibus, nõ precario iure parẽdi. Nec arma ut apud cæteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode & quidem ſeruo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. Otioſa porrò armatorum manus facilè laſciuiunt. enimuero neque nobilẽ, neq; ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas eſt. Trans Suionas aliud mare pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludiq́; terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam Solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut ſydera hebetet. Sonum inſuper emergentis audiri, formasq́; deorum, & radios capitis aſpici perſuaſio adijcit. Illuc uſq;, & fama uera, tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore Aeſtyorum gentes alluuntur:

tur: quibus ritus habituſq; Sueuorum, lingua
Britannicæ propior. Matrem deûm uenerantur.
inſigne ſuperſtitionis, formas Aprorum geſtant.
Id pro armis omniumq́; tutela, ſecurum deæ cul-
torem etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri,
frequens fuſtium uſus. Frumenta cæteroſq; fru-
ctus patientius, quàm pro ſoluta Germanorum
inertia laborant. Sed & mare ſcrutantur. Ac
ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum uocãt,
inter uada atque in ipſo litore legunt. Nec quæ
natura quæ'ue ratio gignat, ut Barbaris, quæſi-
tum compertúmue. Diu quinetiam inter cætera
eiectamenta maris iacebat, donec luxuria no-
ſtra dedit nomen. Ipſis in nullo uſu, rude legitur.
Informe perfertur, pretiumq́; mirãtes accipiũt.
Succum tamen arborũ eſſe intelligas: quia ter-
rena quædam atq; etiã uolucria animalia ple-
runque interlucent, quæ implicata humore, mox
dureſcente materia, cluduntur. Fœcundiora igi-
tur nemora lucoſq́;, ſicut Orientis ſecretis, ubi
tura balſamaq́; ſudantur, ita Occidentis inſu-
lis terriſq; ineſſe crediderim, quæ uicini Solis ra-
dijs expreſſa atq; liquentia in proximum mare
labuntur, ac ui tempeſtatum in aduerſa litora
exundant. Si naturam ſuccini admoto igne ten-
tes, in modum tedæ accenditur, alitq́; flammam
pinguem & olẽtem: mox ut in picem reſinámue
lenteſcit. Suionibus Sitonum gentes continuan-
tur. Cætera ſimiles, uno differunt, quòd fœmina

dominatur: in tantum non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerãt. Hinc Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorumq́;, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adſcribam dubito: quanquam Peucini, quos quidam Baſtarnas uocãt, ſermone, cultu, ſede, ac domicilijs, ut Germani agunt. Sordes omnium ac torpor. procerũ connubijs miſtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdatur. Venedi multũ ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosq́; ſyluarum ac montium erigitur, latrocinijs pererrant. hi tamẽ inter Germanos potius referuntur, quia & domos fingunt, & ſcuta geſtant, & perditũ uſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt in plauſtro equoq́; uiuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates. Victui herba, ueſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopia ferri oſsibus aſperant. Idémque uenatus uiros pariter ac fœminas alit. Paſsim enim comitantur, partemq́; prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum hymbriumq́; ſuffugium, quàm ut in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenũ receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienasq́; fortunas ſpe metuq́; uerſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimã aſsecuti ſunt, ut illis ne uoto quidem opus ſit. Cætera iam fabuloſa,

loſa. Helluſios & Oxionas ora hominum uultuſq́;, corpora atque artus ferarum gerere. quod ego ut incompertum, in medium relinquam.

P. COR. TACITI EQ. RO. DIALOGVS, AN *ſui ſeculi oratores antiquioribus, & quare concedant.*

SAEPE *ex me requiris, Iuſte Fabi, cur cùm priora ſecula tot eminentium oratorum ingenijs gloriaq́; effloruerint, noſtra potißimùm ætas deſerta & laude orbata, uix nomen ipſum oratoris retineat. neq; enim ita appellamus niſi antiquos. Horũ autem temporũ diſerti, cauſidici, & aduocati, et patroni, & quiduis potius, quàm oratores uocantur. Cui percunctationi tuæ reſpõdere, & tã magnæ quæſtionis põdus excipere, ut aut de ingenijs noſtris male exiſtimandũ, ſi idem aßequi nõ poßumus, aut de iudicijs, ſi nolumus, uix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertißimorum noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eßet, quos eandem hanc quæſtionem pertractantes iuuenis admodum audiui. Ita nõ ingenio, ſed memoria, ac recordatione opus eſt, ut quæ à præſtantißimis uiris &*

excogitata ſubtiliter, & dicta grauiter accepi, cùm ſinguli diuerſas uel eaſdem, ſed probabiles cauſas afferrent, dum formam ſui quiſq; & animi, & ingenij redderet, ijſdem nūc numeris, ijſdemq; orationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neq; enim defuit, qui diuerſam quoq; partem ſuſciperet, ac multum uexata & irriſa uetuſtate, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingenijs anteferret. Nam poſtero die quam accuratius Maternus Catonem recitauerat, cùm offendiſſe potentium animos diceretur, tanquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantum Catonem cogitaſſet, eaq; de re per urbem frequens ſermo haberetur, uenerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori noſtri, quos ego in iudicijs non utroſque modò ſtudioſe audiebam, ſed domi quoq; & in publico aſſectabar mira ſtudiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, ut fabulas quoq; eorum, & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis penitus exciperem: quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo promptum eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius & ui naturæ, quàm inſtitutione & literis famam eloquentiæ conſecutum. Nam & Secundo purus, & preſſus, & in quem ſatis erat profluens, ſermo non defuit. Et Aper cum eruditiōe imbutus contēnebat potius literas quàm neſciebat, tanquam maiorem induſtriæ & laboris

boris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti uideretur. Igitur ut intrauimus cubiculum Materni, ſedentem ipſum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus, Nilne te, inquit, Materne fabulæ malignorum terrent, quo minus offenſas Catonis tui aures? An ideo librum iſtum deprehendiſti, ut diligentius retractares, & ſublatis ſi qua prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, Leges tu quidem ſi uolueris, & agnoſces quæ audiſti. Quod ſi qua omiſit Cato, ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tragœdiam diſpoſui iam, & intra me ipſe formaui. Atque ideo maturare libri huius editionem feſtino, ut dimiſſa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ iſtæ non ſatiant (inquit Aper) quo minus omiſſis orationum & curarum ſtudijs omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyeſtem conſumas? cùm tot amicorum cauſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum uocent, quibus uix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium & Catonem: id eſt, noſtras quoque hiſtorias & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus: Pertubarer hac tua ſeue-

ritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio iam propè in conſuetudinem uertiſſet. Nam nec tu agitare & inſequi poëtas intermittis, & ego cui deſidiam aduocamur quotidianum hoc patrocinium defendens aduerſus te, poëticè exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me uel in futurum uetet uerſus facere, uel, quod iam pridem opto, ſua quoque autoritate compellat, ut omiſſis forenſium Muſarum anguſtijs, in quibus ſatis mihi ſuperq; ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & auguſtiorem eloquentiam colam. Ego uerò, inquit Secundus, antè quàm me iudicem Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, ut in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem gratia præualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & uſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij, quàm Saleium Baſſum, cùm optimum uirum, tum abſolutiſſimum poëtam? porrò ſi poëtica accuſatur, non alium uideo reum locupletiorem. Securus ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius ſtudium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm cauſas agere non poſſit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, Maternum ſolicitè plurimùm defendi. ſed & ipſum ſolum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam uirilem & oratoriam, qua

parare ſimul, & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poßit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtra uel ad utilitatem fructuoſius, uel ad dignitatem amplius, uel ad urbis famam pulchrius, uel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad utilitatem uitæ omnia conſilia, facta noſtra dirigẽda ſunt, quid erit tutius quàm eam exercere artem, qua ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis uerò, & inimicis metum, & terrorem ultro ferat, ipſe ſecurus, & uelut quadam perpetua potentia ac poteſtate munitus? cuius uis, & utilitas rebus propè fluentibus aliorum, præſidio, & tutela intelligitur. Sin proprium periculum irrepat, non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quàm reo, & periclitanti eloquentia præſidium ſimul, & telum, quo propugnare pariter, & inceßere, uel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud principem poßis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, *quàm eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus, & minax diſertam quidem, ſed inexercitatam, & eiuſmodi certaminum rudem* Heluidij *ſapientiam eluſit. Plura de utilitate non dico, cũ præſertim minimè contradicturum* Maternũ *meum arbitrer. Ad uoluptatem oratoriæ*

eloquen

eloquentiæ tranſeo, cuius iucunditas non uno alio'ue momento, ſed omnibus propè diebus & propè omnibus horis cõtingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, et ad uoluptates honeſtas nato, quàm uidere plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum, idq́; ſcire, non pecuniæ, non orbitati, neq; officijs alicuius adminiſtrandis, ſed ſibiĳpſi dari? illos quinimmo orbos & locupletes uenire plerunq; ad iuuenem & pauperem, ut aut ſua aut amicorum diſcrimina commendent. Vlláne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ uoluptas, quàm ſpectare homines ueteres, & ſenes, & totius orbis gratia ſubnixos, in ſumma omnium rerum abundantia confitentes id quod optimum ſit ſe nõ habere? Iam uerò qui togatorum comitatus & egreſſus? quæ in publico ſpecies? quæ in iudicijs ueneratio? quod gaudium conſurgendi aſſiſtendiq́; inter tacentes, in unum conuerſos, coire populum & circunfundi coràm, & accipere affectum quacunque orator induxerit? Vulgata dicentium gaudia & imperitorum quoque oculis expoſita parua cenſeo. Illa ſecretiora, & tantum ipſis orantibus nota, maiora ſunt. Siue accuratam meditatámque affert oratiorem, eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita gaudij pondus & conſtantia: ſiue nouam & recentem curam non ſine aliqua trepidatione animus attulerit, ipſa

ſolici

ſolicitudo commendat euẽtum, & lenocinatur uoluptati. Sed extẽporalis audaciæ, atq; ipſius temeritatis uel præcipua iucunditas eſt. Nam ingenio quoque ſicut in agro, quanquam alia diu ſerantur atq; elaborentur, gratiora tamen quæ ſua ſponte naſcuntur. Equidem ut de me ipſo fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus eſt, uel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili nactus quæſturam, aut tribunatum, aut præturam accepi, quàm eos, quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcunque in dicendo facultatis, aut reum proſperè defendere, aut apud Centũuiros cauſam aliquam feliciter orare, aut apud principem ipſos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere datur. Tum mihi ſupra tribunatus & præturas & conſulatus aſcendere uideor, tum abire: quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratia uenit. Quid fama & laus cuiuſuis artis cũ oratorum gloria comparanda eſt, qui non illuſtres in urbe ſolum apud negotioſos & rebus intentos, ſed etiam apud iuuenes & adoleſcentes, quibus morum & indoles eſt & bona ſpes ſui? Quorum nomina prius parentes liberis ſuis ingerunt? quos ſæpius uulgus imperitum & tunicatus hic populus tranſeunteis nomine uocat & digito demonſtrat? Aduenæ quoq; & peregrini iam in municipijs & colonijs

nijs ſuis auditos cùm primùm urbē attigerunt, requirunt, ac uultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus ſum, & Criſpum Vibium (libentius enim nouis, & recentibus quàm remotis, & obliteratis exemplis utor) non minus eſſe in extremis partibus terrarū, quàm Capuæ aut Vercellis, ubi nati dicuntur. Nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertiûm præſtat, quanquam ad has ipſas opes poſſunt uideri eloquentia beneficio ueniſſe. Ipſa eloquentia, cuius numen, & cœleſtis uis multa quidem omnibus ſeculis exempla edidit, ad quantam uſque fortunam homines ingenij uiribus peruenerint. Sed habet, ut ſupra dixi, propria, & quæ non cognoſcenda, ſed oculis expectanda habemus. Nam quò ſordidius, & abiectius nati ſunt, quóque notabilior paupertas, & anguſtia rerum naſcentes eos circunſteterunt, eò clariora, & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentiæ utilitatem illuſtriora exempla ſunt, quòd ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantia facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus, per multos iam annos potentiſsimi, ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæſaris amicitia agunt, feruntq; cuncta, atque ab ipſo principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Veſpaſianus uenerabilis ſenex, & patientiſsimus uir be

uir bene intelligit, cæteros quidem amicos ſuos niti, quæ ab ipſo acceperint quæ'que ipſis accumulare, & in alios congerere promptum eſt. Marcellum autem, & Criſpũ attuliſſe ad amicitiam ſuam quod non à principe acceperint, nec accipi poßit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali, & ſtatuæ, quæ neque ipſa tamen negliguntur tam hercule quam diuitiæ, & opes, quas facilius inuenies qui uituperet quàm faſtidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus refertas domos eorum uidemus, qui ſe ab ineunte adoleſcentia cauſis forenſibus, & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina, & uerſus quibus totam uitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatem ullam autoribus ſuis conciliant, neque utilitates alunt. Voluptatem autem breuem, laudem inanem, & infructuoſam conſequuntur: licet hæc ipſa, & quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ ô Materne reſpuãt. Crebrò etſi apud te Agamemnõ aut Iaſon disertè loquitur, quis ideo domum defenſus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum egregium poëtam, uel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum uatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? Nempe ſi amicus, ſi propinquus, ſi denique aliquis in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum reccurret, non ad te Materne, quia

poëta

poëta es, neque ut pro eo verſus facias. Hi enim Baßo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi. Quorum tamen hic exitus eſt, ut cum toto anno, per omnes dies, magna noctium parte, unum librum extulit & lucubrauit, rogare ultro & ambire cogatur, ut ſint qui dignentur audire, & ne id quidem gratis: nam & domum mutuatur & auditorium extruit, & ſubſellia conducit, & libellos diſpergit. Vt beatißimus recitationem eius euentus proſequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem uelut in herba uel flore percepta, ad nullam certam, & ſolidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cuiuſquam beneficium, ſed clamorem uagum, & uoces inanes, & gaudium uolucre. Laudauimus nuper ut miram & eximiam Veſpaſiani liberalitatem, quòd quingenta ſeſtertia Baßo donaßet. Pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri: quantò tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere, ſuam experiri libertatem? Adijce quòd poëtis, ſi modò dignum aliquid elaborare, & efficere uelint, relinquēda conuerſatio amicorum, & iucunditas urbis, deſerenda cætera officia, útque ipſi dicunt, in nemora & lucos, id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama cui ſoli ſeruiunt, & quod unum eſſe pretium omnis

ſui la

ſui laboris fatentur, æquè poëtas quàm oratores ſequitur, quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quãdo enim rariſsimarum recitationum fama in totam urbem penetrat metrum, ut per tot prouincias innoteſcat? quotus quiſq; cùm ex Hiſpania uel Aſia, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in urbem uenit, Saleium Baſsum requirit? atq; adeò ſi quis requirit & ſemel uidit, tranſit, & contentus eſt, ut ſi picturam aliquam uel ſtatuam uidiſset. Neq; hunc meum ſermonem ſic accipi uolo, tanquam eos quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit, deterreã à carminibus, ſi modò in hac ſtudiorum parte oblectare otium & nomen inſerere poſsunt famæ. Ego uerò omnem eloquentiam, omnesq; eius partes ſacras & uenerabiles puto. Nec ſolum cothurnum noſtrum, aut heroici carminis ſonum, ſed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, & quamcunque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam cæteris aliarum artium ſtudijs credo. Sed tecum mihi Materne res eſt, quod cùm natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græcia natus eſses, ubi ludicras quoque arteis exercere honeſtum eſt, tibi Nicoſtrati robur ac uires dij dediſsent, nõ paterer immanes illos & ad pu-

gnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu diſci uaneſcere: ſic nunc te ab auditorijs, & theatris, in forum, & ad cauſas, & ad uera prælia uoco: cùm præſertim ne ad id quidem confugere poßis, quod pleriſque patrocinatur, tãquam minus obnoxium ſit offenſis poëtarum quàm oratorum ſtudium. Efferueſcit enim uis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, ſed quod periculoſius eſt, pro Catone *offendis. nec excuſatur offenſa neceßitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ, & ſubitæ dictionis impetu.* At *tu meditatus uideris elegiße perſonam notabilem, & cum autoritate dicturam.* S*entio quid reſponderi poßit, hinc ingentis ex his aßenſus, hinc in ipſis auditorijs præcipuè laudari, & mox omnium ſermonibus ferri.* Tolle *igitur quietis, & ſecuritatis excuſationem, cùm tibi ſumas aduerſarium ſuperiorem.* Nobis *ſatis ſit priuatas, & noſtri ſeculi cõtrouerſias tueri, in quibus expreßis ſi quando neceße ſit pro periclicante amico potentiorum aures offendere, & probata ſit fides, & libertas excuſata.* Q*uæ cùm dixißet* Aper *acrius, ut ſolebat, & intento ore, remißus, & ſubridens* Maternus, Parau*i, inquit, me non minus diu accuſare oratores quàm* Aper *laudat.* Fore *enim arbitrabar ut à laudatione eorum digreßus detractaret poëtas, atque carminum ſtudium proſterneret: arte quadam mitigauit*

concedendo his qui cauſas agere non poßent, ut uerſus facerent. Ego autem ſicut in cauſis agẽdis niti fortaße poßum, ita recitatione tragœdiarum, & ingredi, & efficere famam auſpicatus ſum, tum quidem cùm in Nerone improbam, & ſtudiorum quoq; ſacra prophanantem uaticinij potentiã fregi. Hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quàm orationum gloria partum. Ac me deiungere à forenſi labore conſtitui. Nec comitatus iſtos, & egreßus aut frequentiam ſalutationum concupiſco, non magis, quàm æra, & imagines, quæ etiam iam me nolente in domum meam irruperunt. Nam ſtatum cuiuſq; ad ſecuritatem melius innocẽtia tueor quàm eloquentia. nec uereor, ne mihi unquam uerba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine faciẽda ſint. Nemora uerò, & luci, & ſecretum ipſum, quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt uoluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerem, quod nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorum componũtur, ſed ſecedit animus in loca pura atq; innocentia, fruiturq; ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia, hæc primùm habitu cultuq; commoda mortalibus, in illa caſta, & nullis contacta uitijs pectora influxit. Sic oracula loquebãtur. Nam lucroſæ huius, & ſanguinantis eloquentiæ uſus, recens,

& malis moribus natus, atque ut tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Caterùm felix illud, &, ut more noſtro loquar, aureum ſeculum, & oratorum & criminum impos, poëtis & uatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui male admiſſa defenderent, ne aut illud clamore aut anguſtiæ honor primū apud deos, quorum proferre reſpōſa & intereſſe epulis ferebantur. Deinde quòd apud illos dijs genitos ſacroſq; reges, inter quos neminem cauſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi introſpicere altius uelis, ipſum Apollinem accepimus. Vel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita uidentur, illud certè mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero quàm Demoſthenei apud poſteros, nec anguſtioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lyſiæ aut Hyperidis includi. Plures hodie reperies qui Ciceronis gloriā, quàm Virgilij detractent. Nec ullus Aſinij aut Meſſalæ liber tā illuſtris eſt, quàm Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes. Ac ne fortunam quidem uatum, & illud felix contubernium comparare timuerim cum inquieta et anxia oratorum uita. Licet illos agitent certamina & pericula ſua & controuerſiæ, malo ſecurum & ſecretum VIRGILII *ſeceſſum, in quo tamen neq; apud diuum Auguſtum gratia caruit, neq; apud populum Romanum notitia. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus,*

qui

qui auditis in theatro uerſibus Virgilij, ſurrexit uniuerſus, & forte præſentem ſpectantemq; Virgilium ueneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus Secundus Pomponius Aphro Domitio uel dignitate uitæ uel perpetuitate famæ ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me uocas, quid habent in hac præſenti fortuna concupiſcendū? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cùm quotidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant indignātur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus unquam ſatis ſerui uidentur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma rerum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me uerò dulces (ut Virgilius ait) Muſæ remotum à ſolicitudinibus, & curis, & neceſſitate quotidie aliquid contrà animum faciendi, in illa ſacra illosq; fontes ferant: nec inſanum ultrà & lubricum forum famam'que pallentem trepidus experiar: Non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet. Nec incertus futuri, teſtamentum pro pignore ſcribam. nec plus habeam quàm quod poſſim cui uelim relinquere, quandocunque fatalis & meus dies ueniet. ſtatuárque tumulo non mœſtus & atrox, ſed hilaris & coronatus. & pro memoria mei, nec conſulat quiſquam, nec roget. Vixdum finierat Maternus concitatus & uelut inſtinctus, cùm Vrbanus Meſſala cubiculum eius ingreſ-

ſus eſt, ſuſpicatusq; ex ipſa intentione ſingulorum altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num *parum tempeſtiuus, inquit, interueni, ſecretū conſilium, & cauſæ alicuius meditationem tractantibus?* Mimime, *minime, inquit* Secundus, *atque adeò uellem maturius interueniſſes.* De*lectaſſet enim te &* Apri *noſtri accuratiſſimus ſermo, cùm* Maternum *ut omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: &* Materni *pro carminibus ſuis læta, utq; poëtas defendi decebat audenter, & poëtarum quàm oratorum ſimilior oratio.* Me *uerò, inquit, & ſermo ipſe infinita uoluptate affeciſſet, atq; id ipſum delectat quòd uos uiri optimi, & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantùm negotijs, & declamatorio ſtudio ingenia ueſtra exercetis, ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt, & eruditionem, & literarum iucundiſſimum oblectamētum cùm uobis qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his, ad quorum aures peruenerint.* Itaq; *hercule non minus probari uideo in te* Secūde, *quòd* Iulij Aſiatici *uitam cōponēdo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorū, quàm in* Apro *quòd nondum à ſcholaſticis cōtrouerſijs receſſit, & otiū ſuum mauult nouorum rhetorum more quàm ueterū oratorum conſumere.* Tum Aper, Non *deſinis* Meſſala *uetera tantùm, & antiqua mirari,*

noſtrorum

noſtrorum autē temporum ſtudia irridere atq; contemnere? Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, cùm oblitus et tuæ & fratris tui eloquentiæ, noſtro hoc tempore oratorem cōtendere antiquis, eſſe credis audacius: quo malignitatis opinionem nō uerebaris, cùm eam gloria, quam tibi alij concedant, ipſe tibi denegares. Neq; illius, inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago, neq; aut Secundum aut Maternū aut teipſum Aper (quanquam interdum in cōtrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac uelim impetratum ab aliquo ueſtrum, ut cauſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerunq; conquiro: & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia uideo etiā Græcis accidiſſe, ut longius abſit Aeſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet, & ſi quis alius Epheſum uel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut uos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit Secundus, et dignam tractatu quæſtionem mouiſtis: ſed quis eam iuſtius explicauerit quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoque & meditatio acceſſit? Et Meſſala, Aperiam, inquit, cogitationes meas, ſi illud à uobis antè impetrauero, ut uos quoq; ſermonem hunc noſtrū adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. Nam & ego & Secūdus exe-

quemur partes quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paulò antè dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, *inquit* Aper, *inauditum & indefenſum ſeculum noſtrum patiar hac ueſtra conſpiratione dãnari. Sed hoc primùm interrogabo, quos uocetis antiquos, quam oratorum ætatem ſignatione iſta determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quoſdam ueteres & olim natos intelligo, ac mihi uerſantur ante oculos* Vlyſſes & Neſtor, *quorum ætas mille ferè &* C C. *annis ſeculum noſtrum antecedit: uos autem* Demoſthenem & Hyperidem *percipitis, quos ſatis conſtat* Philippi & Alexandri *temporibus floruiſſe, ita tamen ut utrique ſuperſtites eſſent.* Ex *quo apparet non multò plures quàm* C C C. *annos intereſſe inter noſtram &* Demoſthenis *ætatem. Quod ſpatiũ temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum uideatur: ſi ad naturam ſeculorum & reſpectum huius immenſi æui, perquam breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut* Cicero *in* Hortenſio *ſcribit, is eſt magnus & uerus annus, quo eadem poſitio cœli ſyderumq́; quæ cùm maxime eſt rurſum exiſtet, iſque annus horum, quos uocamus annorum* X I I. D C C C L I I I I. *com-*

plecti

plectitur, incipit Demoſthenes *ueſter, quem nos ueterem & antiquum fingitis, non ſolum anno quo nos, ſed ferè eodem menſe extitiſſe. Sed tranſeo ad* Latinos *oratores, in quibus nõ* Menenium *ut puto* Agrippam, *qui poteſt uideri antiquus, noſtrorum temporum diſertis antepo-nere ſoletis, ſed* Ciceronem, *et* Cæſarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſalam, *quos quidem cur antiquis temporibus potius aſcribatis quàm noſtris, non uideo. nam ut de* Cicerone *ipſo loquar,* Hirtio *nempe &* Panſa *conſulibus, ut* Tyro *libertus eius ſcripſit,* VII. *Idus occiſus eſt, quo anno diuus* Auguſtus *in locum* Panſæ & Hirtij *ſe &* Q. Pedium COSS. *ſuffecit. ſtatue* VIII. & L. *annos, quibus mox diuus* Auguſtus Rempub. *rexit: adijce* Tyberij *tres & uiginti, & propè quadriennium* Cai, *ac bisquaternos denos* Claudij & Neronis *annos, atque unum* Galbæ & Othonis, & Vitellij *unum annum, ac ſextam iam felicis huius principatus ſtationem, qua* Veſpaſianus Rempub. *fouet,* C. & XX. *anni ab interitu* Ciceronis *in hũc diem colliguntur, unius hominis ætas. Nam ipſe ego in* Britannia *uidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe, qua* Cæſarem *inferentem arma* Britanniæ, *arcere litoribus, & pellere aggreſſi ſunt. Ita ſi eum qui armatus* C. Cæſari *reſtitit, uel captiuitas uel uoluntas, uel fatum aliquod in urbem*

pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronem audire potuit, & noſtris quoque autoribus intereſſe. Proximo quidẽ congiario ipſi uidiſtis pleroſque ſenes, qui ſe à diuo quoque Auguſto ſemel atque iterum accepiſſe congiarium narrabant. Ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe. Nam Coruinus in medium uſque Auguſti principatum, Aſinius penè ad extremum durauit. Nec diuidatis ſeculum, & antiquos, ac ueteres uocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoſcere ac uelut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, ut ſi qua & horum oratorum, fama, gloriaq́;, ac laus temporibus adquiritur, eandem docerem in medio ſitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, Caio Carboni, quosq́; alios antiquos merito uocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, et rudes, & informes, & quos utinam imitatus nõ eſſet Caluus ueſter, aut Cælius, aut ipſe Cicero. Agere enim fortius iam & audentius uolo, ſi illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & uberior: ſic Graccho politior & ornatior Craſſus: ſic utroq; diſtinctior & urbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in uerbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. Hoc interim probaſſe contentus ſum, non

eſſe

eſſe unum eloquentiæ uultum, ſed in illis quoq; quos uocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: uitio autem malignitatis humanæ uetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Nam non dubitamus inuentos qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur. Satis conſtat nec Ciceroni quidẽ obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus, et tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exultans & ſuperfluens & parum antiquus uideretur. Legiſti utique & Calui & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas, ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni uiſum exanguem, ac tritum, Brutum autem otioſum atq; diſiunctum: Rurſumq́; Ciceronem à Caluo quidem malè audiuiſſe tanquam ſolutum & eneruem; à Bruto autem, ut ipſius uerbis utar, tãquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi uideri uerum dixiſſe. Sed mox ad ſingulos ueniã, nec mihi cum uniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc uelut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem uſq; ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmãt flexiſſe ab illa uetere, atq; dicendi uia directa, non infirmitate ingenij, nec inſcitia literarum tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit nanq;, ut paulò antè dicebam, conditionem temporum & diuerſi-

tates

tates autorum, formam quoque ac ſpeciem orationis remutandam. Facilè perferebat prior iſte populus, ut imperitus & rudis, imperitiſsimarum orationum ſpatia: atque idipſum laudabat, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita uerò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille argumentorum genera, & quicquid aliud aridiſsimis Hermagoræ, & Apollodori *libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atq; ex ea locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cœlum laudibus ferebatur.* Nec *mirum. erat enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoq; oratorum pauciſsimi præcepta, & rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At herculè peruulgatis iam omnibus, cùm uix in cortina quiſquam aſsiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, utique apud eos iudices, qui ui et poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora, ſed conſtituunt, nec expectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe ultro admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant, & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem, de infirmitate ualetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt*

ferè

ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immenſa uolumina, quæ pro M. Tullio, aut A. Cæcinna legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoq; aſsiſtentium & affluens et uagus auditor aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis, nec magis perfert in iudicijs triſtem & impexam antiquitatem, quàm ſi quis in ſcena Roſcij, aut Turpionis, aut Ambiuij exprimere geſtus uelit. Iam uerò iuuenes, & ipſa ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſa oratores ſectantur, non ſolum audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoria uolunt: Traduntq; inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in ſuis aliquis arguta & breui ſententia effulſit, ſiue locus exquiſito & poëtico cultu enituit. exercetur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Accij aut Pacuuij ueterno inquinatus, ſed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horũ igitur auribus, & iudicijs obtemperans, noſtrorum oratorum ætas pulchrior & ornatior extitit. Neq; ideò minus efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum uoluptate perueniunt.

niunt. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis extruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidem *fateor uobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum uix riſum, in quibuſdam autem uix ſomnum tenere, nec unum de populo.* Canuti *aut* Ari*de* Furnio *&* Toranio*, quique alios in eodem ualetudinario hæc oßa & hanc maciem probant.* Ipſe *mihi* Caluus *cùm unum & uiginti, ut puto, libros reliquerit, uix in una aut altera oratiuncula ſatisfacit.* Nec *diſſentire cæteros ab hoc meo iudicio uideo. Quotus enim quiſque* Calui *in* Aſitium *aut in* Druſum *legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus uerſantur accuſationes, quæ in* Vatinium *conſcribuntur, ac præcipuè ſecunda ex his oratio.* Eſt *enim uerbis ornata, & ſententijs auribus iudicũ accommodata: ut ſcias ipſum quoq;* Caluum *intellexiße quid melius eßet: nec uolũtatem, quin ſublimius & cultius diceret, ſed ingenium ac uires defuiße. Quid ex* Cælianis *orationibus? nempe hæ placent ſiue in uniuerſa parte factum, in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoſcimus.* Sordes *autem uerborum, & hians compoſitio, & inconditi ſenſus redolẽt antiquitatem.* Nec *quenquam adeò antiquarium puto, ut* Cælium *ex ea parte laudet, qua antiquus eſt.* Concedamus *ſanè* C. Ca*ſari*

ſari ut propter magnitudinem cognitionis, & occupationes rerum, minus eloquentia effecerit, quàm diuinum eius ingenium poſtulabat, tam hercule quàm Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam in orationibus minorem eſſe fama ſua etiam admiratores eius fatentur, niſi forte quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, cæteróſque cuiuſdam lenti luminis ac temporis libros legit, niſi qui & carmina eorundem miratur. Fecerunt enim & carmina, in bibliothecas retulerunt, non melius quàm Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque quanquam propioribus temporibus natus ſit, uidetur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacuuium certè, & Accium non ſolum tragœdijs, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit, adeò durus & ſiccus. Oratio autem ſicut corpus hominis ea demum pulchra eſt, in qua non eminent uenæ, nec oſſa numerantur, ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra et exurgit toris, ipſos quoque neruos robur tegit, & decor commendat. Nolo Coruinum inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus lætitiam nitoremq; noſtrorum temporum exprimeret. Viderimus, inquam, iudicio eius uis aut animi aut ingenij ſufficeret. Ad Ciceronem uenio, cui eadem pugna cum æqualibus ſuis fuit, quæ mihi uobiſcum eſt.

Illi

Illi enim antiquos mirabantur, ipſe ſuorum temporum eloquentiam anteponebat. Nec ulla re magis eiuſdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & uerbis delectum adhibuit, & compoſitioni artem: locóſque altiores attentauit, & quaſdam ſententias inuenit: utique in his orationibus, quas ſenior iam & iuxta finem uitæ compoſuit, id eſt, poſtquam magis profecerat, uſúque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus eſt. Nam priores eius orationes non carent uitijs antiquitatis: lentus eſt in principijs, longus in narrationibus, otioſus circa exceſſus: tardè commouetur, raró incaleſcit: pauci ſenſus optimus, & cum quodam lumine terminatur: nihil ex tempore referre poſſis: & uelut in rudi ædificio, firmus ſanè paries & duraturus, ſed nō ſatis expolitus & ſplendens. Ego autē oratorem ſicut locupletem ac laudatum patrem familiæ non eo tantum uolo tecto tegi, quod hymbrem ac uentum arceat, ſed etiam quod uiſum & oculos delectet: non ea ſolùm inſtrui ſupellectile, quæ neceſſarijs uſibus ſufficiat, ſed etiam ſit in apparatu eius, & aurum & gemma, ut ſumere in manus aut aſpicere ſæpius liceat: quædam uerò procul arceantur ut iam obliterata & olentia: nullum ſit uerbum uelut rubigine infectum, nulli ſenſus tarda & inerti

ſtruct

ſtructura in morem Annalium componantur: fugiat fœdam & inſulſam ſcurrilitatem, uariet compoſitionem, nec omnes clauſulas uno & eodem modo determinet. Nolo irridere rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententia poſitum eſſe uideatur. Nam & hoc inuitus retuli, & plura omiſi, quæ tamen ſola mirantur atque exprimunt hi, qui ſe antiquos oratores uocabant. Neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus, ſed uobis utique uerſantur ante oculos qui Lucilliũ pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Baſſi, aut Seruilij Noniani ex comparatione Siſennæ aut Varronis ſordet, qui rhetorum noſtrorum commentarios faſtidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more priſco apud iudicem fabulantes auditores ſequuntur, non populus audit, uix deniq; litigator perpetitur, adeò mœſti & inculti illam ipſam quam iactãt ſanitatem, ſed ieiunio conſequuntur. Porrò ne in corpore quidem ualetudinem medici probant, quæ animi anxietati confinis ſit. Parum eſt ægrum non eſſe, fortem & lætum & alacrem uolo. Propè abeſt ab infirmitate in quo ſola ſanitas laudatur. Vos ergo diſertiſſimi, ut poteſtis, ut facitis, illuſtrate ſeculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Meſſala uideo lætiſſima quæque antiquorum imitantem. Et uos Ma-

terne ac Secunde ita grauitati ſummum nitorem & cultum uerborum miſcetis, ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens cauſa poſcit, ubertas, ea (quotiens permittitur) breuitas, is compoſitionis decor, ſententiarum planitas: ſic exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis, ut etiam ſi noſtra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, uerum de uobis daturi ſint poſteri noſtri. Quæ cum Aper dixiſſet, Agnoſcitíſne, inquit Maternus, uim et ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſeculum noſtrum defendit? quàm copioſe, ac uariè uexauit antiquos? quanto non ſolum ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte ab ipſis mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret? Tuum tamen, Meſſala, promiſſum ita mutaſſe non debes. Neque enim defenſores antiquorum exigimus, nec quenquam noſtrorum, quanquàm modo laudati ſumus, his, quos inſectatus eſt Aper, comparamus. Ac ne ipſe quidem ita ſentit, ſed more ueteri, & alijs ueſtris philoſophis ſæpe celebrato, ſumpſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum (ſatis enim illos fama ſua laudat) ſed cauſas cur in tantum ab eloquentia eorum receſſerimus, cùm præſertim centum & XX. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Meſſala: Sequar à te præſcriptam formam, Materne. Ne-

que

*que enim diu contradicendum eſt Apro, qui primùm, ut opinor, non * mouit, tanquam parum propriè antiqui uocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de uocabulo pugna non eſt, ſiue illos antiquos, ſiue maiores, ſiue quo alio mauult nomine appellet, dummodo in confeſſo ſit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſermonis eius repugno, ſi quo minus fatetur plures formas dicendi etiam iiſdem ſeculis, nedum diuerſis extitiſſe. Sed quomodo inter Atticos oratores Demoſthení tribuerit, proximum autem locum Aeſchines, & Hyperides, & Lyſias, & Lycurgus obtinent, omnium autem conſenſu hæc oratorum ætas maximè probatur: ſic apud nos Cicero quidem cæteros eorundem temporum diſertos anteceſſit. Caluus autem, & Aſinius, & Cæſar, & Cælius, & Brutus ſic iure & prioribus & ſequentibus anteponuntur. Nec refert qui inter ſe ſpecie differant, cùm genere conſentiant. At triſtior Caluus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cælius, grauior Brutus, uehementior, & plenior, & ualentior Cicero, omnes tamen eandem ſanitatem eloquentiæ ferunt: ut ſi omnium pariter libros in manum ſumpſeris, quamuis in diuerſis ingeniis, eſſe quandam iudicij ac uoluminis ſimilitudinem & cognationem. Nam quod in-*

uicem ſe obtrectauerunt, & ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non eſt oratorum uitium, ſed hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum Ciceronem credo *ſolitos & inuidere, & liuere, & cæteris humanæ infirmitatis uitijs affici.* Solum *inter hos arbitror* Brutum *non malignitate nec inuidia, ſed ſimpliciter & ingenuè iudicium animi ſui detexiſſe.* An *inuideret* Ciceroni, *qui mihi uidetur ne* Cæſari *quidem inuidiſſe? Quod ad* Ser. Galbam & C. Lælium *attinet, & ſi quos alios antiquorum agitare non deſiſtit, non exigit defenſorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, ut naſcenti adhuc nec ſatis adultæ defuiſſe.* Cæterùm *ſi omiſſo optimo illo, & perfectiſſimo genere eloquentiæ, eligenda ſit forma dicendi, malim hercule* C. Gracchi *impetum, aut* L. Craſſi *maturitatem, quàm calamiſtros* Mecœnatis, *aut tinnitus* Gallionis: *adeò melius oratorem, uel hirta toga induere, quàm fucatis & meretricijs ueſtibus inſignire.* Neque *enim oratorius iſte, immo hercule ne uirilis quidem cultus eſt, quo plerique ipſorum noſtrorum autores ita utuntur, ut laſciuia uerborum & leuitate ſententiarum, & licentia compoſitionis, hiſtrionales modos exprimant. Quodq́; uix auditu fas eſſe debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari ſaltariq́; commentarios*

rios

rios ſuos. Vnde oritur illa fœda & prapoſtera, ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio, ut oratores noſtri temerè dicere, hiſtriones diſertè ſaltare dicantur. Equidem non negauerim *Caßium Seuerum, quem ſolum* Aper *noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur qui poſtea fuerunt, poße oratorem uocari, quanquam in magna parte librorum ſuorum plus uis habeat quam ſanguinis.* Primus *enim contempto ordine rerum, omißa modeſtia, ac pudore uerborum, ipſis etiam quibus utimur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerunque deiectus non pugnat, ſed rixatur. Cæterùm, ut dixi, ſequentibus comparatus, & uarietate eruditionis, & lepore urbanitatis, & ipſarum uirium robore, multum cæteros ſuperat. Quorum neminem* Aper *nominare, & uelut in aciem educere ſuſtinuit.* Ego *autem expectabam, ut* Bruto, A*ſinio, &* Cælio *&* Caluo, *aliud nobis agmen produceret, pluríſque uel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus.* Nunc *detrectaße nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum & in commune.* Ve*ritum credo ne multos offenderet, ſi paucos excerpſiſſet. Quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſua perſuaſione fruitur, ut ſe ante Ciceronem numeret, ſed planè poſt* Gabinianum?

At ego non uerebor nominare ſingulos, quo facilius propoſitis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & diminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potius exolue promiſſum: neque enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me equidem in confeſſo eſt. Sed cauſas exquirimus, quas te ſolitum tractare, paulo ante, planè mitiore eloquentia & temporum noſtrorum, miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo. Non ſum, inquit, offenſus à prima diſputatione, nec uos offendi decebit, ſi quid forte aures ueſtras perſtringit, cùm ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. Vetere antiqua libertate, qua uel magis degenerauimus, quàm ab eloquentia. Et Meſſala, Non reconditas, Materne, cauſas requiris, nec aut tibi ipſi, aut huic Secundo, uel huic Apro ignotas, & iam mihi partes aſſignatis proferendi in medium quæ omnes. Quis enim ignorat & eloquentiam & cæteras artes deſciuiſſe ab iſta uetere gloria, nôn inopia hominum, ſed deſidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inſcientia præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primùm in urbe nata, mox per Italiam fuſa iam in prouincias manant: quanquam noſtra nobis notiora ſunt. Ego de

urbe

urbe & his proprijs ac uernaculis uitijs loquar, quæ natos ſtatim excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, ſi prius de ſeueritate ac diſciplina maiorum circa educandos firmandóſque liberos pauca prædixero. Iam primùm *ſuus cuique filius ex caſta parente natus, non in cella emptæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis.* Eligebatur *autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatíſque moribus, omnis cuiuſpiam familiæ ſoboles committeretur, coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhoneſtum factu uideretur.* Ac *non ſtudia moréſque, ſed remiſsiones etiam luſúſque puerorum, ſanctitate quadam ac uerecundia temperabat.* Sic Corneliam *Gracchorum, ſic* Aureliam *Cæſaris, ſic* Actiam *Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. Quæ diſciplina ac ſeueritas eò pertinebat, ut ſyncera & integra, & nullis prauitatibus detorta uniuſcuiuſque natura, toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas: & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id uniuerſum hauriret.* At *nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus ſeruis plerunque uiliſsimus,*

nec cuiquam ſerio miniſter accommodatus. Horum fabulis & erroribus teneri ſtatim & rudes animi imbuuntur. Nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infante domino aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec probitati neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ & libertati: per quæ paulatim impudentia irrepit & ſui contemptus. Ideo uerò propria & peculiaria huius urbis uitia penè in utero matris concipi mihi uidentur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum equorumq́; ſtudia. Quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quenq; inueneris qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent? Colligunt enim diſcipulos non ſeueritate diſciplinæ, nec ingenij experimento, ſed ambitione ſalutantium, ſed illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus & ipſis parum elaboratur. Nec in autoribus cognoſcendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitiam uel rerum, uel hominum, uel temporum ſatis operæ inſumitur. Sed expectantur quos rhetoras uocant, quorum profeſſio quando primùm in hanc urbem introducta ſit, quamq́; nullam apud maiores noſtros autoritatem,*

tatem habuit, ſtatim de curijs. Referam neceſſe eſt animum ad eam diſciplinam, qua uſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & quotidiana meditatio, & in omni genere ſtudiorum exercitationes ipſorum etiam continentur libris. Notus eſt uobis utiq; Ciceronis liber qui Brutus inſcribitur, in cuius extrema parte (nam prior commemorationem ueterum oratorum habet) ſua initia, ſuos gradus, ſuæ eloquentiæ uelut quandam educationem refert. Se apud Q. Mutium ius ciuile didiciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neque his doctoribus contentum, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaiam quoque & Aſiam peragraſſe, ut omnem omnium artium uarietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non Geometriæ, non Muſicæ, non Grammaticæ, non deniq; ullius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus cauſasq́; cognouit. Ita enim eſt, optimi uiri, ita, ex multa eruditione, ex pluribus artibus, ex omnium rerum ſcientia, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. Neq; oratoris uis & facultas, ſicut cæterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchrè, & ornatè, & ad perſua-

dendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum uoluptate audientium poſsit. Hæc *ſibi illi ueteres perſuadebant.* Ad *hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non ut rhetorum ſcholis declamarent, nec ut fictis, nec ullo modò ad ueritatem accedentibus controuerſijs linguam modò & uocem exercerent, ſed ut his artibus pectus implerent; in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur.* Hæc *enim eſt oratoris ſubiecta ad dicendam materia.* Nam *in iudicijs ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita ut plerunque hæc ipſa inuicem miſceantur.* De *quibus copioſe & uariè & ornatè nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturam humanam, & uim uirtutum, prauitatémque uitiorum, & intellectum eorum, quæ nec in uirtutibus neque in uitijs numerantur.* Ex *his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis uel inſtiget uel leniat, qui ſcit quid iræ promptius, & miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur.* In *his artibus exercitationibúſque uerſatus orator, ſiue apud infeſtos ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſque natura poſtulabit, adhibebit manum, & temperabit*

orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem uſum repoſito. Sunt apud quos adſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. Apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex omnibus ducta ſermonibus oratio, magis delectat. Ad hos permouẽdos mutuabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam loco dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucũditatem: ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere. Hisq́;, prout res poſcit, uti, alienum erit oratori. Neq; enim ſapientem informamus, neq; Stoicorum ciuitatẽ. ſed eum qui nõ quaſdã artes audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoq́; & iuris ciuilis ſcientiam ueteres oratores comprehendebãt, & grammatica, muſica, & geometria imbuebantur. Incidunt enim cauſæ plurimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræque autem in quibus hæ quoq; ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit ut ad tempus ſimplex quiddam & informe doceamus. Primùm enim aliter utimur proprijs, aliter commodatis: longeq́; intereſſe manifeſtũ eſt, poſſideat quis quæ proferat, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat,

atq; ubi minimè credas, eminet & excellit. Idq; non doctus modò & prudens auditor, ſed etiã populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, ut legitimè ſtuduiſſe, ut per omnes eloquentiæ numeros iſſe, ut deniq; oratorẽ etiã fateatur. quem non poſſe aliter exiſtere, nec extitiſſe unquam confirmo, niſi eum qui tanquam in aciem omnibus armis instructus, ſi in forum omnibus artibus armatus exierit. Quod adeò negligitur ab horum temporum diſertis, ut in actionibus eorum fæx quoque quotidiani ſermonis fœda ac pudenda uitia deprehendãtur, ut ignorent leges, non teneant S.C. ius ciuitatis ultro derideant: ſapientiæ uerò ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & angustas ſententias detrudant eloquentiam, uelut expulſam regno: ut quæ olim omniũ artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circunciſa & amputata ſine apparatu, ſine honore, penè dixerim ſine ingenuitate, quaſi una ex ſordidiſſimis artificijs diſcatur. Ego hanc primam & præcipuam cauſam arbitror, cur tãtum ab eloquentia antiquorum oratorum receſſerimus. Si testes deſiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe memoria proditum eſt. Et Cicero his (ut opinor) uerbis, quicquid in eloquentia effecerit, id ſe non

rhetor

rhetorum, ſed Academiæ ſpatio conſecutum. Sunt aliæ cauſæ magnæ & graues, quas à uobis aperiri æquum eſt, quoniam quidē ego iam meum munus expleui, & quod in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi forte hoc audirēt, certum habeo dicturos, me dum iuris & philoſophiæ ſcientiam, tanquam oratori neceſſariā laudo, ineptijs meis placuiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeò peregiſſe nōdum uideris, ut inchoaſſe tantum, & uelut ueſtigia ac liniamenta quædam oſtendiſſe uidearis. Nam quibus inſtrui ueteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiāq; noſtræ deſidiæ & inſcientiæ aduerſus acerrima & fœcundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti. Cætera expecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoq; cognoſcam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingreſſi confirmare & alere ingenia ſua ſoliti ſint. neq; enim arte & ſcientia, ſed longè magis facultate eloquētiam contineri, nec tu puto abnues, & hi ſignificare uultu uidentur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuiſſent, Meſſala quaſi rurſus incipiens: Quoniam initia & ſemina ueteris eloquentiæ ſatis demonſtraſſe uideor, docēdo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudiriq; ſoliti ſint, perſequar nunc exercitationem eorum: quanquam ipſis artibus ineſt exercitatio,

nec quiſ

nec quiſquam percipere tot recōditas aut tam uarias res poteſt, niſi ut ſcientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquētiæ accedat. Per *quæ colligitur eandē eſſe rationem, & percipiēdi quæ proferas, & proferēdi quæ perceperis.* Sed *ſi cui obſcuriora hæc uidentur, isq; ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id certè concedet, inſtructum & plenum his artibus animum longè paratum ad eas exercitationes uenturum, quæ propriæ circa oratoriam uidentur.* Ergo *apud maiores noſtros iuuenis ille, qui foro & eloquētiæ parabatur, imbutus iam domeſtica diſciplina, refertus honeſtis ſtudijs, deducebatur à patre, uel à propinquis, ad eum oratorem, qui principem locum in ciuitate tenebat.* Hunc *ſectari, hūc proſequi, huius omnibus dictionibus intereſſe, utq; ſic dixerim, pugnare in prælio diſcere.* Magnus *ex hoc uſus, multum conſtantiæ, plurimum iudicij iuuenibus, ſtatim contingebat, in media luce ſtudentibus atq; inter ipſa diſcrimina, ubi nemo impune ſtultè aliquid, aut contrariè dicit, quod & iudex reſpuat, & aduerſarius exprobret, ipſi deniq; aduocati aſpernētur.* Igitur *uera ſtatim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quanquam unum ſequerentur, tamen omnes eiuſdem ætatis patronos in plurimis & cauſis & iudicijs cognoſcebant: habebantq; ipſius populi diuerſiſſimarum aurium copiam, ex qua facilè*

facilè depræhendebatur quid in quoq; uel probaretur uel diſpliceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electiſsimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præſtaret: nec aduerſarij & æmuli ferro non ſudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum, ſemper nouum ex inuidis & fauentibus, ut nec bene dicta diſsimularētur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam non minus in diuerſis ſubſellijs parari quàm ſuis, quinimmo conſtantius ſurgere ibi, fidelius corroborari. Atque hercule ſub eiuſmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator iudiciorū, eruditus & aſsuefactus alienis experimentis, cui quotidie audienti notæ leges, non noui iudicum uultus, frequens in oculis conſuetudo concionum, ſæpe cognitæ populi aures, ſiue accuſationem ſuſceperat, ſiue defenſionem, ſolus ſtatim unicuique cauſæ par erat. Nonodecimo *ætatis anno* L. *Craſsus* C. Carbonē, *uno & uigeſimo* Cæſar Dolabellam, *altero &* XX. *Aſinius* Pollio Catonem, *non multo ætate antecedens* Caluus Vatinium, *ijs orationibus inſecuti ſunt, quas hodiéque cum admiratione legimus.* At *nunc adoleſcentuli noſtri deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum, qui rhetores uocantur: quos paulò ante Ciceronis tempora extitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris ex eo manifeſtum eſt,*

quòd

quòd Marco Craſſo & Domitio cenſoribus cludere (ut ait Cicero) ludum impudentiæ iuſsi ſunt. Sed ut dicere inſtitueram deducimur in ſcholas, quibus non facilè dixerim utrúmne locus ipſe, an condiſcipuli, an genus ſtudiorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, ſed in quem nemo niſi imperitus æquè intrat. In condiſcipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adoleſcētuli in adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ uerò exercitationes magna ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur, ſuaſoriæ & cõtrouerſiæ, robuſtioribus aſsignātur, quales perfidiæ, & quàm incredibiliier compoſitæ. Sequitur autē ut materiæ abhorrenti à ueritate declamatio quoq; adhibeatur. Sic fit ut tyrannicidarum præmia, aut uitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remedia, aut inceſta matrum, aut quicquid in ſchola quotidie agitur, in foro uel rarò uel nunquam, ingentibus uerbis perſequantur, cùm ad ueros iudices uentum eſt rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clareſcit. Eadem ratio in noſtra quoq; ciuitate antiquorum eloquentiam peruexit. Nam & ſi horum quoq; temporum oratores ea conſecuti ſunt, quæ compoſita & quieta & beata Rep. imbui*

imbui fas erat, tamen iſta perturbatione ac licentia pleraq; ſibi aſſequi uidebantur: cum miſtis omnibus & moderatore uno carētibus tātum quiſq; orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ, populare nomen, hinc conciones migrantium, ac penè pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum & aſſidua ſenatus aduerſus plebem certamina: quæ ſingula etſi diſtrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magis cumulare præmijs uidebantur. Quia quantò quiſque plus dicendo poterat, tantò facilius honores aſſequebatur, tantò magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus apud principes gratiæ, plus autoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem probabat. Hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magiſtratus reuerebantur, hos reuerſuri colebant. Hi et præturæ & conſulatui uacare ultro uidebantur, hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, cùm & populum & ſenatum conſilio & autoritate regerent. quinimo ſibi ipſi perſuaſerāt, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in ciuitate, aut tueri conſpicuum & eminentem locum: nec mirum, cùm etiā inuiti ad populum producerentur, cùm parum eſſet in ſenatu bre-

uiter cenſere, niſi qui ingenio & eloquentia ſententiam ſuam tueretur, cùm in aliquam inuidiam aut crimen uocati, ſua uoce reſpondendum haberent, cùm teſtimonia quoq; in publicis non abſentes nec per tabellam dare, ſed coram & præſentes dicere cogerētur. Ita ad ſumma eloquentiæ præmia, magna etiam neceſſitas accedebat, & commoda. Diſertum haberi pulchrum & glorioſum, ſed contrà, mutum & elinguem uideri, deforme habebatur. non minus rubore quàm præmijs ſtimulabātur, ne cliētulorum loco potius quàm patronorum numerarētur, ne traditæ à maioribus neceſſitudines ad alios tranſiſſent: ne tanquam inertes & non ſuffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Neſcio an uenerint in manus ueſtras hæc uetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maximè à Mutiano contrahuntur: ac iam undecim (ut opinor) actorum libris, & tribus epiſtolarum compoſita, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Pōpeium & Marcum Craſſum non uiribus modò & armis, ſed ingenio quoq; & oratione ualuiſſe: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & cæteram procerum manum, multum in his ſtudijs operæ, curæq; poſuiſſe: nec quenquam illis temporibus magnam potentiam ſine eloquentia conſecutum. His accedebat ſplendor rerum, & magnitudo

*tudo cauſarum, quæ & ipſa plurimum eloquē-
tiæ præſtant. Nam multum intereſt utrum'ne
de furto, aut formula, & interdicto dicendum
habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſo-
cijs, & ciuibus trucidatis. Quæ mala ſicut non
accidere melius eſt, isq; optimus ciuitatis ſtatus
habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cùm
acciderent, ingentem eloquētiæ materiam ſub-
miniſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine
rerum uis ingenij, nec quiſquam claram & il-
luſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cau-
ſam parem inuenit. Non opinor Demoſthenem
orationes illuſtrant, quas aduerſus tutores ſuos
compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem
P. Quintius defenſus, aut Licinius Archias
Poëta faciunt: Catilina, & Milo, & Verres,
& Antonius, hanc illi famam circundederunt,
non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, ut
uberem ad dicēdum materiam orateres habe-
rent: ſed, ut ſubinde admoneo, quæſtionis memi-
nerimus, ſciamusq; nos de ea re loqui, quæ faci-
lius turbidis & inquietis temporibus extitit.
Quis ignorat utiliꝰ ac melius eſſe frui pace, quā
bello uexari? Plures tamē bonos præliatores bel
la quàm pax ferūt. Similis eloquentiæ conditio.
Nā quò ſæpius ſteterit tāquā in acie, quoq; plu-
res et intulerit ictus et exceperit, quò maior ad
uerſariꝰ, cò acrior q pugnas ſibi aſperas deſum-
pſerit, tātò altior et excelſior et illis nobilitatus*

criminibus, more hominum agit, quorum ea natura eſt ut ſecura nolint. Trãſeo ad formam & conſuetudinem ueterũ iudiciorum: quæ etſi nũc aptior eſt, ita erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſsimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi ſibi quiſq; ſumebat, & numerus neq; dierum neque patronorum cauebatur. Primus tertio conſulatu Cn. Pompeius aſtrinxit impoſuitq́; ueluti frænos eloquentiæ, ita tamen ut omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quantò maiora negotia olim exerceri ſolita ſunt, quod maius argumentũ eſt, quàm quòd cauſæ centumuirales, quæ nunc primum obtinent locum, adeò ſplendore aliorũ iudiciorum obruebantur, ut neq; Ciceronis, neq; Cæſaris, neq; Bruti, neq; Cælij, neq; Calui, nõ deniq; ullius magni oratoris liber apud cẽtumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Aſinij, quæ pro hæredibus Ironiæ inſcribũtur, ab ipſo tamen Pollione medijs diui Auguſti temporibus habitæ, poſtquã longa temporum quies, & continuũ populi otium, & aſsidua ſenatus trãquillitas, & maximi principis diſciplina, ipſam quoq; eloquentiam ſicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortaſſe uidetur quod dicturus ſum, dicam tamẽ uel ideo ut rideatur. Quantũ humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe

liſſe penulas iſtas, quibus aſtricti & uelut incluſi cum iudicibus fabulamur? quantū uirium detraxiſſe orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ cauſæ explicantur? Nam quomodo nobiles equos curſus & ſpatia probant, ſic latus oratorum campus, per quem niſi liberi & ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipſam quinimmo curā & diligentem ſtyli anxietatem contrariam experimur: quia ſæpe interrogat iudex quando incipias, & ex interrogatione eius incipiendum eſt. Frequenter probationibus & teſtibus, ſilentium patronus indicit. Vnus inter hæc dicenti ac alter aſſiſtit, & res uelut in ſolitudine agitur. Oratori autem clamore plauſúque opus eſt, & uelut quodam theatro. Qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus aſſiſterent: cùm in pleriſque iudicijs crederet populus Romanus ſua intereſſe quid iudicaretur. Satis conſtat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Beſtiam, & P. Vatinium, concurſu totius ciuitatis & accuſatos & defenſos: ut frigidiſſimos quoſque oratores ipſa certantis populi ſtudia excitare & incendere potuerint. Itaq; hercule eiuſmodi libri extant, ut ipſi quoque qui egerunt non alijs magis ora-

tionibus cenſeantur. Iam uerò conciones aſſiduæ, & datum ius quoq; potentiſſimum quenq; uexandi, atq; ipſa inimicitiarum gloria, cùm ſe plurimi diſertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abſtinuerint, & ad incendendos principes uiros, ut eſt natura inuidiæ, populi quoq; hiſtriones auribus uterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratoribus faces admouebant? Non *de otioſa & quieta rè loquimur, & quæ probitate & modeſtia gaudeat: ſed eſt magna iſta et notabilis eloquentia alumna licentiæ, quam ſtulti libertatē uocabant, comes ſeditionum, effrænati populi incitamentum, ſine obſequio, ſine ſeruitute, contumax, temeraria, arrogās, quæ in bene conſtitutis ciuitatibus non oritur.* Quem *enim oratorem* Lacedæmonium, *quem* Cretenſem *accipimus? quarum ciuitatum ſeueriſſima diſciplina, & ſeueriſſimæ leges traduntur.* Nec Macedonum *quidem ac* Perſarum, *ac ullius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus.* Rhodij *quidam,* Athenienſes *plurimi oratores extiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia (ut ſic dixerim) omnes poterāt.* Noſtra *quoq; ciuitas donec errauit, donec ſe partibus, & diſſenſionibus, & diſcordijs confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla ſuperiorum reuerētia, nullus magiſtratuū modus, tulit ſine dubio ualentiorem eloquētiam: ſicuti*

indomitus ager habet quaſdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur & leges: nec bene famam eloquentiæ Cicero tali exitu penſauit. Sic quoque quod ſupereſt antiquis oratoribus, forum non emendare, nec uſquam ad uotum compoſitæ ciuitatis argumentum eſt quidem, quòd nemo nos aduocat, niſi aut nocens, aut miſer. Quod municipium in ciuitatem noſtram uenit, niſi quod aut uicinus populus, aut domeſtica diſcordia agitat? quam prouinciã tuemur, niſi ſpoliatam, uexatamq́; ? Atqui melius fuiſſet non queri quàm iudicari. Quòd ſi inueniretur aliqua ciuitas, in qua nemo peccaret, ſuperuacaneus eſſet inter innocẽtes orator, ſicut inter ſanos medicus. Quomodo tamẽ minimum uſus minimumq́; profectus, ars medentis habet in his gentibus, quæ firmiſsima ualetudine, ac ſaluberrimis corporibus utuntur: ſic minor oratorum obſcuriorq́; gloria eſt inter bonos mores & in obſequium regentis paratos. Quid enim opus eſt longis in ſenatu ſententijs, cùm optimi citò conſentiant? Quid multis apud populum cõcionibus, cùm de Republica non imperiti & multi deliberent, ſed ſapientiſsimus & unus? Quid uoluntarijs accuſationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidioſis & excedentibus modum defenſionibus, cùm clementia cognoſcentis obuiã periclitantibus eat?

Credite optimi & in quantum opus eſt diſertiſſimi uiri: ſi aut uos prioribus ſeculis, aut iſti, quos miramur, his nati eſſent, ac deus aliquis uitas ueſtras, ueſtra tempora repentè mutaſſet, nec uobis ſumma illa laus et gloria in eloquentia, neq; illis modus & temperamētum defuiſſet. Nunc quoniam nemo eodem tēpore aſſequi poteſt magnam famam & magnam quietem, bonis ſeculi ſui quiſq;, citra obtrectationem alterius, utatur. Finierat Maternus. *Tum Meſſala, E*rant *quibus contradicerem, erant de quibus plura dici uellem, niſi iā dies eſſet exactus.* Fiet, *inquit* Maternus, *poſteà arbitratu tuo, & ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone uiſa ſunt, de his rurſus conferemus.* Ac *ſimul aſſurgens, &* Aprum *complexus,* Ego, *inquit, te poëtis,* Meſſala, *antiquarijs criminabimur.* At *ego uos rhetoribus & ſcholaſticis, inquit.* Cùm *adriſiſſent, diſceſſimus.*

IVL. AGRICOLAE VITA, PER CORNEL. *Tacitum, eius generum, caſtiſſimè compoſita.*

CLARORVM *uirorum facta moréſque poſteris tradere, antiquitus uſitatū, ne noſtris quidem temporibus, quanquam incurioſa ſuorum ætas omiſit, quo*

tiens

tiens magna aliqua ac nobilis uirtus uicit ac ſupergreſſa eſt uitium paruis magnisq́; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed *apud priores ut agere memoratu digna pronum, magisq́; in aperto erat: ita celeberrimus quiſque ingenio ad prodēdam uirtutis memoriam ſine gratia aut ambitione, bonæ tantum conſcientiæ pretio ducebatur.* Ac *plerique ſuam ipſi uitam narrare, fiduciā potius morum quàm arrogātiam arbitrati ſunt.* Nec *id* Rutilio & Scauro *citra fidē, aut obtrectationi fuit. adeò uirtutes iiſdem tēporibus optimè æſtimantur, quibus facillimè gignuntur.* At *mihi nunc narraturo uitam defuncti hominis, uenia opus fuit. quā nō petiſſem, ni incurſaturus tam ſæua & infeſta uirtutibus tempora.* Legimus *cùm* Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Heluidus *laudati eſſent, capitale fuiſſe: neque in ipſos modò autores, ſed in libros quoq; eorum ſæuitum, delegato triumuiris miniſterio, ut monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro urerētur.* Scilicet *illo igne uocē pop.* Rom. *et libertatē* Senatus, *et conſcientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulſis inſuper ſapiētiæ profeſſoribus, atq; omni bona arte in exiliū acta, ne quid uſquam honeſtū occurreret.* Dedimus *profectò grande patiētiæ documentum, ut ſicut uetus ætas uidit quid ultimum in libertate eſſet, ita nos quid in*

ſeruitute, adempto per inquiſitiones & loquēdi audiendiq; commercio, Memoriam quoq; ipſam cum uoce perdidiſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet obliuiſci quam tacere. Nunc demum redit animus, & quanquam primo ſtatim beatiſsimi ſeculi ortu Nerua Cæſar, res olim diſſociabiles miſcuerit principatum ac libertatem, augeatq; quotidie facilitatem Imperij Nerua Traianus, nec ſpem modò ac uotū ſecuritas publica, ſed ipſius uoti fiduciam, ac robur aſſumpſerit, natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora ſunt remedia quàm mala: & ut corpora lentè augeſcunt, citò extinguuntur, ſic ingenia ſtudiaq; oppreſſeris facilius quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipſius inertiæ dulcedo: & inuiſa primò deſidia, poſtremò amatur. Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpatiū, multis fortuitis caſibus prōptiſſimus quiſq; ſæuitia principis interciderunt? Pauci et (ut ita dixerim) non modò aliorum, ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemptis è media uita tot annis, quibus, iuuenes ad ſenectutem, ſenes propè ad ipſos exactæ ætatis terminos per ſilentium uenimus. Non tamen pigebit uel incondita ac rudi uoce memoriam prioribus ſenectutis, ac teſtimonium præſentium bonorum compoſuiſſe. Hic interim liber honori Agricolæ ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

Cneus

CNeus Iulius Agricola uetere & illuſtri Foroiulienſium colonia ortus, utrunque auum procuratorẽ Cæſarum habuit: quæ equeſtris nobilitas eſt. Pater Iulij Iulius Græcinus ſenatorij ordinis, ſtudio eloquentiæ ſapientiæq; notus, ijsq; uirtutibus iram Caij Cæſaris meritus. Nanq; Marcum Sillanũ accuſare iuſſus, & quia abnuerat, interfect⁹ eſt. Mater Iulia Procilla fuit, raræ caſtitatis. In huius ſinu indulgentiaq; educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiámque tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipſius bonam integramq; naturam, quòd ſtatim paruulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerit, locum Græca comitate et prouinciali parſimonia miſtũ, ac bene cõpoſitum. Memoria teneo, ſolitum narrare, ſi in prima iuuenta ſtudium philoſophiæ acrius, ultrà quàm conceſſum Ro. ac ſenatori hauſiſſe, ni prudẽtia matris incenſum ac flagrãtem animũ coërcuiſſet. Scilicet ſublime et rectũ ingeniũ pulchritudinem ac ſpeciem excelſæ magnæq; gloriæ uehementius quàm caute appetebat: mox mitigauit ratio & ætas. retinuitq;, quod eſt difficillimum, ex ſapientia modum. Prima caſtrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino diligẽti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in laſciuiam uertũt,

neq;

neq; ſegniter ad uoluptates & commeatus, titulum tribunatus & inſcitiam retulit: ſed noſcere prouinciam, noſci exercitui, diſcere à peritis, ſequi optimos, nihil appetere iactationem, nihil ob formidinē recuſare, ſimulq; anxius & intētus agere. Non *ſanè aliàs exercitatior magiſq; in ambiguo* Britannia *fuit.*Trucidati *ueterani, incenſæ coloniæ, intercepti exercitus.* Tū *de ſalute, mox de uictoria certauere. Quæ cuncta etſi conſilijs ductuq; alterius agebantur, ac ſumma rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem ceßit, artem & uſum et ſtimulos addidere iuueni: intrauitq; animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus, ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculū ex magna fama, quàm ex mala.* Hinc *ad capeßendos magiſtratus in urbē digreßus,* Domitiam Decidianā *ſplendidis natalibus ortam ſibi iunxit.*Idq; *matrimoniū ad maiora nitēti, decus ac robur fuit.* Vixeruntq; *mira cōcordia, per mutuam charitatem, & inuicem ſe anteponendo, niſi quòd in bona uxore tantò maior laus, quantò in mala plus culpæ eſt.* Sors *quæſturæ prouinciam* Aſiam, *proconſulem* Saluium Titianum *dedit, quorum neutro corruptus eſt: quanquā et prouincia diues ac parata peccantibus, & proconſul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus eßet mutuam dißimulationem mali.* Auctus *eſt ibi*

filia

filia in ſubſidium et ſolatium ſimul. nam filium antè ſublatum, breui amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atq; etiam ipſum tribunatus annum quiete & otio tranſit gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia pro ſapientia fuit. Idem præturæ tenor, et ſilētium. Nec enim iuriſdictio obuenerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, uti longè à luxuria, ita famæ propior. Tum electus à Galba ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſima conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſacrilegium Reſpub. quàm Neronis ſenſiſſet. Sequēs annus graui uulnere animum domumq́; eius afflixit. Nam claſſis Othoniana licenter uaga dum in Templo, Liguriæ pars eſt, hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædijs ſuis interfecit: prædiaq́; ipſa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ cauſa cædis fuerat. Igitur ad ſolennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. Initia principatus ac ſtatum urbis Mutianus regebat admodum iuuene Domitiano, & ex paterna fortuna tātum licentiam uſurpāte. Is miſſum ad delectus agendos Agricolam, integréque ac ſtrenuè uerſatum uiceſimæ legioni tardè ad ſacramentum trangreſſæ præpoſuit, ubi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus nimia ac

formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & ultor electus, rariſſima moderatione maluit uideri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Volanus placidius quàm feroci prouincia dignum eſt: Temperauit Agricola uim ſuam, ardorémque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditúſque utilia honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia conſularem Petilium Cerealem accepit. Habuerũt uirtutes ſpatium exemplorum. Sed primò Cerealis, modò labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat: ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiȳs ex euentu præfecit. Nec Agricola unquam in ſuam famam geſtis exultauit, ad autorem & ducem, ut miniſter, fortunam referebat: ita uirtute in obſequendo, uerecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Veſpaſianus inter patricios aſciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præpoſuit ſplendidæ inprimis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credunt plerique militaribus ingenȳs ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis iuriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia quamuis inter togatos facilè iuſteq; agebat,

agebat. Iam uerò tempora curarum remiſſionumq; diuiſa, ubi conuentus ac iudicia poſcerent, grauis, intentus, ſeuerus, & ſæpius miſericors: ubi officio ſatisfactũ, nulla ultrà poteſtatis perſona, triſtitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas autoritatem, aut ſeueritas amorem diminuit. Integritatem atq; abſtinentiã in tanto uiro referre iniuria uirtutum fuerit. Ne famã quidem cui etiam ſæpe boni indulgẽt, oſtentandam uirtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus procuratores, & uincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in ea legatione detẽtus, ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par uidebatur. haud ſemper errat fama, aliquando & eligit. Conſul, egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt conſulatum collocauit, et ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto põtificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſq; multis ſcriptoribus memoratos, nõ in cõparationẽ curæ ingenij'ue referã, ſed quia tum primùm perdomita eſt: itaq; quæ priores nondum comperta, eloquentia percoluere, rerũ fide tradentur. Britannia inſularum, quas Romana notitia cõplectitur, maxima, ſpatio ac cœlo in oriẽtem Germaniæ,

nia, in occidentem Hiſpaniæ obtenditur: Gallis in meridiem etiam inſpicitur. Septentrionalia eius, nullis contrà terris, uaſto atq; aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius ueterum, Fabius Ruſticus recentium, eloquentiſsimi autores, oblongæ ſcutulæ, uel bipenni aſsimulauere. et eſt ea facies citra Caledoniam, unde & in uniuerſum fama eſt trãſgreſſa. Sed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo iam litore terrarum uelut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſsimi maris tunc primùm Romana claſsis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas uocãt, inuenit, domuitq;. diſpecta eſt & Thyle, quam hactenus nix, & hyems abdebat. Sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. Ne uentis quidem proinde attolli, credo quòd rariores terræ montéſque, cauſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atq; æſtus neq; quærere huius operis eſt, ac multi retulere. Vnum addiderim, nuſquã latius dominari mare, multum fluminum huc atq; illuc ferre, nec litore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atq; ambire, etiam iugis atq; montibus inſeri uelut in ſuo. Cæterùm Britanniã qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, ut inter Barbaros, parum cõpertum. Habitus corporum uarij:

atq;

atque ex eo argumenta. nanque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati uultus, & torti plerunq; crines, & poſita contra Hiſpaniam, Iberos ueteres traieciſſe, easq; ſedes occupaſſe fidem faciunt. Proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis ui: ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cœli corporibus habitum dedit. In uniuerſum tamen æſtimanti, Gallos uicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haud multum diuerſus. In depoſcendis periculis eadem audacia, & ubi aduenere, in detrectandis eadem formido. Plus tamen ferociæ Britanni præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit. Nam Gallos quoque in bellis floruiſſe accepimus. Mox ſegnitia cum otio intrauit, amiſſa uirtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim uictis euenit, cæteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. Honeſtior auriga, clientes propugnant. Olim regibus parebãt, nunc per principes factionibus & ſtudijs trahuntur. Nec aliud aduerſus ualidiſſimas gentes pro nobis utilius, quàm quòd in commune non conſulunt. Rarus duabus tribusq; ciuitatibus, ad propulſandum cõmune periculum conuentus: ita dum ſinguli pugnant, uniuerſi uincuntur. Cœlum crebris hymbribus ac nebu-

lis fœdum aſperitas frigorum abeſt. Dierum ſpatia ultra noſtri orbis menſuram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, ut finem atq; initium lucis exiguo diſcrimine internoſcas. Quod ſi nubes non officiant, aſpici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exurgere, ſed tranſire affirmant: ſcilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraq; cœlum & ſydera nox cadit. Solũ præter oleam uitemq; & cætera calidioribus terris oriri ſueta, patiẽs frugum, fœcundum. Tardè miteſcunt, citò proueniunt. Eademq; utriuſq; rei cauſa, multus humor terrarum, cœliq;. Fert Britannia aurũ & argẽtum & alia metalla, pretium uictoriæ. gignit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liuentia. Quidam artem abeſſe legentibus arbitrãtur. Nam in rubro mari uiua ac ſpirantia ſaxis auelli, in Britannia prout expulſa ſint colligi. Ego facilius crediderim naturã margaritis deeſſe, quàm nobis auaritiam. Ipſi Britanni delectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, ſi iniuriæ abſint: has ægre tolerant, iam domiti ut pareant, nondum ut ſeruiãt. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cùm exercitu Britanniam ingreſſus, quanquam proſpera pugna terruerit incolas, ac litore potitus ſit, poteſt uideri oſtendiſſe poſteris, nõ tradidiſſe. Mox bella ciuilia, & in rempublicam uerſa principum arma, ac longa obliuio Britãniæ etiam in pace. Conſilium id diuus

Auguſtus uocabat, Tyberius præcipué. Agitaſſe C. Cæſarem de intranda Britannia ſatis conſtat, ni uelox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduerſus Germaniam conatus fruſtra fuiſſent. Diuus Claudius autor operis, tranſuectis legionibus auxilijsq;, et aſſumpto in partem rerum Veſpaſiano. Quod initium uenturæ mox fortunæ fuit, domitæ gẽtes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, uterque bello egregius: redactaq; paulatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. Addita inſuper ueteranorum colonia. Quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. Is ad noſtram uſq; memoriam fidiſſimus manſit, uetere ac iam pridem recepta populi Romani conſuetudine, ut haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus cõtinuit, paucis admodum caſtellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isq; intra annum extinctus eſt. Suetonius hinc Paulinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus, firmatisq; præſidijs: quorum fiducia Monam inſulam ut uires rebellibus miniſtrantem aggreſſus, terga occaſioni patefecit. Nanque abſentia legati remoto metu, Britãni agitare inter ſe mala ſeruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere: nihil profici patientia, niſi ut grauiora

tanquam ex facili tolerantibus imperentur: ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi, è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæuiret: æquè diſcordiam præpoſitorum, æquè concordiam ſubiectis exitioſam: alterius manus centuriones, alterius uim & contumelias miſcere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum: in prælio fortiorem eſſe qui ſpoliet, nunc ab ignauis plerunq; & imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, iniungi delectus, tanquam mori tantum pro patria neſcientibus: quantum enim tranſiſſe militum, ſi ſeſe Britanni *numerent? ſic* Germanias *excuſſiſſe iugum, & flumine non* Oceano *defendi: ſibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam cauſas belli eſſe: receſſuros ut diuus* Iulius *receſſiſſet, modò uirtutes maiorum ſuorum æmularentur: néue prælij unius aut alterius euentu pauescerent: plus impetus, maiorem conſtantiam penes miſeros eſſe: iam* Britannorum *etiam deos miſereri, qui* Romanum *ducem abſentem, qui relegatum in alia inſula exercitum detineret: iam ipſos, quod difficillimum fuerit, deliberare: porrò in eiuſmodi conſilijs periculoſius eſſe deprehendi, quàm audere.* His *atque talibus inuicem inſtincti,* Voadica *generis regij fœmina duce, neque enim ſexum in imperijs diſcernunt, ſumpſere uniuerſi bellum: ac ſparſos per caſtella milites conſectati, expugnatis præſidijs, ipſam colo-*

loniam

loniam inuaſere, ut ſedem ſeruitutis. Nec ullum in barbaris ſæuitiæ genus omiſit ira et uictoria. Quòd niſi Paulinus,*eo cognito prouinciæ motu, properè ſubueniſſet, amiſſa* Britannia *foret: quam unius prælij fortuna, ueteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſq;, quos conſciẽtia defectionis, et proprius ex legato timor agitabat.* Hic *cùm egregius cætera, arroganter in deditos, & ut ſuæ quoq; iniuriæ ultor, durius conſuleret, miſſus* Petronius Turpilianus *tanquam exorabilior, & delictis hoſtium nouus, eoq̃; pœnitentiæ mitior, compoſitis prioribus nihil ultrà auſus,* Trebellio Maximo *prouinciam tradidit.* Trebellius *ſegnior, & nullis caſtrorum experimentis, comitate quadam curandi prouinciam tenuit.* Didicere *iam barbari quoq; ignoſcere uitijs blandientibus.* Et *interuentus ciuilium armorum præbuit iuſtam ſegnitiæ excuſationem.* Sed *diſcordia laboratum, cùm aſſuetus expeditionibus miles otio laſciuiret.* Trebellius *fuga ac latebris uitata exercitus ira, indecorus atq; humilis, precariò mox præfuit: ac uelut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem.* Hæc *ſeditio ſine ſanguine ſtetit.* Nec Vectius Volanus *manentibus adhuc ciuilibus bellis agitauit* Britanniam *diſciplina.* Eadem *inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quòd innocens* Volanus, *& nullis delictis inuiſus charitatem parauerat loco autoritatis.* Sed *ubi cum*

cætero orbe Veſpaſianus & Britanniam recuperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerealis, Brigantum ciuitatem, quæ numeroſiſſima prouinciæ totius perhibetur, aggreſſus multa prælia, & aliquando non incruenta: magnamq; Brigantum partem aut uictoria amplexus, aut bello. Et cùm Cerealis quidem alterius ſucceſſoris curam famamq; obruiſſet, ſuſtinuit quoq; molem Iulius Frontinus uir magnus quantum licebat, ualidamq; & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit, ſuper uirtutem hoſtium, locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum, has bellorum uices media iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuenit, cùm & milites uelut omiſſa expeditione ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem uerterētur. Ordouicum ciuitas haud multo ante aduentum eius, alam in finibus ſuis agentem, prope uniuerſam obtriuerat: eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quanquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumpta apud militem illius anni quies tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potius uidebatur, ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractiſque legionum uexillis & modica auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordo-

uices

uices non audebant, ipſe ante agmen quo cæteris par animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem: cæſaq; propè uniuerſa gente non ignarus inſtandum famæ, ac prout prima ceſſiſſent fore uniuerſa, Monam inſulam, cuius poſſeſſione reuocatum Paulinum rebellione totius Britanniæ ſuprà memoraui, redigere in poteſtatẽ animo intendit. Sed ut in dubijs conſilijs, naues deerant, ratio & conſtantia ducis tranſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliarium, quibus nota uada, & patrius nandi uſus, quo ſimul ſeq; & arma & equos regunt, ita repentè immiſit, ut obſtupefacti hoſtes qui claſſem, qui naues, qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint ſic ad bellum uenientibus. Ita petita pace, ac dedita inſula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per oſtentationem aut officiorum ambitum tranſigunt, labor & periculum placuiſſet. Nec Agricola proſperitate rerum in uanitatem uſus, expeditionem aut uictoriam uocabat, uictos cõtinuiſſe: ne laureatis quidẽ geſta proſequutus eſt, ſed ipſa diſſimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus quanta futuri ſpe tam magna tacuiſſet. Cæterùm animorum prouinciæ prudens, ſimulq; doctus per aliena experimenta parum profici armis, ſi iniuriæ ſequerentur, cauſas bellorum ſtatuit excidere, à ſe ſuiſq; orſus. Primam domum

ſuam coërcuit, quod pleriſq; haud minus arduũ eſt, quàm prouinciam regere: nihil per libertos ſeruoſq; publicæ rei: non ſtudijs priuatis, nec ex commẽdatione aut precibus centurionum milites aſcire, ſed optimum quenq; fideliſſimum putare: omnia ſcire, non omnia exequi: paruis peccatis ueniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe: officijs & adminiſtrationibus potius nõ peccaturos, quàm damnare cùm peccaſſent. Frumenti *& tributorũ auctionem æqualitate munerum mollire, circũciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauius tolerabãtur.* Nanq; *per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere ultro frumenta, ac uendere pretio cogebantur.* Di*uortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut ciuitates à proximis hybernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucroſum fieret.* Hæc *primo ſtatim anno comprimendo egregiam famam paci circundedit, quæ uel incuria uel tolerantia priorum haud minus quàm bellum timebatur. Sed ubi æſtas aduenit, contracto exercitu multùm in agmine laudare modeſtiam, diſiectos coërcere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſyluas ipſe prætẽtare: & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excurſibus popularetur: atq; ubi ſatis terruerat, parcendo, rurſus irritamenta pacis oſtentare.* Quibus *re-*

bus

bus multæ ciuitates, quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus iram poſuere, & præſidijs caſtelliſq́; circundatæ, tanta ratione curaq́;, ut nulla antè Britanniæ noua pars illaceßita tranſierit. Sequens hyems ſaluberrimis conſilijs abſumpta. Nanq; ut homines diſperſi ac rudes, eoq́; bello faciles, quieti & otio per uoluptates aßueſcerent, hortari priuatim, adiuuare publicè, ut templa, fora, domus extruerent, laudando promptos, & caſtigando ſegnes. Ita honoris æmulatio, pro neceßitate erat. Iam uerò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorũ ſtudijs Gallorum anteferre, ut qui modò linguam Romanam abnuebãt, eloquentiam concupiſcerẽt. Inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga. Paulatimq́; diſceßum ad delinimenta uitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. Idq́; apud imperitos humanitas uocabatur, cùm pars ſeruitutis eßet. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, uaſtatis uſque ad Taum (æſtuario nomẽ eſt) nationibus. Qua formidine territi hoſtes, quanquam conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceßere non auſi. Ponendiſq́; inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientius legiße, nullum ab Agricola poſitum caſtellum aut ui hoſtium expugnatum, aut pactione ac fuga deſertũ. Crebræ eruptiones. Nam

aduerſus moras obſidionis annuis copijs firmabantur. Ita *intrepida ibi hyems, & ſibi quiſque præſidio, irritis hoſtibus, eoq; deſperantibus, quia ſoliti plerunque damna æſtatis hybernis euentibus penſare, tum æſtate atq; hyeme iuxta pellebantur.* Nec Agricola *unquam per alios geſta auidus intercepit, ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat.* Apud *quoſdam acerbior in conuicijs narrabatur, ut bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus.* Cæterùm *ex iracundia nihil ſupererat.* Secretum *& ſilentium eius non timeres.* Honeſtius *putabat, offendere, quàm odiſſe.* Quarta *æſtas obtinendis quæ percurrerat inſumpta, ac ſi uirtus exercituum &* Romani *nominis gloria pateretur, inuentus in ipſa* Britannia *terminus.* Nam Glota *&* Bodotria *diuerſi maris æſtus per immenſum reuecti, anguſto terrarum ſpatio dirimuntur, quod tum præſidijs firmabatur: atque omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis uelut in aliam inſulam hoſtibus.* Quinto *expeditionum anno naue prima tranſgreſſus ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prælijs domuit: eamq; partem* Britanniæ *quæ* Hyberniam *aſpicit, copijs inſtruxit, in ſpem magis quàm ob formidinem.* Siquidem Hybernia *medio inter* Britanniam *atque* Hiſpaniam *ſita, &* Gallico *quoque mari opportuna, ualētiſſimam imperij partem, magnis inuicem uſibus miſcuerit.* Spatium

eius

eius ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solũ cœlumq́;, & ingenia cultusq́; hominum haud multum à Britannia differunt. Melius aditus portusq́; per commercia, & negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſtica unum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione una, & modicis auxilijs debellari, obtineriq́; Hyberniã poſſe. Idq́; etiam aduerſus Britanniã profuturam, ſi Romana ubiq; arma, & uelut è conſpectu libertas tolleretur. Cæterũ æſtate qua ſextũ officij annum inchoabat, amplas ciuitates trãs Bodotriam ſitas, quia motus uniuerſarũ ultra gentiũ, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebãtur, portus claſſe explorauit: quæ ab Agricola primùm aſſumpta in partem uirium, ſequebatur egregia ſpecie, cùm ſimul terra, ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe ijſdem caſtris pedes equésque, & nauticus miles miſti copijs & lætitia ſua quiſque facta, ſuos caſus attollerent: ac modò ſyluarum, & mõtium profunda, modò tempeſtatum ac fluctuum aduerſa, hinc terra, & hoſtis, hinc auctus Oceanus militari iactantia compararentur. Britannos quoq;, ut ex captiuis audiebatur, uiſa claſſis obſtupefaciebat, tanquam aperto maris ſui ſecreto ultimum uictis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuerſi Caledoniã incolentes populi

paratu

paratu magno, maiore fāma, uti mos eſt de ignotis, oppugnaſſe ultro caſtella adorti, metum ut prouocantes addiderāt: regrediēdumq́; citra Bodotriam, & excedendū potius quàm pellerentur, ſpecie ignaui prudentium admonebāt, cū interim cognoſcit, hoſtes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne ſuperante numero, & peritia locorum circumiretur, diuiſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod ubi cognitū hoſti, mutato repentè conſilio uniuerſi nonā legionem ut maximè inualidam, nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepidationem cæſis uigilibus irrupere. Iamq́; in ipſis caſtris pugnabant, cùm Agricola iter hoſtiū ab exploratoribus edoctus, & ueſtigijs inſecutus, uelociſſimos equitū peditumq́; aſſultare tergis pugnantium iubet, mox ab uniuerſis adijci clamorē. & propinqua luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britāni: & Romanis redit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloria certabant. ultro quin etiā irrupere. & fuit atrox in ipſis portarum anguſtijs prælium, donec pulſi hoſtes, utroq; exercitu certante, his ut tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio uiderentur. quòd niſi paludes & ſyluæ fugiētes texiſſent, debellatum illa uictoria foret. Cuius conſtantia ac fama ferox exercitus: nihil uirtuti ſuæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumq́; tandem Britanniæ terminum continuo præliorum curſu fremebat: atq; illi modò cauti

dò cauti ac ſapientes, prompti poſt euentum ac magniloqui erant. Iniquiſsima hæc bellorum conditio eſt, proſpera omnes ſibi uendicant, aduerſa uni imputantur. At Britanni non uirtute, ſed occaſione & arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta trāſferrent, cœtibus ac ſacrificijs cōſpirationem ciuitatum ſancirēt. Atq; ita iritatis utrinq; animis diſceſsum. Eadem æſtate cohors Vſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniā tranſmiſsa, magnū ac memorabile facinus auſa eſt. Occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immiſti manipulis exēplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per uim gubernatoribus aſcendere: & uno remigrante, ſuſpectis duobus, eoq́; interfectis, nondū uulgato rumore ut miraculum prouehebātur: mox hàc atq; illà rapti & cum pleriſq; Britannorum ſua defenſantiū prælio cōgreſsi, ac ſæpe uictores, aliquando pulſi, eò ad extremum inopiæ uenere, ut infirmiſsimos ſuorū, mox ſorte ductos ueſcerētur: atq; ita circūuecti Britanniam, amiſsis per inſcitiam regēdi nauibus, pro prædonibus habiti, primū à Sueuis, mox à Friſijs intercepti ſunt. ac fuere, quos per cōmercia uenundatos, & in noſtrā uſq; ripā mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtrauit. Initio æſtatis Agricola domeſtico uulnere

nere ictus, anno ante natũ filium amiſit. Quem caſum neq; ut pleriq; fortium uirorum ambitioſe, neq; per lamenta rurſus ac mœrorem muliebriter tulit, & in luctu bellum inter remedia erat. Igitur præmiſſa claſſe, quæ pluribus locis prædata, magnum, & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis *fortiſſimos & longa pace exploratos addiderat, ad montem* Grampium *peruenit, quem iam hoſtes inſederant.* Nam Britanni *nihil fracti pugnæ prioris euentu, & ultionem aut ſeruitium expectantes, tandemq; docti commune periculum concordia propulſandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum uires exciuerant.* Iamq; *ſuper triginta millia armatorum aſpiciebãtur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac uiridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſq; decora geſtantes, cùm inter plures duces uirtute & genere præſtãs nomine* Galgacus, *apud cõtractam multitudinem prælium poſcentem, in hunc modum locutus fertur.* Quoties *cauſas belli, & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernũ diẽ, conſenſumq; ueſtrum, initium libertatis totius* Britanniæ *fore.* Nam *& uniuerſi ſeruitutis expertes: & nullæ ultrà terræ, ac ne mare quidem ſecurum imminente nobis claſſe* Romana. Ita *prælium atq; arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignauis tutiſſima ſunt.* Priores *pugna*

gnæ quibus aduerſus Romanos *uaria fortuna certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebāt: quia nobiliſsimi totius* Britanniæ, *eoq́; in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium litora aſpicientes, oculos quoq; à contractu dominationis inuiolatos habebamus.* Nos *terrarum ac libertatis extremos, receſsus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus* Britanniæ *patet, atq; omne ignotum pro magnifico eſt.* Sed *nulla iam ultrà gens, nihil niſi fluctus & ſaxa.* Et *inferiores* Romani, *quorum ſuperbiā fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris: raptores orbis, poſtquā cuncta uaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambititioſi, quos nō* Oriens, *non* Occidens, *ſatiauerit: ſoli omnium opes atq; inopiam pari affectu concupiſcunt: auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium, atq; ubi ſolitudinē faciunt, pacem appellant.* Liberos *cuiq; ac propinquos ſuos natura chariſsimos eſſe uoluit: hi per delectus alibi ſeruituri auferuntur.* Coniuges, *ſororesq́;, & ſi hoſtilē libidinem effugiant, nomine amicorum atq; hoſpitum polluuntur.* Bona *fortunasq́; in tributum egerunt, in annonam frumentum: corpora ipſa ac manus, ſyluis ac paludibus emuniendis uerbera inter ac contumelias conterunt.* Nata *ſeruituti mancipia ſemel ueneunt, atq; ultro à dominis aluntur:*

Britan

Britannia ſeruitutẽ ſuam quotidie emit, quotidie paſcit. Ac ſicut in familia recentiſsimus quiſq; ſeruorum & conſeruis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum uetere famulatu, noui nos & uiles in excidium petimur. Neq; enim arua nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſeruemur. Virtus porrò ac ferocia ſubiectorum ingrata imperantibus. Et longinquitas ac ſecretum ipſum, quò tutius, eò ſuſpectius. Ita ſublata ſpe ueniæ, tãdem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria chariſsima eſt. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra, ac niſi felicitas in ſocordiã uertiſſet, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti et libertatem non in præſentia laturi, primo ſtatim cõgreſsu unde oſtendamus quos ſibi Caledonia uiros ſepoſuerit. An eandem Romanis in bello uirtutem, quam in pace laſciuiã adeſſe creditis? Noſtris illi diſceſsionibus ac diſcordijs clari, uitia hoſtiũ in gloriam exercitus ſui uertũt: quem contractum ex diuerſiſsimis gentibus ut ſecundæ res tenent, ita aduerſæ diſſoluent: niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſq; dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quàm ſeruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror eſt, infirma uincula charitatis. Quæ ubi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipiẽt. Omnia uictoriæ

incita

incitamenta pro nobis ſunt: nullæ Romanos cõiuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſq; patria, aut alia eſt. Paucos numero circum trepidos ignorãtia, cœlum ipſum ac mare & ſyluas ignota omnia circunſpectãtes, clauſos quodammodo ac uictos alij nobis tradiderunt. Ne terreat uanus aſpectus, & auri fulgor atq; argenti, quod neq; tegit neq; uulnerat. In ipſa hoſtium acie inueniemus noſtras manus. Agnoſcent Britanni ſuam cauſam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deſerent illos cæteri Germani, tanquã nuper Vſipij reliquerunt. Nec quicquã ultrà formidinis, uacua caſtella, ſenum coloniæ, inter male parentes & iniuſtè imperãtes ægra municipia & diſcordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla & cæteræ ſeruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem & maioris ueſtros & poſteros cogitate. Excepere orationem alacres, & barbari moris cãtu & fremitu clamoribuſq; diſſonis. Iamq; agmina, & armorum fulgores audentiſſimi cuiuſq; procurſu, ſimul inſtruebantur acies, cum Agricola quanquam lætum & uix monitus coërcitum militẽ adhuc ratus, ita diſſeruit: Octauus annus eſt, commilitones, ex quo uirtute & auſpicijs Imperij Romani, fide atq; opera ueſtra Britanniam uiciſtis, tot expeditionibus, tot

*prælijs ſeu fortitudine aduerſus hoſtes,ſeu pa-
tientia ac labore penè aduerſus ipſam rerum
naturam opus fuit.* Neq; *me militum , neq; uos
ducis pœnituit.* Ergo *egreſſi , ego ueterum le-
gatorum,uos priorum exercituum terminos,fi-
nem* Britanniæ *non fama nec rumore,ſed ca-
ſtris & armis tenebimus.inuenta* Britannia *et
ſubacta.* E*quidem in agmine cùm uos paludes
montéſue, & flumina fatigarent, fortiſſimi
cuiuſq; uocem audiebam,*Q*uando dabitur ho-
ſtis,quando acies?* V*eniunt, è latebris ſuis ex-
truſi.* E*t uota uirtusq́; in aperto, omniaq́; pro-
na uictoribus,atq; eadē uictis aduerſa.*Nam *ut
ſuperaſſe tantū itineris,ſyluas euaſiſſe,tranſiſſe
æſtuaria,pulchrum ac decorum in frontem, ita
fugiētibus periculoſiſſima quæ hodie proſperri
ma ſunt.*Neq; *enim nobis aut locorum eadem
notitia, aut commeatuum eadem abundantia:
ſed manus,& arma,& in his omnia.*Q*uod ad
me attinet,iam pridem mihi decretum eſt,neq;
exercitus,neq; ducis terga tuta eſſe.* Proinde *&
honeſta mors turpi uita potior,& incolumitas
ac decus eodem loco ſita ſunt.*Nec *ingloriū fue-
rit,in ipſo terrarum ac naturæ fine cecidiſſe.* Si
*nouæ gentes atq; ignotæ acies conſtitiſſet, alio-
rum exercituum exemplis uos hortarer: nunc
ueſtra decora recenſete,ueſtros oculos interro-
gate.* I*i ſunt,quos proximo anno unā legionem
furto noctis aggreſſos,clamore debellaſtis:ij cæ-
terorum*

*terrorum Britannorum fugaciſſimi, ideoq; tan
diu ſuperſtites. Quomodo ſyluas ſaltusq; pene-
trātibus fortiſſimum quodque animal robore,
pauida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur:
ſic acerrimi Britannorum iam pridem cecide-
runt: reliquus eſt numerus ignauorum, &
metuentium. Quos quod tandem inueniſtis,
non reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt nouiſſi-
mi, & extremo metu corpora defixere in his
ueſtigijs, in quibus pulchram, & ſpectabilem
uictoriam ederetis. Tranſigite cum expedi-
tionibus, imponite quinquaginta annis ma-
gnum diem: approbate reipub. nunquam exer
citui imputari potuiſſe aut moras belli aut cau
ſas debellandi. Et alloquente adhuc Agricola
militū ardor imminebat, & finē orationis in-
gens alacritas conſecuta eſt, ſtatimq; ad arma
diſcurſum. Inſtinctos ruētesq; ita diſpoſuit, ut
peditū auxilia, quæ octo millia erāt, mediā aciē
firmarent: equitum tria millia, cornibus affun-
derentur. Legiones pro uallo ſtetere, ingēs uicto
riæ decus citra Romanum ſanguinem bellanti,
& auxilium ſi pellerentur. Britannorum acies
in ſpeciem ſimul ac terrorem editioribus locis
conſtiterant: ita ut primum agmen æquo, cæteri
per accliue iugum connexi uelut inſurgerent,
media campi Couinarius, & eques ſtrepitu, ac
diſcurſu complebat. Tum Agricola ſuperan-
te hoſtium multitudine ueritus, ne ſimul in fron*

 tem,

tem, ſimul & latera ſuorum pugnaretur, diductis ordinibus, quanquam porrectior acies futura erat, & arceſſendas plerique legiones admonebant, promptior in ſpem, & firmus aduerſis, dimiſſo equo pedes ante uexilla conſtitit. Ac primo congreſſu eminus certabatur. Simul conſtantia, ſimul arte, Britanni ingentibus gladijs, & breuibus cetris miſſilia noſtrorum uitare, uel excutere, atque ipſi magnam uim telorũ ſuperfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, ut rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipſis uetuſtate militiæ exercitatum, & hoſtibus inhabile parua ſcuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij ſine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur ut Bataui miſcere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere, cæteræ cohortes æmulatione & impetu commiſtæ proximos quoſq; cædere: ac plerique ſemineces aut integri feſtinatione uictoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, Couinarij peditum ſe prælio miſcuere: & quanquàm recentem terrorem intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus et inæqualibus locis hærebant: minimeq; equeſtris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu ſtantes ſimul equorum corporibus impellerentur

tur. Ac ſæpe uagi currus, exterriti ſine rectoribus equi, ut quenque formido tulerat, tranſuerſos aut obuios incurſabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes ſumma collium inſederant, & paucitatem noſtrorum uacui ſpernebant, digredi paulatim & circumire terga uincentium cœperãt: ni idipſum ueritus Agricola quatuor equitum alas, ad ſubita belli retentas, uenientibus oppoſuiſſet, quantoq; ferocius accurrerant, tantò acrius pulſos in fugam disiecisſet. Ita conſilium Britannorum in ipſos uerſum. Tranſuectæq; præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſere. Tum uerò patentibus locis grande & atrox ſpectaculum: ſequi, uulnerare, capere, atque eoſdem oblatis aliјs trucidare. Iam hoſtium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præſtare. Quidam inermes ultro ruere, ac ſe morti offerre. Paſſim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus. & aliquando etiam uictis ira uirtusq;: poſtquam ſyluis appropinquarunt, collecti, primos ſequentium incautos & locorum ignaros circumueniebat. Quod ni frequens ubique Agricola, ualidas & expeditas cohortes indaginis modo, & ſicubi arctiora erant, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſyluas equitem perſultare iuſſiſſet, acceptum aliquod uulnus per nimiã fiduciam foret. Cæterũ

ubi cõpoſitos firmis ordinibus ſequi rurſus uidere, in fugam uerſi nõ agminibus ut prius, nec alius alium reſpectantes, rari, & uitabundi inuicem, longinqua atque auia petiere. Finis ſequendi nox, & ſatietas fuit. Cæſa hoſtiũ ad decem millia. Noſtrorũ trecenti quadraginta cecidere, in quîs Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore et ferocia equi hoſtibus illatus. Et nox quidẽ gaudio prædaq; læta uictoribus: Britanni palantes miſtoq; uirorum mulierumq; ploratu, trahere uulneratos, uocare integros, deſerere domos, ac per irã ultrò incẽdere: eligere latebras, & ſtatim relinquere: miſcere inuicem conſilia aliqua, dein ſperare: aliquando frangi aſpectu pignorum ſuorum, ſæpius concitari. Satisq; conſtabat ſæuiſſe quoſdam in coniuges ac liberos, tanquam miſererentur. Proximus dies faciem uictoriæ latius aperuit. uaſtum ubiq; ſilentium, ſecreti colles. Fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. Quibus in omnem partem dimiſſis, ubi incerta fugæ ueſtigia, neq; uſquam cõglobari hoſtes compertum, & exacta iam æſtate ſpargi bellum nequibat, in fines Horeſtorum exercitũ deducit. Ibi acceptis obſidibus, præfecto claſſis circumuehi Britanniam præcepit. data ad id uires, & præceſſerat terror. Ipſe peditem atq; equites lento itinere, quo nouarum gẽtium animi ipſa trãſitus mora terrerentur, in hybernis locauit. Et ſimul

claſſis

claſsis ſecunda tempeſtate ac fama Trutulenſem portum tenuit, unde proximo latere Britāniæ lecto omni redierat. Hunc rerum curſum, *quanquàm nulla uerborum iactantia, epiſtolis Agricolæ actum, ut Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper falſum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et crines in captiuorum ſpeciem formarentur: at nunc uerā magnamq; uictoriam, tot millibus hoſtium cæſis ingenti fama celebrari. Id ſibi maximè formidoloſum, priuati hominis nomen ſupra principis attollit: fruſtra ſtudia fori, & ciuilium artium decus in ſilentium acta, ſi militarem gloriam alius occuparet. et cætera utcunq; facilius diſsimulari, ducis boni imperatoriam uirtutem eſſe: Talibus curis exercitus; quodq; ſæuæ cogitationis indicium erat, ſecreto ſuo ſatiatus, optimū in præſentia ſtatuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. Nam etiam tum Agricola Britanniá obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, et quicquid pro triumpho datur, multo uerborū honore cumulata, decerni in ſenatu iubet: additq; inſuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ deſtinari, uacuam tum morte Atilij Ruſi conſularis, & maioribus reſeruatam. Credidere pleriq; libertū ex ſecretioribus miniſterijs miſsum*

ad Agricolam, codicillos, quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, ut ſi in Britannia foret, traderentur: cumq́; libertum in ipſo freto Oceani obuiū Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe: ſiue uerum iſtud, ſiue ex ingenio principis fictum ac compoſitum eſt. Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutamq́;. Ac ne notabilis celebritate & frequētia occurrētium introitus eſſet, uitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptū erat, uenit: exceptusq́; breui oſculo et nullo ſermone, turbæ ſeruientium immiſtus eſt. Cæterùm ut militare nomen, graue inter otioſos, alijs uirtutibus temperaret, trāquillitatem atq; otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus: adeò ut pleriq;, quibus magnos uiros per ambitionem æſtimare mos eſt, uiſo aſpectoq; Agricola, quærerent famā, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. Cauſa periculi non crimen ullum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus uirtutibus princeps, & gloria uiri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecutæ ſunt Reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Myſia Daciaq́;, & Germania Pannoniaq́;, temeritate aut per ignauiā ducum amiſſi: tot militares uiri cum tot cohor-

tibus

tibus expugnati et capti. Nec iam de limite imperij & ripa, ſed de hybernis legionum & poſſeßione dubitatũ. Ita cùm damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore uulgi dux Agricola: comparantibus cunctis uigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorum. Quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures uerberatas, dum optimus quiſque libertorum amore et fide, peßimi malignitate & liuore, pronum deterioribus principem extimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis uirtutibus, ſimul uitijs aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo Proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuica nuper, nec Agricolæ conſiliũ deerat, nec Domitiano exemplum. Acceßere quidam cogitationum principis periti, qui iturúsne eßet in prouinciã, ultro Agricolã interrogarent. Ac primò occultius quietem & otium laudare, mox operam ſuam in approbanda excuſatione offerre: poſtremò non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrenteſq́; pertraxere ad Domitianum. Qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audijt preces excuſantis, & cũ annuißet, agi ſibi gratias paßus eſt: nec erubuit beneficij inuidia: ſalarium tamen Proconſulari ſolitũ offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceßum, Agricolæ non dedit: ſiue

offenſus non petitũ, ſiue ex conſcientia,ne quod uetuerat uideretur emiſſe. Proprium humani ingenij eſt,odiſſe quem læſeris: Domitiani uerò natura præceps in iram: & quò obſcurior,eò irreuocabilior.moderatione tamẽ prudentiaq́; Agricolæ leniebatur:quia non contumacia neq; inani iactatione libertatis famam fatúmque prouocabat.Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis principibus.magnos uiros eſſe: obſequiumq́; ac modeſtiam, ſi induſtria ac uigor adſint, eò laudis excedere, quò pleriq; per abrupta, ſed in nullũ rei pòſt uſum, ambitioſa morte inclaruerunt. Finis uitæ eius nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotiſq́; non ſine cura fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus,& uentitauere ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam audita morte Agricolæ, aut lætatus eſt,aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtans rumor,ueneno interceptum. Nobis nihil cõperti,affirmare auſim. Cæterùm per omnem ualitudinẽ eius,crebrius quàm ex more principatus per nuntios uiſentis, & libertorum primi, & medicorum intimi uenere: ſiue cura illud,ſiue inquiſitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per diſpoſitos curſores nuntiata conſtabat, nullo credente ſic accelerari, quæ triſtis audiret. Speciem tamen doloris animo uultuq́; præ ſe tulit,ſecurus iam odij,&

qui facilius diſsimularet gaudiũ quàm metum. Satis conſtabat lecto teſtimonio Agricolæ, quo cohæredem optimæ uxori & piiſsimæ filiæ Domitianum ſcripſit, lætatum eum, uelut honore iudicioq́; : tam cæca & corrupta mens aſsiduis adulationibus erat, ut neſciret à bono patre nõ ſcribi hæredem, niſi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæſare ter conſ. Idibus Iuniis: exceſsit ſexto & quinquageſimo anno, decimo Kalẽd. Septẽb. Collega Priſcoq́; C O S S. Quòd ſi habitum quoque eius poſteri noſcere uelint, decentior quàm ſublimior fuit. nihil metus in uultu. Gratia oris ſupererat. Bonũ uirũ facilè crederes, magnum libenter. Et ipſe quidem, quanquam medio in ſpatio integræ ætatis ereptus, quãtum ad gloriam longiſsimum æuum peregit. Quippe & uera bona, quæ in uirtutibus ſita ſunt, impleuerat, & Conſularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud aſtruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, ſpecioſæ contigerant. filia atq; uxore ſuperſtitibus, poteſt uideri etiam beatus incolumi dignitate, florente fama, ſaluis affinitatibus & amicitiis futura effugiſſe. Nam ſicuti durare in hac beatiſsimi ſeculi luce, ac principem Traianũ uidere, augurio uotisq́; apud noſtras aures ominabatur: ita feſtinatæ mortis grande ſolatium tulit, euaſiſſe poſtremũ illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac ſpiramenta

ramenta temporum, ſed continuo & uelut uno ictu Remp. exhauſit. Non uidit Agricola obſeſſam Curiam, & clauſum armis ſenatum, & eadem ſtrage tot Conſularium cædes, tot nobiliſſimarum fœminarum exilia & fugas. Vna adhuc uictoria Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam uillam ſententia Meſſalini ſtrepebat, & Maſſa Bebius iam tum reus erat. Mox noſtræ duxere Heluidium in carcerē manus. Nos Maurici, Ruſticiq́; uiſus, nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit oculos, iuſſitq́; ſcelera, nō ſpectauit. Præcipua ſub Domitiano miſeriarū pars erat, uidere & aſpici: cùm ſuſpiria noſtra ſubſcriberētur: cùm denotandis tot hominū palloribus ſufficeret ſæuus ille uultus & rubor, à quo ſe contra pudorem muniebat. Tu uerò felix Agricola non uitæ tantum claritate, ſed etiam opportunitate mortis. Vt perhibent qui interfuerūt nouiſſimis ſermonibus tuis, conſtans & libens fatum excepiſti, tanquam pro uirili portione innocentiam principi donares. Sed mihi filiæ que præter acerbitatem parentis erepti auget mœſtitiam, quòd aſſidere ualitudini, fouere deficientem, ſatiari uultu, complexu, non contigit. excepiſſem certè mandata uocesq́;, quas penitus animo figeremus. Noſter hic dolor, noſtrum uulnus. Nobis tam longæ abſentiæ conditione ante quadriennium amiſſus es. Omnia ſine dubio,

optima

optima parentum aſsidente amantiſsima uxore, ſuperfuere honori tuo. Paucioribus tamen lacrymis compoſitus es, et nouiſsima in luce deſiderauere aliquid oculi tui, Si quis piorum manibus locus, ſi, ut ſapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ, placidè quieſcas, nosq́; domum tuam ab infirmo deſiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem uirtutum tuarum uoces, quas neq; lugeri, neq; plangi fas eſt: admiratione te potius temporalibus laudibus, et, ſi natura ſuppeditet, militum decoramus. Is uerus honos, ea coniunctiſſimi cuiuſq; pietas. Id filiæ quoque uxoriq́; præceperim, ſic patris, ſic mariti memoriam uenerari, ut omnia facta dictáque eius ſecum reuoluant, famamq́; ac figuram animi magis quàm corporis complectantur: non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære fingũtur, ſed ut uultus hominum, ita ſimulacra uultus imbecilla ac mortalia ſunt, forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiã & artem, ſed tuis ipſe moribus poſsis. Quicquid ex Agricola amauimus, quicquid mirati ſumus, manet, manſurumq́; eſt in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum. Nam multos ueterum uelut ingloríos & ignobiles obliuio obruet, Agricola poſteritati narratus & traditus, ſuperſtes erit.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ELENCHVS IN ANNALES, RELIQVOS'QVE CORNELII TACITI LIBELLOS.

ADgandeſtrius princeps Cattorum 133
Adrana fluuius 58
Adoptiones orborum ficta 454
Adulterij pœna 821
Aegyptijs Iudaiciſque ſacris infecti pelluntur Italia 132
Aelius Seianus 214
Aelius Seianus dominationis captator 186
Aequinoctij ſydere tumeſcit Oceanus 69
Aeſtyorum gentes 837
Agricola in Britanniam 852
Agricolæ ad milites oratio 863
Agricolæ mors 872
Agrippæ poſthumi cædes 20
Agrippa Colonia, Kœln, nomen accepit ab Agrippina Auguſta, quòd illuc ueteranos deduci iuſſerit, ubi & genita fuit 326
Agrippinenſes Ciuili iunguntur 770
Agrippinenſis colonia direptionis periculo proxima 763
Agrippinenſes, Germanos in domibus diſperſos, trucidant 783

Agripp

Agrippina Auguſta impoſitum Rheno pontem, ſolui prohibet 68
Agrippina Rom. nauigat 126
Agrippina in Italiam rediens excipitur à populo 134
Agrippina accuſatur 367
Agrippinæ magnanimitas 68
Agrippinæ mors 263
Agrippinæ matris Neronis cædes 403
Albis fluuius 62.834
Albucilla multorum amoribus famoſa 281
Aliſo caſtellum 81
Allobroges, die auß dem Delphinat 562
Alpes Iuliæ 655
Amiſia fluuius 62.82
Amor belli 218
Amphitheatrum Placentinum 595
Amphitheatri apud fidenam caſus 223
Annales Corn. Taciti 208
Annæus Seneca 355
Annæi Senecæ cædes 483
Anni principatus Cæſarum 857
Annonæ grauitas ſeditionis cauſa 255
Annus magnus 856
Angriuarij 82.89
Angriuarij Romanos redimunt 90
Anſibarij à Chaucis pulſi, tutum exilium orant

orant 393
Anſibarij delentur 393
Anteius & Oſtorius accuſati 501
Antiſtius uetus 160
Antiſtius probroſa in Neronem carmina uulgauit 429
Antona fluuius Britanniæ 329
Antonius Primus 641.685
Antonij de Vitellianis *uictoria* 664
Antonij Primi *apud* Veſpaſianum *iactantia* 686
Aponium Saturninum milites ad ſupplicium depoſcunt 659
Arcus in memoriam Germanici Cæſaris apud ripam Rheni 118
Apuleia Varilia 110
Ara Vbiorum 45.59
Archelaus Cappadociæ rex 104
Arduenna ſaltus, Leuticher *Vuald* 162
Arenacum, Arnheim, *Infra* Coloniam *Agrippinenſem* 803
Arij 835
Ariobarzanes 79
Ariouiſtus regno Galliarum *potitus* 778
Armeniæ ſtatus 79
Armeniorum gens 115
Arminius princeps Cheruſcorum 58
Arminius Germanus Varum Quintilium *cum legionib*

legionibus occidit ibidem
Arminij cum fratre colloquium 82
Arminius liberator Germaniæ dolo propinquorum occiditur 134
Armorum ſpecies apud Germanos 812
Arpus princeps Cattorum 60
Artabanus rex Parthorum 78
Artauaſdes ab Antonio interfectus 79
Artaxata 382
Artaxia rex Armeniorum 120
Aruſpicum collegium 294
Aſciburgium Doesburg. quaſi die Aſchburg. 742
Aſinius Gallus 27
Aſinij Galli mors 261
Aſphaltites lacus 794
Aſyla ſtatuendi licentia 175
Auenticum Heluetiorum caput 564
Aufidienus Rufus 33
Augurium aquilarum 87
Auguſtales ludi 30.57
Auguſti teſtamentum 23
Auguſti funus 24
Auguſtodunum Heduorum caput 163
Auguſtus munia ſenatus in ſe traxit 16
Auguſtus ad dignitates ſuos prouexit ibid.
Auſpiciorum ac ſortium obſeruantia 815

B

Baduhenna lucus in Friſijs 239

Balſamum 793
Baſtarnæ 121
Bataui pars Cattorũ betouer, Holãdi 724. 826
Batauorum deſcriptio 724
Bataui uiros tantum, armaq́; Romanis miniſtrabant ibidem
Bataui delectum abnuunt, quanquam iubente Vitellio ibidem
Batauorum de Romanis querela ibidem
Batauorum conſanguinei Germani 727
Bataui per Germanias Galliasq́; libertatis autores celebrati 728
Batauis offerunt auxilia Germani 728
Batauo equite protriti fuerunt Hedui, Aruerniq́; ibidem 729
Batauorum acies, cantu uirorum, fœminarum ululatu ſonat ibidem
Bataui Romanos & Belgas uincunt 732
Batauorum pedites fuſi 743
Batauodurum, Vuykby Durſteten, ubi Vltraiectinus antiſtes arcem poſſidet; quo loco Rheni pars Lecca dici incipit 804
Batauorum à Ciuile alienatio 807
Batauorum cohortes ex Italia in Germaniam remiſſæ 629
Batauorum militum ſuperbia 601
Batauorum inſula 81
Belgæ 161
Belgæ Gallorum robur 780

Betaſij

Betaſij, die Peellender, *Habitant nobis trans Moſam* 762
Bellum in Africa motum 111
Bellum ſeruile in Ponto 684
Bellum inter Armenios & Hiberos 337
Bellum inter Parthos & Romanos de obtinenda Armenia 376
Bellum inter Othonem & Vitellium 591. 605. 610. & *ſeq.*
Bellũ in inferiori Germania geſtũ 727. 732. 742
Bingium, Bingen 774
Byzantij magnitudinem onerum apud ſenatum deprecantur 349
Blæſus legionum Pannonicarum legatus 30
Bonnam Herennius Gallus legionis primæ legatus obtinebat 731
Bonnenſia caſtra ibidem
Bonnenſe prælium 732
Boudicea Britanna. In uita Agricolæ legitur Voadica generis regij fœmina. Sed familiare librarijs V pro B ponere, & uiciſsim B pro V 421
Brenno, ſiue Brinio uel Brinnio aut Brinno nobilis Caninefas Batauorum dux 726
Brigantes populi Britanniæ 329
Brigantum ciuitas 852
Britannia 318
Britannia ad rebellionem commota 328
Britannici indoles 363

Britannici mors 364
Britanniæ deſcriptio 845
Britanni fœminarum ductu bellant 422
Britannorum querelæ de Romanis 849
Bructeri 54.62.829
Bructeri aliena pericula, hoc eſt, Anſibariorum deſerunt 395
Bructerorum cuneus 802
Burrus uita concedit 431

C

C. Piſo 473
Cædes inter Nucerinos ac Pompeianos 409
C. Caßius in exilium actus 497
C. Petronius 504
C. Silius 199
Caſia ſylua 53
Calbiacum oppidum in finibus Agrippinenſium 682
Caledonij 858
Caligula cur ita dictus 48
Calpurnius Piſo 201
Cameræ naues Ponticæ 684
Camulodunum 419
Camulodunum colonia 329
Candidati præturæ XII. 29
Caninefates 239
Caninefates Batauorum inſulæ partem coluerunt, origine, lingua, uirtute pares. Putantur eſſe quos Brabanticum uulgus hodie uocat
die

die Kennemerlender 726
Capitolij conflagratio 703
Cappadoces in formam prouinciæ redacti 115
Capreæ inſula 234
Caracates populi 774
Caractacus rex 329. & ſeq.
Cariobalda dux Batauorum 83
Căthimandua regina Brigantum 331. 682
Caßius Seuerus exul 202
Caſtra Vitellianorum capiuntur 672
Catti 827
Cattorum latrocinia 326
Cattis è clade Variana captiui Romani in annum quadrageſimum ſeruierunt 317
Catti ſuperiorem Germaniam uaſtant ibid.
Catti cũ Cheruſcis æternùm diſcordant ibid.
Càtumerus princeps Cattorum 295
Catuualda fines Marcomanorũ ingreditur 118
Catuualda forumiulium Narbonẽſis Gal. mittitur 120
Cauſa abſceßus Tyberij 228
Cauſæ luxus exoleſcentis 283
Cauſidicorum incommoda 854
Cæcinna 553. 593
Cæcinna uinctus à militibus 662
Cæcinnæ contra Veſpaſianum expeditio 649
Cæcinnæ cum Cheruſcis conflictus 64. 66
Celianæ orationes 863
Celtæ ius adipiſcendorum in urbe honorum expetunt

petunt 300
Centeſimam rerum uenalium deprecatur Pop. Romanus 75
Centuriones à militibus caduntur 41
Centurionatum egit Germanicus 50
Ceremoniæ circu Capitolium reſtituendum 758
Cerialis ad Treuiros ac Lingonas oratio 777
Certamen de pratore ſubrogando 111
Certamen de legatione mittenda inter Priſcum & Eprium 720
Ceſellius Baſſus Pœnus 494
Chamaui 394
Charicles medicus 283
Chauci Germaniam inferiorem incurſant 296
Chauci maiores 297
Chaucorum auxilia Batauis ueniunt 803
Cheruſci 831
Cheruſci regem petunt Italum Armenij ex Flauio fratre nepotem 295
Cheruſci in Italum mouent à Longobardis adiutum 256
Cheruſcorum fuga 87
Cheruſcorum in Suenos bellum 106
Chriſtianorum ſupplicia 471
Cillinius Mecœnas 254
Cimbri 777.831
Cicero 864
Ciceronis eruditio abſolutiſſima 873

Citarum

Citarum natio 275
Ciuilis caſtra legionum oppugnat 719
Ciuilis ad Cerialem oratio 807
Clarij Apollinis oraculum 113
Clades rei naualis apud Miſenum 472
Claſsis Germanici periclitatur in mari 91
Claſsis Rauennatis à Vitellio defecit 661
Claudius pater ſenatus appellatus 303
Claudius Cæſar ueneno perit 352
Cl. Ciuilis Batauorum princeps 724
Cl. Ciuilis cohibendo Rheno molem à Druſo Germanico factam diruit 804
Cl. Ciuilis auxilio Treuirorum, Lingonum, Germanorumq́; Rom. ſuperat 765
Cl. Ciuilis patrata legionum cæde propexum crinem depoſuit 766
Claudius Timarchus reus agitur iniuriarũ 455
Clutorius Priſcus eques Romanus 167
Codicilli Piſonis 144
Cogidunus rex 849
Cous immunitas tributa 348
Colloquium inter Corbulonem & Tyridatem 461
Cometes ſydus 412
Concilia Germanorum 817.823
Colonia Agrippinenſis 326.760
Comitia conſularia 76
Comitia è campo ad patres tranſlata 29
Comitia magiſtratuum in quinquennium 29

Coniuratio in Neronem 473
Coniuratorum proditio 476
Coniuratorum ſupplicia 490.& *ſeq.*
Conſilium de bello contra Vitellium gerendo 652.& *ſeq.*
Conſulum diſcordia 246
Contemptus auri & argenti 812
Contra luxum ciuitatis Romanæ 97
Contra Libertorum fraudes decretum 371
Conuiuium Neronis in ſtagno Agrippæ 465
Corbulo 358.377
Corbulo foßam inter Moſam Rhenumq́; trium & uiginti millium ſpatio produxit 298
Corbulonis ſeueritas 297
Cornelius Fuſcus 641
Cotta Meßalinus 190
Cotys dolo captus & occiſus 121
Cremonæ oppugnatio 675
Cremutius Cordus poſtulatur 210
Crupellarij 163
Cruptoricis uilla 240
Cugerni ſiue Gugerni. Vocantur uulgò die Gus licker 801.802
Cugernorum pagi 737
Cultus Germanorum 218
Curt. Montani oratio 750
Curtij Rufi genus 298
Cuſus fluuius 120

D

Dacus 527
Damnati, publicatis bonis ſepultura prohibebantur 266
Decretum pontificum de flaminis Dialis abſentia 182
Decumana porta 67
Deûm ædes dicantur 103
Dicendi forma & genera 729.738
Didius in Britanniam miſſus 333
Dierum ſpatia apud Britannos 848
Dij Germanorum 814
Diſcentium negligentia 872
Diſcordia inter Lugdunenſes Viennenſésque 561
Diſſidium inter Neronem & matrem Agrippinam 362
Diſſimulatio Tyberij 238
Diſtinctio pœnarum ex delicto 816
Diuodurum Mediomatricorum oppidum. Putant eſſe Metenſem urbem, à Metio reſtitutore ſuo ſic hodie dictam 560
Diuodurenſium cædes ibidem
Dolabella interficitur 625
Domitia 350
Domitianus 789.872.874
Domitianus ſolertia liberti ſeruatus 705
Domitium adoptat Claudius 326
Domitius Corbulo 155

Domitius Nero 292
Domus Neronis 468
Druſus frater Neronis 230
Druſus ad legiones Pannonicas mittitur 35
Druſiana foſſa 81
Druſi funus 193
Druſi mors 192.262
Duo opera à Tyberio ſtructa 279

E

Edictum Neronis de ſpectaculis 375
Educatio praua 873
Eloquentia licentiæ alumna 886
Eloquentiæ utilitas 843
Eprius Marcellus ibidem Item 867
Equeſtris fortuna apud Antium 182
Excidium Cremonæ 673
Exercitatio Oratorum qualis fuerit 874
Exhortatio ducum ad milites 801
Expeditio in Gallias defectionem molientes 772

F

Fabius Valens 560.562.695
Fabij Valentis ſegnitia 679
Fab. Valens capitur 682
Fabius Valens Vrbini interficitur 695
Famoſi ſenatu depelluntur 302
Falanius eques Ro. 71
Falſus Druſus 245
Falſus Nero 587

Falſus Scribonianus 631
Fatóne an forte res mortalium uoluantur 261
Felix Iudææ præfectus 344
Flamen Dialis ambit imperium Aſiæ proncon-
ſulare 173
Flauius Arminij frater 82
Flauiani in Capitolio obſeßi 74
Flauius Sabinus Veſpaſiani frater 697
Flauius Sabinus Capitolium inſedit 692
Flauij Sabini cædes 706
Fleuum caſtellum in Friſijs 238
Fœdum ſenatus ſeruitium 240
Fœminæ Germanorum 683
Fœmina ob lacrymas damnata 253
Fœminæ in gentes externas non trahendæ 156
Fœneratores poſtulantur 257
Forma & conſuetudo ueterum iudiciorum 884
Fortuna Auguſto domi improſpera 150
Forumiulium Colonia Narbonenſis Galliæ 120
Friſij tranſrhenanus populus 180. 229
Friſium nomen inter Germanos clarum 240
Friſiorum natio 297
Friſiorum legati in Pompeij theatro Romæ, nul
los mortalium armis aut fide ante Germ. eſſe
exclamant 392
Friſij uacuos agros obſident, qui quondam Cha
manorum, mox Tubantū, & pòſt Vſipiorum
fuerant, ſed decedere iubētur à Nerone 394
Friſij cæduntur 238

Friſij

Friſij rebellant ibidem
Friſij Romanos milites patibulo affigunt ibid.
Friſiorum uictoria 239
Fulcinius Trio 94
Furius Camillus Numidas profligauit 111
Funerandi modus 825

G

Galba Neroni ſuccedit 524
Galbæ cædes 520
Galbæ Cæſaris ad Neronem oratio 526
Galgaci Caledonij oratio 860
Gallia comata 300
Galli in Germaniam tranſgreßi 826
Galliarum ciuitates defectionem parant 161
Galuia Criſpinilla 567
Garamantum rex 203
Ganaſcus natione Caninefas, Chaucorum dux 296
Gelduba loci nomen, olim Rheno imminebat, Geldriæq; regioni nomen dediße putant 737. 741
Germaniæ uocabulum 810
Germani 295
Germaniæ inferioris legiones 522
Germaniæ ſuperioris legiones 523
Germanorum mos bellicus 597
Germani fluxis corporibus mutationem ſolis cœliq; haud tolerant ibidem
Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora

pora 646

Germani cuſtodes imperatori aderant, de Tyberio loquitur. Gardenknecht. 35

Germani cis Rhenum colentes 40

Germani læta bello gens 718

Germani in Romanos 762

Germanis cauſa tranſcendendi in Gallias, mutandæ ſedis amor 779

Germani pecunijs ac donis corrumpuntur 780

Germani fluminibus ſueti 800

Germanorum origo 810

Germanorum ritus 812

Germani indigenæ 809

Germaniæ motus ortus in Batauis 685

Germanicus Cæſar 42

Germanicus Auguſti ſororis nepos 228

Germanici genus 105

Germanicus in Aegyptum 116

Germanicus ex Aegypto 123

Germanici nauigatio 113

Germanicus in Cattos 57

Germanici aſtus 52

Germanici triumphus 103

Germanici Cæſaris mors 125

Germanicus Alexandro comparatus ibidem

Germanici exercitus defectus 530

Germanicarum legionum ſeditio 40

Germanorum ueterum libertas 831

Germanorum armatura 85

Gn. Lentulus 37
Gn. Piſo 105
Gn. Piſo nauigat Rom. 139
GortarZes 289
Gothini 835
Gothones putantur eſſe Gothi 118. 836
Gracchi prætoris de cohibendis fœneratoribus relatio 257
Granius Marcellus accuſatus 72
Grinnes loci nomen eſt inferioris Germaniæ, Putatur eſſe oppidum Rhin, quod illa gens Rhinnen appellat 804
Gugerni, uulgo die Gulicker 802

H

Haterius Agrippa 249
Haterius Supplex propè interfectus 28
Hedui 163
Hedui quorum ſedes hodie Burgũdiones tenẽt, ſenatorum in urbe ius adepti ſunt 302
Heluetij Gallorum bellicoſiſſimi 563
Heluetios Cæcinna aggreditur ac fundit 564
Heluetij Claudiũ Seuerum ducem legunt 563
Heluetij à Germanis Rhætisque trucidantur ibidem
Heluetij ſaucij aut palantes in montes Vocetium perfugiunt, uffden Bœtzberg ibidem
Heluetij à Cæcinna cæduntur ibidem
Heluidius Priſcus 720
Herculis columna 830

Herculi ſacra ſylua 84
Hercules Aegyptius antiquiſſimus 117
Hæreditates ſine teſtamento 822
Hermunduri 834
Hermiones 810
Hermundurorũ aduerſus Cattos uictoria 395
Hiberi Albaniq; Theſſalis orti 270
Hieroſolyma 795. & ſeq.
Hiſpani delubrum Tyberio matriq; eius orant 212
Honores in Germanicum 131
Honores Othoni decreti 548
Hortalus Hortenſij oratoris nepos 100
Hoſpitalitas Germanorum 822
Hybernia 856

I

Iceni populi Britanniæ 418
Icenorum rex Praſutagus ibidem
Idiſtauiſus campus 87
Ignes terra editi 395
Imperium Veſpaſiano portendentia 635
In Cattos irruptio 81
In Chaucis præſidium agitantiũ, ſeditio 45
Incendium montis Cœlij 232
Incendium ſub Nerone 466
Incurſio in Germaniam 53
Initia & cauſæ motus Vitelliani 551
Ingæuones 810
Inguiomerus Arminij patruus 61. 68

In Seia

In Seiani liberos animaduerſum 24
Inſidiæ Othonianis à Cæcinna diſpoſitæ 598
Inſidiæ Seiani aduerſus Germanici ſtirpem 229.23
Iordanes fluuius 794
Ira militum in Appium Flauianum. 658
Iſtæciones 810
Italus Cheruſcorum rex 295
Iubilius Hermundurorum rex 327
Iudææ ſitus 793
Iudæorum origo 790
Iudæorum ritus & inſtituta 792
Iugantum ciuitas 334
Iuhonum ciuitas in Germania, Romano. colonia 395
Iuhonum uillæ, arua, uici, ignibus exuſti ibid.
Iuliæ impudicitia 56
Iuliæ Auguſtæ mors 241
Iuliæ Agreſtis conſtantia 689
Iulius Agricola 891.& ſeq. Item 872
Iulius Florus 162
Iulius Manſuetus à filio occiſus 670
Iulius Paulus Batauorum primus 724
Iulius Tutor Treuir 760
Iulius Sabinus 771
Iulius Sacrouir 162.& ſeq.
Iulius Secundus 840
Iunia C. Caßij uxor 185
Iunij Blæſi mors 679

Iunij Sillani mors 353
Iunius Gallio 248
Iunius Ruſticus 243
Iuris principia 151

L

Lacedæmoniorum, & Meßeniorum legationes de iure templi Dianæ Limenetidis 217
Langobardi 107.833
Latinius Latiaris 235.249
Legationes ciuitatum Græcarum ob aſyla conſtituta 175
Legati Vologeſis regis Parthorum ad Veſpaſianum 757
Leges per uim latæ 152
Lentulus Getulicus 267
Lepida 148.149
Leuci 560
Lex de flaminica Diali 198
Lex Papia 152
Libanus mons 793
Libelli uecordes 95
Libido fœminarum coërcita 132
Libo Druſus 94
Licentia peßimorum 159
Licinius Mutianus 522
Ligij 328
Lingones 570
Literarum formæ à quibus repertæ 293
Literæ in Agrippinam, & Neronem 242

Literæ Tyberij ad ſenatum 169
Liuia Druſi uxor 188
Liuia duos uirilis ſexus ſimul edidit 132
Liuiæ ambitio 25
Lollia magicæ curioſitatis accuſatur 324
Londinium 420
Lucillius Longus 197
Lucillius centurio Cedò alteram, dictus 35
L. Apronius inferioris Germaniæ proprætor 239
L. Piſo pontifex 254
L. Piſo Proconſul Africæ interficitur 764
L. Piſonis mors 219
L. Veteris mors 500
Luceius Albinus 621
Locuſta uenefica 351
Ludi ſeculares 292
Lunæ defectus ſeditionem militum repreſsit 38
Luppia fluuius 62
Luſtrale certamen 495

M

Macronis potentia 279
Maguntiaci tribuni occiduntur 765
Maieſtatis lex reducta 71
Maieſtatis poſtulati 258
Malorix Friſiorum princeps 392
Malouendus Marſorum dux 92
Mamercus Scaurus 266
Mannus Iuiſtonis filius 810

Marcodurum uicus Vbiorum, hoc eſt, Agrippinenſium 738
Marcomanni 834
M. Aper 840
M. Lepidus 201
M. Terentÿ equitis Ro. oratio 252
Mare pigrum 836
Margarita Britannica 848
Maroboduus Marcomanorum rex, aduerſus Cheruſcos à Tyberio petit auxilia 108
Maroboduus à Tyberio Romam uocatur 119
Maricus Boius 623
Marius Celſus 547. 567
Marſorum uici 54
Marus fluuius 120
Mathematici Italia pellendi 97
Maternus 841
Matrimonia Germanorum 820
Matrimonium Claudÿ & Agrippinæ 316
Mattium Cattorum caput 58
Mattiaci 846. 827
Mattiaco in agro Curtius Rufus recluſit ſpecus quærendis uenis argenti 298
Mediomatrici 776
Mella Lucani pater 503
Meherdates 317
Memnonis effigies ſaxea 318
Menapÿ 738
Meſſalina nubit C. Silio 303

Meſſalina defertur apud Claudium 305
Meſſalinæ cum C. Silio adulterium 293
Meſſalinæ cædes 310
Milichus coniurationis proditor 478
Milites otio corrupti 645
Militum animi quomodo explorati 84
Militum cædes mutua 628
Miracula Veſpaſiano edita 783
Miſenenſis claſſis à Vitellio deficit 691
Mithridates Boſphoranus 322. *& ſeq.*
Mithridates in regnum redit 289
Mithridates uinctus 339
Mona inſula Britanniæ proxima 467
Mona inſula capitur 853
Mons inter lacum Fucinum & Lyrin amnem perruptus 345
Moſa fluuius 81. 738
Moſellam atq; Ararim facta inter utrunq; foſſa L. Vetus coniungere parat 392
Mos regum Armeniæ Hiberiæq; 3:9
Motus regnorum orientalium 78
Munatius Plancus legatus 46
Muſonius Rufus 710. 722
Mutianus 585
Mutiani iactantia 718
Mutiani contra Vitellium expeditio 639

N

Nabalia flumen, Beatus Rhenanus legit Vahalis 808

Naharuali 836
Natiuus ſpecus 229
Naua fluuius 774
Nauium uariæ formæ 80
Nemetes ſuperioris Germaniæ populi, die in Spirer biſtumb 326
Nero 335.353.356
Nero matri Agrippinæ necem ſtruit 398
Neronis fœdum ſtudium 407
Neronis ſcenica ſtudia 462
Neronis libido 360.370
Neroni filia nata, eademq́; breui defuncta 457
Neruiorum Germanorumq́; pagi, facit Germanorum pagos Neruijs uicinos 727
Neruiorum cohortes 749
Neruiorum multitudinem Caninefates fundunt 783
Noricum 565
Norici 807
Noueſium, Neuß. oppidum ubi Fridericus Auguſtus cum Carolo Burgundionum duce patrum memoria congreſſus eſt 737
Numerus legionum, & quas illæ prouincias tutarentur ſub Tyberio 189
Numerus obſeſſorum apud Hieroſolyma 799

O

Obſidium Hieroſolymorum per Titum 797
Oceanus cætero mari uiolentior 91
Occia Veſtalis 133

Octauia à Nerone repudiata 437
Octauiæ exilium 438
Octauius Sagitta 386
Oenus ſiue Aenus fl. Rhætos Noricóſquo interfluit 657
Officia regum, ducum, ac ſacerdotum Germanorum 811
Olennius Friſijs regendis imponitur 158
Olennius in caſtellum, cui nomen Fleuum, recipitur ibidem
Oppiæ leges 157
Oratio Tyberij 213
Oratio Germanici moribundi 124
Oratio pulchra qualis 863
Orationis forma conditione temporum mutatur 860
Orationes Calui 852
Orator qualis eſſe debeat 865
Oratorum uitia 874
Oratorum dignitas 881
Oratoris uis & facultas 874
Ordeonius Flaccus 7 1
Ordeonius à militibus interficitur 745
Ordouices 329
Orodes Artabani filius 270
Oſtorius Britannos profligat 329.332
Otho 525.531
Otho milites corrumpit 533
Otho rapitur a militibus in caſtra 535

Otho

Othonis ſimulatæ uirtutes 565
Othonis ad milites oratio 541.574.614
Othonis contra Vitellium expeditio 578
Otho ſeipſum interficit 617

P

Pacarius à Corſis interficitur 592
Pætus à Vologeſe obſidetur 448
Pætus fugit ex Armenia 453
Pannonij alares robur equitatus 449
Paphiæ Veneris templum 583
Parthorum regis legati 116
Parthorum ſecreti legati Romam ueniunt 268
Parthorum legati regem Rom. petunt 445
Parthorum legati ad Neronem 417
Pax inter Othonianos & Vitellianos 613
Pedanius Secundus à ſeruo interfectus 426
Percennij procacitas 30
Petilius Cerialis 775 805
Peucini 838
Pharaſmanes 268
Phrahates ibidem
Phœnix auis in Aegypto uiſa 255
Piſonis ſuperbia 114
Piſo ad dicendã cauſam Romã accerſitus 128
Piſo accuſatur 142
Piſonis mors 144
Piſo adoptatur à Galba 529
Piſo in foribus templi trucidatur 546
Placentia oppugnatur à Cacinna 595

Plancina Gn. Piſonis uxor 105.264
Plautij cædes 436
Plautius Siluanus, Aproniam coniugem in præceps iecit 202
Plebs Othonis cædem poſtulat 538
Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor 69
Pœna fœminarum, quæ ſeruis coniungerentur 543
Poëticæ laus 851
Poëtarum incommoda 748. & *ſeq.*
Pomœrium urbis auxit Claudius 325
Pompeij theatrum igne hauſtum 183
Pompeia Paulina uxor Senecæ 483
Pomponia Græcina 375
Pontes longi 64
Poppææ criminationes 396.438
Poppæa moritur 496
Populi luctus ob mortem Germanici 136
Poſterior pugna Vitellianorum cum Flauianis 667
Præcipuum munus annalium 178
Præſagium Tyberij de Sergio Galba 260
Prælium apud uetera caſtra 801
Prælium Britannorum cum Romanis 866
Primores ſenatus delationes exercent 251
Principum Germanorum electio 817
Prior pugna Flauianorum cum Vitellianis 663
Procuratorum poteſtas 347
Prodigia 337.350.406.472

Prodigia excidium Iudæis portendentia 799
Prouinciarum ſtatus ſub Othone 568
P. Attilius Pannoniæ præſes 327
Ptolemæus Lagi 785
P. Suillius 384
P. Vitellius 245
Puteolanorum legationes 389
Pyramides 118

Q

Querquetulanus mons Cælius 233
Quæſtores quando ſint inſtituti 299
Quinquennale ludicrum Romæ 410
Quintilij Vari caſtra 62
Q. Haterius 231

R

Reipub. ſtatus ſub Tyberio 190
Rhadamiſtus 338
Rhenus fluuius 81
Rheno obliquam molẽ addidit Cl. Ciuilis 800
Rheno coërcendo aggerem inchoatum à Druſo Paulinus Pompeius abſoluit 392
Rheni mira ſiccitas 737
Rheſcuporis Thraciæ rex 120
Rhetica iuga 565
Rigodulum montibus & Moſella amne, foſsis obicibusq; ſaxorum ſeptum 775
Romanus Hiſpo 72
Roma oppugnatur & capitur 713. & ſeq.
Roxolani Mœſiam irrumpunt 571

Rubrius Fabatus 256
Rufrius Criſpinus 491
Rufus Heluius ciuica corona donatus 148
Ruminalis arbor 396

S

Sabina Poppaa 387
Sabrina fluuius Britanniæ 329
Saleius Baſſus 842
Salluſtius Criſpus 21.154
Salluſtij aſtu falſus Agrippa captus 103
Samij & Coi ius aſyli petunt 196
Sardiani 226
Sarmatæ Iazyges 327
Seditio militaris Romæ 572
Seditio militaris contra Valentem 602
Seditionum autores occiduntur 39.54
Segeſtes Germanus 57
Segeſtes obſidione liberatus 59
Segeſtis oratio 60
Segimenis frater Segeſtis 70
Segiſmundus filius Segeſtis 59
Seianus lentus uenenum Druſo parat 192
Seleucenſes 276
Semnones uetuſtiſſimi Sueuorum 107.832
Sempronius Denſus 545
Senatorum ſeruilis in Tyberium adulatio 178
Senatus in delatores ſeueritas 749
Senatus erga Neronem adulatio 492
Seneca accuſatur 431

Seneca

Seneca redit de exilio 316
Sequanorum pagi uaſtati 164
Sequani fidi Romanis 771
Serapidis origo 784
Series futuri in Agrippinam exitij 224.233
Serui Germanorum 824
Seruilia Sorani filia 512
Seruilis tumultus autore T. Curtiſio 205
Ser. Galba 550
Seſtius Pagonianus 249
Sex. Papinij exitus 282
Sex. Veſtilius 253
Saeuitia Neronis in Chriſtianos 472
Sibyllae carmina 255
Silius ad ſupplicium traditus 309
Sillanus repetundarum poſtulatus 178
Sillanus in nepti Auguſti adulter 150
Sinnaces 268.172
Smyrnei 227
Soranus accuſatur 512
Spectacula gladiatorum 299
Spurina 594
Status Iudaeae ſub Romanis 797
Status prouinciarum ſub Galba 512
Status rerum Romanarum poſt mortem Neronis 517 & ſeq.
Succinum 837
Sueui 833
Sueui imminent Rhatiae 37

Sueui auxilium aduerſus Cheruſcos orant 106
Sueuorum gentes 517.837
Sueuorum principes Sydo atq; Italicus 667
Suillius calumniator ſub Claudio 287
Suillius quæſtor Germanici 208
Suiones 836
Sunici 770
Sycambri 93
Sycambri in Gallias traiecti 333
Sylures populi Britanniæ 330
Sylua Herculi ſacra ultra Viſurgim 84
Syllani cædes 498

T

Tabularum publicarum cura à quæſtoribus ad præfectos 373
Tacfarinas Numida 111.203
Tacfarinas bellum in Africa renouat 147
Tacfarinas ſedem ſibi ſuiſq; poſtulat à Tyberio 183
Tacfarinatis Numidæ mors 204
Tacitus ſacerdotium quindecimuirale, & præturam ſub Domitiano geſſit 292
Tanfana celebre Marſorum templum 54
Taunus mons Cattis uicinus 327
Templum Auguſto 75
Tencteri 636
Tencteros Auitus cauſam ſuam ab Anſibariis diſſociare cog. 395
Tencteri legatos ad concilium Agrippinenſium

ſium mittunt 768
Tencteri leniti 770
Termiſtini 219
Terracina proditione ſerui capitur 707
Teutoburgenſis ſaltus, in quo Varus cum legionibus à Germanis fuit interfectus 62
Thebæ Aegyptiæ 117
Thraces à Sabino obſeßi 221.222
Thraſea quibus de cauſis accuſatus 506.et ſeq.
Tyberis auctus imbribus 74
Tyberius Nero 12
Tyberij modeſtia 51
Tyberij liberalitas 73.108
Tyberius imperia præfectis continuare ſolitus 76
Tyberius Capreis otium agit 234
Tyberij libido indomita 247
Tyberij genus & mores 283
Tyberij Cæſaris mors ibid.
Tigillinus calumniator 435
Tigillinus Neronis corruptor ac proditor 566
Tigranocerta 415
Tigranes Armeniæ rex 79.415
Titia lex 288
Titius Sabinus 235.237
T. Iunius 549
Titus perdomandæ Iudææ delectus à Veſpaſiano patre 790
Togonius Gallus 247

Tranſalpinæ gentes 760
Traſyllus Chaldæorum artis peritus 260
Trebellius Maximus 851
Tres duces Iudæorum 798
Treueri Rom. rebelles 746
Treueri caſi 775
Triboci, die in Strasburger biſtumb 774
Trinouantes 419
Tubantes 54
Tuiſto, deus Germanorum 810
Tungrorum primores Campanus ac Iuuenalis 592
Tyridates 272. 276. 376

V

Vacationes militares remiſſæ 547
Vada, loci nomen eſt inferioris Germaniæ in Batauis, germanicè Vuagening oppidũ 804
Vangiones ſuperioris Germaniæ populi, die in Vuurmſer biſtumb 774
Vangio, aliàs Vando, ac Sido Sueuorum reges 327
Vannius rex Quadorum 120
Vannius Sueuis à Druſo Cæſare impoſitus, pellitur regno 327
Vannius Sueuorum rex ibidem.
Vaſconum cohortes 742
Venutius 334
Vbiorum ara 45
Vbiorum fines 40

Vbij

Vbij Germanicæ originis, eiurata patria, Agrippinſe uocant 738
Vectigalia 390
Venedi 838
Velinus lacus 76
Velleda uirgo fatidica apud Bructeros 766
Veneficia 123
Verritus Friſiorum princeps 392
Veſpaſianus 582.636
Veſpaſiani de imperio Romano ſuſcipiendo deliberatio 633
Veterani 416
Vibius Criſpus 588
Vibius Serenus à filio accuſatus 206
Vibulenus miles 34
Vici Germanorum quales 819
Victus Germanorum 822.823
Vindoniſſa 766
Vipſanus Meſſala 749
Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus 162
Viſurgis fluuius 70.82
Vitellius imperator ſalutatus 556
Vitellius 553.559.643.691
Vitellij Cæſaris ignauia 676
Vitellij prodigalitas 648
Vitellius poſiturus imperij inſignia 699
Vitellius aduerſam fortunam ſtultè diſſimulat 689

Vitell

Vitellius ad Gemonias protract⁹ occiditur 714
Vndecim urbes Aſiæ certant de templo Tyberio ſtatuendo 226
Vocceius 433
Vocontij 432
Vocula dux exercitus conſtituitur 737
Vologeſes Parthorum rex 442.& *ſeq.*
Voluptas oratoriæ eloquentiæ 844
Vonones Phrahatis filius 77.*fugam tentat* 122
Votienus Montanus 217
Vrbes Aſiæ xij.terræ motu collapſæ 108
Vrbis captæ fortuna 715
Vrgulania in ius à Piſone uocatur 98
Vſipetes 54
Vſipij 395
Vſipiorum cohors 859

Z

Zenon Polemonis regis filius 125

FINIS.